

МАГАБГАРАТА АНУШАСАНАПАРВА АБО КНИГА ПРО ПОВЧАННЯ КНИГА ТРИНАДЦЯТА

*Переклад на українську котрогось, за перекладом англійською мовою прози з початкового тексту санскриту
по Кісарі Мохан Гангулі (1883-1896)*

Текст узято з <http://www.sacred-texts.com>

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ СХВАЛЮЄТЬСЯ!!!

ЗМІСТ

ЧАСТИНА І	<u>2</u>
<i>КОМЕНТАРІ ЧАСТИНИ І</i>	<i><u>69</u></i>
ЧАСТИНА ІІ	<u>71</u>
<i>КОМЕНТАРІ ЧАСТИНИ ІІ</i>	<i><u>212</u></i>

ЧАСТИНА I

Розділ I

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

О діду, спокій розуму, було сказано, тонкий і різноманітних форм. Я чув усі твої оповіді, але все ж не заспокоївся розумом. У цьому питанні різні засоби заспокоєння розуму повідані тобою, о батьку, але, як душевний спокій забезпечити лише знанням різних видів спокою, коли я сам був знярядям, що спричинило все це? Бачачи твоє тіло вкрите стрілами й ранами, я не можу знайти, о герою, душевного спокою, при думці про вчинене зло. Бачачи твоє тіло, о найдоблесніший з мужів, облите кров'ю, немов пагорб облитий водою з джерел, я впадаю у тугу ніби лотос у сезон дощів. Що може бути більш болючим, ніж те, що ти, о діду, був доведений до такого стану моїми людьми, які б'ються проти своїх ворогів на полі бою? Інші царі, з їхніми синами і родичами, були знищені через мене, на жаль, то, що ж може бути більш болючим, ніж це. Скажи, о володарю, яка доля чекає нас і синів Дхрїтараштри, котрі, спонукані долею і гнівом, вчинили це огидне діяння. О володарю мужів, я вважаю, що сину Дхрїтараштри пощастило, бо він не бачить тебе у такому стані. Але я, будучи причиною смерті твоєї, а також тих наших друзів, втрачаю весь спокій розуму, споглядаючи тебе на голій землі в цьому сумному стані. Нечестивий Дурьїодхана, найсумнозвісніший зі свого роду, з усіма своїми військами, та його братами, загинули у бою, дотримуючись обов'язків кшатрія. Лукава душею істота не бачить тебе лежачим на землі. Воістину, з цієї причини я вважаю смерть кращою за життя. О герою, який ніколи не відступає від чесноти, якби я, зі своїми братами був би знищений до цього, руками наших ворогів на ратнім полі, я би не зрів тебе у цьому жалюгідному становищі, простромленого стрілами. Звичайно, о володарю, Творець створив цих винуватців злодіянь. О царю, якщо ти бажаєш мені блага, напути мене таким чином, щоб я міг очиститися від цього гріха навіть у іншому світі.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Чому, о удачливий, ти розглядаєш свою душу, яка залежна від Бога, Долі й Часу, як причину твоїх діянь? Прояв її бездіяльності тонкий і непомітний для почуттів. У зв'язку з цим оповідають давню історію розмови між Мрїтью, Гаутамі, Калою, птахоловом і змією. Була собі, о сину Кунті, стара на ім'я Гаутамі, яка володіла великим терпінням і спокоєм розуму. Одного разу вона знайшла свого сина мертвим, бо був укушений змією. Розлючений птахолов, на ім'я Арджунака, пов'язав змію мотузкою і приніс її Гаутамі. Потім він сказав їй: «Ця жалюгідна змія була причиною смерті твого сина, о благословенна пані. Скажи швидко, як цю негідницю варто знищити. Чи повинен я кинути її у вогонь, чи мені роздерти її на шматки? Ця ница згубниця дитини не заслуговує на подальше життя!».

Г а у т а м і в і д п о в і л а :

Звільни, о нерозумний Арджунако, цю змію. Вона не заслуговує смерті від твоїх рук. Хто настільки дурний, щоб не враховувати неминучий жереб, що чекає його і обтяжує себе такою дурістю, потопаючи у гріху? Тим, які освітили себе творячи добродійні вчинки, вдалося перетнути море світу, як корабель перетинає океан. Але ті, хто заплямувався важким гріхом, тонуть у кінці так само, як стріла кинута у воду. Убивши змію, не повернути до життя мого хлопчика, а дозволивши їй жити, не буде завдано шкоди тобі. Хто піде у нескінченні світи Смерти, убивши цю живу істоту?

П т а х о л о в м о в и в :

Я знаю, о пані, що знаєш різницю між правильним і неправильним, що сильно засмучуєшся стражданням усіх живих істот. Але ці слова, які ти сказала, сповнені напущтя, лише для стриманих осіб, а не для занурених у журбу. Тож, я уб'ю цю змію. Ті, які цінують спокій розуму, визначають все течією Часу, як причиною, але люди дії, швидше заспокоюють своє горе помстою. Люди, через постійну оману, бояться втрати насолоди на тому світі, за дії подібні цим, тому, о володарко, заспокой твоє горе вбивши цю змію.

Г а у т а м і в і д п о в і л а :

Люди, подібні нам, ніколи не страждають від такого нещастя. Гарні люди мають свої душі завжди у намірах чесноти. Смерть хлопчика була визначена, тож, я не можу схвалювати знищення цієї змії. Брахмани не тримають образи, бо образа призводить до болю. Пробач, о добра людино, і відпусти цю змію зі співчуття.

П т а х о л о в в і д п о в і в :

Заробимо велику і невичерпну заслугу надалі, вбиваючи цю істоту, саме так людина набуває великої заслуги і дарує це її жертвою у жертвуванні так само, жертвопринесенням на вівтар. Заслуга придбана вбивством ворога: вбиваючи цю ганебну істоту, ти заробиш велику і справжню заслугу в майбутньому.

Г а у т а м і в і д п о в і л а :

Що хорошого в муках і вбивстві ворога, і що хорошого виграти не відпускаючи ворога з нашої влади? Натомість, о доброчесний, чому б нам не пробачити цю змію і не спробувати заробити заслугу, відпустивши її?

П т а х о л о в м о в и в :

Велика кількість істот повинна бути захищена від цієї злостивиці, замість цієї однієї істоти, врятованої на перевагу багатьом. Доброчесні люди відмовляються від порочного в їх долі: з цієї причини, вбий ти цю злу істоту.

Г а у т а м і р е к л а :

Убиваючи цю змію, о птахолове, мого сина не повернути до життя, і я не бачу, що щось інше в кінці буде досягнуто її смертю, тож, звільни ти, о птахолове, цю живу істоту, змію.

П т а х о л о в м о в и в :

Убивши Врітру, Індра забезпечив кращу частку жертвоприношення, а, знищивши жертву, Магадева забезпечив собі частку жертвоприношень: отже, знищ цю змію негайно, без жодного роздуму!

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Піднесена Гаутамі, хоча неодноразово спонукувана птахоловом убити змію, не схилилася розумом до гріховного вчинку. Змія, до болю зв'язана шнуром, зітхаючи легко й підтримуючи себе самовладанням з великими труднощами, тоді вимовила повільно ці слова людським голосом.

З м і я м о в и л а :

О дурний Арджунако, яка моя провина? Немає моєї волі в тому, принука лише. Мрителью послав мене з цим дорученням. За його наказом вкусила я цю дитину, а не з гніву чи вибору свого. Отже, якщо немає в цьому гріха, о птахолове, гріх в тому її.

П т а х о л о в с к а з а в :

Якщо ти вчинила це зло, спонукана до нього іншим, гріх твій, так само, як зняряддя у діянні. Як і у створенні глиняного посуду гончарний круг, стрижень та інші речі, все розглядається як причини, тож ти, о зміє, причина створення цього наслідку. Хто винен, заслуговує смерті від моїх рук. Ти, о зміє, винна. Дійсно, ти визнала себе такою в цьому!

З м і я с к а з а л а :

Позаяк усе це: гончарне коло, стрижень та інші речі, не є незалежними причинами, так і я не є незалежною причиною. Отже, це не з моєї вини, тож даруй. Подумай-но ти по-іншому, тоді це буде вважатися, як причини, що працюють спільно одна з одною. Через цю роботу одного з іншим, виникає сумнів щодо їх залежності, як причини і наслідку. У такому випадку, це не з моєї вини, і я не заслуговую смерті за цей вчинок, і я не винна в жодному гріху. Або, якщо ти вважаєш, що є гріх, навіть в такому заподіянні, то гріх лежить у сукупності причин.

П т а х о л о в с к а з а в :

Якщо ти і не першопричина і не посередник у цій справі, ти досі причина смерті її дитини. Отже, ти заслуговуєш смерті, на мій погляд. Якщо, о зміє, ти думаєш, що, коли злий вчинок зроблено, діяч не залучений у ньому, тоді не може бути причини в цій справі, але, зробивши це, воістину ти смерті гідна. Що ще ти думаєш?

З м і я м о в и л а :

Чи є будь-які причини, чи ні, ніякого наслідку не спричиняється без проміжних дій. Тому, причинна обумовленість не важлива у будь-якому випадку, і моє сприяння лише як причини в цьому питанні, слід розглядати у її (дитини) власній поведінці. Якщо, о птахолове, ти вважаєш, що я була причиною в цій справі, то провина за цю дію убивства живої істоти лягає на плечі іншого, хто підбурив мене до цього завершення.

П т а х о л о в м о в и в :

Не гідна життя, о дурна, чому ж ти кидаєшся так багато словами, о негідна зміє? Гідна ти смерті від моїх рук. Ти вчинила мерзенну справу, убивши цю дитину.

З м і я с к а з а л а :

О птахолове, як жерці, що виконують обов'язки на жертвопринесеннях не набувають заслуги діяннями, пропонуючи підношення очищеного масла у вогонь, так само повинна я вважатися щодо таких наслідків у цьому зв'язку.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Змія спрямована Мрителью, сказала була це, і сам Мрителью з'явився там і звертаючись до змії мовив так.

М р і т ь ю с к а з а в :

Спрямований Калою, я, о зміє, послав тебе із цим дорученням, і ні ти, ні я, не є причиною смерті цієї дитини. Саме так хмари жене вітром туди і сюди, а я, як ті хмари, о зміє, під впливом Кали. Всі стосунки, що належать саттві, раджасу або тамасу, спричинені Калою та діють у всіх істотах. Всі істоти, рухомі та нерухомі, на небі, або землі, знаходяться під впливом Кали. Весь всесвіт, о зміє, пов'язаний з цим же впливом Кали. Всі дії в цьому світі і вся помірність, як і всі їх видозміни, речуть, є під впливом Кали, Сурьї, Соми, Вішну, Води, Вітру, Бога ста жертвопринесень, Вогню, Неба, Землі, Митри і Парджаньї, Адитьїв, Васу, Річок і Океанів, всі існуючі і неіснуючі речі створюються і знищуються Калою. Знаючи це, чому ж ти, о зміє, вважаєш мене винним? Якщо яка-небудь провина є на мені в цьому, то і ти також винна.

З м і я р е к л а :

Я, о Мрительє, не звинувачую тебе, і не звільняю тебе від усіх звинувачень. Я тільки стверджую, що я направлена і піддана впливу у своїх діях тобою. Якщо ж провина пов'язана з Калою, або, якщо це було не бажано пов'язати з якоюсь провиною його, то це не мені додає вини. Ми не маємо права так робити. Позаяк це покладено на мене, звільнити себе від цієї провини, то це мій обов'язок бачити, що ніякої провини не надає Мрителью.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Тоді змія, звертаючись до Арджунаки, сказала: «Ти слухав те, що сказав Мрітью. Отже, не слід тобі мучити мене, невинну, зв'язавши мене цією мотузкою.

Птахолов мовив:

Я послухав тебе, о зміє, а також слова Мрітью, але це, о зміє, не звільняє тебе від усіх звинувачень. Мрітью і ти сама причина смерті дитини. Я вважаю вас обох причиною, і я не називаю це причиною, якщо насправді це не так. Проклятий є злий і мстивий Мрітью, тая причина горя доброго. Тебе я теж уб'ю, грішного і зайнятого гріховними вчинками!

Мрітью мовив:

Ми обидвоє не вільні діяти, бо це залежить від Кали і змушує діяти нас у призначеній роботі. Ти не повинен звинувачувати нас, якщо ретельно розглянеш це питання.

Птахолов натее:

Якщо ви обидва, о зміє і Мрітьє, залежні від Кали, мені цікаво знати, яке задоволення спричиняє виконання доброї справи, і, гнів виконанням зла?

Мрітью мовив:

Все, що зроблено, те зроблено під впливом Кали. Я говорив це раніше, о птахолове, що Кала є причиною всього і, що з цієї причини ми обидва, діючи під впливом Кали, виконували наше призначення, і, отже, о птахолове, ми обидва не заслуговуємо засудження від тебе в будь-якому разі!

Бгішма вів далі:

Тоді Кала прибув на те місце бесіди про основи моралі, й так сказав змії, Мрітью і птахолову Арджунаці, зібраним разом.

Кала мовив:

Ні Мрітью, ні ця змія, ні я, о птахолове, не винні у смерті будь-якої істоти. Ми просто безпосередні подразнюючі причини події. О Арджунако, карма цієї дитини спричинила відповідні підстави для наших дій у цій справі. Не було ніякої іншої причини, якими б ця дитина дійшла до смерті. Вона була вбита в наслідок власної карми. Вона зустрілася зі смертю через свою карму в минулому. Її карма була причиною її загину. Ми всі під впливом нашої відповідної карми. Карма є допомогою у порятунку навіть синів, і карма також є показником чесноти і пороку в людині. Ми спонукаємо один одного, навіть такими діями спонукаємо один одного. Як люди роблять зі шматка глини те, що вони хочуть зробити, так само й люди досягають різних результатів визначених кармою. Як світло і тінь пов'язані один з одним, так і ті люди, пов'язані кармою у своїх діях. Таким чином, ні ти, ні я, ні Мрітью, ні змія, ні ця стара брахманка, не є причиною смерті цієї дитини. Вона сама є причиною тут.

На слова Кали, о царю, який пояснював питання в такий спосіб, Гаутамі, переконана в думці, що люди страждають через їх діяння, так сказала Арджунаці.

Гаутамі мовила:

Ні Кала, ні Мрітью, ні змія, не є причиною в цьому питанні. Ця дитина померла внаслідок власної карми. Я теж діяла так у минулому, що мій син помер через це. Нехай тепер Кала і Мрітью підуть звідси, і ти теж, о Арджунако, звільни цю змію.

Бгішма продовжив:

Тоді Кала, Мрітью і змія повернулися куди воліли, а Гаутамі втішилася у душі, так само, як і птахолов. Почувши все це, о царю, відкинь усі печалі й досягни душевного спокою. Люди досягають небес чи пекла, через власну карму. Це зло не було ні твоїм власним творінням, ні Дурьйодхани. Знай, що ці володарі землі всі були вбиті в цій війні в наслідок діянь Кали.

Вайшампаяна вів далі:

Почувши все це, могутній і добродішній Юдхіштхіра втішився розумом, і знову запитав наступне.

Так вістить розділ перший в Анушасанапарві великої Магабхарати.

Розділ 2

Юдхіштхіра сказав:

О діду, о наймудріший з людей, о обізнаний на усіх приписах, я слухав цю велику історію, о найперший з розумних мужів. Я бажаю знову почути деякі оповідки, сповнені релігійного повчання, і це зобов'язує тебе, задовольнити мене. О володарю Землі, скажи мені, чи якомусь домогосподарю вдавалося підкорити Мрітью практикою чесноти? Повідж мені це з усіма подробицями!

Бгішма мовив:

Цю давню оповідку читають, як приклад підкорення Мрітью домогосподарем, через практику чесноти. Праджапаті Ману мав сина, о царю, на ім'я Ікшваку. Тим царем, прославленим наче Сурья, породжено було сто синів. Його десятий син, о бгарато, був названий Дашашва, і цей добродішній царевич, непогрішимий доблестю, став царем Махішматі. Син Дашашви, о царю, був праведним царевичем, чий розум був постійно присвячений практиці правди, любові та відданості. Він був відомий по імені Мадірашва, і правив Землею, як її володар. Він був постійно відданий вивченню Вед, як і науці зброї. Сином Мадірашви був цар на ім'я Дьютімат, який володів великою удачею, владою, силою і енергією. Син Дьютіматата був дуже побожний і благочестивий цар, який був відомий у всіх світах під ім'ям Сувіра. Його душа була повна віри й він мав

багатство ніби другий Індра, володар божеств. Сувіра теж мав сина, який був непереможним на прі, й котрий був найкращим з усіх воїв, відомий під ім'ям Судурджайя. Дурджайя теж, з тілом подібним до Індри, мав сина, який сяяв пишнотою немов вогонь. Він був великим царем на ім'я Дурьйодхана, який був одним з найперших царствених мудреців. Індра рясно проливав дощ у царстві цього царя, який ніколи не тікав з поля бою і володів доблестю подібною самому Індрі. Міста і царства цього царя були повні багатств і коштовностей, худоби і зерна різних видів. Там не було жодного скнари у його царстві, жодного стражденного від лиха чи злиднів. Не було в його царстві жодної людини, слабкої тілом чи хворої. Той цар був дуже розумний, приємний у мові, не заздрісний, самоприборканий, праведний душею, сповнений співчуття, наділений доблестю, а не прихильний до хизування. Він здійснював жертвопринесення і був стриманим та розумним, присвяченим брахманам та Істині. Він ніколи не принижував інших, а був благодійним, обізнаним на Ведах і ведантах. Небесна ріка Нармада, сприятлива і священна, з прохолодною водою, в її власному вигляді, о бгарато, прихилилася до нього. Він породив від цієї ріки, лотосооку дочку, на ім'я Сударшана, котра була, о царю, наділена дивовижною красою. Жодна істота, о Юдхіштхіро, народжена раніше серед жіноцтва, не володіла такою красою, як та дивовижна дівчина, дочка Дурьйодхани. Сам бог Агні залицявся до красної царівни Сударшани, приймаючи подобу брахмана, о царю, і волів од царя її руки. Цар не бажав віддавати свою дочку заміж за бідного брахмана, і не одного статусу з ним. Тому Агні покинув його великі жертвопринесення. Цар, засмучений серцем, тоді звернувся до брахманів, кажучи: «Який мій гріх, о чудові брахмани, або ж ви, були винні, що Агні зник з цієї жертви, так само, як хороше зроблене злостивцями зникає з їх думки. Великий, далєбі, мусить бути той наш гріх, через який Агні таким чином зник. Одне з двох, або ваш гріх, або мій. Чи прискіпливо ви розслідували цю справу?». Тоді почувши слова царя, о найперший з роду Бгарати, брахмани, стримуючи слова, шукали з подвійною увагою захисту бога вогню. Божественний Пожиратель жертвопринесення, виблискуючи, як осіннє Сонце, з'явився перед ними, огорнутий власним славетним сяйвом. Піднесений Агні тоді звернувся до тих чудових брахманів, кажучи: «Я волю дочку Дурьйодхани для себе!». На це, всі ті брахмани, вельми здивовані, піднявшись на другий день повідали цареві, що було сказано богом вогню. Мудрий цар, почувши слова тих шептунів брахмо, був задоволений серцем, і сказав: «Хай буде так!». Цар палко жадаючи блага від прославленого бога вогню, в якості шлюбного приданого, мовив: «О Агні, зволь залишатися завжди з нами тут!». «Хай буде так!», — сказав божественний Агні тому володареві Землі. Відтак Агні завжди присутній у царстві Махішматі донині, і був помічений Сахадевою під час його військового походу на південь. Тоді цар віддав свою дочку, одягнену в новий одяг і прикрашену самоцвітами, піднесеному божеству, а Агні також прийняв, згідно ведичних обрядів, царівну Сударшану за свою наречену, як Він приймає узливання пряженого масла при жертвопринесенні. Агні був дуже задоволений її зовнішністю, її красою, витонченістю, характером і шляхетністю народження, і бажав породити потомство з нею. І син Агні, на ім'я Сударшана, незабаром народився у неї. Сударшана також був зовнішністю ладний немов повний місяць, і навіть у дитинстві він досяг пізнання вищого та вічного брахмо.

Був також цар на ім'я Огхават, який був дідом Нріги. У нього була дочка на ім'я Огхаваті, та син Огхаратха теж народився у нього. Цар Огхават віддав свою дочку Огхаваті, красну ніби богиня, мудрецю Сударшану за дружину. Сударшана, о царю, вів життя домогосподаря з Огхаваті і мешкав на Курукшетрі з нею. Цей велерозумний цар, палкий енергією, прийняв обітницю, о володарю, підкорити Смерть, проводячи навіть життя домогосподаря. Син Агні, о царю, сказав Огхаваті: «Нічого ніколи не роби всупереч побажанням тих, які шукають нашої гостинності. Ти повинна робити без коливань, ті речі, котрими гостям надають гостинність, навіть якщо ти муситимеш запропонувати власну особу. О прекрасна, цю обітницю завжди тримай у свідомості, бо для домогосподарів немає більш високої чесноти, ніж теплий прийом, наданий гостям. Завжди май це на увазі, ніколи не сумніваючись у цьому, якщо мої слова хоч трохи важливі для тебе. О безгрішна і благословенна, якщо маєш якусь віру в мене, то не нехтуй гостем, чи біля тебе я, чи далеко від тебе! Йому, з руками складеними і покладеними на її голову, Огхаваті відповідала, кажучи: «Я не повинна відступати від жодного слова з того, що накажеш мені!». Тоді Мрїтью, о царю, бажаючи перехитрити Сударшану, почав спостерігати за ним, аби його підточити. Якось, коли син Агні пішов за дровами до лісу, приємний брахман попросив гостинності Огхаваті з такими словами: «О прекрасна пані, якщо маєш трохи віри в силу гостинності, як це передбачено для домогосподарів, тоді я прошу надати її мені сьогодні!». Велеславна царівна, після такого звертання того брахмана, о царю, вітала його, згідно обрядів викладених у Ведах. Запропонувавши йому сісти, і води, щоб омити ноги, запитала вона, кажучи: «Яку маєш справу? Що я можу запропонувати тобі?». Брахман сказав їй: «Моя справа в тобі, о благословенна. Зроби це відповідно, без жодних коливань у душі. Якщо обов'язки, приписані для домогосподарів прийнятні для тебе, задовольни ти, о царівно, мене, запропонувавши себе!». Незважаючи на умовляння царівни і пропозиції чогось іншого, брахман, проте, не просив жодного іншого дарунку, ніж її для себе. Бачачи, що він вирішив, та пані, згадуючи наказ даний їй чоловіком, долаючи сором, сказала тому чудовому брахману: «Хай буде так!». Пам'ятаючи слова свого чоловіка, який бажав придбати чесноту домогосподарів, вона бадьоро пішла з двічінародженим ріши. Тим часом, син Агні, назбиравши хмизу, повернувся до себе додому. Мрїтью, з його жорстокою і безжальною вдачею, постійно був при його боці, так само, як хтось відвідує свого відданого друга. Коли син Паваки повернувся до себе в оселю, він покликав Огхаваті по імені, і не отримавши відповіді кілька разів, вигукнув: «Куди ж ти поділася?». Але непорочна пані, віддана її чоловікові, будучи схоплена тоді у руки того

брахмана, не відповіла своєму чоловікові. Справді, та непорочна жінка, вважаючи себе брудною, мовчала пригнічена соромом. Сударшана, звертаючись до неї знову, вигукнув: «Де може бути цнотлива дружина моя? Куди ж вона пішла? Ніщо не може бути більш значущим для мене, ніж це її зникнення. Чому та проста і правдива пані, віддана своєму чоловікові, на жаль, не відповідає на мій заклик сьогодні, як вона робила це раніше із солодкою посмішкою?». Тоді цей брахман, який був у хатині, так відповів Сударшані: «Знай ти, о сину Паваки, що гість-брахман прибув і відкинувши різні інші пропозиції запропоновані цією дружиною твоєю, я, о кращий з брахманів, забажав лише її особисто, і ця яснолиця пані зайнята вітанням мене належними обрядами. Ти вільний робити все, що ти вважаєш підходящим у цьому випадку!».

Мрїтью ж, озброєний залізним кием, у подібні ріши у ту мить, бажав знищити того, хто, як він думав, відмовиться від своєї обіцянки. Сударшана був вражений, але відкинувши всі ревнощі й гнів, поглядом, словом, справою, або думкою, сказав: «Насолоджуйся, о брахмане. Це велике задоволення для мене. Домогосподар отримує високу заслугу вшановуючи гостя. Сказано вченими, що стосовно господаря будинку немає ніякої заслуги вище, ніж та, що йде йому від гостя, який виходить з будинку після належного його вшанування. Моє життя, моя дружина, і будь-які інші пожитки мої, все належить моїм гостям. Саме цієї обітниці я тримаюся. Позаяк я правдою зробив це твердження, о брахмане, я досягну пізнання Себе. О найперший з добродішних, п'ять елементів, а саме, вогонь, повітря, земля, вода і небо, та глузд, розум і Душа, й час та простір, і десять органів почуттів, все це присутнє в тілі людей, і завжди є свідком добрих і злих справ тих людей. Ця істина сьогодні сказана мною, і нехай боги благословлять мене за це чи знищать, якщо я мовив брехливо!». При цьому, о бгарато, виникла в усіх напрямках луна, голос і плач: «Це вірно, це не брехня!». Тоді цей брахман вийшов з халуپی, і подібно вітру, зростаючи і охоплюючи землю і небо, охопивши три світи луною ведичних звуків, і кличучи ту добродішну людину на ім'я, та вітаючи її, сказав: «О безгрішний, я Дхарма. Всеславний еси! Я приїхав сюди, о люблячий істину, випробувати тебе, і я вельми задоволений тобою, пізнавши твою добродішність. Ти приборкав і підкорив Мрїтью, який завжди переслідував тебе, шукаючи твоєї вади. О кращий з людей, ніхто у трьох світах не має можливості образити, навіть поглядом, цю цнотливу пані, віддану своєму чоловікові, а тим більше доторкнутися до неї. Вона була захищена від осквернення твоєю чеснотою, і її власною цнотливістю. Не може бути нічого проти того, що ця горда пані скаже. Цей шептун брахмо, наділений суворими покутами, повинен, для спасіння світу, перетворитися на могутню ріку. А ти досягнеш усіх світів в цьому твоєму тілі, і як правдиво, наука про Йогу є в межах її самовладання, ця високоблагословенна пані піде за тобою лише з половиною її тіла, а з іншою половиною вона буде уславлена, як ріка Огхаваті! І ти досягнеш з нею усіх світів, які отримав через покуту. Ті вічні й безсмертні світи, з яких жоден не вертається, будуть досягнуті тобою навіть в цьому, грубому тілі. Ти переміг Смерть і досяг найвищого з усіх щастя, і власною силою розуму, сягаючи швидкістю думки, ти піднявся над силою п'яти елементів! Таким дотриманням обов'язків домогосподаря, ти переміг твої пристрасті, бажання й гнів, а ця царівна, о володарю добродішних людей, служачи тобі, підкорила скорботу, бажання, ілюзію, ворожнечу і млявість розуму!

Бгішма вів далі:

Тоді славний Васав, володар богів, у чудовій колісниці, яку тягнула тисяча білих коней, наблизився до того брахмана. «Смерть і Душа, всі світи, всі елементи, глузд, розум, час і простір, як і бажання та гнів, були всі підкорені. Отже, о кращий з людей, май це на увазі, що для домогосподаря немає більш високого божества, ніж гість. Сказано знавцями, що благословення вшанованого гостя є більш дієвим, ніж заслуга сотень жертвопринесень. Усякий раз, коли гідний гість шукає гостинності домогосподаря і не вшанований ним, він забирає із собою всі чесноти останнього, передаючи йому свої гріхи натомість!».

Я нині повідав тобі, о сину мій, цю відмінну історію про те, як Смерть була підкорена в давнину домогосподарем. Виклад цієї чудової історії дає велич, славу і довголіття для слухачів її. Людина, яка прагне мирського добробуту повинна розглядати її, як дієвий спосіб подолання всіх лих. А, о бгарато, вчена людина, яка щодня повторює цю історію про життя Сударшани, досягає світів блаженства.

Так вістить розділ другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 3

Юдхіштхіра мовив:

Якщо, о царю, високий статус брахмана такий важкодосяжний трьом кастам: кшатріям, вайшьям і шудрам, тоді як високий душею Вішвамित्रа, о царю, хоча і кшатрій за народженням, досяг статусу брахмана? Я бажаю знати це, о батьку. Тож, роз'ясни ти по-правді це питання для мене. Та могутня людина, о батьку, силою своєї аскези, знищила в мить сотню синів піднесеного Васіштхи. Під впливом гніву, він створив безліч злих духів і ракшасів, могутніх, які нагадували великого руйнівника Калу. Великі і вчені роду Кушики, що налічують сотні двічінароджених мудреців і звеличені брахманами, були породжені у цьому світі людей од нього. Шунасепха, суворий у покаянні, син Річки, прагнучи бути вбитим, як тварина у великому жертвопринесенні Амваріша, звільнився через Вішвамित्रу. Харішчандра, власкавивши богів на жертвопринесенні, став сином мудреця Вішвамитри. За невшанування їх старшого брата Деваврати, якого Вішвамित्रа отримав, як сина від богів, інші п'ятдесят братів його були прокляті, й усі вони стали чандалами. Трішанку, син Ікшваку, через прокляття Васіштхи став чандалом, і коли покинули його друзі та залишили

висіти його головою вниз у нижніх світах, був він переведений до небес, на радість Вішвамитри. Вішвамित्रа мав велику ріку названу Каушика, яку часто відвідували небесні ріши. Цей святий і сприятливий потік відвідували боги і піднесені мудреці. За порушення його святині, відома небесна німфа Рамбха, з витонченими браслетами, була проклята і перетворилася на скелі. Через страх перед Вішвамитрою славний Васіштха, в давнину, пов'язавши себе ліану, кинувся в річку і знову піднявся звільнений від своїх пут. Внаслідок того, та велика і священна ріка з тих пір відома під назвою Віпаша (*букв. «звільняє від пут»*). Він молився славному і могутньому Індри, який був задоволений ним і звільнив його від прокляття. Залишаючись на північній стороні неба, він проливає свій блиск з місяця серед семи двічінароджених мудреців (*сузір'я Великої Ведмедиці*), і Дхруви, сина Уттананади (*Полярна зірка*). Це його досягнення, а також багато інших. О нащадку Куру, позаяк вони діялися кшатрієм, моя цікавість пробуджена в цьому питанні. Тому, о найперший з роду Бгарати, розкрий цю тему мені по-правді. Як же, не скинувши його тілесної оболонки і не беручи іншого тіла, він зміг стати брахманом? Розкрий мені, о батьку, по-правді це питання, як ти розповів мені історію [Матанги](#).¹ Матанга народився чандалом, і не міг досягти вищого статусу брахмана усіма його покутами, тож, як зміг цей чоловік досягти статусу брахмана?

Так вістить розділ третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 4

Бгішма мовив:

Слухай правду докладно, о сину Прітхи, як у старовину Вішвамित्रа досяг статусу брахмана-ріши. Був, о найперший з роду Бгарати, в роду Бгарати цар на ім'я Аджамідха, який зробив багато жертвоприношень і був найкращим з усіх добродесних людей. Його сином був великий цар на ім'я Джакхну. Ганга була дочкою цього шляхетного царя. Знаменитим і так само добродесним був син цього царя, Сіндхувіпа. Сіндхувіпа породив великого царственного мудреця Валакашву. Його син був названий Валлабха, ніби другий Дхарма, втілений у плоть. Його сином, знову ж, був Кушика, сяючий славою подібно тисячоокому Індри. Сином Кушики був прославлений цар Гадхі, який, будучи бездітним і бажаючи породити сина, вирушив у ліс. Коли жив там, народилася дочка у нього. Її назвали іменем Сатъяваті, а красою їй не було рівних на Землі. Видатний син Чьявани, відомий під іменем Річика, з роду Бхрігу, суворий у покаюннях, прагнув руки цієї панни. Гадхі, нищитель ворогів, вважаючи його бідним, не побажав видати її заміж за піднесеного Річику. Але коли останній, таким чином, відкинутий, ішов, відмінний цар, звертаючись до нього, сказав: «Якщо ти даси мені придане за одруження, то віддам тобі дочку!».

Річика мовив:

Яке придане, о царю, дати тобі за руку твоєї дочки? Скажи мені по-правді, без жодних коливачень у цьому питанні!».

Гадхі сказав:

О нащадку Бхрігу, дай мені тисячу коней, швидких мов вітер, відтінку місячного променя, з одним чорним вухом кожний!

Бгішма вів далі:

Тоді, той могутній син Чьявани, найперший з роду Бхрігу, попросив божественного Варуну, сина Адіті, володаря всіх вод: «О кращий з богів, молю тя, дай мені тисячу коней, швидких мов вітер, виглядом мов промені місяця, та з чорним вухом кожний. Бог Варуна, син Адіті, сказав тому відмінному сину з роду Бхрігу: «Хай буде так!». Де тільки шукатимеш, з'являтимуться коні перед тобою!». Тільки-но Річика подумав про них, виникла з вод Ганги тисяча жвавих коней, блискучих подобою наче місяць. Недалеко від Каньякубоджи є священний берег Ганги, досі відомий серед людей, як Ашватіртха, через появу цих коней в тому місці. Тоді Річика, той кращий з аскетів, зрадлий, віддав ту тисячу відмінних коней Гадсі, як шлюбне придане. Цар Гадхі, здивований і побоюючись бути проклятим, видав свою дочку, прикрашену коштовностями, за сина Бхрігу. Той найперший з двічінароджених ріши прийняв її руку за встановленими обрядами. Царівна теж була вельми задоволена, ставши дружиною того брахмана. Той перший з двічінароджених, о бгарато, був дуже задоволений її поведінкою і висловив побажання обдарувати її благом. Царівна, о чудовий царю, пов'язала це із матір'ю. Мати ж звернулася до дочки, ставши перед нею з опущеними очима, зупиняючи: «Це тебе гідно, о моя доню, надійно захистити прихильність до мене твого чоловіка. Цей мудрець, суворий покаюнням, здатний дати благо мені, благом же є народження сина у мене!». Тоді, о царю, швидко повернувшись до чоловіка Річики, царівна повідала йому про все, що бажала її мати. Річика мовив: «Моїм благословенням, о осяйна, вона скоро народить сина, володаря всякої чесноти. Нехай твоє прохання буде виконане. У тебе теж народиться міцний і славний син, який, наділений чеснотою, має увічнити мій рід. Істинно я кажу це тобі! Коли ви двоє омиватиметесь у ваші дні, вона повинна обійняти фікус, а ти, о чудова пані, так само обійми смоківницю, й тим самим досягнете поставленої мети у вашому бажанні. О солодко усміхнена пані, і вона, і ти, маєте взяти участь у цих [двох жертвоприношеннях чару](#),² виконаних зі співами, і тоді ви отримаєте синів за бажанням!». По цьому, Сатъяваті, в захваті, розповіла матері все, що було сказано Річкою, а також і про дві кульки чару. Тоді мати, звертаючись до дочки Сатъяваті, рекла: «О дочко, якщо я заслуговую більшої уваги від тебе, ніж твій чоловік, послухайся моїх слів. Чару, належним чином освячену гімнами, яку чоловік твій дав тобі, ти віддай мені, а сама візьми ту, яку було призначено для мене. О солодко всміхнена з бездоганим

характером, якщо маєш якусь повагу до моїх слів, давай змінимо дерева, призначені для нас. Кожний бажає мати відмінне і бездоганне існування для його власного сина. Славний Річика теж мабуть діяв від подібних спонук у цій справі, як буде видно у кінці. З цієї причини, о красна діво, моє серце схиляється до твоєї чару, і твого дерева, і ти теж подумай, як отримати чудового брата для себе!». Мати і дочка Сатъяваті, зробивши таким чином, обидві, о Юдхіштхіро, зтяжили дитям. А той великий ріши, чудовий нащадок Бхрігу, узрівши його дружину вагітною, був радий у глибині душі, і звертаючись до неї, сказав: «О чудова пані, ти не досягла успіху обміном чару, що скоро стане очевидним. Ясно також, що ти змінила дерева. Я помістив усю накопичену енергію брахмана в твою чару, а енергію кшатрій в чару твоєї матері. Я так зробив, аби ти народила брахмана, чесноти якого будуть відомі в усіх трьох світах, а та мати твоя щоб народила чудового кшатрія. Але нині, о чудова пані, відколи ти змінила порядок тих чару так, то твоя мати народить чудового брахмана, а ти теж, о чудова пані, народиш кшатрія, страшного діяннями. Ти зробила недобре, о володарко, діючи таким чином, з прихильності до матері твоєї!». Почувши це, о царю, чудова пані Сатъяваті, вражена горем, упала на землю, ніби красива ліана розрізана навіпіл. Отямившись і схиливши перед своїм паном голову, дочка Гадхі сказала чоловікові, тому найпершому з роду: «О двічінароджений ріши, о найперший серед обізнаних на брахмо, пожалій мене, твою дружину, яка так молить тебе і так замовляє, щоб син кшатрія не зміг народитися у мене. Нехай мій онук буде таким відомим своїми жахливими досягненнями, якщо твоя ласка, але не мій син, о брахмане. Надай цю милість мені!». «Хай буде так», — сказав той муж, суворий ув обітницях, його дружині, і тоді, о царю, вона народила благословенного сина на ім'я Джамадагні. Славна ж дружина Гадхі також народила відродженого ріши Вішвамитру, обізнаного на науці брахмо, за сприянням того ріши. Вельми побожний Вішвамित्रа, хоча і кшатрій, досяг стану брахмана і став засновником роду брахманів. Сини його стали піднесеним прабатьками багатьох родів брахманів, які були присвячені суворій покуті та обізнані на Ведах, і заснували вони були багато сімейств. Чарівні Мадгуччанда і могутній Деврат, Акшина, Шакунта, Бабхру, Калапатха, знаменитий Яджнавалкья, високий обітницями Стхула, Улука, Мудгала, і мудрець Сайндхавайяна, прославлений Валгуджаргха і великі ріши Галева, Ручи, знаменитий Ваджра, як також і Шаланкаяна, Ліладхья і Нарада, відомий, як Курчамука, і Вахулі, Мушала, а також Вакшогріва, Ангріка, Найкадрік, Сілайюпа, Сіта, Шучі, Чакрака, Маррутантавья, Ватагхна, Ашвалаяна і Сьямайяна, Гаргья і Джавалі, а також Сушрута, Каріши, Сангшрутья і Пара Паурава, Танту, великий мудрець Капіла, Таракайяна, Упагахана, Асурайяні, Маргама, Хіраньякша, Джангхарі, Бхавравайяні і Шуті, Бібхуті, Суга, Шуракріт, Арані, Начіка, Чампея, Юджжаяна, Наватанту, Ваканакха, Шаянья, Яті, Амбхоруха, Ааматсьясін, Шрішин, Гардхаві Урджжайоні, Рудапекахін, і великий ріши Нарадін, — ці муні були всі сини Вішвамитри й були знавцями брахмо. О царю Юдхіштхіро, дуже суворий і благочестивий Вішвамित्रа, хоча кшатрій за походженням, став брахманом для Річики, помістивши енергію вишньої брахмо в чару.

О найперший царю з роду Бгарати, я нині повідав тобі, з усіма подробицями, оповідь про народження Вішвамитри, сповненого сили сонця, місяця і Бога вогню. О кращий з царів, якщо маєш якісь сумніви щодо будь-якого іншого питання, то дай мені знати, і я зможу позбавити тебе їх.

Так вістить розділ четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 5

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О обізнаний на істині релігії, я хотів би почути про чесноти співчуття і характеристики людей побожних. Повідж ти, о царю, й опиши їх мені.

Б г і ш м а м о в и в :

У зв'язку з цим, розказують цю стародавню легенду, історію Васави і шляхетної Шуки, в якості прикладу. В краях царя Каші, мисливець, маючи отруйні стріли, пішов з ними зі свого села на полювання у пошуках антилоп. Воліючи добути м'яса, коли у великому лісі в гонитві полювання, він виявив стадо антилоп недалечко від себе, то пустив свою стрілу в одну з них. Стріла того мисливця, непереборна зброя, промахнулася в ціль і пробила могутнє лісове дерево. Дерево, жорстоко проколоне тією стрілою з отрутою, засохло, втративши своє листя і плоди. Засохле дерево не покинула папуга, яка жила у дуплі його стовбура все своє життя, не залишила свого гнізда з любови до володаря лісу. Нерухома і без їжі, тиха і сумна, та віддана і добродісна папуга також згасала разом з деревом. Переможець Паки (*Індра*), був вражений, виявивши того піднесеного і великодушного птаха, не переконаного таким стражданням або щастям і сповненого надзвичайної рішучості. Тоді виникла думка у Шакри, — «Як міг цей птах сповнитися гуманних і шляхетних почуттів, які неможливі в комусь приналежному до світу нижчих тварин? Можливо, немає нічого дивного в цій справі, у всіх істот бачимо вияв доброти і великодушності почуттів по відношенню до інших!». Приймаючи тоді подобу брахмана, Шакра зійшов на землю і звертаючись до птаха, мовив: «О Шуко, о краща з птахів, онука Дакши стала благословенною тобою, як її нащадком. Я питаю тебе, з якої ж причини ти не залишила це засохле дерево?». Так запитана, Шука вклонилася йому і, так відповіла: «Чолом тобі, о володарю богів, я впізнала тебе через заслугу мою у суворій покуті!». «Добре, добре!», — вигукнув Тисячоокий. Тоді останній похвалив її у думках, кажучи: «О, яке чудове це знання, яким вона володіє!». Хоча нищитель Бали знав, що папуга, висока добродісною вдачею і гідна в діяннях, він все ж запитав її про причину прихильності до дерева. «Це дерево засохне, воно без листя і плодів, та непридатне для притулку птахів. Чому ж ти тоді

чіпляєшся за нього? Цей ліс вельми просторий і в хащах існує безліч інших прекрасних дерев, чії дупла вкриті листям і, які ти можеш вільно вибирати собі до смаку. О терпляча, виявляючи належне уміння в мудрості твоїй, залиш ти це старе дерево, мертве, непотрібне і позбавлене усього його листя, з якого вже не буде пуття!».

Бгішма вів далі:

Доброчесна Шука, почувши ці слова Шакри, глибоко зітхнула і сумно відповіла йому, говорячи: «О чоловіче Шачи і володарю богів, наказам божеств завжди треба коритися. Ти ж послухай причину справи, щодо якої ти розпитував мене. Тут, в цьому дереві я народилася, і тут, в цьому дереві, я придбала всі гарні риси мого характеру, тут, в цьому дереві була захищена у дитинстві від нападу ворогів моїх. О безгрішний: чому ти, в милості твоїй, псуєш основи моєї поведінки у житті? Я жаліслива, і глибоко зосереджена на чесноті, та тверда у поведінці. Добросердність почуттів є великим випробуванням чесноти серед благих, а ця жалісливість і людяність почуттів є джерелом багаторічного щастя добродішних. Усі боги просять тебе розвіяти їх сумніви у вірі, і з цієї причини, о володарю, ти настановлений владарювати над усіма ними. Це не гідно тебе, о Тисячоокий, радити мені тепер відмовитися від цього дерева назавжди. Коли воно було у гаразді, воно підтримувало моє життя. Як я можу відмовитися від нього зараз?». Добродішний згубник Паки, задоволений цими благими словами папуги, так сказав їй: «Я радію твоїй людяній і співчутливій вдачі. Запитуй про блага мене!». При цьому співчутлива папуга побажала того блага йому, кажучи: «Нехай це дерево відродиться!». Знаючи велику прихильність папуги до того дерева і її добрий характер, Індра, задоволений, бризнув швидко на дерево нектаром. Тоді те дерево почало відновлюватися і досягло величчя через покаяння папуги, а остання теж, о великий царю, в кінці свого життя, отримала прихильність Шакри чеснотою того співчуття. Таким чином, о володарю мужів, спільністю та спілкуванням з благочесними, люди досягають усіх об'єктів свого бажання, так само, як померле дерево, через свої стосунки з папугою.

Так вістить розділ п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 6

Юдхіштхіра спитав:

Скажи мені, о велемудрий діду, обізнаний на усіх приписах, Зусилля і Доля, що сильніше?

Бгішма відповів:

Ця давня історія бесіди Васіштхи і Брахми, о Юдхіштхіро, показує це. У давнину чудовий Васіштха запитав Брахму, що з цих двох, а саме, Карма істоти придбана в цьому житті, чи, придбана у минулі життя, і названа Доля, є більш сильною у формуванні її життя. Тоді, о царю, великий бог Брахма, виниклий з первісного лотосу, відповів йому на це вишуканими і добре обгрунтованими словами, сповненими смислом.

Брахма сказав:

Нічого не приходить до існування без насіння. Без насіння, плоди не ростуть. З насіння виростає інше насіння. Звідси і плоди відомі, які були створені з насіння. Добре чи погане, таке насіння, яке той хлібороб сіє на своєму полі, такі ж, хороші чи погані плоди, він жне. Як, незасіяний насінням ґрунт, хоча і обробляється, не дає плодів, так, значить і без власних Зусиль, Доля не має жодної користі. Власні вчинки подібні ґрунту, а Доля чи сума діянь у попередніх народженнях, порівнюється з тим зерном. Від єднання ґрунту і насіння жнеться врожай. Це спостерігається щодня у світі, що діяч пожинає плоди своїх добрих і злих справ; що щастя результат добрих справ, а біль злих; що діяння, коли все зроблено, завжди плодоносить; і що, якщо це не зроблено, ніяких плодів не виникає. Людина добрих діянь набуває заслуг з удачею, в той час як у ледаря занепадає його майно і пожинає він зло вливанням хмільного, аби заглушити душевну рану. Віддана турботам, людина набуває краси, удачі та багатства різних видів. Все може бути забезпечено Зусиллями, але ніщо не може бути отримане лише через Долю людиною, яка не додає власних Зусиль. Саме так отримують і небеса, й усі об'єкти задоволення, а також виконання бажань свого серця, цілеспрямованими власними Зусиллями. Всі осяйні тіла на небі, всі божества, наги, ракшаси, а також Сонце, Місяць та вітри, отримали своє високе становище у ході розвитку від стану людини, силою своїх власних дій. Багатство, друзі, добробут втрачаються від покоління до покоління, так само як і привабливість життя важко досягається тими, що не бажують Зусиль. Брахман досягає процвітання святістю життя, кшатрій доблестю, вайшья мужнім напруженням, а шудра службою. Багатство та інші об'єкти задоволення не йдуть до скупого, безсилового і ледаря. Не досягають цього ніколи люди не діяльні, чи мужні, або присвячені релігійним покутам. Навіть він, чудовий Вішну, який створив три світи з даїтьями і всіма богами, навіть він займається суворою покутою у лоні глибин. Якщо чиясь карма не приносить плодів, то всі дії стають безплідними, а спираючись на Долю, людина стане неробою. Той, хто, не слідує людським способам дій, слідує лише Долі, чинить марно, подібно жінці, яка має безплідного чоловіка. У цьому світі побоювання, що наростає від виконання гарних чи поганих вчинків не таке вже і велике, якщо Доля несприятлива, як чийсь побоювання того ж в іншому світі, якщо [Зусилля відсутні коли він тут](#).³ Сили людини, якщо належно використані, тільки слідує за її Долею, але Доля сама по собі нездатна надати нічого гарного, коли Зусиль бракує. Коли бачимо, що навіть у небесних світах, положення самих божеств нестійке, то як би божества підтримували своє власне становище чи чуже, без належної Карми? Божества не завжди схвалюють добрі справи інших у цьому світі, бо, стримуючи своє повалення, вони намагаються перешкодити виконанню діянь інших. Існує постійне суперництво між

божествами і ріши, і, якщо вони всі повинні пройти через їх Карму, то все ж це ніколи не можна відвернути, що там не існує такої речі, як Доля, бо це останнє, що починає всі Карми. Як Карма починається, якщо Доля утворюється джерелом людської діяльності? Відповідь, що таким чином зростання багатьох чеснот відбувається навіть у небесних світах. Самому собі еси своїм другом і своїм супротивником теж, як і свідком своїх добрих і злих справ. Добро і зло виявляється через Карму. Добрі й злі дії не дають відповідних наслідків. Праведність — притулок богів, і праведністю все досягнуто. Доля не суперечить людині, яка досягла чесноти і праведности.

У давнину, Яті, впавши з високого становища на небі, зійшов на землю, але був знову піднесений на небеса добрими справами його добродішних онуків. Царствений мудрець Пуруравас, відомий нащадок Іли, досяг небес заступництвом брахманів. Саудаса, цар Косали, хоча й вшанований Ашвамедхою та іншими жертвами, отримав становище людодержера-ракшаса через прокляття великого ріши. Ашваттхаман і Рама, хоча обидва вої і сини муні, не змогли досягти небес через власні діяння у цьому світі. Васу, хоча й виконав сотні жертвопринесень подібно другому Васаві, був направлений в нижні світи за одну помилкову заяву. Балі, син Вірочани, праведно пов'язаний своєю обіцянкою, був скинутий у підземні світи доблестю Вішну. Чи не був Джанамеджайя, який слідував стопами Шакри, зупинений і відкинутий богами за вбивство жінки брахмана? Чи не був відроджений ріши Вайшампаяна, що теж убив брахмана у невігластві, і запламований вбивством дитини, скинутий богами? У давнину, царствений мудрець Нріга перетворився на ящірку. Він зробив подарунки корів брахманам у його великому жертвопринесенні, але це не дало йому користі. Царствений мудрець Дхундхумара був подоланий старістю не дивлячись на виконання його жертвопринесення і минулі заслуги його, й він поринув у сон на Гірівраджі. Пандави теж відновили своє загублене царство, якого вони були позбавлені могутніми синами Дхритараштри, не через заступництво Долі, а вдавшись до їхньої власної доблесті. Чи муні, тверді обітницями і присвячені практиці суворого покаяння, засуджують їх прокляттями за допомогою якихось надприродних сил або використанням їх власної могутності досягнутої власними діяннями? Все добро, яке важко досягається в цьому світі нечесливими, невдовзі втрачається ними. Доля не допомагає людині зануреній у духовне невігластво і жадібність. Так само як, невеликий вогонь, роздутий вітром, стає могутньою силою, так само Доля, підсилена власними Зусиллями, значно збільшує можливості. Як зі зменшенням олії в лампі її світло згасає, так само вплив Долі втрачається, якщо свої дії зупинити. Отримавши величезні багатства, жінок і всі насолоди цього світу, людина бездіяльна не може користуватися ними довго, але піднесена людина, старанна, уміє знайти багатства поховані в глибинах Землі і Доля її плекатиме. Хорошу людину, щедру в релігійних благодіяннях та жертвопринесеннях, шукають боги за її гарну поведінку, і небесний світ кращий, ніж світ людей, а будинок скнари хоч і буває багатством виглядає для богів будинком мертвих. Людина, яка не додає Зусиль сама ніколи не задоволена в цьому світі і не може Доля змінити шлях людини, яка йде хибно. Тож, немає ніякої влади притаманної Долі. Як учень слідує власному своєму сприйняттю, так і Доля слідує за Зусиллям. Справи в яких власні Зусилля додаються, лише тримають Долю у руці.

О кращий з муні, я, отже, описав усі заслуги власних Зусиль, після того як, завжди знаючи їх у їх істинному значенні за допомогою моєї йогічної проникливості. Під впливом Долі і додаючи власні Зусилля, люди досягають небес. Об'єднання Долі і Зусиль, стає дієвим.

Так вістить розділ шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 7

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О кращий з роду Бгарати і найперший з великих людей, я хочу знати, які плоди має гарна справа. Просвіти мене в цьому питанні.

Б г і ш м а м о в и в :

Я скажу тобі те, про що ти просив. Послухай, о Юдхіштхіро, те, що становить таємні знання ріши. Послухай мене, як я поясню, які завершення, вельми бажані, котрий досягають люди після смерті. Яке б діяння не вчинила окрема втілена істота, плоди його буде пожинати діяч, поки наділений подібною ж тілесною оболонкою; наприклад, плоди діянь вчинених розумово приносять радість під час сновидінь, а ті діяння, зроблені фізично, приносять радість у фізичному стані. У якому б стані істоти не здійснювали добрі чи злі справи, вони пожинають плоди їх у подібних же станах наступних життів. Жодна дія, здійснена за допомогою п'яти органів чуттєвого сприйняття, не втрачається. П'ять органів чуття і безсмертна душа, яка є шостою, залишаються їх свідками. Слід присвятити свої очі службі гостю, і своє серце тому ж; слід вимовляти приємні слова; потрібно також слідувати і вклонятися своєму гостеві. Це називається Жертвопринесення Панчадакшини — жертви п'ятьма подарунками. Той, хто пропонує хорошу їжу незнайомим і втомленим подорожнім, з довгої дороги, отримує велику заслугу. Ті, хто використовують жертвні місця, як, лишень, своє ліжко, отримують просторі палаци та ліжка у наступних народженнях. Ті, які носять лише ганчір'я і кору дерев за одяг, отримують гарний одяг і прикраси у наступному народженні. Суворий у покутах і спрямований душею своєю до Йоги, отримує колісницю та їздових тварин, як плід свого зречення в цьому житті. Цар, що лягає обіч від жертвовного вогню, досягає сили і доблесті. Людина, яка відмовляється від задоволення всіма ласощами, досягає процвітання, а той, хто утримується від тваринної їжі, отримує дітей і худобу. Той же, хто

лягає головою вниз, або хто живе у воді, або хто живе відокремлено і самотньо, практикуючи брахмачарью, досягає всіх бажаних цілей. Той, хто пропонує житло гостю і вітає його водою, щоб омити ноги, а також їжею, теплом і ліжком, досягає чеснот жертвопринесення з п'ятьма дарунками. Той, хто сам поліг воїном на полі бою зустрівши ворога, іде до тих вічних світів, де всі бажання виконані. Людина, о царю, досягає багатства, роблячи благодійні подарунки. Людина дотримується послуху обітницею мовчання, усіх задовольень життя практикою аскез, довгого життя брахмачарьєю, і краси, гаразду та свободи від хвороб, утриманням від шкоди іншим. Незалежність випадає на долю тих, які харчуються тільки фруктами і коріннями. Небесні світи отримують ті, які живуть тільки листям дерев. Людина, о царю, речуть, знайде щастя утриманням від їжі. Обмежуючи своє харчування лише рослинами, людина стає володарем корів. Живучи рослинами, людина досягає небесних світів. Відмовившись од усіх зносин із дружиною і роблячи омивання тричі протягом дня, та вдихаючи повітря лише з метою існування, досягається заслуга жертвопринесення. Небо досягається практикою правдивості, шляхетність народження — жертвопринесеннями. Брахман чистої практики, який живе лише водою і виконує Агніхотру повсякчас, та читає Гаятрі, отримує небеса. Відмовляючись од їжі або обмежуючи її, людина досягає небесних світів. О царю, утримуючись од усього, крім повіданої харчової покути під час жертвопринесення, і, чинячи паломництво протягом дванадцяти років, людина досягає місця кращого, ніж світи призначені для героїв. Читанням усіх Вед вона миттєво звільниться від страждань, а практикуючи чесноту у думках, людина досягає небесних світів. Та людина, яка здатна позбутися того нездоланного прагнення серця у щасті і матеріальному задоволенні, — прагнення, яке важко підкорити нерозумному, а це не послаблюється зі зменшенням тілесної сили, й воно не чіпляється, немов смертельна хвороба, до нього, — здатна зберегти щастя. Як молоде теля спроможне розпізнавати свою матінку з тисячі корів, так само попередні діяння людини переслідують її в усіх її різних перевтіленнях. Як квіти і плоди дерев, не спонукані видимим впливом, ніколи не пропускають свого належного сезону, так само Карма чинена у попередньому існуванні, приносить свої плоди у належний час. З віком волосся людини сивіє, зуби розхитуються, очі й вуха теж слабнуть, але єдина річ, яка не вщухає, це її прагнення насолоди. Праджапаті задоволений тими діяннями, що радують батька людини, а Земля задоволена тими діяннями, що радують матір її, Брахма ж захоплюється тими справами, що радують її наставника. Доброчесність вшанована тим, хто шанує цих трьох. Діяння тих, які нехтують цими трьома не корисні їм.

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

Царі роду Куру здивувалися почувши цю промову Бгішми. Всі вони стали задоволені думками, і сповнилися радості. Як мантри застосовані з бажання здобути перемогу, або виконання жертвопринесення хоми без належних подарунків, або підношення узливання на вогонь без належних гімнів, стають даремними і приводять до лихих наслідків, так само у цьому випадку гріх і зло є наслідок, що впливає від брехні у мові. О царевичу, тож я повідав тобі належно це вчення про плоди добрих і злих діянь, як рекли їх ріши у давнину. Що це бажаєш ти почути?

Так вістить розділ сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 8

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Хто заслуговує поклоніння? Хто ті, до кого можна вклонитися? Хто ті, о бгарато, до яких ти схилився головою твоєю? Хто, знову ж таки, ті, які тобі до вподоби? Розкажи мені все це, о володарю. Що є те, в чому ти живеш своїм розумом, коли горе переповнює тебе? Повідж мені про те, що є тут благодатним, тобто в цьому світі людських істот, а також у наступному.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Мені подобаються ті відроджені особи, чиїм найвищим багатством є брахмо, чиї небеса полягають у пізнанні душі, та чиї покаєння утворює їх старанне вивчення Вед. Моє серце прагне тоді до тих, у чиїх родах особи, молоді й старі, старанно несуть спадкову ношу неослабно. Брахмани добре підготовлені в декількох галузях знань, стримані, лагідні словами, знайомі з писаннями, доброзвичайні, сповнені знання про брахмо і праведні в поведінці, спілкуються на поважних зборах, подібно лету лебедів. Сприятливі, приємні, відмінні, і добре виражені слова, о Юдхіштхіро, які вони вимовляють голосом, таким глибоким, немов ті хмари. Сповнені щастя, мирського і духовного, такими є слова вимовлені ними при дворах царів, і хоч самі будучи загальноновизнаними пошаною і увагою, та, прислужують з повагою тим правителям людей. Справді, моє серце сумує за тими, які слухають слова, сказані на зборах або дворах царів, тими особами наділеними знаннями, всіма необхідними якостями і шанованими іншими. Моє серце, о царю, завжди спрагне до тих, хто, для задоволення брахманів, о Юдхіштхіро, поводить з ними віддано, годує їх добре приготовленою, чистою і корисною їжею. Легко боротися в бою, але не настільки, як зробити подарунок без гордості чи марнославства. У цьому світі, о Юдхіштхіро, є сотні сміливців і героїв. Перелічуючи їх, того, хто є героєм у даруванні, слід вважати найвищим. О люб'язний, якби я був навіть грубим брахманом, я б вважав себе дуже великим, не кажучи вже про того хто народився в хорошій сім'ї брахмана наділеного праведністю поведінки і присвяченого покаєнню та навчанню. Немає нікого, о сину Панду, в цьому світі, хто мені дорожче ніж ти, о найперший з роду Бгарати, але дорожче за тебе мені брахмани. А позаяк, о кращий з куру, брахмани набагато для мене дорожчі, ніж ти, це і є та істина, якою, я сподіваюся піти до всіх тих світів щастя, котрі були

придбані моїм батьком Шантану. Ні мій батько, ні батько мого батька, ні будь-хто інший, пов'язаний зі мною по крові, мені не дорожче, ніж брахмани. Я не очікую жодних плодів, маленьких чи великих, од мого поклоніння брахманам, бо я вклоняюся їм немов божествам, адже вони заслуговують такого поклоніння. Внаслідок того, що я зробив брахманам у думках, словах і справах, я не відчуваю ніякого болю зараз, хоча й лежу на ложі зі стріл. Люди звикли називати мене присвяченим брахманам. Цей спосіб звернення завжди радував мене вельми. Робити добро брахманам є щонайсвятішим з усіх священних діянь. Я бачу багато світів найвищого блаженства, що чекають мене, бо благоговійно йшов був позаду брахманів. Дуже скоро я відправлюся в ці світи вічного часу, о сину.

У цьому світі, о Юдхіштхіро, обов'язки жінки догоджати і залежати від своїх чоловіків. Для жінки, істинно, муж божество, і він є найвищим завершенням до якого вона повинна прагнути. Яким чоловік є для дружини, такими є брахмани для кшатрій. Якщо кшатрій має повних сотню років, а добродійна дитина-брахман всього десять років, то слід розглядати її, як батька, а першого, як сина, бо серед двох, воістину, брахман найперший. Жінка під час відсутності чоловіка, вважає його молодшого брата для неї паном; так само Земля, не отримавши брахмана, кшатрія робить своїм володарем. Брахмани повинні бути захищені, як сини і вшановані, немов батьки чи наставники. Справді, о краший з куру, їм повинні прислужувати з благоговінням, так само, як люди чекають з благоговінням на їх жертвопринесення або вогонь хома. Брахмани, наділені простотою і праведністю. Вони віддані правді. Вони завжди зайняті благом всієї тварі. Проте, коли сердяться вони, то подібні зміям зі смертельною отрутою. Тож, їм слід, з цих причин, завжди прислужувати і догоджати з благоговінням і смиренням. Треба, о Юдхіштхіро, завжди боятися цих двох: Потуги та Покаяння. Обидвох цих слід уникати або тримати на відстані. Наслідок обох швидкий. Існує, однак, перевага Покаяння, а саме брахмани, наділені Покаянням, о царю, можуть, якщо сердяться, убити об'єкт їхнього гніву, незалежно від міри Потуги, якою той об'єкт може бути наділений. Потуга і Покаяння, кожна з найбільших мір, знешкоджуються, якщо застосовуються проти брахмана, який подолав гнів. Якщо обидва, — тобто, Потуга і Покаяння, — будуть протиставлені, тоді руйнування досягне їх обох, але не зруйнується без залишку, в той час як Потуга, застосована проти Покаяння, обов'язково буде знищена дощенту. Покаяння ж застосоване проти Потуги не може бути знищене повністю. Як пастух з палицею у руці захищає череди, так само, у цьому випадку, повинен завжди захищати кшатрій Веди і брахманів. Дійсно, кшатрії повинні захищати всіх праведних брахманів так само, як батько захищає його синів. Він завжди повинен позирати на будинок брахманів аби бачити, чи не змаліли кошти для існування в них.

Так вістить розділ восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 9

Юдхіштхіра спитав:

О діду, о велепишний, що чинять ті мужі, котрі, через потьмарення розуму, не роблять дарів брахманам після обіцянки зробити ці подарунки? О найперший з усіх праведників, скажи мені, які обов'язки стосовно цього. Дійсно, що стається у кінці з цими нечестивими істотами, які не дають того, що обіцяли дати?

Бгішма відповів:

Особа, яка, після того, як було обіцяно, не дає, чи то мало чи багато, зріє придушення її надій у кожній справі, стаючи безплідною в надії, ніби євнух щодо потомства. Якими би благими не були такі дії людини, в час між днем її народження і смерті, о бгарато, незалежно від uzливань, що вона виливає на жертвовному вогні, всі дари, які вона робить, о найперший з роду Бгарати, і незалежно від покут, які вона виконує, — все стає марним. Ті, які знайомі з писаннями, проголошують це, як їх погляд, стоячи на цьому, о головний серед бгаратів, за допомогою доброго розуміння. Особи знайомі з приписами також вважають, що така людина може бути очищена, віддавши тисячу коней з вухами темного відтінку. У зв'язку з цим оповідають стару розповідь про бесіду між шакалом і мавпою. Хоча обидва були людськими істотами, о нищителю ворогів, вони були й близькими друзями. Після смерті, один з них став шакалом, а інший мавпою. Бачачи, як шакал одного дня їсть тушу тварини посеред крематорію, мавпа, згадуючи своє власне і колишнє народження свого друга, як людських істот, звернулася до нього, кажучи: «Воістину, що за страшений гріх ти вчинив у твоєму попередньому народженні, через який ти змушений у цьому народженні годуватися в крематорії такою поживою, відразливим гнилим трупом тварини?». Так запитаний, відповів шакал мавпі, кажучи: «Пообіцявши дати брахманові, я не зробив йому подарунку. Саме за цей гріх, о мавпо, я потрапив у цей нещасний стан буття. Саме з цієї причини, коли голодний, я змушений їсти такий харч.

Бгішма продовжив:

Шакал тоді, о краший з людей, звернувся до мавпи і сказав: «Що ж ти за гріх скоїла, за який стала мавпою?».

Мавпа сказала:

«У моєму колишньому житті я привласнив плоди, що належали брахманам. Тому я став мавпою!».

Отже зрозуміло, що те, що велерозумний і обізнаний, ніколи не повинен привласнювати приналежне брахманам. Воістину, як слід утримуватися від цього, так варто й уникати всіх суперечок із брахманами. Пообіцявши, треба, безперечно, зробити обіцяний подарунок їм.

Бгішма продовжив:

Я чув це, о царю, від мого наставника, в той час як він розмірковував на цю тему про брахманів. Я почув це від праведника, коли він читав старі й священні оповіді на цю тему. Я чув це від Крішни, о царю, у той час як він міркував, о сину Панду, про брахманів. Власність брахмана ніколи не слід привласнювати. Слід завжди залишати їх у спокої. Бідний, чи скупий, чи молодий роками, вони ніколи не повинні залишитися без уваги. Брахмани завжди вчили мене цьому. Пообіцявши зробити їм подарунок, подарунок має бути зроблений. Кращий брахман ніколи не повинен бути розчарований у своєму очікуванні. Брахман, о царю, очікування якого не виправдалось, о царю, сказано, подібний палаючому вогню. Та людина, на котру брахман розчарований в очікуванні, підняв око, впевнений, о царю, буде знищена так само, як купа соломи спалена палаючим вогнем. Коли брахман, задоволений шаною і подарунками царя, звертанням царя в добрих і ласкавих словах, він стає, о бгарато, джерелом великої користі цареві, бо він продовжує жити в царстві, подібний до лікаря, який бореться проти різноманітних хвороб тіла. Такий брахман це впевненість у підтримці його могутності і добрих намірів, синів і онуків, тварин і родичів, радників та інших посадових осіб, міст і провінцій царя. Саме така сила, така велич у брахмана, подібна самому тисячопроменистому Сур'ї на Землі. Тому, о Юдхіштхіро, якщо ми хочемо досягти поваги або щасливого ладу буття у своєму наступному народженні, слід, давши обіцянку брахману, звичайно, тримати її, зробивши йому подарунок. Надання подарунку брахману це впевненість у досягненні вищого неба. Воістину, роздача подарунків є найвищим з діянь, якого можна досягти. Даруванням підтримуються брахмани, божества і пітари. Відтак, розумний має постійно робити подарунки брахманам. О найперший серед бгаратів, брахман розглядається як найвищий об'єкт, якому подарунки повинні бути зроблені. Ні в якому разі не повинен брахман залишатися без належного вшанування.

Так вістить розділ дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 10

Юдхіштхіра мовив:

Я хочу знати, о царствений мудрецю, чи якась з провин покладається на того, хто з корисливої чи безкорисливої дружби надає знання особам, тим що належать до низьких родів! О діду, я хочу це почути від тебе докладно. Шлях обов'язку надзвичайно тонкий. Люди, часто бачимо, одурманені щодо цього, зазвичай.

Бгішма сказав:

У зв'язку з цим, о царю, я прочитаю тобі, у встановленому порядку, те, що я чув од деяких ріши, сказане у минулі часи. Викладення знань не повинно бути дано тому, хто відноситься до низької або проміжної касти. Цим, речуть, той наставник, який передає знання такій людині, бере на себе велику провину. Послухай мене, о найперший з роду Бгарати, я повідаю тобі, о Юдхіштхіро, той приклад, який стався у давнину, о царю, поганих наслідків надання знань низькій за походженням людині, що втрапила у тяжке становище.

Подія, яку я оповім, сталася у притулку відомих двічінароджених мудреців, що розташувався на сприятливих грудях Хімавану. Там, на грудях цього царя гір, був собі священний притулок, прикрашений деревами різних видів. Порослий також різними видами ліан та рослин, це був притулок багатьох тварин і птахів. Населений був сіддхами, чаранами і крім того, він був надзвичайно чудовим через лісі, що квітнули у кожен сезон. Багато було брахмачар'їв, які жили там, і багато, які вели лісовий спосіб життя. Багато також було брахманів, які мешкали там, вельми щасливих і подібних до сонця чи вогню, потугою і с'явом. Різноманітні подвижники, що дотримувались різних обмежень і обітниць, як і інші, о ватажку бгаратів, які пройшли Дікшу, були скромні в прожитку та мали чисті душі, займали там свої помешкання. Велика кількість валакхільів і багато тих, що дотримувались обітниць саньяси, також жили там. Притулок, внаслідок всього цього лунав співами Вед і священних мантрів, вимовлених його жителями. Колись шудра, наділений співчуттям до всіх істот, наважився увійти в цей притулок. Прийшовши у той притулок, він був належним чином вшанований усіма подвижниками. Бачачи тих аскетів різного виду, які були наділені великою силою і, які нагадували божества чистотою і потугою, та дотримувались різних видів Дікши, о бгарато, шудра дуже зрадів серцем. Бачачи все, о ватажку роду Бгарати, шудра відчув бажання присвятити себе практиці покаяння. Доторкнувшись до ніг кулапаті (головний групи людей), о бгарато, він звернувся до нього і сказав: «Твоєю благодаттю, о найперший з двічінароджених, я бажаю дізнатися і практикувати релігійні обов'язки. Належить тобі, о прославлений, повідати мені про ті обов'язки і підготувати мене на виконання ритуалів посвяти для життя у Зреченні. Я, звичайно низький за родом, о прославлений, бо з касти шудр, о кращий з людей. Я хочу допомагати і служити вам тут. Будь задоволений мною, котрий смиренно шукає прихистку твого.

Кулапаті мовив:

Неможливе проживання шудри тут і прийняття ознак спеціально призначених для тих, хто практикує життя Зреченням. Якщо це радує тебе, ти можеш залишитися тут, займатися допомогою і обслуговуванням нас. Без сумніву, така служба допоможе досягти багатьох світів високого блаженства.

Бгішма продовжував:

По такім зверненні подвижника, шудра почав міркувати, о царю, кажучи: «Як я повинен діяти зараз? Велике моє благоговіння перед тими релігійними обов'язками, які призводять до заслуг. Нехай же це, однак, буде твердим рішенням і я буду робити те, що буде в моїх інтересах!». Перейшовши на місце неподалік від притулку, він зробив хатину з гілок і листя дерев. Звівши також жертівні помести, і зробивши трохи місця для

сну, та деякі помости для шанування божеств, він почав, о головний між бгаратів, вести життя регулюючись суворими обрядами і обітницями, та практикою покаяння, утримуючись цілком від промов увесь час. Він почав здійснювати омивання тричі на день, дотримуватися інших обітів щодо їжі та сну, приносити жертви божествам, чинити узливання на жертвовному вогні, і благоговійно вклонятися божествам у такий спосіб. Приборкуючи всі плотські бажання, живучи скромно плодами та коріннями, стримуючи всі свої почуття, він щодня вітав і приймав усіх тих, хто приходив до нього, як гість, пропонуючи їм рослини і фрукти, які рясно росли навколо. Так він поведився дуже довго у тій хижці його. Одного разу аскет прийшов до притулку того шудри, намірившись познайомитися. Шудра вітав і вклонився подвижнику, згідно обрядів, і високого вшанував його. Наділений великою силою, праведною душею, той ріши, суворий обітницями, розмовляв з господарем з багатьох тем і доброзичливо повідомив йому про місце, звідки він прийшов. Таким чином, о ватажку бгаратів, той ріши, о кращий з мужів, приходив у притулок шудри декілька раз із наміром бачити його. В одному з таких випадків, шудра, о царю, звертаючись до ріши сказав: «Я бажаю виконувати обряди, які призначені для пращурів. Тож ти, просвіти мене люб'язно в цьому питанні!». «Дуже добре!», — сказав брахман у відповідь йому, о царю. Шудра тоді, очистивши себе омиванням, приніс води аби омити ріши ноги, а також приніс трави куша, диких трав і плодів, для священного сидіння, яке називається Вріші. Вріші, однак, було розміщено шудрою на південь, з його головою повернутою на захід. Бачачи це і знаючи, що це було проти правил, ріши звернувся до шудри, кажучи: «Розмісти Вріші з головою, поверненою на схід, і, очистивши себе, сядь обличчям повернутим на північ!». Шудра зробив все, як сказав ріши. Велерозумний і правдивий, шудра прийняв кожен настанову про шраддху, викладену в трактатах, від цього ріши, наділеного покаянням, як щодо способу розкладання трави куша, а також розміщення аргхьї, так і щодо обрядів, яких слід дотримуватися у питанні узливання і пропонування їжі. По закінченні обрядів вшанування пращурів, ріши, був відпущений шудрою, після чого він повернувся у свою оселю.⁴ По довгім часі, протягом якого він дотримувався практики такого покаяння і обітниць, шудра-подвижник помер у тих лісах. Внаслідок заслуг, які він придбав тією практикою, шудра у наступному житті, прийняв народження у сім'ї великого царя, і з часом сповнився великого блиску. Двічінароджений ріши також, коли прийшов час, віддав свій борг Природі. У своєму наступному житті, о володарю роду Бгарати, він народився у сім'ї жерця. В такий спосіб, ті двоє, а саме, шудра, який прожив життя у покаянні, і той двічінароджений мудрець, який по доброті дав першому деякі настанови у питанні обрядів ушанування пращурів, відродилися були, один, як царський син, а інший представником жрецької родини. Обидва вони почали зростати і обидва придбали великі знання у традиційних галузях. Брахман став добре розбиратися у Ведах, а також у Атхарванах. У справі, знову ж, усіх жертвопринесень, висвітлених у сутрах, у тих ведантах, які займаються релігійними обрядами та ритуалами, астрологією і астрономією, двічінароджений мудрець досяг великої досконалості. У філософії Санкхья також він знайшов велике захоплення. Тим часом, відроджений шудра, який став царевичем, коли його батько-цар помер, виконав свій останній обряд, а після того як він очистив себе, виконуючи всі похоронні церемонії, він був увінчаний підданими його батька, як їх цар, на батьківський трон. Проте, незабаром, після власного освячення на царя, він поставив двічінародженого мудреця своїм жерцем. Дійсно, зробивши того брахмана жерцем, цар почав проводити свої дні у великому щасті. Він керував своїм царством праведно і захищав, дбайливо ставлячись до всіх своїх підданих. Однак, кожен день, цар, з нагоди отримання благословення від свого жерця, як і виконання релігійних та інших священних обрядів, усміхався чи сміявся над ним голосно. Таким чином, о царю, відроджений шудра, який став царем, сміявся, побачивши свого жерця, безліч разів. Жрець, зазначивши, що цар завжди посміхався або сміявся, коли випадково кидав погляд на нього, розсердився. Якось він зустрів царя в безлюдному місці. Він порадував царя приємною бесідою. Користуючись цією миттю, о ватажку роду Бгарати, жрець звернувся до царя, кажучи: «О, велепишний, я прошу тебе дати мені одне благо!».

Ц а р с к а з а в :

О кращий з двічінароджених, я готовий надати тобі сотню благ, яких лишень забажаєш? З прихильності і благоговіння, котре я бережу для тебе, немає нічого що я не дав би тобі.

Ж р е ц ь м о в и в :

Я хочу мати тільки одне благо, о царю, аби ти був мною задоволений. Поклянись, що ти казатимеш мені правду, замість будь-якої неправди.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Так запитаний жерцем, о Юдхіштхіро, цар сказав йому: «Так і буде. Якщо щось ти запитаєш у мене, відоме мені, я, звичайно, скажу тобі правдиво. Якщо, з іншого боку, питання буде мені невідоме, нічого не говоритиму!».

Ж р е ц ь м о в и в :

Кожного дня, в час отримання мого благословення, коли, знову ж таки, я займаюся відправленням релігійних обрядів на твою честь, а іноді також при хомі та інших обрядах умилювання, чому ти смієшся, побачивши мене? Бачачи твій сміх до мене, в усяких випадках, мій розум стискається від сорому. Ти поклявся мені, о царю, сказати правду. Тож не личить тобі казати неправди. Мусять же бути якісь вагомі причини твоєї поведінки. Твій сміх не може бути безпричинним. Велика моя цікавість знати причину. Повідай ти правду мені.

Ц а р м о в и в :

Коли ти вже звернувся на такий лад, о двічінароджений, я зобов'язаний просвітити тебе, навіть якщо справа буде така, яка не повинна бути розголошена тобі. Я мушу сказати тобі правду. Слухай мене з великою увагою, о двічінароджений. Послухай мене, о головний з двічінароджених, а я розкрию тобі, що сталося з нами у попередньому житті. Я пам'ятаю те народження. Ти послухай мене із зосередженим розумом. У минулому житті я був шудрою зайнятим практикою суворих покаянь. Ти, о кращий з двічінароджених, був ріши суворих покаянь. О безгрішний, задоволений мною і спонукуваний бажанням зробити мені добро, ти, о брахмане, був радий дати мені певні настанови в обрядах, які я виконав ув одному випадку на честь моїх предків. Настанови, що ти дав мені, були у вшануванні способом розкладання Вріші й трави куша, узливання і м'яса, та інших насичень духів, о головний з подвижників. Внаслідок цього порушення твого, ти народився, як жрець, а я прийняв народження царем, о найперший з брахманів. Узрій мінливості цього Часу. Ти маєш пожинати плоди цього, внаслідок того, що ти передав мені у минулому житті. Саме з цієї причини, о брахмане, я посміхаюся бачачи тебе, о двічінароджений. Я, звичайно, не сміюся з тебе від бажання нехтувати тобою. Ти мій наставник. І за ці зміни стану, мені дійсно дуже шкода. Моє серце палає від цієї думки. Я пам'ятаю наші колишні народження, отже, я сміюся при вигляді тебе. Твої суворі покаяння були всі знищені радісними настановами твоїми мені. Відмовляючись від твоєї нинішньої посади жерця, спробуй повернути собі чудове народження. Додай зусиль так, щоб ти не отримав у наступному житті народження гірше, ніж нинішнє. Візьми стільки багатства, скільки хочеш. О мудрий брахмане, очисти душу твою, о кращий з людей.

Б г і ш м а п р о в а д и в :

Відпущений з посади жерця царем, брахман зробив багато подарунків особам власного стану, багатства, землі та сіл. Він дотримувався багатьох жорстких і важких обітниць, покладених для брахманів. Він побував біля багатьох священних вод і зробив багато дарів брахманам у тих місцях. Роблячи дарування корів особам стану відроджених, його душа очистилася й він досяг успіху у придбанні знання про неї. Відправляючись у ті самі притулки де він жив у своєму минулому народженні, він практикував дуже суворі аскези. Як наслідок усього цього, о перший з царів, цьому брахману вдалося досягти найвищого успіху. Він став об'єктом шанування усіх подвижників, які жили в тих притулках. Ось таким чином, о кращий з царів, той відроджений ріши втрапив був у велике лихо. Відтак шудрам, брахмани ніколи не повинні давати настанов. Отже, о царю, брахман повинен уникати давати настанови таким, які народилися низькими, бо за це навчання людини низького походження брахман занепав був. О кращий з царів, брахман ніколи не повинен бажати отримати настанови, чи надати їх людині, яка належить до нижчих каст. Брахмани, кшатрії і вайш'ї, три каста вважаються двічінародженими. Передаючи знання їм, брахман не несе провини. Але ті, що добрі, все ж ніколи не повинні розкривати будь-якої теми, або давати будь-які настанови, особам нижньої касті. Шлях моралі надзвичайно тонкий і його неспроможні зрозуміти особи неочищені душею. Саме з цієї причини, тими аскетами приймається обітниця мовчання, і дотримується всіма, і проходять через дікшну (*введення*), щоб не радуватися промовам. Зі страху говорити те, що є неправильним або те, що може образити, аскети часто відмовляються від самої мови. Навіть праведні чоловіки, які володіють усякими досягненнями, наділені правдивістю та простотою поведінки, як відомо, роблять великі помилки внаслідок усього сказаного неправильно. Настанови не повинні бути передані всім, чи будь-якій людині. Якщо в результаті надання настанов, хтось вчиняє якийсь гріх, той гріх падає на брахмана, який передав був знання. Мудра людина, таким чином, яка бажає заробити заслуги, мусить завжди діяти мудро. Настанови, надані в обмін на гроші завжди забруднюють вчителя. На запитання інших, можна сказати, лише те, що правильне після встановлення цього за допомогою роздумів. Слід надати настанови таким чином, щоб можна було цим шляхом отримати чесноти.

Отже, я повідав тобі все стосовно теми настанов. Дуже часто люди занурюються у великі страждання через передачу настанов. Звідси випливає, що слід утриматися від їх передавання іншим.

Так вістить розділ десятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 11

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Скажи мені, о діду, в якому чоловікові чи жінці, о ватажку бгаратів, дійсно завжди живе богиня процвітання?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

З цього приводу я оповім тобі, що сталося, і те, що я чув. Одного разу, споглядаючи богиню процвітання, сяючу красою і подібну до лотосу, царівна Рукміні, матір Прадьюмни, який мав макару на своєму прапорі, сповнена цікавості запитала про це у присутності сина Девакі. «Хто ті істоти, поруч з якими ти стоїш і яким ти прихильна? Хто, знову ж, є ті, кого ти не благословляєш прихильністю? О ти, люба Йому, Володареві всіх істот, скажи мені це по-правді, о ти, рівна великому ріши в покаянні та могутності!». Так запитана царівною, богиня процвітання, краснолиця, ваблива немов місяць і граційна рухами, у присутності того, у кого Гаруда на прапорі, сказала ці слова у відповідь, солодкі й чарівні.

Ш р і м о в и л а :

О осяйна пані, я завжди перебуваю з тим, хто красномовний, діяльний, уважний до справи, вільний від гніву, вклоняється божествам, одарений вдячністю, самоприборканий і шляхетний у всьому. Я ніколи не житиму з тим, хто неуважний до справи; невіруючий; хто спричиняє змішання каст через свою хіть; невдячний; нечистий у діях; безжальний і жорстокий у словах; злодій; хто плекає злобу до своїх наставників та інших літніх людей; тих осіб, які наділені малою енергією, силою, життям і честю; хто страждає через будь-яку дрібницю і завжди віддається гніву. Я ніколи не житиму з тими, які думають одне, а чинять інше (*лицеміри*). Я ніколи не житиму також з тим, хто ніколи не бажає будь-якого придбання для себе; тим, хто настільки засліплений, що задовольняється умовами в яких він опиняється, без спротиву, або з тими, хто задовольняється малим придбанням.

Я живу з тими, які уважні до обов'язків своєї касты, або тими, які знайомі з обов'язками праведності, або тими, які присвячені служінню старшим, або тими, які тримають свої пристрасті під наглядом, або тими, які наділені чистою душею, чи тими, які наділені чеснотою прощення, або тими, які здібні і швидкі в дії, або з такими жінками, які прощають і терплячі. Я живу з тими жінками, які також вірні правді й щирості, та, які вклоняються божествам. Я не живу з тими жінками також, що не доглядають будинків і не забезпечують догляд навколо них, та завжди суперечать бажанням своїх чоловіків. Я завжди уникаю тих жінок, які люблять будинки інших людей і, які не мають сором'язливості. З іншого боку, я живу з тими жінками, які віддані своїм чоловікам, які благі в поведінці й завжди всі в прикрасах та одягнені в хороший одяг. Я завжди є з тими жінками, які правдиві у слові, мають гарний і приємний вигляд, щасливі, наділені всіма чеснотами. Я завжди уникаю таких жінок, які гріховні й неохайні, чи нечисті, які завжди облизують куточки їх рота, бо не мають терпіння й мужності, та, які люблять суперечки і сварки, багато сплять і завжди лежать. Я завжди є у перевізних засобах і тваринах, які тягнуть їх, у дівчатах, прикрашених і в гарному вбранні, в жертвопринесеннях, у хмарах повних дощу, у розквітлих лотосах, і в тих зірках, які вкривають блискітками осінній небосхил. Я живу в слонах, у коров'ячих загонах, в гарних місцях, ув озерах прикрашених розквітливими лотосами. Я живу і в таких річках, які дзюрчать солодко своїм плином, в мелодійних клекотом журавлів, з берегами прикрашеними рядами різноманітних дерев і двічінародженими брахманами, подвижниками та іншими увінчаними успіхом. Я завжди живу в тих річках також, які мають глибокі і великі скати води, скаламученої левами і слонами, що занурюються в них для купання або тамування спраги. Я живу і в люті слонів, у забарних биках, в царях на престолі і в хороших людях. Я завжди живу в тій хаті, в якій мешканець лле узливання на жертвовний вогонь і вклоняється коровам, брахманам і божествам. Я живу в тій хаті, де своєчасно вшановують божества під час богослужіння. Я завжди живу в таких брахманах, які присвячені вивченню Вед, у кшатріях присвячених дотриманню справедливості, у вайшьях присвячених господі та у шудрах присвячених послужливій роботі для трьох вищих варн. Я живу, з твердим серцем і незмінним, в Нараяні, в моєму власному втілені. У Ньому є праведність у своїй досконалості і повній мірі, відданість брахманам і якість приємності. Чи можу я не сказати, о пані, що я не живу в моїй втіленій подобі, в будь-якому з цих місць, які я вже згадала, крім Нараяні? Та особа, в душі якої я живу, зростає у праведності, славі, багатстві та речах бажаних.

Так вістить розділ одинадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 12

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Годиться тобі, о царю, сказати мені по-правді, хто з двох, чоловік чи жінка отримує більше задоволення від любовців один з одним. Доброзичливо розвій мої сумніви щодо цього.

Б г і ш м а с к а з а в :

У зв'язку з цим оповідають цю стару історію про бесіду між Бхангашваною і Шакрою, яка висвітлює це питання. У минулі часи жив цар на ім'я Бхангашвана. Він був надзвичайно праведний і був відомий, як царственный мудрець. Він був, проте, бездітним, о ватажку людей, і, отже, робив жертвопринесення, волюючи отримати бажане. Жертвопринесенням, яке, той могутній цар виконував була Агніштута. Через те, що божество вогню одне вшановувалося в цій жертви, цього завжди не любив Індра. До цього часу ця жертва бажана людям, коли з метою отримання наслідку вони прагнуть очиститися від своїх гріхів.⁵ Блискучий володар небожителів Індра, дізнавшись, що цар бажав виконувати Агніштуту, почав з тої миті шукати недбалість того царственного мудреця, самоприборканого душею, адже, якщо йому вдасться знайти якусь ваду, тоді він зміг би покарати того нехтувача. Та ба, незважаючи на всю його пильність, о царю, Індра не виявив недбалості з боку піднесеного царя. Деякий час потому, одного дня цар вирушив на полювання. Кажучи собі: «Це, справді, можливість!», — Індра одурив царя. Цар прямував один на своєму коні, бо збентежений володарем богів був спантелечений у своїх почуттях. Зголоднілий і спраглий, бо збентеження свідомості царя було настільки велике, що він не міг упізнати сторони світу. Дійсно, стражденний від спраги, він почав блукати манівцями. Потім він побачив озеро, яке було надзвичайно гарним і було повне прозорої води. Зійшовши з коня і увійшовши в озеро, він напував свого коня. Прив'язавши ту напоєну тварину до дерева, цар знову занурився в озеро для омивання. На свій подив він виявив, що перетворився, силою води, на жінку. Бачачи себе таким зміненим статтю, царя здолав сором. З почуттями і розумом цілком схвильованими, він почав міркувати усім своїм серцем в цьому дусі: «Овва, як же мені їхати конем? Як мені повернутися до моєї

столиці? Через жертвопринесення Агніштута я отримав сто синів наділених величезною силою, і всі діти мого власного природження. Та ба, таким чином перетворений, що я скажу їм? Що скаже мені моя дружина, мої родичі й доброзичливці, піддані моїх міст і округи? Ріши знайомі з істинами обов'язку, релігії та інших питань, речуть, що лагідність, м'якість і необхідність в крайньому схвилюванні є якостями жінок, а діяльність, твердість та енергія є якостями чоловіків. На жаль, моя мужність зникла. Чому мене досягла жіночність? Внаслідок цієї зміни статі, як же мені знову сісти на мого коня?». Віддаючись цим сумним думкам, цар з великим зусиллям сів на коня і повернувся до своєї столиці, хоча й перетворений на жінку. Його сини і дружини, слуги і піддані міста і округи, бачачи те надзвичайне перетворення, вельми здивувалися. Тоді, той царствений мудрець, той головний з красномовних мужів, звертаючись до усіх, вирік: «Я пішов на полювання у супроводі великої рати. Заблукавши і не впізнаючи сторін світу, я увійшов у густий і страшний ліс, спонуканий долею. У тому страшному лісі згага здолала мене і я втратив почуття. Потім я побачив ладне озеро, буйне різноманітним птаством. Занурюючись в той потік, для мого омивання, я перетворився на жінку!». Погукавши тоді його дружин і радників, усіх його синів за їхніми іменами, той найкращий з царів, перетворений на жінку, сказав їм ці слова: «Насолоджуйтеся цим царством у щасті. Що ж стосується мене, то я піду до лісу, о сини!». Сказавши так своїм дітям, цар попрямував до лісу.

Прибувши туди, він/вона натрапила на притулок подвижника. Завдяки тому подвижнику, перетворений цар породив був сотню синів. Узявши усіх тих дітей своїх, вона відправилася туди, де її перші діти мешкали, і звертаючись до останніх, мовила: «Ви сини мого тіла, коли я була чоловіком. Це мої діти породжені мною в цьому стані перетворення. О, ви, сини, насолоджуйтеся моїм царством усі разом, як брати, народжені від одних батьків!». На цей наказ їх батька, усі брати, об'єднуючись разом, почали насолоджуватися царством, як їх спільною власністю. Бачачи тих дітей царя, що спільно насолоджувалися царством, як брати народжені від одних батьків, володар богів сповнився гніву і замислився. «Перетворивши цього царственого мудреця на жінку я, здається, зробив йому краще, а не нашкодив!». Сказавши це, володар богів, Звершник ста жертвопринесень Індра, приймаючи подобу брахмана, вирушив до столиці царя і зустрічаючись з усіма дітьми, успішно посварив царевичів. Він сказав їм: «Брати ніколи не залишаються у мирі, навіть якщо вони, трапляється, діти одного батька. Сини мудреця Кашьяпи, божества й асури, сварилися один з одним за владу над трьома світами. Що ж до вас царевичі, то ви діти царственого мудреця Бхаргашвани. Ці ж інші, є дітьми пустельника. Божества й асури, діти навіть одного батька, а все ж посварилися були один з одним. Як же ще, таким чином, ви не посваритеся один з одним? Це царство є вашим спадковим майном, котрим користуються ті діти пустельника. Цими словами Індри вдалося викликати зваду між ними, тож невдовзі вступили вони у бій і вбили один одного. Почувши це, цар Бхангашвана, який жив жінкою-аскетом, вражений горем, заголосив. Володар небожителів Індра, приймаючи подобу брахмана, прийшов до того місця, де пустельниця жила й зустрінувшись із нею, сказав: «О красноброва, яке горе пече тебе так, що ти ллєш свої сльози?». Бачачи брахмана, пані сказала йому жалібним голосом: «Двісті синів моїх, о двічінароджений, були вбиті Часом. Я раніше була царем, о вчений брахмане, і в тому стані мала сто синів. Вони були зачаті мною у моїй власній подобі, о кращий з двічінароджених. Одного разу я пішла на полювання. Спантеличена, я бродила серед густого лісу. Побачивши, нарешті, озеро, я занурилася в нього. Випірнувши, о найперший з брахманів, я виявила, що стала жінкою. Повертаючись до моєї столиці я призначила моїх синів до влади у моєму царстві, а потім відправилася до лісу. Перетворившись на жінку, я народила сто синів моєму чоловікові, високому душею аскету. Всі вони народилися у притулку пустельника. Я взяла їх до столиці. Мої діти, під впливом часу, посварилися між собою, о двічінароджений. Так постраждала була від Долі, я віддалася журбі!».

Індра звернувся до неї цими різкими словами: «У минулі дні, о пані, ти завдала мені великого болю, бо ти зробила жертвопринесення, які не подобаються Індри. Дійсно, хоча я був присутнім, ти не вшанувала мене. Я, той Індра, о нечестива розумінням. Це я, з ким ти навмисно прагнула до ворожості!». Бачачи Індру, царствений мудрець-жінка впала до його ніг, торкаючись до них головою, і мовила: «Будь задоволений мною, о головний з божеств. Жертва, про яку ти кажеш, була виконана з бажання потомства, а не від якогось бажання образити тебе. Тому, тобі слід пробачити мені!». Індра, побачивши перетвореного царя ниць перед собою, був задоволений ним і побажав дати йому подарунок. «Котрих з твоїх синів, о царю, ти бажаєш повернути, тих, які були народжені тобою коли ти став жінкою, чи тих, які були зачаті тобою у власному стані, чоловічої статі?». Пустельниця, склавши долоні, відповіла Індри, кажучи: «О Васаво, нехай ті сини мої оживуть, яких народила я жінкою!». Здивувавшись цій відповіді, Індра ще раз запитав пані: «Чому ти менш прихильна до тих дітей, які були породжені тобою у твоїй подобі чоловічої статі? Чому це ти маєш більшу прихильність до тих дітей, яких народила у твоїй змінній подобі? Я хочу почути причину цієї різниці у твоїй прихильності. Тобі слід розповісти мені все!».

Пані мовила:

Любов, якій прихильна жінка, набагато більша, ніж та, якій прихильний чоловік. Отже, о Шакро, саме тому я волю аби ті діти повернулися до життя, яких народила я жінкою.

Бгішма продовжив:

По таких слові, Індра вельми зрадів і сказав їй: «О правдива пані, нехай всі твої діти повертаються до життя. Візьми й інше благо, о перший з царів, яке тобі до вподоби. О чудова обітницями, візьми у мене будь-яку стать на вибір, жінки чи чоловіка!».

Пані рекла:

Я хочу залишатися жінкою, о Шакро. Далєбі, не бажаю відновлення у чоловічій статі, о Васаво!

Почувши цю відповідь, Індра ще раз запитав її, кажучи: «Чому це, о могутній, відмовившись від мужеської статі, ти бажаєш жіночності?». Запитаний так, той найперший з усіх царів, перетворений на жінку відповів: «Бо в любов'ях задоволення, яке отримують жінки завжди набагато більше, ніж те, яке отримують чоловіки. Саме з цієї причини, о Шакро, я хочу бути жінкою. О найперший з богів, правду кажу тобі, що я отримую більше задоволення в моєму нинішньому стані жіночності. І мене цілком влаштовує ця жіноча стать, яку я маю тепер. То залиш мене, як є нині, о володарю небес!». Почувши ці слова її, володар богів відповів: «Хай буде так!», — і попрощавшись із нею, пішов на небо.

Таким чином, о царю, відомо, що жінка отримує набагато більше задоволення, ніж чоловік, в обставинах про які ти питав.

Так вістить розділ дванадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 13

Юдхіштхіра спитав:

Що повинна зробити людина, щоб послідовно пройти радісно через цей та інший світ. Як, власне, слід поводитися? Які діяння варто чинити для цієї мети?

Бгішма відповів:

Слід уникати трьох дій, що робляться тілом, чотирьох, що зроблені словом, і трьох, що зроблені розумом, тобто десяти шляхів діянь.

Три дії зроблені тілом, яких слід уникати це: нищення життя інших істот, крадіжка або привласнення належного іншим особам та зваблення чужих дружин.

Чотири дії зроблені словом, о царю, яких ніколи не слід допускати, ба, навіть у думках: огуда, різкі слова, висвітлення недоліків інших людей та брехні.

Бажання до володінь інших, шкода іншим і невіра у таїнства Вед, ось три вчинки, що здійснюються розумом, і яких завжди слід уникати.

Отже, ніколи не слід робити жодного зла у слові, тілом, чи розумом. Вчиненням добра і зла, можна бути певним у приємних або неприємних наслідках заснованих на тому. Ніщо не може бути більш певним, ніж це.

Так вістить розділ тринадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 14

Юдхіштхіра сказав:

О сину Ганги, ти чув усі імена Магешвари, Господа всесвіту. Скажи нам, о діду, всі імена, які належать, о могутній, Тому, кого називають Іша і Самбху. Скажи нам усі ті імена, які належать Тому, кого звать Бабхру або простір, хто має Всесвіт за його подобу, Тому, хто прославлений наставник усіх богів і асурів, що зветься Сваямбху (*Самостворений*), і який є причиною виникнення і руйнування всесвіту. Повідай нам також про могутність Магадеви.

Бгішма мовив:

Я цілком неспроможний перелічити чесноти Магадеви, вищого розумом. Він пронизує все суще у всесвіті, і все ж не видимий ніде. Він є творцем свого всесвіту і своєї Прагни (*знання*), він же і їх володар. Всі божества від Брахми до пішачів, люблять і поклоняються йому. Він перевершує і Пракріті і Пурушу. Це про Нього ті ріши, знайомі з Йоогою і сповнені знанням таттви, думають і вивчають. Він Непорушний і Верховний Брахма. Він одночасно існує і не існує. Змішуючи обидві: Пракріті й Пурушу за допомогою його енергії, він створює звідти всесвіт володаря істот Брахми. Хто ж спроможний говорити про чесноти Бога богів, який наділений вищим Розумом? Людина залежна від зачаття в утробі матері, народження, старості і смерті. Будучи такою, хіба людина, подібна мені, здатна зрозуміти Бгаву? Тільки Нараяна, о сину, носій диску й булави, може досягнути Магадеву. Він незнищений. Він найперший з усіх істот в якостях. Він Вішну, бо собою заповнює всесвіт. Він нездоланий. Наділений духовним баченням, він має найвищу силу. Він бачить усі речі очима Йоги. Саме внаслідок відданості піднесеного Крішні до видатного Рудри, він власкавлений. О бгарато, у притулку Бадарі, покутами, тими, що він вчинив, домогся наповнення всього всесвіту. О царю царів, саме через Магешвару з небесним зором, той Васудева отримав якість всесвітнього прийняття, — прийняття, що набагато більше, ніж те, що [притаманне всім речам, що є під назвою «багатство»](#).⁶ Повну тисячу років цей Мадава тримав суворе покаяння і, нарешті, вдалося йому досягти приємної слави і блага наданого Шивою, тим Володарем всього рухомого і нерухомого у всесвіті. У кожній новій юзі власкавлював Крішна такими покутами Магадеву. У кожній юзі Магадева був задоволений великою відданістю піднесеного Крішні. Наскільки великою є могутність піднесеного Магадеви, — тієї першопричини всесвіту, — яку бачив своїми очима Харі, котрий сам виходить за межі всіх вад, у випадку свого покаяння у притулку Бадарі, [перенесеного для отримання сина](#).⁷ Я не бачу, о бгарато, нікого, хто перевершує Магадеву. Викласти імена того Бога богів повністю, не створюючи бажання почути більше, тільки Крішна спроможний. Це міцнорукий з роду Яду лише здатний повідати якості прославленого Шиви. Воістину, о царю, тільки він у змозі повідати про могутність, у всій її повноті, Верховного бога!

В ай шам пая на в і в далі :

Сказавши ці слова, прославлений Бгішма, дід куру, звертаючись до Васудеви, мовив наступне, присвячене темі величі Бгави, о царю.

Бгішма сказав :

Ти повелитель усіх богів і асурів. Ти славний. Ти Вішну, що пронизує весь всесвіт. Тобі належить мовити про ті теми, пов'язані з всесвітньою формою Шиви, про яку Юдхіштхіра спитав мене. У минулі часи, ріши Тандін, виниклий з Брахми, промовляв у світах Брахми і до самого Брахми тисячу імен Магадеви. Повтори ті імена цим зборам, аби ці ріши наділені багатством подвижництва, які дотримуються високих обітниць, самоприборкані і очолені Народженим на острові Крішною серед них, змогли почути тебе. Повідай ти про високе благо Його, незмінного, завжди веселого і щасливого, який є Хотрі, Захисник і Творець всесвіту, якого називають Мандін і Капрадін.

Васудева сказав :

Навіть божества з Індрою і Прабатьком Брахмою серед них, та й великі ріши також, неспроможні зрозуміти хід діянь Магадеви по-справжньому, в усіх подробицях. Саме Він є кінцеве, якого всі праведні люди досягають. Навіть Адітьї, наділені тонкою прозорливістю, не в змозі бачити Його Оселі. Як же той, хто просто людина, спроможеться пізнати Його? Тому, я дійсно повідаю вам деякі з ознак того прославленого вбивці асурів, якого знають Володарем усіх жертвопринесень і обітниць.

В ай шам пая на провадив :

Сказавши ці слова, прославлений Васудева почав свою промову про якості піднесеного Магадеви, наділеного найвищим розумом, після того, як очистив себе торкнувшись води.

Васудева мовив :

Слухайте, о найперші з брахманів і ти, о Юдхіштхіро, також, о володарю, і почуй ти теж, о сину Ганги, імена, які властиві Капрадину. Слухайте, як у минулі дні, я отримав зір, що так важко отримати у того великого бога, заради Самби. Воістину, тоді прославленого бога побачив я завдяки Йозі-спогляданню.⁸ Після дванадцяти років, що минули з часу, коли Прадьюмна, син Рукміні, наділений великим розумом, вбив асура Самвару, у минулі часи, моя дружина Джамбаваті звернулася до мене. Дійсно, бачачи Прадьюмну, Чарудешну та інших синів, народжених Рукміні, Джамбаваті, бажаючи синів, сказала мені ці слова, о Юдхіштхіро: «Даруй мені, о нев'янучий славою, сина, наділеного героїзмом, найпершого з могутніх мужів, сповненого найприємніших якостей, безгрішного в поведінці, такого як ти еси. І нехай не зволікаєш ти з виконанням просьби моєї. Адже немає нічого в трьох світах, недосяжного тобі, о продовжувачу роду Яду, бо можеш створювати інші світи, якщо лишень забажаєш цього. Дотримуючись обітниці протягом дванадцяти років і очистивши самого себе, ти власкавив Володаря усіх істот, Магадеву, а потім Рукміні народила синів, зачатих тобою, Чарудешну, Сучару, Чарувешу, Ясодхану, Чарушраваса, Чаруясаса, Прадьюмну і Самбху. О вбивце Мадгу, подаруй мені такого сина, подібного тим великим силою, котрих ти породив од Рукміні!». Так попрошений царівною, я відповів їй, тонкій станом: «Дозволь мені залишити тебе на деякий час, о царице. Я, звичайно підкорюся твоїй волі!». Вона відповіла мені, кажучи: «Іди, і нехай успіх і процвітання завжди відвідують тебе. Нехай Брахма, Шива і Кашьяпа, річки, ті божества, що головують над розумом, душею, всі листяні трави, ті Чханди (*рими*), які вважаються носіями узливань на жертвоприношеннях, ріши, Земля, Океани, жертовні подарунки, ті склади, що вимовляються для завершення ритму Саманів, Рікши, Пітари, планети, подружжя божеств, небесні діви, небесні матері, великі кола, корови, Чандрамас, Савітрі, Агні, Савітрі, знання Вед, пори року, рік, малі і великі поділи часу, наприклад, кшани, лаби, мухурти, німеші і югі послідовно, захистили тебе, о ядаво, і берегли твоє щастя, де б ти не опинився. Нехай жодна небезпека не осягне тебе на шляху твоєму, і нехай жодної необачности не буде у тебе, о безгрішний!». Так благословенний нею, я покинув її, попрощавшись з дочкою царя мавп.

Відправившись потім до ради найперших з людей, а саме, мого батька, моєї матері, царя і Ахуки, я повідомив їм про те, що сказала мені вельми засмучена дочка царя Відьядхарів. Попрощавшись із ними з сумним серцем, я тоді відправився до Гади й Рами, великих міццю. Ці двоє весело звернувшись до мене мовили: «Нехай твоє покаяння збільшиться без будь-яких перешкод!». Отримавши дозвіл у всіх їх, я подумав про Гаруду. Він відразу ж прибув до мене і переніс мене на Хімаван, за моїм наказом. Прибувши на Хімаван, я відпустив його. Там, на тій найпершій з гір, я бачив багато прекрасних красевидів. Я бачив відмінні, чудові й приємні місця для практики покаяння. Той чарівний притулок належав піднесеному Упаманью, який був нащадком Вьягхрапади. Той притулок прославляли і шанували божества і гандхарви, і, здавалося він був вкритий ведичною красою. Він був прикрашений дхава какубхами, кабамвами, коками, курувалами, кетаками, джамбу, паталами, бананами, варунаками, ватсанабхами, вільвами, шаралами, капіттхами, піялами, саласами, пальмами з бадарі, кундами, пуннагами і ашоками, амрами і ковідарами, чампаками і панашами, й різними іншими деревами з рясними фруктами й квітами. І ця оселя була також прикрашена прямими стеблами муша. Істинно, той притулок, був прикрашений різноманітними іншими видами дерев і різними видами фруктів, даючи їжу різноманітним видам птахів. Купи золи жертовних вогнищ були там у належних місцях навколо, додаючи краси красевиду. Оселя рясніла рурами, мавпами, тиграми, левами, леопардами, оленями різних видів і павичами, кішками й зміями. Дійсно, велику кількість інших тварин також видно було там, так само як і буйволів та ведмедів. Запашні вітерці постійно дули несучи мелодійний звуки небесних німф. Плескали

гірські струмочки та джерела, і солодкі ноти співів крилатих, бурчання слонів, чудове белькотання кіннар і сприятливий голос подвижників, які розспівували самани, о герою, та різноманітні інші види музики, надавали чарівності притулку. Навіть в уяві не можна уявити собі інший притулок, такий же прекрасний, як той, який бачив я. Були там також великі будинки у тому притулку, призначені для зберігання священного вогню, й усі вкриті уквітчаними ліанами. Також був він прикрашений річкою Ганга з чистими і священними водами. Дійсно, дочка Джахну завжди залишалася там.

Притулок був прикрашений і багатьма подвижниками, які були найпершими з усіх праведників, наділених високою душею, і схожих на вогонь власною міццю. Деякі з цих подвижників харчувалися повітрям, а деякі водою, деякі були присвячені Джапі або тихим читанням священних мантрів, а деякі займалися очищенням своєї душі, практикуючи чесноти співчуття, у той час як інші серед них були йогинами присвяченими спогляданню в йогічній медитації. Деякі серед них існували тільки димом, а деякі існували полум'ям, а котрісь молоком. Отже, був той притулок прикрашений багатьма найпершими з двічінароджених осіб. А деякі були серед них, які прийняли обітницю їжі і пиття, подібно до корів, — тобто, відмовившись від використання рук відразу. А деякі використовували тільки два шматки каменю для лущення зерна, деякі ж використовували лише зуби для цієї мети. Інші ж існували тільки питтям променів місяця, а деякі, пили лишень піну. А деякі з них узяли собі [обітницю жити, як олень](#).⁹ Були й такі, які жили плодами фікуса, а деякі, лише на воді. Хтось одягався в лахміття, хтось у звірині шкіри, а хтось у кору дерев. Дійсно, я бачив різноманітних подвижників, найперших з касті, які дотримувалися цих та інших болючих обітв. Тоді я хотів увійти в цю оселю. Воістину, та оселя була шанована та обожнювана всіма божествами і всіма високими душею істотами, Шивою та іншими, о бгарато, й усіма істотами праведних діянь. Так шанований, притулок стояв у всій своїй красі на грудях Хімавану, немов місячний диск у небі. Мангуст грався там зі змією, а тигр з оленем, як друзі, забуваючи їх природну ворожнечу, через силу палаючого покаяння тих подвижників та їх близькість до цих піднесених.

У цьому головному з притулків, чудовому для всіх істот, населеному безліччю брахманів, добре знайомих із Ведами та їх додатками, а також багатьма піднесеними ріши, прихильними суворим обітницям, я побачив, лишень увійшов, мудреця зі сплутаним волоссям на голові і в лахмітті, який здавалося палав вогнем його покаяння і сили. Чекаючи на його учнів і спокійний душею, той найперший з брахманів був молодим на вигляд. Його звали Упаманью. До мене, котрий схилився до нього кивком голови, він сказав: «Ласкаво просимо, о Лотосоокій. Сьогодні, цим візитом твоїм, ми бачимо, що наші покаяння принесли свої плоди. Ти гідний нашого поклоніння, але ти вклоняєшся нам і досі. Ти гідний, щоб бути поміченим, але ти бажаєш бачити мене!». Склавши долоні я звернувся до нього зі звичайними питаннями вшанування здоров'я тваринам і птахам, які проживали в його притулку, про хід зростання його праведності, та про його учнів. Прославлений Упаманью, потому, звернувся до мене словами, надзвичайно солодкими і чудовими: «Ти, о Крішно, отримаєш, без сумніву, сина, подібного тобі самому. Вдавшись до суворих покут, власкав Ішану, Володаря усіх істот. Той Володар божеств, о Адхокшайс, відпочиває тут разом із дружиною. О Джанардано, саме тут ті божества з усіма ріши, у давнину, власкавлюючи того найпершого з божеств їх покаянням і брахмачар'єю, правдивістю і самообмеженням, отримували плоди багатьох високих бажань. Той прославлений Бог воістину величезне вмістище всіх енергій і покаяння. Втілюючи в існування і забираючи знову в себе усі речі сповнені добра і зла, той немислимий Бог, якого ти шукаєш, о нищителю ворогів, живе тут зі своєю дружиною. Тому, хто народився данавом на ім'я Хіраньякашипу, чия сила була настільки велика, що він міг трясти навіть гори Меру, вдалося отримати від Магадеви могутність, приналежну всім божествам і насолоджуватися нею протягом десяти мільйонів років. Той, хто був головним з усіх його синів, і хто був прославлений під ім'ям Мандара, досяг мети шляхом блага отриманого від Магадеви, борючись з Шакрою мільйон років. Жакхливий диск Вішну і блискавки Індри, обидві були не в змозі вчинити жодної шкоди, о Кешаво, у минулі часи, тілу того великого [шляху всесвітнього лиха](#).¹⁰ Диск, що ти носиш, о безгрішний, даний тобі Магадевою після того, як він убив дайтью, зарозумілого своєю силою, і, який жив у водах. Цей диск, палаючий могуттю і подібний вогню, був створений великим богом, власником знака бика. Чудовий і непереборний силою, він був даний тобі цим прославленим Богом. Через його палаючу силу неможливо було дивитися на жодну особу захищену Шивою, володарем Пінаки. Саме з цієї причини, той Бгава (*Шива*) дарував йому ім'я Сударшана. З цього часу назва Сударшана лунала у всіх світах. Навіть зброя, о Кешаво, не здатна була нанести найменшої шкоди тілу сина Мандари Хіраньякашипу, що з'являвся подібно злій планеті у трьох світах. Сотні чакр, як твоя, і блискавок, як у Шакри, не могли завдати і подряпини на тілі тієї злостивої планети наділеної величезною силою, яка була отримана прихильністю Магадеви. Засмучені силою Мандари, божества тяжко боролися проти нього і його соратників, всі з яких отримали дарунки від Магадеви. Власкавлений іншим данавом на ім'я Відьютпрабха, Магадева, надав йому владу у трьох світах. Той данава володарював трьома світами протягом ста тисяч років. І Магадева сказав йому: «Ти станеш одним з моїх слуг!». Дійсно, могутній Бог надалі дав йому цей дарунок зі ста мільйонів дітей. Ненароджений Володар усіх істот далі дав данаву світи, відомі під назвою Кушадвіпа, для його царства. Ще один великий асур, на ім'я Сатамукха, був створений Брахмою. За сто років він вилив на жертовний вогонь, при узливанні для Магадеви, плоть свого власного тіла. Задоволений таким покаянням, Шанкара сказав йому: «Що я можу зробити для тебе?». Відповів Сатамукха

йому, кажучи: «О найчудовіший, дай мені сили створювати нових істот і тварин. Дай мені також, о найперший з усіх божеств, вічну силу!». Могутній володар, по такій просьбі його, мовив: «Хай буде так!».

Самонароджений Брахма, зосереджуючи свій розум у Йозі, у минулі часи, приносив жертви протягом трьохсот років, з метою отримати дітей. Магадева, подарував йому тисячу синів, сповнених якостями сурозмірними з заслугами жертви. Без сумніву, ти знаєш, о Крішно, Володаря Йоги, який він є, оспіваний божествами. Ріши відомий на ім'я Яджнавалкья надзвичайно добродійний. Вклоняючись Магадеві він придбав велику славу. Великий подвижник, син Парашари, Вьяса, з душею зануреною в Йогу, отримав велику славу поклонінням Шанкарі. Валакхільї були колись зневажені Магхаваном. Сповнені гніву за це, вони вшанували прославленого Рудру. Той володар всесвіту, найперший з усіх божеств, так власкавлений валакхільями, сказав їм: «Матимете успіх вашим покаюнням у створенні птаха, який позбавить Індру амрїти. Через лють Магадеви, колись, зникли всі води. Божества власкавивши його, виконанням жертвопринесення шаптакапала, і викликали, через благодать його, інші води, що потекли у світах. Воїстину, коли триокий бог задовольнився, вода знову з'явилася у світі.

Дружина Атрі, котрий був знайомий із Ведами, покинула її чоловіка у гніві і сказала: «Я більше не житиму у покорі до того пустельника!». Сказавши ці слова, вона шукала захисту Магадеві. Через страх перед її паном Атрі, провела вона триста років утримуючись від усякої їжі. І весь цей час вона спала на дерев'янім помості з метою власкавлення Бгави. Великий бог тоді з'явився до неї, а потім із посмішкою звернувся, говорячи: «Ти матимеш сина. І ти народиш того сина без чоловіка, лишень милістю Рудри. Без сумніву, той син, народжений у роду його батька, стане відомим за його багатство і прийме ім'я після тебе.

Прославлений Вікарна також, о вбивце Мадгу, повний відданості Магадеві, власкавив його суворими покутами і отримав високий і чудовий успіх. Шакаля теж, стриманий душею, обожнював Бгаву в духовному жертвопринесенні, яке він виконував протягом дев'яти століть, о Кешаво. Задоволений ним, прославлений Бог сказав йому: «Ти станеш великим творцем. о сину, невичерпною буде твоя слава у трьох світах. Твій рід також ніколи не змаліє, і буде прикрашений багатьма великими ріши, що народяться в ньому. Твій син стане найпершим з брахманів і створить Сутри, твоєї роботи. Був там знаменитий ріши на ім'я Саварні, у часи Кріти. Тут, у цьому притулку, він дотримувався суворих аскез протягом шести тисяч років. Прославлений Рудра сказав: «Я задоволений тобою, о безгрішний! Не піддаючись старості чи смерті, станеш творцем відомим у всіх світах!». У минулі часи, Шакра також, у Варанасі, наповнений відданістю, о Джанардано, вшановував Магадеву, котрий має тільки порожній простір за його одяг і вимашений попелом, як відповідною маззю. Вшанувавши Магадеву таким чином, він отримав владу над небожителями. Нарада також, у минулому, вшановував великого Бгаву з відданим серцем. Задоволений ним, Магадева, той наставник небесних наставників, сказав ці слова: «Ніхто не буде тобі рівним у силі та покаюнні. Ти завжди будеш служити мені твоїми піснями та звуками музики!».

Слухай також, о Мадгаво, як у минулі часи мені вдалося отримати увагу Бога богів, того Вчителя всіх істот, о володарю. Слухай також докладно, з якою метою, о велелегнотній, я вмовляв, зі стриманими почуттями і розумом, того прославленого бога, наділеного надмогутністю. Я, о безгрішний, повідаю тобі у повному обсязі про все, що мені вдалося отримати від Бога богів, Магешвари. У давні часи, а саме, Крітаюгу, о сину, був ріши великий славою, на ім'я Вьягхрапада. Він прославився своїми знаннями і довершеним володінням Вед і їх доповнень. Я народився як син того ріши, а Дхаумья народився, як мій молодший брат. Одного разу, о Мадгаво, у супроводі Дхаумї я натрапив на притулок деяких ріши, чистих душею. Там я побачив корову, яку були доїли. Я побачив молоко і воно, здавалося мені, нагадувало амрїту за смаком. Потім я прийшов додому і спонукуваний дитячістю, звернувся до неньки сказавши: «Дай мені трохи їжі, приготованої на молоці!». Не було ніякого молока в хаті, й, відповідно, моя мати засмутилася через мою просьбу. Моя неня взяла шматок рисового пирога і варила на воді, о Мадгаво. Як вода побіліла, моя мати поставила її перед нами, кажучи, що це було молоко і веліла нам пити. Я ж був до цього пив молоко в одному випадку, бо мій батько, під час жертвопринесення, взяв мене в оселю деяких наших великих родичів. Небесну корову, якою захоплюються божества, доїли з цієї нагоди. П'ючи її молоко, яке нагадувало амрїту на смак, я пізнав, якою є якість молока. Тому я відразу зрозумів походження цієї речовини, яку моя мама запропонувала мені, кажучи що це було молоко. Істинно, той смак пирога, о сину, не дав мені ніякого задоволення. Спонукуваний наївністю я тоді звернувся до матері, кажучи: «Те, о мамо, що ти дала мені не має нічого від молока!». Сповнившись журби й сорому за це, і, обійнявши мене з материнською ласкою та вдихнувши запах моєї голови, о Мадгаво, вона сказала мені: «Звідки ж, о дитино, можуть подвижники, очищені душею, отримати їжу приготовлену з молоком? Такі люди завжди знаходяться в лісі і живляться цибулинами, корінням і плодами. Звідки ми, які живуть по берегах річок, у притулках валакхільїв, ми, котрі мають гори та ліси своєю оселею, — звідки, власне, о дитино, можемо отримувати молоко? Ми, дороге дитя, живемо іноді повітрям, а іноді на воді. Ми мешкаємо у притулках посеред лісу і гаїв. Ми звичні утримуватися від усіх видів їжі, яку приймають селяни і містяни. Ми звиклі лишень до такої їжі, яку дає глушина. Не може бути ніякого молока, о дитино, в глушині, де немає потомства Сурабхи. Мешкаючи на березі річки чи в печерах, або на грудях гір, чи у тіртхах та в інших подібних місцях, ми проводимо наш час у практиці покаюння і читання священних мантрів, з Шивою, який є нашим найвищим притулком. Без віради благодійника Стхану, нев'янучого славою, — яким він є, Триокий, — звідки, о дитино, ми можемо отримати їжу приготовлену на

молоці, добрий одяг та інші речі задоволення у світі? Присвяти себе, о любий сину, Шанкарі всією твоєю душею. Благодаттю його, о дитино, ти обов'язково отримаєш все те, що керує потураннями всім твоїм бажанням!».

Почувши ці слова моєї матері, о вбивце ворогів, я, склавши долоні на знак пошани, і кланяючись до неї, сказав: «О мамо, хто цей Магадева? Яким чином можна власкавити його? Де той Бог проживає? Як його можна побачити? Чим може він бути задоволений? Якою також є форма Шарви? Як може хтось отримати знання про нього? Якщо задоволений він буде, о мамо, чи покаже себе мені?».

Після того як я сказав ці слова, о Крішно, моїй матері, вона, сповнена материнської ласки, вдихнула запах моєї голови, о Говіндо, а її очі наповнились слізьми тоді. Ніжно погладжуючи мене, о Вбивце Мадгу, моя мати, прийнявши тон великого смирення, звернулася до мене з наступними словами, о краший з божеств.

М о я м а т и п р о м о в и л а :

Магадеву надзвичайно важко пізнати особам неочищеною душею. Ці люди не здатні нести його у своїх серцях осягаючи його цілком. Вони можуть зберегти його у своїх умах. Вони не можуть зрозуміти його і не можуть вони узріти його. Мудреці стверджують, що його форм багато. Багато, знову ж, тих місць, в яких він мешкає. Багато форм Його благодаті. Хто ж зможе зрозуміти в деталях діяння, котрі є у відмінного Іши, або всі форми, які він узяв собі у минулі дні? Хто може розповісти, як Шарва забавляється і чим він стає задоволеним? Магешвара всесвітньої форми, перебуває в серцях усіх істот. Муні міркували про сприятливі й чудові діяння Ішани, і я чула від них, як, зрушений співчуттям до його шанувальників, він з'являється навіч. Благоволячи до брахманів, небожителі читали для них оповіді про різноманітні форми, які приймав на себе Магадева в давнину. Ти запитав мене про це. Я прочитаю їх тобі, о сину.

М о я м а т и п р о в а д и л а :

Бгава приймає форми Брахми й Вішну, і володаря небожителів Рудри, Адітьїв і Ашвінів; і тих божеств, які називаються Вішвадевами. Він приймає також подобу чоловіків і жінок, з претів і пішачів, киратів і шаварів, й усіх водних тварин. Той прославлений бог приймає подобу й тих шаварів, які живуть у лісах і гаях. Він приймає подобу черепах, риб і мушель. Він приймає ті форми коралових паростків, які використовуються в якості прикрас людьми. Він приймає і форми якшів, ракшасів і змії, даїтьїв і данавів. Дійсно, прославлений Бог приймає подобу також усіх істот, що живуть у норах. Він приймає, ті подобу тигрів, левів, оленів, вовків, ведмедів, птахів, сов і шакалів також. Він приймає подобу лебедів, ворон, павичів, хамелеонів, ящірок і лелек. Він приймає подобу журавлів, стерв'ятників і чакравак. Воістину, це той, хто приймає подобу Чашів (*Chasas?*) і гір також. О сину, це Магадева, який приймає подобу корів, слонів, коней, верблюдів і ослів. Він приймає і форми кіз, леопардів та різноманітних інших різновидів тварин. Цей Бгава вбирається у подобу різноманітних птахів з красивим оперенням. Це Магадева, який носить форми осіб з палицями і тих, з парасолями, й тих, з чашами, серед брахманів. Він іноді стає шістьма особами, а іноді стає багатоликим. Він іноді приймає форми з трьома очима і форми багатоголові. Й він приймає іноді подобу з багатьма мільйонами ніг і подобу з незліченними шлунками, обличчями, та подобу з безліччю рук, безліччю боків. Іноді він з'являється в оточенні незлічених духів і примар. Саме він приймає форми ріши і гандхарвів, сіддхів і чаранів. Іноді він приймає форму, вимашену у білий попіл, прикрашений півмісяцем на чолі. Оспіваний у різноманітних гімнах, проголошених різними голосами, і вшанований різноманітними мантрами сповненими прославлянь, той, кого іноді називають Шарва, є Руйнівником усіх істот у всесвіті, і саме на ньому, знову ж таки, ті всі істоти покояються, як на їх спільній основі. Магадева є душею всіх істот. Він пронизує всі речі. Він промовець усіх обговорень, щодо обов'язків і обрядодійств. Він перебуває скрізь і відомий, як притулок у серцях усіх живих істот у всесвіті. Він знає бажання виплекане в кожному зі своїх шанувальників. Йому відомі речі, в яких хтось платить йому поклонінням. Шукай же тоді, якщо твоя ласка, захисту найпершого з богів. Іноді він радіє, а іноді впадає у гнів, іноді ж вимовляє склад «Хум» з дуже гучним шумом. Іноді він озброюється диском, іноді тризубом, іноді булавою, іноді важкою зіркою, іноді ятаганом, а іноді й бойовою сокирою. Саме Він приймає форму Шеши, який тримає світ на голові. У нього є змії замість паска, а його вуха прикрашені сережками зі змії. Змії також утворюють священну нитку, яку він носить. Шкура слона правує йому за верхній одяг. Іноді він сміється, а іноді співає, іноді танцює невимовно гарно. Оточений незліченними духами і примарами, він іноді грає на музичних інструментах. Різноманітними, знову ж, є інструменти, на яких він грає, і солодкі звуки вони видають. Іноді він блукає біля крематоріїв, іноді зітхає, іноді плаче, а іноді змушує інших плакати. Іноді він приймає вигляд божевільного, іноді п'яниці, а іноді він вимовляє слова надзвичайно солодкі. Наділений жахливою лютою, він іноді голосно сміється, лякаючи всіх істот очима. Іноді він спить, і не спить іноді, а іноді позіхає, як йому заманеться. Він іноді читає священні мантри, а іноді стає божеством тих проголошуваних мантрів. Він іноді виконує покаєння, а іноді стає божеством для тих, хто вклоняється йому в покаєнні. Він іноді робить подарунки, а іноді і отримує ті подарунки; іноді віддається Йозі, а іноді стає метою Йоги-споглядання інших. Його можна побачити на жертвовному вівтарі або у жертвовній частці; посеред коров'ячого загону або у вогні. А можна і не бачити його там. Він може постати хлопчиком чи старим дідом. Він забавляється з дочками і дружинами ріши. Його волосся довге і стоїть сторч. Він цілковито голий, бо він має простір своїм одягом. Він наділений страшними очима. Він страх, він темнуватий, він темний, він блідий, він має колір диму, і він має червоний колір. Він має очі, великі й жахливі. Він має незаповнений простір своїм покривалом і саме він є тим покривом усіх речей.

Хто ж здатен по-справжньому зрозуміти межі Магадеви, який не має форми, єдиний і неподільний, який викликає в уяві ілюзію, який є причиною всіх діянь і руйнувань у всесвіті, який приймає форму Хіраньягарбхи, і не має ні початку, ні кінця, ненароджений.¹¹ Він живе в серці кожної істоти. Він є прана, він глузд, і він Джива, яка втілюється у матеріальне. Він є душею Йоги, і називається Йоогою. Він Йога-споглядання, в яку входять йогини. Він Вища Душа. Дійсно, Магешвара чистота в сутності, здатна бути осягнутою не почуттями, а лише через Душу збагнувши його існування. Він грає на різних музичних інструментах. Він співак. У нього сотні тисяч очей, у нього один рот, у нього два роти, у нього три роти, і у нього багато ротів.

Присвятивши себе йому, спрямувавши серце твоє на нього, залежний від нього, і прийнявши його, як твій єдиний притулок, вклонися ти, о сину, Магадеві, і тоді можеш ти отримати плоди всіх твоїх бажань!».

Почувши ці слова моєї матері, о нищителю ворогів, з цього дня моя відданість була спрямована Магадеві, не маючи нічого метою ще. Я віддався практиці покут для чудового Шанкари. Тисячу років я стояв на лівій п'яті. Після цього я провів тисячу років, харчуючись лише фруктами. Наступну тисячу років я провів, харчуючись опалим листям дерев. Наступну ж тисячу років я провів харчуючись лише водою. Після цього я провів сімсот років харчуючись лише повітрям. Так я власкавлював Магадеву повну тисячу небесних років. Після цього, могутній Магадева, Володар усього всесвіту, залишився задоволеним мною. Бажаючи упевнитися в тому, я був виключно відданий йому, йому єдиному, і він з'явився переді мною у вигляді Шакри в оточенні всіх божеств. Як у знаменитого Шакри, у нього була тисяча очей на його обличчі й був озброєний блискавкою. Він їхав на слоні, найчистішого вигляду, білому, з червоними очима, зі складеними вухами, і мада стікала по його щоках, а хобот скручений, жажливий видом, та з чотирма бивнями. Дійсно, їдучи на такому слоні, прославлений володар богів, здавалося, палав власною могутністю. З пишною короною на голові і прикрашений гірляндами на шиї та браслетами на руках, він підійшов до того місця, де я був. Білий парасоль похитувався над його головою. Його оточувало багато апсар, а численні гандхарви співали йому хвалу. Звертаючись до мене, він сказав: «О найперший з двічінароджених, я задоволений тобою. Приси у мене блага, якого ти бажаєш!». Почувши ці слова Шакри я зрадив. Воістину, о Крішно, я відповів володареві небожителів цими словами: «Я не бажаю ніякого блага з рук твоїх, або з рук будь-якого іншого божества. О люб'язний боже, я скажу тобі по-правді, що лише від Магадеви я шукаю блага. Достоту це так, о Шакро, правдиві ці слова, речені мною. Жодні інші слова, усі, не приємні мені так, як мовлені до Магешвари. За наказом Пашупаті, того Володаря усіх істот, я готовий стати хробаком чи деревом з безліччю гілок. Якщо не отримана, через благословення надане даром Магадеви, то навіть влада над трьома світами не була б прийнятна для мене. Нехай я народжуся навіть серед чандалів, але дозвольте мені бути присвяченим стопам Харі. Без, знову ж, присвяти тому Володареві всіх істот, я не хотів би мати народження і в палаці самого Індри. Якщо особа бажає відданості тому Володареві всесвіту, — тому Господу божеств і асурів, — її негоди не закінчуються, навіть якщо від нестачі їжі вона змушена існувати лишень повітрям і водою. Що вже казати про інших, що завжди сповнені іншими видами моралі й праведности, на тих осіб, які не хотіли б жити навіть мить, не думаючи про стопи Магадеви? Коли неправедна або гріхозна Каліюга приходить, жодної миті не слід згаяти, не присвячуючи своє серце Магадеві. Той, хто випив амріти створеної відданості Харі, той звільнився від страху перед світом. Той, хто не отримав благословення Магадеви не може досягти успіху присвятивши себе Магадеві на один день чи на півдня, або на мухурту, чи кшану, чи лаву. За наказом Магадеви я з радістю стану хробаком чи комахою, але у мене немає навіть бажання до влади у трьох світах, якщо дарована тобою, о Шакро. За словом Харі стану навіть собакою. Безперечно, це відповідало б моїм високим бажанням. Якщо не дано Магешварою, я не волів би влади навіть над богами. Я не хочу цієї влади над Небесами. Я не хочу, тієї влади над небожителями. Я не хочу мати світи Брахми. Дійсно, я не хочу мати того припинення власного існування, яке називається Звільненням і, яке включає в себе повне ототожнення з брахмо. Натомість я хочу стати слугою Харі. Поки той Володар усіх істот, прославлений Магеша, з короною на голові та тілом сповненим чистого білого кольору шкіри, мов місячний диск, не стане задоволеним мною, доки я й мушу радісно нести всі ті страждання, через сотні повторень старості, смерті й народження, які випадають на долю втілених істот. Яка особа у всесвіті може отримати спокій без схвалення того Рудри, вільного від дряхлості й смерті, наділеного сяйвом Сонця, Місяця чи вогню, котрий є причина чи початок шляху всього існуючого і неіснуючого в трьох світах, і, який існує, як єдина і неподільна сутність? Якщо через мої недоліки, перероджуся знову, в цих нових народженнях присвячу себе виключно Бгаві!».

І н д р а с п и т а в :

Які підстави можеш ти означити для існування Вищої Істоти, чи, що Він є причиною всіх причин?

У п а м а н ь ю в і д п о в і в :

Я прошу благ у того великого божества Шиви, котрого, вимовляючи, Брахма назвав існуючим і неіснуючим, проявленим і не проявленим, вічним і незмінним, єдиним і множинним. Я прошу благ від Того, хто не має початку, середини і кінця, котрий є Знання та Могутність, немислимий, і хто є Вишньою Душею. Я прошу благ від Нього, з якого родом вся Могутність, який не був створений ніким, незмінний, і який, хоча й сам не з'явився з будь-якого насіння, сам є насінням усіх речей у всесвіті. Я прошу благ у Того, хто палає Сяйвом, поза Темрявою, хто є суттю всіх покаянь, хто виходить за межі всіх обмежень, якими ми сповнені, та, які ми можемо присвятити меті пізнання Йоого, і пізнанням кожного, що звільняється від горя чи смутку. Я

вклоняюся йому, о Пурандаро, котрий добре знайомий зі створенням усіх елементів і думками всіх живих істот, і котрий є першопрчиною існування або створення всіх істот, всюдисущий, і в кого є могутність дати все. Я прошу благ від Того, кого не можна досягнути думкою, і який є об'єктом систем філософії Санкх'ї та Йоги, і хто виходить за межі всього, і в кому всі особи, знайомі з темами, шукають розради і поклоніння.

Я прошу благ у Нього, о Магхаване, який є душою самого Магхавана, який, речуть, Бог богів, і Володар усіх істот. Я прошу блага у Нього, котрий вперше створив Брахму, того творця усіх світів, заповнивши простір Його силою і викликавши до життя первісне яйце. Хто ж іще тоді, крім Вишнього Бога може бути творцем Вогню, Води, Вітру, Землі, Простору, розуму і того, що називається Магат? Скажи мені, о Шакро, хто ще тоді, крім Шиви, може створити Розум, Глузд, Свідомість, або Его, [Танматри](#)¹² і почуття? Хто ще вище, ніж Шива? Мудрі кажуть, що Прабатько Брахма є творцем цього всесвіту. Брахма, однак, придбав свою високу могутність і процвітання поклонінням та шануванням Магадеви, того Бога богів. Та висока могутність, яка складається з усіх трьох якостей: творення, збереження й знищення; що присутня в тій прославленій Істоті, яка забезпечує якостями існуючого; котра створила Брахму, Вішну і Рудру, походила від Магадеви. Скажи мені, хто ж перевершує [Верховного Господа](#)?¹³ Хто ще, крім того Бога богів є спроможний поєднати синів Діті з владою і могутністю, судячи владою і силою панування, покладених на найперших даїт'їв і данавів? Різні точки обр'ю, Час, Сонце, всі вогняні сутності, планети, вітер, вода, зірки і сузір'я, — це, знай, від Магадеви. Скажи нам, хто вище, ніж Вишній Господь? Хто ще є, крім Магадеви, у справі створення Жертви і руйнування Тріпури? Хто ще, крім Магадеви, нищителя ворогів, надає владу очільникам?

Яка потреба, о Пурандаро, в багатьох добре-озвучених заявах сповнених розлогими софізмами, коли я бачу тебе тисячоокого, о кращий з богів, — тебе, що вшанований сіддхами і гандхарвами, божествами і ріши? О кращий з кушик, все це складає благодать того Бога богів, Магадеви. Знай, о Кешаво, все це, що складається з живих і неживих істот, з небом та іншими невидимими створіннями, які зустрічаються в цьому світі й мають всепроникаючого Володаря в їхніх душах, вийшло з Магешвари і було створено ним для задоволення дживи. У світах, які відомі за назвою Бху, Бхува, Свах і Маха, посеред гір Локалоки, на островах, в горах Меру, в усіх речах, що породжують щастя, і в серцях усіх істот, о прославлений Магхаване, мешкає Магадева, — так особи, знайомі з усіма питаннями, речуть.

Якщо, о Шакро, Деви (*божества*) і Асури могли би бачити якісь інші могутні форми, ніж у Бгави, не будучи обома з них, особливо творця, коли виступали і страждали від останнього, чи шукали б захисту тієї форми? У всіх ворожих зіткненнях божеств, якшів, урагів і ракшасів, які закінчуються взаємним знищенням, це Бгава, який дає тим, що зустрінуться зі знищенням, могутність, згідно з їх відповідними місцями і залежно від їхніх діянь. Скажіть, хто ще крім Магешвари є, для дарування блага, і знову ж, карає Андхаку, Шукру, Дундубху, Магарши і багатьох найперших з якшів, Індру, Балу, ракшасів і ніватакавачів? Чи не було життєве сім'я Магадеви, того Володаря і божеств, і асурів, вилито в якості узливання на жертвовний вогонь? З того сімені з'явилися гори золота. Хто ще є, чие сім'я можна сказати, сповнене такої чесноти? Хто ще в цьому світі прославляється як такий, що має простір за свою одіж? Хто ще може бути названий брахмачар'єм з його утриманим життєвим сім'ям? Хто ще є, чия половина тіла зайнята [його любим подружжям](#)?¹⁴ Хто ще є, спроможним упокорити Каму, бога бажання? Скажи мені, о Індру, яка інша Істота має високі світи вищого блаженства, котрих воліють усі божества? У кого ще є крематорій майданчиком для забав? Кого ще так хвалять за його танці? Чия могутність і поклоніння залишаються незмінними? Хто ще бавиться з духами і примарами? Повідж мені, о боже, хто ще має товариша (*Гана*), із силою подібною власній, і котрий, отже, пишається силою чи могутністю? Чие ще, становище уславлюється незмінно і шанується з повагою у трьох світах? Хто ще лле дощ, дарує тепло, і спалахує Потугою? Від кого ще ми отримуємо наше багатство рослин? Хто ще підтримує всі види багатства? Хто ще забавляється стільки, скільки йому заманеться у трьох світах рухомих і нерухомих речей? О Індру, відаємо Магешвару першопрчиною всього! Його обожнюють йогини, ріши, гандхарви й сіддхи, за допомогою знань, подвижницького успіху і обрядів, викладених у Писанні тайнств. Його обожнюють обидві сторони: і божества, і асури, за допомогою жертвоприношень діяннями і обрядами, викладеними в Писаннях. Плоди ж діянь ніколи не можуть торкнутися його, оскільки він перевершує їх усіх. Будучи таким, я називаю його початковою причиною всього. Він одночасно грубе і тонке. Він незрівнянний. Його не можна досягнути за допомогою органів почуттів. Він наділений якостями і він позбавлений їх. Він Бог якостей, бо вони знаходяться під його керунком. Саме таким є місце, де являється Магешвара. Він є причиною підтримки і створення всесвіту. Він є причиною всесвіту і причина також його руйнування. Він минуле, сьогоднішня і майбутнє. Він батько всіх речей. Воістину, Він причина кожної речі. Він Те, що є змінним, Він не проявлений, Він є Знання, Він є невігластво, Він кожна дія і кожне упущення, Він є праведність і Він же неправда. Його, о Шакро, я називаю причиною кожної речі. Бачимо, о Індру, в образі Магадеви ознаки обох статей. Це Бог богів, Рудра, причина творення і руйнування, проявлення в його формі ознак обох статей, як однієї з причин створення Всесвіту.

Моя мати раніше казала мені, що він є причиною Всесвіту і єдина причина всього. Немає нікого вище, ніж Іша, о Шакро. Якщо це радує тебе, віддай себе на його ласку і захист. Ти маєш видимі докази, о володарю небожителів, про те, що всесвіт виник із союзу статей, в особі Магадеви. Всесвіт, ти знаєш, це сума того, що наділене якостями і, що ще позбавлене якостей, та має своєю безпосередньою причиною сім'я Брахми, й інші.

Брахма й Індра, Хутаšana і Вішну, й усі інші божества, разом з дайтьями і асурами, увінчані плодами тисяч бажань, завжди кажуть, що немає жодного вище, ніж Магадева.

Спонукуваний бажанням, я прошу, зі стриманим розумом, того Бога відомого всьому движному і недвижному всесвіту, — його, який є, як казали, кращим і найвищим з усіх богів, і який є сама доброзичливість, — дати якнайшвидше, те найвище з усіх придбань, а саме, Звільнення. Які ж інші причини для визначення є, в які б я вірив? Вишній Магадева є причиною всіх причин. Ми ніколи не чули, щоб божества, в будь-який час, шанували би знак будь-якого іншого Бога, крім Магадеви. Якщо Магешвару не прийняти, скажи мені, що ж іще ти чув про це, хто ж іще, чийї ознаці вклонялися б, або вклоняються усі божества? Він, кому завжди вклоняються Брахма, Вішну, ти, о Індро, з усіма іншими божествами, воістину найперший з усіх чарівних божеств. Брахма має своїм знаком лотос, Вішну своїм має диск, Індра ж блискавку. Але істоти світу не носять жодних ознак, що відрізняють цих божеств. З іншого боку, всі істоти носять ті ознаки Магадеви і його дружини. Отже, всі істоти розглядаються, як приналежні до Магешвари. Всі істоти жіночої статі, які виникли від природи Уми, як їх причини, а отже, вони несуть знак жіночності, яка відрізняє Уму, в той час як усі істоти чоловічої статі, виникли з Шиви, несучи чоловічі ознаки, які відрізняють Шиву. Та особа, яка говорить, що є у трьох світах, з їх рухомими й нерухомими істотами, якась інша причина, ніж Вишній Володар, і те, що не позначено будь-яким знаком, чи Магадеви, чи його дружини, має вважатися вельми нещасною і не повинна бути зарахована до істот всесвіту. Кожна істота з відміткою чоловічої статі має бути відома, як Ішана, в той час як кожна істота з відміткою жіночої статі повинна бути відома, як Ума. Цей всесвіт движних і недвижних істот забезпечується двома видами форм, а саме, чоловічою і жіночою. Саме від Магадеви того, я волю отримати дарунки. В іншому ж випадку, о Каушико, я волів би розчинення. Йди або залишайся, о Шакро, як ти, о вбивце Бали, бажаєш. Бо я хочу мати блага чи прокляття лише від Магадеви. Жодне інше божество я ніколи не визнаю, не матиму я від жодного іншого божества нагороди з усіх моїх бажань.

Сказавши ці слова володареві небожителів, я зажурився при думці, що Магадева не був задоволений мною, не перешкоджаючи моїм суворим покутам. В одну мить, однак, я побачив небесного слона перетвореного переді мною на бика, білого немов лебідь, або жасмин, чи стебло лотосу, або срібло, чи океан молока. Величезний тілом, волосся хвоста мав чорне, а відтінок його очей був темно-жовтий, ніби мед. Його роги були тверді мов скеля, а колір мали золота. Їх дуже гострими кінцями, чий відтінок був м'яко-червоний, бик, здавалося, розірве Землю. Тварина уся була прикрашена прикрасами з найщирішого золота. Її морда і копита, ніс та вуха були надзвичайно красні, а її тулуб вельми ставний. Її боки були надзвичайної краси, а її шия була дуже товстою. Вся її постава була надзвичайно приємна і втішна для ока. Її горб сяяв красою і, здавалося, займав усі її плечі. І це було схоже на сніжну вершину гори, або на стрімчак білої хмари у небі. На спині тварини, я побачив, сидів прославлений Магадева з дружиною Умою. Істинно, Магадева сяяв немов володар зірок, коли він знаходиться у своїй повні. Вогонь народжений його силою нагадував сяйво блискавки, який спалахує на тлі хмар. Воістину, здавалося ніби тисяча сонечь виросла там, наповнюючи кожную сторону сліпучою пишнотою. Потуга Вишнього Володаря була схожа на вогонь Самвартаки, котрий знищує всіх істот наприкінці юги. Вкритий тією енергією обрій, став таким, що я нічого не бачив у будь-який бік. Наповнений тривогою, я ще раз подумав, що ж це може означати? Ця енергія, однак, не пронизувала кожную сторону довго, бо незабаром, через ілюзію того Бога богів, обрій прояснів. Я тоді побачив прославленого Стхану чи Магешвару сидячим на спині його бика, радісного і приємного на вигляд, немов бездимний вогонь. І великий бог був у супроводі Парваті, бездоганної вдачі. Дійсно, я побачив Синьошийого, піднесеного Стхану, неприв'язаного ні до чого, те вмістище всіх видів сил, наділеного вісьмома і десятьма руками, прикрашеними різними візерунками. Одягнений у білі шати, він носив білі гірлянди і був змашений білими ж мазями на його кінцівках. Колір його прапору, незрівнянний у всесвіті, був теж білим. Священний шнур навколо його стегон був також білий. Його оточувало товариство, все сповнене доблесті, рівній його власній, котре співало чи танцювало, або грало на різноманітних музичних інструментах. Півмісяць, блідого відтінку, правив йому за корону, і розміщений на його чолі був схожий на місяць, що піднімається в осінньому небі. Він, здавалося, променівся пишнотою, через його три ока, схожих на три сонця. Найчистіша біла плетениця, яка була на його тілі, сяяла ніби вінок з лотосів, чистісінько білий, прикрашений дорогоцінними каменями і самоцвітами. Я також бачив, о Говіндо, зброю у власних втілених подобах, грізних усіякою потугою, яка належить Бгаві, невимірному доблестю. Піднесений бог, мав лука, барви в якому нагадували веселку. Це лук відомий під назвою Пінака і насправді є могутнім змієм. Дійсно, той змій з сімома головами і величезним тілом, гострими іклами, сповненими отрути, з великою шиєю і чоловічої статі, був обвився навколо шнуром, що служив у якості тятиви. І була стріла, пишнотою схожа на сонце або вогонь, що з'являється наприкінці юги. Воістину, та стріла була чудова Пашупата, могутня і грізна зброя, що не має подібної, невимовна своєю міццю і здатна вразити кожную істоту страхом. Величезних розмірів, вона, здавалося, постійно викидала іскри вогню. Мала одну ногу, великі зуби, тисячу голів і тисячу шлунків, вона мала тисячу рук, тисячу язиків і тисячу очей. Дійсно, вона здавалося, постійно викидала вогонь. О міцнорукий, ця зброя перевершує зброю Брахма, Нараяна, Аіндра, Агнея і Варуна. Воістину, вона здатна знешкодити будь-яку іншу зброю у всесвіті. Саме таку зброю, той прославлений Магадева мав у давнину, що спалила і знищила в мить, потрійне місто асурів. Вельми легко, о Говіндо, Магадева, використовуючи цю єдину стрілу, виконав той подвиг. Та зброя,

випущена рукою Магадеви, може, без сумніву, поглинути в два рази швидше ніж кліп ока весь всесвіт з усіма його рухомими та нерухомими істотами. У всесвіті немає істоти, включаючи навіть Брахму, Вішну і божеств, яких не була б здатна убити ця зброя. О царю, я бачив ту чудову, блискучу і незрівнянну зброю в руках Магадеви. Існує ще одна таємнича і дуже потужна зброя, яка дорівнює або, можливо, перевершує зброю Пашупату. Я зрів її також. Вона прославлена в усіх світах, як Сума Сули-зброї Магадеви. Кинута прославленим божеством, ця зброя здатна розчинити всю Землю, висушити води океану або знищити весь всесвіт. У минулі часи, син Юванашви, цар Мандхатрі, той завойовник трьох світів, що володів царською владою, наділений і сповнений сили, був, з усіма своїми військами, знищений за допомогою цієї зброї. Величезний потугою і великою енергією, нагадуючи Шакру своєю доблестю, цар, о Говіндо, був убитий ракшасом Лаваною за допомогою цієї Сули, яку він отримав від Шиви. Сула має дуже гострий наконечник. Надзвичайно жаклива, вона здатна підняти волосся кожного сторч на його кінцівках. Я бачив її у руці Магадеви, немов ревучу від люті, що прокладає три глибокі зморшки на чолі. Вона нагадувала, о Крішно, бездимний вогонь і висхідне сонце наприкінці юги. Ратище тієї Сули було зроблено з могутнього змія. Це дійсно невимовно! Це виглядало подібно всесвітньому Руйнівнику, озброєному його тенетами. Я бачив ту зброю, о Говіндо, у руці Магадеви. Бачив я й іншу зброю, а саме, ту, з гострими лезами бойову сокиру, яку в минулі часи дав був Рамі задоволений Магадева, аби знищувати тих кшатріїв. Саме з цією зброєю, той Рама з роду Бхрігу, вбив у жакливій битві великого Карттавірью, правителя всього світу. Саме з цією зброєю, той син Джамадагні, о Говіндо, зміг знищити кшатріїв двадцять один раз. З палаючим лезом і надзвичайно страшна, та сокира висіла на плечі, прикрашеного змією Магадеви.

Справді, вона світилася на Магадеві, немов полум'я палаючого вогню. Я бачив незліченну безліч іншої небесної зброї у Магадеви, велемудрого. Проте, я назвав лише декілька, о безгрішний, основної з них. Зліва великого бога стояла відмінна колісниця, де сидів Прабатько Брахма і до якої були впряжені лебеді, наділені швидкістю думки. З тієї ж сторони можна було побачити також Нараяну, який сидів на синові Вінати, з мушлею, диском і булавою. Поруч з богинею Умою був сидів на своєму павичеві Сканда, що носить свій жакливий дротик і дзвіночки, виглядаючи подібно другому Агні. Перед Магадевою я побачив Нанді, який стояв озброєний його Сулою і виглядав ніби другий Шанкара, доблестю та потугою. Муні на чолі з самонародженим Ману і ріши, що мають Бхрігу найпершим, та божества із Шакрою на чолі, всі прийшли туди. Всі племена духів і примар, та небесні Матері, стояли, оточуючи Магадеву і вітаючи його з повагою. Божества були зайняті оспівуванням хвали Магадеві, вимовляючи різноманітні гімни. Прабатько Брахма вимовляючи Ратхантхару, хвалив Магадеву. Нараяна також, вимовляючи Джештха Саман, оспівував Бгаву. Шакра теж саме робив за допомогою тих, головних з ведичних мантрів Шата-Рудріам. Воістину, Брахма, Нараяна і Шакра, — ці троє піднесених богів, — сяяли там, немов три жертвні вогні. Серед них сяяв прославлений Бог, ніби сонце у розпалі його корони вийшовши з осінніх хмар. Я бачив міради сонець і місяців у небі, о Кешаво. Потім я хвалив прославленого Бога всіх, Верховного Володаря Всесвіту.

У п а м а н ь ю в і в д а л і :

Я сказав: «Вітання тобі, о славетний, о притулку всіх речей, о ти, названий Магадевою! Чолом Тобі, що прийняв вигляд Шакри, що сам Шакра і, який уподібнився виглядом і одягом Шакрі. Вітаю Тебе, озброєного блискавкою; Тебе, рудувато-коричневого; Тебе, завжди озброєного Пінакою. Чолом Тобі, носієві мушлі й Сули. Вітаю Тебе, одягненого в чорне; Тебе, з темним кучерявим волоссям; Тебе, який має темну оленячу шкуру своїм верхнім одягом; Тебе, який головує над вісьмома місячними місяцями темної половини. Вітаю Тебе, білого обличчям; Тебе, якого кличуть Білим; Тебе, одягненого в білий одяг; Тебе, чії руки змащені білим попелом; Тебе, завжди зайнятого білими справами. Вітаю Тебе, який є червоного кольору; Тебе, що одягнений у червоні шати; Тебе, власника червоного прапору з червоними ж прапорцями; Тебе, вдягненого у червоні гірлянди і вкритого червоними мазями. Чолом Тобі, який має коричневий колір обличчя; Тобі, одягненому у коричневе; Тобі, який носить коричневий прапор з коричневими ж прапорцями; Тобі, вдягненому у коричневі плетениці і вкритого коричневими мазями. Вітання Тобі, який має царський парасоль покривом над своєю головою; Тобі, вдягненому у найпершу з корон. Вітання Тобі, прикрашеному половиною плетениці й половиною браслету; Тобі, оздобленому одним кільцем одного року; Тобі, наділеному швидкістю думки; Тобі, вкритому величним саявом. Вітаю Тебе, найпершого з божеств; Тебе, найпершого з подвижників; Тебе, головного з небожителів. Вітаю Тебе, вдягненого у половину вінку з лотосів; Тебе, з багатьма лотосами на твоєму тілі. Вітаю Тебе, з половиною тіла твого змащеного сандаловою пастою; Тебе, з половиною тіла твого прикрашеного гірляндами з квітів і змащеного запащими мазями.¹⁵ Вітання Тобі, який має подобу Сонця; Тобі, який подібний до Сонця; Тобі, чие обличчя мов Сонце; Тобі, який має очі, кожне з яких подібне до Сонця. Вітаю Тебе, котрий є Сома; Тебе, м'якого немов Сома, Тебе, який несе місячний диск; Тебе, який має місячний вигляд; Тебе, найпершого з усіх істот; Тебе, прикрашеного найкрасивішими зубами. Вітаю Тебе, смаглявого; Тебе, світлошкірого; Тебе, у подобі з половиною жовтою і половиною білою; Тебе, з тілом наполовину чоловічим, наполовину жіночим; Тебе, котрий є обома: чоловіком і жінкою. Вітаю Тебе, який має бика своїм перевізним; Тебе, який їздить на найпершому зі слонів; Тебе, важкодосяжного; Тебе, здатного досягати місць недосяжних іншим. Чолом Тобі, кому хвали співають гани; Тобі, який любить різноманітних ганів; Тобі, який прямує слідами прокладеними ганями; Тобі, завжди присвяченому ганам в обітниці. Вітаю Тебе, який має вигляд білих хмар; Тебе, який має пишноту вечірніх хмар; Тебе, якого

неможливо описати іменами; Тебе, який є своєї власної форми, що не має нічого у всесвіті для порівняння. Вітаю Тебе, носія красивої гірлянди червоного кольору; Тебе, одягненого в одяг червоного кольору. Вітаю Тебе, у якого маківка голови прикрашена дорогоцінними каменями; Тебе, прикрашеного півмісяцем; Тебе, вбраного у діадему твою з багатьма красивими дорогоцінними каменями; Тебе, з вісьмома квітами на голові твоїй. Вітаю Тебе, власника вогняних уст і вогняних очей; Тебе, чії очі сяйвом подібні до тисячі місяців; Тебе, подібного виглядом вогню; Тебе, красивого і приємного; Тебе, немислимого і тасмничого. Вітаю Тебе, який прямує через небозвід; Тебе, який любить і мешкає в землях, що дають пасовища коровам; Тебе, мандрівника по Землі; Тебе, котрий є Землею; Тебе, безкінечного; Тебе, надзвичайно сприятливого. Вітаю Тебе, голого, або, який має лише простір своїм одягом; Тебе, який робить щасливим дім у кожному місці, де Ти, може трапитися, буваєш у цю мить. Вітаю Тебе, який має всесвіт своїм помешканням; Тебе, який має обидва: Знання й Щастя для душі своєї. Вітаю Тебе, носія діадери; Тебе, носія великого браслету; Тебе, який має змія плетеницею на своїй шії; Тебе, одягнутого у багато гарних оздоб на собі. Вітаю Тебе, який має Сонце, Місяць, і Агні своїми трьома очима; Тебе, з тисячею очей; Тебе, який є обома: чоловіком і жінкою; Тебе, позбавленого статі; Тебе, котрий є Санкхья; Тебе, який є Йогином. Вітаю Тебе, який є благочестям тих божеств, котрим вклоняються у жертвоприношеннях; Тебе, який є Атхарвою; Тебе, який заспокоює всі види захворювань і болю; Тебе, який розсіює усіляке горе. Чолом Тобі, гулкому мов хмари; Тобі, який створює різноманітні види ілюзій; Тобі, головному над ґрунтом і над зерном, яке сіється в ньому; Тобі, Творцеві усього. Вітаю Тебе, Володаря всіх небожителів; Тебе, Повелителя всесвіту; Тебе, наділеного швидкістю вітру; Тебе, який має вигляд вітру. Вітаю Тебе, носія золотих плетениць; Тебе, який бавиться на пагорбах і горах; Тебе, окраси всіх ворогів богів; Тебе, завзятого у швидкості та енергії. Вітаю Тебе, який віднімає одну з голів Прабатька Брахми; Тебе, вбивцю асура на ім'я Махіша; Тебе, який приймає три форми; Тебе, носія усякої форми. Вітаю Тебе, руйнівника потрійного міста асурів; Тебе, нищителя жертвоприношення Дакши; Тебе, згубника тіла Ками, бога бажання; Тебе, володаря жезла знищення. Вітаю тебе, який є Сканди; Тебе, який є Вішакха; Тебе, який є жезлом брахмана; Тебе, який є Бгавою; Тебе, який є Шарвою; Тебе, всесвітню форму. Чолом Тобі, який є Ішаною; Тобі, нищителю Бхаги; Тобі, вбивці Андхаки; Тобі, який є всесвітом; Тобі, сповненому ілюзії; Тобі, мислимому і немислимому.

Ти один кінець усіх істот, Ти всім еси, Ти серце всього. Ти Брахма усіх божеств, Ти Червоний Нілардхіта і синій з Рудр. Ти Душа істот; Ти той, кого зуть Пуруша у філософії Санкхья; Ти Рішабха серед усіх священних речей; Ти той, кого називають прихильним йогином і, який, на їх думку, не має частин будучи неподільним. Серед тих, які дотримуються різних способів життя, Ти домогосподар, Ти великий Бог серед володарів всесвіту. Ти Кубера серед усіх якшів, і Ти Вішну серед усіх жертвоприношень. Ти Меру серед гір, Ти місяць серед усіх світил на небі, Ти Васіштха серед ріши, Ти Сурья серед планет. Ти лев серед усіх диких тварин, і серед усіх домашніх тварин Ти бик еси, якому вклоняються всі люди. Серед Адітьв Ти Вішну (*Упендра*), серед Васу Ти Павака, серед птахів Ти син Вінати, Гаруда, а серед змії ти Ананта (*Шеша*). Серед Вед Ти самани, серед яджущ Ти Сата-Рудріяма, серед йогинів Ти Санаткумара, а серед Санкхьї Ти Капіла. Серед марутів Ти Шакра, серед праштурів Ти Деваврата, серед усіх світів для проживання створінь, Ти світи Брахми, а серед усіх кінців, яких істоти досягають, Ти Мокша або Звільнення. Ти Океан молока серед усіх океанів, серед усіх скелястих гір Ти Хімаван, серед усіх каст Ти брахман, а серед усіх учених брахманів Ти той, хто переносить і споглядає Дікшу. Ти Сонце серед усіх речей у світі, Ти руйнівник названий Кала.

Ти будь-хто ще, хто сповнений найвищої енергії першості, яка існує у всесвіті. Ти сповнений найвищої могутності. Саме це те, що являє моє безсумнівне завершення. Вітаю Тебе, о могутній і славний, о добрий до всіх твоїх шанувальників. Вітаю Тебе, володарю йогинів. Я вклоняюся Тобі, о першопричину всесвіту. Будь задоволений мною, твоїм шанувальником, дуже нещасним і безпорадним, о Вічний Володарю, стань притулком цього шанувальника твого, вельми слабкого і нещасного. О Верховний Правителю, ти маєш пробачити всі ті проступки у яких я був винен, зі співчуттям до мене, з міркування про те, що я твій відданий шанувальник. Я приголомшений тобою, о Володарю всіх богів, внаслідок змін вигляду, в яких ти повстаєш переді мною. О Магешваро, я дам тобі аргхью або води, щоб вимити ноги твої!».

Після уславлення гімнами Ішани таким чином, я запропонував йому, з великою відданістю, води, щоб вимити ноги та необхідне від аргхьї, а потім, склавши долоні, я схилився перед ним, будучи готовим зробити все, що він забажає. Тоді, о царю, сприятливий дощ з квітів упав на мою голову, сповнений небесних пахощів і росяної прохолоди. Небесні музики почали награвати у свої литаври. Чудовий вітрець, запашний і приємний, подув і наповнив мене задоволенням. Тоді Магадева, у супроводі своєї дружини, відмічений знаком бика, задоволений мною, звернувся до зібраних небожителів у цих словах, наповнюючи мене великою радістю. «Бачили ви, божества, відданість піднесеного Упаманьї. Воістину, стійка і велика є та відданість, і цілком незмінна!». По такому зверненні великого Бога, озброєного Сулою, божества, о Крішно, уклонившись йому і склавши долоні на знак шанування, сказали ці слова: «О славетний, Боже богів, Володарю всесвіту, Володарю всього, нехай цей найкращий з двічнароджених отримає від тебе винагороду всіх його бажань!». Після такої просьби всіх божеств з Прабатьком Брахмою на чолі, Шарва, інакше названий Іша і Шанкара, сказав такі слова, злегка посміхаючись:

П р о с л а в л е н и й   Ш а н к а р а   м о в и в :

О любий Упаманьє, я задоволений тобою. Побачивши мене, о найперший з муні, о вчений ріши, ти твердо відданий мені й добре ти був перевірений мною. Я був вельми задоволений тобою, такою відданістю Шиві. Я, отже, дам тобі сьогодні подарунок виплеканий у твоєму серці!

Після таких слів Магадеви, велемудрого, сльози радости з'явилися у мене в очах, а кінчики волосся піднялися від зворушення. Опустившись на коліна перед ним і вклонившись йому неодноразово, я тоді, з голосом, який був захлинався від захвату, сказав йому: «О прославлений Боже, мені здається, що я до сьогодні був мертвим і лишень сьогодні народився, а моє омивання після народження сьогодні, принесло свої плоди, бо я стою зараз у присутності Того, хто є володарем обох: божеств і асурів! Хто ще щасливіший, ніж я, адже я бачу цими моїми очима Його, невимірного доблестю, котрого й самі боги не в змозі споглядати спершу не вклонившись віддано серцем? Того, котрого вони, сповнені знання й мудрости, називають найвищим з усіх понять, Вічним, Відмінним від усього іншого, Ненародженим, котрий є Знання, Незнищеним, одним цілим з тобою, о могутній і славетний, Тебе, який є початком всіх тем; Тебе, непорушного і незмінного; Тебе, обізнаного на законі, який управляє всіма поняттями; Тебе, який є найперший Пуруша; Тебе, найвищого з вищих. Ти він, який створив з твого правого боку Прабатька Брахму, Творця всього сущого. Ти Той, хто створив з лівого боку Вішну для захисту Творіння. Ти могутній Володар, який створив Рудру, коли кінець юги приходить і коли Творіння було не раз розчинене. Той Рудра, що походить від Тебе знищив Творіння з усіма його рухомими та нерухомими істотами, приймаючи подобу Кали, могутнього силою, хмари Самвартака заповненої водою, яку міради океанів не здатні нести, та усім мнозством вогню. Істинно, коли час приходить до розчинення всесвіту, той Рудра повстає, готовий поглинути всесвіт. Ти Магадева, який є справжнім Творцем всесвіту з усіма його рухомими і нерухомими істотами. Ти той, хто, в кінці кальпи, повстає, поглинаючи всі речі в самого себе. Ти розповсюджуєш усі речі, і, що є Душею всіх речей, Ти Творець Творця всіх істот. Невидимий навіть для деяких божеств, Ти той, хто існує, пронизуючи все буття. Якщо, о володарю, Ти задоволений мною, і, якщо Ти даєш мені дарунки, то нехай це буде таким дарунком, о Володарю усіх богів, щоб моя відданість Тобі могла залишатися незмінною. О кращий з божеств, дай мені, за Твою прихильністю, мати знання Сьогодні, Минулого і Майбутнього. Я також, з усіма моїми родичами і друзями, завжди їстиму їжу змішану з молоком. І нехай Твоя слава буде вічно присутня у нашому притулку!».

Після таких слів, прославлений Магешвара наділений найвищою силою, той Володар всього движного і недвижного, Шива, якому поклоняється весь всесвіт, тоді сказав мені ці слова.

П р о с л а в л е н и й   Б о г   м о в и в :

Будь вільним від усякого страждання і болю, і будь вище старості й смерті. Володій славою, будь наділений великою силою, і нехай духовне знання буде твоїм. Тебе будуть, моєю ласкою, завжди шукати ріши. Буде твоя гарна поведінка і правдивість завжди в усіх якостях твоїх, будеш володіти всесвітніми знаннями, й матимеш приємну зовнішність. Нехай молодість твоя буде нетлінною, і нехай твоя сила буде, немов у вогню. Скрізь, де, знову ж, ти забажаєш, буде океан молока, такий приємний для тебе, там той океан з'являтиметься перед тобою, готовий, для тебе і твоїх друзів, підживити вас. Отримаєш ти зі своїми друзями завжди їжу приготовлену з молоком, з небесним нектаром, крім того змішаним із ним. По закінченню кальпи ти матимеш моє товариство. Твоя сім'я, родина й родичі повинні бути невичерпні. О найперший з двічінароджених, твоя відданість мені буде вічною. І, о кращий з брахманів, я завжди приєднуватимусь до тебе у твоїм притулку. Прямуй, о сину, куди тобі до вподоби, і нехай не буде у тебе сум'яття. Уявивши мене, о вчений брахмане, ти зрідимеш мене перед собою знову!».

Сказавши ці слова, і надавши мені ці дарунки, прославлений Ішана, сповнений сяйва мільйонів сонечь, тоді зник звідти. Це було саме так, о Крішно, що я побачив, за допомогою суворої покути того Бога богів. Я також отримав все, що було вказано великим Божеством, наділений вищим розумом. Узрій, о Крішно, перед очима твоїми цих сіддхів, що живуть тут, і цих ріши, відьядхарів, якшів, гандхарвів і апсар. Побач ці дерева, ліани і рослини, що родять всілякі квіти й фрукти. Узрій їх, що родять квіти кожну пору, з гарним листям і солодкими пахощами, що сповнюють все навколо. О міцнорукий, все це наділене небесною природою, через благодать того Бога богів, того Вишнього Господа, того піднесеного Божества.

В а с у д е в а   в і в   д а л і :

Почувши ці слова його і бачачи, ніби своїми очима все, що він розповів мені, я вельми здивувався. Потім я звернувся до великого подвижника Упаманью і сказав йому: «Заслугуєш великої слави, о найперший з учених брахманів, бо хто ще, крім праведної людини серед інших, має честь бути вшанованим присутністю того Бога богів? Подарує й мені могутній Шива, подарує великий Шанкара, о головний з подвижників, благо особисто зріти його і викаже мені прихильність!».

У п а м а н ь ю   м о в и в :

Без сумніву, о Лотосокий, ти отримаєш можливість зріти Магадеву дуже скоро, бо, навіть, о безгрішний, мені вдалося узріти його навіч. О невимірний доблестю, я бачу моїми духовними очима, що тобі, по шостому місяці від цього, вдасться зустріти Магадеву, о найкращий з усіх людей. О найперший з ядавів, отримаєш від Магешвари і його дружини, двадцять і чотири блага. Мовлю тобі правду. Милістю цього божества, наділеного вищою мудрістю, минуле, майбутнє і сьогодні мені відомі. Великий Хара прихильний цим тисячам подвижникам та іншим, численним. Чому ж могутньому Богу не бути прихильним до тебе, о Магадево?

Зустріч богів завжди похвальна з подібним тобі, з тим, який відданий брахманам, з тим, хто сповнений співчуття й віри. Я дам тобі певні мантри. Читай їх безперервно. З ними ти конче узриєш Шанкару.

Благословенний Вішну продовжив:

Я тоді сказав йому, о двічінароджений, що через його прихильність, о великий подвижнику, я побачу Бога богів, той корінь безлічі синів Діті. Вісім днів, о бгарато, майнули там як година, і в усі, ми перебуваючи таким чином, розмовляли про Магадеву. На восьмий день, я пройшов Дікшу (*ініціація*) згідно обрядів, руками того брахмана, і отримав посох з його рук. Я пройшов відповідне гоління. Я узяв декілька листків куша в мою руку. Я одягнув ганчір'я своїм покривом. Я натерся пряженим маслом. Я підперезав шнуром з трави мунджа мій попереk. Один місяць я жив на фруктах. Другий місяць я харчувався водою. Третій, четвертий і п'ятий місяці я провів, живучи повітрям лишень. Я стояв весь час, підтримуючи себе на одній нозі і з піднятими угору руками також, відмовляючись від сну весь час. Потім я побачив, о бгарато, на небі саяво, здавалося таке ж сліпуче, як і тисячі сонечь об'єднані разом. У центрі того саява, о сину Панду, я побачив хмару схожу на купу блакитних пагорбів, прикрашену рядами журавлів, оздоблених величною веселкою, зі спалахами блискавок і грому, схожих на очі. В тій хмарі був могутній Магадева, сам у сліпучій пишноті, у супроводі своєї дружини Уми. Дійсно, здавалося великий Бог світитися своїм поканням, силою, красою, саявом, і його люба дружина разом з ним. Могутній Магешвара поруч із дружиною, саяв серед тієї хмари. Поява, здавалося, була, немов у Сонця посеред гнаних хмар, з Місяцем при ньому. Волосся на моєму тілі, о сину Кунті, стало дибки, а мої очі розширилися від подиву, узрівши Харі, той притулок для всіх божеств, що розсіює всі їх печалі. Магадева був прикрашений діадемою на голові. Він був озброєний Сулою. Був одягнений у шкуру тигра, мав заплутане волосся на голові, і ніс посох саньясина, в одній зі своїх рук. Він був озброєний, крім його Пінаки, і блискавками. Його зуби були гострими. Він був прикрашений відмінним браслетом на руці. Його священний шнур був насправді змією. Він носив відмінні плетениці різноманітних кольорів на його грудях, що звисали до пальців ніг. Воістину, я бачив його, подібного надзвичайно яскравому місяцю в осінній вечір. В оточенні різноманітних юрм примар і духів, він виглядав, ніби осіннє Сонце, на яке важко дивитися від його сліпучої яскравості. Одинадцять тисяч Рудр стояли навколо того Божества, стриманого душею і чистого вчинками, котрий сидів на його бикові. Всі вони співали хвали йому. Адіті, васу, садх'ї, вішвадеви і близнюки Ашвіні хвалили були того Бога всесвіту, промовляючи гімни, проголошені в писаннях. Могутній Індра і його брат Упендра, двоє синів Адіті і Прабатько Брахма, всі виголошували у присутності Бгави Ратхантара-самани. Незліченні майстри Йоги, всі відроджені ріши зі своїми дітьми, всі небесні мудреці, богиня Землі, Простір між землею і небом, Сузір'я, Планети, Місяці, Двотижні, Сезони, Ніч, Роки, Кшани, Мухутри, Німеші, Юги, одна за одною, всі небесні науки й галузі знання, та всі істоти знайомі з Істиною, бачилисьмо схиленими до того Вишнього Наставника, великого Батька, того дарувальника, або походження Йоги. Санаткумара, Веди, Історії, Марічі, Ангирас, Атрі, Пуластья, Пулаха, Крату, сім Ману, Сома, Атхарва і Бріхаспаті, Бхрігу, Дакши, Кашьяпа, Васіштха, Кашья, Скханда, Дікша, Жертви, Дакшина, Жертовні Багаття, Хаві (*пряжене масло*) вилите у жертвопринесеннях, і все потрібне для жертви, побачив я, о Юдхіштхіро, стоячими там, у їх втілених подобах. Всі хранителі світів, всі Річки, всі змії, гори, небесні матері, всі дружини й дочки небожителів, тисячі й тисячі, і мільйони аскетів, були бачилисьмо вклоненими тому могутньому Богу, котрий є душею спокою. Гори, Океани і Сторони світла також робили те саме, а гандхарви, апсари, вправні у музиці, з небесних родів, співали і славили хвалою Бгаву, сповненого див. Відьядхари, данави, гухьяки, ракшаси й усі створені істоти, рухомі та нерухомі, прикрашали, в думках, словах і справах, того могутнього Бога. Переді мною, той Бог усіх богів Шарва, з'явився сидячи в усій славі своїй. Бачачи того Ішану навів, сидячим у славі своїй перед моїми очима, весь всесвіт, з Прабатьком і Шакрою, подивився на мене. Я, однак, не міг дивитися на Магадеву. Великий Бог тоді звернувся до мене, мовивши: «Поглянь, о Крішно, і говори зі мною. Ти служив окрасою мені сотні і тисячі разів. Немає нікого в трьох світах, дорожче мені, ніж ти!».

Після того як я вклонився йому, його дружині, богині Умі, він став задоволений мною. Тоді я звернувся в цих словах до великого Бога котрого славлять гімнами усі божества з Прабатьком Брахмою на чолі.

Благословенний Вішну сказав:

Я привітав Магадеву, кажучи: «Вітаю Тебе, о вічне походження всіх речей. Ріши кажуть, що Ти, Володар Вед. Праведні речуть, що Ти Покута, Ти Саттва, Раджас Ти, Тамас еси, й Істина. Ти Брахма, Ти Рудра, Ти Варуна, Агні Ти, Ти Ману, Ти Бгава, Ти Дхатрі, Ти Таштрі, Ти Відхатрі, Ти могутній Володар усіх речей, і Ти скрізь. Всі істоти, рухомі та нерухомі, виникли були з Тебе. Цей потрібний світ з усіма його рухомими і нерухомими особами був створений Тобою. Подвижники речуть, що Ти перевершуєш почуття, розум, життєві потоки, сім жертовних вогнів, і все інше, що має своїм притулком всепроникну душу, й усіх божеств, яких обожнюють, гідних поклоніння. Ти, о славетний, є Веди, Жертвоприношення, Сома, Дакшина, Пavaка, Хаві, й усе інше необхідне для жертвопринесення.

Заслуга отримана жертвою, подарунками зробленими іншим, вивченням Вед, обітницями, правилами дотримання стриманості, скромністю, славою, добробутом, пишнотою, задоволеністю й успіхом, все існує для керування Тобі. Бажання, гнів, страх, жадібність, гордість, заціпеніння і злість, біль і хвороби, є, о славетний, Твоїми дітьми. Ти є всіма діяннями, які роблять істоти, Ти еси радість і печаль, які випливають з цих діянь, Ти відсутність радості й суму, Ти те незнання, яке є непорушним насінням бажання, Ти високе походження Розуму, Ти Могутність, і Ти Вічність. Ти Непроявлене, Ти Павана, Ти Немислиме, Ти тисячопроменисте

Сонце, Ти сяючий Чит, Ти перша з усіх речей і Ти притулок життя. Використання таких слів, як Магат, Душа, Розуміння, Брахма, Всесвіт, Самбху і Самонароджений та інших слів, що йдуть поспіль у Ведах, показують, ту твою вдачу, оцінену особами знайомими з Ведами, як той самий Магат і Душа. Воістину, розглядаючи тебе, як усе це, вчені брахмани перемогли те нецтво, яке лежить в основі світу. Ти живеш у серці всіх істот, і тебе вшановують ріши, як Кшетраджану. Твої руки і ноги досягають будь-якого місця, а твої очі, голова й обличчя є скрізь. Ти чуєш усюди у всесвіті і ти залишаєшся, пронизуючи всі речі. З усіх дій, які виконуються в німешах та інших проміжках часу того зростання внаслідок могутності Сонця, ти є плід.¹⁶ Ти першоджерело сьйва вищого Чит. Ти Пуруша, і ти мешкаєш ув основах усіх речей. Ти різноманітні йогічні якості успіху, а саме: Тонкість і Масивність, і Насолода, і Перевага, і Блиск, і Незмінність.¹⁷ Розуміння і розум, та всі світи покояться на тобі. Вони, що присвячені медитації, які завжди займаються Йоґою, які присвячені, або віддані Істині, і, котрі приборкали свої пристрасті, шукають тебе і на тебе сподіваються. Вони, які знають тебе, як Незмінного, або того, який живе в серцях усіх, або того, який наділений Верховною могутністю, або того, хто є давній Пуруша, або того, який є чисте Знання, або того, який є променистий Чит, або того, який є вищим притулком усіх осіб, наділених розумом, є, звичайно особами велерозумними. Воістину, такі особи стають, неперевершеними розумом. Розумінням семи тонкощів сутності, а саме, Магат, Еґо і п'ять найтонших елементів, названих первинними Танматрами, та осягненням твоїх шести якостей: Всевідання, Повна вдовolenість, Знання без початку, Незалежність, Міць безвадна в будь-який час і нескінченна, й, знаннями Йоґи звільненої від усякого помилкового уявлення про Те, людина знання досягає успіху входячи в Твою велич!».

Після того як я сказав ці слова, о Партхо, Бгаві, який розсіює горе й біль, всесвіт, рухомий і нерухомий, здійняв левиний рик, виразно підтверджуючи правильність моїх слів. Незліченні брахмани, тамтешні божества і асури, наги, пішачи, пітари, птахи, різноманітні ракшаси, різні види примар і духів, та всі великі ріши, тоді вклонилися тому великому Богу. Потім полинув на мою голову дощ запашних небесних квітів і духмяні вітри задули у тому місці. Могутній Шанкара тоді, присвячений добру всесвіту, подивився на богиню Уму, володаря небожителів і на мене також, і так мовив мені: «Ми знаємо, о Крішно, що ти, о нищителю ворогів, сповнений найбільшої відданості нам. Зроби те, що тобі на благо. Моя любов і прихильність до тебе вельми велика. Проси вісім подарунків. Я істинно дам тобі їх, о Крішно, о найкращий з усіх осіб, скажи мені, які вони є, о головний з ядавів. Назви те, чого волієш. Якими б важкодосяжними вони не були, ти матимеш їх!».

Так вістить розділ чотирнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 15

Благословенний Крішна мовив:

Схиливши голову мою з великою радістю на ту потугу енергії та сьйва, я промовив ці слова великому Богу, із серцем, повним радості: «Сталість у чесноті, перемог ворогів у бою, найвищої слави, найбільшої могутності, відданості Йоґі, твоє сусідство й сотні й сотні дітей, ці блага я прошу в тебе!». «Хай буде так!», — сказав Шанкара, повторюючи слова, які я вимовив. Після цього матір всесвіту, опора всіх речей, очисниця всіх речей, дружина Шарви, те величезне вмістище покаяння, вирекла, зі стриманою душею, ці слова мені: «Могутній Магадева подарує тобі, о безгрішний, сина, який зватиметься Самба. Прийми від мене також вісім благ, які ти обрав. Я, звісно, дам їх тобі!». Схиливши голову до неї, я сказав їй, о сину Панду: «Я прошу в тебе безгнівності до брахманів, милости мого батька, сто синів, найвищої насолоди, любові до моєї сім'ї, благословення матері, досягнення спокою й миру, та кмітливості в кожній справі!».

У м а м о в и л а :

Буде так, о сповнений доблести й могутності, рівній небесній. Я ніколи не кажу неправди. Тебе чекають шістнадцять тисяч дружин. Твоя любов до них і їхня до тебе також, будуть безмежними. Від усіх твоїх родичів також, ти матимеш найвищу прихильність. Тіло твоє теж буде найкрасивішим. Сім тисяч гостей щодня годуватимуть у твоєму палаці.

В а с у д е в а в і в д а л і :

Подарувавши таким чином мені дарунки, обоє, бог і богиня, о бгарато, зникали тут таки, з їхніми ганями, о старший брате Бгіми. Всі ці чудові події я повністю оповів, о кращий з царів, тому брахману, великому потугою, Упаманью, від якого я отримав Дікшу перед власкавленням Магадеви. Вклонившись великому Богіві, Упаманью сказав мені ці слова.

У п а м а н ь ю м о в и в :

Немає бога подібного Шарві. Немає кінця чи притулку подібного Шарві. Ніхто не може дати так багато чи такі вишні блага. Ніхто не зрівняється з ним у битві.

Так вістить розділ п'ятнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 16

У п а м а н ь ю с к а з а в :

Був у часи Кріти, о царю, ріши, знаний за ім'ям Танді. З великою відданістю серця він обожнював, за допомогою Йоґи-медитації, великого Бога протягом десяти тисяч років. Слухай мене, як я повім тобі про плід

чи нагороду, що він появ такою надзвичайною відданістю. Він досяг успіху в спогляданні Магадеви і славив його, вимовляючи деякі гімни. Роздумуючи, за допомогою свого покаяння, про Того, хто є вища душа і Хто є незмінним і тривким, Танді сповнився подиву, і сказав ці слова: «Я шукаю захисту того, кого Санкхья описує, а йогини вважають Вишнім, Найпершим, Пурушею, Наповнювачем усіх речей і Володарем усього існуючого, Того, хто, обізнані кажуть, причина створення і руйнування всесвіту; Того, хто перевершує всіх небожителів, асурів та муні; Того, хто не має нічого вище над ним, ненароджений, Хто є Володарем усіх речей, Хто не має ні початку, ні кінця, і Хто наділений Верховною могутністю; Хто має найвище блаженство, і Хто є променистий і безгрішний!». Після того як він сказав ці слова, Танді побачив перед собою той океан покути, великого Бога, незмінного і безперервного, котрого ні з чим не зрівняти, немислимого, вічного, незмінного, неподільного, котрий є брахмо, і який перевершує всі якості та наділений якостями, і, який є найвищою насолодою йогинів, непогрішимого, якого називають Звільнення, і, який є притулком розуму, Індру, Агні, Бога вітру, усього всесвіту, і Прабатька Брахми; кого неможливо осягнути Розумом, безвадного, чистого, якого можна усвідомити лише розумінням, і, який є безтілесним, як Розум; кого важко зрозуміти, неможливо виміряти, важкодосяжного для осіб неочищених душею; який є походження всесвіту, і, який перевершує обидва: всесвіт і якість темряви; Древній; Пуруша; Володар сьйва; Вищий з найвищих. Ріши Тандін, що волів глянути на Нього, який творить сам себе життєвим подихом, і знаходиться в тому, що є наслідком цього, а саме, в Дживі, у формі того сьйва, яке називається Духом, провів багато років у практиці суворих покут, і зумівши глянути на нього, в нагороду за ті покаяння, він прославив великого Бога у таких висловах.

Т а н д і с к а з а в :

Ти свята святих і притулок для всіх, о найперший з усіх істот наділених розумом. Ти еси могутня сила всіх видів енергії. Ти суворе покаяння всіх покут. Ти, о могутній, щедрий дарувальник благословень. Ти вища Істина. Вітаю тебе, о тисячопроменистий, і, о притулку всього щастя. Ти дарувальник тієї Нірвани до якої, о могутній, яті, залишаючись у страху народження й смерті, линуть так важко. Прабатько Брахма, Звершник ста жертвопринесень, Індра, Вішну, Вішвадеви, великі ріши, не в змозі зрозуміти тебе і твоєї істинної природи. Як же тоді людям, що подібні нам, сподіватися осягнути Тебе? Від тебе все походить. На тобі покоїться все. Ти звешся Кала, ти звешся Пуруша, ти звешся Брахма. Небесні ріши знайомі з пуранами, речуть, що ти маєш три тіла, ті, які стосуються Кали, ті, які стосуються Пуруші й ті, які стосуються Брахми, або три форми названі Брахма, Вішну й Рудра. Ти Адхі-Пуруша, з полум'яним тілом з голови до п'ят, [Ти й Адхьятма, ти Адхібхута й Адхі-Дайвата, ти Адхі-лока, Адхі-Віджнанам і Адхі-Яджна](#).¹⁸ Мудреці, коли вони досягають успіху в пізнанні Тебе, який знаходиться всередині і невидимий, не пізнаний навіть богами, стають вільними від усіх пут і переходять у стан існування, [яке перевершує всі печалі](#).¹⁹ Ти ж, хто не бажає пізнати Тебе, о всемогутній, повинні пройти незліченні народження й смерті. Ти еси двері небес і Звільнення. Ти той, що творить усі істоти в існуванні і поглинає їх знову в самого себе. Ти великий дарувальник. Ти небеса, Ти Звільнення, Ти бажання плодів діянь. Ти гнів, який вселяєш в істот. Ти Саттва, Ти Раджас, Ти Тамас, Ти Нижчі світи, і Ти Вишні світи. Ти Прабатько Брахма, Ти Бгава, Ти Вішну, Ти Сканда, Ти Індра, Ти Савітрі, Ти Яма, Ти Варуна і Сома, Ти Дхатрі, Ти Ману, Ти Відхатрі, Ти Кубера, Володар скарбів. Ти Земля, Ти Вітер, Ти Вода, Ти Агні, Ти Простір, Ти Промови, Ти Розуміння, Ти Стійкість, Ти Розум, Ти діяння чинені істотами, Ти Істинна, Ти Обман, Ти існуючи і Ти неіснуючий. Ти почуття, Ти Те, що перевершує Пракриті, Ти незмінний. Ти перевершуєш всесвіт існуючих об'єктів, Ти перевершуєш всесвіт неіснуючих об'єктів, Тебе можна осягнути й не можна осягнути водночас. Той, хто є Верховним Брахмою, той, хто є найвищою особою, той, хто є завершенням обох Санкхьї і Йоги, є, без сумніву, тим самим що й Ти. Істинно, нагороджений був я сьогодні тобою наданням можливості зріти тебе. Я досяг завершення, якого праведний лишень досягає.

Я був нагороджений, тим завершенням, котрого домагаються особи, які роздумами були очищені Знаннями. На жаль, так довго я був загруз у невігластві, адже цей тривалий час я був безглуздим дурнем, бо не знав тебе, Вищого Божества, тебе, який є єдино вічне Буття, який може бути лише відомим усім особам, наділеним мудрістю. Через незліченну кількість життів, я нарешті отримав ту відданість до тебе, внаслідок якої показав еси мені себе. О, ти, який є завжди прихильним надати благо тим, які присвячені тобі. Той, хто досягає успіху в пізнанні тебе, насолоджується безсмертям. Ти те, що є навіть таємницею для богів, асурів і подвижників. Брахмо приховане у печері серця. Навіть аскети не можуть бачити чи пізнати Його. Ти те могутнє божество, яке є виконавцем всього і, чиє обличчя повернуто в усіх напрямках. Ти Душа всіх речей, ти бачиш все, ти проникаєш в усе, і ти все знаєш. Ти твориш власне тіло і носиш його. Ти втілена Істота. Ти насолоджуєшся тілом і ти притулок усіх втілених істот. Ти творець життєвих подихів, ти сповнений життєвих подихів, ти той, хто наділений життєвими подихами, ти подавець життєвих подихів, і ти ж притулок усіх істот наділених життєвими подихами. Ти той Адхьятма, який є притулком усіх праведників, присвячених Йозі-медитації та знайомих із душею, та, які воліють уникнути переродження. Воістину, ти, той Верховний Бог, тотожний з тим притулком. Ти дарувальник усім істотам будь-яких звершень їхніх, сповнених щастя чи нещастя. Ти той, хто спонукає всіх живих істот народжуватись і помирати. Ти могутній Бог, який дарує успіх ріши, увінчаних успіхом щодо плодів їх бажань. Створивши всі світи, починаючи з Бху, разом з усіма небожителями, що підтримують і плекають їх усі, розподіляєш себе в твоїй відомій формі, ліком у Вісім. Від тебе все походить. На Тобі засновані всі речі. Й усі речі, знову ж, зникнуть в Тобі. Ти єдиний, котрий є вічним. Ти той світ Істини, що шукають праведні й вважається ними вищим. Ти те припинення особистого існування,

якого прагнуть йогини. Ти та Єдність, якої прагнуть особи обізнані на душі. Брахма і сіддхи, пояснюючи мантри, приховали тебе у печері аби завадити божествам, асурам і людям бачити тебе. Хоча ти знаходишся в серці, але ти прихований. Отже, запаморочені тобою, божества, асури і люди, всі, не в змозі зрозуміти тебе, о Бгаво, справжнім, у всіх твоїх подробицях. Усім же тим особам, які досягли успіху й побачили тебе після очищення себе відданістю, ти показуєш себе з твоєї власної волі, о мешканцю усіх сердець. Знаючи тебе можна уникнути смерті й переродження. Ти найвищий об'єкт знання. Знаючи тебе, ніякий більш високий об'єкт не залишається для знання. Ти є найбільшим придбанням. Людина, дійсно мудра, досягаючи тебе, вважає, що немає більш високої мети придбання. По досягненні тебе, надзвичайно тонкого і найвищого об'єкта придбання, мудра людина стає безсмертною і незмінною. Послідовники системи Санкхья, добре знайомі з їх власною філософією і володіючи знаннями якостей — саттви, раджаса і тамаса, й тими, названими вищими знаннями, — ті, вчені люди, які переступають знищення досягненням знань тонкого або непорушного — досягають успіху пізнаючи тебе, у звільненні себе від усіх пут. Особи знайомі з Ведами вважають тебе об'єктом пізнання, яке було викладено у ведантах. Ці люди, присвячені регулюванню дихання, завжди розмірковують про тебе й, нарешті, входять у тебе, як у їх вищу мету. Їдучи у колісниці, створеній з Ом, ці люди вступають у Магешвару. Із того, що називається Деваяна (*шлях богів*) ти еси дверима названими Адітья. Ти знову ж, двері, названі Чандрамас, із того, що називається Пітріяна (*шлях пращурів*). Ти Каштха, ти напрямки обрїю, ти рік і ти юги. Твоєю є влада над небесами, твоєю є влада Землі, ти Північне і Південне схилення. Прабатько Брахма у минулі часи виголосив хвалу тобі, о названий Ніларохіта (*синій і червоний*), читаючи різноманітні гімни і закликав тебе до створення живих істот. Брахмани, знайомі з Річами прославляють тебе, вимовляючи Річі, вшановуючи тебе, як вільного від усіх речей, і, як позбавленого усіх форм. Адхарвью, у жертвоприношеннях, узливаннях, промовляють Яджуши, під час ушанування Тебе, який є єдиним об'єктом пізнання, згідно трьох відомих способів.²⁰ Особи очищені розумом, знайомі з саманами, уславлюють тебе за допомогою саманів. Ті відроджені особи, знов таки, які знайомі з атхарвами, славлять тебе, як Ріту, як Істину, як Вищого, і як брахмо. Ти еси найвища причина, з якої жертви походять. Ти Володар, ти Всевишній. День і ніч — твої слух і зір. Двотижні й місяці — твої голова і руки. Сезони твоя енергія, покути твоє терпіння, а рік твій анус, стегна і ноги. Ти Мрїтью, ти Яма, ти Хуташана, ти Кала, ти наділений швидкістю щодо знищення, ти справжня першопричина Часу, і ти вічний Час. Ти Чандрамас і Адітья, з усіма зірками, планетами і обвітрям, що заповнює простір. Ти Полярна зірка, ти сузір'я назване Сім ріши, ти сім світів, починаючи з Бху. Ти Прадхан і Магат, ти Непроявлене, і ти цей світ. Ти всесвіт, що починається з Брахми і закінчується нижчими формами рослинності. Ти початок і першопричина всіх істот. Ти вісім Пракріті. Ти, знов таки, вище восьми Пракріті. Все, що існує, являє частину твого божественного. Ти, те Вишне щастя, яке також Вічне. Ти завершення, якого досягають усі речі. Ти, те Вище існування, якого шукають праведники. Ти той стан, звільнений від будь-якої тривоги. Ти вічне брахмо! Ти, той вищий стан, яким є медитація людини обізнаної на Писаннях і ведантах. Ти найвища Каштха, ти найвищий Кала. Ти найвищий Успіх, і ти найвищий Притулок. Ти найвищий Спокій. Ти найвище припинення існування. Досягаючи тебе, йогини вважають, що вони досягають найвищого успіху, який відкритий для них. Ти Задоволеність, ти Успіх, ти шруті і ти смрїті. Ти той Притулок душі якого прагнуть йогини, і ти той непорушний Прапті, якого обізнані люди прагнуть. Ти, без сумніву, те Завершення, яке ті особи бачать, звичні до жертвопринесень і тих жертвних узливань, спонукувані відповідними бажаннями, і, які роблять великі подарунки у таких випадках. Ти те високе Завершення, якого шукають особи, котрі висушують і сплячуть свої тіла суворими покутами з безперервним читанням, з тими суворими обітницями й постами, що належать до їх спокійного життя, та з іншими засобами самоприборкання. О Вічний, ти, те Завершення, яке належить їм, не прив'язаним до всіх речей і, які відмовилися від усіх діянь. Ти ж, о Вічний, є Завершенням, яке належить тим, які бажать досягнення Звільнення від перероджень, які живуть відсторонено від усіх задовольень, і які бажать знищення елементів Пракріті. Ти, те велике Завершення, о прославлений, яке є невимовним, незаплямованим, незмінним, і належить їм, присвяченим знанням і науці. Це Завершення існування, яке було оголошено у Ведах, Писаннях і Пуранах. Саме завдяки твоїй благодаті, ті особи, досягають цих цілей, або, якщо вони не можуть досягти їх, саме через благодать твою, відмовлено їм!».

Таким чином Танді, велична гора покаяння, вшанував Ішану. І він оспівував також, того вищого Брахму, котрого у давнину оспівував сам Творець, у шануванні Магадеви.

У п а м а н ь ю в і в д а л і :

Таким чином уславлений тим промовцем брахмо, тобто, Танді, Магадева, той прославлений і могутній Бог, якого супроводжувала його дружина Ума, сказав, такі слова Танді: «Ні Брахма, ні Індра, ні Вішну, ні Вішвадеви, ні великі подвижники, не знають тебе!». Задоволений цим, Шива сказав наступне.

С в я т и й м о в и в :

Ти будеш непорушним і вічним. Ти будеш звільнений від усякого горя. Велика слава буде твоя. Ти будеш наділений потугою. Духовне знання буде твоїм. Всі ріши знатимуть тебе і твого сина, моєю прихильністю, творцем сутр, о найперший з двічінароджених. Чого бажаш ти я дам сьогодні? Скажи мені, о сину, чого ти бажаш?!».

На це Танді, склавши долоні, мовив: «О Володарю, нехай моя відданість тобі буде непохитною!».

У п а м а н ь ю п р о д о в ж и в :

Давши Танді ці дарунки і отримавши шану обох, божеств і ріши, великий Бог зник тоді. Коли прославлений бог, о володарю ядавів, зник з усіма його послідовниками, подвижник прийшов до мене у притулок і розповів мені все, що з ним сталося. Почуй, о найперший з мужів, всі ті знамениті імена Магадеви, які Танді повідав мені, для твого духовного успіху. Прабатько свого часу читав десять тисяч імен, які застосовуються до Магадеви. У Писаннях тисяча імен описує це прославлене божество. Ці імена відомі не всім. О незнищенний, у давнину, Прабатько Брахма вимовив ці імена для вшанування піднесеного Божества. Придбавши їх благодаттю Прабатька, Танді повідав їх мені!

Так вістить розділ шістнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 17

В а с у д е в а м о в и в :

Зосередивши свій розум, о Юдхіштхіро, двічінароджений ріши Упаманью, зі складеними долонями, з благоговінням вимовив ці окремі імена щодо Магадеви, починаючи з самого початку.

У п а м а н ь ю с к а з а в :

Я вшаную те Велике Божество, яке заслуговує поклоніння всіх істот, вимовляючи ті імена, які відомі по всіх світах, — деякі імена виголошені Прабатьком Брахмою, деякі мудрецами, а деякі зустрічаються у Ведах і ведантах. Ці імена застосовуються до великого Бога видатними особами. Ті імена Його, що є, знову ж, істинними та сповненими успіху, й здатними здійснювати всі бажання, котрі мовець має, були звернені до Магадеви тим Танді, після проголошення їх з ведичних знань за допомогою своєї відданості. Дійсно, ті імена були виголошені багатьма відомими праведними особами і пустельниками, обізнаними з усіма духовними принципами. Я вшаную Його, який є головним, який є першим, який веде до раю, який готовий дарувати користь усім істотам, і доброзичливий. Ці імена чули всі у Всесвіті, вони поширювались зі світу Брахми, звідти, звідки вони були спочатку створені. Всі вони таять у собі елемент Істини. Цими іменами я вшаную того Верховного Брахму, який був проголошений всесвіту у Ведах, Вічного. Зараз я повідаю тобі, о головний з роду Яду, ці імена. Послухай їх уважно. Ти відданий шанувальник Верховного Бога. Вклонися прославленому Бгаві, ставлячи його вище всіх богів. А позаяк ти відданий йому, то я читатиму ці імена для тебе.

Магадева є Вічне Брахмо. Особи сповнені Йоги, успішні в Йозі, не здатні досягти, навіть за сто років, слави і могутності великого Бога, в усій його повноті. Справді, на початку, в середині чи в кінці, Магадеву не можуть зрозуміти навіть божества. Воістину, коли так, то, хто, о Мадгаво, зможе розпізнати якості Магадеви в повному обсязі? Для всіх тих, я буду, через прихильність того прославленого і верховного Бога, досконалого мудрістю, наданій мені за мою відданість йому, повторювати його якості, які втілені в абстрактні кілька слів і букв. Верховний Володар не може бути вшанований будь-ким, якщо він не подарує свого дозволу шанувальнику. Що стосується мене, то лише коли мені пощастило, я отримав його дозвіл вшанувати Його. Вкажу лише кілька імен цього Бога, ненародженого і незнищеного, першопричини всесвіту, вищої душі, чие походження не проявлене. Слухай, о Крішно, кілька імен, які були виголошені самим Брахмою, Того дарувальника блага, Того чарівного божества, Того могутнього, який має всесвіт своєю формою і володіє вищою мудрістю. Ці імена, які я прочитаю, лише витяжка з десяти тисяч імен, що великий Прабатько вимовив у давнину, немов пряжене масло витягнуте з сиру. Як золото являє сутність скелястих гір, як мед являє сутність квіт, як Манда являє витяжку з пряженого масла, так само й ці імена були витягнуті, являючи суть цих десяти тисяч імен, які були виголошені Прабатьком Брахмою. Цей витяг імен здатний очистити будь-який гріх, навіть огидний. Він володіє такою ж заслугою, яка виходить з чотирьох Вед. Його слід усвідомити уважно духовним шукачам і закарбувати у пам'яті. Ці імена сповнені сприятливості, яка веде до розвитку, винищенню ракшасів і дає велике очищення лише тому, хто присвячений великому Богу, хто має віру, тому, хто вірить. Тому, хто не має віри, тому, невірному, тому, не приборканому душею, цього ніколи не слід повідомляти. Та істота, о Крішно, яка плекає злобу до прославленого Магадеви, котрий є початковою причиною всього, який є Вища Душа і Великий Бог, звичайно відправиться у пекло з усіма її предками і всіма своїми дітьми після неї. Цей витяг імен, які я прочитаю тобі, виглядає, немов Йога.²¹ Він розглядається як найвищий об'єкт медитації. Це те, що потрібно постійно читати, як Джапью. Це рівноцінно Знанню. Це найвища Таємниця. Якщо хтось, навіть в його останні миті, читає це або чує, то йому вдається досягти найвищого завершення. Це святе. Це сприятливе, це надає всякого виду вигід. Це найкраща з усіх речей. Брахма, Прабатько усього всесвіту, у минулі часи скомпонувавши це, призначив йому перше місце серед усіх відмінних гімнів. З цього часу, це гімн величі й слави піднесеному Магадеві, який підтримується у найвищій повазі усіма божествами і вважається царем усіх гімнів. Цього царя всіх гімнів, зі світу Брахми передано насамперед на небо, у світ небожителів. А потім Танді отримав його з небес. Отже, він відомий, як гімн складений Тандою. З небес же, Танді передав його на Землю. Ця найсприятливіша з усіх сприятливих речей здатна очистити серця від усіх гріхів, навіть огидних. О міцнорукий, я прочитаю тобі цей найкращий з усіх гімнів. Цей гімн стосується Того, хто є Ведою Вед і найдавнішим з усіх стародавніх, Того, хто є сила всіх сил, і покута всіх покут; Того, хто є найспокійнішим з усіх істот наділених спокоєм, і хто є пишнота усієї пишноти; Того, кого бачимо найбільш самоприборканим з усіх самоприборканих істот; Того, хто є розумом усіх істот наділених розумом; Того, кого бачимо божеством усіх божеств та ріши з усіх ріши; Того, кого бачимо жертвопринесенням усіх жертвопринесень і найбільш сприятливим з усіх речей сповнених сприятливості;

Того, хто Рудра всіх Рудр і сяйво всіх речей наділених сяйвом; Того, хто Йогин з усіх йогинів, і причина всіх причин; Того, від якого всі світи почали існування, і до якого всі світи повертаються, коли вони припиняють існувати; Того, хто душа всіх існуючих істот, і хто називається Хара, невимірний потугою. Послухай мое читання цієї тисячі й вісьмох імен великого Шарви. Почувши ці імена, о найперший з усіх людей, ти будеш увінчаний успіхом щодо всіх своїх бажань:

«Ом! Ти Нерухомий, ти Постійний, ти Могутній, ти Грізний, ти Найперший, ти Дарувальник, ти Найвищий і ти Неперевершений. Ти Душа всіх істот, Ти найславніший з усіх істот, Ти все, Ти Творець усього, Ти Бгава еси. Ти носій сплутаного волосся на голові Твоїй. Ти носиш шкури тварин своїм одягом. Ти носиш сплутаний гребінь волосся на голові Твоїй, мов павич. Ти той, хто володіє всім всесвітом, як своїми кінцівками. Ти Творець усього суцього. Ти Хара, внаслідок Твого буття руйнівником усіх речей. Ти той, у якого очі, що нагадують очі газелі. Ти нищитель усіх істот. Ти вищий з тих, хто насолоджується усіма речами. Ти той Праврітті, звідки всі дії витікають. Ти той Ніврітті чи утримання від дій. Ти виконавець постів і обітниць, Ти Вічний, Ти Незмінний. Ти Він еси, який живе у крематоріях, Ти володар шести відомих якостей Влади та іншого, Ти Володар у серці кожної істоти, Ти той, який насолоджується всіма речами з почуттями, Ти дробильник усіх гріховних істот. Ти той, який заслуговує шанування всіх, Ти великий подвигом еси, Ти той, хто має покаєння своїм багатством, Ти створюєш усі елементи власною волею, Ти приховуєш Твою справжню природу, постаючи у вигляді божевільного. Ти Володар усіх світів і всіх живих істот. Ти невимірної форми, Ти величезний тілом, Ти форма Праведности, Ти великий славою, Ти високий Душею, Ти Душа всіх істот, Ти всесвіт відображений у Тобі. Ти величезний устами, бо Ти ковтаєш всесвіт, коли прийде час для розчинення всіх речей. Ти захисник усіх лок (*світів*). Ти душа, що живе в середині серця, і, як такий, позбавлений ахамкари, породженої з невігластва,²² та єдиний і неподільний. Ти Ананд (*радість*). Ти той, чию колісницю тягнуть мули. Ти той, хто захищає дживу від грому перероджень. Ти обожнений. Тебе отримують чистотою, стриманістю й обітницями. Ти еси, знову ж, притулком для всіх видів обітниць і обрядів, у тому числі чистоти і стриманості. Ти небесний ремісник, що добре знайомий з усяким мистецтвом. Ти Самостворений, бо ніхто не створив Тебе. Ти початок усіх істот і речей. Ти Хіраньягарбха, Творець усього суцього. Ти невичерпної могутності й щастя. Ти із сотнею очей, а очі Твої величезної сили. Ти Сома. Ти той, хто змусив усіх праведних істот прийняти обриси слави для сяяння на небозводі. Ти Чандрамас, Ти Сурья, Ти планета Сатурн, Ти спадна одміна місяця, Ти й висхідна одміна, Ти Мангала (*Марс*), Ти Бріхаспати (*Юпітер*), Ти і Шукра (*Венера*), Ти і Будха (*Меркурій*), Ти шанувальник дружини Атрі, Ти той, хто стріляє своєю стрілою в гніві у Жертву, коли Жертва біжить від Тебе у вигляді оленя. Ти безгрішний. Ти сповнений спокути, яка наділяє Тебе силою творення всесвіту. Ти сповнений спокути, яка наділяє тебе здатністю нищити всесвіт. Ти високий розумом, внаслідок своєї великої щедрості по відношенню до твоїх відданих. Ти виконаєш бажання всіх, хто віддає себе Тобі. Ти творець року, адже це Ти встановлюєш обертання колеса Часу, приймаючи вигляд сонця і планет. Ти Мантра у вигляді Пранасти та інші священні слова і склади. Ти повноваження для всіх дій у формі Вед і священних писань. Ти найвище Покаєння. Ти присвячений Йозі. Ти той, хто зливає себе у брахмо Йоогою-зреченням. Ти велике насіння, причина причин. Ти показ, який є непроявленим у виявленому вигляді, в якому існує всесвіт. Ти нескінченної потуги. Ти той, у кого золоте сім'я.²³ Ти всезнаючий, бо є всіма речами і великим знавцем. Ти причина всіх речей. Ти той, який має сім'я діянь, а саме, невігластва і бажання, засобами тимчасового перебування від цього світу в інший, а з іншого в цей.²⁴ Ти десятирукий. Ти не моргаєш очима, бо Ти бачиш в усі часи. Ти маєш сине горло, бо носиш у ньому отруту, яка виникла після збивання океану і, яка, якщо не зберігати, то здатна знищити всесвіт. Ти Пан Уми. Ти джерело всіх нескінченних форм, які творяться у всесвіті. Ти той, чия перевага пов'язана з самим Тобою. Ти герой у силі, внаслідок Твого досягнення таких величних подвигів, як швидке руйнування потрійного міста асурів. Ти бездіяльна матерія, яка не може рухатися, якщо не співіснує з Душею. Ти всі таттви, об'єкти дослідження, які ведуться Санкхьєю. Ти Влаштовувач і правитель таттви. Ти головний у тих істот, які чекають на Тебе і звуться ганами. Ти покривася нескінченний простір. Ти Кама, бог бажання. Ти обізнаний на мантрах, в сенсі, що пізнання є твоїм покаєнням. Ти найвища мантра бо Ти, та філософія, яка полягає у встановленні характеру і якості душі, та її відмінності від Бездушності. Ти причина всесвіту, бо все, що існує, виникло з Душі Твоїї. Ти загальний руйнівник, бо все, що перестає існувати зливається в Тобі, котрий є ніби непроявлене брахмо. Ти носиш ув одній із Твоїх рук пляшку-гарбуз, а в іншій Ти тримаєш лук, у третій же руці Ти носиш стріли, а в четвертій череп. Ти носиш блискавку. Ти озброєний сто-вбивцею.²⁵ Ти озброєний мечем. Ти носиш бойову сокиру. Ти озброєний Сулою (*тризубом*). Ти гідний обоження. Ти володар жертвовного ковша, в одній з твоїх рук. Ти чарівна подоба. Ти наділених великою потугою. Ти даєш найбільш щедрі міру всього, чого прагнуть в прикрашені себе ті, які віддані Тобі. Ти носиш тюрбан на голові своїй. Ти чарівнолиций. Ти той, хто зростає у пишноті та могутності. Ти скромний і помірний. Ти надзвичайно рославий. Ти той, хто має почуття своїми променями.²⁶ Ти найбільший з наставників. Ти Верховний Брахма, будучи станом чистого щасливого існування. Ти той, хто прийняв подобу шакала, втішаючи брахмана, який, коли ображений був багатим вайшьєю, зважився покінчити життя самогубством. Ти той, чиєю метою є все увінчане успіхом саме по собі, не чекаючи могутності даної покаєнням. Ти той, хто ходить із поголеною головою, як знаком стану жебраків. Ти чиниш добро всім істотам. Ти ненароджений. Ти маєш незліченні форми. Ти носиш усі види пахощів на собі. Заплутане волосся на Твоїй голові висмокдало річку Гангу, коли вона вперше впала з неба, хоча воно і

знову випустило воду, на палке прохання царя Бхагіратхи. Ти дарувальник влади і володінь. Ти брахмачарин навіть без необхідності відпадати від суворой обітниці утримання. Ти видатний своєю статевою стриманістю. Ти завжди лежиш на спині. Твоя оселя в Могутності. Ти маєш три заплетених локони на голові Твоїй. Ти той, який одягнений у лахміття. Ти Рудра, через свою лють. Ти небесний володар, всепроникний. [Ти той, який рухається протягом дня. Ти той, хто рухається вночі.](#)²⁷ Ти полум'яний гнів. Ти сповнений сліпучого саява, народженого ведичним навчанням і покаанням. Ти вбивця могутнього асура, котрий прийшов у вигляді розлюченого слона, аби знищити твоє священне місто Варанасу. Ти нищитель тих дайт'їв, які пригнічували всесвіт. Ти Кала, або Час, всезагальний руйнівник. Ти Верховний творець всесвіту. Ти мої відмінні досягнення. Ти подоба лева і тигра. Ти одягнений у шкуру слона. Ти йогин, який ошукує час, перевершуючи його непереборний вплив. Ти первісний звук. Ти плід усіх бажань. Ти той, якого обожають [чотирма способами.](#)²⁸ Ти нічний блукач, подібний Веталі та іншим. Ти той, хто блукає в товаристві духів. Ти той, хто блукає в товаристві примарних істот. Ти Верховний Владця навіть Індри та інших небожителів. Ти той хто множить себе нескінченно у вигляді всіх існуючих і неіснуючих речей. Ти підпора обох Магат і всіх незліченних сполучень з п'яти первинних елементів. Ти первісне Невідання або Тамас, який відомий під іменем Раху. Ти безмірний, а отже, нескінченний. Ти Завершення, якого досягають Звільненням. Ти захоплений танцем. Ти той, який завжди зайнятий танцями. Ти той, хто спонукає інших танцювати. Ти друг всесвіту. Ти той, чий вигляд спокійний і м'який. Ти наділений покутами, могутніми достатньо, щоб створити і зруйнувати всесвіт. Ти той, хто пов'язує всіх істот путами своєї ілюзії. Ти той, хто виходить за межі знищення. Ти той, хто мешкає на горі Кайласі. Ти переступаєш усі пута і не прив'язаний щодо всіх речей, наче Простір. Ти маєш тисячу рук. Ти перемога. Ти та завзятість, яка є причиною успіху або перемоги. Ти не ледачий і не загайний, що не заважає наполегливій діяльності. Ти безстрашний. Ти еси страх. Ти той, хто поклав кінець жертвопринесенню Бали. Ти виконуєш бажання всіх Твоїх відданих. Ти руйнівник жертви Дакши. Ти люб'язний. Ти майже доброзичливий. Ти надзвичайно жорстокий і крадеш в усіх істот їх силу. Ти вбивця асура Бали. Ти завжди веселий. Ти форма багатства, бажаного всім. Тебе ніколи не перемогти. Немає більш чарівного, ніж Ти. Ти той, хто видає глибокий рев, у подобі Океану. Ти той, хто такий глибокий, що ніхто не може виміряти його, бо Ти — форма простору. Ти той, чия могутність і чия міць супутників, і бик, ніколи не був вимірний ніким. Ти Древо світу, чії корені йдуть угору, а гілки висять униз. Ти Баньян. Ти той, який спить на людському листі(?), коли всесвіт після розчинення стає одним нескінченним водним простором. Ти проявляєш співчуття всім шанувальникам, приймаючи, як ти перераховуєш, форми Харі або Хари, або Ганеши, або Арки, або Агні, або Вітру тощо. Ти маєш надзвичайно гострі зуби, бо ти здатний пережувати незліченні світи, ніби хтось пережовує і швидко ковтає горіхи. Ти величезний розміром у своїх подобах. Ти маєш уста, достатні аби проковтнути всесвіт відразу. [Ти той, чие військо обожають у всьому світі.](#)²⁹ Ти той, який розвіяв усі побоювання божеств, коли володар слонів мав бути узятий у полон. Ти насіння всесвіту. Ти той, хто має своїм іздовим засобом того ж бика, що прикрашає собою прапор Твій у бою. Ти Агні, душею твоєю. Ти Сурья, який має зелених коней запряжених у свою колісницю. Ти друг дживи. Ти той, хто знається на належному часі для виконання всіх релігійних дій. Ти той, до кого Вішну здійснив своє поклоніння для отримання свого знаменитого диску. Ти жертвопринесення, що знаходиться у подобі Вішну. Ти океаном еси. Ти голова кобили Барабанали, що коливається разом з океаном, безперервно вивергаючи вогонь і п'ючи солону воду, ніби вони були жертвним маслом. Ти Вітер, друг Агні. Ти спокійний душею мов океан, коли відпочиває, незворушний м'яким вітром. Ти Агні, що п'є узливання очищеного масла, литого в жертвопринесенні за допомогою мантрів. Ти той, до кого важко наблизитися. Ти той, чие саяво поширюється у нескінченному всесвіті. Ти завжди вправний у бою. Ти добре знайомий з часом, коли потрібно вступати у бій так, щоб можна було досягти перемоги. Ти, та наука, яка трактує рух небесних тіл. Ти форми успіху або перемоги. Ти той, чийм тілом є Час, бо Твоє тіло ніколи не руйнується. Ти домогосподар, бо ти носиш чубок волосся на твоїй голові. Ти саньясин еси, бо голомозий. Ти носиш заплутане волосся на голові Твоїй, будучи, як Ти, Ванапрастхою (*відлюдник*). Ти відомий Твоїми вогняними променями, бо променистий шлях по якому йдуть праведники той же, що і ти. Ти той, хто з'являється на небосхилі, в серці, [укладеному в тілі кожної істоти.](#)³⁰ Ти той, хто входить у розум кожної істоти. Ти у вікових зморшках. Ти з бамбуковою соплікою. Ти маєш також барабан. Ти носиш музичний інструмент названий талі. Ти маєш дерев'яну посудину, яку використовують для лущення зерна. Ти той, хто вкриває це оманю, яку охоплює Яма. Ти звіздар, оскільки розуміння твоє завжди спрямоване у бік руху колеса Часу, що складається зі світил на небосхилі. Ти Джива еси, чие розуміння спрямоване на речі, котрі є результатом якості Саттви, Раджаса і Тамаса. Ти той, в кому всі речі зливаються, коли осягає їх розчинення. Ти стійкий і непохитний, і немає нічого в тобі, що може бути перетворене або змінене що-небудь. Ти Господь усіх істот. Твої обійми охоплюють весь неосяжний всесвіт. Ти відображений в незліченних формах, що, проте, розділені в собі. Ти поширюєшся в усіх речах. Ти той, хто не має уст, бо ти не насолоджуєшся об'єктом твого власного творіння. Ти той, хто звільняє твої творіння від пут світу. Ти легкодосяжний. Ти той, хто явив себе із [золотої шкаралупи.](#)³¹ Ти той, хто з'являється у фалічному знакові. Ти той, хто блукає в лісі у пошуках птахів і тварин. Ти той, хто блукає по всій Землі. Ти всюдисущий. Ти суремний звук, виданий усіма сурмами, в які дмухнули у трьох світах. Ти той, хто має всі істоти своїми родичами. Ти у вигляді змії, бо ти одне ціле з могутнім нагом на ім'я Шеша. Ти той, хто живе у гірських печерах, як Джайгішавья, або будь-який інший йогин. Ти одне ціле з Гухою, небесним полководцем.

Ти одягнутий у гірлянди з квітів. Ти той, хто насолоджується щастям, що приходить [від володіння мирськими речами](#).³² Ти той, від якого всі істоти ведуть їх три стани: народження, існування і руйнування. Ти той, хто тримає все, що існує або відбувається у три частини часу, а саме, Минуле, Сьогодні і Майбутнє. Ти той, хто звільняє істоти від наслідків усіх дій у попередніх життях, а також зроблених у теперішньому житті, й од усіх пут, внаслідок Неуцтва і Бажання. Ти той, хто [зв'язує головних з асурів](#).³³ Ти вбивця ворогів у бою. Ти Те, що досягається за рахунок пізнання самого себе. Ти Дурвасас. Ти той, кого чекають і шанують усі праведники. Ти той, хто є причиною падіння навіть Брахми та інших. Ти той, хто розподіляє усім істотам справедливу частку радості й горя, на яку кожен заслуговує відповідно до його власних діянь. Ти незрівнянний. Ти добре знайомий з часткою того, що дається і розподіляється у жертвоприношеннях. Ти мешкаєш повсюдно. Ти мандруєш скрізь. [Ти той, хто має бідний одяг](#).³⁴ Ти Васавас. Ти безсмертний. Ти однаковий з горами Хімавану. Ти творець чистого золота. Ти бездіяльний. Ти зберігаєш в собі плоди всіх діянь. Ти найперший з усіх істот, які [вважаються прихильниками](#).³⁵ Ти той, хто має криваві очі. Ти той, у кого очі, зір яких поширюється на нескінченний всесвіт. Ти той, у кого колісниця, колеса, якої завжди перемагають. Ти той, хто має безмежні знання. Ти той, хто приймає відданих твоїх слугами своїми. Ти той, хто стримує і підпорядковує свої почуття. Діяннями ти єси. Ти носиш одяг, основа якого і нитки зроблені зі змії. Ти Вишній. Ти і найнижчий з небожителів. Ти високий та стрункий. Ти володієш музичним інструментом, названим Кахала. Ти дарувальник усіх бажань. Ти втілення благодаті в усіх трьох частинах часу: минулому, сьогодні та майбутньому. Ти сповнений сили, яка завжди витрачається не даремно. Ти той, хто прийняв форму Баларами (*старшого брата Крішни*). Ти найперша з усіх дорогих речей, будучи Звільненням або найвищим з усіх завершень, якого істоти досягають. Ти дарувальник усіх речей. Твоє обличчя повернуто в усі напрямки. Ти той, від кого різноманітні істоти з'явилися, так само як усі форми виникли з простору або змінилися, чи той, первісний елемент. Ти той, хто падає у яму, звану тілом. Ти безпорадний, бо потрапляючи в яму названу тілом, ти не можеш подолати журби, котра є твоєю часткою. Ти мешкаєш у склепінні серця. Ти надзвичайно жорстокий виглядом. Ти Божество назване Ансу. Ти супутник Ансу і названий Адитья. Ти маєш незліченні промені. Ти наділений сліпучим сяйвом. Ти швидкий мов Вітер. Ти володієш швидкістю, яка більша за Вітер. Ти маєш швидкість думки. Ти Нішачара, позаяк ти насолоджуєшся всіма речами, будучи огорнутий невіглаством. Ти живеш у кожному тілі. Ти живеш з Добробутом, як твоїм товаришем. Ти той, хто передає знання та поради. Ти той, хто навчає у повній тиші. Ти дотримуєшся обітниці мовчання, бо ти навчаєш у тиші. Ти той, [хто покидає тіло, дивлячись на душу](#).³⁶ Ти джерело ушанування. Ти дарувальник тисяч, позаяк володар усіх багатств отримав ці скарби свої від тебе. Ти володар птахів, будучи Гарудою, сином Вінати і Кашьяпи. Ти друг, який надає допомогу. Ти сповнений чудового сяйва, адже пишнота твоя, як у мільйонів сонеч, що зійшли одночасно. Ти Володар усіх створених істот. Ти той, хто збуджує смак. Ти божество Бажання. Ти вигляд прекрасних жінок, бажаних усім. Ти Дерево світу. Ти Володар скарбів. Ти дарувальник слави. Ти Божество, яке розподіляє усім істотам плоди у вигляді радості й суму за свої дії. Ти сам єси цими плодами, які ти розподіляєш. Ти найдавніше з давнього, навіть коли не було ніяких інших існуючих речей. Ти здатен покрити одним кроком своїм усі три світи. Ти Вамана (*карлик*), який обдурив головного асура Балі і позбавив його влади, настановивши Індру. Ти Йогин, увінчаний успіхом, як Санаткумара та інші. Ти великий ріши, як Васіштха та інші. Ти той, чий цілі завжди вінчаються успіхом, як у Рішави або Даттатрейї. Ти саньясин, як Яджнавалкья та інші. Ти той, хто прикрашений знаками стану жебраків. Ти і той, хто без цих знаків. Ти той, хто виходить за рамки звичаїв стану жебраків. Ти той, хто оберігає всіх істот від усякого страху. Ти безпристрасний до себе, тож, слава і приниження однакові для тебе. Ти той, хто називається небесним полководцем. Ти той Вішакха, котрий зріс від тіла небесного полководця, коли Індра метнув блискавку в нього. Ти знайомий з шістдесятьма таттвами або головними питаннями у всесвіті. Ти, Володар почуттів, бо ці досягнення їх відповідних призначень керуються тобою. Ти той озброєний блискавкою, яка розколює гори. Ти нескінченний. Ти обманник шеренг даїтьїв на полі битви. Ти той, хто рухається у своїй колісниці по колу, серед своїх власних лав і, що робить подібні ж кола у лавах його ворогів, та хто повертається безпечно і вигукує після спустошення тоді. Ти той, хто знайомий з найнижчою глибиною світового океану, внаслідок твого знання брахмо. Ти той кого називають Мадгу, засновника роду в якому Крішна був народився. Ти маєш очі, колір яких нагадує мед. Ти народився після Бріхаспаті. Ти той, хто робить дії, які адхарвью потрібно зробити для жертвоприношень. Ти той, кого завжди обожнюють особи незалежно від їхнього способу життя. Ти присвячений брахмо. Ти мандруєш серед помешкань людей у світі, бо ти зі стану жебраків. Ти охоплюєш усіх істот. Ти добре знайомий з істиною. Ти відаєш і наставляєш кожне серце. Ти покриваєш увесь всесвіт. Ти той, хто збирає і зберігає хороші та погані вчинки всіх істот для того, щоб нагородити плодами їх. Ти той, хто живе навіть під час темряви, яка слідує за всесвітнім розчиненням. Ти захисник, що володіє луком названим Пінака. Ти живеш навіть у даїтьях, які позначені твоїми стрілами. Ти творець процвітання. Ти могутня мавпа Хануман, яка допомогла Вішну, у втіленні Рами, в його поході проти Равани. Ти володар тих ганів, що є твоїми соратниками. Ти і кожен з цих різноманітних ганів. Ти той, хто радує всіх істот. Ти збільшувач радощів усіх. Ти забираєш владу і гаразд навіть у таких вишніх істот, як Індра та інші. Ти всесвітній нищитель, у вигляді Смерті. Ти той, який знаходиться в чотирьох і шістдесяти Кайласах. Ти вельми великий. Ти Прабатько, будучи Батьком великого Батька всіх. Ти найвищий фалічний знак, який вшановують і божества, і асури. Ти доброзичливий і прекрасний вдачею. Ти той, хто головує над різноманітними ознаками і

прагненнями до дій і бездіяльності. Ти Володар зору. Ти Володар Йоги, бо знаєш усі почуття у серці й поєднуєш їх разом в цьому місці. Ти той, хто підтримує Кріту та інші юги, змушуючи їх змінюватись безперервно. Ти, Володар сімені, бо ти дарувальник плодів усіх діянь, хороших і поганих. Ти першопричина такого сімені. Ти дієш способами, які були вказані в писаннях, починаючи з тих, які стосуються Душі. Ти той, в кому живе могутність та інші якості. Ти Магабгарата та інші подібні історії. Ти трактати названі Міманса. Ти Гаутама, засновник науки діалектики. Ти письменник великого трактату з Граматики, яка була названа на честь Місяця. Ти той, хто карає своїх ворогів. Ти той, якого ніхто не може покарати. Ти той, хто щирий стосовно всіх його релігійних дій та обрядів. Ти той, хто слухається тих, які присвячені Тобі. Ти здатний приводити інших до покори. Ти той, хто розпалює сварки серед божеств і асурів. Ти той, хто створив чотири й десять світів, починаючи з Бху. Ти захисник і хранитель усіх істот, починаючи з Брахми і закінчуючи нижчими формами рослинного життя (*напр.: зело та трава*). Ти творець самих п'яти першоелементів. Ти той, який ніколи не насолоджується чимось, бо ти завжди відсторонений. Ти вільний від виснаження. Ти вища форма щастя. Ти божество горде своєю міццю. Ти Шакра еси. Ти покарання, про яке говориться в трактатах про мораль і, яке накладається на правопорушників. Ти є форма тієї тиранії, яка тріумфує над світом. Ти чиста Душа. Ти незаплямований, будучи вище недоліків усякого виду. Ти гідний обожнювання. Ти є світ, який з'являється і зникає безперервно. Ти той, чия добродієність є найвищим мірилом. Ти той, хто має гарні сни. Ти дзеркало, в якому відбивається всесвіт. Ти підкорив усіх внутрішніх і зовнішніх ворогів. Ти творець Вед. Ти творець тих заяв, які містяться в Тантрах та Пуранах, і, які втілені в мові, яка є людиною (*у втіленому вигляді*). Ти сповнений великої вченості. Ти нищитель ворогів у бою. Ти той, хто знаходиться у жадливих хмарах, що з'являються під час всесвітнього розчинення. Ти найстрашніше, бо приносиш руйнацію всесвіту. Ти той, хто досягає успіху через усіх осіб і всі речі у твоєму розпорядженні. Ти великий Руйнівник. Ти вогонь, за його силою. Ти той, чия сила сильніше вогню. Ти Юга-вогонь, яка пожирає все. Ти той кого власкавлюють за допомогою жертвних узливань. Ти вода та інші рідини, які ллють у жертву при допомозі мантрів. Ти у формі Бога Справедливості, подавця дарунків, які виникають від діянь, гарних і поганих. Ти дарувальник блаженства. Ти завжди наділений сьайвом. Ти у вигляді вогню. Обличчя твоє смарагдового кольору. Ти завжди представлений у фалічному знакові. Ти джерело блаженства. Ти не можеш бути збитий з пантелику нічим при виконанні твоїх цілей. Ти дарувальник благословень. Ти форма блаженства. Ти той, кому дають частку жертвоприношень. Ти той, хто розподіляє кожному його частку цього, запропонованого в жертву. Ти наділений великим спритом. Ти той, хто відсторонений од усіх речей. Ти той, хто володіє наймогутнішими кінцівками. Ти той, кого використовують чинячи покоління. Ти смаглявий, будучи у подобі Вішну. Ти з білою шкірою, будучи у подобі Самви, сина Крішни. Ти почуття всіх втілених істот. Ти маєш величезні ноги. Ти маєш величезні руки. Ти величезний тілом. Ти широко відомий. Ти маєш величезну голову. Ти величезний розміром. Ти величезний виглядом. Ти будинок темряви неуттва. Ти Руйнівник Руйнівника. Ти величезний віком. Ти маєш величезні уста. Ти з величезними щоками. Ти з величезним носом. Ти з величезним горлом. Ти з могутньою виєю. Ти той, хто розриває пута тіла. Ти маєш величезну груднину. Ти маєш величезні груди. Ти внутрішня душа, яка знаходиться в усіх істотах. Ти тримаєш оленя на твоїх колінах. Ти той, з кого незліченні світи звисають, немов плоди звисають з дерева. Ти той, хто розкриває уста в мить всесвітнього розчинення, щоб проковтнути всесвіт. Ти молочний океан. Ти маєш величезні зуби. Ти маєш величезні щелепи. Ти маєш величезну щетину (*в подобі венра*). Ти маєш волосся нескінченної довжини. Ти маєш величезний живіт. Ти маєш сплутані локони величезної довжини. Ти завжди веселий. Ти подібний благодаті. Ти форма віри. Ти, той хто має гори своїм луком, або зброєю у бою. Ти той, хто сповнений любови до всіх істот, як батько до свого потомства. Ти той, хто не має ніякої прихильності. Ти непереможний. Ти надзвичайно присвячений Йозі-спогляданню. [Ти подоба дерева світу](#).³⁷ Ти той, хто позначений деревом світу. Ти ніколи не насичуєшся, коли їси, поки знаходишся у вигляді вогню, бо всіма складниками вогонь не пересичується, скільки б не принесено для споживання. Ти той, хто має Вітер своєю колісницею для виїзду з місця на місце, бо вогонь твоя подоба. Ти той, хто стає над пагорбами і невеликими узгірками. Ти той, хто має свою оселю на горі Меру. Ти — головний з небожителів. Ти маєш атхарвью головою твоєю. Ти маєш самани вустами твоїми. Ти маєш тисячі ріши своїми невимірними очима. Ти маєш яджур твоїми ногами і руками. Ти — Упанішади. Ти цілком, тіло обрядів, які відбуваються по Писанню. Ти все рухоме. Ти той, чиї клопотання завжди виконують. Ти той, хто завжди схильний до милосердя. Ти той, хто має чарівну подобу. Ти тої форми прекрасного, що хтось робить іншому. Ти той, що дорогий. Ти завжди підтримуєш твоїх відданих у тій мірі, в якій вони просуваються для зустрічі з тобою. Ти золото та інші дорогоцінні метали, якими дорожать усі. Твоє сьайво подібне начищеному золоту. Ти центр всесвіту. Ти той, хто змушує плоди жертви зростати на користь тих, хто здійснює жертвопринесення для слави Твоєї. Ти форма тої віри й відданості, що праведні мають у вшануванні жертвопринесень. Ти ремісник Всесвіту. Ти все, що нерухоме, у вигляді гір та інших бездіяльних речей. Ти два і десять щаблів життя, через які проходить людина. Ти причина тривоги, через прийняття проміжних станів між десятима вищезгаданими. Ти початок усіх речей. Ти той, хто поєднує дживу з Верховним брахмо за допомогою Йоги. Ти є пізнання через ту Йогу, яка спричиняє таке поєднання між Дживою і Верховним брахмо. Ти непрявлений, що викликає найглибше здивування. Ти чільне божество четвертого періоду, через твою подібність з хіттю та гнівом, жадібністю та іншим огидними пристрастями, які походять [од цього божества](#).³⁸ Ти вічний Час, бо ти існуєш у формі тої послідовності народжень і смерті, що відбувається у

всесвіті. Ти у подобі Черепахи.³⁹ Тебе вшановує сам Руйнівник. Ти живеш серед оточуючих. Ти визнаний твоїми відданими, як один з твоїх ганів. Ти маєш самого Брахму за візника. Ти спиш на попелі. Ти захищаєш всесвіт попелом. Ти той, чиє тіло зроблене з попелу. Ти дерево, яке дає плоди всіх бажань. Ти форма тих, які складають твою гану. Ти захисник чотирьох і десяти світів. Ти перевершуєш усі світи. Ти цілісний, бо не маєш жодної вади. Тебе обожнюють усі істоти. Ти біле у чистому вигляді і безплямне. Ти той, хто має тіло, мову і розум цілком безвадними. Ти той, хто досяг тієї чистоти існування, яке називається Звільненням. Ти той, кого не плямують вади будь-якого виду. Ти той, кого досягли великі наставники старовини. Ти мешкаєш у вигляді Праведности або цілком у чотирьох шаблях життя. Ти Праведність, котра є формою обрядів і жертвоприношень. Ти єси формою тої майстерності, якою володіє небесний ремісник всесвіту. Ти той, кого вшановують, як первісну форму всесвіту. Ти з величезними руками. Уста твої мідного відтінку. Ти форма просторих вод, які містяться в Океані. Ти надзвичайно стійкий та міцний, існуючи у вигляді гір та пагорбів. Ти Капіла єси. Ти коричневий. Ти єси усіма відтінками, які змішуючись дають біле. Ти щабель життя. Ти давній. Ти і останній. Ти Гандхарв. Ти і мати небожителів у вигляді Адіті або матері всіх речей у вигляді Землі. Ти Гаруда, володар птахів, породжений від Вінати Кашьяпою, інакше названий Таркшья. Ти здатний час осягнути з легкістю. Ти відмінний і приємний у слові. Ти той, що озброєний бойовою сокирою. Ти той, який бажає перемоги. Ти той, який допомагає іншим у здійсненні їх цілей. Ти чудовий друг. Ти той, хто носить віну, що складається з двох порожнистих гарбузів. Ти страшний гнівом, який ти виявляєш під час Загального розчинення. Ти володар для твого потомства, істот вище, ніж люди і божества, а саме, Брахми й Вішну. Ти форма Вішну, який плаває на поверхні води після загального розчинення. Ти той, хто поглинає всі речі з великою жорстокістю. Ти той, хто породжує потомство. Ти родина і рід, що триває з покоління в покоління. Ти звуки бамбукової флейти. Ти бездоганий. Ти той, кожна частина чийого тіла прекрасна. Ти повна ілюзія. Ти твориш добро іншим не чекаючи навзаєм. Ти Вітер. Ти Вогонь. Ти пута світу, які пов'язують живу. Ти Творець цих пут. Ти нищитель таких пут. Ти той, хто живе навіть з дайтьями, — ворогами всіх жертвопринесень. Ти живеш з тими, які є ворогами всіх діянь і, які відмовилися від усіх діянь. Ти з великими зубами, і могутньоозброєний. Ти той, хто був вельми огуджений. Ти той, хто приголомшив ріши живучи у лісі Дарука. Ти той, хто вчинив добре з кожним твоїм недобррозичливцем, а саме, з тими ріши, які живуть у лісі Дарука. Ти той, хто розсіює всі страхи і хто розсіює всі побоювання тих ріши, даючи їм Звільнення. Ти той, який не має багатства, бо нездатний забезпечити навіть необхідний собі одяг. Ти, володар небожителів. Ти найбільший з богів, адже тебе вшановують навіть Індра та інші, які вважаються найвищими з небожителів. Тебе вшановує навіть Вішну. Ти вбивця тих, хто є ворогами божеств. Ти той, хто у вигляді змія Шеші знаходиться в нижньому світі. Ти невидимий, але усвідомлений, так само, як вітер, який хоч і невидимий, проте сприймається кожним тілом. Ти той, чиї знання поширюються до коренів усього і кому всі речі, навіть у своїй внутрішній природі, відомі. Ти об'єкт, який насолоджується тим, хто насолоджується ним. Ти той, серед одинадцяти Рудр якого називають Аджайкапат. Ти влада усього всесвіту. Ти форма усіх джив у всесвіті, бо ти покриваєш три добре відомі якості: саттву, раджас і тамас. Ти не підвладний цим трьом якостям. Ти той, хто поза межний усіляким якостям і залишається в чистому існуванні, котре неможливо описати за допомогою будь-якого прикметника, що мова може дати. Ти володар лікарів, названий Дханвантарі. Ти комета, бо лиха слідує за тобою для гріховних. Ти небесний полководець Сканди. Ти цар якшів Кубера, який є твоїм товаришем нероздільним і, котрий є Володарем усіх скарбів у світі. Ти Дхатрі. Ти Шакра. Ти Вішну єси. Ти Митра. Ти Таштрі. Ти Полярна зірка. Ти тримаєш усе. Тебе звуть Прабгава серед Васу. Ти вітер, який здатний бути скрізь, будучи Сутра-атмою, яка з'єднує всі речі у всесвіті нитками. Ти Арьяман. Ти Савітрі. Ти Раві єси. Ти той давній цар, вельми відомий, на ім'я Ушангу. Ти той, хто захищає всіх істот різноманітно. Ти Мандхатрі, бо здатний порадувати всіх істот. Ти той, від якого всі істоти починають життя. Ти той, хто існує в різних подобах. Ти викликаєш різноманітні відтінки існування у всесвіті. Ти підтримуєш всі бажання й усі якості, які випливають з тебе. Ти маєш лотос своїм пупком. Ти той, з чиєї утроби походять незлічені могутні істоти. Ти прекрасний обличчям, немов місяць. Ти вітер. Ти вогонь. Ти сповнений надзвичайної сили. Ти спокійний душею. Ти древній. Ти той, кого пізнають за допомогою Праведности. Ти Лакшмі. Ти творець поля тих діянь, якими особи вшановують верховне Божество. Ти той, хто живе у полі діянь. Ти душа поля діянь. Ти є лікуваннями або підбурювачем якостей влади та інших. Всі речі лежать в тобі, бо, як вістять шруті, все стає єдиним в тобі, сам собою існуєш у природі того несвідомого, яке вводить себе в сон без сновидінь. Ти, володар усіх істот наділених життєвою силою. Ти Бог богів. Ти той, хто існує разом зі щастям. Ти Сат, у вигляді причини. Ти Асат, у вигляді наслідку. Ти той, хто має краще з усіх речей. Ти той, хто знаходиться на горі Кайласі. Ти той, хто прямує до гори Хімаван. Ти очищений од усіх речей, крім тебе, подібного могутньому потоку, що змиває дерева та інші речі по своїх берегах. Ти творець Пушкарі та інших великих озер, й інших частин природної води. Ти сповнений нескінченних знань. Ти дарувальник нескінченних благословень. Ти купець, який передає товари цієї країни в ту країну і приносить товарів тієї країни цій для зручності людських істот. Ти тесля єси. Ти дерева світу, що постачають деревину для твоєї сокири. Ти дерево назване вакула (*Mimusops Elengi*) Ти сандал (*Santalum album*). Ти дерево, що називається чечада (*Alstonia Scholaris*). Ти той, чия шия вельми сильна. Ти той, чиї плечі величезні. Ти невгамовний, але наділений стійкістю у всіх справах твоїх і щодо всіх твоїх здібностей. Ти основа трав і рослин з їх врожаєм у вигляді рису, пшениці та інших видів зернових. Ти той, хто дає успіх іншим щодо справ до яких вони линуть своїм

серцем. Ти — усі правильні висновки щодо Вед і граматики. Ти той, хто промовляє левиним риком. Ти з іклами лева. Ти їдиш на спині лева у своїх подорожах. Твою колісницю тягне лев. Ти той, кого називають Істиною Істини. Ти той, чия чаша або тарілка зроблена Руйнівником всесвіту. Ти завжди зайнятий пошуком хороших світів. Ти той, хто рятує всіх істот від лиха і приводить їх до блаженства Звільнення. Ти птах, що зветься Саранга. Ти первісний (Юний) лебідь. Ти той, кого зображують гарно, бо маєш гребінь, який носиш на голові подібно півневі або павичеві. Ти той, хто захищає місце, де на зборах мудрих сидять для відправлення правосуддя. Ти помешкання всіх істот. Ти охоронець усіх істот. Ти День і Ніч, складові елементи Вічності. Ти беззадний, а отже, ніколи не осуджений. Ти прихильник усіх істот. Ти притулок усіх істот. Ти ненароджений. Ти існуючий. Ти завжди плідний. Ти обдарований Дхармою, Дхьяною і Самадхі. Ти кінь Уччайшравас. Ти подавець їжі. Ти той, хто підтримує життєвий подих створінь. Ти терплячий. Ти сповнений розуму. Ти наділений зусиллями та кмітливостю. Ти шанований усіма. Ти подавець плодів Праведности та гріха. Ти Хранитель почуттів, бо почуття мають успіх у виконанні їх відповідних призначень через тебе, головного над ними. Ти володар усіх світил. Ти уся сукупність речей. Твій одяг зроблено з волячої шкури. Ти той, хто розсіює горе його відданих. У тебе золоті руки. Ти той, хто захищає тіла йогонів, які шукають входу в самих себе. Ти той, хто [звів на ніщо всіх своїх ворогів](#).⁴⁰ Ти той, чия міра радості вельми велика. Ти той, хто домігся перемоги над нездоланим божеством бажання. Ти той, хто підкорив свої почуття. Ти знак названий Гандхара в музичній октаві. Ти той у кого відмінні і красиві оселі, бо розміщені на чудових горах Кайласи. Ти той, хто завжди супроводжує покути. Ти вигляд бадьорості і достатку. Ти той, кого звать великим, або нескінченним. Ти той, на чю честь створені найперші гімни. Ти той, в чиєму танці найбільші кроки і великі стрибки. Ти той, кого обожнюють гречно різноманітні види апсар. Ти той, хто володіє величезним прапором із зображенням бика. Ти гори Меру. Ти той, хто блукає серед вершин цієї великої гори. Ти такий прудкий, що дуже важко ввіймати тебе. Тебе здатні пояснити наставники учням, хоча тебе не можливо описати словами. Ти форма тої настанови, яку наставники передають учням. Ти той, хто може сприймати всі приємні запахи одночасно або миттєво. Ти форма арки брами міста і палацу. Ти форма ровів і валів, що оточують укріплені міста і дають перемогу обложеним залозі. Ти еси Буря. Ти форма укріплених міст охоплена мурами і ровами. Ти володар усіх крилатих істот, будучи у подібі Гаруди. Ти той, хто примножує створення союзів між протилежними статтями. Ти перший з усіх, щодо чесноти і знання. Ти навіть перевершуєш того найпершого в чеснотах і знаннях. Ти перевершуєш усі сили і знання. Ти вічний і незмінний, як також і підлеглий лише собі. Ти господар і захисник богів та асурів. Ти господар і захисник усіх істот. Ти той, хто носить кольчугу. Ти той, чії руки здатні нищити всіх ворогів. Ти об'єкт ушанування навіть того, кого називають Супарваном (*Маган*) на небесах. Ти той, хто дарує силу народження чи підтримки всього. Ти сам здатний породжувати все. Ти нерухомий і стійкий, не будучи взагалі нестійким. Ти білий або чистий, будучи, як ти, без плями або вади. Ти носиш тризуб, що здатний знищити усе. Ти дарувальник тіл чи фізичних форм тим, які постійно обертаються у світі народження і смерті. Ти більш цінний, ніж багатство. Ти поведінка або шлях праведних, у вигляді добра і шанобливості. Ти той, хто зірвав голову Брахми після належного роздуму, а не просто в пориві гніву. Ти той, хто відзначений всіма тими сприятливими знаками, про які говорять у науках хіромантії, френології та інших галузях знань, що стосується фізичного тіла в якості ознаки психічних особливостей. Ти дерев'яний брусок в колісниці, що називається Акша і, отже, ти той, хто пов'язаний з колісницею-тілом. Ти в усіх речах еси, бо пронизуєш усе, як душа всього. Ти наділений дуже великою силою, будучи, як ти — героєм героїв. Ти Веди. Ти Сміті, Ітіхаси, Пурани та інші писання. Ти прославлене божество кожної священної гробниці. Ти той, хто має Землю своєю колісницею. Ти бездіяльні складники, що входять до складу всіх створінь. Ти той, хто надає життя кожному поєднанню цих бездіяльних складників. Ти Пранава та інші священні мантри, які вселяють життя в мертво матерію. Ти спокійний поглядом. Ти надзвичайно суворий, бо еси руйнівником усіх речей. Ти той, в кого незліченні дорогоцінні якості та власність. Ти маєш тіло червоного кольору. Ти той, хто має всі [величезні океани, як і багато повних ставків для твого пиття](#).⁴¹ Ти корінь дерева світу. Ти надзвичайно красний і сяєш винятковою величчю. Ти подібний амброзії чи нектару. Ти причина і наслідок. Ти океан покути, бо великим йогоном еси. Ти той, хто воліє підйому до найвищого стану існування. Ти вже досяг цього стану. Ти той, кого вирізняє чистота його поведінки, діянь та обрядів. Ти найбільш знаменитий, бо Праведність твоя поведінка. Ти окраса війська, бо ти форма доблесті й мужности. Ти прикрашений небесними прикрасами. Ти Йога еси. Ти той, від кого потік вічного часу вимірює юги і кальпи. Ти той, хто [переміщує всіх істот з місця](#).⁴² Ти форма Праведности і гріха, та їх змішання, що відбивається у послідовностях юг. Ти великий і безформний. Ти той, хто вбив могутнього асура, що підійшов до священного міста Варанасі у вигляді розлютованого слона величезних розмірів. Ти форма Смерті. Ти даєш усім істотам такі плоди їхніх бажань, які узгоджуються з їх чеснотами. Ти досяжний. Ти знайомий з усіма речами, які поза межні колу почуттів. Ти знайомий з таттвами, й, отже, цілком стійкий. Ти той, хто постійно сяє красою. Ти носиш плетениці, які тягнуться вниз від твоєї шиї до ніг. Ти той Хара, який має Місяць за красні очі. Ти сіль океану, розлогого простором. Ти перші три юги, а саме, Кріта, Трета і Двапара. Ти той, чия поява завжди сповнює перевагою інших. Ти той, хто має три ока, у вигляді священних писань, наставника і медитації. Ти той, чия форма надзвичайно тонка, бо ти тонка форма первинних складників. Ти той, чії вуха нудьгують за носінням коштовностей Кундала. Ти носиш сплутане волосся. Ти точки з абетки, які вказують на носовий звук. Ти дві точки, тобто вісарга (у санскритському алфавіті вказують на звук придиховий приголосний Н). В

тебе відмінне обличчя. Ти стріла, якою стріляє воїн знищуючи свого ворога. Ти уся зброя, яку використовують вої. Ти наділений терпінням здатним переносити всі речі. Ти той, чіє знання виникли через припинення всіх фізичних і психічних дій (*Йога-пізнання*). Ти той, хто проявляється як Істина через припинення всіх інших здібностей. Ти та нота, яка, виходячи з області названої Гандхара, надзвичайно приємна для вуха. Ти той, хто озброєний могутнім луком Пінакою. Ти ті розуміння і бажання, які існують у всіх істот, а крім того, ще вишнім поборником усіх істот еси. Ти той, від кого всі діяння течуть. Ти той вітер, який піднімається під час Загального розпаду і який здатний збити цілий всесвіт так само як копістка в руках доярки збиває молоко в масниці. Ти цілісний. Ти все бачиш. Ти звук, який виникає від ляпасу одної долоні об іншу. Ти той, долоні чієх рук служать посудиною або тарілкою звідки беруть свою їжу. Ти той, в кого незламне тіло. Ти надзвичайно великий. Ти подоба парасоля. Ти той, хто має відмінну парасолю. Тебе добре відають однакою з усіма істотами. Ти той, хто ступивши вперед три кроки, покрити увесь всесвіт двома й хотів простору ще на один. Ти голомозий. Ти той, чіє подоба надзвичайно потворні і жорстокі. Ти той, хто зазнає нескінченних змін і стає всіма істотами у всесвіті. Ти той, хто несе відомий знак саньсяси, палицю. Ти той, хто має кунду. Ти той, кого не плямують діяння. Ти той самий, що й зеленоокий цар звірів, лев. Ти форма усіх сторін світу. Ти озброєний перуницею. Ти із сотнею язиків. Ти той, в кого тисяча ніг і тисяча голів. Ти володар і головний з небожителів. Ти той, кого уявляють усі боги. Ти великий Володар або наставник. Ти той, хто має тисячу рук. Ти той, хто здатний отримати плоди будь-якого бажання. Ти той, чієго захисту просить кожний. Ти той, хто є творцем усіх світів. Ти великий очисник усіх од усякого виду гріха, у вигляді храмів і священних вод. Ти той, хто має [три вищі мантри](#).⁴³ Ти молодший син Адіті і Кашьяпи, будучи у подібності карлика, який інакше називається іменем Упендра і, який позбавив асура Балі володіння трьома світами й повернув його володареві небожителів. Ти чорний і рудувато-жовтий, будучи у подібності відомої як Харі-Хара. Ти [творець палиці Брахми](#).⁴⁴ Ти озброєний вбивцями сотень, петлею і дротиком. Ти народився у первісному лотосі. Ти той, в кого величезна утроба. Ти той, хто має Веди своєю утробою. Ти той, хто зростає від нескінченних потоків води, котра успішно руйнує всесвіт. Ти той, який наділений променями сяючого світла. Ти творець Вед. Ти той, хто вивчає Веди. Ти той, хто добре знайомий зі змістом Вед. Ти присвячений брахмо. Ти притулок для всіх відданих брахмо. Ти нескінченний подобою. Ти носій незліченних тіл. Ти наділений непереборною доблестю. Ти душа чи сутність, яка перевищує три якості всесвіту: саттву, раджас і тамас. Ти володар усіх джив. Ти наділений швидкістю вітру. Ти маєш швидкість думки. Ти завжди змашений сандаловою пастою. [Ти кінець стебла первісного лотосу](#).⁴⁵ [Ти той, хто приніс небесну корову Сурабхі вниз з вищого місця в нижче, що загрожувало прокляттям для неї](#).⁴⁶ Ти той Брахма, який не зміг побачити закінчення твого. Ти прикрашений великим вінком з квітів карнікара. Ти прикрашений діадемою із синіх каменів. Ти володар лука Пінаки. Ти володар того знання, яке вивчає брахман. Ти той, який підкорив свої почуття за допомогою твого пізнання брахмо. Ти той, хто породжує Гангу на своїй голові. Ти чоловік Уми, дочки Хімавану. Ти могутній, бо прийнявши подобу величезного вепра підняв занурену Землю. Ти той, хто захищає всесвіт, приймаючи різноманітні втілення. Ти гідний обожнювання. Ти, та первісна Істота з кінською головою, яка читала Веди громовим голосом. Ти той, чия милість надзвичайно велика. Ти великий завойовник. Ти той, хто вбив усіх своїх ворогів у вигляді пристрастей. Ти білий і темно-жовтий, адже ти, як чоловіча половина і жіноча половина. Ти маєш тіло подібне золоту. Ти той, хто має вигляд чистої радості, бо ти вище еси п'яти оболонки в яких джива укладена, а саме, анна-майя, прана-майя, мано-майя, віджана-майя і ананда-майя. Ти самоприборканий. Ти основа, на якій покоїться те Невігластво, яке називається Прадхана і яке, складаючись з трьох якостей: саттви, раджасу і тамасу є причиною виникнення всесвіту. Ти той, чіє обличчя повернуті в кожному напрямку. Ти той, хто має трое очей, у формі Сонця, Місяця і Вогню. Ти той, хто перевершує всіх істот, внаслідок твоєї добротності, міра якої є найбільшою. Ти душа всіх рухомих істот. Ти форма тонкої душі, яку неможливо сприйняти. Ти подавець безсмертя у вигляді Звільнення, як плоду всіх діянь праведності, що досягається істотами без бажання плодів. Ти наставник навіть тих, які є богами богів. Ти Васу, син Адіті. Ти той, хто наділений незліченими променями світла, хто народжує всесвіт, і хто є формою тої соми, що п'ють при жертвоприношеннях. Ти Вьяса, автор Пуран та інших священних текстів. Ти творіння розуму Вьяси, бо тотожний Пуранам та іншим священним текстам, скороченим і повним. Ти узагальнення усіх джив. [Ти Сезон. Ти Рік. Ти Місяць. Ти Двотижні. Ти ті священні дні, що є кінцем або завершенням цих періодів. Ти Кали. Ти Каштхи. Ти Лави. Ти Матри. Ти Мухурти й Дні та Ночі. Ти Кшанас](#).⁴⁷ Ти основа на якій дерево всесвіту стоїть. Ти сім'я всіх істот, існування форм, тої Непроявленої Чайтаньї (*свідомість*) наділеної Майєю, або оманною звідки всі істоти походять. Ти Магаттатва. Ти паросток дживи, будучи формою свідомості, яка слідує за Магаттатвою. Ти Сат або Наслідок. Ти Асат або Причина. Ти Явний, будучи захопленим почуттями. Ти Батько. Ти Мати. Ти Дідусь. Ти двері до Небес, бо тотожний з Покаянням. Ти двері покоління усіх істот, бо тотожний з бажанням. Ти двері Звільнення, бо тотожний з відсутністю Бажання, яке саме по собі може призвести до злиття з брахмо. Ти ті діяння праведності, які призводять до небесного блаженства. Ти Нірвана або, те припинення індивідуального чи окремого існування, котре є Звільненням. Ти жартун, який дає всі види радості всьому творінню. Ти той світ Істини, якого ті, найперші з праведних, прагнуть. Ти навіть перевершуєш той світ Істини, який досяжний праведним. Ти творець обох: божеств і асурів. Ти притулок обох: божеств і асурів. Ти наставник обох: божеств і асурів, будучи, як ти, у подібності обох: Бріхаспаті та Шукри. Ти той, хто завжди переможний. Ти той, кого завжди вшановують божества і асури. Ти

той, хто веде божеств і асурів так само як Магаматра веде слона. Ти оселя всіх божеств і асурів. Ти вождь обох: божеств і асурів, будучи, як ти у подобі Індри і Вірочани. Ти той воевода у бою обох: божеств і асурів, будучи, як ти, у подобі Карттікейї і Кеші, очільників військ небес і дайтьїв. Ти той, хто виходить за межі почуттів і сяє сам по собі. Ти у вигляді небесних ріши, як Нарада та інші. Ти той, хто надає блага божествам і асурам, у вигляді Брахми і Рудри. Ти той, хто править серцями богів та асурів. Ти той, в кого входить всесвіт, коли розчиняється. Тож, ти є притулком навіть того, хто є правителем сердець і божеств, і асурів. Ти той, чие тіло складається з усіх божеств. Ти той, над ким не уявити жодної іншої істоти. Ти той, хто є внутрішньою душею божеств. Ти той, хто виник із самого себе. Ти єси формою нерухомих речей. Ти той, хто перетинає трьома кроками світи. Ти сповнений великого знання. Ти бездоганий. Ти вільний від якості раджасу. Ти той, хто виходить за межі руйнування. Ти той, на чю честь співають гімни. Ти володар непереборного слона, який суть Час. Ти подоба того [володаря Тигрів, котрому вклоняються у країні калінгів](#).⁴⁸ Ти той, кого називають левом серед божеств, через твою нездоланну доблесть. Ти найперший серед мужів. Ти наділений великою мудрістю. Ти той, хто першим приймає частку жертвних підношень. Ти невідчутний. Ти сукупність усіх божеств. Ти той, у кому переважають покаяння. Ти завжди у чудовій Йозі. Ти доброзичливий. Ти озброєний блискавкою. Ти джерело з якого зброя названа Прашас бере свою силу. Ти той, кого твої віддані досягають різними способами. Ти Гуха, небесний полководець. Ти найвища межа щастя. Ти тотожний твоїм творінням. Ти той, хто рятує твої творіння від смерти, шляхом Звільнення. Ти очисник усіх, у тому числі й самого Брахми. Ти у подобі биків та інших рогатих тварин. Ти той, хто любить гірські вершини. Ти планета Сатурн. Ти Кубера, володар якшів. Ти цілком безпомилковий. Ти той, хто надихає радістю. Ти усі небожителі об'єднані разом. Ти припинення всіх речей. Ти, це усі обов'язки, що належать усім шаблям життя. Ти той, в кого око на чолі. Ти той, чиї забави зі всесвітом, немов зі склянною кулькою. Ти подоба оленя. Ти наділений силою, яка має вигляд знання і покаяння. Ти володар усіх нерухомих речей, у вигляді Хімавану та Меру. Ти той, хто підкорив свої почуття різними правилами і обітницями. Ти той, цілі якого всі були виконані. Ти тотожний Звільненню. Ти відмінний од нього, кому ми поклоняємося. Ти маєш істину своїм покаянням. Ти чистий серцем. Ти той, хто головує над усіма обітницями й постами, бо ти даєш їхні плоди. Ти найвищий, будучи в подобі Турьї. Ти Брахман. Ти висока оселя відданих. Ти той, хто виходить за межі всіх пут, будучи Звільненням. Ти звільнився від лінги тіла. Ти наділений всіма видами процвітання. Ти той, хто збільшує добробут твоїх відданих. Ти те, що постійно зазнає змін.

Так я, о Крішно, гімнами уславив прославлене Божество, читанням його імен у порядку їх важливості. Хто може гімнами власкавити володаря всесвіту, того великого Бога всіх, котрий заслуговує нашого вшанування, поклоніння і благоговіння, якого навіть боги з Брахмою на чолі, не здатні уславити і, кого ріши також не можуть оспівати? За допомогою, однак, моєї відданості йому, і, отримавши його дозвіл, я уславив того Володаря жертвопринесень, те Божество Вищої могутності, того головного з усіх істот наділених розумом. Уславлюючи цими іменами, які підвищують прихильність великого володаря блаженства, шанувальник, відданий душею і чистий серцем, досягає успіху в осягненні самого себе. Ці імена являють собою гімн, який дає найкращі засоби досягнення брахмо. За допомогою цього гімну є впевненість у досягненні успіху Звільнення. Ріши і божества, всі вшановують вище божество, вимовляючи цей гімн. Власкавлений особами самоприборканими, Магадева радіє тим, хто ці гімни йому співає так. Прославлений Бог завжди повний співчуття до своїх відданих. Всемогутній, він той хто дає Звільнення шанувальникам своїм. Тож, ті найперші серед людей, що сповнені віри та відданості, слухають і читають для інших і промовляють із благоговінням похвали тому вищому і вічному Володареві, Ішані, у всіх їхніх наступних життях, і вшановують його в думках, словах і справах, та вшановують його таким чином, у всі часи, а саме, коли вони лежать або сидять, або ходять, або просинаються, чи відкривають повіки, або закривають їх, і думають про нього постійно, стають об'єктами шанування усіма їх близькими, та отримують величезне задоволення і безмірну радість. Коли істота очищається від усіх гріхів своїх, протягом мільйонів народжень у різноманітних станах буття, це тоді та відданість до Магадеви зростає в її серці. Саме через удачу лише, та безроздільна відданість Бгаві, який є першопричиною всесвіту, повністю осягається в серці того, [хто добре знайомий з кожним способом поклоніння Богу](#).⁴⁹ Таких бездоганих і чистих шанувальників Рудри, що мають цілеспрямованість і, що є буквально непереборними у своєму русі, не часто можна знайти навіть серед божеств, і ніколи серед людей. Це милістю Рудри така відданість виникає в серцях людських істот. Внаслідок такої відданості, люди, повністю ототожнюючи себе з Магадевою, домагаються досягнення найвищого успіху. Прославлений Бог, який завжди схильний розширити його милості по відношенню до тих, хто шукає його зі смиренням і хто віддається всією душею йому, рятує їх від світу. Крім великого Бога, який звільняє від перероджень істот, всі інші боги постійно зводять нанівець покаяння людей, бо люди не мають ніякого іншого [джерела могутності, що було б таке ж велике, як це](#).⁵⁰

Це саме таким чином Танді, самоприборканий душею, подібний до самого Індри пишнотою, вшановував прославленого Володаря всіх існуючих і неіснуючих речей, — те Велике Божество одягнене у звірині шкури. Дійсно, Брахма співав цей гімн у присутності Шанкари. Ти брахман, бо обізнаний на брахмо і прихильний тим, які знайомі з брахмо. А отже, добре розумієш це. Це очищення, яке змиває всі гріхи. Це дарує Йогу і Звільнення, небеса і задоволеність. Той, хто читає цей гімн з безроздільною відданістю Шанкарі, успішний у досягненні того високого завершення, яке є в них, тих, які присвячені вченню філософії Санкхья. Тому

шанувальнику, котрий читає цей гімн раз на день протягом року, зі широю відданістю, вдається отримати завершення, якого він бажає. Цей гімн є великою таємницею. Він раніше покоївся на грудях Творця Брахми. Брахма передав його Шакрі. Шакра передав Мрїтью. Мрїтью передав його Рудрі. Від Рудри, Танді отримав його. Дійсно, Танді отримав його в світі Брахми, як нагороду за свої суворі аскези. Танді повідомив його Шукрі, а Шукра, з роду Бхрїгу, повідомив Гаутама. Гаутама, у свою чергу, о нащадку Мадгу, повідомив його Вайвастваті-Ману. Ману передав його Нараяні, велемудрому, одному з садх'їв, і зберігав це, вельми дороге йому. Прославлений Нараяна, один із садх'їв і сповнений невмирущої слави, повідомив його Ямі. Вайваствата Яма передав його Начікеті. Начікета, о ти, з роду Врїшни, передав Маркандейї. Від Маркандейї, о Джанардано, я отримав його, в нагороду за мої обітниця та пости. Тобі, о вбивце ворогів, я передаю цей гімн, нечуваний іншими. Цей гімн веде до небес. Він розсіює хвороби і дарує довге життя. Він гідний найвищої хвали, і узгоджується з Ведами.

К р і ш н а п р о д о в ж и в :

Той, о Партхо, хто читає цей гімн з чистим серцем, у дотриманні обітниця брахмачар'ї, і з приборканими почуттями, постійно, протягом цілого року, отримує плід жертвопринесення коня. Данави і якши, ракшаси і пішачи, ятудхани, гух'яки та змії не зможуть зашкодити йому.

Так вістить розділ сімнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 18

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

Коли Васудева припинив ректи, великий йогин, Породжений на острові Крішна, звертаючись до Юдхїштхіри, мовив: «О сину, повторюй цей гімн, що складається з тисячі і вісьмох імен Магадеви і нехай Магешвара буде задоволений тобою. У минулі часи, о сину, я практикував суворі покути на грудях гори Меру, бажаючи отримати сина. Саме цей гімн я був читав. У нагороду за це, я отримав плоди всіх моїх бажань, о сину Панду, й ти зробиш те. Читаючи цей гімн, отримаєш від Шарви плоди всіх твоїх бажань!».

Після цього Капіла, мудрець, який проголошував вчення назване Санкх'я, і, якого шанували самі боги, сказав: «Я вклоняюся Бгаві, з великою відданістю, протягом багатьох життів поспіль. Прославлений Бог нарешті задовольнив мене і дав мені знання, що здатне допомогти набувачеві перейти до ненародження!».

Потому, мудрець на ім'я Чарусірша, той любий друг Шакри, відомий також під іменем сина Аламвани, сповнений співчуття, мовив: «Я, в минулі часи, вирушив до гори Гокарна і сів на самоті практикувати суворі покути протягом ста років. В нагороду за ті покаєння, я отримав від Шарви, о сину царя Панду, сто синів, всі з яких народилися без жінки, добре стримані душею, знайомі з праведністю, сповнені великого блиску, вільні від хвороб і горя, наділені довгим життям на сто тисяч років!».

Потім прославлений Вальмікі, звертаючись до Юдхїштхіри вирік: «Колись давно, під час філософської бесіди, деякі подвижники, що були володіли вогнем хома, засудили мене, як винного у вбивстві брахмана. Тільки-но вони засудили мене за це, гріх вбивства брахмана, о бгарато, опанував мною. Я тоді, для очищення себе, попросив захисту у безгрішного Ішани, нездоланного потугою. Я очистився від усіх моїх гріхів. Той розсіювач усього суму, руйнівник потрійного міста асурів, сказав мені: «Великою буде твоя слава у світі!».

Тоді син Джамадагні, той найперший з двічнароджених, сяючи подібно сонцю, палаючому у пишноті розпалу, серед тих зборів мудреців, сказав синові Кунті ці слова: «Я сповнений гріха, о старший сину Панду, через брахмановбивство, бо вбиті брати мої, які були всі вчені брахмани. Для очищення я шукав захисту, о царю, Магадеви. Я співав хвали великому Богу, читаючи його імена. За це Бгава прихилився до мене і дав мені бойову сокиру й багато іншої небесної зброї. І сказав він мені: «Ти будеш звільнений від гріха і будеш непереможним у бою. Смерть не подолає тебе, бо ти будеш вільним від хвороб!». Саме таким чином прославлений і чубатий Бог, квітучий подобою, сказав мені. Через прихильність того Бога, найвищого розумом, я отримав все, про що він говорив!».

Тоді Вішвамित्रа сказав: «Я раніше був кшатрієм. Я вчинив поклоніння Бгаві, бажаючи стати брахманом. Милістю того великого Бога мені вдалося отримати високий статус брахмана, який так важко отримати!».

Далі, ріши Асіта-Девала, звертаючись до царственного сина Панду мовив: «У минулому, о сину Кунті, через прокляття Шакри, всі мої праведні заслуги було знищено. Могутній Магадева був тим, хто люб'язно дав мені, разом із заслугами, велику славу і довге життя!».

Прославлений подвижник Грїтсаманда, дорогий друг Шакри, який нагадував небесного наставника Брїхаспаті пишнотою, звертаючись до Юдхїштхіри, з роду Аджамідхи, вирік: «Незбагненний Шакра, у давнину робив жертвопринесення протягом декількох тисяч років. У той час як ця жертва відбувалася, я займався при Шакрі читанням саманів. Варїштха, син того Ману, який виник з очей Брахми, прийшов на це жертвопринесення і звертаючись до мене, мовив: «О найперший з двічнароджених, Ратхантара не належним чином розпочата тобою. О кращий з брахманів, припини читати так помилково, і за допомогою твого розуміння читай самани правильно. О нерозумний, чому ж ти чиниш такий гріх, який руйнує жертвопринесення?». Сказавши ці слова, мудрець Варїштха, велегнівний, трохи охолонувши, звернувся до мене знову говорячи: «Бути тобі твариною позбавленою розуму, схильною до печалі, завжди наповненою страхом, мешканцем непролазних лісів позбавлених вітру і води, й залишених іншими тваринами. Таким чином ти проведеш десять тисяч років і десять та вісімсот років на додаток. Той ліс, в якому будеш блукати,

аби пройти цей час, буде позбавлений усіх святих дерев, а крім того, буде прихистком руру та левів. Воїстину, ти перетворишся на грізного оленя зануреного в найбільше горе!». Тільки-но він вимовив ці слова, о сину Прітхи, я відразу ж перетворився на оленя. Тоді я попросив захисту Магешвари. Великий Бог сказав мені: «Ти звільнишся від усяких хвороб, а крім того станеш безсмертним. Горе ніколи не обтяжуватиме тебе. Твоя дружба з Індрую залишиться незмінною, а жертвопринесення вас обох, Індри і тебе, зростатиме!». Славетний і могутній Магадева сприяє всім істотам таким чином. Він є завжди великим Влаштовувачем і Розпорядником щастя й журби всіх живих істот. Того прославленого Бога, думки, слова чи справи незбагненні. О сину, о найкращий з воїв, благодаттю Магадеви немає нікого рівного мені в навчанні!».

Після цього Васудева, той найперший з велемудрих, знову мовив: «Золотоокий Магадева був задоволений мною, моїм покаанням. Власкавлений мною, о Юдхіштхіро, прославлений Бог сказав мені: «Ти будеш, о Крішно, ласкою моєю, найдорожчим для всіх осіб, за багатство, таке бажане для кожного. Ти будеш непереможним у бою. Твоя сила дорівнюватиме тому Вогню!». Тисячі інших благ Магадева дав мені з цієї нагоди. У минулому втіленні я вшановував Магадеву на горі Манімантха, протягом мільйонів років. Задоволений мною, славетний Бог сказав мені такі слова: «Благословен еси, проси подарунків яких волієш!». Схиливши перед ним голову, я вирік ці слова: «Якщо могутній Магадева задоволений мною, то нехай моя відданість йому буде незмінною, о Ішано! Саме таким є подарунок, якого я прошу!». Великий Бог сказав мені: «Хай буде так!», — і тут таки зник.

Д ж а й г і ш а в ь я с к а з а в :

О Юдхіштхіро, раніше, в місті Варанасі, могутній Магадева, шукаючи мене, дарував мені вісім атрибутів влади.

Г а р г а м о в и в :

О сину Панду, задоволений мною через духовне жертвопринесення, яке я здійснив, великий Бог дарував мені, на берегах священного потоку Сарасваті, ту чудову науку, а саме, науку Часу з її чотирма і шістьдесятьма доповненнями. Він також дарував мені тисячу синів, сповнених однакових заслуг і добре знайомих з Ведами. Благодаттю його, їх час життя, так само як і мій, продовжився до десяти мільйони років.

П а р а ш а р а м о в и в :

У минулі часи я власкавив Шарву, о царю. Тоді я плекав бажання отримати сина, який би володів великою заслугою подвижника, наділений би був вищою силою, і присвяченого найвищій Йозі, який заслужить всесвітньої слави, впорядковує Веди, принесе добробут дому, буде присвячений Ведам і брахманам, та буде відомим за співчуття. Саме такого сина забажав я у Магешвари. Знаючи, що таким було бажання мого серця, той найперший з богів сказав мені: «Плодами цього покаання твого, яким ти бажаєш подарунку від мене, матимеш сина на ім'я Крішна. В тому творінні, яке буде відоме згодом за ім'ям Шаварні-Ману, той син твій рахуватиметься серед семи ріши. Він впорядкує Веди і буде продовжувачем роду Куру. Він, крім того, буде автором давніх історій і робитиме добро всесвіту. Сповнений суворих покут, він, знову ж таки, буде дорогим другом Шакри. Звільнившись від усіляких хвороб, той син твій, о Парашаро, буде, крім того, безсмертним!».

Сказавши ці слова, великий Бог зник відразу. Саме таким є дарунок, о Юдхіштхіро, що я отримав від непереборного і незмінного Бога, наділеного вищим покаанням і найвищою силою.

М а н д а в ь я м о в и в :

В давнину, хоча і не злодій, а все ж помилково підозрюваний у крадіжці, я був саджений на палю за наказом царя. Я тоді вшанував прославленого Магадеву, який сказав мені: «Тебе скоро звільнять від саджання на палю й житимеш протягом мільйонів років. Біль від палі не відчуватимеш. І будеш звільнений від усякої скорботи і хвороби. І опісля, о подвижнику, це тіло твоє виникне з четвертої стопи Дхарми, а саме, Істини. Ти будеш неперевершеним на Землі. Зроби ж бо життя твоє плідним. Ти будеш, без усяких перешкод, мати можливість купатися у всіх священних водах Землі. А після розпаду тіла твого, я, о вчений брахмане, винагороджу тебе насолодою чистого блаженства небес у нескінченний Час!». Сказавши ці слова мені, чарівний Бог, що має бика своєю колісницею, Магешвара, неперевершений пишнотою і одягнений у шкуру тварини, о царю, зник відразу ж, з усіма його спільниками.

Г а л а в а м о в и в :

Раніше навчався я у ніг мого наставника Вішвамитри. Отримавши його дозвіл я відправився додому побачитися з моїм батьком. Моя мати, ставши вдовою, була наповнена скорботою і гірко плачучи, сказала мені: «На жаль, батько твій ніколи не побачить свого сина, якому, прикрашеному ведичними знаннями, було дозволено його наставником прийти додому і, який, сповнений усіх чеснот молодості, самоприборканий!». Чуючи ці слова моєї матері, мною опанував відчай щодо зустрічі з моїм батьком знову. Я тоді вшанував, із захопленою душею Магешвару, який, власкавлений мною, постав переді мною і мовив: «Твій батько, твоя мати і сам ти, о сину, всі будете звільнені від смерті. Йди швидше і увійди на твоє обійстя. Ти побачиш твого батька там!».

Отримавши дозвіл славетного Бога, я тоді відправився до себе додому, о Юдхіштхіро, і побачив мого батька, о сину, який виходив закінчивши своє щоденне жертвопринесення. І він вийшов, тримаючи у руках трохи палива для хоми, траву куша і деякі опалі фрукти. І він, здавалося, вже прийняв свою щоденну їжу, бо був умився належним чином. Кинувши ці речі з рук, мій батько, з очима повними сліз радості, підняв мене,

бо я простягся біля його ніг. Обіймаючи мене, він вдихнув запах моєї голови, о сину Панду, і мовив: «На щастя, о сину, я зустрів тебе. Ти повернувся, отримавши знання від наставника!».

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

Почувши ці гарні та найчудовіші подвиги уславленого Магадеви, шанованого подвижниками, син Панду був вражений. Тоді Крішна, той найперший з велемудрих, сказав знову Юдхіштхірі, тому океану справедливості, подібно, як Вішну говорив Пурухуті.

В а с у д е в а с к а з а в :

Упаманью, який, здавалося сяяв світлом подібно Сонцю, мовив мені: «Ті, грішні люди, заплямовані неправедними справами, не досягнуть уваги Ішани. Їх вдача заплямована якостями раджасу і тамасу, й вони ніколи не можуть наблизитися до Вишнього Бога. Лише ті двічінароджені, очищені душею, успішні в досягненні Вишнього Господа. Навіть якщо людина живе користуючись усіма задоволеннями й розкішшю, але буде присвячена Вишньому Богу, її можна вважати рівною лісовим пустельникам, очишеним душею. Якщо Рудра задоволений людиною, він може дарувати їй стан світу Брахми, або Кешави, або Шакри, з усіма божествами під ним, або владу у трьох світах. Ті люди, о царю, які поклоняються Бгаві навіть подумки, досягають успіху в очищені себе від усіх гріхів і досягають життя на небесах з усіма богами. Людина, яка руйнує хати й знищує криниці та озера, ба, навіть спустошує весь всесвіт, не заплямується гріхом, якщо вона вшановує і вклоняється славетному Триокому Богу. Людина, позбавлена всілякої прихильності і заплямована усіма гріхами, знищує їх усі, вшановуючи медитацією Шиву. Навіть черв'яки, комахи і птахи, о Кешаво, які присвячують себе Магадеві, мають можливість безстрашно існувати. Саме таким є моє переконання, що ті люди, присвячені Магадеві, безперечно звільняються від переродження!».

Після цього Крішна знову звернувся до Юдхіштхіри, сина Дхарми, з наступними словами.

В і ш н у м о в и в :

О, великий царю, Адітья, Чандра, Вітер, Вогонь, Небо, Земля, Васу, Вішвадеви, Дхатрі, Арьяман, Шукра, Бріхаспаті, Рудри, Садхкхі, Варуна, Брахма, Шакра, Маруги, Упанішади, що дарують знання брахмо, Істина, Веди, жертви, Жертвонні Подарунки, Брахмани, знавці Вед, Сома, Жертводавець, частка божеств у жертвоприношеннях або пряжене масло вилите у жертвоприношеннях, Ракша, Дікша, всі види обмежень у вигляді постів і обітниць, та суворі обряди, Сваха, Вашат, брахмани, небесна корова, всі справи праведности, колесо Часу, Сила, Слава, Стриманість, Врівноваженість усіх осіб, наділених розумом, усі діяння доброти й зворотні, Сім ріши, Згода усіх найперших каст, всі види чудового дотику, успіх усіх релігійних діянь, різноманітні види божеств, ті істоти, що п'ють жар, і ті, які п'ють Сому, Хмари, Шуями, Рішити, всі істоти, що мають мантри своїми тілами, Абхасури, ті істоти, які живуть запахом лише, ті, які живуть зором лише, ті, які приборкують їх мову, ті, які приборкують свій розум, ті, які є чистими, ті, які здатні приймати різні форми за допомогою могутньої Йоги, ті божества, які живуть почуттями як їх їжею, ті божества, що існують зором і ті, які споживають масло вилите у жертвоприношеннях, ті істоти, які здатні створювати наказом своєї волі предмети за бажанням, ті, що вважаються найпершими серед богів, й усі інші божества, о нащадку Аджамілі, супарни, гандхарви, пішачи, данави, якши, чарани, змії, всі, що є, огрядні й усі, що надзвичайно тонкі, всі, що м'які й усі, що не м'які, всі печалі і радості всіх, усі жалі, які прийдуть після радості й усі радощі, які приходять після скорботи, Санкхья, Йога, й те, що виходить за межі об'єктів, що розглядаються в якості найперших і найвищих, — всі чарівні речі, всі божества й усі захисники всесвіту, що підтримують фізичні сили і підтримують це древнє створіння тих прославлених божеств, — виникли від Творця усіх істот.

Все це, що я згадував, є грубішим, ніж те, що премудрі думають за допомогою Покаяння. Справді, те тонке брахмо є причиною життя. Я схилиюся на знак пошани до Нього. Нехай той незмінний і непорушний Володар, завжди любить нас і дарує нам бажані блага. Та людина, самоприборкана і очищена, яка читає ці славослів'я, не перериваючи дотримання своєї обітниць цілий місяць, отримує заслугу жертвопринесення коня. Брахман, що читає це славослів'я, досягає успіху в осягненні всіх Вед; кшатрій увінчується перемогою, о сину Прітхи; вайшья стає успішним ув отриманні багатства й уміння, а шудра, отримує щастя тут і хороше завершення потому. Відомі особи, які читають цього царя усіх славниць, що здатне очистити від усякого гріха і, що є найсвященнішим і найчистішим, прихилиють свої серця до Рудри. Людина, читаючи цього царя славниць, досягає життя на небі, стільки років, скільки є шпар у її тілі.

Так вістить розділ вісімнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 19

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Я питаю, о головний з роду Бгарати, що ж є джерелом сказаного про виконання всіх спільних обов'язків під час коли людина бере шлюб? Що сказано щодо виконання усіх обов'язків разом, відповідно до лише встановленого великими ріши в давнину, чи ж воно стосується обов'язку зачаття потомства з релігійних спонук, чи ж воно посилається лише на тілесні задоволення, які можна чекати від такого союзу? Маю дуже великий сумнів, що наповнює мій розум стосовно цього. Те, що сказано як про спільні обов'язки мудрецами, в моєму розумінні неправильно. Те, що називається в цьому світі союзом для виконання усіх спільних обов'язків, припиняється зі смертю і не видно щоб вони існували далі. Цей союз для виконання усіх спільних обов'язків веде до небес. Але небес, о діду, досягають лише мертві. В подружніх же парах, бачимо, що тільки

один помирає зазвичай. Де ж тоді залишаються інші? Скажи мені ось це. Люди досягають різноманітних результатів, практикуючи різні види обов'язків. Заняття, знову ж, до яких люди вдаються, так само різні. Різноманітні, знову ж, пекла, до яких вони йдуть внаслідок такого розмаїття обов'язків і вчинків. Жінки, зокрема, ріши речуть, хибні в поведінці. Коли людські істоти є такими, і, коли жінки, зокрема, було оголошено в таїнствах, поводяться хибно, як, о батьку, можуть бути союзи між статями з метою виконання усіх спільних обов'язків? Навіть у Ведах можна прочитати, що жінки хибні в поведінці. «Обов'язок» слово, використовуване у Ведах, здається, було придумано в першу чергу для застосування узагальнення, тож, не має жодного стосунку до дійсності. Отже, застосування цього слова в обрядах шлюбу є, натомість, правильним тільки формою мови, примусово застосованої там, де використання цього не існує. Тема мені здається незрозумілою, хоча я розмірковую над нею постійно. О діду велемудрий, тобі слід прояснити це мені докладно, чітко й згідно з тим, що було закладено в шруті. [По правді поясни мені ознаки цього, і яким чином це здійснилося!](#)⁵¹

Бгішма мовив:

Про це, таке древнє минуле, оповідають бесіду між Аштавакром і пані відомою на ім'я Діша. У минулі часи Аштавакра, суворий обітницями, бажаючи шлюбу, просив у піднесеного ріши Ваданью його дочку. Ім'я, під яким дівчина була відома — Супрабха. Красою вона була неперевершена на Землі. Чеснотами, гідністю, поведінням і вдачаю, вона була найкраща з усіх дівчат. Лише поглядом тої красноокої дівчини було викрадено його серце, так само як чудовий гай навесні, прикрашений квітами, позбавляє глядача його серця. Мудрець, запитаний Аштавакром сказав: «Так, я дам мою дочку за тебе. Слухай, однак, мене. Вчини подорож до священної Півночі. Ти побачиш багато речей там!».

Аштавакра мовив:

Тобі слід сказати, що я побачу в тих місцях. Дійсно, я готовий виконати все, що накажеш і покладеш на мене.

Ваданья сказав:

Переходячи володіння Володаря скарбів ти перетнеш гори Хімавану. Ти узрієш тоді полонину, на якій живе Рудра. Вона населена сіддхами і чаранами. Вона кишить приятелями Магадеви, пустотливими любителями танців, втілених у різні подоби. Вона населена також багатьма пішачами, о пане, різноманітних видів, вимашених у запашні мазі різних відтінків, що танцюють із радісним серцем у супроводі мідних музичних інструментів різних видів. Оточений тими, які переміщуються з дивовижною швидкістю у візерунках танцю або застигають на деякий час цілком від рухів уперед, чи назад, чи упоперек, Магадева перебуває там. Це чудове місце в горах, чулисьмо, є улюбленою оселею Великого Бога. Кажуть, що той великий бог, так само як і його соратники, завжди присутні там. Саме там богиня Ума практикувала суворі покути заради єднання з її паном, триоким Божеством. Отже, кажуть, що та місцина подобається обом: Магадеві й Умі. У минулі часи, там, на вершинах Магапаршви, які знаходяться на північ від священної гори, для Магадеви збираються: остання Ніч (*Кала-ратрі - розчинення всесвіту*), веле божеств та багато людських істот також, з найперших варн, втілених у своїх подобах, аби шанувати Магадеву. Ти перетнеш ту місцину також, у твоїй подорожі на північ. Ти побачиш красиві й чарівні ліси синього відтінку, подібні до купи хмар. Там, у тому лісі, ти побачиш прекрасну пустельницю, схожу на саму Шрі. Поважна роками і вельми щаслива, вона дотримується дікши. Побачивши її там, ти повинен належним чином вклонитися їй з повагою. Повернувшись сюди після зустрічі з нею, ти візьмеш руку моєї дочки для шлюбу. Якщо ти згоден вчинити цю угоду, тоді ступай на шлях твій і робити те, що я наказую тобі.

Аштавакра вірик:

Хай буде так! Я виконаю твій наказ. Безперечно, я піду до тієї місцини, про яку ти говориш, о праведний душею. Зі своєї ж сторони, дотримайся свого слова.

Бгішма провадив:

Прославлений Аштавакра відправився в путь. Він ішов усе далі й далі на північ і нарешті досяг Хімавану, гори, населеної сіддхами і чаранами. Прибувши до гори Хімаван, той найперший з брахманів тоді пішов на священну річку Вахуда, чий вод дарують велику заслугу. Він омився в одній з чудових тіртх тієї ріки, чистої від бруду, і власкавив жертвопринесеннями води божеств. По закінченні омивання, він розстелив трохи трави куша і влігся на ній на деякий час для відпочинку. Провівши ніч таким чином, брахман піднявся на світанку. Він ще раз виконав омивання у священних водах Вахуди, а потім розпалив свій вогонь Хома і вклонився йому за допомогою багатьох найперших ведичних мантрів. Потім він вклонявся належними обрядами, як Рудрі так і його дружині Умі, й відпочив ще деякий час біля того озера в течії Вахуди, якого він досяг. Відпочивши так, він відправився з цього місця і згодом підійшов до Кайласи. Тоді він побачив золоті ворота, які, здавалося сяяли красою. Він побачив також і Мандакіні (*річка*) і Наліні (*озеро*) піднесеного Кубери, Володаря скарбів. Побачивши ріши, який прибув туди, всі ракшаси, що мають Манібхадру своїм головою, котрі захищали те озеро, рясне красивими лотосами, вийшли втілені, щоб прийняти і вшанувати прославленого мандрівника. Мудрець вшанував натомість тих ракшасів, страшних доблестю, і попросив їх повідомити негайно про його прибуття Володаря скарбів. На його просьбу ті ракшаси, о царю, сказали йому: «Цар Вайшравана, не чекаючи нашої звістки, вже йде за власним бажанням, до тебе. Прославлений Володар скарбів добре знайомий з метою цієї твоєї мандрівки. Ось він, — той благословенний Майстер, — котрий сяє власною силою!». Після цього

цар Вайшравана, наблизившись до бездоганного Аштавакри, належним чином подікавився його добробутом. Звичайні питання ввічливості задавши, Володар скарбів потім звернувся до двічінародженого ріши, кажучи: «Вітаю тебе тут. Скажи, чого ти шукаєш у мене? Повідай мені про це. Я, о двічінароджений, виконаю будь-що з твого бажання. Зайди у мою оселю як бажаний, о найперший з брахманів. Належним чином вшанований мною і після виконання твоєї справи, ти можеш піти безперешкодно, бажаним тобі шляхом!».

Сказавши ці слова, Кубера взяв за руку того найпершого з брахманів і повів до свого палацу. Він запропонував йому своє місце і води, щоб вимити ноги і аргхью, зроблену зі звичайних складових. Коли обоє зайняли свої місця, якшаси Кубери, на чолі з Манібхадрою, та багато гандхарвів і кіннарів, теж сіли перед ними. Коли всі вони зайняли свої місця, Володар скарбів сказав такі слова: «Розуміючи твоє бажання, різноманітні племена апсар почнуть свій танок. В цій зустрічі я розважу тебе гостинністю, аби ти був забезпечений належною опікою!». По таким слові, подвижник Аштавакра мовив солодким голосом: «Нехай затанцюють!». Тоді Урвара, Мішракеші, Рамбха, Урваші, Алумвуша, Гхрїтачі, Читра, Читрангада, Ручі, Манохара, Сукеші, Сумукхі, Хасіні, Прабха, Відьюта, Прасамі, Данта, Відьюта та Раті, — ці, та багато інших красунь-апсар почали танцювати. Гандхарви грали на різноманітних музичних інструментах. При такій відмінній музиці й танцях, ріши Аштавакра, суворий обітницями, несвідомо провів повний небесний рік ув оселі Вайшравани. Тоді цар Вайшравана сказав мудрецю, — о вчений брахмане, ось, трохи більше року минуло з тих пір як ти прибув сюди. Ця музика й танці, особливо відомі за назвою Гандхарва, викрадачі сердець і часу. Тож, чини за своїм бажанням, або дозволь цьому продовжуватися для власного задоволення. Ти мій гість, і, отже, гідний поклоніння. Це мій дім. Наказуй. Ми всі зобов'язані тобі!». Прославлений Аштавакра, так звернувшись до царя Вайшравани, відповів йому із задоволеним серцем, кажучи: «Я був належним чином вшанований тобою. Тож, я волю нині, о Володарю скарбів, піти. Справді, я вельми задоволений. Все це личить тобі, о Володарю скарбів. Твоєю прихильністю, о славетний, і милістю наказу піднесеного ріши Ваданї, я тепер продовжу свою подорож. Нехай зростання і процвітання, буде твоїм!». Сказавши ці слова, прославлений співак, виведений з оселі Кубери, попростував на північ. Він перетнув Кайласу і Мандару, як і золоті гори. За тими високими і величними горами розташоване те місце, де відмінний Магадева, одягнений ніби смиренний подвижник, мешкав у своїй оселі. Він обійшов навколо місця, із зосередженим розумом, схиливши голову на знак вшанування. Опустившись потім на землю, він вважав себе освяченим, бо узрів це святе місце, яке є оселею Магадеви. Тоді, обійшовши цю гору тричі, ріши, з обличчям повернутим на північ, пішов із радісним серцем. Потім він побачив інший ліс, який був дуже чудовим на вигляд. Він був прикрашений фруктами і коріннями кожного сезону, і там звучали музикою співи крилатих птахів лічбою в тисячі. Було багато чудових гаїв по всьому лісі. Прославлений мудрець потім побачив чарівну хижу. Ріши побачив також багато золотих пагорбів, прикрашених дорогоцінними каменями і різноманітні формами. На чудовому ґрунті він побачив багато озер і ставків теж. І він побачив різноманітні інші речі, які були надзвичайно дивовижними. Побачивши ці речі, розум того мудреця, очищеного душею, наповнився радістю. Далі він побачив гарний палац із золота, прикрашений дорогоцінним камінням багатьох видів. Прекрасний будовою, той палац перевершував оселю Кубери цілковито. Навколо нього було багато пагорбів і гірок дорогоцінних каменів і самоцвітів. Багато гарних колісниць і багато куп різноманітних видів коштовностей також було там, у тому місці. Мудрець побачив там річку Мандакіні, води якої були помережані безліччю квітів Мандари. Багато дорогоцінних, сяйливих каменів також виднілося там, а земля навколо була прикрашена діамантами різного виду. Розкішний палац, який побачив ріши, мав багато палат, чії склепіння були прикрашені різними видами каменів. Ці палати були прикрашені також візерунками перлів, дорогоцінних каменів і самоцвітів. Різноманітні красиві речі, здатні захоплювати серце й очі, оточували цей палац. Цей чудовий притулок населяли численні подвижники. Бачачи цей гарний краєвид навколо, мудрець почав думати, де йому притулитися. Йдучи тоді до воріт палацу, він вимовив такі слова: «Нехай ті, хто живе тут, знають, що гість прийшов бажуючи притулку!». Почувши голос ріши, декілька дів вийшли разом з цього палацу. Їх було семеро, о царю, різні красою, та всі вони надзвичайно чарівні. Кожна з цих дівич, на кого б ріши не поглянув, викрала його серце. Мудрець не міг, навіть зусиллям, керувати своїм розумом. Дійсно, при вигляді тих дів, надзвичайних красою, його серце втратило весь свій спокій. Відчуваючи такий вплив, мудрець зробив неймовірні зусилля і позаяк був велемудрим, то опанував себе нарешті. Ті дівичі тоді звернулися до ріши, кажучи: «Нехай славетний увійде!». Сповнений цікавістю щодо цих надзвичайно гарних дівчат, як також і до розкішного палацу, двічінароджений ріши увійшов на запрошення. Увійшовши в палац, він побачив літню жінку, із ознаками старості, одягнену в білий одяг і прикрашену усілякими візерунками. Мудрець благословив її і сказав: «Гараздів вам!». Старенька відповіла своїми побажаннями добра в належній формі. Піднявшись, вона запропонувала місце для подвижника. Зайнявши своє місце, Аштавакра сказав: «Хай усі діви йдуть у їх відповідні помешкання. Нехай лише одна залишиться тут. Нехай тут залишається та, яка володіє мудрістю і спокоєм серця. Авжеж, нехай всі інші йдуть куди ласка!». По таким слові, всі ті дівчата обійшли ріши і покинули ту залу. Тільки та літня пані залишилася там. День швидко минув і настала ніч. Мудрець сидячи на чудовому ложі, звернувся до старенької, кажучи: «О благословенна пані, темнішає. Лягай спати!». Таким чином їх бесіду зупинив мудрець, і старенька лягла на чудове ліжко, великої пишноти. Незабаром після цього, вона встала з ліжка і роблячи вигляд, що тремтить від холоду, вона залишила його та підійшла до ложа подвижника. Прославлений Аштавакра привітав її люб'язно. Однак пані,

втягнувши руки, ніжно обійняла ріши, о найперший з людей. Бачачи ріши доволі байдужим і мов неживим, як шматок дерева, вона пошкодувала і заговорила з ним: «Немає ніякого задоволення уникати того, що йде від Ками (бажання), котре жінки можуть отримувати від особи іншої статі. Я нині під впливом бажання. Тому я шукаю тебе. Відповідай мені взаємністю. Будь радісним, о вчений ріши, і ляж зі мною. Обійми мене, о вчений, бо дуже тебе хочу. О праведний душею, саме цей союз зі мною є відмінною і бажаною нагородою тих суворих обітниць, котрих ти зазнав. З першого погляду я прихилилася до тебе. Ти також відповідай мені. Все це багатство, та все інше цінне, що ти бачиш тут — моє. Але ти, воістину, станеш володарем над усім цим разом зі мною і моїм серцем. Я задовольнятиму кожне твоє бажання. Тож, побався зі мною, в цьому чудовому лісі, о брахмане, здатному задовольнити будь-яке бажання. Я слухатимусь тебе у всьому і ти будеш розважатися зі мною в своє задоволення. Всі предмети задоволень, людські чи небесні будуть доступні нам. Немає задоволення більш приємного для жінок, ніж те, що отримане зі стосунків з особою іншої статі. Істинно, спілкування з особою протилежної статі є найбільш приємним плодом радості, який ми можемо пожинати. Коли спонукує бог бажання, жінки стають вельми примхливі. У такі миті вони не відчують болю, навіть якщо вони йдуть пустелею по розпеченому піску!».

А ш т а в а к р а м о в и в :

О благословенна пані, я ніколи не наближаюся до чужих дружин. Спілкування з чужою дружиною засуджується обізнаними на писаннях про мораль. Я цілком байдужий до усяких насолод. О благословенна пані, знай, що я бажаю шлюбу для отримання потомства. Клянуся самою істиною. За допомогою потомства, праведно отриманого, я перейду до тих світів блаженства, яких неможливо досягти без такої допомоги. О гарна пані, узнай, що узгоджується з мораллю і, знаючи це, відмовся від своїх зусиль!».

П а н і с к а з а л а :

Навіть божества вітру, вогню, води, або інші небожителі, о двічінароджений, не так приємні жінці, як божество бажання. Воістину, жінки надзвичайно люблять пестоці. Серед тисяч жінок, або, можливо й серед сотень тисяч, іноді тільки одна може виявитися віддана чоловікові. Коли під впливом бажання, то вони дбають не про сім'ю, чи батька або матір, брата чи чоловіка, сина чи брата чоловіка, але слідує шляхом, яким веде бажання. Воістину, в гонитві за тим, що вони вважають щастям, вони руйнують сім'ї до яких належать за народженням чи шлюбом, так само, як царствені річки руйнують свої береги. Сам Творець сказавши це, негайно [визначив недоліки жінок](#).⁵²

Б г і ш м а п р о в а д и в :

Мудрець, прагнучи з'ясувати недоліки жінки, тоді запитав ту пані, кажучи: «Припини говорити зі мною в такому тоні. Томління виникає з симпатії. Скажи мені, що ще мені робити?». Та пані тоді сказала, у свою чергу: «О славетний, ти побачиш це в залежності від часу й місця, як і одне з двох, чи є в мені що-небудь приємне. Ти тільки поживи тут деякий час. О благословенний, а я вважатиму себе щедро винагородженою!». По таких її слові, відроджений ріши, о Юдхіштхіро, висловив свій дозвіл виконати її прохання, сказавши: «Безперечно, я житиму у тебе, в цьому місці, до тих пір, поки я можу зважитися на це!». Потім мудрець, бачачи, що пані засмучена старістю, серйозно замислився з цього питання. Здавалося, його навіть катували ці думки. Очам того найпершого з усіх брахманів не вдалося отримати якоїсь відроди спогляданням деталей обличчя тієї пані, тож він відвернув їх. З іншого боку, його погляд, здавалося, розвіював каліцтва рис тих кінцівок. «Ця пані, безперечно, господиня цього палацу. Певно її спотворено через якесь прокляття. Це не правильно, що я квапливо визначив причину цього!». Розмірковуючи так, таємно у своєму серці, і бажаючи знати причину, мудрець був решту дня ніби у тривожному стані. Пані тоді звернулася до нього, кажучи: «О прославлений, поглянь, вигляд Сонця почервонів у вечірніх хмарах. Чим можу прислужитися тобі?». Запитаний нею, ріши мовив: «Водою для мого омивання. Омившись, я прокажу мої вечірні молитви, утримуючи свою мову і почуття!».

Так вістить розділ дев'ятнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 2 0

Б г і ш м а п р о в а д и в :

По такому велінню, пані сказала: «Буде так!». Вона тоді принесла олію для натирання тіла ріши і шматок тканини для прикриття під час обмивання. З дозволу подвижника, вона протерла кожну частину його тіла запашною олією, що принесла для нього. М'яко натертий так, ріши, коли натирання було закінчено, пройшов до купальні для виконання омивання. Там він сів на нове і відмінне сидіння, велепишне. Після того як мудрець зайняв своє місце на ньому, старенька почала мити його руками, м'які дотики яких були надзвичайно приємні. Одну за одною, у встановленому порядку, пані виконала найприємніші дії для ріши в омиванні. Під теплуватою водою, якою його омивали, і м'якими руками, які були зайняті його омиванням, мудрець, суворий обітницями, незчужся як минула ціла ніч в цей час. Вийшовши з купальні ріши вельми здивувався. Він побачив сонце над обрієм на сході. Він був вражений цим і запитав себе: «Чи ж так це, чи це була омана?». Тоді ріши належним чином вклонився Богові тисячі променів. Зробивши це, він запитав пані, що йому робити. Старенька приготувала трохи їжі для ріши, такої смачної немовби сама амріта. Через вельми смачну ту їжу, мудрець не міг узяти багато. Та приймаючи потроху, все ж, цілий день минув непомітно і настав вечір. Стара пані запросила пустельника лягти у ліжко й спати. Чудове ліжко було призначене для ріши, а інше було

зайняте нею. Мудрець і стара пані лежали на різних ліжках спочатку, але коли було вже за північ, пані залишила її власне ліжко, щоб прийти до того ріши.

Аштавакра мовив :

О осяйна пані, мій розум відвернутий від любовців із тією, яка є дружиною іншому. Залиш моє ліжко, о гарна пані. Благословенна будь, відмовся ти від цього твого бажання.

Бгішма вів далі :

Так вмовляв її брахман за допомогою своєї стриманості, а пані відповіла йому, кажучи: «Я сама собі господиня. Приймаючи мене ти не вчиниш жодного гріха!».

Аштавакра мовив :

Жінка ніколи не може бути собі господинею. Така думка самого Творця, а саме, що жінка ніколи не заслуговує того, щоб бути незалежною.

Леді відказала :

О вчений брахмане, я мучуся бажанням. Відзнач мою прихильність до тебе. Ти згрішиш, відмовляючи мені у коханні.

Аштавакра сказав :

Різні недоліки захоплюють людину, котра діє, як їй заманеться. Що стосується мене, то я в змозі приборкувати свої нахили стриманістю. О гарна пані, повертайся у своє ліжко.

Пані мовила :

Я схиляю перед тобою свою голову. Це зобов'язує тебе одарувати мене твоєю благодаттю. О безгрішний, я падаю ниць перед тобою, будь ти моїм прихистком. Якщо дійсно ти вбачаєш такий гріх у коханні з тією хто не є твоєю дружиною, я здаюся перед тобою. Прийми ти, о двічінароджений мою руку в одруженні. Ти не матимеш за собою ніяких гріхів. Кажу тобі по правді. Знай, що я сама собі господиня. Якщо який-небудь гріх у цьому, то нехай він буде лише мій. Моє серце присвячене тобі. Я сама собі господиня. Прийми ж мене.

Аштавакра мовив :

Як же так, о гарна пані, що ти сама собі господиня. Скажіть мені причину цього. Не існує жодної жінки в трьох світах, яка б заслуговувала того, щоб вважатися господинею самій собі. Батько захищає її, коли вона у дівочтві. Чоловік захищає її, коли вона молодиця. Сини захищають її, коли вона у віці. Жінки ніколи не можуть бути незалежними, доки живуть!

Пані рекла :

Я невинна відтоді, відколи прийняла обітницю брахмачарьї. Не сумнівайся в цьому. Я все ще незаймана. Зроби мене своєю дружиною. О брахмане, не вбивай цю відданість мою тобі.

Аштавакра мовив :

Як ти прихильна до мене, так і я прихильний до тебе. Проте, існує питання, яке має бути вирішене. Чи правда, що, поступаючись своїм прихильностям я не буду вважатися діючим проти бажань того ріши (*Ваданьї*). Це дуже чудово. Чи призведе це до того, що корисно? Тут є діва прикрашена чудовими візерунками та одягом. Вона надзвичайно красива. Чому ж одряхління вкриває її красу так довго? Зараз же вона виглядає не як прекрасна діва. Не відомо, яку подобу вона може прийняти у майбутньому. Я ніколи не відхилився від цієї стриманості, що в мене панує над бажаннями та іншими пристрастями або задоволеннями, які я вже отримав. Таке бо відхилення не виглядає добрим. Я триматимусь у єдності з істиною!

Так вістить розділ двадцятый в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 21

Юдхіштхіра спитав :

Скажи мені, чому не мала та пані страху перед прокляттям Аштавакри, наділеним величезною силою? Як, також, Аштавакра повернувся був з того місця?

Бгішма відповів :

Аштавакра запитав її, кажучи: «Як же ти досягла успіху у зміні твого вигляду? Ти не повинна казати нічого, що не відповідає дійсності. Я хочу знати це. Говори правду брахману!»

Пані мовила :

О кращий з брахманів, де б ти не жив, на небесах чи на землі, це бажання єднання між статями споглядатимеш. О безгрішний досконалістю, слухай уважно щодо цього всього. Це спроба була придумана мною, о безгрішний, для випробовування тебе належно. О безгрішний досконалістю, ти підкорив усі світи, бо не відкинув твої попередні рішення. Знай, що я втілення Північної сторони світу. Ти бачив легкість жіночого характеру. Навіть жінок у віці долає бажання статевого зв'язку. Сам Прабатько і всі божества з Індрую, були задоволені тобою. Мета з якою ти, славетний, прийшов сюди, відома мені. О найперший з двічінароджених, ти був відправлений спершу мудрецем Ваданьєю — батьком твоєї нареченої — для того, щоб я могла навчити тебе. Згідно побажань того ріши, я вже навчила тебе. Ти повернешся додому безпечно. Твоя подорож назад не втомить тебе. Ти отримаєш за дружину дівчину, яку обрав. Вона народить тобі сина. Через бажання я домагалася тебе, ти ж дав мені найкращу відповідь. Статеві бажання не можуть подолати у трьох світах. Повертайся ж у своє житло, досягши таких заслуг. Що ще ти хотів би від мене почути? Я повідаю про це, о

Аштавакро, по правді. Я вдовольнила мудреця Ваданью, в першу чергу, заради тебе, о двічінароджений, і заради вшанування його я сказала усе це тобі.

Бгішма вів далі:

Почувши ці слова її, відроджений Аштавакра склав руки побожно. Потім він попросив у пані дозволу повернутися. Отримавши дозвіл, він повернувся у свій притулок. Відпочивши протягом деякого часу вдома і отримавши дозвіл від його родичів і друзів, він тоді, в належному порядку, пішов, о насолодо куру, до брахмана Ваданьї. Зустрінутий звичайними розпитами Ваданьєю, ріши Аштавакра, із задоволеним серцем розповів все, що він бачив під час свого перебування на Півночі. Він сказав: «За твоїм наказом я рушив до гір Гандхамадани. В краї, що лежать на північ від цих гір, я зустрів неперевершену богиню. Вона прийняла мене вельми гречно. Вона назвала тебе у моїй присутності, а також повчала мене у різних питаннях. Вислухавши її, я повернувся, о володарю!».

На такі його слова, відповів вчений Ваданья, сказавши: «Візьми руку моєї дочки згідно обрядів та під відповідним сузір'ям. Ти гідний наречений, якого я можу обрати для дівчини!».

Бгішма провадив:

Аштавакра сказав: «Хай буде так!», і взяв шлюб із дівчиною. Дійсно, високий праведністю ріши, ступаючи за дівчиною, сповнився радістю. Взявши за дружину ту красну діву, ріши продовжував жити в своїй оселі, звільнившись від усякої душевної тривоги.

Так вістить розділ двадцять перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 22

Юдхіштхіра спитав:

Кого вічні брахмани, суворі в дотриманні релігійних обрядів, називають істинним об'єктом подарунків? Чи брахмана, який носить символи касты при житті, якому слідую, варто розглядати як такого, чи ж того, хто не носить такої ознаки, вважати таким?⁵³

Бгішма відповів:

О царю, було сказано, що подарунки повинні бути зроблені брахману, який дотримується обов'язків свого стану, незалежно від того, чи він несе на собі ознаки брахмачарьї чи ні, бо обидва бездоганні, і той, який носить такі свідчення і той, хто позбавлений їх.

Юдхіштхіра спитав:

Яку ж провину неочищена особа викликає, якщо вона робить подарунки жертвовного масла або їжі, з великою відданістю, особам стану двічінароджених?

Бгішма відповів:

Навіть той, найбільший злидар, самообмеженням стає, без сумніву, очищеним відданістю. Така людина, о велепишний, очищається щодо кожної дії, і на основі не лише дарування.

Юдхіштхіра сказав:

Сказано, що брахмана, який шукає застосування в справі, посилаючись на божеств, ніколи не слід перевіряти. Обізнані ж, проте, кажуть, що дотримуючись таких діянь, які посилаються на пітарів, брахман, який прагне це робити, повинен перевірятися у питанні як його поведінки, так і обізнаності.

Бгішма мовив:

Що стосується діянь, які мали стосунок до божеств, вони плодоносять не через брахмана, який чинить виконання обрядів, а через прихильність самих божеств. Без сумніву, ті особи, які виконують пожертви, отримують заслугу пов'язану з цими діяннями, з ласки богів. Брахмани, о найперший з бгаратів, завжди присвячені брахмо. Мудрець Маркандейя, один з найвидатніших ріши наділених розумом у всіх світах, сказав про це в давнину.

Юдхіштхіра запитав:

Чому, о діду, п'ять, а саме, той гість; той, хто наділений знаннями, пов'язаними з обов'язками його; той, хто пов'язаний шлюбом; той, хто наділений покаєнням; і той, хто дотримується здійснення жертвопринесень, вважаються гідними особами?

Бгішма відповів:

Перші три, а саме, гості, родичі і аскети, коли володіють цими якостями, а саме, чистотою народження, відданістю релігійним діянням, знаннями, співчуттям, скромністю, щирістю і правдивістю, вважаються гідними особами. Двоє ж інших, а саме, вчені люди і ті, присвячена жертвам, коли наділені п'ятьма з цих якостей, а саме, чистотою народження, співчуттям, скромністю, щирістю, правдивістю, також вважаються гідними особами. Слухай тепер мене, о сину Прітхи, як я повідаю тобі думки цих чотирьох осіб, могутніх силою — богині Землі, ріши Кашьяпи, Агні і подвижника Маркандейї.

Земля сказала:

Як грудка бруду, коли кинута у великий океан швидко розчиняється, так і всякого виду гріх зникає в трьох високих якостях: виконанні обов'язків у жертвопринесеннях, викладанні та отриманні подарунків.

Кашьяпа сказав:

Веди, з їх шістьма додатками, філософія Санкхья, Пурани, і високе народження, не в змозі врятувати двічінародженого, якщо він не поводитиметься відповідно.

А г н і с к а з а в :

Той брахман, який зайнятий у навчанні і вважаючи себе знавцем, прагне за допомогою свого навчання знищити добре ім'я інших осіб, відпадає від праведності і сприймається відпалом від істини. Істинні світи блаженства надалі ніколи не досяжні такій особі з руйнівними нахилами.

М а р к а н д е й я м о в и в :

Якщо б тисяча жертвопринесень коня й Істина були би зважені на терезах, я не знаю, чи перше б важило навіть у половину стільки, як останнє.

Б г і ш м а в і в д а л і :

Сказавши так, ці четверо, кожен з яких наділений невимірною силою: богиня Земля, Кашьяпа, Агні й син Бхрігу, оружний зброєю, швидко пішли.

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Якщо брахмани, які тримаються обітниць брахмачарья у цьому світі, просять когось зробити для своїх померлих предків шраддху, то скажи, чи може шраддха вважатися добре виконаною, якщо виконавець насправді робить ті підношення таким брахманам.

Б г і ш м а м о в и в :

Якщо, практикувавши обітницю брахмачарья протягом приписаного часу (*дванадцять років*) і набувши знання у Ведах та їх доповненнях, брахман сам просить ушанування зроблене в шраддсі та їсть те ж саме, він вважається відпалом од своєї обітници. Шраддха, однак, не вважається заплямованою у будь-якому випадку.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Мудрі речуть, що обов'язок Праведності має багато закінчень і численні двері. Скажи мені, о діду, що, однак, є твердим висновком у цьому питанні.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Утримання від шкоди іншим, правдивість, відсутність гніву (*прощення*), співчуття, стриманість і щирість або відвертість, о царю, є такими свідченнями Праведності. Є люди, які бродять по землі хвалячи Праведність, але не дотримуються її, і зайняті весь цей час гріхом. О царю, той хто дає таким особам чи то золото, чи то самоцвіти, чи коні, тоне у пеклі й існує там протягом десяти років, споживаючи у той же час послід таких осіб, які живуть м'ясом мертвих корів і буйволів, людей названих паккаші, та інших, які живуть на околицях міст і сіл, та людей, які оголошують, під впливом гніву й дурощів, [діяння і бездіяльність інших](#).⁵⁴ Такі дурні люди, які дають брахману, який дотримується обітници брахмачарья, підношення у шраддсі своїм померлим предкам, йтимуть, о царю, у світі великого нещастя.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Скажи мені, о прадіду, що перевершує брахмачарью? Яка найвищою зазначена чеснота? Який найвищий вид чистоти?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Я скажу тобі, о сину, що утримання від меду і м'яса навіть перевершує брахмачарью. Праведність полягає у триманні в межах або стриманості, найкращого свідчення ознаки Зречення, яка є також вищим видом чистоти.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

У який час має хтось практикувати Праведність? У який час багатства варто шукати? У який час слід віддатися задоволенням? О діду, повідж мені про це.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Треба заробити Багатство в першій частині свого життя. Тоді слід досягти Праведності, а потім насолоджуватися Задоволеннями. Не слід, однак, прихилитися до будь-чого з цього. Слід вшановувати брахманів, вклонятися своєму наставнику і батькам, проявляти співчуття до всіх істот, бути м'якосердим і приємним у слові. Вимовляти неправду на суді, вести себе по-зрадницьки по відношенню до царя, діяти кривдно до наставників і старих, вважається рівним мерзенністю вбивству брахмана. Ніколи не слід чинити насильства до царської особи. Не слід ніколи бити корову. Бо обидва ці злочини рівні гріху вбивства плоду. Ніколи не слід відмовлятися від своєї хоми-вогнища. Не слід також відкидати вивчення Вед. Ніколи не слід нападати на брахмана словами чи діями. Всі ці злочини рівні вбивству брахмана.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Яких брахманів варто вважати гарними? Яким брахманам роблячи подарунки можна придбати велику заслугу? Якими є ті брахмани, яких потрібно годувати? Розкажи мені все це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і д а в :

Ті брахмани, що вільні від гніву, присвячені справі Праведності, тверді в Істині, і практикують стриманість — вважаються гарними. Роблячи подарунки їм, набувають великої заслуги. Отримують велику заслугу, роблячи подарунки таким брахманам, вільним від гордості, здатним витримати все, сталим у просуванні до їх цілей, наділеним майстерністю у доланні почуттів, присвяченим благу всіх істот, і прихильним дружбі до всіх. Заробляють великі заслуги, зробивши такі дари брахманам — вільним від жадібності, чистим серцем і поведінкою, сповненим знання і скромності, правдивим у мові і прихильним своїм обов'язкам, зазначеним у Писаннях. Ріши вістять, що той брахман, гідний подарунків, який вивчає чотири Веди з усіма їх доповненнями та присвячений шістьом відомим обов'язкам, викладеним у Писанні.

Людина набуває великої заслуги, одаровуючи брахманів, сповнених таких чеснот. Людина, яка робить подарунки гідному брахману примножує свої заслуги у тисячу разів. Один праведний брахман, сповнений мудрості й ведичного знання, уважний до обов'язків, викладених у Писанні, виділений чистотою поведінки, здатний урятувати цілий рід. Треба робити подарунки корів і коней, багатства і харчів та інших речей, брахману, що володіє такими чеснотами. Роблячи такі дари таким особам, заробляють найбільше щастя в потойбіччі. Як я вже казав тобі, навіть один такий брахман може врятувати весь рід до якого належить дарувальник. Що ж уже говорити, відтак, о любий сину, про заслугу дарування багатьом брахманам з такою чеснотою? Отже, даруючи, завжди обирай того кому дарунок варто зробити. Почувши про брахмана гідного і до якого ставляться з повагою всі хороші люди, треба запросити його, навіть якщо він знаходиться далеко і вітати його, коли він приїде, вклонившись йому всіма наявними засобами.

Так вістить розділ двадцять другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 23

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Я бажаю, о діду, щоб ти повідав мені, які таїнства були встановлені діяннями дотичними до богів та померлих предків у випадках шраддхи.

Б г і ш м а с к а з а в :

Очистивши себе омиванням та іншими очисними діями, а потім проходячи через відомі сприятливі обряди, слід ретельно робити всі дії пов'язані з божествами до полудня, а всі дії, пов'язані з пітарами у другій половині дня. Що повинно бути дано людям, слід давати опівдні, з любов'ю і повагою. Той подарунок, який зроблено несвоєчасно, привласнюють ракшаси. Подарунки речей, які були жадібно схоплені кимось, були облизані або обсмоктані, які не давались мирно, чи, які були помічені нечистими жінками, через їх місячні, не приносять жодних заслуг. Такі подарунки розглядаються, як частина належна ракшасам. Подарунки речей, які були оголошені при багатьох людях, або з яких частина була з'їдена шудрою, або які були помічені чи облизані собаками, форма частки ракшасів. Їжа, опоганена волоссям або в якій є черв'яки, або яка була заслинена чи запльована, або на яку був подивився собака, чи в яку впала сльоза, або яку були потоптали, має бути відома, як форма частки ракшасам. Їжу, яка була з'їдена людиною невмілою вимовити склад «Ом», або, що була з'їдена озброєною людиною, о бгарато, або, що була з'їдена злою особою, слід вважати формою частки ракшасів. Їжа, яку їла людина з якої частина вже була з'їдена іншим, або, яку їдять без надання частки запропонованої богам, гостям і дітям, присвоюється ракшасами. Така заплямована їжа, якщо запропонована богам і прашурам, ніколи ними не приймається, тож привласнюється ракшасами. Їжа, запропонована трьома двічінародженими варнами для шраддхи, в якій не сказані попередньо мантри чи вимовлені неправильно, і в якій таїнств, викладених у писаннях не дотримуються, якщо розподілена гостям й іншим людям, присвоюється ракшасами. Їжа, яка роздана серед гостей, не будучи раніше присвячена божествам або пітарам за допомогою узливання на священному вогні, яка була заплямована в наслідок з'їдання її частини людиною злою або невірною, слід знати, є формою частки ракшасів.

Я повідав тобі, яка частка ракшасів. Слухай тепер мене, як я повім правила для визначення, яким же є брахман, що заслуговує на дарунок. Всі брахмани, які були вигнані з касти через вчинення огидних гріхів, а також брахмани недоумки і причинні, не заслуговують того, щоб бути запрошені до шраддхи, в якій приносять жертви або божествам, або прашурам. Такий брахман, який страждає лейкодермою, або не мужній, або той, хто має проказу, або сухотний, чи хворий на падалицю, або сліпий, не повинні, о царю, бути запрошені. Ті брахмани, які практикують виклик лікарів; ті, які постійно отримують оплату за поклоніння зображенням божеств встановлених багачем; або живуть не обслуговуючи божеств; тих, які дотримуються обітниць від гордості або інших хибних спонук; і ті, що продають сому, не заслуговують того щоб бути запрошеними. Ті брахмани, які є співаками, танцюристами, або гравцями на музичних інструментах, або читцями священної книги, або воями і акробатами, не заслуговують, о царю, того, щоб бути запрошеними. Ті брахмани, які ллють узливання жертвоприношень на священному вогні шудри, або наставники шудри, чи, хто, як слуги господарів-шудрів, не заслуговують того, щоб бути запрошеними. Той брахман, якому платять за його послуги в якості наставника, або який присутній, як учень, на навчанні деяких наставників, бо деяке утримання надається йому, не заслуговують того, щоб бути запрошеними, бо обоє вважаються продавцями ведичних знань. Той брахман, хто хоч раз був змушений прийняти дарунок їжі в шраддсі на самому початку, а також той, який одружився на шудрянці, навіть якщо володіє всіма видами знання, не заслуговує бути запрошеним. Ті брахмани, позбавлені свого домашнього вогнища, і ті, які [обслуговують трупи](#),⁵⁵ ті, злочинні, й ті, які в іншому випадку відпали були, о царю, не заслуговують на запрошення. Ті брахмани минуле яких невідоме, чи мерзенне, й ті, які є [путріка-путра](#),⁵⁶ о царю, не заслуговують запрошення на подію шраддхи. Той брахман, який дає позики грошей, або той, який живе продаючи засоби існування істот, не заслуговує, о царю, бути запрошеним. Особи, які підкоряються їхнім дружинам, або ті, які живуть, ставши коханцями не цнотливих жінок, або ж ті, які утримуються від своїх ранкових і вечірніх молитов, не заслуговують, о царю, бути запрошеними на шраддху.

Слухай тепер мене, як я повім, яким є брахман, висвячений для дій вчинених на честь божеств і прашурів. Більше того, я повім тобі, про ті чесноти, за які можна стати дарувальником або одержувачем подарунків у

шрадсі, окрім недоліків згаданих вище. Ті брахмани, уважні до обрядів і церемоній, викладених у приписах, або ті, які володіють заслугами, чи ті, які знайомі з Гаятрі, чи ті, які уважні до звичайних обов'язків брахманів, навіть якщо вони, трапляється, самі вдаються до сільського господарства для життя, можуть, о царю, бути запрошеними на шраддху. Якщо брахман, трапляється, гарного походження, він заслуговує того, щоб бути запрошеним на шраддху, незважаючи на своє заняття воїна для битв. Такий же брахман, однак, о сину, який, бува, їздить сам торгувати для прожитку, має бути відкинутий, навіть якщо володіє заслугами. Брахман, який ллє узливання щодня на священний вогонь, або живе у постійній оселі, який не злодій, і, який тримається обов'язків гостинності для прибулих у його будинок гостей, заслуговує, о царю, бути запрошеним на шраддху. Брахман, о найперший з роду Бгарати, який читає савітрі вранці, вдень і вночі, чи живе на милостиню, уважний до обрядів і церемоній викладених у Писаннях для людей свого стану, заслуговує, о царю, бути запрошеним на шраддху. Той брахман, який заробивши багатства вранці бідніє ввечері, або, який бідний вранці стає багатим у вечірній час, чи позбавлений злоби, або заплямований незначною провиною, заслуговує, о царю, бути запрошеним на шраддху. Той брахман, позбавлений гордості чи гріха, який не вступає у безглузді балачки, чи живе на отриману милостиню в його мандрах жебрання від хати до хати, заслуговує, о царю, бути запрошеним на жертвопринесення. Той, хто не дотримується обітниць, або, хто захопився брехнею у слові та поведінці, злостивий, або живе продажем живих істот, чи торгівлею в цілому, стає гідним запрошення на шраддху, о царю, якщо він бува запропонує все божествам спершу, а згодом і напій соми. Та людина, яка, придбавши багатство брудними чи жорстокими способами, згодом використовує його для вшанування богів і виконання обов'язків гостинності, стає гідною, о царю, бути запрошеною до шраддхи. Багатство, придбане за рахунок продажу ведичних знань, або яке зароблено жінками, або накопичене підлістю, наприклад, дача неправдивих свідчень у суді, ніколи не слід давати брахманам або використовувати у підношенні предкам. Той брахман, о найперший з роду Бгарати, який на виконання шраддхи, відмовляється вимовляти слова «Асту Свадха», бере на себе гріх клятвопорушення стосовно землі. Час для виконання шраддхи, о Юдхіштхіро, той, коли є хороший брахман, і сир, і пряжене масло, і священний день нового місяця, і м'ясо диких тварин, таких як олені та інші. На завершення шраддхи виконаної брахманом, слово «Свадха» має бути вимовлено. Якщо ж виконується кшатрієм, слова, які слід вимовити: «Нехай пращури будуть задоволені!». Після завершення шраддхи, виконаної вайшьєю, о бгарато, слід вимовити слова: «Хай все стане невичерпним!». Крім того, при виконанні шраддхи шудрою, слід сказати слово — «Свасті». Щодо брахмана, виголошення стосовно [Пуньяхам](#),⁵⁷ має супроводжуватися проголошенням складу — «Ом». Що ж до кшатріїв, таке виголошення має бути без вимовляння «Ом». При виконанні обрядів вайшьєю, слова, які слід вимовляти, замість початкового складу Ом, є: «Нехай божества будуть задоволені!».

Слухай тепер мене, я повідаю тобі обряди, які повинні бути виконані, один за одним, відповідно статутів, щодо всіх каст. Усі обряди, відомі під назвою Джатакарма, о бгарато, незамінні у випадку всіх трьох станів двічінароджених. Всі ці обряди, о Юдхіштхіро, у разі як брахманів і кшатріїв, так і вайшьїв, повинні бути виконані за допомогою мантрів. Пасок брахмана має бути зроблений з трави мунджа. У тих хто царського стану, повинен бути з тятиви. Пояс же вайшьї має бути виготовлений з трави валваджі. Саме так зазначено в Писаннях.

Отже, послухай мене, як я викладу тобі, що становить чесноти і вади обох: дарувальників та одержувачів подарунків. Брахман стає винним у порушенні обов'язку, вимовляючи брехню. Такий вчинок з його боку є гріховним. Кшатрій бере за чотири рази, а вайшья за вісім разів гріх, який бере на себе брахман, вимовляючи брехню. Брахман не повинен їсти в іншому місці, будучи раніше запрошеним брахманом. Споживаючи у будинку особи, запрошення якої було наступним за часом, він стає нижчим і навіть бере на себе гріх, який падає за забій тварин у деяких випадках, [крім жертвоприношень](#).⁵⁸ Так само, якщо він їсть в іншому місці після того, як був запрошений людиною з царського стану чи вайшьєю, він відпадає від свого стану і бере на себе половину гріха забою тварин в деяких випадках, крім жертвоприношень. Той брахман, о царю, що їсть у випадках таких обрядів, які були зроблені на честь богів або пращурів брахманами, кшатріями і вайшьями, не зробивши омивання, бере на себе гріх проголошення неправди про корову. Той брахман, о царю, який їсть у випадках подібних обрядів у осіб, що належать до трьох вищих станів, у той час, коли він нечистий, через, або народження, або смерть серед його родичів, через спокуси, знаючи, що він нечистий, бере на себе той же гріх. Той, хто живе на багатства отримані обманом, як то: перебування у священних місцях або спонукання дарувальника на дачу багатства прикидаючись, що використають його для обрядів, то бере на себе, о царю, гріх виголошення брехні. Та особа, котра належить до одного з трьох вищих станів, о Юдхіштхіро, яка у шрадсі та в інших випадках розподіляє їжу за допомогою мантрів тим брахманам, які не вивчають Веди і не дотримуються обітниць, або нечисті поведінкою, звичайно бере на себе гріх.

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Я бажаю, о діду, знати, кому, даючи речі присвячені божествам і предкам, можна заробити найбільшою заслугою.

Б г і ш м а с к а з а в :

Нагодуй, о Юдхіштхіро, тих брахманів, чії дружини благоговійно чекають залишки страв своїх чоловіків, немов землероби очікують, з шануванням, своєчасного дощу. Заробляють великі заслуги роблячи подарунки тим брахманам, які завжди уважні до чистоти поведінки, о царю, які виснажені через утримання від усіх

предметів розкошів і навіть повноцінних страв, присвячені урочистим обітницям, таким, які приводять до виснаження тіла, і, які приходять до дарувальників, бажаючи отримати подарунки. Роблячи дари, таким брахманам, які шанобливі поведінкою у цій незначній їжі, які шанобливі поведінкою з дружинами й дітьми, які шанобливі поведінкою у їх житлі для проходження цього світу і досягнення щастя в наступному, і, які просять багатство лише тоді, коли багатство конче необхідне, — заробляють великі заслуги. Роблячи подарунки таким особам, о Юдхіштхіро, котрі втратили все через злодіїв або крадіїв, наближаючись дарувальником, людина набуває великої заслуги. Роблячи дари таким брахманам які просять їжу з рук навіть бідної людини з їх стану, яка щойно отримала щось від інших, заробляють великі заслуги. Даруючи таким брахманам, які втратили все під час загального нещастя і, які були втратили своїх дружин в цих випадках, та, які прийшли до дарувальників з проською про милостину, людина набуває великої заслуги. Даруючи таким брахманам, уважним до обітниць, і, які так само дотримуються добровільно суворих обмежень і правил, та ставляться з повагою у своїй поведінці до зазначеного у Ведах, і які прийшли для отримання багатства аби використати його для обрядів необхідних для завершення своїх обітниць та інших обрядів, — заробляють великі заслуги. Даруючи таким брахманам, які живуть, далекі від практики гріховності й нечестивості, які позбавлені сили через відсутність відповідної підтримки, і так само вельми бідні на майно, — заробляють великої заслуги. Даруючи таким брахманам, у яких відібрано все їх майно впливовими людьми, проте, які цілком невинні і, які бажають поїсти хоч що-небудь, лише аби чистої їжі, яку вони приймають, — заробляють велику заслугу. Даруючи таким брахманам, які просять від імені інших, які дотримуються обітниць і присвят їх, та, які задоволені навіть невеликим дарунком, — заробляють великі заслуги.

Ти зараз, о туре з роду Бгарати, почув, що написано у писаннях щодо придбання великої заслуги через дарування. Отже послухай мене, як я викладу те, які ж ті діяння, що ведуть до пекла чи раю. Ті, о Юдхіштхіро, котрі говорять неправду, крім тих випадків, коли така неправда необхідна для цілей наставника або для надання безпеки тим, хто боїться за своє життя, — поринуть у пекло. Ті, хто захоплює чужі подружжя, або мають статеві стосунки з ними, чи ж допомагають у таких правопорушеннях, опиняються в пеклі. Ті ж, хто грабує інших, їх багатства або нищить майно і засоби інших людей, чи патякають про недоліки інших людей, прямують до пекла. Тим, хто нищить криниці у місцях з водою, що використовуються для гамування спраги худоби і руйнують громадські будівлі для громадських зустрічей, та руйнують мости й греблі, і, які трощать житлові будинки, доведеться поринуту у пекло. Ті, які дурять і ошукують безпорадних жінок або дівчат, або старших жінок, чи наляканих жінок, потонуть у пеклі. Ті, хто нищить засоби до існування інших людей, нищить житло інших людей, й інші, які обкрадають своє подружжя, сіють розбрат серед друзів, руйнують надії інших людей, поринають у пекло. Ті, які вказують на недоліки інших, які ламають мости чи греблі, і хто живе заняттями, встановленими для інших людей, та ті, які невдячні друзям за отримані послуги, поринуть у пекло. Ті, які не вірять у Веди і не проявляють поваги до них, і хто порушує обітници самі або спонукають до цього інших, аби зламати їх, хто відпав був від свого стану через гріх, потонуть у пеклі. Ті, які самі вдаються до нищої поведінки, беруть непомірні відсотки, й ті, які чинять надмірно великі прибутки від продажів, поринуть у пекло. Ті, які прихильні до азартних ігор, які захоплюються нечестивими діяннями без сорому, і хто ріже живих істот, потонуть у пеклі. Ті, хто змушував господарів звільняти слуг, які сподівались на винагороду чи очікували у певних потребах, або жадали оплати, чи дару, або чекали на повернення вшанування цінних послуг, — потонуть у пеклі. Ті, які самі їдять, не пропонуючи частки своєму подружжю або їх священному вогню чи їх слугам, або їх гостям, та ті, які утримуються від виконання обрядів викладених у Писанні для вшанування пітарів та божеств, — поринуть у пекло. Ті, хто продає Веди, хто вишукує вади у Ведах, та ті, хто скорочує Веди на письмі, всі тонуть у пеклі. Ті, котрі живуть поза чотирма добре відомими шаблями життя, і хто вдається до діянь заборонених у шруті і писаннях, й ті, хто живуть вдаючись до дій злих або гріховних, чи ж не належать до їх касти народження, потонуть у пеклі. Ті, які живуть за рахунок продажу волосся, які годуються за рахунок продажу отрути, і ті, які живуть за рахунок продажу молока, поринуть у пекло. Ті, які створюють перешкоди на шляху брахманів, корів і дівчат, о Юдхіштхіро, потонуть у пеклі. Ті, хто продає зброю, кує зброю, виготовляє стріли, луки, потонуть у пеклі. Ті, хто загороджує стежки і дороги камінням, шипами і ямами, впаде у пекло. Ті, які покинуть і зречуться наставників, слуг і вірних послідовників без причини, о найперший з роду Бгарати, впаде у пекло. Ті, хто примушує волів до роботи ще до досягнення тваринами відповідного віку, хто проколює носи волам та іншим тваринам для кращого контролю над ними під час роботи, й ті, хто тримають тварин завжди на прив'язі, впадуть у пекло. Ті царі, які не захищають своїх підданих у той час як насильно відбирають у них шосту частку врожаю у своїх землях, й ті, хто, хоча й володіють достатніми засобами, не роблять подарунків, впадуть у пекло. Ті, хто покидає і зрікається осіб, наділених прощенням, стриманістю й мудрістю, або тих, з якими вони пов'язані протягом багатьох років, коли ті вже не слугують їм, впадуть у пекло. Ті люди, які їдять самі, не даючи чистки їжі дітям, старим та слугам, впадуть у пекло. Всі ці люди перераховані вище, підуть до пекла.

Отже, послухай мене, о туре з роду Бгарати, як я повім тобі, хто ті люди, котрі підносяться на небо. Людина, яка грішить проти брахмана, перешкоджаючи чиненню всіх таких дій у яких божества вшановуються, страждає втратою всіх своїх дітей і тварин. Ті ж, хто не грішить проти брахманів, перешкоджаючи їх релігійній справі, підноситься на небо. Ті люди, о Юдхіштхіро, які слідуєть обов'язкам, викладеним у писаннях для них і практикують чесноти милосердя, самоприборкання і правдивість,

підносяться на небо. Ті люди, які, придбавши знання послухом і послугами своїм наставникам і дотриманням суворої покути, що не побажають приймати подарунки, йдуть на небеса. Ті люди, які звільняють інших від страху, гріха і перешкод на шляху того, що вони хочуть зробити, а також злиднів, страждань, хвороб, йдуть на небеса. Ті люди, які наділені вдачаю прощати, які володіють терпінням, швидкі у виконанні всіх праведних діянь і приємні у поведінці, прямують на небеса. Ті люди, які утримуються від меду і м'яса, які утримуються від любовощів з подружжям інших людей, та які утримуються від вина та трунків, йдуть на небеса. Ті люди, які допомагають у створенні осель для аскетів, які завели сім'ї, о бгарато, які відкривають нові краї для життя, засновують містечка та міста, прямують на небеса. Ті люди, які віддають одяг і прикраси, а також їжу і питво, які допомагають в одруженні іншим, підіймаються на небеса. Ті люди, які утрималися від усякої шкоди всім істотам, які здатні стерпіти все і, які зробили самі себе притулком для всіх істот, прямують на небеса. Ті люди, які зі смиренням чекають на своїх батьків і матерів, які підкорили свої почуття, й, які ласкаві до своїх братів, підіймаються на небеса. Ті люди, що підкорили свої почуття, незважаючи на багатства їх і мирські блага, силу і могутність, насолоду молодістю, успішні у сходженні на небеса. Ті люди, які вдачаю, стосовно навіть кривдника їх, м'які поведінням та прихильні до всіх, ласкаві в поведінці, й дарують щастя іншим, надаючи їм усіляких послуг, і смиренні, досягають небес. Ті люди, які захищають тисячі людей, які роблять дари тисячам людей і рятують тисячі людей од лиха, прямують на небеса. Ті люди, які роблять подарунки із золота і корів, о найперший з роду Бгарати, а також візків і тварин, йдуть на небеса. Ті люди, що дарують вироби, необхідні у шлюбі, а також тим слугам і покоївкам, та тканини й одяг, прямують на небеса. Ті люди, які будують громадські будівлі та сади, колодязі, будівлі відпочинку і будівлі для громадських зібрань, водойми для великої рогатої худоби і також людей, аби втамувати спрагу, і [поля для господарства](#),⁵⁹ о бгарато, йдуть на небеса. Ті люди, які дарують будинки, поля і повні села особам, що просять їх, прямують на небеса. Ті люди, які самі виготовляють соковиті напої із солодким смаком і насіння, та рис-сирець або рис, і дарують його іншим, йдуть на небеса. Ті люди, які народжуються у сім'ях, високих чи низьких, та породжують сотні дітей і живуть довго, практикуючи співчуття і приборкання гніву, йдуть на небеса.

Таким чином я виклав тобі, о бгарато, ті обряди на честь божеств і предків, які виконують люди заради іншого світу, ті таїнства щодо прийняття подарунків, і, якими є погляди ріши з давніх часів, стосовно обох статутів: дарунку і способу надання його.

Так вістить розділ двадцять третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 24

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

О царствений сину роду Бгарати, слід тобі відповісти на таке моє питання правдиво і детально. Що це за обставини, за яких людина може стати винною у вбивстві брахмана без справжнього вбивства брахмана?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Раніше, о царю, одного дня, Вьяса пояснив мені це питання. Зараз я повідаю тобі, що Вьяса сказав мені з цього приводу. Послухай уважно про це. Я звернувся до Вьяси, кажучи: «Ти, о великий подвижнику, четвертим еси від Васіштхи. Проясни мені те, що за обставини, при яких людина стає винна у вбивстві брахмана без самого вбивства брахмана?»

Так запитаний мною, син природження Парашари, о царю, добре обізнаний на науці про мораль, дав мені таку відповідь, відмінну та значущу.

«Ти повинен знати, що та людина винна у вбивстві брахмана, яка за власним бажанням запросила брахмана, праведного поведінкою, у свій будинок аби дати йому милостиню, а згодом відмовляється зробити це під приводом того що немає нічого у будинку. Знай, о бгарато, що та людина винна у вбивстві брахмана, яка знищує засоби до існування брахмана, обізаного на Ведах та ведантах, вільного від прихильностей до мирських істот і речей. Знай, о царю, що та людина винна у вбивстві брахмана, яка творить перешкоди на шляху спраглих корів, під час їх пиття. Ти мусиш вважати ту людину винною у вбивстві брахмана, яка, без вивчення шруті, які йдуть від наставника до учня з покоління в покоління, прискіпується до шруті чи до тих писань, що були складені ріши. Вважай винною у вбивстві брахмана людину, яка не винагороджує належно нареченого його дочки, сповненого краси й інших чудових чеснот. Ти повинен знати, що та дурна й грішна особа винна у вбивстві брахмана, котра заподіює таке горе брахманам яке засмучує навіть саму суть їх сердець. Знай, що та людина винна у вбивстві брахмана, яка грабує сліпих, калік і причинних усіх. Знай, що та людина винна у вбивстві брахмана, яка підпалює житло подвижників або ліс, чи село, чи місто.

Так вістить розділ двадцять четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 25

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Казав був, що перебування біля священних вод приносить заслуги; що омивання у таких водах є схвальним; і, що слухати про досконалість таких вод також схвально. Я волю вислухати тебе докладніше на цю тему, о діду. Слід тобі, о найперший з роду Бгарати, повідати мені про священні води, які існують на цій землі. Я бажаю, о велелегкій, почути роздуми твої на цю тему.

Б г і ш м а с к а з а в :

О велепишний, наступне перерахування священних вод на Землі було зроблено Ангїрасом. Благословен будь, бо слухатимеш це, бо зможеш тоді досягти великих заслуг. Одного разу Гаутама, суворий обїтницями, наближаючись до великого й мудрого ріши Ангїраса, надїленого спокоєм душі, в той час як він перебував у лісі, запитав його, кажучи: «О славетний, у мене є деякі сумніви щодо чеснот священних вод і святинь. Тож, я хочу послухати тебе щодо цього питання. Повідж, о подвижнику, мені. Які заслуги заробляє особа, щодо наступного світу, при купанні у священних водах на Землі, о велемудрий? Роз'ясни мені по правді і за статутом.

Ангїрас мовив:

Людина, купаючись протягом семи днів поспіль у Чандрабхазі або Віташті,⁶⁰ чїї води завжди видно танечними у хвилях довгий час, безсумнівно, очиститися від усіх гріхів і отримає заслугу подвижника. Дуже багато річок, які протікають через Кашмір, впадають у велику ріку названу Синдху (*Інд*). Омиванням у цих річках, безперечно, надїляються хорошим характером і підносяться на небо після відходу з цього світу. При купанні у Пушкарї, Прабхасї і Найміші, океанї, Девїці, Індрамарзі і Сварнавїндсі, без сумніву, підносяться на небо сидючи на небесній колїсницї, сповненї задоволення і поклонїння апсари. Занурюючись у води Хїраньявїнди із зосередженим розумом і шануючи той священний потїк, та омиваючись далї у Кушешайї і Девендрї, людина очищається від усіх гріхів. Відвідуючи Індратойю у безпосередній близькостї від гори Гандхамадани і поряд з Каратойсю, в країні під назвою Куранга, слїд дотримуватися посту протягом трьох днів, а потїм омитися у цих священних водах із зосередженим серцем і чистим тїлом. Роблячи це, безумовно набувають заслугу рївну Ашвамедсі. Купання в Гангадварї, Кушавартї, Вїлваці, що у горах Нїга, а також у Канкхалї, безсумнівно, очищаються від усіх гріхів, а потїм підносяться на небеса. Якщо людина стає брахмачарином і приборкує свїй гнів, присвячує себе їстинї й практицї співчуття до всіх їстот, а потїм омивається в Джала-пардї (*Озеро Вод*), безперечно, набуває заслуги рївної Ашвамедсі. Та частина, де Бхагїратхї-Ганга тече у північному напрямку, відома, як злиття небес, землі й пекла. Дотримуючись постїйно, протягом одного місяця, і омиваючись у цїй священній тїртсі, відомїй, як бажана для Магешвари, людина стає здатною споглядати божеств. Той, хто дає жертвопринесення водою своїм пращурам у Шаптаганзі, Триганзі й Індрамарзі, отримує амрїту за їжу, якщо досї терпить переродження. Людина, яка, з чистим тїлом і розумом, займається своєю щоденною Агнїхотрою і дотримується посту протягом одного місяця, а потїм омивається в Магашрамї, безперечно, доможеться успіху протягом місяця. Омившись, після посту протягом трьох днів і очищенням розуму від усіх поганих пристрастей, у великому озерї Бхрїгу Кунда, людина, навїть очищається від гріха вбивства брахмана. Омившись у Каньякупї та зробивши омивання у Валаці, людина здобуває велику знатнїсть навїть серед божеств і сяє у славі. Омившись у Девїці й озерї відомому під назвою Шундарїка, як і в тїртсі Ашвіні, людина набуває, у своєму наступному життї, великої краси тїла. Постом, протягом двох тижнів, і купанням у Магаганзі та Крїттїкагараці, людина очищається від усіх гріхів і підїмається на небо. Омиванням у Вайманїці та Кїнкїніці, людина набуває сили побувати будь-де за бажанням і стає об'єктом великої поваги у небесному свїтї апсар. Якщо людина, приборкуючи гнів і дотримуючись обїтницї брахмачарї протягом трьох днів, омиється в річцї Вїпашї, в мїсцині названїй Калїка, вона певно досягне успіху у подоланнї потреби відродження. Омиванням у притулку, що є священним для крїттїків і пропонуючи піднесення води пїтарам, а потїм власкавленням Магадеви, людина стає чистою тїлом і душею та підїмається на небеса. Якщо, дотримуючись посту три днї, з очищеним тїлом і розумом, омитися в Магапурї, звільнившись від страху перед усіма рухомими й нерухомими їстотами, як і усіма двоногими. Омиваючись у лісі Девадару і пропонуючи принесення води предкам, та, живучи там протягом семи ночей з чистим тїлом і розумом, досягають свїтів богів, йдучи з цього свїту. Омиванням у водоспадах Сараштамви, Кушаштамхи і Дронашармапади, безперечно, досягають свїту апсар, де чекатимуть стараннї послуги тих надлюдських їстот. Якщо хтось, стїйкий, скупається на Читракутї й Джанаштханї, та у водах Мандакїні, він обов'язково досягне царського процвітання (*отримає владу*). Відвідавши притулок, відомий за назвою Шамья та проживши там протягом двох тижнів, і купаючись у священних водах, які там їснують, людина набуває можливостї зникати за бажанням і насолоджується щастям, подїбно гандхарвам. Відвідуючи тїртху відому за назвою Каушїкї та проживаючи там з чистим серцем, утримуючись від усякої їжі та пиття протягом трьох днів, людина отримує можливїсть жити, у своєму наступному життї, в щасливому свїтї гандхарвїв. Купання в чудовїй тїртсі названїй Гандхатарака та проживання там протягом одного місяця, утримуючись весь час од їжі та пиття, людина отримує здатнїсть зникати за бажанням і, через двадцять один день, піднятися до неба. Той, хто купається в озерї відомому за ім'ям Матанга, обов'язково досягає успіху за одну нїч. Той, хто омиється в Аналамвї або у вічнїй Андхаці, або у Найміші, або у тїртсі названїй Сварга, і запропонує принесення води предкам, приборкуючи свої почуття в цей час, отримує заслугу людського жертвопрїношення. Купання в Гангахрадї й тїртсі відомїй під назвою Утпалавана, та щоденно жертвуючи там пїдношенням води пращурам цїлий місяць, людина набуває заслуги Ашвамедхи. Купання в мїсцї злиття Ганги і Ямуни, як і в тїртсі біля гїр Кланджара, і пропонуючи щодня принесення води пїтарам протягом цїлого місяця, людина набуває заслуги десяти жертвопрїнесень коня. Омиванням ув озерї Шаштхї, людина набуває заслуги набагато бїльшої, нїж та, що дається за дарування їжі. Десять тисяч тїртх і тридцять мїльїонів інших тїртх сходяться в Праязї, при злиттї Ганги і Ямуни, о найпершїй з роду Бгарати, у мїсяцї Магха. Той, хто омиється у Праязї, з приборканою душею і дотримуючись суворих обїтів у цей час, у мїсяцї Магха, очищається від усіх своїх гріхів, о володарю

роду Бгарати, і досягає небес. Омиваючись у священній для марутів тіртсі, як і в тій, що є притулком прашурів, а також у тій, що названа Вайвасвата, людина очищається від усіх гріхів і стає чистою і святою, як тіртха. Відвідуючи Брахмаширас, як також і Бхагіратхі, та омившись там, пропонуючи підношення пітарам кожен день протягом цілого місяця, утримуючись від їжі весь час, можна бути певним, що досягнеш світу Соми. Омиванням в Утпатаці, а потім в Аштавакрі, та піднесенням води прашурам кожен день протягом дванадцяти днів поспіль, в той же час утримуючись від їжі, людина отримує заслугу найвищого жертвопринесення. Омиванням біля гір Ашмапріштха, Ніравінда і Краунчападі, — всі три в Гаї — людина очищається від гріха вбивства брахмана. Купання у першому місці очищає від одного вбивства брахмана; купання в другому очищає від двох злочинів такого виду, а купання в третьому очищає від трьох таких злочинів. Омиванням в Калавінзі, отримують велику кількість води для використання у наступному світі. Людина, при купанні в місті Агні, отримує такі заслуги, які дають їй право жити, під час свого наступного народження, в місті дочки Агні. Омиванням у Вішалі, що в Каравірапурі, і піднесенням води своїм предкам, а також омиванням в Девахраді також, людина стає подібна Брахмі й сяє у такій же славі. Омиванням у Пунараварта-нанді, як також і в Магананді, людина, приборкана в почуттях і до усіх співчутлива, прямує до небесного саду Індри, Нандани, і чекають її там різноманітні апсари. Купанням, із приборканою душею, в тіртсі, яка носить ім'я Урваши й розташується на річці Лохіт'я, в день повні місяця Картіка, досягають заслуг жертвопринесення Пундаріка. Купанням у Рамахраді і пропонуючи принесення води пітарам біля річки Віпаса (Біас), і дотриманням посту протягом дванадцяти днів, очищаються від усіх гріхів. Омиванням у тіртсі Магахраді, з очищенням серцем і після дотримання посту протягом одного місяця, безумовно, отримують кончину, як у мудреця Джамдагні. Очищаючись жаром у тіртсі Віндх'я, людина вірна правді й наділена співчуттям до всіх істот, повинна тоді вдатися до суворої покути, спонукувана смиренням. Роблячи так, вона обов'язково досягне успіху в подвижництві протягом місяця. Купанням в Нармаді, як і в тіртсі відомій, як Шурпарака, з дотриманням посту протягом двох тижнів, безсумнівно, досягнуть царського становища у своєму наступному народженні. Якщо йти далі зі стриманими почуттями і приборканою душею до тіртхи під назвою Джамбумарга, без сумніву досягнеш успіху протягом одного дня і ночі. Відвідуванням Чандалікашрама і омиванням у тіртсі названій Кокамукха, харчуючись лише зеленню і носячи дрантя за одяг, без сумніву, людина отримає десять дівчат надзвичайної краси своїми дружинами. Той, хто живе в краю тіртхи відомої за назвою Канья-храда ніколи не піде у світи Ями. Така людина, безсумнівно, досягне світів блаженства, які належать небожителю. Той, хто омиється, зі стриманими почуттями, в день молодика, в тіртсі знаній, як Прабхаса, безумовно, о міцнорукий, відразу досягне успіху і безсмертя. Купанням у тіртсі під назвою Уджанака, яка лежить біля притулку сина Арштішени, і в наступній тіртсі, яка знаходиться біля притулку Пінги, безумовно, очищаються від усіх гріхів. Дотримуючись триденного посту і омиваючись у тіртсі Куля, читаючи священні мантри, відомі, як Агхамаршана, людина досягає заслуги Ашвамедхи. Тримаючись посту протягом однієї ночі і омившись у Піндараці, людина очищається на зорі наступного дня і досягає заслуги жертвопринесення Агріштома. Той, хто відвідає Брахмашару, що прикрашає ліс названий Дхармаранья, очищається від усіх гріхів і отримує заслугу жертвопринесення Пундаріка. Омиванням у водах гори Майнака і молячись вранці і ввечері, та живучи там протягом місяця, приборкуючи бажання, людина досягає заслуг усіх жертвопринесень. Вирушаючи в Калоллаку, Нандікунду і Утгара-манасу, й досягнувши місця, що у межах ста йоджан од будь-якого з них, людина очищається від гріха умиртвіння плоду. Той, хто досягає успіху у спогляданні вигляду Нандішвари, очищається від усіх гріхів. Купання в тіртсі названій Сваргамарга, безумовно, веде до світів Брахми. Знаменитий Хімаван святим є. Той цар гір є вітчимою Шанкари. Він джерело всіх коштовних каменів і самоцвітів, місце відпочинку сиддхів і чаранів. Та відроджена людина, добре знайома з Ведами і яка, щодо цього життя є надзвичайно нестійка, покидає своє тіло на цих горах утриманням від усякої їжі і питва, згідно обрядів викладених у писаннях, після вшанування богів і схилиючись у поклонінні аскетам, безсумнівно, досягне успіху і перейде до вічних світів Брахми. Немає нічого недосяжного для того, хто живе в тіртсі, стримуючи хіть і підкоряючи гнів, внаслідок такого проживання. Для цілі відвідування всіх тіртх у світі, слід подумки згадувати ті з них, які майже недоступні або перебування в яких пов'язано з непереборними труднощами. Перебування у тіртсі плідне чеснотами жертвопринесення. Вони здатні очистити всі гріхи. Сповнені великих чеснот, вони здатні привести на небеса. Вони дійсно велика таємниця. Навіть божества повинні омиватися в тіртхах. Їх вони також очищають від гріха.

Цю бесіду про тіртхи повинні вести брахмани для чесних і праведних осіб, що намірилися досягти того, що для їхнього ж блага. Слід також вимовляти про них уголос для своїх доброзичливців і друзів, своїх слухняних і відданих учнів. Ангїрас, сповнений великих заслуг аскет, повідав цю оповідь Гаутамі. Сам Ангїрас почув її від Кашьяпи, велемудрого. Великі ріши розглядають цю оповідь гідною постійного повторення. Вона насамперед очищення всіх речей. Якщо людина читає її постійно, кожен день, безсумнівно, очиститься від усякого гріха і перейде на небо по закінченні цього життя. Той, хто слухає читання цієї оповіді, повіданої Ангїрасом, яка вважається таємницею, — обов'язково досягне, у своєму наступному житті, народження в хорошій сім'ї і більше того, може бути наділений пам'яттю про своє попереднє існування.

Так вістить розділ двадцять п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Вайшампаяна вів далі:

Рівний Бріхаспаті розумом, а самому Брахмі у всепрощенні, нагадуючи Шакру майстерністю і Сурью потугою, Бгішма син Ганги, нескінченний міццю, був повалений у бою Арджуною. У супроводі своїх братів і багатьох інших людей, цар Юдхіштхіра розпитував його. Старий герой лежав на ложі, бажаному героям, ув очікуванні сприятливого часу, коли він міг би попроситися зі своїм тілом. Багато великих ріши прийшло туди щоб поглянути на того найпершого з роду Бгарати. Серед них були Атрі, Васіштха, Бхрігу, Пуластья, Пулаха і Крату. Були там також Ангїрас, Гаутама, Агастья, Суматі, самоприборканий душею, Вішвамित्रа і Стхулаширас, Самварта, Праматі і Дама. Були також Бріхаспаті, Ушанас, Ньяса, Чьявана, Кашьяпа, Дхрува, Дурвасас, Джамадагні, Маркандейя, Галава, Бхарадваджи, Райбхья, Явакрїта і Тріта. Були Стхулакша, Савалакша, Канва, Медхатїтхі, Кріша, Нарада, Парвата, Судханва, Еката і Двіта. Були також Нітамбху, Бхувана, Дхаумья, Сатананда, Акрїтаврана і син Джамадагні Рама, та Кача. Всі ці піднесені й великі ріши прийшли туди до Бгішми, що лежав на ложі зі стріл. Юдхіштхіра зі своїми братами, належним чином вклонилися тим піднесеним ріши, які прийшли туди, один за одним, у належному порядку. Отримавши вшанування, ті найперші мудреці сіли і почали розмовляти один з одним. Їх розмова стосувалася Бгішми і була дуже солодка і приємна для всіх почуттів. Почувши, що розмова їх стосувалася його, Бгішма сповнився захоплення і вважав себе вже на небесах. Ті ріши, потім, отримавши дозвіл Бгішми і царів-пандавів, зробилися невидимими, зникаючи у всіх на очах. Пандави ж вклонилися і вшановували тих благословених подвижників навіть після того, як вони зробилися невидимими. Потім вони з радісною душею чекали на сина Ганги, подібно брахманам досвідченим у мантрах, які чекають з благоговінням схід Сонця. Пандави побачили, що обрій спалахнув блиском внаслідок їх покаяння і наповнилися здивуванням через побачене. Думаючи про високе щастя і могутність тих ріши, пандави заговорили на цю тему з їх дідом Бгішмою.

Вайшампаяна провадив:

Починаючи розмову, праведний Юдхіштхіра, син Панду, торкнувся стіп Бгішми головою, а потім знову почав запитувати, стосовно моралі й праведности.

Юдхіштхіра спитав:

Які країни, околиці, притулки, гори і, які річки, о діду, є найпершими святими місцями?

Бгішма відповів:

Про це оповідають стару бесіду між брахманом, що дотримувався обітниць Шила і Ункча, о Юдхіштхіро, і мудрецем, увінчаним аскетичним успіхом. Одного разу, один найліпший, блукаючи по цій землі, прикрашеній горами, прибув нарешті до хати найкращого, який вів домашній спосіб життя згідно обітниць Шила. Останній вітав свого гостя згідно обрядів. Прийнятий з такою гостинністю, щасливий ріши провів радісно ніч у хаті свого господаря. Наступного ранку брахман, що тримався обітниць Шила, закінчивши всі його вранішні турботи та обряди, і очистившись належним чином, вельми бадьоро підійшов до свого гостя увінчаного аскетичним успіхом. Зустрінувшись один з одним і сівши невимушено, вони почали розмовляти на приємні теми пов'язані з Ведами і Упанішадами. Йдучи до висновку бесіди, брахман, що дотримувався обітниць Шила, шанобливо звернувся до увінчаного успіхом ріши. Наділений розумом, він задав це саме питання, яке ти, о Юдхіштхіро, поставив мені.

Бідний брахман спитав:

Які країни, околиці, притулки, гори, річки є найпершими святими місцями? Повідай мені це.

Ріши увінчаний успіхом відповів:

Ті країни, ті околиці, ті притулки й ті гори слід розглядати в якості найперших святих місць, через які або біля яких тая найперша з усіх річок, а саме, Бхагіратхі тече. Тих результатів яких істота здатна досягти покутами, брахмачарєю, жертвопринесенням, або практикуючи зречення, безсумнівно, досягають лише живучи на березі Бхагіратхи і омиваючись в її священних водах. Ті істоти, чиї тіла були омиті священними водами Бхагіратхи або чиї кістки були вкинуті у русло цього священного потоку, не покинуть неба будь-коли. Ті люди, о вчений брахмане, які використовують воду Бхагіратхи у всіх їхніх діях, безсумнівно, піднесуться на небо після відходу з цього світу. Навіть ті люди, які, здійснивши різні види гріховних учинків у першій частині свого життя, беруться за розум після декількох років, щоб прожити на березі Ганги, досягають успіху у найкращому завершенні. Сотні жертв не можуть перекрыти ту заслугу, яку самоприборкані люди здатні отримати омиванням у священних водах Ганги. До людини ставляться з повагою і вшановують на небесах до тих пір, поки її кістки лежать у руслі Ганги. Так само як Сонце, коли підіймається на світанку, спалахує пишнотою розсіюючи морок ночі після того, таким же чином людину омиту у водах Ганги бачимо у блиску пишноти, очищеною від усіх її гріхів.

Ті країни і ті сторони світу, позбавлені священних вод Ганги, подібні ночі без місяця, чи деревам без квітів. Воістину, світ без Ганги ніби різні касти і шаблі життя, коли вони позбавлені праведности, або, немов жертвопринесення без соми. Без сумніву, країни і сторони світу, де немає Ганги, мов небосхил без Сонця або Земля без гір, чи небо без повітря. Всі тіла істот у трьох світах, якщо торкнуться сприятливих вод Ганги, отримують задоволення, подібного якому вони не мали ні від чого іншого. Той, хто п'є воду Ганги, нагріту сонячними променями, отримує заслуги набагато більші, ніж ті, що надає обітниця харчуватися зернами пшениці чи іншим зерном узятим із гною. Неможливо сказати, чи рівні вони чи ні, а саме, той, хто виконує

тисячу обрядів Чандраяна для очищення тіла і той, хто п'є воду з Ганги. Неможливо сказати, чи рівні вони, чи ні, а саме, той, хто стоїть тисячу років на одній нозі і той, хто живе протягом лише місяця на березі Ганги. Той, хто постійно проживає на березі Ганги перевершує заслугами того, хто протягом десяти тисяч юг висить головою вниз.

Як бавовна, коли потрапляє у вогонь, спалюється без останку, так і гріхи людини, яка купається в Ганзі, знищуються без останку. Немає закінчення, що перевершує Гангу для тих істот, котрі з серцем стражденним од горя, прагнуть досягти цілей, які можуть розвіяти смуток їх. Немов змії позбавлені отрути лише при вигляді Гаруди, так само у цьому випадку людина очищається від усіх гріхів лише узрівши священний потік Ганги. Вони ж, які без доброго імені і, що захопилися справами гріховності, мають Гангу своєю славою, їх захистом, засобом порятунку, їх притулком чи прихистком. Багато серед нещасних людей, страждених різноманітними гріхами, огидними, коли мали би потонути у пеклі, були врятовані Гангою у потойбічному світі, якщо, незважаючи на їхні гріхи, вони шукали допомоги Ганги в літах. Ті, о найперший з мудрих, котрі кожен день занурюються у священні води Ганги, стають рівними великому Муні, і навіть божествам з Васавою на чолі. Ті нещасні серед чоловіків, позбавлені смирення і скромності поведінки, вкрай грішні, стають праведними і добрими, о брахмане, відправляючись до Ганги. Як амріта для божеств, як «сваха» для предків, як «шудха» для нагів, так само і вода Ганги для людини. Як діти, страждаючи від голоду, благають матерів своїх про їжу, таким же чином люди, бажаючи собі користі, припадають до Ганги. Як світ Самонародженого Брахми, речуть, є найпершим з усіх місць, так само, кажуть, Ганга найперша з усіх річок для тих, які бажають омивання. Оскільки Земля і корова, мовлять, головні засоби існування божеств та інших небожителів, так само у цьому випадку Ганга головний засіб існування всіх живих істот.⁶¹ Як боги підтримують себе амрітою, що походить від Сонця й Місяця, і, яка підноситься в різних жертвопринесеннях, так само людські істоти підтримують себе водами Ганги. Вимашений піском, узятим з берегів Ганги, вважає себе вже мешканцем небес, прикрашеним небесними мазями. Той, хто носить на голові бруд, узятий з берегів Ганги, являє собою променистий вигляд, рівний тому Сонцю, що прагне розвіяти навколишню пільму. Коли той вітер, зволожений краплями води Ганги, доторкнеться до когось, він очищає його відразу від усіх гріхів. Людина стражденна від лих, пригнічена їх вагою, відчуває, як усі її лиха розвіяла радість підхоплена її серцем, коли узріє цей священний потік. Мелодійністю лебедів, павичів та інших водних птахів, які бавляться на її грудях, Ганга кидає виклик навіть гандхарвам, а її високі береги навіть горам на Землі. Бачачи її поверхню, що рясніє лебедями та іншими різноманітними водоплавними, з берегами прикрашеними пасовищами корів на них, небеса втрачають власну пишноту. Високого щастя, яке відчувається проживанням на берегах Ганги, ніколи не може відчути той хто навіть проживає на небесах. Я не сумніваюся в тому, що людина, яка страждає від гріхів здійснених словами, думками і діяннями, очищається лише самим виглядом Ганги. Черпаючи той священний потік, торкаючись його і омиваючись в його водах, людина рятує предків своїх до сьомого коліна, своїх нащадків до сьомого коліна, а також інших предків і нащадків. Слухаючи Гангу, бажаючи притулку біля тієї ріки, п'ючи її воду, торкаючись її води і омиваючись в ній, людина рятує свій батьківський і материнський роди. Споглядаючи, торкаючись і п'ючи воду Ганги, або навіть вітаючи Гангу, сотні й тисячі грішників очищаються від усіх своїх гріхів. Ті, хто воліє щоб їх народження, життя і навчання були плідними, слід відправитися до Ганги і вшанувати предків і богів, пропонуючи їм піднесення водою. Заслуга, яку людина заробляє купанням у Ганзі така, що подібної вона не здатна отримати породженням синів чи багатством, або виконанням гідних діянь. Ті, хто, хоча й сповнені природними здібностями, та не прагнуть зрости сприятливу течію священної Ганги, без сумніву, подібні людям ураженим вродженою сліпотою або мертвим, чи позбавленим руху через параліч або кульгавість. Яка ж є людина, що не шанує цей священний потік, вшанований великими ріши, обізнаними на Теперішньому, Минулому і Майбутньому, як і самими богами з Індрою на чолі. Яка ж є людина, що не вдається до захисту Ганги, чийого захисту шукають ліси для пустельників і домогосподарі, яті та брахмачарини також? Людина праведної поведінки, з палкою душею, яка думає про Гангу в той час, коли її життєві сили покидають тіло, успішна в досягненні найвищої мети. Та людина, яка живе на березі Ганги до часу її смерті, вшановуючи її з благоговінням, звільняється від страху перед будь-якими нещастями, гріхами і царями. Коли той священний потік упав з небозводу, Магешвара тримав його на голові. Це ж бо той самий потік, який вшановують на небесах. Три світи, земля, небо і нижні, названі Патала, прикрашені трьома потоками цієї священної ріки. Людина, яка використовує воду з потоку, безумовно, увінчається успіхом. Як сонячний промінь для богів у небі, як Чандрамас для пітарів, як цар для людей, так само Ганга для всіх потоків. Хто втрачає матір чи батька, або синів, або подружжя, чи багатство, не впадає в таке горе, яке приходиться коли людина втрачає Гангу.

Людина не отримує тої радості від справ, що ведуть до світу Брахми, чи таким жертвам і обрядам, що ведуть до неба, чи дітям або багатствам, яке вона отримує споглядаючи Гангу. Задоволення тої людини, отримане спогляданням Ганги рівне тому, яке вона отримує спогляданням повного місяця. Та людина стає дорогою Ганзі, яка вшановує її з глибокою відданістю; з розумом повністю спрямованим на неї з благоговінням; яка відкидає будь-які інші оточуючі речі; з почуттям, що немає нічого іншого у всесвіті гідного подібної шани; і зі стійкістю, відкидає невдачу геть. Істоти, які живуть на Землі, у небі, чи на Небесах, дійсно, навіть істоти найвищі, — повинні завжди омиватися в Ганзі. Воістину, це найперший з праведних обов'язків. Слава Ганги за святість, поширилася по всьому всесвіту, бо вона народила всіх синів Сагари,

спалених дотла, звідси і до Небес. Люди омиті світлими, красивими, високими і швидкоплинними хвилями, піднятими вітром, Ганги, очищаються від усіх своїх гріхів і нагадують блиском Сонце з його тисячами променів. Ті люди, спокійні душею, які покинули їх тіла у водах Ганги, святість яких так само велика мов пряжене масло та інші рідини вилиті у жертвоприношеннях, і, що здатні надати гідності рівні найбільшій жертві, звичайно, досягають місця рівного самим божествам. Істинно, Ганга, сповнена слави, безмежна, тотожна всесвіту, шанована богами з Індрою на чолі, муні та людьми, здатна дарувати плоди всіх їхніх бажань сліпим, причинним і нездоленим в усіх речах. Ті, хто шукав притулку Ганги, покровительки усього всесвіту, трипоточної, заповненої водою відразу ж священною і солодкою ніби мед, дарувальниці всілякого добра, домоглися успіху в досягненні щастя на Небесах.

Той смертний, який перебуває на березі Ганги і бачить її кожен день, очищається її спогляданням і дотиком. Йому боги дають всіляке щастя тут і високе завершення потому. Гангу, вважають здатною врятувати кожну істоту від гріха і привести її до блаженства небесного. Вона опора рівна Прішні, матері Вішну. Вона рівна Словоу чи Мові. Вона вельми далека і її нелегко досягти. Вона — втілення сприятливості й процвітання. Вона здатна дарувати шість добре відомих якостей, починаючи з володінь або могутності. Вона завжди схильна подовжити свою прихильність. Вона віддзеркалення всіх речей у всесвіті, і вона високий притулок усіх істот. Ті, хто шукав її захисту в цьому житті, безперечно досягнуть небес. Слава Ганги поширилася над усім піднебессям, небесами, землею і всіма сторонами світу. Смертні створіння, за допомогою води тої найпершої з рік, завжди увінчуються високим успіхом. Та людина, яка сама бачить Гангу, вказує її іншим, виявляє, що Ганга рятує її від переродження і дає звільнення. Ганга зачала Гуху, воєводу небесних сил, в утробі своїй. Вона несе найцінніший з усіх металів, золото, також у цій утробі своїй. Ті, хто омивається в її водах щодня вранці, одержують сукупність трьох: Праведности, Багатства і Задоволення. Ці води є, знову ж таки, рівні святістю маслу, яке ллють із мантрами на жертвовному вогні. Здатна очищати людину від усякого гріха, вона зійшла з небесного світу, а її потік вшановує кожний. Ганга дочка Хімавану, дружина Харі, окраса неба і землі. Вона дарує все сприятливе і здатна дарувати шість добре відомих якостей, що починаються з володінь або могутності. Воістину, о царю, Ганга єдина річ великої святости у трьох світах і дарує заслуги усім. Дійсно, о царю, Ганга це праведність у зрідженому вигляді. Вона сила, що також тече у рідкому вигляді на Землю. Вона наділена пишнотою або могутністю масла, яке ллють із мантрами на жертвовному вогні. Вона завжди прикрашена великими хвилями, як також і брахманами, яких можна у будь-який час побачити при виконанні омивання в її водах. Падаючи з небес, вона була підтримана головою Шиви. Сама Мати небес, вона виникла з найвищої гори аби текти рівнинами і дарувати найціннішу перевагу усім істотам Землі. Вона є вищою причиною всіх речей, вона цілком бездоганна. Вона така ж тонка як брахмо. Вона дарує найкраще ложе для вмираючих. Вона веде істот прямо на небеса. Вона несе найбільші води. Вона дарує велику славу всім. Вона покровителька всесвіту. Вона рівна будь-якій формі. Вона найбільш бажана особам увінчаним успіхом. Істинно, Ганга це шлях до раю тих, хто омився в її потоці. Брахмани вважають Гангу рівною Землі в прощенні, а також у захисті і збереженні тих, хто живе на ній; так само, рівна Вогню і Сурьї силою і пишнотою, й нарешті, як завжди рівна самому Гусі у справі сприяння двічінародженим кастам. Ті люди, які в цьому житті навіть подумки прагнуть усією своєю душею до священного потоку, цього уславленого ріши, який плине зі ступні Вішну, вельми давньої і надзвичайно священної, домагаються успіху на шляху у світи Брахми. Цілком переконані, що діти та інше володіння, а також світи сповнені усілякого щастя, є тимчасовими і підлягають руйнуванню, люди пригнічені душею, які бажають досягнення цієї вічної оселі, однакової з брахмо, завжди звертаються у їх поклонінні до Ганги, з повагою і любов'ю, що буває у сина до матері. Люди очищені душею, які бажають домогтися успіху, повинні шукати захисту Ганги, що подібна корові, яка дає амріту замість звичайного молока; яка є успіх процвітання; яка володіє всевіданням; яка існує для всього всесвіту істот; яка є джерелом усіх видів їжі; яка є матір'ю всіх гір; яка є притулком для всіх праведників; яка не піддається виміру в могутності й силі; яка зачаровує серце самого Брахми. Задовольняючи суворою покутою всіх богів з Верховним Господом (*Вішну*), Бхагіратха принесла Гангу на Землю. Відправляючись до неї, людям завжди вдається звільнитися від усякого виду страху, як тут, так і в майбутньому.

Спостерігаючи за допомогою розуму, я вже згадав тобі, лише малу частку переваг Ганги. Моєї сили, однак, недостатньо, щоб говорити про всі чесноти священної ріки, чи навіть оцінити її могутність і святість. Можна, додаючи усіх сил, перелічити камені на горі Меру або виміряти води океану, але ніхто не може полічити всіх чеснот, які належать водам Ганги. Тому, вислухавши ці особливі чесноти Ганги, які я вимовив з великою відданістю, слід, у думках, словах і справах, шанувати їх із вірою і відданістю. Вислухавши ті чесноти, які я перелічив, ти справді заповнив усі три світи славою і досяг певного успіху, дуже великого, якого важко досягти будь-якій іншій особі. Воістину, ти будеш, незабаром після цього, бавитися у щасті багатьох світів великого блаженства створених самою Гангою для тих, хто вшановує її. Ганга завжди поширює милості до тих, які присвячені їй зі смиренням серця. Вона об'єднує тих, хто такий відданий їй, у всякому щасті. Я молюся щоб високошанована Ганга завжди надихала твоє серце і розум такими якостями, які несуть праведність.

Бгішма вів далі:

Вчений аскет, наділений високим розумом, великою вченістю і увінчаний успіхом, таким чином звернувся був до того бідного брахмана, що тримався обітниці Шила на теми нескінченності чеснот Ганги, а потім піднісся на небо. Брахман же, що дотримувався обітниці Шила, пробуджений словами того аскета, увінчаного успіхом, належним чином вклонявся Ганзі і досяг високих успіхів. Ти також, о сину Кунті, шукай Ганги з великою відданістю, адже тоді ти, у нагороду за це, досягнеш високих і чудових успіхів.

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж у в а в :

Почувши цю оповідь Бгішми сповнену хвали Ганзі, Юдхіштхіра зі своїми братами сповнився найбільшого захвату. Та людина, яка читає або чує цю священну оповідь-хвалу Ганзі, очищається від усякого гріха.

Так вістить розділ двадцять шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 27

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

О діду, ти наділений мудрістю і знаннями писань, з вдачею і поведженням, з різноманітними видами відмінних якостей і мудрий роками. Ти усім відомий розумом, мудрістю і покаанням. Я, отже, о найперший серед праведних, бажаю звернутися і запитати тебе стосовно Праведности. Не існує іншої людини, о царю, у всіх світах, гідної відповіді на ці теми. О кращий з царів, як може хтось, чи то кшатрій чи то вайшья, або шудра, домогтися успіху в досягненні становища брахмана? Тобі слід повідати мені ті засоби. Чи покааннями, найбільш суворими, чи релігійними діяннями, або знаннями писань, та особа, що належить до будь-якої з трьох каст, спроможна досягти становища брахмана? Повідж мені це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Становища брахмана, о Юдхіштхіро, не в змозі досягти особа, яка належить до будь-якої з трьох інших каст. Це становище є найвищим по відношенню до всіх істот. Подорожуючи через незліченну кількість станів існування, піддаючись колообігу народжень, нарешті, в якомусь народженні вона з'являється брахманом. Про це оповідають стару історію, о Юдхіштхіро, про розмову між Матангою і ослицею. Колись брахман отримав сина, який, хоча й породжений особою іншої касті, був, однак, посвячений обрядами дитинства і юнацтва встановленими для брахманів. Дитину назвали іменем Матанга і був він сповнений усяких чеснот. Його батько, бажаючи зробити жертвопринесення, наказав йому, о нищителю ворогів, зібрати предмети, необхідні для чину. Отримавши наказ свого батька, він відправився з цією метою, їдучи на велешвидкому візку, запряженому ослом. Сталося так, що осел, запряжений у цей візок, був молоденьким. Отже, замість підкорятись віжкам, тварина потягла візок до матері-ослиці, яка привела його. Матанга незадоволений цим, почав часто бити тварину своїм стрекалом по носі. Бачачи ті сліди насильства на носі своєї дитини, ослиця, сповнені любови до нього, сказала: «Не журися, о дитино, за його поведження. Чандалом є той, хто веде тебе. Бо немає суворости у брахмана. Брахман, кажуть, друг усіх істот. Він навчитель усіх істот і їх правитель. Чи може він карати будь-яку істоту так жорстоко? Цей хлопець, однак, гріховних вчинків. В ньому немає співчуття аби виказати його навіть до такої юної істоти, як ти. Він просто випробовує касту свого народження, поводячись таким чином. Вдача ж, яку він має, отримана від його батька, не дозволяє зростати цим почуттям жалости й доброти, які притаманні брахману!».

Почувши ці різкі слова ослиці, Матанга швидко зійшов з візка і звертаючись до ослиці, мовив: «Скажи, о благословенна пані, якою провинною заплямована моя мати? Як ти знаєш, що я чандал? Відповідай мені без зволікання. Як, власне, ти дізналася, що я чандал? Як я втратив становище брахмана? О велемудра, повідай мені все це докладно, від початку до кінця!».

О с л и ц я м о в и л а :

Народжений ти був жінкою-брахманкою збудженою бажанням, від шудри-перукаря. Отже ти чандал за народженням. Становища брахмана ти не маєш взагалі.

Б р а х м а н п р о д о в ж и в :

По таким слові ослиці, Матанга повернувся додому. Побачивши його повернення, його батько сказав: «Я послав тебе в нелегкій справі збору речей для мого призначеного жертвопринесення. Чому ти повернувся не виконавши завдання? Хіба сталося щось погане з тобою?»

М а т а н г а м о в и в :

Як може той, хто не належить певній касті народження, або вельми низькій касті, вважати, що все гаразд і щасливо? Як, о батьку, може та людина бути щасливою, мати якої заплямована? О батьку, ця ослиця, яка здається більше, ніж людська істота, говорить мені, що я був народжений брахманкою від шудри. Я повинен, з цієї причини, пройти суворі покути!».

Сказавши ці слова своєму батькові і твердо зважившись на те про що сказав, він попрямував до лісу і вдався до суворої покути. Вирішивши виконати ті покаання з метою щасливого набуття становища брахмана, Матанга почав обпалювати навіть богів суворістю свого аскетизму. Тож, до нього, так зайнятого покаанням, з'явився володар богів Індра і вирік: «Чому, о Матанго, ти проводиш свій час у такій журбі, утримуючись від усіх видів людських насолод? Я дам тобі блага. Назви бажаний подарунок. Зупинись, та скажи мені, що в тебе на серці. Навіть недосяжне, я дам тобі.

М а т а н г а с к а з а в :

Прагнучи досягти становища брахмана я почав виконувати ці покути. Після того, як отримаю його, я піду додому. Саме це є благом, якого прагну.

Бгішма провадив:

Почувши ці слова його, Пурандара мовив йому: «Становище брахмана, о Матанго, якого ти бажеш досягти, насправді недосяжне тобі. Це правда, ти волієш досягти його, але в той же час, цього не набути особам народженим з неочищеними душами. О нерозумний, ти обов'язково загинеш, якщо будеш зятим у цьому занятті. Відмовся, відтак, від цього марного зусилля, без загайки. Ця мета твого бажання, а саме, становище брахмана, найперше з усіх, недосяжна покаянням. Отже, жадаючи того найвищого статусу, ти безперечно загинеш. Народжений чандалом ніколи не може досягти цього становища, яке вважається найсвятішим серед божеств, асурів і людей!».

Так вістить розділ двадцять сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 28

Бгішма мовив:

Після слів Індри, Матанга, помірний обітницями й добре приборканий душею, не прислухаючись до порад Володаря богів, простояв протягом ста років на одній нозі, о нев'янучий славою. Шакра ж, великий славою, ще раз з'явився перед ним і звертаючись до нього вирік: «Статус брахмана, о дитя, недосяжний. Хоча ти й домагаєшся його, неможливо для тебе отримати його, о Матанго. Жадаючи того дуже високого становища ти безперечно будеш знищений. Не треба, о сину, чинити таку необачність. Це не може бути праведним шляхом для тебе. О нерозумний, це неможливо для тебе, отримати його в цьому світі. Воістину, жадаючи недосяжного, ти обов'язково загинеш невдовзі. Я неодноразово забороняв тобі. Прагнучи, однак, досягти цього високого статусу за допомогою твого покаяння, незважаючи на мої неодноразові настанови, ти обов'язково зустрінешся з руйнуванням.

Зі стану тваринного життя особа досягає стану людини. Якщо народиться людиною, то обов'язково пуккашею або чандалом. Воістину, прийнявши народження в цій гріховній касті існування, а саме, пуккаші, особа, о Матанго, повинна існувати в ній протягом дуже довгого часу. Пройшовши період у тисячу років саме в такій касті, людина досягає наступного статусу — шудри. У касті шудри, знову ж таки, потрібно провести тривалий час. Після тридцяти однієї тисячі років набувають статусу вайш'ї. Там, у цій касті, потрібно пройти дуже довгий період. Через деякий час, що у шістдесят разів більше, ніж той, що був заявленим, як період існування шудрою, особа народжується у касті бійців. У касті кшатрійів, потрібно провести дуже багато часу. Через деякий час, що вимірюється множенням останнього періоду на шістдесят, особа народжується занепалим брахманом. У цьому стані потрібно пробути протягом тривалого часу. Згодом, множачи минулий період на двісті, особа народжується у такого брахмана, який живе використовуючи зброю. Там, у цьому стані, потрібно провести тривалий час. Через деякий час, визначений множенням минулого періоду на три сотні, особа народжується в роду брахманів, яким дається читання Гаятрі та інших священних мантрів. Там, у цьому стані, потрібно бути тривалий час. Через деякий час, що визначається шляхом множення минулого періоду на чотириста, особа народжується в роду такого брахмана, який добре знайомий з усіма Ведами і священними писаннями. Там, у такому стані, треба провести дуже довгий час. Під час життя в цьому стані існування, радість і печаль, бажання і відроза, суєта і лихослів'я, прагнуть потрапити в нього і зробити його негідником. Якщо йому вдасться підпорядкувати тих ворогів, тоді він досягає високого кінця. Якщо, з іншого боку, тим ворогам вдалося підкорити його, він падає з високого статусу, подібно людині, яка падає на землю з високої вершини дерева пальміри. Знаючи про це напевно, о Матанго, кажу тобі, проси інший дарунок, бо статус брахмана не може бути досягнутий тобою, який народжений чандалом!

Так вістить розділ двадцять восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 29

Бгішма сказав:

По такій пораді Індри, Матанга, суворий обітницями, відмовився чути, що той пропонував. Натомість, дотримуючись обітів і очистивши душу, він практикував суворі покаяння, стоячи на одній нозі протягом тисячі років, і був глибоко занурений у Йогу-медитацію. Після тисячі років, Шакра ще раз прийшов до нього. Звісно, вбивця Бали і Врітри сказав йому ті ж слова.

Матанга спитав:

Я провів цю тисячу років, стоячи на одній нозі, в глибокій медитації, дотримуючись обітниць брахмачар'ї. Чому ж мені не вдалося отримати статусу брахмана?

Шакра відповів:

Хто народився чандалом, не може, навіть за допомогою будь-яких засобів, набути статусу брахмана. Тому назви якийсь дарунок, аби та вся праця твоя не виявилася безплідною!

Від таких слів володаря сурів, Матанга сповнився сумом. Він відправився у Праягу і провів там сто років, стоячи весь час на пальцях. В результаті дотримання цієї Йоги, яку було дуже важко стерпіти, він став дуже виснаженим, а його артерії і вени розпухли і проступили. Він схуд до шкіри і кісток. Дійсно, чулисьмо, що праведний душею Матанга, під час практики тої аскези в Гаї, впав на землю від знемоги. Володар і подавець

дарунків, перейнятий благом усіх істот, Васав, глянувши на нього впалого, швидко прийшов на те місце і підтримав його хутенько.

Ш а к р а м о в и в :

Здається, о Матанго, що статус брахмана якого ти шукаєш, непідхожий для тебе. Цей статус недосяжний тобі. Воістину, в твоєму випадку він сповнений багатьох небезпек. Особа, власкавлюючи брахмана, отримує щастя, в той час як утримуючись від такого поклоніння, вона отримує горе і страждання. Брахман, стосовно всіх істот, дарувальник нагороди й бажаного, і захисник вже придбаного ними. Це завдяки брахманам пращури й боги власкавлюються. Брахман, о Матанго, речуть, найперша з усіх створених Істот. Брахман дає всі бажані речі і в бажаний спосіб? Блукаючи по незліченних кастах Буття і проходячи повторні переродження, істота досягає успіху в одному з подальших народжень отримуючи становище брахмана. Це становище насправді не може бути отримане особами неочищеними душею. Тож відкинь цю мету. Назви якийсь інших дарунок. Адже благо якого ти шукаєш недосяжне тобі.

М а т а н г а с к а з а в :

Скорботного, як я від горя, чому, о Шакро, ти засмучуєш далі такими словами, як ці? Ти вражаєш того хто вже мертвий таким поведженням. Я не жалію тебе за те, що придбавши статус брахмана ти нині занепа, щоб зберегти його, бо ти не маєш співчуття, аби виказати його подібному мені. О Звершнику ста жертвопринесень, статус брахмана, як ти кажеш, дійсно недосяжний будь-кому з трьох інших станів, але, люди, які досягли успіху в отриманні звичайними засобами того високого статусу, не дотримуються цього, бо які ж гріхи не чинить навіть брахман. Тих, хто, набув статусу брахмана, що, як і багатство, так важко придбати, і не прагнуть дотримуватись його далі, шляхом виконання відповідних обов'язків, слід вважати найнижчими з нещасних у цьому світі. Справді, вони найбільш гріховні з усіх істот. Безсумнівно, становища брахмана надзвичайно важко досягти, а, лишень досягнувши, важко підтримувати. Воно здатне розвіяти всяке горе. На жаль, досягнувши його, люди не завжди прагнуть дотримуватись цього, практикуючи праведність та інші обов'язки належні йому. Коли навіть такі особи вважаються брахманами, то чому ж я, який будучи задоволений собою, який насамперед з'єднав усі пари протилежностей, який відсторонився від будь-яких мирських речей, який уважний до обов'язку співчуття до всіх істот і стриманий поведінкою, не може вважатися гідним досягти цього становища. Чому я нещасний, о Пурандаро, бо з вини моєї матері впав до цього стану, хоча і праведна моя поведінка? Без сумніву, Долю неможливо відвернути або підкорити власними зусиллями, позаяк, о Господи, я не в змозі придбати, незважаючи на ці наполегливі зусилля мої, речі, на придбання яких я скерував моє серце. Якщо це так, о праведний, личить тобі дати мені якийсь інший дарунок, якщо, дійсно, я став гідним твоєї милості, або, якщо у мене є хоч маленька заслуга.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Нищитель Бали та Врітри тоді мовив йому: «Назви дарунок!». Після слів великого Індри, Матанга вирік наступні слова:

М а т а н г а м о в и в :

Дозволь мені володіти силою приймати будь-яку подобу за бажанням, мандрувати по небу і дозволь мені користуватися всіма задоволеннями, бажаними моему серцю. І дозволь мені також отримати шану від брахманів і кшатріїв. Я вклоняюся тобі, схиляючи голову, о боже. Також зроби мою славу, о Пурандаро, вічною у світі.

Ш а к р а с к а з а в :

Ти будеш відомим, ніби божество, особливою формою у віршах і тобі вклонятимуться всі жінки. Твоя слава, о сину, не матиме собі рівної у трьох світах!

Подарувавши ці два бажання, Васав відразу зник. Матанга також, випустивши свої життєві сили, досяг високого місця. Ти можеш бачити, таким чином, о бгарато, що статус брахмана дуже високий. Цього статусу не можна отримати тут, окрім природного способу народження, як сказав сам великий Індра.

Так вістить розділ двадцять дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 3 0

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Я почув цю велику оповідь, о продовжувачу роду Куру. Ти, о найперший з красномовних мужів, сказав, що становища брахмана надзвичайно важко досягти. Чулисьмо, проте, що в минулому, стану брахмана досяг Вішвамित्रа. Ти, однак, о краший з людей, казав нам, що статус не можна придбати. Я також чув, що цареві Вітахавьї, у давнину, вдалося отримати статус брахмана. Я бажаю почути, о могутній сину Ганги, історію підвищення Вітахавьї. Якими діяннями досяг той краший з царів успіху у придбанні становища брахмана? Чи було це через якийсь дарунок, що йшов від когось могутнього, чи ж це було через силу покаяння? Тобі слід повідати мені все.

Б г і ш м а м о в и в :

Почуй, о царю, як царствений мудрець Вітахавья, великий славою, досяг успіху в давні часи у придбанні становища брахмана, важкодосяжного, що користується такою високою пошаною у всьому світі. Коли піднесений Ману в минулому був праведно правив своїми підданими, він породив сина, справедливого душею, на ім'я Шарьяті. В роду Шарьяті, о царю, двоє царів народилося, а саме, Хайхайя і Таладжангха.

Обидва вони були синами Ватси, о найперший з переможців царів. Хайхайя, о царю, мав десять дружин. Від них він породив, о бгарато, сто синів, усіх вельми схильних до бійки. Всі вони схожі один на одного вдачаю і доблестю. Всі вони були наділені великою силою і всі вони володіли великою майстерністю у бою. Всі вони вивчали Веди і науку зброї ретельно. Також у Каші, о царю, був цар, який був дідом Діводаси. Найперший з переможців, він був відомим під ім'ям Харьяяшва. Сини царя Хайхайї, о володарю людей, які інакше відомі під назвою вітахавьї, вторглися у межі царства Каші й просуваючись углиб країни, що між річками Ганга і Ямуна, вели бій з царем Харьяяшвою, і також вбили його в ній. Вбивши царя Харьяяшву так, сини Хайхайї, ті великі вої-колісничні, безстрашно повернулися до свого чудового міста в країні ватсів. Тим часом син Харьяяшви Судева, подібний блиском на божество й ніби другий бог справедливости, був помазаний на престол Каші правителем. Радість Каші, той праведний душею цар правив своїм царством деякий час, коли сотня синів Вітахавьї знову вторглися у його володіння і перемогли його на прі. Після такої перемоги царя Судеви, переможці повернулися у своє місто. Після того Діводаса, син Судеви, був окроплений на престолі Каші правителем.

Знаючи доблесть тих піднесених царів, синів Вітахавьї, цар Діводаса, сповнений великої потуги, перебудував і укріпив місто Варанасі за наказом Індри. Терени Діводаси були повні брахманів і кшатрійів, повнилися вайшьями і шудрами. І вони буяли різними речами і запасами різного виду, були прикрашені вітринами крамниць і повнилися добробутом. Ці терени, о краший з царів, тяглися на північ від берегів Ганги до південних берегів Гоматі, й нагадували друге Амраваті (*місто Індри*). Хайхайї знову, о бгарато, напали на тигра серед царів, який керував своїм царством. Могутній цар Діводаса, наділений великим блиском, вийшовши зі своєї столиці, дав їм бій. Зустріч двох сторін було такою лютою, що нагадувала зустріч у минулі часи між сурами і асурами. Цар Діводаса бився з ворогом протягом тисячі днів, наприкінці яких, втративши веле прибічників та тварин, він надзвичайно засмутився. Цар Діводаса, о царю, втративши своє військо і, бачачи вичерпаними скарбниці, залишив свої скарби і втік. Відправившись у чудовий притулок Бхарадваджи, велемудрий цар, о підкорювачу ворогів, схилившись на знак вшанування, шукав захисту у ріши. Бачачи царя Діводасу перед собою, старший син Бріхастапі, Бхарадваджа, відмінний поведінкою, який був жерцем царя, сказав йому: «Яка причина твого приїзду? Розкажи мені все, о царю. Я зроблю те, що миле тобі, без будь-яких вагань!».

Ц а р м о в и в :

О святий, сини Вітахавьї погубили дітей і мужів мого дому. Лише я втік живим, повністю розбитий ворогом. Я шукаю твого захисту. Прошу тебе, о святий, захистити мене з такою любов'ю, мов твого учня. Ті царі, гріховні вчинками, перебили весь мій рід, залишивши тільки мене живим.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Тому, хто так жалібно благав, Бхарадваджи, велесилий сказав: «Не бійся, не бійся! О сину Судеви, нехай твої страхи розвіються. Я зроблю жертвопринесення, о царю, для того, що ти отримав сина, з яким ти спроможешся битися з тисячами і тисячами загонів вітахавьїв!».

Після цього ріши зробив жертвопринесення з метою отримання сина Діводасою. По ньому у Діводаси народився син на ім'я Пратарддана. Відразу після свого народження він виріс немов хлопчик повних десяти та трьох років і швидко освоїв усі Веди та усю зброю. За допомоги сили своєї Йоги, Бхарадваджа велемудрий, створив царевича. Дійсно, зібравши всі сили, що вирують у всесвіті, Бхарадваджа вклав їх разом у тілі царевича Пратарддани. Одягнутому у блискучі броні і озброєному луком Пратарддані, хвалу співали співаки і небесні ріши, сяйливому ніби зійшлій зірці, що світилася вдень. На своїй колісниці, із ятаганом при боці, він саяв мов палаючий вогонь. З шаблею і щитом, крутячи своїм щитом, він пройшов перед своїм батьком. Побачивши царевича, син Судеви, цар Діводаса, наповнився радістю. Дійсно, старий цар подумав, що сини його ворога Вітахавьї уже вбиті. Діводаса тоді настановив свого сина Пратарддану, як ювараджу, і вважаючи себе увінчаним успіхом почувався надзвичайно щасливим. Після цього, старий цар наказав тому підкорювачу ворогів, царевичу Пратарддані виступити проти синів Вітахавьї і вбити їх у бою. Наділений великими силами, Пратарддана, той підкорювач ворожих міст, швидко перетнув Гангу на своїй колісниці та пішов на місто вітахавьїв. Почувши стукіт коліс його колісниці, сини Вітахавьї, йдучи на власних колісницях, які були схожі на укріплені фортеці і були здатні знищити ворожі колісничі, виїхали зі свого міста. Покинувши їх столицю, ті тигри серед людей, сини Вітахавьї, всі як один умілі вої одягнені у кольчуги, кинулися з піднятою зброєю на Пратарддану, вкриваючи його зливою стріл. Оточуючи його незліченними колісницями, о Юдхіштхіро, вітахавьї пускали зливу зброї різного виду на Пратарддану, ніби хмари ллють потоки дощу на груди Хімавану. Відбиваючи їх зброю своєю, царевич Пратарддана, наділений могутньою силою, вбив їх усіх своїми стрілами, які нагадували сяйвом вогонь Індри. Їх голови відітнули, о царю, сотні й тисячі стріл з широким вістрям, і вої вітахавьї впали обаgrenі кров'ю, немовби дерева кіншуки підрубані сокирами лісорубів з кожного боку. Після того як його вої і сини полягли на прі, цар Вітахавья втік зі своєї столиці до притулку Бхрігу. Дійсно, прибувши туди, цар-утікач попросив захисту Бхрігу. Мудрець Бхрігу, о царю, запевнив переможеного царя у захисті. Пратарддана ж пішов слідами Вітахавьї. Прибувши в оселю мудреця, син Діводаси мовив гучним голосом: «Агов, слухайте ви, учні високого душею Бхрігу, що може статися сьогодні. Я хочу бачити мудреця. Ідть і повідомте йому про це!». Упізнавши у прибульці Пратарддану, ріши Бхрігу сам вийшов зі свого

сховища і вклонявся тому кращому з царів, згідно обрядів. Потім, звертаючись до нього, мудрець мовив: «Скажи мені, о царю, в якій ти справі?». Цар на це повідомив подвижнику причину свого прибуття.

Цар мовив:

Цар Вітахавья прийшов сюди, о брахмане. Віддай його. Його сини, о брахмане, знищили мій рід. Вони спустошили терени і багатство царства Каші. Сто синів цього царя пишалися своєю міццю, проте, всі були вбиті мною. Убивши того царя я сьогодні віддам борг перед моїм батьком!». Йому, той найперший з праведників, мудрець Бхрігу, пронизаний співчуттям, відповів, сказавши: «Немає кшатріїв у цій оселі. Всі хто тут — брахмани!». Почувши ці слова Бхрігу, що мусив прийняти він за правду, Пратарддана торкнувся стіп ріши повільно і, сповнений захвату сказав: «Цим, о святий, я без сумніву увінчався успіхом, оскільки цей цар відмовився від власної касти свого народження внаслідок моєї майстерности. Дай мені дозвіл, о брахмане, залишити тебе, і дозволь мені попросити тебе помолитися за мій добробут. Цей цар, о засновнику роду, який названий на ім'я, був змушений залишити своє товариство від дня його народження, через силу мою!».

Відпущений мудрецем Бхрігу, цар Пратарддана тоді вийшов з притулку, подібний змії, що вивергає отруту та відправився в місце звідки прийшов. Тим часом, цар Вітахавья досяг становища брахмана лише силою слова мудреця Бхрігу. І він також отримав повне володіння над усіма Ведами, через ту ж причину.

Вітахавья мав сина на ім'я Грітшамада, який красою вигляду був ніби другим Індрую. Одного разу дайтьї дошкулили йому вельми, вірячи, що він не хто інший, як Індра. Що стосується того піднесеного ріши, найперша зі шруті в Річах іде, як ця, а саме, та де Грітшамада є, о брахмане, і зберігається з великою повагою усіма брахманами. Наділений великим розумом, Грітшамада став двічінародженим мудрецем дотриманням брахмачарьї. Грітшамада мав відродженого сина на ім'я Сутеджас. Сутеджас же мав сина на ім'я Варчас, а син Варчаса був відомий під іменем Віхавья. Віхавья мав сина своїх стегон, якого назвали Вітатья, а Вітатья мав сина Сатью. У Сатьї був син по імені Шанта. У Шанти ж був син, мудрець Шарва. Шарва породив сина на ім'я Тама. Тама породив сина на ім'я Пракаша, який був найчудовішим брахманом. Пракаша мав сина на ім'я Вагіндра, який був головним з усіх шептунів священних мантрів. Вагіндра ж породив сина на ім'я Праматі, який був довершеним знавцем усіх Вед і їх додатків. Праматі ж породив від апсари Гхрітачі сина, названого Руру. Руру породив сина від своєї дружини Прамадвари. Цей син був відродженим ріши Шунакою. Шунака породив сина на ім'я Шаунака. Це було саме так, о найперший з царів, цар Вітахавья, хоча й кшатрій за кастою свого народження, отримав становище брахмана, о головний з кшатріїв, через милість Бхрігу. Крім того, я повідав тобі, родовід роду, який іде від Грітшамади. Що ще бажаєш дізнатися?

Так вістить розділ тридцятий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 31

Юдхіштхіра спитав:

Які люди, о ватажку роду Бгарати, гідні побожної поваги у трьох світах? Скажи мені це докладно по правді. Бо я ніколи не насичуюся слухаючи твої оповіді по цих темах.

Бгішма відповів:

Про це, таке давнє минуле, оповідають бесіду Наради і Васудеви. Бачачи Нараду, одного разу, у поклони зі складеними руками багатьом найпершим брахманам, Кешава звернувся до нього і запитав: «Кому ти вклоняєшся? Кого серед цих брахманів, о святий, ти вшановуєш з такою великою ретельністю? Якщо цих відповідей я гідний, тоді хочу знати це. Повідж, о найперший з праведників, мені це!»

Нарада сказав:

Слухай, о Говіндо, про те, хто ті, яким я вклонявся, о нищителю ворогів. Хто ж іще є в цьому світі, що так заслуговує того, щоб почути це? Я вклоняюся брахманам, о могутній, котрі постійно вклоняються Варуні, Ваю, Адитьї, Парджаньї, Богу вогню, Стхану і Сканді, Лакшмі й Вішну, Брахмі і Володарю мови, Чандрамасу, Воді, Землі й богині Сарасваті. О тигре серед роду Врішни, я завжди вклоняюся цим брахманам, сповненим покути, знайомим з Ведами, завжди присвяченим вивченню Вед і сповненим високої гідности. О могутній, я схиляю голову перед тими особами, вільними від хвастощів, звільненими, з порожнім шлунком, що чинять обряди на честь богів, завжди задоволені тим, що мають, і наділені прощенням. Я вклоняюся їм, о ядаво, виконавцям жертвопринесень, вибачливої вдачі, самоприборканим, володарям своїх почуттів, що вшановують істину й праведність, і віддають землю та корів гідним брахманам. Я схиляюся перед ними, о ядаво, присвяченим дотриманню покаянь, які живуть у лісах, існують плодами і коріннями, які ніколи не березуть нічого на завтра і уважні до всіх діянь та обрядів викладених у писаннях. Я вклоняюся їм, о ядаво, які годують і березуть своїх слуг, які завжди гостинні до гостей і їдять лише залишки того, що пропонується богам. Я вклоняюся їм, що стали непереборними вивчаючи Веди, які красномовно оповідають писання й дотримуються обітниць брахмачарья, і, які завжди присвячені виконанню обов'язків на жертвопринесеннях інших і навчають учнів. Я вклоняюся їм, наділеним співчуттям до всіх істот, які вивчають Веди до полудня, тобто поки їх спина не грітиме сонце. Я вклоняюся їм, о ядаво, які прагнуть отримати благовоління їх наставників, які труждаються у пізнанні їх Вед, тверді в дотриманні обітниць, що чекають, з покірною слухняністю, їхніх наставників і старших, і, які вільні від злоби і заздрости. Я вклоняюся їм, о ядаво, чудовим у дотриманні обітниць, мовчазним, обізнаним на брахмо, твердим у правді, дарувальникам лиття пряженого масла і приношення м'яса. Я схиляюся перед тими, о ядаво, які існують милостинею, виснажені через брак

достатнього харчування і напоїв, які жили в оселях своїх наставників, не схильних і позбавлених усіх насолод, і бідних на земні блага. Я схиляюся перед тими, о ядаво, які не мають прихильності до речей цієї землі, які не сваряться з іншими, не вдягаються, не мають бажань, що стали нездоланими через вивчення Вед, які красномовні в описанні праведности і, які є промовцями брахмо. Я схиляюся перед тими, які присвячені практиці обов'язку співчуття до всіх істот, які тверді у дотриманні істини, самоприборкані, мирні в їх поведінці. Я вклоняюся тим, о ядаво, які присвячені вшануванню богів і гостей, які дотримуються домашнього способу життя, і, що слідує практиці голубів у питанні їхнього існування. Я завжди вклоняюся тим особам, які існують сукупністю трьох, без послаблення, у всіх їхніх діяннях, уважні до правди і праведної поведінки. Я схиляюся до тих, о Кешаво, які знайомі з брахмо, які наділені знаннями Вед, які уважні до сукупності трьох, вільні від жадібности і праведні в їх поведінці. Я вклоняюся їм, о Мадгаво, які існують водою, або повітрям лише, або залишками їжі запропонованої спершу божествам і гостям, і, які уважні до різних видів чудових обітниць. Я завжди вклонятися тим, хто не має подружжя, через їх обітниць цноти, хто має подружжя та домашнє вогнище, через їх домашній спосіб життя, які є притулком Вед і притулком усіх істот у Всесвіті, через співчуття по відношенню до них. Я завжди вклоняюся тим ріши, о Крішно, які є творцями всесвіту, які є старшими всесвіту, які є найстарішими членами роду або сім'ї, які є розсіювачами темряви неутства, і, які є найкращими з усіх осіб у всесвіті праведністю поведінки і знанням писань.

Відтак, ти також, о нащадку роду Врішни, кожен день вклоняйся тим двічінародженим, про яких я мовлю. Гідні, як вони, побожного поклоніння, коли їм вклонятимешся, подарують щастя тобі, о безгрішний. Ті люди, про яких я кажу, завжди дарують щастя, як у цьому світі, так і в наступному. Шановані усіма, вони переміщуються в цьому світі, і якщо ти шануватимеш їх, безсумнівно, подарують тобі щастя. Ті, хто гостинні до всіх осіб, що приходять до них у гості, і які завжди присвячені брахманам і коровам, а також правді в мові й поведінці, досягнуть успіху в подоланні всіх бід і перешкод. Вони, які завжди присвячені миролюбній поведінці, а також ті, які вільні від злоби і заздрості, та ті, які завжди уважні до вивчення Вед, домагаються успіху в подоланні всіх бід і перешкод. Ті, хто вшановує всі божества, не віддаючи переваги будь-кому, і тим самим доводячи свою терпимість, ті, хто самі вдаються до однієї Веди, як до їх притулку, ті, хто сповнені віри й витримки, досягнуть успіху в подоланні всіх лих і перешкод. Ті, які вшановують найперших з брахманів з благоговінням і тверді у дотриманні обітниць, практикують чесноту милосердя, успішні у доланні всіх бід і перешкод. Ті, хто зайнятий у практиці покаяння, ті, які завжди уважні до обітниць безшлюбности, й ті, чиї душі були очищені покаянням, досягають успіху в подоланні всіх лих і завад. Присвячені вшануванню богів, гостей та членів їх сімей, а також пращурів, і ті, які їдять залишки їжі, запропонованої божествам, предкам, гостям і утриманцям, досягають успіху в доланні всіх бід і перешкод. Ті, хто, запалює домашнє вогнище, й належним чином бережуть його та вклоняються йому з благоговінням, й ті, хто належним чином чинить узливання богам в жертвопринесенні соми, досягти успіху в перетині всіх бід і перешкод. Вони поводяться належно з їх матерями, батьками, наставниками та іншими старшими, саме так і ти, о тигре серед врішни, поводячись, доможешся успіху в подоланні всіх бід і перешкод.

Сказавши ці слова, небесний мудрець замовк.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в .

З цих причин, ти також, о сину Кунті, завжди з благоговінням вклоняйся божествам, предкам, брахманам, гостям, що прибули в твій будинок і, як наслідок такої поведінки, ти обов'язково досягнеш бажаного завершення!

Так вістить розділ тридцять перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 32

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

О велемудрий діду, о знайомий з усіма галузями знання, кортить послухати твою оповідь на теми, пов'язані з Обов'язком і Праведністю. Повідай правдиво, о найперший з роду Бгарати, якими є заслуги тих осіб, що дають захист живим істотам чотирьох каст, коли ті молять про захист?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

О велемудрий і славетний сину Дхарми, слухай цю стару історію стосовно великої заслуги надання захисту іншим, які смиренно шукають захисту. Одного разу красивий голуб переслідуваний яструбом, впав униз з небес і попросив захисту у високо-благословенного царя Врішадарбхи. Чистий душею цар, бачачи нажаханого голуба, сховав його на колінах і втішив його, кажучи: «Заспокойся, о птахо, не бійся. Звідки ти такий наляканий? Що ти зробив і де, що через це втратив твої почуття від страху і швидше мертвий, ніж живий? Твій колір, о красна птахо, нагадує той, яким прикрашений щойно розпущений лотос блакитновидий. Твої очі мають відтінок гранату або квітки ашоки. Не бійся. Я наказую тобі: заспокойся! Коли ти попросив притулку у мене, знай, що ніхто не матиме мужності навіть подумати скривдити тебе, — тебе, який має захист і піклування про особу твою. Я для тебе відмовлюся сьогодні навіть од царства Каші й, у разі необхідності, моїх потреб теж. Тож заспокойся і нехай не буде страху в тебе, о голубе.

Я с т р у б с к а з а в :

Цій птасі призначено було стати мою їжею. Це зобов'язує тебе, о царю, не захищати її од мене. Я втратив цього птаха і маю повернути його. Воістину, з великими труднощами я догнав його нарешті. Його

плоть, кров, кістковий мозок і жир буде корисним мені. Цей птах буде здобиччю мені дуже приємною. Тож, о царю, не ставай між ним і мною. Нестерпною є жага, що мучить мене, й голод ссе моє серце. Відпусти птаха, покинь його. Я не в змозі більше терпіти болю від голоду. Я переслідував його, як мою здобич. Дивись, його тіло в синцях і розідране моїми крилами та пазурами. Поглянь, його дихання стало дуже слабким. Це зобов'язує тебе, о царю, не захищати його від мене. Використовуючи владу, котра по праву належить тобі, ти, дійсно маєш право втручатися у захист людської істоти, коли її прагне знищити людина. Та ти не можеш, проте, не визнати, що не маєш жодної влади над небесно-ширяючими птахами, стражденими від жаги. Твоя влада може поширюватися на твоїх ворогів, слуг твоїх, твоїх родичів, на суперечки, які мають місце між твоїми підданцями. Справді, може поширюватися і на кожну частину твоїх володінь і також над твоїми власними почуттями. Твоя влада, проте, не поширюється на небосхил. Виказуючи твою доблесть над такими ворогами, які діють проти твого бажання, ти можеш застосувати свою владу над ними. Твоє право, однак, не поширюється на птахів, які шугають у небі. Дійсно, якщо ти бажаєш заробити заслугу, шляхом захисту цього голуба, то твій обов'язок також дивитися на мене і робити те, що є належним для мене аби заспокоїти мій голод і врятувати моє життя!

Бгішма вів далі:

Почувши ці слова яструба, царствений мудрець здивувався. Незважаючи на ті слова його, цар, бажаючи надати йому необхідне, відповів йому говорячи наступне.

Цар мовив:

Даю бичка або кабана, чи оленя, або буйвола прикрашеного сьогодні заради тебе. Заспокой твій голод такою їжею сьогодні. Ніколи не залишу того хто шукає мого захисту, така моя тверда обітниця. Дивися, о птахо, цей голуб не залишає моїх колін!

Яструб сказав:

Я не їм, о царю, плоть кабана чи вола, чи будь-яких інших різноманітних птахів. Що мені до такої їжі чи іншої якої? Мене турбує та їжа, яка була вічно призначена для істоти мого стану. Яструби харчуються голубами, — це вічна постанова! О безгрішний Ушинаро, якщо ти відчуваєш таку прихильність до цього голуба, то тоді дай мені плоть твого власного тіла, вагою, рівною цьому голубу.

Цар мовив:

Велику прихильність ти виказав мені сьогодні говорячи зі мною подібним чином. Так, я зроблю те, що ти пропонуєш.

Сказавши це, той кращий із царів почав відрізати у себе плоть і зважувати її проти голуба. Тим часом у внутрішні світлиці палацу, дружини царя, прикрашені дорогоцінними каменями і коштовностями, почувши, що відбувається, вигукнули з горя й вийшли, пригнічені журбою. Через крики цариць, а також посадовців та слуг, шум глибокий, мов гуркіт хмар виник у палаці. Небо, яке було дуже ясным, затягло густими хмарами з усіх боків. Земля затремтіла, через те справедливе діяння, яке цар вчинив. Цар же відрізає плоть зі своїх рук і зі стегон, та швидко наповнив одну з шальок терезів проти голуба. Та незважаючи на все, той голуб був важчим. Коли, врешті, цар став скелетом з кісток, без плоті і весь у крові, він хотів відмовитися від свого тіла й, отже, зійшов на шальку, в яку помістив м'ясо, що раніше відрізає. У той час, три світи, з Індрую на чолі, з'явилися в те місце аби подивитися на нього. Небесні литаври й різноманітні барабани гули і грали від невидимих істот з неба. На царя Врішадрабху вилилася злива нектару, омиваючи його. Гірлянди, небесних кольорів, запашні і приємні на дотик, також осипали його рясно і неодноразово. Божества, гандхарви і апсари великою юрбою почали співати і танцювати навколо нього так само, як вони співають і танцюють навколо Прабатька Брахми. Потім цар зійшов на небесну колісницю, яка перевершувала величчю і красою палац повністю зроблений із золота, в якій були арки із золота і дорогоцінних каменів, та була прикрашена колонами з лазуриту. Завдяки заслугам свого вчинку, царствений мудрець Шиві ступив на вічне Небо.

Ти також, о Юдхіштхіро, дій так само з тими хто шукає твого захисту. Хто захищає тих, які віддані йому, тих, які прихильні до нього з любов'ю та ніжністю, й тих, які залежать від нього, і, які мають співчуття до всіх істот, досягає успіху і великого щастя у майбутньому. Той цар, праведної поведінки, уважний до правди та порядності, успішний у своїх діяннях щиросердя і у придбанні усіх цінних винагород. Царствений мудрець Шиві, чистий душею і велемудрий, бездоганної доблесті, той правитель царства Каші, уславлений був над трьома світами за його добрі справи. Усякий, хто захищатиме так само шукача захисту, безсумнівно, досягне, як Шиві, такого ж щасливого кінця, о кращий між бгаратів. Той же, хто оповідатиме цю історію про царственого мудреця Врішадрабху, безперечно, очиститься від усякого гріха, а людина, яка слухає цю історію з вуст іншого, безсумнівно, досягне такого ж результату.

Так вістить розділ тридцять другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 33

Юдхіштхіра запитав:

Який закон, о діду, є головним з усіх тих, що були встановлені для царя? Яким діянням, виконуючи його, цар успішно зможе не тільки насолоджуватися в цьому світі, а і в наступному?

Бгішма відповів:

Саме це, тобто, поклоніння брахманам, є головним з усіх тих діянь, о бгарато, які були встановлені для царя, котрий належним чином вступив на престол, якщо, звичайно, він бажає отримати велике щастя. Саме це є тим, що найперший з царів повинен робити. Про це добре відомо, о володарю роду Бгарати. Цар завжди повинен з благоговінням поклонятися всім праведним брахманам, сповненим ведичного знання. Цар повинен, з уклоном, втішними промовами і подарунками всіх приемних речей, вклонятися всім брахманам сповненим великої вченості, які можуть жити у його місті чи провінції. Це найперше з усіх діянь, встановлених для царя. Справді, цар повинен завжди неухильно дотримуватися цього. Він повинен захищати і підтримувати це, навіть коли він захищає самого себе або своїх дітей. Цар повинен вклонятися з великою пошаною тим з брахманів, які можуть бути гідні цього, своєю святістю і вченістю. Коли такі люди звільняються від усіх тривог, все царство сяє у красі. Такі люди гідні поклоніння. Перед такими цар повинен схилити голову. Воістину, вони мають бути вшановані так само як вшановані батьки й діди. Від них залежить лінія поведінки у подальшому, як існування всіх істот залежить від Васави. Такі, яких силою не можна збити з пантелику і наділені величезною могутністю, такі мужі, якщо розлютуються, здатні спопелити все царство дотла лише власною волею, або прокляттями, або за допомогою інших засобів, накопичених покаанням. Я не бачу нічого, що може знищити їх. Їх влада, здається, неконтрольована, будучи здатною сягнути найдалшого краю всесвіту. Коли розгнівані, їх погляди падають на людей і речі подібно падінню полум'я вогню на ліс. Найсміливіші мужі вражені страхом від цих людей. Їх чесноти та повноваження надзвичайні й безмірні. Деякі серед них мов колодязі та ями з укритими травою і ліанами вустами, в той час як інші нагадують небесне склепіння, очищене від хмар і темряви. Деякі ж серед них лютої вдачі, подібно Дурвасесу та іншим, як він. Деякі ж із них лагідні та м'які на вдачу мов бавовна, подібно Гаутамі та іншим. Деякі ж серед них дуже хитрі, як Агастья який поглинув асура Ватапі, та інші такі ж ріши. Деякі серед них присвячені практиці покаання. Деякі серед них зайняті в хліборобстві на взір наставника Уддалаки. Деякі ж з них займаються доглядом за коровами, подібно Упаманью під час його життя у свого наставника. Деякі серед них живуть на милостиню. Деякі з них є навіть злодіями, подібно Вальміці в юні роки і Вішваматрі під час голоду. Деякі серед них люблять затівати сварки та суперечки, як Нарада. Деякі, знову ж таки, серед них актори й танцюристи, як Бгарата. Деякі ж із них спроможні виконати усі подвиги, звичайні та незвичайні, подібно Агастьї, що випив увесь океан, ніби це була жменя води. Брахмани, о найперший з роду Бгарати є різними вдачею і поведінкою. Тож, потрібно завжди вимовляти хвалу брахманам, обізнаним з усіма обов'язками, праведним поведінкою, присвяченим різноманітним діянням, яких бачимо, що живуть за рахунок різних видів занять. Брахмани, о володарю мужів, велеблагословенні, старші за їх походженням, ніж пітари, божества, людські істоти (*що відносяться до трьох інших станів*), змії і ракшасів. Це двічінароджені особи, яких не можуть перемогти ні божества чи пітари, або гандхарви, чи ракшаси, або асури, чи пішачи. Брахмани здатні зробити того божеством, хто не є божеством. Вони ж можуть, знову ж, і позбавити когось божественного статусу. Той стає царем, кого вони хотіли б зробити царем. Той же, з іншого боку, кого вони не люблять або хто не подобається, йде за стіни. Я скажу тобі правдиво, о царю, що ті дурні, без сумніву, зустрічаються зі знищенням, які зводять наклеп на брахманів і паплюжать їх. Досвідчені в похвалі й осуді, і самі походження або причина слави інших людей та ганьби, брахмани, о царю, завжди гніваються на тих, які шукають, як би дошкулити іншим. Та людина, яка отримує похвали брахманів, зростає у гараздах. Та ж людина, яку засуджують і відкидають брахмани, незабаром зіткнеться з крахом. Саме через відсутність брахманів у них, ті шаки, явани, камбоджи та інші племена кшатріїв занепали до статусу шудри. Дравіди, калінги, пулінди, ушинари, колішарпи, магішаки та інші кшатрії, в наслідок відсутності брахманів зі свого середовища, деградували до шудр. Поразка від їх рук краща за перемогу над ними, о найперший з переможців. Хто вбиває всіх інших живих істот у світі, не бере на себе гріха такого огидного, як вбивство одного брахмана. Великі подвижники сказали, що вбивство брахмана найогидніший гріх. Ніколи не слід засуджувати чи наводити наклеп на брахманів. Де осуд брахманам вимовляють, треба сидіти з опущеним обличчям або залишити це місце аби уникнути промовця і слів. Не народилася ще людина в цьому світі і не народиться тут, яка стала б спроможна провести своє життя щасливо після сварки з брахманами. Бо не можна схопити вітер своїми руками. Не можна торкнутися місяця рукою. Не можна втримати Землю на своїх руках. Після цього, як же, о царю, хтось може перемогти брахманів у цьому світі?!

Так вістить розділ тридцять третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 34

Бгішма мовив:

Потрібно завжди виказувати найбільш благоговійне поклоніння брахманам. У них Сома за царя і вони ті, хто дає щастя і нещастя іншим. Їх, о царю, завжди слід плекати і берегти, як плекають і захищають власних батьків та дідів, і повинні бути вшановані уклонами, дарами їжі, прикрас та інших речей для задоволення, а також тими речами, яких вони побажають. Мир і щастя царства походять від такої поваги, виказаної брахманам, така само як мир і щастя всіх живих істот лине від Васави, володаря богів. Нехай брахмани чистої поведінки і брахманічного сйява, народжуються у царстві. Також і кшатрії, чудові вої-колісничні, здатні нищити усіх ворогів, повинні бути власкавлені серед тих, які осідають у царстві. Про це сказав мені Нарада. Немає нічого вище, о царю, ніж це, а саме, чинення справ брахмана відзначеного гарним народженням,

знанням моралі і праведности, твердого у дотриманні чудових обітниць, аби надати йому гостинність у в своєму палаці. Такі вчинки приносять всякого виду благословення. Жертвопринесення дане брахману дістається до самих божеств, які приймають їх. Брахмани батьки усіх істот. Немає нічого вище, ніж брахман. Адитья, Чандрамас, Вітер, Вода, Земля, Небо і сторони світу, все входить у тіло брахмана і бере те, що брахман споживає. У тому будинку де брахмани не їдять, пітари відмовляються від їжі. Божества також ніколи не їдять у будинку нещасного, який ненавидить брахманів. Коли брахмани задоволені, пітари також задоволені. Немає жодних сумнівів у цьому. Ті, які віддають жертвне масло брахманам, самі стають задоволеними у цьому та іншому світі. Такі люди ніколи не стикаються із загибеллю. Воістину, вони успішні у досягненні високих цілей. Ці особливі підношення в жертву, якою власкавлюють брахманів, ідуть, щоб задовольнити, як пращурів так і богів. Брахман — та причина тієї жертви звідки все створене з'явилося. Брахман знайомий з тим, від чого цей всесвіт виник і до чого, коли безсумнівно зникне, він повертається. Дійсно, брахман знає шлях, який веде до Небес та інші шляхи, які ведуть до протилежних місць. Брахман добре знайомий з тим, що сталося і, що станеться. Брахман найперший з усіх двоногих істот. Брахман, о володарю бгаратів, цілком обізнаний на обов'язках, які були закріплені для його касти. Ті люди, які слідуєть за брахманами — непереможні. Йдучи з цього світу, вони ніколи не прямують до загибелі. Безперечно, перемога завжди за ними. Ті піднесені особи, — авжеж, ті особи, які підкорили свої душі, — які приймають слова, що линуць з вуст брахманів — непереможні. Перемога завжди дістається їм. Потуга і міць тих кшатрій, котрі спалюють усе їх могутністю, може бути перекреслена при зіткненні з брахманами. Бхрігу підкорив таладжангхів. Син Ангїраса завоював ніпів. Бхарадваджа підкорив вітахав'їв, а також і айлів, о владцю роду Бгарати. Хоча всі ці кшатрії були здатні використовувати різні види зброї, але названим брахманам, які володіли лише чорними шкурами оленів за їхні знаки, вдалося захопити їх цілком. Віддаючи Землю брахманам і супроводжуючи уславленням такі дії, можеш досягти успіху у звільненні від усіх речей. Як вогонь схований у дереві, усе, про що говориться або чути, чи читали були в цьому світі, міститься в брахмані.

Про це оповідають давню історію про бесіду Васудеви і Землі, о головний з роду Бгарати!

В а с у д е в а с к а з а в :

О мати всіх істот, о щаслива богине, я хочу запитати тебе аби розвіяти ці сумніви мої. Яке діяння людини, що веде життя домогосподаря, здатне дати успіх ув очищенні всіх її гріхів?

З е м л я р е к л а :

Треба служити брахманам. Така поведінка є очищенням і чудова. Весь бруд тієї людини знищується, яка служить брахманам з повагою. З такої поведінки виникає процвітання. З цього виникає слава. З цього витікає розум чи пізнання душі. Кшатрій за таку поведінку, стає могутнім воїном на колісниці й нищителем ворогів, та отримує велику славу.

Саме це те, що Нарада сказав мені: тобто, що потрібно завжди шанувати брахмана, гарного народженням, суворого обітницями й знайомого із писаннями, якщо бажаєш усілякого гаразду. Та людина дійсно зростає на добробуті, яка власкавлює брахманів, котрі є вищими, ніж навіть ті, хто вважається найвищими з усіх вищих або нижчих людей. Та ж людина, яка говорить погано про брахманів, незабаром зустрічається із загином, немов грудка необпаленої глини розчиняється, коли її кинули у море. Таким же чином усі дії, які можуть принести шкоду брахманам, безсумнівно, приносять близьку поразку та розорення. Побачивши темні плями на Місяці і сіль у водах океану, великий Індра, у свій час, отримав по всьому [тілу тисячу позначок](#).⁶² Це силою брахманів ті позначки перетворилися на багато очей. Бачив, о Магадево, як все це сталося. Бажаючи слави і процвітання, та різних світів блаженства у наступному житті, людина чистої душі й поведінки має, о вбивце Мадгу, жити у слухняній покорі брахману.

Б г і ш м а п р о д о в ж у в а в :

Почувши ці слова богині Землі, вбивця Мадгу, о ти, з роду Куру, вигукнув: «Чудово, чудово!». І вшанував богиню належним чином. Почувши цю бесіду між богинею Землею і Мадгавою, вклоняйся ти, о сину Прітхи, завжди, із захопленою душею усім найкращим брахманам. Роблячи це, ти безперечно отримуватимеш те, що вельми корисне для тебе!

Так вістить розділ тридцять четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 35

Б г і ш м а м о в и в :

О благословенний царю, брахмани, лише за народженням стають об'єктом обожнювання усіма істотами і мають право, в якості гостя, їсти першу частину всіх приготовлених страв. Од них походять усі великі об'єкти життя, а саме, Праведність, Багатство, Насолоди й Звільнення. Вони друзі всіх істот у всесвіті. Вони, знову ж, вуста богів, бо їжа потрапляючи до їхніх вуст споживається богами. Вшановані з повагою, вони бажають нам процвітання, вимовляючи сприятливі слова. Байдужі нашим ворогам, нехай вони лютують на них і нехай вони бажають зла тим, хто їх гудить, вимовляючи слова тяжких проклять. Про це, особи, знайомі з древньою історією повторюють наступні вірші, проспівані древніми стосовно того, як у давнину Творець, після створення брахманів, визначив їх обов'язки:

«Брахман ніколи не повинен робити нічого, крім того, що було визначено для нього. Захищені, вони повинні захищати інших. Поводячись так, вони певні у досягненні того, що надзвичайно сприятливо для них.

Чинячи такі діяння, які визначені для них, вони певні у досягненні успіху в брахмо. Ви станете взірцем усім істотам, і стримуватимете їх. Брахман сповнений знання ніколи не повинен робити те, що визначено для шудр. Бо чинячи такі діяння, брахман втрачає заслугу. Вивчаючи Веди він обов'язково досягне гаразду, розуму, енергії та могутності, спроможної спалити усе, як також і найбільш піднесеної слави. Пропонуючи принесення пряженого масла богам, брахмани досягають високого блаженства і стають гідними прийняти першість, навіть перед дітьми, приймати всі види приготовленої їжі,⁶³ і обдаровані процвітанню у брахмо. Наділені вірою, співчуттям до всіх істот, стримані і присвячені вивченню Вед, ви повинні домагатися здійснення всіх ваших бажань. Які б речі не існували у світі людей, і всі речі, що є у світі богів, все це може бути досягнуто, за допомогою покаяння, знання і дотриманням обітниць та обмежень!».

Тож, я повідав тобі, о безгрішний, вірші, які були проспівані самим Брахмою. Наділений вищим розумом і мудрістю, сам Творець визначив це, через співчуття до брахманів. Могутність тих з них, які присвячені покаянню, дорівнює силі царів. Вони воістину непереборні, люті, володіють швидкістю блискавки і надзвичайно скорі у своїх справах. Є серед них ті, які володіють силою левів та ті, які володіють міццю тигрів. Деякі з них наділені силою кабанів, деякі ж оленя, а деякі крокодилів. Деякі серед них із дотиком, що нагадує отруту змій, а деякі, що нагадує укусу акул. Деякі серед них здатні, огортаючи словами лише, знищити тих, хто виступає проти них, а деякі з них здатні знищувати лише поглядом їх очей. Деякі з них, як уже говорилося, подібні отруйним зміям, а інші ж сповнені м'якого поведження. Поведження, о Юдхіштхіро, брахманів, вельми різноманітне.

Мекали, дравіди, латхи, пундри, конвашири, саундіки, даради, дарви, чаури, шавари, варвари, кирати, явани, а також численні інші племена кшатріїв, занепали до стану шудр через гнів брахманів. Через байдужість до брахманів, асури були змушені сховатися у глибинах океану. Милістю брахманів, боги стали мешканцями щасливих небесних світів. Простору або повітря неможливо торкнутися. Хімаван не здатний зрушити з місця. Потік Ганги не стримати греблі. Брахмана не можна підкорити. Кшатрії не здатні правити Землею без доброї волі брахманів. Брахмани найвищі з істот. Вони божества навіть божеств. Тож завжди вшановуй їх подарунками, послухом і послугами: якщо, звісно, волієш насолодитися владою над усією Землею оперезаною морями. Сила і могутність брахманів, о безгрішний, зменшується внаслідок прийняття дарунку.⁶⁴ Ти повинен захистити твій рід. О царю, від тих, брахманів, які не бажають приймати подарунки!

Так вістить розділ тридцять п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

КІНЕЦЬ ЧАСТИНИ І

КОМЕНТАРІ ЧАСТИНИ І

¹ Матанга був народжений жінкою-брахманкою і батьком шудрою. [\(вгору\)](#)

² Чару — належне приношення рису, ячменю, і бобових, відварених з маслом і молоком, для богів у пожертву або звичайне поклоніння. [\(вгору\)](#)

³ Сенс, здається, що, якщо Доля несприятлива, то і не може бути багато страху щодо цього світу. Але якщо хтось не додає Зусиль, великим мусить бути його страх щодо світу іншого, бо щастя ніколи не можна отримати у наступному світі, якщо людина не діє праведно тут. [\(вгору\)](#)

⁴ Жоден брахман, вістить Писання, ніколи не повинен допомагати шудрі у виконанні його релігійних обрядів чи обрядів пращурів. Ті брахмани, які порушують цю заборону, відстороняються від їх високого становища. Вони засуджуються, як шудри-яджини. Тут же ріши, лише давши настанови для шудри у обрядах пітарів, став шудрою-яджином. Є і донині багато сімей, чий статус був знижений внаслідок таких або подібних необережних діянь з боку своїх предків. [\(вгору\)](#)

⁵ Це через переконання в тому, що людина залишається бездітною внаслідок її гріхів. Якщо ці гріхи можуть бути змиті, вона може бути певна, що матиме дітей. [\(вгору\)](#)

⁶ Сенс у тому що багатство завжди прийнятне для всіх осіб, але Васудева присмніше, ніж багатство. Ця якість буття, присмніша, ніж саме багатство, яке в даний час прийнятне для всього всесвіту, — пов'язана з користю Магадеви. Коментатор пояснює це в езотеричному сенсі, приходячи до висновку, що *arthat priyataratwancha*, то атрибут становлення душі всіх речей у всесвіті. [\(вгору\)](#)

⁷ Мається на увазі покаяння Крішні до піднесеного Магадеви, щоб отримати сина. Отриманий таким чином син, — тобто, як благо від Магадеви, був Прадьюмна, породжений Крішною від Рукміні, його улюбленої дружини. [\(вгору\)](#)

⁸ Тут сказано про те, що для отримання гідного сина, Крішна пройшов сувору покуту на вершині Хімавану, прагнучи власкавити Магадеву. Сином, отриманим, як благо від Магадеви, був Самба, як видно з подальшого. В іншому ж місці, проте, він заявив, що отриманим сином був Прадьюмна, народжений від Рукміні. Невідповідність зникне, лише якщо ми припустимо, що Крішна звертався до Магадеви ввічливо для отримання синів. [\(вгору\)](#)

⁹ Тобто ніколи не шукати їжі, а брати те, що бачиш, і ніколи не використовувати також руки. [\(вгору\)](#)

¹⁰ *Graha* — букв. планета. Тут Мандара уподібнюється злій планеті, чим він і вчинив зло всім. [\(вгору\)](#)

¹¹ *Ацира* не має форми, або, як коментатор пояснює, *nishkala*, тобто без частин, неподільна. *Ацира* має вигляд різноманітних дій або операцій чи наслідків у всесвіті. *Адуагцира* є Хіраньягарбхою. [\(вгору\)](#)

¹² *Танматри* це тонкі елементи, ті, які ми сприймаємо грубим тілом. [\(вгору\)](#)

¹³ Тут Магадева представлений Верховним Брахмою. Отже, Істота, яка створила Брахму, Вішну і Рудру, отримала свої сили творення від Магадеви. Таким чином Магадева є Непроявлений Брахма. [\(вгору\)](#)

¹⁴ *Ardhe sthita kanta* стосується зміни Магадеви у формі, половина якої чоловіча, а половина жіноча. Чоловіча половина є половиною його звичайної форми, а жіноча половина у вигляді його любові дружини Уми чи Парваті. Це перетворення відоме під назвою *Naragaauri*. [\(вгору\)](#)

¹⁵ Тіло Магадеви має половину чоловічу і половину жіночу. Чоловіча половина має гірлянди з кісток, жіноча половина з квітів. Чоловіча половина має все, що неприйнятно іншими; жіноча половина має всі речі, якими прагнуть опанувати інші. Ця специфічна форма Магадеви називається *Naragaauri*. [\(вгору\)](#)

¹⁶ Коментатор пояснює це тим, що ти є небесне блаженство, яке істоти заробляють за допомогою своїх праведних діянь. Дії, знову ж, виконуються в ході Часу, чий поділ викликаний Сонцем. [\(вгору\)](#)

¹⁷ Тобто, успіхом у Йозі хтось може зробити себе як тонким, так, може, і масивним наскільки це можливо. Можна також досягти плодів усіх бажань, сягнути навіть створення світів заснованих на світах населених всіма видами істот. Ті йогини не створюють, через їх шанування Прабатька та їх бажання не порушувати звичайний хід речей. [\(вгору\)](#)

¹⁸ *Адхьяатма*: розташована всередині тіла. *Адхібхута*: елементи, *prīta* (?), очі, вуха і т.д.; *Адхі-Дайвата*: сонце, місяць і т.д., що панує над бхутами. *Адхі-лока* — хтось, що займає локи (світи, місцеперебування); *Адхі-Віджнанам* — займає плани свідомості; *Адхі-Яджна* — супроводжує жертвопринесення, що знаходиться у серці усіх джив. [\(вгору\)](#)

¹⁹ Тобто вони досягають звільнення, коли вони бачать Тебе у небесах власних сердець, або успішні у пізнанні їх власних душ з Тобою. [\(вгору\)](#)

²⁰ Перший є той, котрий, згідно обрядів викладених у шруті; другий — згідно процедури, викладеної у смриті, а третій — за допомогою дхьяни або медитації. [\(вгору\)](#)

²¹ Тобто, це має ту заслугу, яка додається до одного з двох, Медитації або Йоги. [\(вгору\)](#)

²² Можливо, тут сказано, що Магадева є *Pratyag* - душа вільна від невігластва. [\(вгору\)](#)

²³ *Sivarna-retas* пояснюється коментатором наступним чином: спочатку він створив воду, а потім кинув у неї сім'я. Це сім'я стало золотим яйцем. Це також може означати, що Магадева є Агні або божеством вогню, бо золото є сім'ям Агні. [\(вгору\)](#)

²⁴ *Сенс* полягає в наступному: джива переносить те сім'я дій, тобто, Невігластва і Бажання, з собою. Через це сім'я, джива подорожує з одного світу в інший безперервно. Це сім'я, таким чином, перенесення чи засіб пересування дживи. Магадева є Джива. Душа називається погоничем, а тіло колісницею, яка носить Душу в собі. [\(вгору\)](#)

²⁵ *Sataghni* — вбивця сотень; *Уїлсон* вважає, що це були свого роду ракети. [\(вгору\)](#)

²⁶ *Харікеша* означає того, хто має почуття за свої промені, тобто того хто відображає всі об'єкти перед душею через «двері» почуттів. *Сенс* у тому, що він Магадева, чією могутністю розуму вдасться придбати знання через почуття. [\(вгору\)](#)

²⁷ Божества, кажуть, рухаються протягом дня, в той час як асури і ракиаси у нічний час. Тож сказано тут, що він і божества, він і їх вороги дають та інші. [\(вгору\)](#)

²⁸ Ці чотири способи є такими, які перераховані коментатором — *Вісва*, *Тайджаса*, *Праджна*, *Шивадхьяна*. [\(вгору\)](#)

²⁹ Це також може означати, що ти той, від чийого наближення всі війська дають розлетілись в усіх напрямках. [\(вгору\)](#)

³⁰ Смысл в тому що *Брахму* відчуває кожний на небесах своїм серцем. Магадева, як тотожний *Брахмі* відбивається в серці, що знаходиться в фізичному стані. Таким чином він, можна сказати, народжується або з'являється, в своєму сьайві, всередині тіла кожного. [\(вгору\)](#)

³¹ *Золота шкаралупа* — існуюча омана Верховного Божества, внаслідок котрої проявився всесвіт. [\(вгору\)](#)

³² Коментатор пояснює, що *Tarangavit*, букв. «знайомий з хвилями», означає того, хто знайомий з радостями чи задоволеннями, які виникають внаслідок володіння чи користування мирськими речами. Такі радощі можна дійсно порівняти з хвилями, що з'являються і зникають на лоні моря або океану вічності. [\(вгору\)](#)

³³ Коментатор пояснює, що зв'язування головних асурів стосується подоби Всевишнього Божества *Вішну*, в якій він пов'язав *Балу*, головного з асурів. Форма ж множини послається на послідовність кальп. [\(вгору\)](#)

³⁴ Або, це може означати, що ти той, хто не має ні шат, ні одягу аби вкрити твої величезні кінцівки. [\(вгору\)](#)

³⁵ Ті, які підтримують інших, наприклад, слони, які стоять на різних сторонах світу, змії *Шеша* тощо. Тут сказано, що ти найкращий з усіх цих або подібних істот. [\(вгору\)](#)

³⁶ Душа може бачити душу або себе, якщо вона може вийти за межі тіла за допомогою Йоги. [\(вгору\)](#)

³⁷ Це пояснюється в сенсі, що ніхто не може пізнати брахмо, поки він має тіло, хоча б і тонке, з необхідними почуттями і розумінням. Це також може означати, що дерево світу дає доказ існування Верховного Божества. [\(вгору\)](#)

³⁸ Слід пам'ятати, що *Калі*, котре є також періодом гріховності чи головним божеством цього часу, й, отже, зловмисний, дуже сприятливий для Звільнення. Мирське буття в цілому гріховне, а ті, які досягають успіху праведного життя в цей час, або під впливом цього зловмисного божества, дуже швидко приходять на небеса, якщо небо буде їх метою, або до Звільнення, якщо вони прагнуть Звільнення. [\(вгору\)](#)

³⁹ Мається на увазі, що «ти приймаєш вигляд сузір'я Великої Ведмедиці і переміщуєшся у просторі спонукуваний Часом». Це сузір'я в індійській астрономії відоме на ім'я *Шिशумара*, через схожість із формою черепахи. [\(вгору\)](#)

⁴⁰ *Сенс* у тому що Магадева найперший з садхаку або шанувальників зайнятих придбанням відповідних речей, бо він виснажив або звів на ніщо всіх його ворогів у вигляді пристрастей добра і зла. [\(вгору\)](#)

⁴¹ *Сенс* полягає в наступному: *пірапа* — це мілкий ставок або канава, де напувають худобу. Тож навіть океани є *пірапас* для Магадеви. [\(вгору\)](#)

⁴² Коментатор вважає, що мова йде про втілення *Трівікрами*, тобто карлика, що раптом збільшує свою подобу й двома кроками перетинає небо й землю, і вимагає місця для свого третього кроку. [\(вгору\)](#)

⁴³ Це *Віджа*, *Шакті* і *Кілакані*. [\(вгору\)](#)

⁴⁴ Тонкий бамбуковий кий у руці брахмана могутніше від удару блискавки Індри. Блискавка обпалює всі існуючі об'єкти, на які падає. Палиця Брахми (яка символізує міць брахмана у вигляді його прокляття), підриває навіть ненароджені покоління. Сила палиці походить від Магадеви. [\(вгору\)](#)

⁴⁵ Браhma, після свого народження в первісному лотосі, забажав побачити кінець стебла цього лотосу. Він ішов далі й далі, та не спромігся знайти те, що шукав. Отже, сенс цього вислову в тому що Магадева нескінченний. [\(вгору\)](#)

⁴⁶ Колись Браhma попросив Сурабхі навести докази перед Вішну твердженням, що Браhma бачив найпершу частку Шиви. Сурабхі давши неправдиві свідчення зі страху перед Браhmaю, була проклята Шивою, що її потомство істиме нечестиві речовини. [\(вгору\)](#)

⁴⁷ Це назви різних поділів часу. [\(вгору\)](#)

⁴⁸ Магадева має образ в країні калінгів, що називається Вьяхрешвара. [\(вгору\)](#)

⁴⁹ Смысл у тому, що якщо людина не знайома з усіма способами поклоніння Бгаві, а саме: у думках, словах і справах, і, якщо хтось не має особливої удачі, не може мати таку відданість Бгаві. [\(вгору\)](#)

⁵⁰ Існують численні випадки, коли стривожені боги, у зв'язку з покаанням людей, роблять все можливе, щоб звести нанівець ті покути, відправляючи небесних апсар для зваблення. [\(вгору\)](#)

⁵¹ Темою запропонованою Юдхіштхірою є наступне: шлюб завжди позначають як з'єднання статей для заняття, спільно, усіма релігійними обов'язками. Цар запитує, як таке може бути? Шлюб, як йому здається, є об'єднанням у пошуку насолоди. Якщо кажуть, що дві особи укладають шлюб для спільної практики релігійних обов'язків, то така практика переривається смертю. Особи діють по-різному і досягають різних результатів. Отже, ніяких надій на возз'єднання після смерті. Якщо, знову ж таки, один з них помирає, спільна практика обов'язків більше не виконується. [\(вгору\)](#)

⁵² Жінки, кажуть, руйнують сім'ю плямуючи її розпустою. [\(вгору\)](#)

⁵³ Linga означає знаки чи вказівки. Lingin це той, який несе знаки і вказівки. Браhман (в обох місцях) означає, що він обізнаний на браhma. Перше ж, передбачає Lingin Brahmacharin або Саньясин, який завжди носить на собі знак його касті. Alingin же, це той, який позбавлений таких знаків. Питання Юдхіштхіри: кого між ними слід вважати гідним подарунків? [\(вгору\)](#)

⁵⁴ Шлока містить 4 іменники у родовому відмінку множини. Все це пов'язано з vishtham у попередній шлоці. Коментатор відзначає, це чітко. Ті, хто живе на околиці міста і селища, кожум'яки та інші нижчі касті. Ті, які оголошують справи та помилки інших вважаються дуже мерзенними особами, що відповідають такій низькій касті людей, згаданих вище. [\(вгору\)](#)

⁵⁵ Коли трупи доставлені в крематорій, над ними повинні бути виконані певні обряди перед спаленням. Ті браhмани, які допомагають у виконанні цих обрядів, вважаються занепалими. [\(вгору\)](#)

⁵⁶ Іноді батько дочки дає її нареченому згідно з умовою, що син, народжений цією дочкою від її чоловіка, повинен стати сином батька дочки. Такий син, забраний з роду власного батька, називається Путріка-путра. [\(вгору\)](#)

⁵⁷ Rituahat — священний день. [\(вгору\)](#)

⁵⁸ Справа в тому, що забій тварин у жертву не приводить до гріха, але, якщо вбили нізачо (тобто, з метою з'їсти лише), такий забій призводить до гріха. [\(вгору\)](#)

⁵⁹ Слово varra має різні значення. Скоріше за все, це означає тут поле. Великі втрати ділянок землі часто вимагають укладення каналів і дамб. Якщо цього не зробити, вони не будуть придатні для оранки. [\(вгору\)](#)

⁶⁰ Річка Ченаб у Пенджабі була відома і у минулі часи як Чандрабхага (Chandrabhaga). Також річка Джелум була відома під назвою Віташта (Vitasta). [\(вгору\)](#)

⁶¹ Богів підтримують приношенням жертв. Ці дари складаються з вирощеного на Землі і з масла, даного коровою. Тому їй кажуть, що богів підтримує Земля і корова. Асури ж, стражданням Землі і вбивством корів послаблюють богів. [\(вгору\)](#)

⁶² Темні плями на Місяці з'явилися через прокляття Дакиши. Води океану стали солоними через прокляття ріши. [\(вгору\)](#)

⁶³ У цій країні й донині, коли їжа готується з урахуванням гостей, запрошених у будинок, жодна частина такої їжі не може бути запропонована будь-кому, перш ніж вона не присвячена богам і поставлена перед тими, для кого вона призначена. Виняток, однак, зроблено для дітей. Сенс же тут у тому, що гарний браhман може прийняти першість навіть перед дитьми в цьому питанні. [\(вгору\)](#)

⁶⁴ Тут мається на увазі те, що ті, браhмани, які не приймають подарунки є найвищі. Їх енергія і сила велика. Бгішма закликає Юдхіштхіру завжди бути обережним у ставленні до таких найвищих браhманів. [\(вгору\)](#)

ЧАСТИНА II

Розділ 36

Бгішма провадив:

Про це оповідають стару історію бесіди Шакри і Самвари. Послухай її, о Юдхіштхіро. Одного разу Шакра, гордовитий виглядом подвижника із заплетеним волоссям на голові та тілом вимашеним попелом усюди, їдучи на колісниці, відправився по сусідству до асура Самвари.

Шакра спитав:

Яким поведженням, о Самваро, ти був отримав головування над усіма у твоєму племені? З якої причини всі ставляться до тебе, як до найстаршого? Повідж мені це по правді і докладно!

Самвара відповідав:

Я ніколи не плекаю недоброго стосовно браhманів. Які б вказівки вони не давали, я приймаю їх беззастережно і шанобливо. Коли браhмани речуть зі священних писань, я слухаю їх з великим щастям.

Вислухавши їхні поради, я ніколи не відкидаю їх. І я ніколи не зазіхаю на брахманів жодним чином. Я завжди вклоняюся тим брахманам, наділеним розумом. Я завжди шукаю їхньої поради. Я завжди вклоняюся їх стопам. Підійшовши до мене, упевнені, вони завжди звертаються до мене з любов'ю і піклуються про мій добробут. Якщо вони коли-небудь, трапиться, бувають неухажні, я завжди уважний. Якщо вони буває сплять, я завжди без сну. Подібно бджолам, що ллють мед у комірки стільника, брахмани, які є моїми навчителями і правителями, завжди ллють на мене нектар знання — на мене, який завжди присвячений шляху, вказаному у писаннях, присвяченому брахманам, зовсім вільному від злоби чи лихої пристрасти. Що б вони не говорили з веселим серцем, я завжди приймаю допомогу пам'яті і розуміння. Я завжди обережний у моїй вірі в них, і я завжди пам'ятаю, що нижчий за них. Я завжди п'ю нектар їхніх слів, і саме з цієї причини я займаю посаду набагато вищу, ніж усі інші з мого племені, подібно Місяцю, який перевершує всі зірки. Тлумачення писань, які линуть з вуст брахманів і слухаючи які, усі мудрі люди діють у світі, являють собою амриту на землі, й також подібні очам неперевершеної досконалості. Засвідчуючи зустріч між богами і асурами в минулі часи, і розуміючи могутність порад, які надали брахмани, мій батько сповнився захопленням і подивом.¹ Бачачи могутність високих душею брахманів, батько мій запитав Чандрамаса: «Як брахмани досягають успіху?».

С о м а м о в и в :

Брахмани увінчані успіхом через їх покаяння. Їх сила полягає у слові. Сила ж осіб, що належать до царського стану, в їхніх руках. У брахманів, проте, слово їх зброя. Проходячи випробування при перебуванні в оселі свого наставника, брахман повинен вивчати Веди або принаймні Пранаву. Притлумляючи гнів і відмовляючись від земних прихильностей, він повинен стати яті, розглядаючи всі речі і всіх істот однаковими очима. Якщо залишаючись ув оселі свого батька він і засвоює всі Веди і отримує велике знання, та досягає становища, що повинно викликати повагу людей, проте його засуджують як не мандрівного або домосида. Як змія ковтає мишу, земля поглинає тих двох, а саме, царя, котрий не бажає битися і брахмана, що не хоче виходити з дому для отримання знань. Гордість руйнує процвітання осіб зі слабким розумом. Дівчина, якщо вона вагітніє плямується. Брахман же викликає докори тримаючись дому. Саме це те, що мій батько почув від Соми, дивовижного виглядом. Мій батько, в наслідок цього, почав вшановувати і поважати брахманів. Як і він, я також вклоняюся і вшановую усіх брахманів, високих обітницями.

Б г і ш м а п р о д о в ж у в а в :

Почувши ці слова з вуст того царевича данавів, Шакра почав вшановувати брахманів, і, як наслідок, йому вдалося отримати владу над богами.

Так вістить розділ тридцять шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 37

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Котрого з поміж цих трьох осіб, о діду, слід вважати найгіднішим дарунків, а саме, досконалого незнайомця, чи того хто живе тут і відомий дарувальнику довгий час, або того хто постає перед дарувальником приходячи здалеку?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Усі вони рівні. Прийнятність деяких полягає у їх просьбі милостині для здійснення жертвопринесень або для виплати винагороди наставнику, або для підтримання їх дружин та дітей. Прийнятність деяких для отримання подарунків полягає у їх слідуванні обітниці мандрування по землі, ніколи не вимагаючи нічого, крім отриманого, коли дають. Ми повинні також дати те, що людина шукає. Ми повинні, однак, робити подарунки, не засмучуючи тих, які залежать від нас. Саме так чулисьмо. Засмучуючи утриманців своїх, вражаємо самого себе. Незнайомця, — тобто того хто прийшов уперше, — слід розглядати як гідного подарунку. Того, хто знайомий, добре відомий і живе біля дарувальника, слід розглядати у тому ж світлі. Обізнаний знає, що і того хто прийшов здалеку слід вважати рівним же.

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Це правда, що ми повинні робити подарунки іншим не шкодячи нікому і не порушуючи таїнства священних писань. Слід, однак, правильно встановити, хто та особа, яку слід розглядати в якості гідного дарунку. Він повинен бути таким, аби сам подарунок, будучи зробленим йому, не засмутився.

Б г і ш м а м о в и в :

Якщо рїтвїдж, пурохїт, наставник, ачарья, учень, рїдний по шлюбу й родичї, трапляється, сповненї знання й вїльнї від злоби, то вони повиннї вважатися гїдними поваги і поклонїння. Тї ж особи, якї не мають такої вдачі не можуть вважатися гїдними дарунку, чи знаків гостинности. Отже, потрїбно не кваплячись пїзнати осіб, з якими зустрічаєшся. Відсутнїсть гнїву, правдивїсть у словї, ненашкодження, щирїсть, миролюбнїсть поведїнки, відсутнїсть гордостї, скромнїсть, зречення, стриманїсть, спокїй або самодостатнїсть душї того, в кому це видно за їх вдачею, і в кому немає нечестивости дїй, слїд вважати гїдною людиною. Така людина заслуговує поваги. Яка б особа не була, чи добре вїдома і знайома, чи прийшла була недавно, чи не бачена ранїше, якщо вона володїє такими якостями, її слїд розглядати гїдною шани і гостинности. Той же, хто відкидає вагу Вед, або прагне показати, що Писання не слїд брати до уваги, або схвалює всї порушення чи відкидає обмеження у суспїльствї, — просто веде його самого до розорення і не повинен розглядатися гїдним подарунків. Той брахман, чїє навчання марне, який говорить погано про Веди, або присвячений науцї про

безглузді просторікування, чи, який бажає здобути перемогу (у *спорах*) на зборах гарних людей спростуванням причин, які існують для моралі і релігії, приписуючи все на волю випадку, або, який вдається до засудження і докорів інших, або паплюжить брахманів, чи, який з підозрою ставиться до всіх осіб, або ж дурний і нерозсудливий, чи уїдливі у словах, таких слід вважати такими ж мерзенними, як собака. Як собака зустрічаючи інших гавкає часом і намагається вкусити, так і подібна особа, бо вона марнує своє життя і шукає руйнування ваги всіх священних писань. Такі практики, які підтримують суспільство, обов'язки праведності, й усі ті дії, які є корисними для себе, повинні бути присутніми. Людина, яка живе з цим усім, гаразд у вічні часи. Дотримуючись обов'язків перед богами виконанням жертвопринесення, перед ріши вивченням Вед, перед пращурами народженням дітей, перед брахманами піднесенням їм подарунків і перед гостями годуванням їх, згідно касти і з чистими намірами, та належним чином дотримуючись таїнств писання, домогосподар не відпадає від дхарми.

Так вістить розділ тридцять сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 38

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О кращий із бгаратів, я хочу почути твої роздуми про вдачу жінок. Жінки, кажуть, корінь усього зла. Та всі вони вважаються надзвичайно тендітними.

Б г і ш м а м о в и в :

Про це оповідають стару історію бесіди між небесним подвижником Нарадою і небесною апсарою Панчачудою. Одного разу, у давні часи, небесний ріши Нарада, блукаючи по всьому світі, зустрів апсару Панчачуду, бездоганну красою, в її оселі у світі Брахми. Бачачи апсару, кожна частина тіла якої була надзвичайно гарна, аскет звернувся до неї, кажучи: «О стрункостанна, маю сумніви у своєму розумі. Розвій їх!».

Б г і ш м а п р о в а д и в :

На такі слова ріши, апсара рекла йому: «Якщо тема відома мені та, якщо ти вважаєш мене обізнаною на цьому, то я, звичайно, скажу свою думку!».

Н а р а д а с к а з а в :

О люба, я не буду, звичайно, запитувати тебе про будь-що за межами твого знання. О бездоганна, я хочу почути від тебе про вдачу жінок.

Б г і ш м а в і в д а л і :

Почувши ці слова небесного ріши, найперша з апсар, відповідала йому, кажучи: «Я не можу, будучи сама жінкою, говорити погано про жінок. Ти знаєш, які є жінки і якою вдачею вони наділені. Тобі слід, о небесний ріши, звільнити мене від такого питання!». Їй же небесний ріши сказав: «Це саме так, о стрункостанна! Бо кажучи брехню, береш провину. Говорячи, однак, правду, не може бути жодної омани!». Так заспокоєна його словами, апсара Панчачуда, солодкоусміхнена, погодилася відповісти на запитання Наради. Тоді вона звернулася до своїх знань про те, що правдиво, і про вічні недоліки жінок.

П а н ч а ч у д а р е к л а :

Навіть якщо родовиті, наділені красою і мають захисників, жінки воліють порушувати обмеження накладені на них. Ця вада дійсно плямує їх, о Нарадо! Немає нікого іншого, більш гріховного, ніж жінки. Істинно, жінки є причиною всіх лих. Що, звичайно, відомо тобі, о Нарадо! Жінки, навіть якщо мають мужів славних і багатих, красивих рисами обличчя і повністю слухняних їм, готові збайдужити до них, якщо отримують таку можливість. Це, о могутній, гріховна вада наша, жінок, які, відкидаючи скромність, вдаються до спілкування з чоловіками гріховними за звичками і намірами. Жінки зраджують прихильність тих мужів, які упадають перед ними, які є у них і, які шанобливо служать їм навіть у незначній мірі. Через бажання спокуси особами іншої статі, або страху родичів, жінки, які природно нетерплячі в усьому, не переступають тих меж, що означені їм, і залишаються при своїх чоловіках. Немає нікого кому б вони не могли виказати своєї прихильності. Вони ніколи не беруть до уваги вік людини, якій вони готові віддати перевагу. Потворна або красива, якби тільки людина, бува, належала до протилежної статі, жінки готові насолоджуватися її спілкуванням. Те, що жінки залишаються вірні своїм володарям, пов'язано не з їх боязню гріха, ні зі співчуттям, ні з багатством, ні з прихильністю, що зростає в їхніх серцях до родичів і дітей. Жінки живучи в шанованих сім'ях заздять стану тих представниць їх статі, молодих і добре прикрашених коштовностями та самоцвітами, котрі живуть вільним життям. Навіть ті жінки, які люблять своїх чоловіків і ставляться з великою повагою, бачимо, дарують їх прихильність людям чи то горбатим, чи сліпим, чи дурним, або й карликами. Жінкам, можемо бачити, подобається спілкування навіть з тими чоловіками, які не здатні й пересуватися, або з тими людьми, які наділені великим каліцтвом. О великий ріши, немає чоловіка в цьому світі якого б жінки вважали непридатним для товариства. Лише через неможливість отримати осіб протилежної статі, або страху перед родичами, або страху смерті і позбавлення волі, жінки залишаються, самі по собі, в межах певного припису для них. Вони надзвичайно неспокійні, оскільки вони завжди жадають нових знайомств. Через їх природу будучи нерозбірливими, їх не можливо тримати у покорі і шляхом ласкавого поводження. Їх вдача така, що вони не здатні стримуватися, коли намірилися до злочину. Воістину, жінки, подібні словам, сказаним мудрим.² Вогонь ніколи не насичується паливом. Океан ніколи не може бути

заповнений водою, тих річок, що линуть до нього. Руйнівник ніколи не насичується вбивством навіть усіх живих істот. Точно так само жінки ніколи не бувають ситі чоловіками. Це, о небесний ріши, ще одна загадка пов'язана з жінками. Тільки-но вони бачать, що чоловік гарний і чарівний поведженням, незмінно ознаки бажання з'являються на їхніх обличчях. Вони ніколи не виказують достатнього ставлення навіть таким чоловікам, які виконують усі їхні побажання, які завжди роблять те, що вгодно їм і, які захищають їх у потребах і небезпеках. Жінки ніколи не вважають такими високими навіть речі для задоволення у достатку або прикраси, чи інші речі приємні виглядом, як вони вважають спілкування з протилежною статтю. Руйнівник, бог вітру, смерть, легіони пекла, кінські вуста, що блукають через океан, вивергаючи безперервно полум'я вогню, гострота бритви, сильнодійна отрута, змія і вогонь — все це існує разом у жінках. Те вічне брахмо, звідки п'ять великих елементів з'явилися у світ, звідки Творець Брахма призначив всесвіт і звідки, дійсно, чоловіки з'явилися, істинно з того ж вічного джерела з'явилися і жінки для існування. І у той же час, знову ж, о Народо, коли жінки були створені, ці вади, які я перерахувала, були розміщені в них!

Так вістить розділ тридцять восьмої в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 39

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Всі чоловіки, о царю, в цьому світі, як бачимо, прив'язуються до жінок, підкорені оманю створеною божественною Істотою. Допіру так само жінок, теж бачимо прив'язаними до чоловіків. Все це, бачимо, відбувається в усьому світі. З цього приводу є сумніви у мене. Чому, о насолодо куру, чоловіки, коли жінки заплямовані стількома вадами, досі прив'язуються до жінок? Хто, знову ж, є ті, чоловіки, з якими жінки вельми задоволені та хто ті, з ким вони незадоволені? Слід тобі, о володарю людей, пояснити мені, які мужі здатні захистити жінок? У той час як чоловіки знаходять задоволення в жінках та забавах з ними, жінки, здається, зайняті обманом чоловіків. Тоді, знову ж, якщо чоловік один раз потрапляє в їх руки, важко йому втекти від них. Подібно корові, що постійно шукає пасовища, нові жінки шукають нових мужів, одного за іншим. Тими чарами, якими асур Самвара володів, тими, якими асур Намучі володів, ті, які Балі або Кумббінаші мав, загалом притаманні жінкам. Якщо чоловік сміється, жінки сміються. Якщо чоловік плаче, вони плачуть. Якщо випадок вимагає, вони отримують мужа неприємного їм, приємними ж словами. Ту науку політики, яку наставник асурів знав, ту науку політики, яку наставник небожителів Бріхаспаті знав, не можна вважати більш глибокими, або означеними більшою тонкістю сприйняття, ніж те, що розум жінки природно породжує. Дійсно, як можуть жінок, таким чином, втримати чоловіки? Вони змушують брехню здаватися правдою, а правду брехнею. Тож ті, хто може робити це, — питаю, о герою, — як же вони можуть бути керовані протилежною статтю? Мені здається, що Бріхаспаті та інші великі мислителі, о вбивце ворогів, розвивали науку про політику спостереженням за розумінням жінок. Тож, чи поведуться чоловіки з повагою або з презирством, жінки, бачимо, крутять головами і серцями чоловіків. Живі істоти, о міцнорукий, добродесні. Саме так чулисьмо. Як же це може відповідати дійсності? За поведження з приязню і повагою або іншим чином, жінки, які складають частину добродесних живих істот, як бачимо, заслуговують засудження за свою поведінку стосовно чоловіків. Цей великий сумнів сповнює мене, а саме, коли їх поведінка така, який же чоловік може утримати їх в межах праведності? Поясни мені, о високоблагословенний сину роду Куру! Годиться тобі повідати мені, о володарю роду Куру, чи жінок дійсно здатні стримати в межах встановлених приписами, і, чи ж будь-хто до нашого часу дійсно досяг успіху в такому стримуванні їх.

Так вістить розділ тридцять дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 40

Б г і ш м а м о в и в :

Це саме так, як ти кажеш, о міцнорукий. Немає нічого неправдивого у всьому тому, що ти говориш, о ти, з роду Куру, про жінок. З цього приводу повідаю тобі стару історію про те, як у минулому, піднесеному Віпулі вдалося стримувати жінок в межах встановлених для них. Я також повім тобі, о царю, як жінки були створені Прабатьком Брахмою і цілі, для яких вони були створені Ним. Немає створіння більш гріховного, о сину, ніж жінки. Жінка — палаючий вогонь. Вона — ілюзія, о царю, яку дайтья Майя створив. Вона — гостре лезо бритви. Вона це отрута. Вона — змія. Вона — вогонь. Вона, дійсно, все це разом. Чулисьмо, що всі особи людського роду характеризувалися праведністю, і, що вони, в ході природного розвитку і вдосконалення, досягали стану божества. Ця обставина стривожила богів. Вони, отже, о підкорювачу ворогів, зібравшись разом, відправилися до Прабатька. Повідомивши йому про те, що було у них на думці, вони стояли мовчки в його присутності, опустивши очі. Могутній Прабатько з'ясувавши, що було у серцях богів, створив жінок за допомогою обряду Атхарван. У попередньому творенні, о сину Кунті, всі жінки були добродесними. Ті ж, однак, що виникли з цього творіння Брахми, за допомогою ілюзії, стали гріховними. Прабатько подарував їм бажання насолод, всілякі плотські задоволення. Спокушені бажаннями насолод, вони почали переслідувати осіб іншої статі. Могутній володар богів створив Гнів, як супутника Хіті. Особи чоловічої статі, поступаючись владі Хіті та Гніву, шукали стосунків із жінками. У жінок немає особливих діянь передбачених для них. Саме такий закон було закладено. Шруті вістить, що жінки наділені найпотужнішими почуттями, що у них немає ніяких приписів для слідування, і, що вони живуть брехнею. Ліжка і сидіння, прикраси і їжа, напої і

відсутність усього, що є шанованим і праведним, схильність до неприємних слів і любов до статевих зносин, — цим були нагороджені Брахмою жінки. Чоловіки цілком не в змозі утримати їх у визначених межах. Сам Творець не в змозі стримувати їх у належних межах: що вже казати про чоловіків?

Та все ж, о володарю людей, я чув колись, що Віпулі вдалося захистити дружину свого наставника у давні часи.

Був у давнину високошанований ріши на ім'я Девашарман, велезнаний. У нього була дружина, Ручі, іменем, яка не мала собі рівних на землі красою. Її краса п'янила кожного хто дивився, і серед богів, і гандхарвів, і данавів. Підкорювач Паки, Індра, вбивця Врітри, о царю, теж, зокрема, був зачарований нею і жадав її. Великий подвижник Девашарман був цілком обізнаний на вдачі жінок. Він, відтак, у міру своїх сил і енергії захищав її від впливу всякого виду зла. Ріши знав, що Індра не був обмежений совістю у справі пошуку стосунків з дружинами інших. Саме з цієї причини він захищав свою дружину, вкладаючи всю свою силу. Одного разу, о сину, мудрець побажав виконати жертвопринесення. Він почав думати про те, як, під час своєї відсутності дома, його дружину можна було б захистити. Наділений високими заслугами подвижник, він, нарешті придумав, звичайно, що повинен зробити. Покликавши свого улюбленого учня, чие ім'я було Віпула, з роду Бхрігу, він сказав наступне:

Д е в а ш р а м а н м о в и в :

Я буду відсутній дома деякий час, аби вчинити жертвопринесення. Володар же богів завжди жадає мою Ручі. Ти, під час моєї відсутності, захищай її усією своєю міццю! Уважно пильнуй за Пурандарою, о найперший з роду Бхрігу, бо ж Індра припускається до різних маскувань.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

По таким слові його наставника, пустельник Віпула, самоприборканий, завжди відданий суворій аскезі, сповнений пишноти, о царю, вогню чи сонця, знайомий з усіма обов'язками праведности і правдоустий, сказав йому у відповідь: «Хай буде так!». Втім, ще раз, коли його наставник був збирався йти, Віпула запитав його так.

В і п у л а с к а з а в :

Скажи мені, о муні, які подоби приймає Шакра, коли він показує себе? Яким є його тіло і яка його сила? Тобі належить повідати про все це мені!

Б г і ш м а в і в д а л і :

Прославлений ріши тоді по правді описав піднесеному Віпулі всі чарівництва Шакри, о бгарато.

Д е в а ш р а м а н м о в и в :

Могутній нищитель Паки, о двічінароджений, сповнений чарівництва. Кожну мить він приймає ту подобу яку вибирає. Іноді він носить діадему і тримає блискавки. Іноді озброєний перуницею і носить корону на голові. Він прикрашає себе сережками, вмить міняє свою подобу і вигляд на чандала. Іноді він з'являється увінчаний пишним волоссям на голові: і знову ж, о сину, показується зі сплутаним волоссям, одягнений у той же час у лахміття. Іноді він приймає найпрекраснішу і велетенську подобу. У наступну мить він перетворюється на геть виснаженого у ганчір'ї. Іноді він стає світлим, іноді темнуватим, іноді ж темним на вигляд. Іноді він стає потворним, а іноді добірно-миловидним. Іноді він показує себе молодим, а іноді старим. Іноді він з'являється брахманом, іноді кшатрієм чи вайшьєю, а іноді і шудрою. Воістину, він, Звершник ста жертвопринесень, з'являється час від часу, як людина, що народилася у нечистій касті, а бува, як син від двічінародженого батька у нижчої матері або нижчого батька у двічінародженої матері. Іноді він виглядає як папуга, іноді, як ворона, іноді як лебідь, а іноді зозулею. Він приймає також подобу лева, тигра чи слона. Іноді він показує себе богом, іноді як даїтья, а іноді він приймає образ царя. Іноді він з'являється товстим і пухким. Іноді з'являється як такий, чиї кінцівки були зламані вітром у тілі, іноді, як птах, а іноді, надзвичайно потворний рисами. Іноді він з'являється у вигляді чотириноногого. Здатний приймати будь-яку форму, він іноді виглядає мов причинний, позбавлений цілком розуму. Він приймає подобу мух і комарів. О Віпуло, ніхто не може подолати його через ці незлічені маскування, які він здатний обрати. Навіть Творець всесвіту не рівний тій майстерності. Він робить себе невидимим, коли воліє. Його не можна помітити, окрім як оком знання. Володар богів іноді перетворює себе на вітер. Згубник Паки завжди приймає ці перевтілення. Тож, о Віпуло, захищай цю стрункостанну дружину мою велепильно. О найперший з роду Бхрігу, доклади зусиль аби той володар небожителів не осквернив цю дружину мою, так само як оберігають жертвопринесення від лизання жалюгідної собаки.

Сказавши ці слова, вельми благословенний муні Девашарман, маючи намір виконати жертвопринесення, відправився зі своєї оселі, о найперший з бгаратів. Почувши ці слова свого наставника, Віпула почав думати: «Я, звичайно, захищатиму цю пані усіляко від могутнього володаря небожителів. Але якими мають бути засоби? Що я можу зробити для захисту дружини мого наставника? Володар богів наділений усілякими можливостями чарівництва. Він володіє великою силою і йому важко буде опиратися. Індру не можна відвадити сховавшись у цю оселю нашу чи відгородивши цей двір, адже він здатний приймати незлічені подобу. Приймаючи подобу вітру, володар богів може приступитися до дружини мого наставника. Тож кращий вихід для мене, було би проникнути силою Йоги в тіло цієї пані і залишитися там. Протиставляючи мою доблесть я не зможу захистити пані від могутнього згубника Паки, чув був я, бо здатний той прийняти будь-який вигляд за бажанням. Я, отже, захищатимусь від Індри моєю силою Йоги. З цією метою я увійду з

моїм тілом у тіло цієї пані. Якщо мій наставник, повернувшись, побачить його дружину зневаженою, він, без сумніву, прокляне мене через гнів, бо наділений великою заслугою, подвижник, він має духовний зір. Ця ж пані не може бути захищена шляхом, яким інших жінок захищають чоловіки, адже Володар богів наділений великими можливостями чарівництва. На жаль, становище в якому я опинився дуже складне. Волі мого наставника, безумовно, мені слід підкорятися. Якщо ж, таким чином, я зможу захистити її моєю силою Йоги, подвиг всіма буде вважатися дивовижним. Отже, моєю силою Йоги я проникну в тіло пані мого наставника. Я залишуся в ній і проте не доторкнуся до неї, мов крапля води на листі лотосу, яка будучи на ньому, не мочить його зовсім. Якщо я буду вільним од нальоту пристрастей, я не візьму на себе жодної провини роблячи те, що я хочу зробити. Як мандрівник під час свого тимчасового перебування займає місце для проживання на деякий час у будь-якій порожній хижі, де знайде, я, так само житиму цей день у тілі жінки мого наставника. Істинно, з розумом спрямованим до Йоги, я опинюся сьогодні в тілі цієї жінки!».

Чинячи свій найкращий розгляд цієї сторони праведности, зважаючи на всі Веди і їх доповнення, і з очима спрямованими на велику ступінь покаяння, яку його наставник мав, і, яку він і сам мав, і зосередившись думкою, з наміром лише захистити пані, увійшов у її особу силою Йоги. Віпула з роду Бхрігу діяв з великою обережністю для досягнення своєї мети. Отже послухай мене, о царю, я повім тобі, що він зробив. Наділений великим покаянням, Віпула всівся біля дружини свого наставника, коли вона, бездоганна, сиділа у своїй хижі. Віпула тоді почав бесіду з нею, спрямовуючи її до справи справедливості і правди. Дивлячись тоді на неї та об'єднуючи промені світла, що виходили з її очей зі своїми, Віпула, у своїй тонкій формі увійшов у тіло пані, так само як частка вітру входить у той повітряний простір. Проникаючи очима в її очі та подобою в її подобу, Віпула залишився, не рухаючись, в ній невидимий, ніби її тінь. Утримуючи кожну частину тіла пані, Віпула продовжував перебувати в ній, маючи намір захистити її від Індри. Сама ж пані нічого не знала про це. Саме таким робом, о царю, той Віпула продовжував захищати пані до часу повернення свого піднесеного наставника після виконання жертви, яку той пішов чинити.

Так вістить розділ сороковий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 41

Бгішма вів далі:

Одного дня, Володар богів прийнявши вигляд небесної краси, прийшов до оселі ріши, гадаючи, що можливість на яку він чекав нарешті настала. Воістину, о царю, прийнявши подобу неперевершеної пишнотю і надзвичайно привабливу для жінок, вельми приємний на вигляд, Індра увійшов у притулок пустельника. Він побачив тіло Віпули, що сиділо у нерухомому положенні, недвижне мов стовп, з невидючими очима, немов картина намальована на полотні. І він побачив також ту Ручі, що сиділа там, з очима, кінці яких були надзвичайно красиві, з повними і округлими стегнами, з високими і пружними персами. Очі в неї були великі і розширені мов пелюстки лотосу, а її обличчя було таким же красним і милим, наче місяць у повню. Бачачи Індру, що прийшов у такій подобі, пані хотіла встати і запропонувати йому гостину. Будучи здивованою і схвилюваною неперевершеною красою вигляду людини, вона дуже хотіла запитати її про те, хто вона є. Проте, хоча вона й хотіла встати і запропонувати йому бажане, але її кінцівки, будучи стримувані Віпулою, який проникнув у неї, не змогли, о царю, зробити те, що вона хотіла. Дійсно, вона була не в змозі зрушити з місця, де сиділа. Володар богів тоді звернувся до неї з приємними словами, виголошеними солодким голосом. Справді, він сказав: «О солодкоусміхнена, знай, що я, Індра, прибув сюди заради тебе! Знай, о мила пані, що я стривожений богом кохання, думками про тебе! О красноброва, я прийшов до тебе. Час зупинився!». Ці слова, вимовлені Індірою були почуті подвижником Віпулою. Залишаючись в тілі дружини свого наставника, він бачив усе, що сталося. Господиня, бездоганна красою, хоча вона й чула, що сказав Індра, була, однак, не в силі піднятися аби прийняти чи вшанувати Володаря богів. Її почуття стримував Віпула, й вона була не в змозі вимовити ні слова у відповідь. Той нащадок роду Бхрігу, велелегитний, показував усіма ознаками тіла дружини свого наставника, що вона не бажає приймати Індру шанобливо, і утримав її кінцівки та почуття ще більш дієво, о царю, своєю силою Йоги. Путами Йоги він пов'язав усі її почуття. Бачачи її сидячою без будь-яких ознак занепокоєння в ній, володар Шачи, збентежений трохи, ще раз звернувся до пані, сплутаної силою Йоги учня чоловіка, з такими словами: «Прийди, прийди, о солодка пані!». Тоді пані намагалася йому відповісти. Віпула ж, однак, стримував слова, які вона збиралася виголосити. Тож слова, що видали її уста були під впливом Віпули. «Нащо ти прийшов сюди?». Ці слова прикрашені граматичною вишуканістю,³ вийшли з її вуст, прекрасних мов місяць. Під впливом іншого вона вимовила ці слова, але вельми засоромилась вимовляючи їх. Почувши її, Пурандара надзвичайно засмутився. Відзначивши той несприятливий наслідок, Володар богів, о царю, прикрашений тисячею очей, бачив усе своїми духовними очима. Тож він побачив аскета, що залишався у тілі жінки. Дійсно, аскет був у тілі дружини свого наставника, як образ або відбиття у дзеркалі. Бачачи аскета наділеного могутньою силою покути, Пурандара, о царю, побоюючись прокляття ріши, затремтів од страху. Віпула тоді, сповнений високої потуги пустельника, залишив тіло дружини свого наставника і повернувся у своє власне тіло, яке лежало поруч. Потім він звернувся до переляканого Індри, у таких словах:

Віпула в ір і к :

О нечестивий душею Пурандаро, о грішний розумом, о нещасний, що не має упину своїм почуттям, ні боги, ні люди не будуть поклонятися тобі протягом тривалого часу! Забув ти це! О Шакро, хіба ти того не пам'ятаєш, — що Гаутама прокляв тебе, внаслідок чого тіло твоє спотворено тисячею статевих-позначок, які через співчуття ріши, були згодом перетворені на очі? Я знаю, що ти надзвичайно нерозумний, що душа твоя неочищена і, що ти вельми неухажний! О дурню, знай, що ця пані під моєю охороною. О грішний негіднику, повертайся звідки прийшов. О негідний душею, я не перетворю тебе сьогодні на попіл моєю силою. Воістину, я повний співчуття до тебе. Саме тому я не бажаю, о Васаво, спалити тебе. Мій наставник, наділений великим розумом, володіє страшною силою. З очима блискучими від гніву, він би, якби він побачив тебе, спалив тебе грішного сьогодні. Ти не повинен, о Шакро, чинити так знову. Брахманів слід шанувати. Дивися аби ти зі своїми синами і радцями, не зустрівся зі знищенням, насланим могутністю брахманів. Ти гадаєш, позаяк ти безсмертний, то отже вільний діяти таким чином. Не треба, тим не менш, нехтувати брахманами. Знай — немає нічого недосяжного покутою!

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Почувши ці слова піднесеного Віпули, Шакра, нічого не кажучи, засоромлений, зробив себе невидимим. За мить після того як він пішов, Девашарман, високий заслугами подвижник, принісши жертву, яку він мав намір виконати, повернувся у свій власний будинок. Коли його наставник повернувся, Віпула, який зробив гарну справу, віддав дружину його, бездоганну красою, яку він успішно захистив від підступів Індри. Спокійний душею і повний благоговіння перед своїм наставником, Віпула шанобливо привітав його і став при ньому, з чистим серцем. Після того як наставник відпочив деякий час, і, коли він сидів із дружиною там, Віпула повідав йому все, що Шакра зробив. Почувши ці слова Віпули, той найперший з муні, одарений великою могутністю, був вельми задоволений його поведінкою і вдачею, його покаєнням і його люб'язністю. Спостерігаючи поведінку Віпули по відношенню до нього — його наставника — і його відданість також, та відзначаючи його стійкість у чесноті, могутній Девашарман вигукнув: «Чудово, чудово!». Праведний душею Девашарман, прийнятий щиро його добродієм учнем, побажав йому блага. Дійсно, Віпула, стійкий у доброзвичайності, отримав від свого наставника благословення через яке він ніколи не відійде чи відпаде від праведності. Відпущений своїм наставником, він залишив ту оселю і практикував найсуворіші покути. Девашарман також, суворий у покуті, з дружиною, зажив з того дня в цих нетрях, взагалі не боячись того згубника Врітри і Бали.

Так вістить розділ сорок перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 4 2

Б г і ш м а м о в и в :

Виконавши веління свого наставника, Віпула вдався до найсуворіших покут. Сповнений великої сили, він, врешті, вважав себе наділений достатньою аскетичною заслугою. Пишаючись своїм досягнутим подвигом, він блукав безстрашно і задоволено по землі, о царю, бо всі вважали його вельми славетним за те, що він зробив. Могутній Бхаргава вважав, що він завоював обидва світи тим подвигом своїм, як також і його суворими покутами. По деякім часі, о радосте куру, настав випадок для обряду подарунків стосовно сестри Ручі. Рясні багатства та зерно були роздані при цьому.⁴ В той час, небесна діва наділена надзвичайною красою проїжджала по небу. З її тіла, коли вона рухалася через небеса, декілька квітів опустилося на землю. Ці квіти з небесним запахом, впали на місце недалеко від притулку чоловіка Ручі. Коли квіти розсипалися по землі, їх підняла Ручі, прекрасноока. Незабаром після цього прийшло запрошення Ручі з країни Анга. Сестра Ручі, про яку йшлося раніше, на ім'я Прабхаваті, була дружиною Читратратхи, правителя Анги. Ручі, чарівнолиця, прикріпивши ці квіти в її волоссі, відправилася у палац царя Анги, корячись отриманому запрошенню. Бачачи ті квіти в її волоссі, цариця Анги, прекрасноока, попросила свою сестру дати декілька їй. Ручі, чарівнолиця, спішно повідомила своєму чоловікові про прохання її сестри. Ріши прийняв просьбу її сестри. Закликавши Віпулу до себе, Девашарман, суворий покутник, повелів своєму учневі принести йому квіти такого ж виду, кажучи: «Йди, йди!». Приймавши без коливань волю свого наставника, великий аскет Віпула, о царю, відповів: «Хай буде так!». І потім пішов на те місце де пані Ручі підібрали квіти, бажані її сестрі.

Прибувши на те місце, де підняла квіти Ручі, що впали з небес, Віпула побачив трохи квітів, які все ще лежали там. Всі вони були мов свіжі, нібито тільки-но зірвані з рослин на яких вирости. Жодна з них не зів'яла нітрохи. І він узяв ці небесні квіти надзвичайної краси. Сповнених небесних пахощів, о бгарато, Віпула отримав їх там, як результат його суворі покути. Виконавець волі свого наставника, отримавши їх, він відчував велике захоплення і відправився притьмом до міста Чампа, прикрашеного гірляндами квітів Чампака. Йдучи, він побачив на своєму шляху пару людей, які рухалися по колу рука в руку. Один з них зробив швидкий крок і тим самим порушив ритм руху. З цієї причини, о царю, виникла суперечка між ними. Дійсно, один з них, обурений, сказав: «Ти зробив зашвидкий крок!». Інший відповів: «Ні, не правда!», і так кожен вперто тримався власної думки, кожен, о царю, стверджував, а інший заперечував і відкидав те, що другий доводив. Тоді як так сперечалися один з одним із великою впевненістю, клятва була тоді почута між ними. Дійсно, кожен з них несподівано назвав Віпулу в реченні. Клятва яку кожен з них мовив, була саме така: «Той із нас двох хто бреше, у наступному світі зустріне кінець, який буде у відродженого Віпули!». Почувши ці слова їх, обличчя Віпули вельми спохмурніло. Він почав розмірковувати, кажучи самому собі: «Я подолав

суворі аскези. Суперечка між цією парою гаряча. Для мене, знову ж таки, це болісно. Який то гріх, у якому я був винен, що обидва вони звертаються до мого кінця у наступному світі, як найбільш болючого серед тих, які призначені для всіх істот?». Міркуючи таким чином, Віпула, о кращий серед царів, поникнув головою і з пригніченим розумом почав згадувати, який же гріх він учинив. Відійшовши трохи він побачив шістьох інших чоловіків за грою в кості, зроблених із золота й срібла. Захоплені грою, ці особи здавалося йому, хвилювалися так, що волосся на тілі стало дибки. Вони ж, у суперечці, що виникли між ними, почув був Віпула, клялися так само, як і перші двоє. Дійсно, їх слова були спрямовані на того ж Віпулу: «Той серед нас, хто, спонуканий жадобою, буде діяти непристойно, досягне кінця, який призначений для Віпули на тому світі!». Почувши ці слова, Віпула, однак, хоча й широко прагнув згадати, не міг пригадати жодної провини своєї, навіть у ранніх роках, о ти, з роду Куру. Воістину, він почав палати ніби вогонь поміщений у середину іншого вогню. Почувши ті прокляття, його розум займався від горя. У цьому стані тривоги минуло багато часу. Нарешті він згадав, яким чином він діяв при захисті дружини свого наставника від підступів Індри. «Я проникнув у тіло цієї жінки, помістивши кінцівки до кінцівок, обличчя до обличчя. Хоча я і діяв таким чином, я все ще не сказав своєму наставникові правди!». Саме таким був злочин, о ти, з роду Куру, який пригадав Віпула. Справді, о благословенний царю, без сумніву, то було беззаконня, яке він дійсно вчинив. Приїхавши у місто Чампа, він віддав усі квіти своєму наставникові. Відданий найкращим і старшим, він ушанував свого наставника належно.

Так вістить розділ сорок другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 43

Бгішма сказав:

Бачачи що його учень повернувся з мандрівки, Девашарман, могутній, звернувся до нього з такими словами!

Девашарман мовив:

Що бачив, о Віпуло, під час твого походу, о учню, через великий ліс? Ті, кого ти бачив знали тебе, о Віпуло. Я, як також і моя дружина Ручі, знаємо, як ти діяв у справі захисту Ручі!

Віпула на теє:

О двічінароджений ріши, хто ці двоє, яких я спершу побачив? Хто також ті, інші шестеро, яких я бачив згодом і всім їм відомий я? Хто, власне, вони, кого ти згадав був мені?

Девашарман сказав:

Перша пара, о двічінароджений, яку ти бачив, це День і Ніч. Вони безперервно рухалися по колу. Обидва вони знають порушення у яких ти був винен, ті ж, інші люди, шестеро, яких, о вчений брахмане, ти бачив за веселою грою у кості, це шість сезонів. Вони також знайомі з провинами твоїми. Вчинивши таємно гріх, безгрішна людина не повинна вважати, що злочин її відомий лише їй самій, а не будь-кому іншому. Коли людина чинить таємні гріховні справи, Сезони, як і День та Ніч, бачать це завжди. Ті світи, які призначені гріховним, будуть твоїми за те, що ти зробив. Те, що ти зробив, ти не повідав мені. Той гріх твій не відомий нікому — ти гадав — і це переконання сповнювало тебе радістю. Ти не сказав наставникові всієї правди, вибираючи, що ж приховати від нього важливе? Сезони і День, і Ніч, яких ти чув, казали про це, бо мали за необхідне нагадати тобі твої злочини. День, Ніч і Сезони завжди знають усі хороші і погані справи, які є у людини. Вони говорили до тебе так, о двічінароджений, бо мають повне знання того, що ти зробив, але не мав мужности повідомити мені, побоюючись що зробив хибно. З цієї причини, ті світи, призначені для грішних, будуть твоїми стільки ж. Ти не сказав мені, що ж ти зробив. Ти був цілком здатний, о двічінароджений, захистити мою дружину, чия вдача за своєю природою є гріховною. Роблячи те, що зробив, ти не скоював ніяких гріхів. Я був за це задоволений тобою! О кращий з брахманів, якби я не знав тебе, і був несправедливим, я би без вагань прокляв тебе. Жінки єднаються з чоловіками. Такий союз дуже бажаний чоловікам. Ти, однак, захистив мою дружину іншою душею. Якби ти вчинив інакше, прокляття були б упали на тебе. Саме так я гадаю. Ти ж, о сину, захистив мою дружину. Спосіб, у якій ти зробив це, тепер став відомим мені ніби ти сам повідомив мені про це. Я, о сину, задоволений тобою. Звільнений від усіх тривог, підеш ти на небеса!

Сказавши ці слова Віпулі, великий ріши Девашарман, піднісся на небо разом з дружиною і його учнем, та почали вони проводити там час у великому щасті.

Під час бесіди, о царю, у минулі часи, великий аскет Маркандейя розповів мені цю історію на берегах Ганги. Тож я повідав тобі. Завжди захищай жінок від спокус і можливостей будь-якого виду. Серед них, два види бачимо, що є добродесні й ні. Ті жінки, добродесні, є високоблагословенні. Вони матері всесвіту, бо вони бережуть усіх істот з кожного боку. Вони, це ті, о царю, які охороняють землю з усіма її водами та лісами. А тих жінок, які є гріховними, нечестивої поведінки, руйнівницями їх племен, відданими гріховним намірам, можна визначити за виразними ознаками зла, які з'являються, о царю, на їх тілах. Саме таким чином піднесені особи здатні захистити жінок. Вони не можуть, о тигре серед царів, бути захищені якимось інакше. Жінки, о володарю людей, жорстокі. Вони наділені лютою силою. Вони не мають жодного, кого б любили або подобалися б їм так само сильно, як тих з ким мають любові. Жінки подібні до тих заклинань атхарван, руйнівних для життя. Навіть після того як вони погодилися жити з одним, вони готові відмовитися від нього

для зустрічей з іншими. Вони ніколи не бувають задоволені однією людиною протилежної статі, о сину Панду! Чоловіки ніколи не повинні відчувати прихильність до них. Не повинні вони плекати жодних ревнощів через них, о царю! Маючи стосунки тільки для обговорення чесноти, чоловіки повинні розважатися у своєму колі, без захвату і прихильности, а з небажанням і відстороненням. Діючи інакше, чоловік, безперечно, зустрінеться зі згубою, о радосте куру. Причиною ж є повага, постійно і за будь-яких обставин. Лише одному чоловікові, а саме, Віпулі, вдалося захистити жінку. Бо немає нікого, о царю, у трьох світах, хто здатний стримати жінок!

Так вістить розділ сорок третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 44

Юдхіштхіра спитав:

Розкажи мені про те, о діду, що є коренем усіх обов'язків, що коренем родичів, будинку, прашурів і гостей. Я гадаю, що слід розглядати, як найперший з усіх обов'язків: шлюб своєї дочки. Скажи мені, однак, о царю, якій саме людині можна віддати свою дочку?

Бгішма відповів:

Запитавши щодо поведінки і вдачи людини, її навчання і придбання, її народження, і її вчинки, доброзвичайні повинні віддати тоді їх дочку вихованим нареченим. Всі праведні брахмани, о Юдхіштхіро, діють таким чином, віддаючи своїх дочок. Таке відомо, як шлюб Брахми, о Юдхіштхіро! Вибираючи підходячого нареченого, батько дівчини повинен спонукати його одружитися на його дочці, даючи подарунки різних видів, змусивши нареченого до такого кроку. Ця форма шлюбу є вічною практикою усіх гарних кшатрійів. Коли ж батько дівчини, відкидаючи його власні бажання, дарує його дочку людині, яку дочка любить і, який відповідає взаємністю почуттів дівчині, то форма шлюбу, о Юдхіштхіро, називається «гандхарва» тими, хто обізнаний на Ведах. Мудрі кажуть, що це, о царю, поводження асурів, а саме, заміжжя дівчини після покупки її за високу ціну та після задоволення жадоби її родичів. Вбиваючи і відрубуючи голови заплаканим родичам, наречений іноді примусом забирає дівчину на якій він одружується. Таке весілля, о сину, називається ракшаським. З цих п'яти: Брахми, кшатри, гандхарвів, асурів і ракшасів, — три праведні, о Юдхіштхіро, а два неправедні. До шлюбу пішачів і асурів ніколи не слід вдатися.⁵ Брахма, кшатри і гандхарвів форми праведні, о повелителю людей! Чисті чи змішані, до цих форм слід вдатися, без сумніву. Брахман може узяти три дружини. Кшатрій може взяти дві дружини. Що стосується вайш'ї, він повинен узяти жінку лише свого стану. Діти, народжені цими дружинами всі повинні розглядатися рівними.⁶ Із трьох дружин одного брахмана, узятую з його власної касті слід розглядати в якості головної. Так само, з двох дружин дозволених кшатрію, узятую з його власної касті має вважатися вищою. Деякі кажуть, що особи, які належать до трьох вищих станів можуть узяти, тільки для задоволення, а не для чеснот, дружин нижчих або стану шудр. Інші, проте, заперечують таку практику.

Праведники засуджують практику породження нащадків від шудрян. Брахман, породжуючи дітей від жінки шудри, бере на себе обов'язок виконання спокути. Особа тридцяти років одружується на дівчині десяти років, яку називають нагніка.⁷ Або особа двадцяти одного року одружується на дівчині семи років. Та дівчина, яка не має ні брата, ні батька, не йде заміж, о ватажку роду Бгарати, бо вона може бути призначена, як путріка її старшим.⁸ Після появи ознак статевого дозрівання, дівчина, якщо незаміжня, повинна чекати протягом трьох років. На четвертий рік, вона повинна шукати собі чоловіка, не чекаючи більше від її родичів вибору когось для неї. Нащадки цієї дівчини не втрачають своєї пошани і не роблять союз з такою дівчиною ганебним. Якщо ж замість вибору чоловіка для себе, вона діє інакше, вона викликає на себе докір самого Праджапаті. Заміж беруть ту дівчину, яка не є Сапінда своєї матері або ж Готра свого батька. Саме такий звичай, згідний зі священним законом, виголошений Ману.

Юдхіштхіра мовив:

Бажаючи шлюбу, хтось дійсно дає придане родичам дівчини, хтось, кажуть, родичам дівчини обіцяє дати придане; хтось каже: «Я викраду дівчину силою»; хтось просто демонструє своє багатство родичам дівчини, маючи намір запропонувати його частину, як придане за неї; хтось, знову ж, насправді бере руку дівчини за обрядами весілля. Питаю тебе, о діду, чиєю дружиною стає насправді дівчина? На те, що дійсно відоме по правді, ти споглядаєш очима.

Бгішма сказав:

Якими б не були дії людей, прийнятні чи згідні порадам мудрих, ті вважаються плідними на добре. Слова ж обману, натомість, завжди гріховні. Сама ж дівчина, що стає дружиною, сини народжені нею, рітвіджи, наставники, учні та упадх'яї присутні на весіллі, всі підлягають спокуті, якщо дівчина віддала свою руку особі, не тій, якій вона обіцяла вийти заміж. Деякі ж дотримуються думки, що немає спокути для такої поведінки. Ману не схвалює поводження дівчини, що живе з особою, якій вона не подобається.⁹ Живучи, як дружина з людиною, якій вона не подобається, йде до ганьби і гріха. Та ніхто не бере на себе багато гріха в будь-якому з наступних випадків. У примусовому викраденні для вступу у шлюб дівчини; яка дана викрадачеві родичами дівчини, з належними обрядами; а також дівчини, за яку придане було заплачено і прийнято, немає великого гріха. Родичам дівчини, які висловили свою згоду, слід вдатися до мантрів і Хоми. Такі мантри дійсно досягають їх мети. Мантри і Хома, вимовлені і виконані у випадку коли дівчина не була

віддана її родичами, не досягне їх мети. Зобов'язання зроблені родичами дівчини, без сумніву, єднальні та священні. Але зобов'язання, які укладають наречений і наречена за допомогою мантрів, набагато більші, бо саме ця взаємодія дійсно створює відносини чоловіка і дружини. Згідно вимог священних писань, чоловік повинен розглядати свою дружину, як придбання, у зв'язку з його власними діями попереднього життя або те, що було зумовлено Богом. Він, відтак, не викликає ніяких докорів, прийнявши за дружину дівчину, яка була обіцяна іншому її родичами або за яку придане було прийняте ними від іншого.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Коли, після отримання приданого за дівчину, старші дівчини бачать більш підходящу особу, що пропонує себе для її руки, — того, хто наділений сукупністю Трьох у розумному співвідношенні, чи впаде на старших дівчини докір за відкидання особи, від якої придане було отримано на користь того хто більш підходящий? У такому разі будь-який вибір, здається, загрожує докором, бо відкинути людину, якій дівчина була обіцяна не може бути почесним, а відмовитися від людини, яка є більш гідна, ніколи не може бути гарним, враховуючи серйозність обов'язку віддати свою дочку більш гідній людині. Питаюся, як мають старші поводитися так, щоб можна було сказати, що зробили те, що слід? Нам усім здається, що обов'язки ці вимагають найретельнішого обговорення. Бажаємо встановити істину. Ти, дійсно, є нашими очима! Тож поясни це нам. Адже я ніколи не насичуюсь слухаючи тебе!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Дарування приданого, не приносить статусу дружини дівчині. Це добре відомо особі, що сплачує його. Вона платить його просто як ціну за дівчину. З іншого боку ті, доброзвичайні, ніколи не дарують своїх дочок, спонукані приданим, яке інші можуть запропонувати. Коли людина, яка бажає одруження, трапляється, наділена такими якостями, що не принижують родичів дівчини, це тоді ті родичі вимагають придане від неї. Проте, та особа, яка переважає досягнення іншої, звертається до неї, кажучи: «Одружися ти на моїй дівчині, прикрашаючи її належними прикрасами із золота та самоцвітів!», — і та людина, яка відповідає на цю просьбу, не може вимагати приданого або дати його, бо така угода насправді не продаж. Дарування дочки після прийняття того, що може безперечно вважатися в якості подарунків, прихильність або любов є вічною практикою.

У питаннях шлюбу деякі батьки кажуть: «Я не буду дарувати моєї дочки такому чоловікові!». Деякі кажуть: «Я віддам мою дочку за такого!». Деякі кажуть, знову ж, гарячково: «Я мушу віддати мою дочку такій особі!». Ці заяви не рівні справжньому шлюбу. Люди бачать просьби одного до іншого про руки дівчиць, та обіцянку і відмову. Та поки рука по-справжньому не взята з належними обрядами, не можна сказати, що шлюб мав місце. Чулиосьмо, що саме це було благом даним людям у минулому марутами щодо дівчиць. Ріши поклали наказ усім людям, що дівчат ніколи не слід віддавати особам, якщо останні, бува, не найбільш підхожі або бажані. Дочка — корінь бажання і нащадків бічна лінія. Саме так я вважаю. Таке поведження, як відомо, людей з найдавнішого часу, — поведження щодо віддавання та приймання дочки. В наслідок такого близького ознайомлення з поведженням ти можеш, після ретельного вивчення, знайти незліченні помилки в ньому. Подарунок або прийняття приданого саме по собі, не може розглядатися за створення статусу чоловіка і дружини. Послухай, що я скажу з цього приводу.

Раніше, перемигши всіх магадхів, кашів і косалів, я силою викрав двох дівчат для Вічитравірьї. Одна з цих двох дівчат була видана заміж з належними обрядами. Інша дівчина не була офіційно заміжня на тій підставі, що вона була такою за яку придане було виплачено у вигляді доблесті. Мій дядько з роду Куру, цар Бахліка, сказав, що дівчицю, так забрану і не видану за належними обрядами, повинні відпустити. Ту дівчину, однак, порадили Вічитравірьї для укладання шлюбу, згідно із дотриманням належних обрядів. Сумніваючись у словах свого батька я запитав думку інших. Я гадав, що мій батько був надзвичайно скрупульозний у питаннях моралі. Тоді я вирушив до мого батька сам, о царю, і звернувся до нього з такими словами, бажаючи дізнатися щось про поведження праведних людей щодо шлюбу: «Я бажаю, о царю, знати, яке насправді поведження праведників!». Я повторив своє бажання кілька разів, бо такими великими були моє зав'язання і цікавість. Опісля, коли я вимовив ці слова, той найбільший із праведників, мій батько Бахліка, відповів мені, кажучи: «Якщо, на твою думку, положення чоловіка і дружини прийняті за рахунок дарунку та отримання приданого, а не від дійсного взяття руки дівчини з належними обрядами, батько дівчини, дозволивши його дочці піти з дарувальником посагу, буде отже сам послідовником віросповідання крім того, що виводиться зі звичайних писань. Саме це прийняті писання вістять. Особи знайомі з мораллю і обов'язком не визнають, що їхні слова є для всіх незаперечні, хто каже, що статус чоловіка і дружини виникає з подарунку і прийняття приданого, а не від справжнього прийняття руки з належними обрядами. Приказка добре відома, що статус чоловіка і дружини створюється справжньою присвятою дочки батьком і її визнання з боку чоловіка з належними обрядами. Статус дружини не можете бути отриманий дівчатами через купівлю-продаж. Ті, хто приймає такий статус через продаж і дарування приданого, є особами, які, безумовно, не знайомі з писаннями. Ніхто не повинен віддавати своєї дочки таким особам. Дійсно, це не ті люди, яким можна віддати свою дочку. Дружина ніколи не повинна бути придбаною. Не варто батькові продавати свою доньку. Тільки ті особи, грішні душею, одержимі, крім того жадібні, та які продають і купують рабів для слугування, вважають статус дружини прийнятним, коли пов'язаний він з даруванням і прийняттям приданого. З цього приводу якісь люди одного разу запитали царевича Сатъявату: «Якщо дарувальник приданого родичам дівчини бува

помирає до шлюбу, чи може інша людина взяти ту діву для шлюбу? У нас є сумнів з цього питання. Позбав нас цього сумніву, бо ти велемудрий і шанований мудрими. Зглянься на нас, котрі воліють дізнатися правди!».

Царевич Сатьявата відповів, кажучи: «Родичі дівчини повинні віддати її за того, кого вони вважають гідним. Не може бути ніяких сумнівів у цьому. Праведне діяння в такий спосіб, не бере до уваги дарувальника приданого навіть якщо він живий, в той час як, що стосується мертвого дарувальника, то немає і найменших сумнівів. Деякі кажуть, що незайманій дружині або вдові, — тій, тобто, чий шлюб не був завершений з чоловіком фактом статевого союзу, у зв'язку з його відсутністю або смертю, — може бути дозволено поєднатися із молодшим братом чоловіка або таким же іншим родичем. Коли чоловік помирає до такого завершення, цнотлива вдова може або піти за молодшого брата чоловіка, або вдаватися до практики покаяння. На думку деяких, молодший брат чоловіка або подібний інший зв'язок, таким чином, можуть використовуватися вільними дружинами або вдовами, хоча інші стверджують, що така практика, незважаючи на її поширеність, походить від бажання, а не з приписів писань. Ті, які так кажуть, виразно вважають, що батько дівчини має право віддати її будь-кому з гідних осіб, не зважаючи на придане отримане раніше іншим і прийняте ним. Якщо після того як рука діву була обіцяна й усі первісні обряди до шлюбу були виконані, дівчина все ще може бути віддана іншій людині, ніж та, якій вона була обіцяна. Тільки дарувальник бере гріх брехні: до тих пір, однак, поки статус дружини не затверджено, немає шкоди, що може статися до цього. Мантри щодо шлюбу досягають їх мети спричиняючи нерозривний союз шлюбу на сьомому кроці. Дівчина стає дружиною тому, кому подарунок [насправді робиться водою](#).¹⁰ Дарування дівчини має бути зроблене таким чином. Мудрий знає це напевне. Найперший брахман повинен одружитися на дівчині бажаній, що належить до сім'ї, рівної його власній чистотою чи статусом, і яка віддана її братом. Така дівчина повинна бути віддана заміж при вогні, з належними обрядами, змушуючи її, серед іншого, на обхід, звичайне число разів.

Так вістить розділ сорок четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 45

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Якщо особа, після надання приданого за дівчину, пішла, як повинен батько дівчини або інші родичі, які можуть її віддавати, діяти? Скажи це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Така дівчина, якщо вона, трапляється, є дочкою батька без сина і багатого, повинна підтримуватися батьком в очікуванні повернення того, хто дав придане. Дійсно, якщо батько не повертає придане родичам дарувальника, дівчину слід вважати засватаною за дарувальником приданого. Вона може навіть виховувати нащадків для дарувальника, у його відсутність, будь-якими способами закладеними у писаннях. Жодна особа, проте, не може одружитися на ній згідно обрядів.

За наказом її батька, царівна Савітрі, у минулі часи, обрала чоловіка і уклала союз з ним. Це діяння її схвалюють деякі, але інші, знайомі з писаннями, засуджують таке. Деякі, праведні не діяли в такий спосіб. Інші ж вважають, що поведінка праведника завжди вважається [доказом обов'язку та моралі](#).¹¹

На цю тему Шукрату, онук піднесеного Джанаки, правитель Відехи, висловив наступну думку: Існують добре відомі приписи писань, що жінки не можуть насолоджуватися свободою у будь-який час свого життя. Якби це було не шляхом пройденим праведниками, то, як би ці приписи писань існували? Що стосується праведників, то, як можуть бути будь-які питання або сумніви щодо цього? Як можуть люди засудити цей припис обираючи інше поводження? Неправедні вічні приписи використовують, як практику, асури. Такої ж практики ми ніколи не чули у поводженні древніх. Стосунки чоловіка і дружини дуже тонкі, спираються на долю, а отже, можуть бути зрозумілими за допомогою лише священних текстів писань. Вони відрізняються від природних стосунків чоловіка і жінки, які полягають лише [в бажанні статевого задоволення](#).¹²

Тож, це сказано царем з роду Джанаки.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

За яким правом багатство людей успадковується іншими, коли вони, трапляється, мають дочок? Стосовно ж її батька дочку слід розглядати так само, як сина.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Син є всеодно що сам, а дочка, подібна до сина. Як, отже, може інший взяти багатства, коли людина живе сама в собі, у вигляді своєї дочки? Яке б не було багатство, воно називається Яутука — майно матері, що складає частину незаміжньої дочки. Якщо дід по матері бува помирає не залишивши синів, син дочки повинен успадкувати йому. Син дочки дає пінду своєму батькові, і батькові його матері. Тому, відповідно до міркувань справедливості, немає ніякої різниці між сином і сином дочки. Коли особа має лише дочку, і вона була означена нею у статусі сина, а згодом, виявляється, є син, то такий син, замість узяти все багатство свого батька, [ділить спадщину з дочкою](#).¹³ Коли, знову ж таки, особа має дочку, і вона визначена нею у статусі сина, якщо бува, згодом бере сина годованцем або бере тоді дочку, то перша перевершує такого сина й тому приймає три частки багатства свого батька, а частка сина обмежується лише двома. У наступному випадку я не бачу жодних причин, чому статус сина дочки слід приміряти до синів чисісь дочки. Справа у дочці, яка була продана її батьком. Сини ж, що народилися у дочки, яка була продана її батьком за відповідну ціну,

належать виключно їх батькові, навіть якщо він не породжує їх сам, але отримує їх у відповідності з правилами, викладеними в писаннях для порушення питання за посередництва інших. Такі сини ніколи не можуть належати, навіть як сини дочки, їхньому дідові по материнській лінії через його продаж їх матері за ціною і втрату усіх своїх прав щодо неї таким діянням. Такі сини, знову ж, стають повними злоби, несправедливої поведінки, крадіями чужих багатств, наділені обманом і хитрістю. Народжені у гріховній формі шлюбу, названій асурським, такі нащадки стають грішними у поведінці. Особи, знайомі з оповідями давнини, знайомі з обов'язками, присвячені писанням і тверді у дотриманні обмежень в них викладених, оповідають у зв'язку з цим вірші, які повідав у давнину Яма. Саме так співав Яма.

«Та людина, яка набуває багатства, продаючи свого власного син, або хто дарує свою дочку після прийняття приданого для свого існування, потоне у семи жажливих пеклах послідовно, відомих за назвою Калашутра. Там, той негідник харчуватиметься потом, сечею і калом протягом всього часу!».

У формі шлюбу, яка називається Арша, людина, що одружується, має дати бика і корову, а батько дівчини прийняти дарунок. Деякі характеризують цей дарунок, як придане або ціну, а деякі дотримуються думки, що це не слід розглядати так. Істинна думка, однак, у тому, що подарунок для такої мети, будь-то малий чи великий значенням, повинен, о царю, розглядатися в якості приданого або ціни, і присвяту доньки за таких обставин слід розглядати, як продаж. Незважаючи на те, що таке практикують деякі люди, це ніколи не може бути прийнятим, як беззаперечне для використання. Ї інші форми шлюбу бачимо, практикуються чоловіками, такі як шлюб дівчат після викрадення їх силою у їхніх родичів. Ті ж особи, які вдаються до статевого стосунку із дівчиною після її викрадення, вважаються винними у вчиненні гріха.¹⁴ Вони потонуть у кромішньому пеклі. Людська істота, яка навіть не має нікого з родичів, не повинна бути предметом купівлі-продажу. Що вже тоді можна ректи про власних нащадків? З багатством, отриманим вчиненням гріховних вчинків, ніяка дія, що веде до заслуги, не може бути виконана.

Так вістить розділ сорок п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 46

Бгішма мовив:

Ті, які добре знайомі з древньою історією, читають наступний вірш Дакши, сина Прачетаса: Та дівчина, щодо якої нічого не береться її родичами у вигляді приданого, не може вважатися проданою. Повага, добре ставлення й усе інше приємне, все має бути дано дівчині, котра йде до шлюбу. Її батько і брати, хрещений батько і брати чоловіка, повинні виказати їй усю повагу, і прикрасити її прикрасами, якщо вони воліють мати вигоди, бо така поведінка з їхнього боку завжди призводить до значного щастя і переваг. Якщо дружина не любить чоловіка або не радує його словами, з неприязню і відсутністю радості, чоловік ніколи не зможе мати нащадків для збільшення його роду. Жінок, о царю, завжди слід вшановувати і виказувати їм прихильність. Там де до жінок ставляться з повагою, навіть божества, речуть, сповнені радості. Там де жінок не шанують, всі діяння стають безплідними. Якщо жінки родини, через поводження з ними, журяться й плачуть, то родина невдовзі згине. Ті дома, які прокляті жінками, приходять до руйнування і розорення, ніби обпалені обрядами атхарван. Такі дома втрачають свій блиск. Їх зростання і процвітання припиняються. О царю, Ману, напередодні свого відходу на небо, настановив над жінками піклування і захист мужів, кажучи, що вони слабкі, що вони стають легкою здобиччю для спокуси підступних чоловіків, схильні прийняти любов запропоновану їм, і віддані правді. Є й інші серед них, які повні злоби, позбавлені шляхетности, жорстокі поведінкою, непривабливі і непроникні для глузду. Жінки, проте, заслуговують шани. Виказуйте ви, о мужі, їм шанування. Праведність чоловіків залежить від жінок. Всі задоволення і насолоди цілком залежать від них. Служіть ви їм і вклоняйтеся їм. Схиляйте ви вашу волю перед ними. Народження потомства, годування вже народжених дітей і виконання всіх діянь необхідних для потреб суспільства, погляньте, все це мають жінки своєю справою. Вшановуючи жінок, ви напевно досягнете здійснення всіх цілей. Про це царівна з дому Джанаки, правителя Відехи, співала такі вірші. Вони проголошують: «У жінок немає жертви призначеної для них. Немає шраддхи яку вони покликані виконувати. Вони не зобов'язані дотримуватися жодних істин. Служити своїм чоловікам з повагою і послухом — це їх єдиний обов'язок. Через виконання цього обов'язку вони досягають успіху в завоюванні неба. У дитинстві батько захищає їх. Чоловік захищає їх у молодості. Коли вони старіють, сини захищають їх. В жодний період їх життя жінки не заслуговують бути вільними. Жінки — божества процвітання. Людина, що бажає багатства і добробуту повинна шанувати їх. Піклуючись про жінок, о бгарато, піклується вона про богиню процвітання собі, а кривдячи їх, речуть, кривдиш богиню процвітання!».

Так вістить розділ сорок шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 47

Юдхіштхіра спитав:

Ти добре знайомий з приписами всіх писань. Ти найперший з тих, хто обізнаний на обов'язках царів. Ти знаний в усьому світі, як великий розсіювач сумнівів. Та я маю сумнів, проясни його мені, о діду! Бо з приводу цього сумніву, який виник у мене, я не проситиму будь-кого іншого, аби вирішити його. Належить тобі, о міцнорукий, повідати, як людині слід поводитися ступаючи шляхом обов'язку і праведности. Було

повідано, о діду, що брахман може взяти чотирьох дружин, а саме, тих, які належить до його власної касты, одну з кшатрійів, одну з вайшйів, і одну з шудр, якщо брахман хоче дозволити собі вдоволення статевих стосунків. Скажи мені, о кращий з куру, який серед тих синів заслуговує того, щоб успадкувати багатство батька, послідовно? Хто серед них, о діду, забере частку батьківського багатства? Я хочу почути це, який розподіл визначений для батьківського майна.

Бгішма відповів:

Брахман, кшатрій, вайшья вважаються трьома кастами двічінароджених. Одружитися в цих трьох кастах визначено обов'язком брахмана, о Юдхіштхіро. Через помилкові судження чи жадібність, або хіть, о нищителю ворогів, брахман приймає шудряну за дружину. Але таку дружину, однак, він не вправі приймати згідно приписів. Брахман, приймаючи шудряну за жінку до ліжка, досягає низького кінця у наступному світі. Він повинен, зробивши таке, пройти спокуту, згідно обрядів викладених у писаннях. Ця спокута має бути в два рази важча або суворіша, якщо внаслідок такого, о Юдхіштхіро, брахман породить потомство. Зараз я скажу тобі, о бгарато, як батьківське багатство має бути розподілене серед дітей різних дружин.

Син народжений дружиною брахмана повинен, в першу чергу, отримати від багатства свого батька бика з гарними ознаками і кращу колісницю або віз. Що залишається від власності брахмана, о Юдхіштхіро, після цього, має бути розділене на десять рівних частин. Син дружини брахмана приймає чотири таких частини батьківського багатства. Син, народжений від кшатрійки, без сумніву, має статус брахмана. Однак, через відмінності стосовно своєї матері, він бере три з десяти частин на які майно було розділено. Син же народжений від жінки третьої касты, вайшйї, від брахмана-батька, приймає, о Юдхіштхіро, дві з трьох частин, що залишилися від майна батька. Сказано, що син народжений від брахмана-батька шудряною не повинен приймати ніякої частки багатства батька, бо він не вважається спадкоємцем. Проте, трохи батьківського багатства слід приділити синові дружини-шудри, отже, єдина частка, що залишилася, має бути приділена йому зі співчуття. Саме так мають десять частин багатства брахмана бути розділені. Усі сини, народжені від однієї матері чи матері тієї ж касты, в рівній мірі беруть належну їм частку. Син народжений від дружини-шудри не повинен розглядатися як наділений статусом брахмана, через його невігластво у писаннях і обов'язках визначених для брахмана. Тільки тих дітей, які народжуються від дружин із трьох вищих каст слід вважати наділеними статусом брахманів. Сказано, що є лишень чотири касты, а п'ятої немає. Син від дружини-шудри приймає десятку частину багатств свого батька, яка залишається після наділення іншим, так кажуть. Цю частку, проте, він може взяти тільки тоді, коли її дав йому батько. Він не візьме її, якщо батько не дає йому. Тож, якась частина багатства батька, без сумніву, буде дана, о бгарато, синові тієї шудряни. Співчуття є однією з вищих чеснот. Саме через співчуття, щось дається синові тієї шудряни. Якою б не була спонукка, щодо якої співчуття виникає, така чеснота завжди приносить заслугу. Якби не були у батька діти, чи від дружини іншої варни, чи ж не має він дітей від таких дружин, та синові з боку дружини-шудри, о бгарато, не більше ніж одну десятку частину багатства батько має дати. Якщо ж брахман, бува, має більше багатства, ніж це необхідно для підтримки себе і своєї сім'ї протягом трьох років, він повинен цим багатством здійснювати жертвопринесення. Брахман ніколи не повинен наживати багатство для дрібниць.¹⁵

Найбільша сума, яку чоловік дає дружині це три тисячі монет головними грошима. Багатство, що чоловік дає дружині, остання може витратити або розпоряджатися, як хоче. Після смерті бездітного чоловіка, дружина користується всім його багатством. Вона не повинна, проте, продавати або іншим чином розпоряджатися будь-якою його часткою. Дружина ніколи не повинна брати, без відома чоловіка, будь-яку частину багатств чоловіка. Незалежно від багатства брахмана, о Юдхіштхіро, дружина може отримати подарунок від її батька, а її дочка отримати, після її смерті, бо дочка подібна синові. Дочка, о царю, сказано в писаннях, рівна синові, о радосте куру.

Саме такий закон спадкування був оголошений, о туре з роду Бгарати. Пам'ятаючи ці настанови про розподіл і розпорядження багатством, ніколи не слід наживати багатство марно.

Юдхіштхіра спитав:

Якщо син, народжений шудряною від батька брахмана, було оголошено у писанні, позбавлений усякого статку, яким винятком з правил тоді ця десятка частини батьківського майна дається йому? Син народжений брахманкою від брахмана, безсумнівно є брахманом. Народжений же від кшатрійки або вайшйї, чоловіком брахманом, так само наділений статусом брахмана. Чому ж, о кращий з царів, такі сини ділять батьківське багатство нерівномірно? Всі вони, ти сказав, брахмани, народжені від матерів, які належать до трьох вищих варн, з рівними правами і названі двічінародженими.

Бгішма відповів:

О згубнику ворогів, всі подружжя в цьому світі називають іменем Дата. Хоча ця назва стосується всіх, проте є в цьому велика відмінність, якої слід дотримуватися. Якщо одружившись на трьох дружинах з трьох інших варн, брахман одружується на брахманці останньою, то вона вважається першою серед усіх жінок і заслуговує найбільшої поваги. Дійсно, серед усіх дружин її вважають найпершою. У її світлиці повинні бути всі ті речі, які необхідні для омивання чоловіка, особисті оздобы для чистки зубів і пристосування для фарбування очей. В її світлиці зберігається хавья і кавья, та все інше, що чоловік може вимагати для виконання своїх релігійних обрядів. Якщо дружина-брахманка знаходиться у будинку, ніяка інша дружина не має права бути присутньою при цих виправах свого чоловіка. Тільки дружина-брахманка, о Юдхіштхіро,

надає допомогу в цих справах чоловіка. Їжа чоловіка і питво, і гірлянди, і одяг та прикраси, все це має надаватися чоловікові дружиною-брахманкою, бо вона найперша серед усіх дружин чоловіка. Це приписи писань, викладених Ману, о радосте куру! Саме це, о царю, бачимо напрямком вічного звичаю. Якщо брахман, о Юдхіштхіро, через хіть, діє інакше, він вважається чандалом серед брахманів.

Син народжений кшатрійкою, кажуть, рівний статусом із сином брахманки. Бо вся та відмінність надана синові дружини брахмана через перевагу брахмана над кшатрієм у повазі варни народження. Кшатрійка не може вважатися рівною брахманці за народженням. Отже, о кращий з царів, син народжений від дружини-брахманки мусить розглядатися як першочерговий і перевершує сина кшатрійки. Бо, знову ж, кшатрійка не рівна за народженням дружині-брахманці, звідси і син брахманки приймає послідовно всі кращі речі, о Юдхіштхіро, серед володінь свого батька. Так само, вайшья не може вважатися рівною кшатрію за народженням. Гаразди, царство і скарбниця, о Юдхіштхіро, відносяться до кшатріїв. Все це призначено для кшатрія. Вся земля, о царю, оперезана морями, бачимо, належить йому. Слідуючи обов'язкам свого стану, кшатрій набуває веле багатства. Жезл влади належить йому. Без кшатрія, о царю, не може бути ніякого захисту. Брахмани велеблагословенні, бо вони є божествами навіть божествам. Слідуючи статутам, встановленим ріши, кшатрії повинні вклонятися брахманам через обряди. Саме така вічна настанова.

Бажане злодіям та іншим, володіння всіх людей захищені кшатріями, що дотримуються обов'язків, покладених на їхню варну. Дійсно, багатство і дружини, та всі інші володіння належні людям, були би силою забрані, але на їх захист той кшатрій спроможний. Кшатрій, як цар, стає захисником і рятівником усіх інших. Таким чином, син дружини-кшатрійки має, без сумніву, вважатися вище народженого від дружини-вайшї. Син кшатрійки, тож, приймає більшу частку батьківської власності, ніж син матері-вайшї.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Ти маєш належним чином повідати, які правила стосуються брахманів. І що, натомість, за правила стосуються інших?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Для кшатріїв, о радосте куру, дві дружини були визначені. Кшатрій може узяти й третю дружину зі стану шудр. Така практика переважає, це правда, але це не твердження писань. Саме це має бути правилом, о Юдхіштхіро, дружин кшатрія. Власність кшатрія повинна бути розділена, о царю, на вісім частин. Син від кшатрійки приймає чотири такі частини батьківського майна. Син дружини-вайшї бере три такі частки. Решта, одна восьма частина, дістається синові шудряни. Син шудряни, однак, приймає лише тоді, коли батько дає, але не інакше.

Для вайшї тільки одна дружина була визначена. Друга дружина береться з варни шудр. На практиці це переважає, дійсно так, але це не затверджено в писаннях. Якщо вайшья має дві дружини, одна з яких вайшья, а інша шудра, то є різниця між ними щодо статусу. Багатство вайшї, о ватажку роду Бгарати, слід розділити на п'ять частин. Зараз я повідаю про синів вайшї від дружини власного стану і тих, які належать до нижчого стану, а також те, яким чином, о царю, його багатство має бути розподілене між тими дітьми. Син народжений від дружини-вайшї бере чотири такі частки багатства свого батька. П'ята частка, о бгарато, сказано, належить синові народженому шудряною. Такий син, проте, бере лише коли батько дає. Йому не слід приймати будь-що, якщо батько не дає того. Син породжений від шудряни особами з трьох вищих станів, повинен завжди вважатися позбавленим якої б то не було частки багатства батька.

Шудра повинен мати тільки одну дружину, взяту з його власної варни. Він ні за яких обставин не приймає будь-яку іншу дружину. Навіть якщо він, виявляється, має сотню синів від такої дружини, всі вони рівні до майна, яке він може залишити. Що стосується всіх варн, діти, народжені дружиною взятою з власної касти чоловіка повинні, і це було закладено, рівно ділити багатство батька. Частка старшого сина повинна бути більше, ніж у будь-якого іншого сина, бо він приймає на одну частку більше, ніж кожен з його братів, що складається з кращих речей батька. Саме таким є закон спадкування, о сину Прітхи, як оголошено самим Самонародженим. Серед дітей, усі народжені дружиною узятою з власної варни чоловіка, мають ще одну відмінність, о царю! В одруженні, старші завжди передують молодшим. Дружини не всі рівні щодо їх черговості народження, і діти також не всі рівні щодо статусу їхніх матерів. Син-первісток бере на одну частку більше кожного з інших його братів. Син, що йде наступним за віком бере частку, наступну за вартістю, у той час як найменший син, бере частку, що належить наймолодшому. Таким чином, серед подружжя всіх станів, ті, які належать до одного стану з чоловіком, вважаються найпершими. Саме це те, що було проголошено великим ріши Кашьяпою, сином Марічі.

Так вістить розділ сорок сьомий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 48

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Через спонування, пропонування багатства, або через просту хіть, або через незнання істинного стану народження, як чоловіків, так і жінок, або через божевілля, змішання відбувається у кількох кастах. Що, о діду, є обов'язком осіб, народжених в змішаних кастах, і які дії, передбачені для них? Повідж мені про це!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

На початку Господь усіх істот створив чотири варни і визначив відповідні дії або обов'язки, заради жертвопринесення. Брахман може узяти чотири дружини, по одній з кожної з чотирьох варн. У двох з них, а саме, дружини взятої з його власної касты і взятої з однієї з наступних нижчих, де він народжується сам, діти породжені ними вважаються наділеними тим же статусом, як і його власний. Ті сини, однак, що породжені ним від двох дружин, які належать до наступних двох станів, вайшьїв і шудрів, нижчі, а їх статус визначається не тим, хто їх батько, а тим, хто їх матері. Сина, породженого брахманом від шудряни називають «парашара», маючи на увазі, народження від трупа, бо тіло шудряни настільки ж несприятливе, як труп. Він повинен служити особам з роду його батька. Дійсно, не личить йому відмовлятися від обов'язків служіння, визначених для нього. Додаючи зусиль, по мірі сил, він повинен нести тягар його сім'ї. Навіть якщо він, бува, старший за віком, він всеодно повинен покійно служити іншим дітям його батька, які можуть бути молодше його роками, і дарувати їм усе, що він може заробити.

Кшатрій може узяти три дружини. У двох з них, а саме, тої, що взята з його власної касты та іншої, взятої з безпосередньо нижчої касты, де він народжується сам, тож, ці діти наділені статусом його варни. Його третя дружина, шудряна вважається набагато нижчою. Син, народжений нею називається «югра».

Вайшья може узяти двох дружин. В обох з них, з тієї, що взята з його власної варни, й іншої, нижчої з чотирьох чистих варн, де він народжується сам, тож, ці діти наділені статусом його варни.

Шудра може узяти лише одну дружину, з його власного стану. Народжений син від неї стає шудрою. Син же, якого народжено за обставин, окрім згаданих вище, розглядається, як набагато нижчий. Якщо людина більш низької варни породжує сина від жінки вищої варни, такий син вважається поза межами чотирьох чистих каст. Дійсно, такий син стає об'єктом осуду чотирьох основних каст. Якщо кшатрій породжує сина від брахманки, такий син, не входячи у будь-яку з чотирьох чистих каст, вважається сутою. Обов'язки сути всі пов'язані з повторенням хвалебних промов і вихвалянням царів та інших великих людей. Син породжений вайшьєю від брахманки вважається вайдехакою. Покладені на нього обов'язки, це охорона в'язнів і захист приватного життя жінок шанованих домогосподарств. Такі сини не мають обрядів очищення, передбачених для них. Якщо шудра злягається з жінкою, яка належить вищим найпершим з чотирьох станів, то народжений син називається «чандал». Наділений жорстокою вдачею, він повинен жити на околицях міст і селищ, а обов'язок покладений на нього буде — громадський кат. Такі сини вважаються нещастям в роду. Ці, о найперший з велемудрих, є нащадками змішаних варн.

Син породжений вайшьєю від кшатрійки стає «ванді» або «магадха». Покладені на нього обов'язки — красномовні промови похвал. Народжений син, через злочин, шудрою від кшатрійок, стає «нішадою» і обов'язки покладені на нього — це ловля риби. Якщо шудра, трапляється, має зв'язок із жінкою-вайшьєю, син народжений у неї називатися «айогава». Обов'язок призначений такий людині — такшан (*тесля*). Брахмани ніколи не повинні приймати подарунки від такої людини. Й такі не мають права володіти якимось багатством.

Особи, належачи до змішаних каст, породжують від дружин взятих з їх власних каст, то й діти наділені статусом, як їх власний. Коли вони зачинають дітей у жінок взятих з каст, які поступаються їхнім, такі діти стають нижчими за їх батьків, бо вони стали наділеними статусом, що належить їх матерям.

Тож, що стосується чотирьох чистих каст, то особи які породжують дітей, дають їм власний статус, коли дружин беруть зі своєї касты, як також від тих, які взяті з наступної, що нижче їх власної. Коли ж, натомість, потомство народжене від інших дружин, воно вважається наділене статусом, що, в основному, поза межами чотирьох чистих варн. Коли такі діти породжують синів у жінок, взятих з їх власних станів, ті сини приймають статус їх батьків. І лише тоді, коли вони приймають дружин з інших каст, то діти ними народжені, наділені більш низьким статусом. Як приклад цього, можна сказати, що шудра породжує у жінки, яка належать до більш високої касты, сина, який знаходиться поза чотирма кастами, бо такий син сприймається як чандал, вельми низький. Син, який знаходиться поза чотирьох каст, еднаючись із жінками, що належать до чотирьох основних станів, породжує потомство, яке надалі занепадає за статусом. Від тих, позакастових чотирьом основним кастам і тих, знову ж, які й далі позакастові, діти множаться в наслідок стосунків із жінками вищих каст. Відтак, від осіб низьких станів статус розповсюджується у цілому в п'ятнадцять разів, що є однаково низькими або ще нижче за статусом. Тільки від статевих зносин жінок з особами, які не повинні мати такого союзу з ними, ті змішані касты виникають. Серед каст, які, таким чином, поза ознаками чотирьох основних або чистих станів, діти народжені жінками належать до каст, що називаються сайрандхрі від людей касты, що називається магадха. Заняттями такого потомства є прикрашення тіла та таке інше. Вони добре знайомі з приготуванням мазей, виготовленням вінків і виробів, що використовуються для прикрашення людини. Хоча й вільні за статусом, який надано їм за народженням, вони все ж повинні вести життя служінням. Від союзу магадхів певного класу, з жінками з касты названої сайрандхрі, з'являється інша каста названа айогава. Їх заняттям є плетіння тенет для лову риби, птиці, звіра і тварин на ловах. Відехи, еднаючись із жінками касты сайрандхрі, народжують дітей названих майреяки, заняття яких виготовлення вин і хмільних напоїв. Від нішадхів зростає каста названа мадгура й інша, відома за назвою дашаш, чие заняття перевізники на човнах. Від чандала походить рід швапака, чие заняття полягає в охороні мертвих. Жінки касты магадхів, союзом з цими чотирма кастами нечестивих, творять чотири інших, які живуть займаючись облудою. Це манса, свадукара, кшаудра і саугандха. З відехів походить жорстока і гріховна каста, яка живе практикуючи обман. Від нішадхів, знову ж, зростає каста мадранадха, члени якої, бачимо, їздять на візках запряжених

ослами. Від чандалів зростає каста названа пуккаша, члени якої, бачимо, їдять м'ясо ослів, коней і слонів. Ці покривають себе одягом отриманим з трупів. Вони знову ж, ще й їдять з розбитого посуду. Ці три касты, дуже низькі статусом, народжуються жінками касты айюгава від батьків, узятих з різних каст. Каста названа кшудра походить від вайдехаки. Каста названа андхра, яка проживає на околицях міст і селищ, також походить від вайдехаки. Тоді, знову ж чармакара, які злягаються з нішадкою, породжують касту каравара. Від чандала, знову ж, походить каста відома як пандушаупака, чие заняття плетіння кошиків та інших речей з розщепленого бамбуку. Від союзу нішада з жінкою з касты вайдехі нащадки називаються ахіндака. Чандал породжує від жінки саупака сина, який нічим не відрізняється від чандала в статусі або заняттями. Нішадка від союзу з чандалом, приносить сина, який живе на околиці села і міста. Дійсно, члени таких каст живуть біля крематоріїв і вважаються за найнижчих з каст, які не можуть бути перелічені серед них. Таким чином, ці змішання каст виникають від невідповідного і гріховного союзу батьків і матерів, що належать до різних каст. Чи живуть вони таємно чи відкрито, вони будуть відомі за їх заняттями.

Обов'язки закладені у писанні тільки для чотирьох основних станів. Що стосується інших, то писання повністю мовчать. Серед усіх каст, членам тих каст, які не мають покладених на них обов'язків за писанням, немає потреби боятися того, чим їм заробляти на життя. Особи незвичні до виконання або для яких жертвопринесення не було означено, і, які позбавлені товариства та вказівок праведности, будь-яких, перерахованих для чотирьох основних каст або поза ними, маючи стосунки з жінками інших каст, не вважаються праведними, але неприборканою хіттю викликають численні змішані каст у житті, чие заняття і житло залежить від обставин пов'язаних з незаконними союзами, до яких їх зобов'язує їх походження. Маючи притулок у місцях, де сходяться чотири шляхи, або крематорій, або пагорби і гори, чи ліс і дерева, вони будують свої житла там. Вони носять прикраси зроблені з заліза. Живучи в таких місцях відкрито, вони самі вдаються до їх власних занять, аби заробити засоби для існування. Можна побачити їх, що живуть таким чином, прикрашаючи себе прикрасами і зайнятих справами виготовлення різноманітних видів домашнього та іншого начиння. Без сумніву, шляхом надання допомоги коровам і брахманами, і практикуючи чесноту утримання від жорстокости, співчуттям, правдивістю мови, прощенням, і, у разі необхідності, охороною інших, навіть своїм життям, особи змішаних каст можуть досягти успіху. Не маю сумніву, о найголовніший з мужів, що ці чесноти перетворюються на причину їх успіху. Той, хто мудрий, повинен, приймаючи все до уваги, породжувати потомство відповідно до настанов писань, від жінки, яка визнана гідною і підходить для нього. Син, народжений від жінки, котра належать до занепалої касты, замість того щоб рятувати батька, приносить йому горе так само як важка ноша приносить горе плавцеві, який бажає перетнути річку. Байду же чи чоловік, бува, сповнений знання чи ні, хіть та гнів є природними якостями людства в цьому світі. Тож, жінки завжди можуть, бачимо, збити чоловіка з вірного шляху. Це природне становище жінки є таким, що стосунки чоловіка з нею породжують його страждання. Отже, мужі мудрі не схильні надмірно прихилитися до жінок.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Є люди, які належать до змішаної касты, і які мають дуже нечисте народження. Хоч і виявляючи риси поважности, вони насправді не заслуговують поваги. Внаслідок цього зовнішнього вигляду, ми можемо бути не в змозі дізнатися правду про їх народження. Чи є ознаки того, о діду, як можна виявити правду про походження таких людей?

Так вістить розділ сорок восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 49

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Особа, народжена в нечистому союзі являє різноманітні особливості поведження. Чиясь чистота народження, знову ж таки, має бути встановлена його діяннями, які повинні нагадувати діяння тих хто, за загальним визнанням, є добрим і праведним. Негідний поведінкою, діє відмінно викладеному у писаннях, кривдно і жорстоко, а утриманням від жертвопринесень та інших духовних діянь, які ведуть до заслуг, промовляє про своє нечисте походження. Син отримує вдачу когось, чи батька, чи матері. Іноді він має вдачу обох. Людина нечиста народженням не може успішно приховати свої справжні наміри. Як дитинча тигра або леопарда нагадує свого батька й неньку за подобою і виглядом його смуг чи плям, так само й людина не може не видати обставин свого походження. Проте, прикриття може бути протягом одного покоління, якщо ж те покоління буває нечистим, то його характер або поведження обов'язково проявляється слабо або в значній мірі. Особа може, у власних цілях, вибрати стежку лицемірства, показуючи такою поведінкою вигляд, який здається праведним. Проте її сутність, в цьому питанні, з тих дій, які вона робить, завжди проголошує чи належить особа до доброї касты, чи ні. Істоти в світі наділені різноманітними видами поведінки. Вони, знову ж, бачимо, використовують різні види діянь. Серед істот зайнятих так, немає нічого, що було б таким гарним чи дорогим, як чисте народження і праведна поведінка. Якщо людина народилася в низькому стані, то добре розуміння, яке виникає в результаті вивчення писань, не може врятувати її тіло від низьких діянь.

Цілковита чеснота розуміння може бути різного рівня. Може бути високою, середньою або низькою. Навіть якщо вона з'являється у особи низького походження, вона зникає, як осінні хмари, без будь-яких наслідків. З іншого боку, та інша чеснота розуміння, яка, відповідно до її міри, визначає статус в якому особа

народилася, проявляється в її діях. Якщо людина, трапляється, належать до вищого стану, але все ж, якщо вона буває позбавлена гарного поведження, вона не повинна отримувати ніякої поваги чи шанування. Можна вшановувати навіть шудру, якщо він, бува, обізнаний на обов'язках і гарної вдачі. Особа виказує себе власною вдачею і діяннями, та її гарним чи поганим поведженням і народженням. Якщо чийсь рід народження, бува, занепав з будь-якої причини, хтось найближчим часом піднімає його і робить його блискучим та прославленим своїми вчинками. З цих причин, наділеним мудрістю слід уникати жінок, серед тих різних змішаних каст чи то і чистих, від яких вони не повинні породжувати потомства.

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Повідай нам, о царю, про стани й види окремо, про різні види синів породжених у різних типів жінок від особи, яка має право мати їх в якості синів, і від їх статусу у житті. Відомо, що суперечки часто виникають стосовно синів. Слід тобі, о царю, розвіяти сумніви, які оволоділи нашими умами. Дійсно, ми спантеличені в цьому питанні.

Б г і ш м а с к а з а в :

Син власних стегон вважається ніби сам батько. Сина породженого від своєї дружини особою, яку запросили для виконання цього завдання, називають ніруктаджа. Син, народжений власною дружиною від когось без дозволу, є прашрїтаджа. Син народжений власною дружиною від особи, що відпала від свого стану, називається патїтаджа. Є два інших сина, а саме, син даний, і син породжений. Існує ще один, названий адхьюдха.¹⁶ Син народжений дівчиною у будинку її батька називається канїна. Крім цих, є шість видів синів названих ападхваншаджа й шість інших, апашада. Ці кілька видів синів згадані у писаннях, знай, о бгарато!

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Хто ті шість, названі ападхваншаджа? Хто також апашада? Тобі слід пояснити все це мені докладно.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Сини, яких породжує брахман від дружин узятих з трьох нижчих каст, ті, породжені кшатрієм від дружин узятих з двох нижчих каст, о бгарато, і сини, яких вайшья породжує від дружин взятої з одної нижчої касті, — всі зветься ападхваншаджа. Вони, як пояснював був, шести видів. Тепер послухай мене, оповім тобі, хто такі апашади. Син, якого шудра породжує від брахманки називається чандал. Народжений кшатрійкою від шудри називається вратья. Той, хто народжений жінкою-вайшьєю від шудри називається вайдья. Ці три види синів називаються апашада. Вайшья, еднаючись із брахманкою, породжує сина, якого називають магадха, в той час як син від кшатрійки зветься вамака. Кшатрій може породити лише один вид сина від жінки нижчого стану. Дійсно, син породжений кшатрієм від брахманки називається сута. Ці три також називаються апашада. Не можемо сказати, о царю, що ці шість видів синів не сини.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Деякі кажуть, що син когось є той хто народжений у чийсь землі. Деякі, з іншого боку, кажуть що сином є той хто народжений від чийогось сімені. Чи ж обидва ці види синів рівні? Від повії, знову ж, чи сином є? Скажи мені це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Сином є той з чийого сімені він походить. Однак, якщо власник сімені покидає народженого сина, то такий син тоді стає того в чиєї дружини він народжений. Те ж правило застосовується до сина названого адхьюдха. Він належить особі, від чийого сімені народжений. Однак, якщо батько відмовляється від нього, він стає сином чоловіка своєї матері. Знай, що саме так вістить закон.

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Знаємо, що стають сином тому, від чийого сімені народився. Звідки чоловік жінки, що породжує сина, отримує своє право на останнього? Крім того, син названий адхьюдха, слід знати, є син того від чийого сімені він походить. Як же вони можуть бути синами інших з міркувань зобов'язання про володіння і виховання їх будучи нечистими?

Б г і ш м а с к а з а в :

Той, хто породивши сина власних стегон, залишає його з тієї чи іншої причини, не може вважатися батьком такого сина, бо лише життєдайне сім'я не може створити синівства. Такий син, мусить охоронятися, належачи особі, якій належить земля. Коли людина, бажаючи мати сина, швидко одружується на дівчині з дитиною, син, народжений його дружиною має належати йому, бо це плід його власної землі. Особа від чийого життєдайного сімені син походить, не може мати прав на такого сина. Син, народжений на чийсь землі, але не народжений власником, о головний з роду Бгарати, несе в собі всі ознаки батька, який насправді породив його, а не ознаки того, хто лише чоловік його матері. Син, народжений таким чином, не в змозі приховувати докази того, що виказує його вигляд. Бо його вигляд відразу видає належність до іншого. Що стосується породженого сина, то він іноді вважається дитиною особи, яка породила йому сина і відтак виховує його. У його випадку, жодне життєве сім'я від якого він народився, і не земля, на якій він народжується, не стає причиною усиновлення.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Яким сином є той, хто, як кажуть, був зроблений сином і чиє усиновлення виникає з обставини його прийняття і виховання, та в чиєму випадку ні життєве сім'я, ні земля народження, о бгарато, не розглядається як причина усиновлення?

Бгішма відповів:

Коли людина приймає і виховує сина, який був кинутий на дорозі його батьком і матір'ю, і коли людина, що прийняла і виховує його, не в змозі дізнатися про його батьків після пошуків, вона стає батьком такого сина і останній стає таким, якого називають зробленим сином. Не маючи нікого, хто би був у нього, він стає належним тому, хто виховує його. Такий син, знову ж, вважається належним до тої варни до якої і його опікун чи вихователь належить.

Юдхіштхіра спитав:

Які очисні обряди така особа має виконати? У чиїх обставинах, які обряди повинні бути виконані? З якою дівчиною він повинен одружитися? Повідж мені все це, о діду!

Бгішма відповів:

Обряди очищення, що стосуються такого сина, повинні бути виконані згідно звичаю самої особи, яка ростить його, бо, відкинутий своїми батьками, такий син входить у варну людини, яка бере його і виховує. Дійсно, о нев'янучий славою, вихователь повинен виконувати всі очисні обряди щодо такого сина згідно з практикою власного роду вихователя і родичів. Що стосується дівчини також, о Юдхіштхіро, на якій має одружитися такий син, то має бути тої ж варни, що й сам вихователь. Все це повинно бути зроблено тільки тоді, коли каста справжньої матері сина не може бути встановлена. Серед синів, той, що народжений дівчиною і той, що народжений від матері, яка завагітніла до заміжжя, але породила його після цього, вважаються вельми ганебними і занепалими. Та навіть ті двоє, проте, повинні отримувати такі обряди очищення, що визначені для синів народжених батьком у законному шлюбі. Що стосується сина, який належить своєму батькові через своє народження у роду батька і тих синів, які називаються апашада, й тих, зачатих дружиною у її цноті, але взятої після цього до шлюбу, брахмани та інші особи повинні застосовувати ті ж обряди очищення, які приписані для їх варн. Такі висновки є, які можна знайти у писаннях стосовно різних станів. Тож, я повідав тобі все, що стосується твоїх питань. Що ще бажаєш почути?

Так вістить розділ сорок дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 50

Юдхіштхіра спитав:

Що таке природа співчуття або жалості, яку відчуваєш при вигляді чужого горя? Яка природа цього співчуття і прихильності, яку хтось відчуває до іншого через товариські стосунки з іншим? Яка природа і ступінь найвищого щастя, яке дають родичі? Слід тобі, о діду, викласти мені все це.

Бгішма відповів:

Розкажу у зв'язку з цим, о велесяйний, тобі стародавні оповіді про розмови між Нахушею та ріши Чьяваною. У минулі часи, о найперший з роду бгаратів, великий ріши Чьявана, з роду Бхрігу, що завжди дотримується високих обітниць, забажав провести, протягом деякого часу, життя способом, що називається «удаваша» і визначив собі розпочати його. Відкинувши гордість і гнів, радість і горе, аскет, пообіцявши собі дотримуватися тої обітниці, визначив собі жити протягом дванадцяти років у відповідності з правилами удаваші. Ріши надихнув усіх істот захватом віри. І він надихнув такою ж вірою усіх істот, що живуть у воді. Могутній подвижник нагадував Місяць своїм поведженням до всіх. Схилившись до всіх божеств і очистивши себе від усіх гріхів, він увійшов у воду при злитті Ганги і Ямуни, й стояв там мов неживий стовп із дерева. Виставивши голову проти потоку, він розтинав люту і бурхливу течію двох потоків об'єднаних разом, — течія ж швидкістю нагадувала вітер. Ганга і Ямуна, однак, і інші річки та озера, води яких об'єднувалися при впадінні на Праязі, замість турбувати ріши, проходили повз нього аби виказати йому повагу. Приймаючи позу дерев'яного стовпа, великий муні іноді лягав у воду і невимушено спав. А іноді, о володарю роду Бгарати, велемудрий стояв стійма. Він став вельми приємним для всіх істот, що живуть у воді. Без найменшого страху, всі вони торкалися його губами. Так ріши провів був уже чимало часу, при злитті великих вод. Одного разу якісь рибалки приїхали туди. З тенетами у руках, о велесяйний, ці люди прийшли до того місця, де був ріши. Їх було багато й усі вони займалися виловом риби. Статні, з широкими грудьми, наділені великою силою і мужністю, вони, що ніколи не мали страху до води, ті люди, що жили на прибутки від своїх тенет, прийшли на те місце, вирішивши половити риби. Прибувши до води, де було багато риби, ті рибалки, о найперший з бгаратів, пов'язали свої тенета всі разом. Бажаючи риби, ті кайварти, об'єднавшись у числі, перепинили частину вод Ганги і Ямуни сітями. Дійсно, вони тоді кинули у воду їх сіті, які були зроблені з нової волосіні, здатні охопити великий простір і наділені достатньою довжиною і шириною. Всі вони, увійшовши у воду, почали тоді тягнути з великою силою ту сіть їх, вельми велику і, що покривала великий простір. Всі вони були безстрашні, веселі й сповнені рішучости заробити на виторгу. Їм вдалося загнати велику кількість риби та іншої водяної тварі. І коли вони тягли їх сіть, о царю, вони легко витягли Чьявану, сина Бхрігу, разом із великою кількістю риби. Його тіло було поросле водоростями. Його борода і заплутане волосся стало зеленим. І по всьому його обличчю виднілися мушлі та інші молюски прикріплені головами. Побачивши того ріши, який був добре відомий з Вед, витягнутим ними з води, всі рибалки стали зі складеними долонями, а потім впали ниць на землю і кілька разів схилили голови. Через страх і біль, викликаний захопленням у сіті, і через те що її витягли на сушу, риба, що заплуталася у тенета, загинула. Подвижник, бачачи, те велике вбивство риби, сповнився співчуттям і зітхнув кілька разів.

Рибалки сказали:

Ми вчинили цей гріх, витягнувши тебе святого із води через незнання. Будь задоволений нами! Чого бажаєш ти, буде виконано? Велій нами, о великий подвижнику!

Бгішма продовжив:

На таке звернення, Чьявана, серед тієї купи риби навколо нього, сказав: «Вислухайте уважно, яке моє найзаповітніше бажання. Я повинен або померти з цією рибою або ж ви продайте мене із нею разом. Я жив з нею протягом тривалого часу у воді. Я не хочу відмовлятися від неї у такий час!».

Коли він сказав їм ці слова, рибалки вельми злякалися. З блідими обличчями вони відправилися до царя Нахуші й повідомили йому про все, що сталося.

Так вістить розділ п'ятдесятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 51

Бгішма сказав:

Цар Нахуша, почувши про шлях яким Чьявана хоче піти, швидко приступив до того місця у супроводі своїх радців і жерця. Очистивши себе належним чином, о царю, зі складеними долонями і вельми уважний, представився піднесеному Чьявані. Жрець царя потім вшанував, згідно обрядів, того ріши, о царю, який дотримувався обітниць істини й наділений був піднесеною душею, подібного на самого бога, блиском та силою.

Нахуша мовив:

Скажи мені, о кращий з двічінароджених, що можемо зробити ми приємне тобі? Хоча й важке для виконання, проте немає нічого, о святий, що я не зробив би за твоїм наказом.

Чьявана мовив:

Ці люди, що живуть за рахунок лову риби потрудилися. Заплатити їм ціну, яка може бути встановлена за мене разом із вартістю цієї риби.

Нахуша сказав:

Нехай мій жрець дасть цим нішадам тисячу монет ціни за придбання цього святого, як він сам наказав.

Чьявана мовив:

Тисяча монет не може бути моєю ціною. Та питання лежить на ваш розсуд. Дай їм справедливу вартість, зважуючи твоїм власним розумом, якою ж вона має бути.

Нахуша натее:

Хай, о вчений брахмане, сто тисяч монет буде дано цим нішадам. Буде це твоєю ціною, о святий, чи гадаєш інакше?

Чьявана сказав:

Я не повинен бути купленим за сто тисяч монет, о кращий з царів! Нехай належну ціну дадуть їм. Ти і твої радники з посадовцями.

Нахуша мовив:

Нехай мій жрець дасть цим нішадам крору (10 млн.) монет. Якщо навіть це не є твоєю ціною, то більше заплатять їм.

Чьявана мовив:

О царю, я не заслуговую того, щоб бути придбаний за крору монет або навіть більше. Нехай та ціна буде дана людям, яка би була справедливою чи правильною. Порадьтеся із брахманами.

Нахуша мовив:

Дайте половину мого царства або навіть усе віддайте цим нішадам. Я думаю, це буде твоєю ціною. Проте, що ти думаєш, о двічінароджений?

Чьявана відповів:

Я не вартий половини твого царства, ба навіть усього, о царю! Дай твою ціну, яку маєш дати цим людям. Порадьтеся з ріши.

Бгішма вів далі:

Почувши ці слова великого ріши, Нахуша вельми засмутився. Зі своїми радцями і жерцем він почав обговорення цього питання. Тоді туди прийшов до царя Нахуші аскет, що живе в лісі харчуючись фруктами та корінням, народжений від корови. Той найкращий з двічінароджених звернувся до царя, о володарю, кажучи таке: «Я залюбки порадую тебе. Й ріши також буде задоволений. Я ніколи не кажу неправди навіть жартома, що вже тоді казати про інші випадки? Ти повинен, без будь-якого сумніву, зробити те, що я скажу тобі!».

Нахуша мовив:

О прославлений, скажи, яка ціна цього великого ріши роду Бхрігу. О, врятуй мене від цього жахливого шляху, врятуй моє царство і збережи мій рід! Якщо святий Чьявана розсердиться, він знищить три світи: що вже казати про мене нещасного, позбавленого покаєння і, який залежить лише від сили своїх рук? О великий ріши, подай нам пліт, аби ми всі не впали в безодню океану з усіма нашими радниками і жерцем! Виріши те, яку ціну правити за ріши.

Бгішма провадив:

Почувши ці слова Нахуші, аскет народжений коровою і наділений величезною силою сказав у цьому питанні, радуючи царя і всіх його радників: «Брахмани, о царю, належать до найпершої з чотирьох варн. Немає ціни, такої великої, яку б дали за них. Корови також є безцінними. Тому, о володарю людей, вважай корову в якості ціни ріши!». Почувши ці слова великого ріши, Нахуша, о царю, сповнився радості разом з усіма своїми радцями і жерцем. Направившись тоді до сина Бхрігу, Чьявани, суворого в обітницях, він звернувся до нього так, о царю, аби власкавити його, в міру своїх здібностей.

Нахуша мовив:

Устань, підіймися, о двічінароджений ріши, ти придбаний, о сину Бхрігу, за корову, як твою ціну. О найперший з праведників, саме це, я гадаю, твоя ціна.

Чьявана сказав:

Так, о царю царів, я підіймуся. Я правильно придбаний тобою, о безгрішний! Я, о нев'янучий славою, не бачу багатства, рівного корові. Говорити про корів, чути від інших про них, дарувати корів і бачити корів, о царю, є діяннями, які всі схвалюють, о герою, і які вельми сприятливі й позбавляють гріха. Корова завжди корінь гаразду. Немає недоліку у корів. Корови завжди отримують краще харчування, у вигляді Хаві для божеств. Священні мантри, Сваха і Вашат, завжди визначені для корів. Корови — головні керівниці жертвоприношень. Вони це вуста жертвопринесення. Вони приносять і дають відмінний силодайний нектар. Їм вклоняються усі світи і вважають джерелом нектару. На землі корови подібні вогню, силою і формою. Істинно, корови відрізняються високою потугою і дарують велике щастя усім істотам. Та країна де корови вшановуються їх власниками, дихає безстрашно і сяє красою. Гріхи також усі змиваються з тієї країни. Корови це сходи на небеса. Корови прикрашають саме небо. Корови — богині, здатні дати все і наділити кожного бажаним. Немає нічого іншого у світі настільки ж високого чи такого неперевершеного!

Бгішма продовжував:

Саме таким є те, що я говорю тобі стосовно слави і вишості корів, о ватажку роду Бгарати. Я здатний визначити лише частину переваг, які є у корів. У мене немає можливості вичерпно освітити цю тему!

Тоді нішади сказали:

О аскете, ти бачив нас і також говорив з нами. Казав був, що дружба з хорошими, залежить тільки від семи слів. Викажи, о володарю, нам твоє благовоління. Палаючий жертвний вогонь поглинає усе принесене пряжене масло вилите на нього. Праведний душею, і сповнений великої сили, ти серед людей мов палаючий вогонь потугою. Ми молимо тебе, о велемудрий! Ми припадаємо до тебе. Будь прихильним до нас, візьми у нас цю корову.

Чьявана мовив:

Око бідняка, або того хто потрапив у лихо, око подвижника, чи око змії сповненої отрути, нищить людину під самий її коренів, як і вогонь, який, спалахуючи за сприяння вітру, поглинає купу сухої трави або соломи. Я прийму корову, яку ви бажаєте дати мені. Ви рибалки, вільні від усякого гріха, йдіть на небеса без будь-яких затримок, разом з цією рибою також, яку ви зловили вашими тенетами.

Бгішма вів далі:

Після цього, внаслідок сили великого ріши, чистого душею, ті рибалки, разом з усією тією рибою, силою слова, яке він виголосив, пішли на небеса. Цар Нахуша, бачачи рибалок, які йшли на небо з тією рибою разом, вельми здивувався, о головний з роду Бгарати. Після цього два ріши, а саме, народжений від корови й другий, Чьявана з роду Бхрігу, порадували царя Нахушу подарувавши йому багато благ. Після того цар Нахуша, велесилий, той володар усієї землі, наповнений радістю, о кращий з бгаратів, сказав: «Досить!». Подібний до другого Індри, Володаря богів, він прийняв дарунок власної стійкості у чесноті. Ріши, подарували йому цей дар. Захоплений цар вклонився їм із великою пошаною. Що стосується Чьявани, його обітниця була завершена й він повернувся у свій притулок. Ріши народжений від корови, наділений величезною силою, також попростував до свого притулку. Нішади всі піднесли на небо, як і риба, яку вони зловили, о царю. Цар Нахуша теж, отримавши ці цінні блага, пішов у своє рідне місто. Отже, я, о сину, повідав тобі все, шанобливо, те про що ти запитував мене. Прихильність, яка породжується лише виглядом інших, як і обставина життя з ними, о Юдхіштхіро, і високе щастя корів теж, та встановлення справжньої праведності, це теми, про які я міркував. Скажи, о герою, що ще у тебе на серці?

Так вістить розділ п'ятдесят перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 52

Юдхіштхіра сказав:

О велемудрий, у мене є сумнів, вельми великий, такий великий ніби сам океан. Слухай про нього, о міцнорукий, і дізнавшись, будь ласкавий роз'яснити мені. Маю велику цікавість стосовно сина Джмадагні, о володарю, Рами, найпершого з усіх праведників. Слід тобі задовольнити цю цікавість. Як був народжений Рама, наділений непохитною доблестю? Він належав за народженням до роду двічінародженого ріши. Яким чином він став послідовником практики кшатріїв? Розкажи потім, о царю, мені докладно обставини народження Рами. Як, також, син роду Кушики, що був кшатрієм, став брахманом? Великою, без сумніву, була могутність піднесеного Рами, о володарю мужів, а також Вішвамитри. Чому онук Річики замість його

сина став кшатрієм за вдачею? Чому також онук Кушики, а не його син став брахманом? Чому така неприємність осягла обох онуків, а не їх синів? Повідай правду щодо цих обставин.

Бгішма почав:

У зв'язку з цим оповідають стару історію розмови між Чьяваною і Кушикою, о бгарато! Наділений великим розумом Чьявана, з роду Бхрігу, той кращий з подвижників, побачив своїм духовним оком ганьбу, яка може вплинути на його власний рід, через деяких нащадків, відданих справі кшатріїв. Розмірковуючи про чесноти і недоліки цього випадку, а також про свої сили і слабкості, Чьявана, наділений багатством аскетизму, передбачаючи винищення роду Кушики, бо це був той рід, який заплямував би був справу кшатріїв, він знав, як вплинути на свій власний рід. Відвідавши тоді царя Кушику, Чьявана сказав йому: «О безгрішний, бажання виникло в моєму серці пожити в тебе деякий час!».

Кушика на те:

О святий, проживання разом є справою, яка вченими призначена для дівчат, коли вони віддані. Мудрі завжди говорять про звичай лише у такому зв'язку. О ріши наділений багатством аскетизму, проживання якого ти шукаєш при мені не дозволено приписами. Поки ж, однак, проти припису обов'язку та праведности, я зроблю те, що ти бажаєш.

Бгішма продовжував:

Даючи місце для сидіння великому подвижнику Чьявані, цар Кушика зі своєю дружиною стояв у присутності аскета. Підносячи глечик з водою, цар запропонував йому воду для миття ніг. Потім він, через його слуг, виконав усі необхідні обряди, належним чином, на честь його піднесеного гостя. Піднесений Кушика, що дотримується обмежень і обітниць, тоді прихильно надав, згідно приписів, складові з меду та інших речей, великому ріши і запросив його прийняти все те. Власкавивши і вшанувавши ученого брахмана так, цар ще раз звернувся до нього і сказав: «Ми обоє чекаємо твоїх наказів! Накажи нам, що маємо зробити для тебе, о святий! Якщо це наше царство або багатство, або корови, о суворий ув обітницях, чи всі речі, необхідні для жертвопринесення, які ти забажаєш, то скажи нам слово, і ми подаруємо все тобі! Цей палац, царство, це крісло правосуддя для твого задоволення. Ти, володар всього цього! Прав ти землею! Що стосується мене, то я повністю залежу від тебе!».

По такому слові царя, Чьявана з роду Бхрігу, сповнений величезної радості, мовив Кушиці таке у відповідь.

Чьявана сказав:

Я не жадаю, о царю, царства твого, ні твого багатства, ні дівчат твоїх, ні твоїх корів, ні речей необхідних для жертвопринесення. Послухай мене. Якщо тебе це радує і дружину твою, я почну дотримуватися певної обітниць. Я бажаю щоб ти і дружина твоя служили мені протягом цього часу без будь-яких докорів сумління.

На такі слова ріши, цар і цариця сповнилися радості, о бгарато, і відповіли йому, кажучи: «Хай буде так, о ріши!».

У захваті від слів ріши, цар привів його до світлиці палацу. Вона була чудова і приємна для погляду. Цар показав йому все у цій кімнаті. І цар сказав: «Це, о святий, твоє ліжко. Живи тут, як ти бажаєш! О наділений багатством подвижництва, я і моя цариця прагнутимемо дати тобі щонайкращі зручності й усі задоволення!».

Поки вони так розмовляли один з одним, сонце схилилося до небокраю. Ріши наказав цареві принести йому їжі і питво. Цар Кушика, схилиючись перед ріши, запитав його: «Яка їжа бажана тобі? Яку їжу, дійсно, повинні принести тобі?».

Вдоволений ріши відповів тому правителеві людей, о бгарато, кажучи: «Нехай дадуть їжу, визначену для мене!».

Прийнявши ці слова з повагою, цар мовив: «Хай буде так!».

а потім надав ріши відповідні страви. Закінчивши їсти, святий Чьявана, обізнаний на усіх обов'язках, звернувся до царя і цариці, кажучи: «Я хочу подрімати. О могутній, сон заважає мені зараз!».

Йдучи звідти у світлицю, яка була підготовлена для нього, той кращий з ріши тоді влігся на ліжко. Цар і цариця посідали. Ріши сказав їм: «Не треба, поки я сплю, будити мене. Ви ж не спіть і постійно тріть мені ноги, поки я сплю!».

Без найменшого сорому Кушика, знайомий з усіма обов'язками, сказав: «Хай буде так!».

Справді, цар і цариця не спали всю ніч, і належним чином доглядали і прислужували ріши, згідно наказу. Царське подружжя, о царю, виконувало наказ ріши ретельно і уважно. Тим часом святий брахман, так наказавши цареві, міцно спав, не змінюючи пози й не перевернувшись жодного разу на місці двадцять один день. Цар, о радосте куру, поївши, як згадано вище, разом зі своєю дружиною сидів радісно весь цей час, займаючись доглядом і турботою про ріши. По закінченню двадцяти одного дня, син Бхрігу піднявся сам по собі. Великий подвижник тоді вийшов зі світлиці не звертаючись до них взагалі. Зголоднілі й виснажені важкою працею, цар та цариця пішли за ним, але той найперший з ріши не зволив кинути і погляду на них. Відійшовши трохи, син Бхрігу зник з очей царського подружжя, зробивши себе невидимим силою Йоги. При цьому цар, убитий горем, упав на землю. Втішившись, він устав невдовзі і в супроводі своєї цариці, цар, сповнений великого блиску, почав шукати всюди ріши.

Так вістить розділ п'ятдесят другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 53

Юдхіштхіра спитав:

Після того, як ріши зник, що робив цар і, що також його благословенна дружина? Повідай мені це, о діду!

Бгішма відповів:

Втративши з виду ріши, цар, пригнічений сумом, виснажений важкою працею і втративши почуття, повернувся до свого палацу у супроводі своєї цариці. Увійшовши в палац у сумному настрої, він не сказав

слова нікому. Він думав тільки про ту поведінку Чьявани. З розпачливим серцем він тоді відправився до його горниці. Там він побачив сина Бхрігу простягнутого як і колись на його ліжку. Бачачи ріши там, вони вельми здивувалися. Справді, вони задумалися про дуже дивний випадок. Вигляд же ріши розвіяв їх утому. Зайнявши свої місця біля нього знову, вони почали плавно натискати на його ноги, як раніше. Тим часом, великий подвижник продовжував спати спокійно, як передніше. Тільки тепер він лежав на іншому боці. Наділений величезною силою, він таким чином проспав ще двадцять один день. Схвильоване своїми страхами, царське подружжя не виказувало ніяких змін у своєму ставленні або почуттях до ріши. Прокинувшись потім від сну, аскет звернувся до царя і цариці, кажучи: «Ви натріть моє тіло олією. Бажаю омитися!». Хоча вони були зголоднілі й виснажені важкою працею, вони з готовністю погодились, і незабаром наблизилися до ріши з дорогою олією, яка була виготовлена шляхом сторазового кип'ятіння. В той час поки ріши сидів невимушено, цар і цариця, мовчки продовжували натирати його. Наділений високими подвижницькими заслугами, син Бхрігу не вимовив жодного разу слова «достатньо». Син Бхрігу, однак, зауважив, що царське подружжя було цілком незворушним. Піднявшись раптом, він увійшов до купальні. Різноманітні речі необхідні для лазні й такі, які були придатні для використання царем, готові були там. Не вшанувавши, проте, жодну з тих речей, даних йому для використання, ріши знову зник звідтіля тоді, своєю силою Йоги, на очах царя Кушики і його дружини. Це, однак, о найперший із бгаратів, не змогло похитнути незворушність царського подружжя.

Наступного разу могутній ріши був помічений сидячим після купання на троні. Дійсно, саме на цьому місці він тоді показався перед царем і царицею, о радосте куру. З веселим обличчям, цар Кушика, разом зі своєю дружиною тоді запропонували ріши приготовлену їжу з великою повагою. Наділений мудрістю, і з серцем цілком непохитним, Кушика запропонував це. «Нехай їжу подадуть!» — були слова, які тоді вимовив пустельник. Цар, за допомоги дружини, незабаром приніс туди страви. Були там різні види м'яса, а також різні страви з нього. Було велике розмаїття овочів також і приправ. Соковиті пироги теж були серед тих наїдків, і кілька приємних на вид солодоців та сирів. Дійсно, пропонувані були страви на різні смаки. Серед них було й трохи їжі пустельної — такої, яку аскети люблять і споживають. Різні приємні фрукти, варті до страв царям також були там. Були й вадари та інгуди, і касмарьї, та бхаллатаки. Дійсно, запропонована їжа була різна, як та, що споживають домогосподарі, так і та, що приймають пустельники. Зі страху перед прокляттям мудреця, цар надав усі види страв, зібрані й приготовлені для його гостя. Всю цю їжу, принесли з кухні й поставили перед Чьяваною. Сидіння було також поставлено для нього й ліжко також розстелене. Страви були вкриті тоді білими скатертинами. Незабаром, однак, Чьявана з роду Бхрігу, вкинув у вогонь усі ті речі, перетворивши їх на попіл. Велерозумне царське подружжя не виказало гніву на подібну витівку ріши, який знову після цього зник на очах царя й цариці. Царствений мудрець Кушика слідом за тим стояв там у тій же позі протягом всієї ночі, з дружиною при ньому, не кажучи ні слова. Сповнений великого гаразду, він не поступався гніву.

Щодня гарна і чиста їжа різних видів, відмінні ліжка, коштовні речі необхідні для омивання та тканини різних видів, були зібрані й готові в палаці для ріши. Дійсно, Чьявана не зауважив жодного недоліку в поведінці царя. Тоді двічінароджений ріши, звертаючись до царя Кушики, мовив йому: «Зроби ти з дружиною собі ярмо собі для цієї колісниць й вези мене на ньому в місце, куди я накажу!». Без найменшого сорому відповідав цар Чьявані, наділеному багатством подвижництва, кажучи: «Хай буде так!». І далі він запитав ріши: «Яку колісницю надати? Чи ту, для виїздів на розваги, чи мою бойову колісницю?». Так запитаний радісним і задоволеним царем, аскет сказав йому: «Споряди хутенько ту колісницю твою на котрій ти проникаєш у ворожі міста. Еге ж, бойова колісниця твоя, з усією зброєю, зі стягом і прапорами, списками й дротиками, із золотими колонами і стовпами, має бути готова. Її гук нагадує звук дзвонів. Вона прикрашена численними арками, зробленими з чистого золота. Вона завжди оснащена найкращою і відмінною зброєю в сотню лічбою!». Цар сказав: «Хай буде так!», і незабаром йому подали велику бойову колісницю, повністю споряджену. І він накинув ярмо її на дружину ліворуч, а на себе праворуч. І цар поклав у колісницю, серед інших речей, стрекало з трьома руків'ями, яке було до того ж тверде мов удар блискавки й гостре ніби голка. Розмістивши все необхідне на колісниці, цар сказав ріши: «О святий, куди рушати? О, нехай син Бхрігу накаже! Ця твоя колісниця рушить у місце, яке ти прихильно вкажеш!». На такі слова царя відповів святий, кажучи: «Нехай колісниця йде помалу, крок за кроком. Підкоряючись моїй волі, дійте обоє таким чином щоби я не відчував ніякої втоми, я маю їхати приємно, і нехай всі твої люди бачать цю поїздку. Нехай жодну людину, яка підходить до мене, коли я їхатиму шляхом, не проженуть. Я буду роздавати багатства всім. Тим брахманам, які підійдуть до мене на шляху, я дам їм бажане і подарую всім їм коштовне каміння і багатство, не шкодуючи. Нехай все це буде зроблено, о царю, і без жодних сумнівів!».

Почувши ці слова ріши, цар покликав своїх слуг і сказав: «Ви повинні, без жодного страху, віддати все, що пустельник накаже!». Тоді коштовності і дорогоцінні камені в достатку, красиві жінки, пари овець, чеканне та нечekanне золото, величезні слони, подібні пагорбам або гірським вершинам, усі радники царя, рушили за ріши, коли він рушив на тій колісниці. Крики: «Ох!» і «Овва!» вихоплювалися з різник частин міста, зануреного в смуток таким незвичайним видовищем. А цар і цариця були раптово вдарені мудрецем тим стрекалом із гострим вістряем. Хоча так вдарене по спині і щоках, царське подружжя не виказувало жодних ознак хвилювання. Натомість, вони продовжували нести ріши, як і раніше. Тремтячи з голови до ніг, бо ніяка їжа не потрапляла до уст протягом п'ятдесяти ночей, і надзвичайно слабка, героїчна пара якимось чином спромоглася потягти ту чудову колісницю. Неодноразово і глибоко поколото стрекалом, царське

подружжя вкрилося кров'ю. Дійсно, о царю, вони тоді виглядали мов пара дерев кіншука під час цвітіння. Містяни, бачачи стан у якому їх цар та цариця знаходилися, відчували велике горе. Наповнені страхом при думці про прокляття ріши, вони мовчали про їхнє страждання. Збираючись у гурти вони казали один одному: «Ось могутність покаяння! Хоча всі ми сердимосся, ми ще не можемо дивитися на ріши! Велика сила святого ріши очищеного душею! Погляньте також на витривалість царя і його дружини! Хоча й змучені труднощами і голодом, вони досі тягнуть колісницю! Сину Бхрігу незважаючи на страждання заподіяні Кушиці та його цариці, не вдалося зауважити будь-яких ознак невдоволення або сум'яття в них!».

Бгішма вів далі:

Продовжувач роду Бхрігу бачачи царя та царицю цілком байдужими, почав роздавати значні багатства отримані зі скарбниці царя, ніби він був другим Володарем скарбів. Та й на це діяння також цар Кушика не виказав ознак невдоволення. Він зробив так, як наказав ріши, стосовно тих подарунків. Бачачи все це, той прославлений і кращий із подвижників був у захваті. Спустившись із тої чудової колісниці, він випріг царське подружжя. Звільнивши їх, він звернувся до них належним чином. Дійсно, син Бхрігу, м'яким, глибоким і захопленим голосом мовив: «Я готовий дати найкращий дарунок вам обом!». Ніжні, якими вони були, їх тіла були пронизані стрекалом. Той кращий з аскетів, спонукуваний любов'ю, м'яко торкнувся їх руками, які зцілювальними можливостями нагадували собою нектар, о ватажку бгаратів. Тоді цар відповів: «Моя дружина і я не відчуваємо втоми!». Дійсно, вся їхня втома була розвіяна могутністю пустельника, і, отже тому, цар міг так сказати подвижнику. У захваті від їх поведінки, прославлений Чьявана сказав їм: «Я ніколи раніше не говорив неправди. То мусить бути, як я сказав. Це місце на березі Ганги вельми чудове і сприятливе. Я, дотримуючись обітниць, зупинюся на деякий час тут, о царю! Ти ж повертайся у своє місто. Ти втомився! Прийдеш знову. Завтра, о царю, повернися із дружиною твоєю до мене сюди. Не поступайся гнівові чи смутку. Адже прийшов час, коли будеш пожинати велику нагороду! Те, що тобі бажано і, що маєш на серці своєму, воістину, було досягнуто!». По такому слові ріши, цар Кушика, з радісним серцем, відповів мудрецеві такими важливими за змістом словами: «Я не плекаю у серці гніву чи смутку, о благий! Ми були очищені і освячені тобою, о святий! Ми знову стали молодими. Поглянь, наші тіла стали надзвичайно красивими і сповненими великої сили. Я не бачу більше тих ран і рубців, нанесених тобою нам стрекалом. Воістину, зі своєю дружиною я у доброму здоров'ї. Я бачу мою богиню такою ж гарною тілом, наче апсару. Воістину, вона сповнена такої ж величі і пишноти, як колись раніше. Все це, о великий подвижнику, пов'язано з твоєю благодаттю. Воістину, немає нічого дивного у всьому цьому, о святий ріши, чия могутність не знає невдач.

На це звернення царя, сказав Чьявана йому: «Ти повинен із дружиною своєю повернутися сюди завтра, о царю!». З цими словами, царствений мудрець Кушика був відпущений. Вітаючи ріши, цар з гарним тілом, повернувся до своєї столиці подібний другому Володареві богів. Тоді радники з жерцем вийшли щоб зустріти його. Його рать та жінки у танці й усі його піддані також зробили те ж саме. Оточений ними усіма, цар Кушика сяючи красою і пишнотою, увійшов у своє місто з радісним серцем, супроводжуваний славленнями від співаків та музик. Увійшовши у своє місто і виконавши всі свої вранішні обряди, він поїв разом із дружиною. Сповнений великого блиску, цар потім провів ніч щасливо. Вони побачили один одного сповненими оновленою молодості. Всі їх скорботи і жалі минули й вони узріли один одного подібними небесам. Наділені пишнотою отриманою у подарунок від того найпершого з брахманів, і сповнені, як вони, надзвичайно миловидної і красивої зовнішності, обоє провели щасливу ніч у своєму ліжку. Тим часом, продовжувач слави роду Бхрігу, подвижник наповнений багатством покаянням, перетворив, силою своєї Йоги, той чудовий ліс на березі Ганги на житло повне усілякого багатства, прикрашене всякими коштовностями й самоцвітами, внаслідок чого воно перевершило красою і пишнотою саму оселю Володаря богів.

Так вістить розділ п'ятдесят третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 54

Бгішма мовив:

Коли та ніч скінчилась, піднесений цар Кушика прокинувся і зробив вранішні обряди. У супроводі своєї дружини він тоді рушив до того лісу, який подвижник обрав своєю оселею. Прибувши туди, цар побачив розкішний палац всуціль із золота. З тисячею стовпів, кожен з яких був зроблений із дорогоцінних каменів і самоцвітів. Здавалося та будівля належить гандхарву. Кушика побачив у кожній частині цієї будівлі ознаки небесного вигляду. І він оглянув пагорби з чудовими долинами, й озерами з лотосами на їх плесі, та палаци повні дорогих і цікавих речей, брами та арки, о бгарато. І цар побачив багато відкритих галявин і місць з килимом трав'янистої зелені, подібні на рівні поля із золота. І він побачив багато шахакар прикрашених квітами та кетак і уддалак, дхав та ашок, і квітучих кунд з атімуками. І побачив там багато чампак, тілак, бхавьів, панаш, і вандждул, і карнікар вкритих квітами. І бачив цар багато варанарушп та ліан названих аштападіка, всі обрізані правильно й красиво. Цар побачив дерева, на яких лотоси всіх видів розцвіли у всій своїй красі, а деякі з них мали квіти усіх сезонів. І він помітив також багато будівель, які виглядали немов небесні колісниця або як красиві гори. І в деяких місцях, о бгарато, виднілися ставки та озера повні прохолодної води, а інші були повні теплої або ж гарячої води. І були там різноманітні відмінні місця і дорогі ліжка, й сидіння зроблені із золота та дорогоцінних каменів, покриті тканиною і килимами, велекрасними й

коштовними. Їжа лежала там у величезній кількості, гарно прикрашена й готова до вживання. І були та гомінкі папуги, папуги-самиці і бхрінгараджи, і кокіли, і катапатри з койяштіками, і куккубхи, павичі та півні, і датьяохи, і дживадживаки, і чакори, й мавпи, лебеді і сараси, та чакраваки. Тут і там він побачив купки радісних апсар і юрби щасливих гандхарвів, о царю. І побачив інших гандхарвів в інших місцях, які святкували зі своїми любимими дружинами. Іноді цар їх бачив, а іноді ні, бо вони, здавалося, зникали перед очима. Цар також почув мелодійні переливи музичних голосів і приємні голоси наставників, що читали своїм учням Веди і священні писання. Цар також чув гармонійний гелгіт гусей, які бавилися були на озерах. Бачачи такий надзвичайно чудовий краєвид, цар подумав про себе, кажучи: «Це сон? Чи все це через оману мого розуму? Чи це все насправді? О, я не покинувши своє земне, досяг блаженства небес! Ця земля або священна країна Уттара-Куру, або оселя, названа Амараваті, Володаря богів! О, що це за чудові місця, які я бачу?». Розмірковуючи таким чином, цар, нарешті, побачив того найпершого з ріши.

У тому золотому палаці з колонами із коштовностей і самоцвітів, лежав син Бхрїгу, простягнутий на дорогому і відмінному ложі. Разом зі своєю дружиною підійшов цар з радісним серцем до лежачого на тому ліжку подвижника. Чьявана, однак, швидко зник з цього самого ліжка, на якому лежав. Цар тоді побачив ріши в іншій частині цього лісу, сидячим на килимку з трави куша, і подумки зайнятого читанням деяких високих мантрів. Його силою Йоги, саме так, приголомшив царя той брахман. Вмить той чудовий ліс, з тими радісними апсарами і юрбами гандхарвів, і ті прекрасні дерева, — все зникло. Берег Ганги став тихим, як завжди, як і передніше вкритий травою куша й мурашниками. Цар Кушика з дружиною, побачивши те найвище дивовижне видовище і його швидко зникнення також, здивувалися. З радісним серцем, цар звернувся до своєї дружини і сказав їй: «Дивись, о любя, різні приємні сцени і місця, які ніби не існують, і яким ми обоє щойно були свідками! Все це пов'язано з прихильністю сина Бхрїгу і могутністю його покаяння. Покаянням стає досяжним все те, що плакає хтось у своїй уяві. Покаяння перевершують навіть владу над трьома світами. Добре виконаним покаянням, звільнення саме по собі може бути досягнуте. Поглянь, могутність піднесеного, небесного пустельника Чьявани отримана його покаяннями. Він може, на свій розсуд, навіть створити інші світи. Лише брахмани народжені в цьому світі, аби досягти дару мови, розуміння і діянь, які є священними. Хто ще, крім Чьявани міг би зробити все це? Верховна влада може бути придбана з легкістю. Але статусу брахмана не так легко досягти. Саме через ту могутність брахмана, ми були запряжені в колісницю, як добре впокорені тварини!».

Ці роздуми, у голові царя стали відомі Чьявані. З'ясувавши думки царя, ріши звернувся до нього і сказав: «Ходи сюди швидко!». На такий заклик, цар і цариця підійшли до великого подвижника і, схиливши голови вклонились йому, гідному поклоніння. Промовляючи благословення на царя, ріши, велерозумний, о володарю мужів, втішив царя і сказав: «Сідайте на те місце!». Після цього, о царю, син Бхрїгу, без лукавства або будь-якої нещирости, втішив царя багатьма м'якими словами, а потім вирік: «О царю, ти цілком підкорив п'ять органів дії і п'ять органів пізнання, з розумом, як їх шостим. Цим ти вийшов цілим з вогняного випробування, що я підготував для тебе. Я пишаюся і захоплююся, о сину, тобою, головним з усіх осіб, що володіють словом. Ти не маєш гріха навіть на хвилину в собі! Відпусти мене, о царю, бо я тепер піду туди звідки прийшов. Я надзвичайно задоволений тобою, о царю! Прийми дарунок, який я готовий дати!».

К у ш и к а с к а з а в :

У твоїй присутності, о святий, я залишаюся подібно тому, як хтось перебуває усередині вогню. Те, що мене, о найперший з роду Бхрїгу, ще не спопелило, вже достатньо! Саме це найвищий дарунок, який я отримав, о радосте Бхрїгу! Те що ти задоволений мною, о брахмане, і що я зміг врятувати мій рід від знищення, о безгрішний, є у моєму випадку кращим з благ. В цьому я вбачаю, о вчений брахмане, виразний доказ твоєї прихильности. Кінцева мета мого життя досягнута. Саме це те, що я вважаю справжнім закінченням моєї влади. Саме це, найвищий плід мого покаяння! Якщо, о вчений брахмане, ти задоволений мною, о радосте Бхрїгу, тоді розвій ти деякі сумніви у моєму розумі!

Так вістить розділ п'ятдесят четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 55

Чьявана мовив :

Прийми подарунок від мене. Скажи мені також, о володарю мужів, що за сумнів ти маєш на увазі. Я неодмінно виконаю всі твої задуми.

К у ш и к а м о в и в :

Якщо ти задоволений мною, о святий, тоді, о сину Бхрїгу, скажи про твою мету проживання у моєму палаці деякий час, бо я волю чути це. Що було твоєю метою, коли спав на ліжку призначеному мною, протягом двадцяти одного дня безперервно, не перевертаючись? О найперший з подвижників, що також було твоєю метою, знову ж, коли пішов із кімнати, не кажучи жодного слова? Навіщо ти, знову ж таки, без будь-якої явної причини, робився невидимим і знову видимим? Чому, о вчений брахмане, ти знову лягав на ліжко і спав, як і раніше, двадцять один день? З якої причини ти пішов після того як натерли тебе олією перед омиванням? Чому також, після того, як поставили тобі різноманітні страви у моєму палаці, ти спалив їх вогнем? Що було причиною твоєї раптової подорожі містом на моїй колісниці? Яка нагальна потреба роздачі такої кількості багатства? Що спонукало тебе показати нам дива лісу, створені силою Йоги? Що, по правді,

спонукало тебе показати, о великий подвижнику, такі розкішні палаци із золота і так багато лож біля колон із коштовностей і самоцвітів? Чому, також учинив ти зникнення всіх див цих у нас з очей? Я хочу почути причину всього цього. Бо гадаючи про всі ці справи твої, о продовжувачу роду Бхрігу, я був неодноразово спантеличений. Я не в змозі знайти певну причину на твої дії! О наділений багатством покаяння, я хочу почути правду про всі ті чини твої, докладно.

Чьявана відповідав:

Послухай мене, як я повідаю тобі докладно про причини, які спонукали мене на всі ті діяння мої. Не відповідаючи на запитання твої, о царю, я не можу відмовитися просвітити тебе. За минулих часів, одного разу, коли божества зібралися разом, Прабатько Брахма сказав слова, які я був чув, о царю, і зараз повторю їх тобі. Внаслідок розбрату між брахманською і кшатрійською силою, відбуватиметься змішання в моєму роду. Твій онук, о царю, буде наділений великою силою і могутністю. Почувши це, я прийшов сюди, вирішивши викоринити твій рід. Дійсно, я прийшов, о Кушико, прагнучи повного знищення твого роду, — безперечно, для перетворення на попіл усіх твоїх нащадків. Спонукуваний цією причиною, я прийшов до твого палацу, о царю, і сказав тобі: «Я повинен дотримуватися деякої обітниці. Прислужуй покійно і доглядай мене. Однак, живучи у твоєму домі я не зауважив в тобі недбалости. Саме тому, о царствений мудрецю, ти досі живий, бо в іншому випадку ти б до цього часу був зарахований до мертвих. Саме з цим рішенням я проспав двадцять один день, у надії, що хтось розбудить мене, перш ніж буде моя воля. Ти, однак, з дружиною не розбудив мене. Саме тоді, о краший із царів, я втішився тобою. Встаючи з ліжка, я вийшов зі світлиці не розмовляючи ні з ким із вас. Я зробив це, о царю, в надії, що ти запитаєш мене і таким чином у мене буде можливість проклясти тебе. Я тоді зробив себе невидимим, і знову показав себе у світлиці твого палацу, й, ще раз зануривши себе в Йогу, проспав двадцять один день. Причина, яка спонукала мене була така: змучені працею й голодом, ви двоє були б сердилися на мене і зробили б те, що було б неприємне мені. Саме з цим наміром, я змусив тебе і твою дружину страждати від голоду. Та ба, у серці твоєму, о царю, не було найменшого почуття гніву чи роздратування. Тому, о царю, я вельми втішився тобою. Коли я замовив різноманітних страв, а потім підпалив їх, я сподівався, що ти зі своєю дружиною розгніваєтеся на теє. Натомість, навіть цей учинок ти стерпів був. Тоді я піднявся на колісницю, о царю, і звернувся до тебе, говорячи: «Вези мене зі своєю дружиною!». Ти виконав вимогу, без найменшого сумніву, о царю! Я був у захопленні від цього. І роздачею багатства я не зміг спровокувати твого гніву. Задоволений тобою, о царю, я створив, за допомогою моєї сили Йоги, той ліс, який ти із дружиною бачив був тут. Слухай, о царю, яка причина на те. Аби втішити тебе і твою царицю я дав тобі змогу поглянути на небеса. Всі ті речі, які ти бачив у тих лісах, о царю, є передвісниками небес. О краший з царів, на деякий час я показав вам, навіть у ваших земних тілах, трошки краєвидів небес. Все це було зроблено для показу могутності покути і у нагороду за праведність. Бажання, які виникли в серці твоїм, о царю, при вигляді тих чудових видів, відомі мені. Ти волієш отримати статус брахмана і заслугу покаяння, о повелителю землі, зневажаючи владою на землі, більше того, владою навіть на небесах! Те, що ти думаєш, о царю, було саме так. Статус брахмана надзвичайно важко отримати, а опісля, ставши брахманом, надзвичайно важко досягти стану ріши, а навіть ріши важко стати аскетом! Та я кажу тобі, що твої бажання будуть виконані. Від тебе, о Кушико, піде брахман, який зватиметься іменем твоїм. Той хто буде третім після тебе, досягне статусу брахмана. За рахунок сили Бхрігу, онук твій, о царю, буде пустельником наділений полум'яною могутністю. Він завжди вражатиме усіх людей, та навіть жителів трьох світів страхом. Речу тобі правду. О царствений мудрецю, прийми дарунок, який є зараз у твоєму розумі. Я невдовзі відправлюся у мандрівку по усім священним тіртхам. Час спливає.

Кушика сказав:

Саме це, о великий подвижнику, найвище благо для мене, бо ти був задоволений мною. Нехай буде те, що ти сказав. Нехай мій онук стане брахманом, о безгрішний! По правді, нехай брахманічний статус буде у мого роду, о святий. Такого дарунку прошу. Я хочу ще раз розпитати тебе докладно, о святий! У якому сенсі, о радосте Бхрігу, буде брахманічний статус даний моєму роду? Хто буде моїм другом? Хто буде мати мою любов і повагу?

Так вістить розділ п'ятдесят п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 56

Чьявана мовив:

Я, безумовно, повім тобі, о вождю мужів, все про обставини, через які, о царю, я прийшов сюди для винищення твого роду. Це добре відомо, о царю, що кшатріям завжди повинні допомагати сини Бхрігу у справі жертвопринесення. Через непереборний припис Долі, кшатрії і бхаргави занепадуть. Кшатрії, о царю, вб'ють нащадків Бхрігу. Вражені законом Долі, вони винищать рід Бхрігу, не шкодуючи навіть немовлят у лоні матері. Буде тоді народжений у роду Бхрігу ріши на ім'я Урва. Наділений величезною потугою, він блиском, звичайно, буде схожий на вогонь чи сонце. Він чайтиме такий гнів, коли почує про винищення його роду, що спроможний буде спопелити три світи. Він буде здатен перетворити всю землю з усіма її горами і лісами на попіл. Деякий час він притлумлюватиме полум'я тієї вогняної люті, кинувши її у пашу Кобилиці, що мандрує океаном. Він матиме сина на ім'я Річика. Уся наука зброї, о безгрішний, у своїй втіленій подобі прийде до нього, для винищення всього кшатрійського коліна, через веління Долі. Набуваючи тієї науки

внутрішнім сьйвом, він, силою Йоги передасть її своєму синові, благословенному Джамадагні, чистому душою. Той тигр роду Бхрігу, нестиме ту науку в своєму розумі. О праведний душою, Джамадагні одружиться на дівчині, взявши її від твого роду, для поширення його слави, о найперший із бгаратів. Отримавши за дружину дочку Гадхі і твою онуку, о царю, той великий подвижник породить двічінародженого сина наділеного чеснотами кшатрія. У твоєму ж роду народиться син, кшатрій, наділений чеснотами брахмана. Володіючи великою праведністю, він буде сином Гадхі. Відомий під іменем Вішвамित्रа, він буде силою вважатися рівним самому Бріхаспаті, навчителю небожителів. Прославлений Річика подарує цього сина твоєму роду, цей кшатрій, який буде наділений найвищим покаанням. У справі цього обміну синами, тобто, сина кшатрія в роду Бхрігу і сина брахмана у твоєму роду, залучені будуть дві жінки. Все це відбуватиметься за наказом діда. Це ніколи не буде інакше. Тому хто буде третім у роду за тобою, буде дано брахманічний статус. Ти станеш ріднею, за шлюбом, брахманам.

Бгішма провадив:

Почувши ці слова піднесеного пустельника Чьявани, цар Кушика зрадів і відповів наступне, дійсно, о кращий серед бгаратів, він сказав: «Хай буде так!». Сповнений високої сили, Чьявана ще раз звернувся до царя і закликав його прийняти дарунок від себе. Цар відповів: «Дуже добре! Від тебе, о великий подвижнику, я повинен отримати плід мого бажання. Нехай мій рід буде наділений брахманічним статусом, і нехай він завжди прихильється серцями до правди. Подвижник Чьявана, подарував те на ці мольби царя, і попросившись із царем, відправився у свої намічені мандри до священних вод. Я повідав був тобі усе, о бгарато, що стосується твоїх питань, а саме, яким чином Бхрігу і Кушика пов'язані один з одним союзом шлюбу. І дійсно, о царю, все сталося так, як ріши Чьявана сказав. Народження Рами в роду Бхрігу, і Вішвамитри в роду Кушики, відбулося так як вказав Чьявана.

Так вістить розділ п'ятдесят шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 57

Юдхіштхіра сказав:

Почувши слова твої я збентежився, о діду! Розмірковуючи, що земля тепер позбавлена дуже великої кількості царів, всі з яких були сповнені великого гаразду, моє серце наповнюється горем. Підкоривши землю і придбавши царства ліком у сотні, о бгарато, я наповнююся горем, о діду, при думці про мільйони мужів, яких я вбив. Овва, яким же буде становище тих найперших серед жінок, позбавлених нами чоловіків, синів, вуїв і братів? Убивши тих куру — наших родичів, наших друзів та доброзичливців, — нам доведеться потонути у пеклі, підвішеними униз головою. Немає жодних сумнівів у цьому. Тож волю, о бгарато, віддати тіло своє найсуворішій покуті. З цією метою, о царю, я хочу отримати настанови від тебе.

Вайшампаяна продовжував:

Піднесений Бгішма, почувши ці слова Юдхіштхіри, розмисливши своїм гострим розумом, звернувся до Юдхіштхіри у відповідь.

Бгішма сказав:

Слухай, що я скажу тобі. Воно надзвичайно чудове, і являє собою велику таємницю. Темою є та річ, що істоти отримують після смерті, як плоди діянь або напрямки поведінки, якій слідують. Людина досягає Небес покаанням. Покаанням людина досягає слави. Покаання, о могутній царю, людина досягає тривалого життя і всіх предметів задоволень. Покаанням людина досягає знання, науки, здоров'я і невразливості до хвороб, краси людської, гаразду і блаженства, о головний з роду бгаратів. Покаанням людина досягає багатства. Дотримуючись обітниці мовчання людина отримує в результаті весь світ під свою владу. Роблячи дарунки, людина набуває всіх видів приємних речей. Дотримуючись правила дікша людина отримує народження в гарній та шляхетній родині. Ті, які проводять своє життя, харчуючись лише плодами та коріннями, й уникають приготовленої їжі, отримують царство і владу. Ті, які живуть листям рослин і дерев, успішні у досягненні небес. Той, хто існує водою лишень, досягає небес. Роблячи дарунки, людина легко збільшує своє багатство. Служачи ревно своєму наставникові, людина отримує знання. Виконуючи шраддху кожен день на честь своїх пращурів, людина матиме велику кількість дітей. Дотримуючись дікши на зелень і овочі, людина отримує велику кількість корів. Ті, хто існує травою і навіть соломою, досягають небес. Омиванням тричі на день, з необхідними обрядами, людина отримує велику кількість дружин. Вживанням однієї лише води, людина набуває місця у світах Праджапаті. Брахмани, які омиваються щодня і читають священні мантри в сугінках, досягають статусу дакши. Вклоняючись божествам у дикій місцевості або пустелі, людина отримує царство або владу, а при дотриманні обітниці покинувши тіло по довгій пості, вона підіймається на небеса. Людина сповнена багатством покаання і, яка завжди проводить свої дні в Йозі отримує хороші ліжка, сидіння й колісничі. Покидаючи тіло увійшовши у палаючий вогонь, людина стає об'єктом шанування в світі Брахми. Ті, які лежать на твердій і голій землі отримують будинки й ліжка. Ті, які одягаються в лахміття і кору, отримують гарний одяг і прикраси. Уникаючи декількох приємних смаків, людина досягає великого процвітання. Утримуючись від м'яса й риби, кожен матиме довголіття дітей. Той, хто проводить деякий час в тому способі життя, який називається удаваша, стає навіть володарем Небес. Людина, яка говорить правду, о кращий з людей, тішиться разом із самими божествами. Даруючи, людина здобуває велику популярність унаслідок високих досягнень своїх. За утримання від жорстокості людина матиме здоров'я і волю від хвороб.

Служачи брахманам з благоговінням, людина досягає царства і влади, і високий статус брахмана. Роблячи подарунки води та інших напоїв, людина набуває вічної слави внаслідок високих досягнень. Роблячи подарунки харчів, людина отримує різноманітні предмети задоволення. Той, хто дає мир усім істотам, шляхом відмови від шкоди, звільняється від усякого світу. Служачи божествам, людина отримує царство і небесну красу. Даючи світло у темних місцях, які відвідують люди, людина отримує гарний зір. Віддаючи хороші і красиві речі, людина матиме хорошу пам'ять і глузд. Віддаючи пахощі та гірлянди, людина набуває слави, яка поширюється далеко. Ті, хто утримуються від стрижки свого волосся і бороди, отримують відмінних дітей. Дотримуючись суворо і Дівши, і омивань, о бгарато, протягом дванадцяти років, за статутом, людина матиме найвищі світи, що досяжні мужнім героям. Хто віддає дочку можливому нареченому за правилами Брахми, отримає, о кращий з людей, рабів і рабинь, прикраси, поля і будинки. За здійснення жертвопринесень, дотримання посту, людина піднімається на небеса, о бгарато. Людині, яка дарує фрукти й квіти, вдасться придбати сприятливі знання. Людина, яка дає тисячу корів з рогами прикрашеними золотом, перейде на небеса.

Саме це було сказано самими божествами на небесних зборах. Той, хто віддає корову «капіла» з телям, з мідяним горщиком для доїння, з рогами прикрашеними золотом, сповнену різноманітними іншими чеснотами, отримує плоди всіх його бажань від корови. Така людина, внаслідок того дарування, перебуває на небі стільки років, скільки волосків на тілі корови і рятує в потойбічному світі від страждань пекла, її синів і онуків, та всіх з її роду до сьомого коліна. Світи васу стають досяжними тій людині, яка віддає корову з рогами красиво прикрашеними золотом, разом із мідяним горщиком для доїння, й також зі шматком тканини, розшитої золотом, мірою сезаму й сумою грошей як дакшиною. Дарування корів рятує дарувальника у наступному світі, у той час коли він падає у глибокий морок пекла і тримається за допомогою своїх власних діянь у цьому світі, як човен з вітрилами, що ловлять вітер рятуючи людину від потоплення у морі. Той, хто віддає дочку за правилом Брахми гідній особі, або хто робить подарунок землі брахману, чи дає їжу брахману згідно належних обрядів, досягає світу Пурандари. Та людина, яка дарує будинок, умебльований, брахману, що дає ведичні знання і сповненого усякого обов'язку та гарної поведінки, отримує місце в країні Утгара-Куру. Даруючи тяглових волів, людина отримує світи Васу. Подарунки із золота ведуть до небес. Подарунки з чистого золота ведуть до ще більшої заслуги. Даруючи парасоль, людина матиме розкішний палац. Даруючи пару сандалій або взуття, людина отримає хороші засоби перевезення. Нагородою за дарування одягу є особиста краса, а даруванням пахощів, людина стане приємна на запах в одному з наступних життів. Той, хто дарує квіти і фрукти, і рослини і дерева брахману, набуває, без жодних зусиль, розкішний палац з красивими жінками, повний достатку багатств. Дарувальник їжі та питва різних смаків та інших речей для задоволення, матиме вельми багато таких речей натомість. Дарувальник, знову ж таки, будинків і одягу, отримає подібні ж речі. Не існує ніяких сумнівів щодо цього. Та людина, яка робить подарунки плетеницями, пахощами, парфумами, мазями, речами необхідними людям після омивання і квіткові вінки брахману, звільняється від усіх хвороб і матиме красу і бавитиметься радісно у світі призначеному для великих царів. Людина, о царю, яка дарує брахману будинок у якому є ще й припаси зерна, ліжка й сповнений багатства, сприятливий і чудовий, матиме розкішну оселю. Той, хто дає брахману хороше ліжко, приємне на запах, встелене чудовим покривалом, а також з подушками, отримає, без будь-яких зусиль з його боку, красну жону високого роду та приємної вдачі. Людина ж, яка поляже геройські на полі бою, стає рівною самому Прабатькові Брахмі. Немає кончини вищої, ніж ця. Саме так великі ріши вістять.

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

Почувши ці слова діда, Юдхіштхіра, радість куру, забажав кінця, призначеного для героїв і більше не висловлював огиду у проведенні стану життя домогосподаря. Потім, о найперший з мужів, Юдхіштхіра, звертаючись до всіх інших синів Панду, сказав їм: «Нехай слова, які наш дідусь сказав, спонукають вашу віру!». При цьому, всі пандави з прославленою Драупаді, схвалили слова Юдхіштхіри мовивши: «Так!».

Так вістить розділ п'ятдесят сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 58

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Я бажаю, о вождю бгаратів, почути від тебе, якою є нагорода, о кращий серед куру, за висадження дерев і риття ставків.

Б г і ш м а с к а з а в :

Ділянка землі, приємна на вигляд, родюча, розташована серед чудових краєвидів, прикрашена різноманітними видами металів, та населена всілякими істотами, вважається найпершою з усіх приємностей. Саме ділянка такої землі повинна бути обрана для риття ставків. Я повідаю тобі, послідовно, про різні види ставків. І повідаю тобі, які заслуги також заробляють риттям ставків для збору води на благо всіх живих істот. Людина, яка викопує ставок, набуває права на повагу і поклоніння у трьох світах. Ставок, повний води, такий же приємний і цілющий, як будинок друга. Він тішить самого Сурью. Це також сприяє зростанню божеств. Це найперша з усіх речей, які ведуть до слави, стосовно людини, яка його копає. Мудрий каже, що копаючи ставок сприяєш сукупності трьох — Праведності, Багатству і Задоволенню. Ставок, речуть, належним чином викопаний, якщо його зроблено на ділянці землі населеній шанованими особами. Ставок, речуть, служить

усім чотирьом цілям живих істот. Ставки, знову ж, вважаються складовими чудової краси країни. Божества і люди, гандхарви і пітари, ураги і ракшаси, ба, навіть нерухомі істоти — всі йдуть до ставків повних води, як до свого притулку. Я, отже, повідаю тобі, які заслуги, як сказано великими ріши, мають ставки, і те, які нагороди досяжні особам, котрі копають їх. Мудрі кажуть, що та людина пожинає заслугу жертви Агніхотра, в чий ставок вода заходить у пору дощів. Висока нагорода у світі, яку пожинає людина за дарування тисячі корів, виграється тією людиною, чий ставок вода заповнює восени. Особа, в ставок якої вода прибуває в холодну пору року, набуває заслуги здійснення жертвопринесення з рясною роздачею золота. Та особа, у ставок якої вода прибуває в росяну пору, досягає, кажуть мудрі, нагород за жертвопринесення агніштома. Та людина, в чий добре зроблений ставок, вода набирається навесні, набуває заслуги жертвопринесення атіратра. У тої людини, у чий ставок вода прибуває під час літа, ріши речуть, заслуги такі ж, як од ашвамедхи. Та людина рятує весь свій рід, біля чийого ставка видно корів, що вгамовують спрагу і з якого праведники черпають воду. Та людина, з чийого ставка корови вгамовують спрагу, як і інші тварини, птахи та люди, набуває заслуг жертвопринесення коня. Яка міра води випита з його ставка і, яка міра узята з нього іншими з метою омивання, все забезпечує нагороду копачеві ставка і він насолоджується тим же, нескінченні дні, у потойбічному світі. Воду, особливо в іншому світі, важко отримати, о сину. Дарування напою приносить вічне щастя. Даруй тут сезам. Даруй воду. А також надавай ліхтарі для освітлення темних місць. Поки живий і не спиш, розважайся щасливий із родичами. Таких дій [ти не матимеш в іншому світі](#).¹⁷ Дар напою, о ватажку людей, перевершує будь-який інший подарунок. Щодо заслуги цієї, то вона бездоганна, понад усі інші подарунки. Отже, даруй воду. Саме так ріши говорять про високі чесноти копання ставків. Зараз же повідаю про посадку дерев. Нерухомих шести видів називають. [Це — врікша, гулма, лата, валлі, твакшара і тріна різних видів](#).¹⁸ Це кілька видів рослин. Слухай нині про заслугу, яку дає їх посадка. За посадку дерев людина має славу у світі людей і сприятливі нагороди у світі наступному. Такій людині плещуть у долоні і вшановують у світі прашурів. Таке ім'я людини не загине, навіть коли вона переходить до світу божеств. Людина, яка садить дерева, рятує предків і нащадків, як по батьківській, так і по материнській лініях. Тож, сади дерева, о Юдхіштхіро! Дерева, які людина садить, стають дітьми її. Немає жодних сумнівів у цьому. Йдучи з цього світу така людина сходить на небеса. Справді, багато світів вічного блаженства будуть її. Дерева радують божеств своїми квітами; пітарів плодами своїми, а всім гостям і незнайомцям вони дають тінь. Кіннари і ураги, ракшаси і божества, гандхарви і люди, а також ріши, всі вдаються до дерев, як до їх притулку. Дерева, які дають квіти та фрукти, задовольняють усіх людей. Садівничого дерев, які він посадив, врятовано ними на тому світі, подібно дітям, що рятують свого батька. Таким чином, людина, яка бажає досягти гаразду, повинна посадити дерева уздовж ставків і доглядати їх, ніби власних дітей. Дерева, які людина садить, згідно настанов і писань, є дітьми садівничого. Той брахман, який викопує ставок, і той, який садить дерева, і той, який здійснює жертвопринесення, всі шановані небом, так само, як і люди віддані правді у слові. Отже, потрібно копати ставки і садити дерева, вшановувати богів у різних жертвопринесеннях, і ректи правду.

Так вістить розділ п'ятдесят восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 59

Юдхіштхіра спитав:

Серед усіх тих подарунків, які згадуються в трактатах, крім Вед, який подарунок, о володарю роду Куру, є найвидатнішим на твою думку? О могутній, велику цікавість я маю у цьому питанні. Повідж мені також про той дарунок, який слідує [за дарувальником у наступний світ](#).¹⁹

Бгішма відповів:

Запевнення всіх істот у любові й прихильності, та утримання від усякої шкоди їм, прояв доброти і співчуття до засмученого, дарування речей тому хто просить необхідне і приємне бажанням прохача, й усі подарунки зроблені дарувальником без якихось думок про них, як про дарунок, являють собою, о головний з роду Бгарати, найвищий і найкращий з подарунків. Дарунок золотом, дарунок коровою і дарунок землі — ці вважаються очисниками гріхів. Вони рятують дарувальника від лихого. О володарю мужів, завжди роби такі подарунки праведним. Без сумніву, дари рятують дарувальника від усіх гріхів. Та людина, яка хоче зробити свій дар вічним, повинна завжди давати особам сповненим необхідними рисами речі, бажані всім і будь-які речі, найкращі у своєму домі. Людині, яка робить подарунки приємними речами і, яка робить іншим те, що є приємним для них, завжди вдається отримати те, що приємне їй. Така людина, звичайно, стає милою, кажуть, усім, як тут, так і в наступному світі. Той, о Юдхіштхіро, є жорстоким негідником, хто, з марнославства, не піклується, в міру своїх сил, про бажання бідного і безпорадного, і того хто просить про допомогу. Той воістину найперший з людей, хто виказує прихильність навіть безпорадному ворогові, що втрапив у лихо, коли такий ворог стає перед ним і молить про допомогу. Немає людини рівної тій за заслугами, яка вгамовує голод виснаженого, сповненого знання та позбавленого засобів до існування і ослабленого стражданням. Потрібно завжди долати, о сину Кунті, всіма засобами своєї влади, страждання праведників, гідних обітницями і вчинками, які, хоча і позбавлені синів, подружжя і занурені в убогість, проте не просять інших про будь-яку допомогу. Ті особи, які не промовляють благословень для богів і людей, сподіваючись подарунків, і, які заслуговують пошани і завжди задоволені, і, які годуються такою милостинею, котру

отримують без усяких прохань, вважаються справжніми зміями з небезпечною отрутою. Ти, о бгарато, завжди захищай себе від них, роблячи їм подарунки. Вони здатні стати головними з рітвіджів. Знаходь їх за допомогою твоїх шпигунів і вивідачів. Ти повинен шанувати тих чоловіків даруванням гарних будинків, обладнаних усіма необхідними речами, з рабами і слугами, з гарним одягом та оздобами, о сину куру, і з усіма речами здатними дати задоволення і щастя. Праведні чоловіки добрих справ, повинні робити такі подарунки, спонукувані тим, що це їх обов'язок діяти таким чином, а не від бажання отримати якісь нагороди за це. Істинно хороші люди повинні діяти так, щоб добродійні, описані вище, не могли б, о Юдхіштхіро, відчувати ніякого небажання прийняти ці подарунки освячені відданістю і вірою. Є люди омиті в знаннях і омиті в обітницях. Не залежачи ні від кого, вони отримують їх засоби до існування. Ці брахмани, суворі обітницями, присвячені вивченню Вед і без покут, не виголошують про свою діяльність нікому. Будь-які дарунки, таким чином дані тим особам чистої поведінки, досконалим пануванням над своїми почуттями і завжди задоволеним своїми власними дружинами стосовно бажання, обов'язково дадуть заслугу, що супроводжуватиме тебе у всіх світах у які ти можеш піти. Пожинаєш ті ж заслуги даруванням двічінародженим особам з приборканими душами, котрі виграєш належним чином ллючи узливання на священний вогонь вранці й увечері. Саме таким є жертвування, поширене для тебе, — жертвування, яке освячується відданістю і вірою, й, що наділяє дакшиною. Воно відрізняється насамперед від інших жертвувань. Нехай це жертвування безперервним потоком лине від тебе. Виконані стосовно таких людей, о Юдхіштхіро, жертвування, в якому вода плеться для освячення дарів, що складають жертву на честь прашурів, та, відданість і поклоніння надані таким найвищим особам, служить звільненню [від обов'язків перед богами](#).²⁰ Ті особи, які не піддаються гніву і, які ніколи не бажують узяти навіть травинки, яка належить іншим, так само як і ті, які приємні у слові, заслуговують того щоб отримати від нас найшанобливіше поклоніння. Такі та інші особи, позаяк вільні від бажання, ніколи не віддячують своєму дарувальникові. Бо вони не прагнуть до отримання подарунків. Вони повинні, проте, бути дорогими дарувальникам, подібно дорогим своїм синам. Я схилиюсь перед ними. Від них і рай, і пекло можуть стати твоїми. Рітвіджи і пурохіти, і наставники, коли знайомі з Ведами, і коли м'які по відношенню до учнів, стають такими.

Без сумніву, сила кшатрія втрачається від брахмана, коли зустрічається з ним. Думаючи, що ти цар, що ти сповнений великої сили, і, що ти маєш багатства, не насолоджуйся, о Юдхіштхіро, твоїм багатством не даючи нічого брахманам. Дотримуючись обов'язків твоєї власної варни, вшановуй брахманів усім наявним багатством, о безгрішний, аби прикрасити чи підтримати твою владу. Нехай брахмани живуть так, як їм подобається. Ти повинен завжди схилитися перед ними з повагою. Нехай вони завжди радіють тобі мов твої діти, живучи щасливо і відповідно до їх бажань. Хто ще, крім тебе, о кращий серед куру, здатний забезпечити засоби існування для таких брахманів, наділених вічним блаженством, твоїх доброзичливців, і, які задоволені й невеликим? Як жінки мають один вічний обов'язок у цьому світі, а саме, коритися і слухатися своїм чоловікам, і, як такий обов'язок становить тільки їх завершення, так само слугування брахманам — наш вічний обов'язок і завершення. Якщо, при вигляді жорстокості та інших гріховних вчинків у кшатрійів, брахмани, о сину, не шануються нами і залишають нас усіх, кажу, то, яке ж бо життя наше при відсутності всіх стосунків із брахманами, і особливо коли ми потім повинні будемо існувати не маючи можливості вивчати Веди, здійснювати жертвопринесення, сподіваючись на світ блаженства у майбутньому житті, і досягнення великих подвигів?

Я, у зв'язку з цим, повім тобі, що є вічним звичаєм. У минулі часи, о царю, кшатрії служили брахманам. Вайш'ї так само служили у ті дні царському стану, а шудри шанували вайш'їв. Саме так чулисьмо. Брахман, наче палаючий вогонь. Не маючи можливості доторкнутися до нього або підійти, шудри служили брахману на відстані. Лишень кшатрії та вайш'ї могли служити брахману, торкаючись до нього, або наближатися. Брахмани наділені м'якою вдачею. Вони правдиві в поведінці. Вони послідовники істинної віри. Розгнівані, вони подібні отруйним зміям. Така їх природа, тож, о Юдхіштхіро, служи і приділяй увагу їм з послухом і повагою. Брахмани перевершують навіть найвищих і найнижчих. Сила і покаєння, навіть тих кшатрійів, які палають силою і міццю, стають слабкими і маліють, коли вони стикаються із брахманами. Мій батько не такий дорогий мені, як брахмани. Моя мати не дорожче для мене, ніж вони. Мій дід, о царю, не дорожчий, я сам не дорожчий, моє життя, саме по собі, не дорожче, о царю, для мене, ніж брахмани! На землі немає нікого, о Юдхіштхіро, дорожче мені, ніж ти. Але, о ватажку роду Бгарати, брахмани дорожчі навіть за тебе. Речу тобі правду, о сину Панду! Клянуся тією істиною, якою сподіваюся на придбання всіх тих світів блаженства, визначених Шантану. Я бачу ті священні світи з осяйним Брахмою. Я відправлюся туди, о сину, і житиму в них протягом незліченних днів. Бачачи ті світи, о кращий серед бгаратів, своїми духовними очима, мене переповнює захоплення при думці про всі ті діяння, які я вчинив за допомоги і шанування брахманів, о царю!

Так вістить розділ п'ятдесят дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 60

Ю д х і ш т х і р а   з а п и т а в :

Якому з двох брахманів, коли обидва бува, у рівній мірі чисті у поведінці, однакове мають знання і чистоту, народження і кров, але відрізняються один від одного лише тим, що один просить, а інший ні, — питаю, о діду, хто з них буде більш гідний подарунку?

Бгішма відповів:

Сказано, о сину Прітхи, що подарунок зроблений людині, яка не просить, більш плідний на заслуги, ніж тій, яка просить. Усім вдоволений, звичайно, більш гідний ніж позбавлений чесноти і, отже, безпорадний серед буревіїв і ударів світу. Твердість кшатрія полягає у захисті, що надана іншим. Твердість же брахмана полягає у його відмові від просьби. Брахман сповнений стійкості, знання та задоволенням радувати богів. Мудрий сказав, що просьба з боку бідної людини є великим докором. Ті люди, які просять інших — докучають світу, подібно злодіям і розбійникам. Людина, яка просить, кажуть, зустрінеться зі смертю. Дарувальник, однак, речуть, не зустрічається зі смертю. Дарувальник, речуть, дарує життя тому хто просить. Даруванням же, о Юдхіштхіро, дарувальник, мовлять, рятує самого себе теж. Співчуття є висока чеснота. Нехай люди роблять дарунки зі співчуття тим, хто просить. Тих, проте, що не просять, але впадають у злидні і страждають, слід шанобливо попросити прийняти допомогу. Якщо такі брахмани, які повинні вважатися найпершими з їх касти, живуть у твоєму царстві, ти повинен розглядати їх, як вогонь укритий попелом. Палаючи покаанням, вони здатні спелити всю землю. Такі особи, о сину роду Куру, хоча зазвичай і не вшановані, повинні вважатися все ж гідними поклоніння у всіх відносинах. Наділені знаннями, духовним баченням, покаанням і Йоґою, такі люди завжди заслуговують нашого поклоніння. О нищителю ворогів, завжди вшановуй таких брахманів. Слід відновити згоду з тими найпершими з брахманів, які не просять ні в кого і зробити їм подарунки різних видів багатства у достатку. Заслугу, яка йде від належним чином зроблених узливань у священний вогонь кожного ранку і ввечері, виграє людина, яка обдаровує брахмана наділеного знаннями Вед, високими і чудовими обітницями. Ти повинен, о сину Кунті, запрошувати тих найперших з брахманів, очищених, що вивчають Веди і дотримуються обітниць, які живуть самотійно, чие ведичне навчання і покаання приховані, не будучи проголошеним з даху, і, які дотримуються чудових обітниць, — вшануй їх даруванням добре побудованих і гарних будинків, зі слугами, одягом, меблями, й з усіма іншими речами для задоволення і насолоди. Обізнані з усіма обов'язками і сповнені передбачення, ті найперші з брахманів, о Юдхіштхіро, можуть прийняти подарунки, пропонувані їм з відданістю і повагою, вважаючи, що вони не повинні відмовлятися і розчаровувати дарувальника. Ти повинен запросити тих брахманів, чії дружини чекають їх повернення, як землероби очікують дощу. Нагодувавши їх добре, ти повинен віддати ще харчів їм так, щоб після повернення додому, дружини, що очікують їх, могли б роздати ті харчі серед їхніх дітей, які просили були їжі, але були запевнені обіцянками брахмачар'їв, стриманих почуттями, о сину, що їстимуть в їх будинку до полудня, і розклавши три жертвні вогні будуть вдоволені домогосподарем, у будинку якого вони їдять. Нехай жертвування дарунків чинять у твоєму домі опівдні, о сину, і роздавай також корів, золото і одяг твоїм гостям, після гарного їх частування. Поводячись таким чином, будь певен, ти власкавлюєш самого Володаря богів. Це складатиме твоє третє жертвопринесення, о Юдхіштхіро, в якому підношення богам, пращурам і брахманам. Таким жертвопринесенням ти, напевно, власкавиш вішвадев. Нехай співчуття до всіх істот, даючи всім істотам те, що треба їм, стримуючи почуття, зречення, врівноваженість і правда, складає кінець омивання того жертвопринесення, яким є призначений дарунок. Саме це жертвопринесення, яке розповсюджене для тебе, — жертва, яка освячується відданістю і вірою, і, що має велику дакшину доданою до нього. Ця жертва, що складається з подарунку, відзначена вище за всі інші жертвопринесення, о сину, і нехай цю жертву ти завжди виконуватимеш.

Так вістить розділ шістдесятій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 61

Юдхіштхіра спитав:

Я хотів би знати докладно, о бгарато, де людину чекають високі нагороди за дари та жертви? Чи ті нагороди зароблені тут, чи ж вони приходять у потойбіччі? Що серед цих двох, Подарунків і Жертв, кажуть, отримає вищу заслугу? Кому подарунки слід робити? Яким чином дари та жертви мають бути зроблені? Коли, також, їх слід робити? Питаю тебе про все це, о вчений батьку! Повідай мені про обов'язки дарунків! Скажи мені, о діду, що веде до найвищої нагороди, тобто, чи дарунки зроблені з жертвовного помосту чи поза ним?

Бгішма відповів:

О сину, кшатрій, як правило, зайнятий жорстокими справами. В його випадку, жертви та подарунки вважаються наче його очищення або освячення. Ті, які гожі та праведні, не приймають подарунки від осіб царської варни, що даються на гріховні вчинки. З цієї причини, цар повинен здійснювати жертвопринесення з багатими подарунками у вигляді дакшини. Якщо хороший і праведний прийме дарунки, зроблені йому, кшатрій, о царю, повинен постійно робити подарунки з відданістю і вірою їм. Дарунки дають велику заслугу і є вищими очисниками. Дотриманням обітниць, людина повинна здійснювати жертвопринесення і задовольняти багатством таких брахманів, які є друзями всіх істот, сповнені доброчесности, знайомі з Ведами і видатні у діяннях, поведженні та покаанні. Якщо такі брахмани не беруть твоїх дарів, жодна заслуга не стане твоя. Здійсною жертвопринесення з рясною дакшиною і роби подарунки гарною і приємною їжею тим праведним. Роблячи дарування, вважай себе при виконанні жертвопринесення. Ти повинен подарунками власкавлювати тих брахманів, які здійснюють жертвопринесення. Роблячи це, ти придбаєш частку заслуги тих жертвопринесень. Ти повинен підтримувати таких брахманів, що мають дітей і, які здатні переправляти людей на небеса. Проводячись таким робом ти обов'язково отримаєш велике потомство — дійсно, таке ж велике, як

сам Праджapati. Праведні підтримують та просувають справи всіх праведних діянь. Треба, віддаючи усе, підтримувати таких людей, як і тих, що роблять добро всім істотам. Сам перебуваючи у достатку, даруй, о Юдхіштхіро, брахманам корів, волів, їжу і парасолі, одяг та сандалії чи взуття. Давай для жертвопринесення брахманам пряжене масло, а також харчі, візки та колісничі з кіньми, запряженими в них, і житло, палаци та ліжка. Такі подарунки дають добробут і достаток дарувальнику і вважаються чистими, о бгарато. Тих брахманів, які не мають осуду у своїх вчинках і, які не мають жодних засобів до існування, належних їм, слід розшукати. Таємно або прилюдно дбай про таких брахманів, призначивши їм засоби до існування. Така поведінка завжди дає більшу вигоду для кшатріїв ніж Раджасуя і Ашвамедха. Очищаючи себе від гріха, будь певен, досягнеш Небес. Наповнюючи твою скарбницю, ти повинен робити добро царству своєму. Такою поведінкою ти напевно виграєш велике багатство і станеш брахманом у наступному житті. Захищай, о бгарато, твої власні засоби для підтримки та ведення справ праведности, як також і засобів до існування інших людей. Підтримуй твоїх слуг, як твоїх власних дітей. Захищай, о бгарато, брахманів у речах задоволення, які вони мають і роби їм подарунки таких речей, яких вони не мають. Нехай твоє життя буде присвячене брахманам. Нехай ніколи не скажуть, що ти не надав захисту брахманам. Велике багатство або достаток, коли узятий брахманом, стає джерелом зла йому. Постійний зв'язок із багатством і процвітанням, безсумнівно, наповнює гордістю і одурює щодо істинних обов'язків. Якщо брахмани стають одуреними і впадають у безум, праведність і обов'язки, безсумнівно, знищуються. Без сумніву, якщо праведність і обов'язки знищуються, то це веде до знищення всіх істот. Той цар, який накопичивши багатство збільшує кількість скарбничих і охоронців для його ж охорони, а тоді знову починає оббирати своє царство, кажучи своїм чиновникам: «Приносьте мені якомога більше скарбів від царства!», і, який витрачає багатство, яке, таким чином зібране наказами залякування і жорстокости, щоб виконувати жертвопринесення — слід знати, що ці жертвопринесення його ніколи не схвалюються праведними. Цар має здійснювати жертвопринесення таким багатством, яке охоче заплачено до скарбниці своєї гараздуючими і не переслідуваними підданими. Жертвопринесення не повинні бути виконані багатством, придбаним жорстокістю та здирництвом. Цар повинен тоді виконати великі жертви з великими дарунками у формі дакшини, коли, внаслідок свого присвячення благу своїх підданих, останні окроплюють його рясними зливами багатства, охоче відданого ними для цих цілей. Цар повинен захистити багатство старих, неповнолітніх, сліпих і позбавлених прав. Цар ніколи не повинен приймати будь-яке багатство від своїх людей, якщо вони, в сезон посухи, виростили трохи збіжжя за допомогою води отриманої зі свердловин. Не слід йому брати будь-що у засмучених жінок. Багатство взяте у бідних і безпорадних, безсумнівно, зруйнує царство і гаразди царя. Цар завжди має рясно обдаровувати праведних усіма приємними речами. Він, безумовно, повинен розвіяти страх голодуючих, який ті люди можуть мати. Немає людей більш гріховних, ніж ті, на чію їжу діти дивляться тужно, не маючи змоги поїсти належним чином. Якщо в цілому царстві будь-який вчений брахман страждає від голоду, як і будь-хто з діток, то візьмеш на себе гріх умертвіння плоду, допустивши це. Цар Шиві сам сказав про це так: «Тьху на того царя в чиєму царстві брахман чи будь-яка інша людина голодує! Те царство, в якому брахман-снатака голодує, зануриться у негаразди. Таке царство з їх царем, також гідне осуду. Той цар є радше мертвий, ніж живий, у чиєму царстві жінок легко викрадають від чоловіків і синів, плачучих і стогнучих від обурення і горя. Піддани мають озброїтися щоб убити такого царя, який не захищає їх, який просто грабує їх багатства, який руйнує усі відмінності, який постійно не здатний ними керувати, безжальний і, який вважається найгріховнішим із царів. Той цар, який говорить своєму народу, що він є його захисником, але не робить або не в змозі захистити їх, мусить бути убитий своїми об'єднаними підданими мов скажений і божевільний пес. Четверта частина всіх гріхів вчинених підданими, падає на царя, який не захищає, о бгарато. Деякі ж знавці говорять, що всі ці гріхи приймає такий цар. Інші дотримуються думки, що половина їх стає його. Проте, беручи до уваги заяву Ману, наша думка така, що четверта частина таких гріхів падає на безсилового царя. Той цар, о бгарато, який надає захист своїм підданам, отримує четверту частину всіх придбаних чеснот своїх підданих, що живуть під його захистом. Чини, о Юдхіштхіро, так, щоб усі твої підданці шукали в тобі свій притулок, поки ти живий, як усі істоти шукають притулку у бога дощу або наче крилаті мешканці повітря шукають притулку у великого дерева. Нехай всі твої родичі й усі твої друзі та доброзичливці, о карателю ворогів, шукають притулку в тобі, наче ракшаси шукають Куберу чи, як боги шукають Індру.

Так вістить розділ шістдесят перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 62

Юдхіштхіра спитав:

Люди приймають прихильно проголошення шруті, які кажуть: «Це має бути дано!». «Ця, друга річ, має бути дана!». Що стосується царів, знову ж, вони роблять подарунки різних речей різним людям. Що, проте, о діду, є кращим або найпершим з усіх дарів.

Бгішма відповів:

З усіх видів подарунків — дар землі, сказано, найперша із заслуг. Земля нерухома і не руйнується. Вона здатна давати тому хто володіє нею всі кращі речі, до яких може прихилитися чиєсь серце. Вона дає одяг та притулок, коштовності та самоцвіти, тварин, рис та ячмінь. Серед усіх істот, дарувальник землі зростає у гараздах на віки віків. Так довго як земля триватиме, так же довго дарувальник від цього гараздуюватиме.

Немає вищого подарунку, о Юдхіштхіро, ніж дарування землі. Чулисьмо, що всі люди дали малу кількість землі. Всі люди дарували землю, отже, всі люди раді невеличкій землі. Чи в тому, чи в іншому світі, всі істоти живуть в умовах у залежності від їх власних дій. Земля є Процвітання їх. Вона — могутня богиня. Вона робить того своїм володарем у наступному житті, хто дарує її в цьому житті іншим людям. Та людина, о кращий серед царів, яка дає непорушну землю, як дакшину, народжується у наступному житті людиною і стає також володарем землі. Міра своєї радості в цьому житті рівна мірі свого дарунку у попередньому. Саме на такий висновок вказують писання. Кшатрій повинен або віддати землю у подарунок, або віддати життя в бою. Саме це є вищим джерелом добробуту кшатрійів. Чулисьмо, що земля, коли віддана була, очищає і освячує дарувальника. Людина гріховної поведінки, тобто навіть винна у вбивстві брахмана і брехні, очищається даруванням землі. Дійсно, такий дарунок рятує навіть такого грішника від усіх його гріхів. Праведні приймають тільки дарування землі й ніякої іншої речі від гріховних царів. Подібно своїй матері, земля, коли віддана, очищає дарувальника і отримувача. Це вічне і таємне ім'я землі — Пріядатта. Віддана або прийнята в дар, ім'я тієї, що дороге їй, — Пріядатта. Дарування землі бажане. Той цар, який дарує землю вченому брахманові, отримує від того дарування царство. Після переродження в цьому світі, така людина, без сумніву, досягає становища рівного цареві. Тож, цар, тільки-но він отримує землю, повинен подарувати землю брахманам. Ніхто, крім володаря землі, не правомочний дарувати землю. Не слід також негідній особі приймати в дар землю. Ті, котрі бажать землі, повинні, без сумніву, поводитись таким чином (*тобто, дарувати землю*). Та людина, яка забирає землю, що належить праведним, ніколи не отримує землі. Даруючи землю праведним, отримуєш добру землю. Доброчесний душею, такий дарувальник набуває великої слави, як тут, так і в майбутньому. Той праведний цар, стосовно якого брахмани кажуть: «Ми живемо на землі, даній ним!», є таким, якому навіть вороги не можуть дорікнути щодо його царства. Які б гріхи людина не вчинила від нестачі коштів для існування, все змивається даруванням тільки такої ділянки землі, яка сповнена корів. Ті царі, які є посередніми в їх діях або люті у справах, повинні засвоїти, що дарування землі надзвичайно очисне і в той же час найвище щодо заслуги. Древні вважали, що завжди було дуже мало різниці між людиною, яка виконує Ашвамедху і тим хто дарує землю праведним. Вчені сумніваються у придбанні заслуг чиненням усіх інших діянь праведности. Єдиним діянням, щодо якого вони не мають сумніву, є дарування землі, яке, по суті, є основним з усіх дарів. Мудра людина, яка дарує землю, віддає все, й золото, і срібло, і тканини, і коштовності, перли і самоцвіти. Покаяння, жертви, ведичні знання, хороша поведінка, відсутність жадоби, твердість ув істині, поклоніння старшим, наставникам і божествам — все це є там, у даруванні землі. Ті, які йдуть у світ Брахми загинувши у бою, тоді коли билися не звертаючи уваги на себе щоб забезпечити перевагу своїх володарів — навіть вони не в змозі вийти за межі заслуг тих дарувальників землі. Як мати завжди живить її власну дитину грудним молоком, так само і земля вдовольняє усі смаки людини, яка дарує землю. Мрілью, Вайканкара, Данда, Яма, Вогонь, сповнений великої люті, й усі огидні і жахливі гріхи, не торкнуться людини, яка дарує землю. Та людина, спокійна душею, яка дарує землю, власкавлює таким діянням пращурів у їх світі й також божеств, родом зі світу належного їм. Людина, яка дарує землю комусь, виснаженому, зажуреному, позбавленому засобів для життя, подоланому слабкістю, й таким чином забезпечує його засобами до існування, стає гідною шани і заслуги виконання жертвопринесення.

Саме так, як ласкава корова біжить до теляти, з повним вименем, крапаючи молоком, велеблагословенна земля таким же чином приходять до людини, яка дарує землю. Та людина, яка дарує землю брахману, зорану або засіяну, чи ж з коренями, чи хату, добре оснащену усім необхідним, досягає успіху стаючи у наступному житті виконавцем бажань усіх. Людина, яка змусить брахмана, що володіє засобами для життя, дотримується життя домогосподаря, чистого обітницями і справами, прийняти в дар землю, ніколи не потрапить у будь-яку небезпеку або лихо. Як місяць прибуває день за днем, так само заслуга дарування землі посилюється кожен раз, коли така земля дає врожай. Ті, обізнані з древньою історією, співають цей вірш про дарування землі. Чуючи той вірш син Джамадагні (*Рама*) віддав усю землю Кашьяпі. Вірш на який я посилаюся це: «Прийми мене в подарунок. Віддай мене. Віддаючи мене, ти, о дарувальнику, отримаєш мене знов!». Те, що віддано в цьому житті, повернеться у наступному. Той брахман, який читає цей високий вислів Вед під час шраддхи, досягає вищої винагороди. Дарування землі — висока спокута за гріхи тих могутніх людей, котрі примушують себе до обрядів Атхарван для нанесення ран іншим. Дійсно, даруванням землі рятуєш десять поколінь свого роду по батькові та по матері. Тій людині, яка навіть знайома з цим ведичним проголошенням стосовно заслуг дарування землі, вдається врятувати десять поколінь обидвох його родів — батьківського і материнського. Земля є першоджерелом усіх істот, бо від землі ті всі істоти отримують свої засоби до існування. Було сказано, що Бог вогню є головуючий дух землі. Після церемонії коронації виконаної для царя, це ведичне проголошення повинне повернутися до нього, тож він може робити дарування землі й ніколи не може відібрати землю у праведної людини. Без сумніву, все багатство царя належить брахманам. Цар, добре знайомий з наукою обов'язку і моралі, є першою складовою гараздування царства. Ті люди, чий цар несправедливий і невірний у поведінці та переконаннях, ніколи не можуть бути щасливими. Такі люди ніколи не зможуть спати або прокидатися у мирі. Через його нечестиві діяння, його піддані завжди наповнені тривогою. Захист тих підданих, які вже є, і нових, отриманих законними засобами, є випадками, що не помічені у царстві такого правителя. Ті люди, знову ж таки, у яких мудрий і праведний цар, щасливо сплять і прокидаються радісними. Благими і праведними вчинками такого царя, його піддані вільні від тривоги. Піддані,

обмежені у злих діяннях, зростають у добробуті через їх власну поведінку. Здатні утримувати те, що у них є, вони створюють нові придбання. Той цар, який дарує землю, вважається шляхетним за походженням. Він вважається людиною. Він друг. Він праведний у його діях. Він дарувальник. Він вважається доблесним.

Ті мужі, які дарують рясну і родючу землю брахманам знайомим із Ведами, завжди сяють у світі своєю силою, подібні багатом сонцям. Як насіння розкидане на ґрунті зростає і повертається добрим врожаєм, так і всі бажання кожного досяжні внаслідок свого рішення дарувати землю. Адітья і Варуна, Вішну і Брахма, Сома і Хуташана, і прославлений носій тризубця — Магадева, всі вітають людину, яка дарує землю. Живі істоти зростають од землі, і це із землею вони зливаються, коли зникають. Живі істоти, розподілені на чотири види (*тобто живородні, породжені з яйця, з бруду, і рослини*) мають землю своєю складовою. Земля — і мати, і батько всесвіту істот, о царю. Немає елементу, о володарю мужів, що може зрівнятися з землею. Про це оповідають стару розмову між небесним наставником Бріхаспаті й Індрою, правителем небес, о Юдхіштхіро. Вшанувавши Вішну сотнею жертвопринесень, кожне з яких відрізнялося рясними подарунками дакшини, Магхаван поставив це питання Бріхаспаті, тому найпершому з усіх красномовних осіб.

Магхаван спитав:

О прославлений, яким подарунком можна добитися успіху в наближенні до неба і досягненні блаженства? О найперший між красномовних, повідай мені про той подарунок, який приносить високу і невичерпну заслугу.

Бгішма продовжив:

Так запитаний володарем богів, навчитель небожителів Бріхаспаті, могутній силою, сказав ці слова у відповідь Звершнику ста жертвопринесень. «Наділеному, як він, заслугами за дарування землі, світ блаженства призначений для людини, що дарує таку землю, сприятливу і багату будь-яким смаком, і ніколи не будуть вони вичерпані. Той цар, о Шакро, який бажає добробуту і, який хоче мати щастя для себе, завжди повинен дарувати землі, за належним обрядом, гідним особам. Якщо після вчинення численних гріхів, людина дарує землю двічінародженим, вона відкидає всі ці гріхи, як змія скидає її шкіру. Людина, яка дарує землю, речуть, робить усі, що є дарунки, — морів, річок, гір і лісів. Даруючи землю, людина, речуть, віддає озера і ставки, колодязі і струмки. Внаслідок зволоження землі, вона, кажуть, віддає речі, різноманітні на смак, за дарування землі. Людина, яка дарує землю, вважається роздає трави і рослини, сповнені високих і корисних часнот, дерева прикрашені квітами і фруктами, чудові ліси і пагорби. Заслугу, яку людина набуває даруванням землі, не можна придбати виконанням навіть таких великих жертвопринесень, як Агніштома й інші, з рясними подарунками у вигляді дакшини. Дарувальник землі, вже реклося, рятує десять поколінь обидвох родів його, по батькові й по матері. Точно так само, віднявши землю, яка була віддана, кидаєш себе у пекло, і десять поколінь батька й матері своїх у те місце страждань. Та людина, яка, пообіцявши подарувати землю натомість не робить цього, або зробивши подарунок забирає його, повинна провести тривалий час у великій нужді, прив'язана путом Варуни за наказом Смерті. Ті люди ніколи не йдуть до Ями, вшановуючи і вклоняючись тим найпершим із брахманів, які ллють uzливання на свої домашні вогні, і, які завжди зайняті здійсненням жертвопринесень, мають мізерні кошти для існування, але приймають гостинно кожного гостя, який шукає притулку в їх оселях. Цар, о Пурандаро, повинен звільнитися від боргу перед брахманами, захистити безпорадних і слабких з інших варн. Цар ніколи не повинен забирати, о володарю богів, землю дану іншим брахману, о правителю небожителів, позбавленому засобів до життя. Сльози, що впали з очей таких сумних і знедолених брахманів, через відібрання у них землі, здатні знищувати предків і нащадків відбирача до третього коліна.

Та людина, яка успішна у зусиллях по відновленню царя вигнаного зі свого царства, отримує притулок на небі і велю шану його мешканців. Той цар, який дарує землю, рясну врожаєм, чи то цукрової тростини, чи ячменю, чи пшениці, або коровами й кінями, чи іншою великою худобою, — землю, яку був виграв міццю зброї дарувальник, — і, що має багатства копалин у її надрах і сповнену різним видом багатства, отримує невичерпні світи блаженства у загробному світі, і такий цар, кажуть, виконує жертвопринесення землі. Той цар, який дарує землю, очищається від усіх гріхів і, отже, чистий і затверджений на праведності. У цьому світі він має велику шану і хвалу усіх праведників.

Заслуга за дарування землі збільшується кожного разу, коли віддана земля приносить врожай на користь власника, так само як крапля олії, що падає на воду, бачимо, розпливається в усі боки і вкриває поверхню води. Ті героїчні царі, окраси зібрань, які віддали свої життя у боях віч-на-віч із ворогом, досягають, о Шакро, світу Брахми. Красиві дівчата вправні у музиці й танцях, прикрашені гірляндами небесних кольорів, наближаються, о володарю богів, до дарувальника землі, коли він приходить на небо по смерті на землі. Той цар, який дарує землю з належними обрядами двічінародженим, тішиться блаженством у небесних світах, прикрашених усіма божествами і гандхарвами. Сотні апсар, прикрашених небесними плетеницями, підходять, о головний з небожителів, до дарувальника землі, коли він піднімається у світ Брахми. Квіти відмінних запахів, чудові мушлі та гарні сидіння, парасоль і бездоганні коні з блискучими колісницями, завжди готові для дарувальника землі. За дарування землі цар завжди може мати квіти відмінних запахів та купи золота. Сповненого усіх видів багатства, накази такого царя ніколи не можуть бути не виконані будь-де, і крики перемоги лунатимуть, куди б він не пішов. Нагороди, що надаються за дарування землі складаються з притулку на небесах, о Пурандаро, золота, квітів, лікарських рослин і трав, трави куша, багатства самоцвітів і

зеленої трави. Людина, даруванням землі отримує у своєму наступному житті нектар врожаю землі. Немає дарунку рівного дарунку землі. Немає старшого, гідного більшої поваги, ніж мати. Немає обов'язку вище за правду. Немає більш цінного багатства, ніж те, що віддають!».

Бгішма вів далі:

Почувши ці слова від сина Ангіраса, Васави зробив подарунок йому усієї землі, з усіма її дорогоцінними каменями та самоцвітами, й усіма різноманітними багатствами її. Якщо повторювати ці вірші про заслугу дарування землі під час шраддхи, ні ракшаси, ні асури не зможуть привласнити частки з жертвопринесення в ній. Без сумніву, підношення пращурам у такій шраддсі стають невичерпними. Отже, у випадку шраддхи, вченому слід читати ці вірші на тему чеснот дарування землі, у присутності запрошених на учту брахманів. Таким чином, я був, о володарю бгаратів, повідав тобі про те, який дарунок є основним з усіх дарів. Що ще бажаєш почути?

Так вістить розділ шістдесят другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 63

Юдхіштхіра спитав:

Коли цар бажає зробити подарунки в цьому світі, то, які, по суті, ті подарунки, що він повинен зробити, о кращий серед бгаратів, таким брахманам, сповненим вищих досягнень? Яким є подарунок щоб задовольнити негайно брахманів? Які плоди вони дарують натомість? О міцнорукий, скажи мені, яка висока нагорода досяжна завдяки заслугам пов'язаним із подарунками. Які подарунки, о царю, дають винагороду і тут, і надалі? Я хочу почути все це від тебе. Повідай мені все це докладно.

Бгішма відповів:

Саме ці питання були колись, при нагоді, поставлені мною Нараді, небесному виглядом. Послухай мене, повім тобі, що той небесний мудрець сказав мені у відповідь.

Нарада мовив:

Божества й усі ріши вітають їжу. Діяння світу та розумові здібності, всі були створені їжею. Ніколи не було і не буде будь-якого подарунку рівного даруванню харчів. Отже, люди завжди бажають у дарунок їжу. У цьому світі їжа є причиною енергії та сили. Життєві сили спираються на їжу. Це їжа підтримує широкий всесвіт, о могутній. Всі стани людей, домогосподарі, жебраки і аскети, існують, залежно від їжі. Життєві сили залежать від їжі. Не існує ніяких сумнівів в цьому. Засмучуючи, у разі необхідності, своїх родичів, хто бажає власного гаразду, повинен дарувати їжу піднесеному брахману або жебракові. Та людина, яка дарує харчі досвідченому брахману, котрий просить її, забезпечує для себе у прийдешньому світі багатство у великій кількості. Домогосподар, який бажає власного процвітання, повинен приймати з благоговінням гідного старця, виснаженого важкою дорогою, на його шляху далеко від дому, коли така людина вшанує оселю домогосподаря своєю присутністю. Та людина, яка, відкинувши гнів, що переходить усі межі, і стаючи праведним вдачею та вільним від злоби, дарує їжу, безсумнівно, досягає щастя, о царю, як тут, так і в майбутньому. Домогосподар ніколи не повинен зневажати людиною, яка приходить у його оселю, він не повинен ображати її, вигнавши геть. Дарунок їжі, зроблений увечері чандалу чи собаці, ніколи не втрачається. Та людина, яка дарує чисту їжу подорожній людині, виснаженій важкою працею і незнайомою дарувальнику, обов'язково отримує велику заслугу. Людина, яка власкавлює даруванням їжі предків, богів, ріши, брахманів і гостей своєї оселі, набуває заслуги надзвичайно великої. Та людина, яка вчинила була навіть огидний гріх, проте, дарує їжу комусь, хто просить, чи брахману, ніколи не плямується цим мерзенним гріхом. Дарування харчів зроблене брахманові стає невичерпним. Зроблений шудрі приносить велію заслугу. Саме це різниця між заслугами, які даються за дарування їжі брахманам і шудрам. Брахмана, що просить це, не слід питати про його рід, чи поведінку, або ведичні знання. По просьбі, потрібно дати йому їжу, яку просить. Не існує жодних сумнівів у тому, о царю, що той, хто дарує їжу отримує і тут, і надалі багато врожайних дерев і будь-які інші бажані речі. Як хлібороби очікуючи сприятливого рясного дощу, пітари завжди очікують, що їхні сини і онуки будуть робити підношення їм їжею у шраддсі. Брахман — велична істота. Коли він приходить у чийсь оселю і просить, кажучи: «Дай мені!», власник житла, чи бажає, чи не бажає він придбання заслуг, обов'язково отримає велику заслугу, виконуючи ту просьбу. Брахман є гостем усіх істот у всесвіті. Він має право на першу частину кожної страви. Той будинок зростає у добробуті, до якого направляються брахмани бажаючи попросити милостині, й од якого вони повертаються вдоволені у їх бажані. Власник такого будинку приймає народження в наступному житті в сім'ї, о бгарато, яка може розпоряджатися всіма зручностями і розкішним життям. Людина, зробивши подарунки їжі в цьому світі, безсумнівно, досягає відмінного місця надалі. Той, хто дарує солодощі й усяку їжу, смачну, досягає місця проживання на небесах, де він вшанується усіма богами та іншими мешканцями.

Їжа це життєвий подих людей. Все вважається створеним їжею. Той, хто дарує їжу, отримує багато тварин для свого багатства, багато дітей, значні скарби іншого виду, і володітиме у достатку всіма речами втіхи і розкоші. Дарувальник їжі, речуть, дає життя. Більше того, він, речуть, дає все. Таким чином, о царю, така людина набуває міць і красу вигляду в цьому світі. Якщо їжа буде дана належним чином брахману, що прийшов до хати дарувальника в якості гостя, дарувальник досягає великого щастя і вельми шанований богами. Брахман, о Юдхіштхіро, є великою істотою. Він також є родючим ґрунтом. Незалежно від насіння

посяяного на цьому полі, сприяє рясному врожаю заслуг. Дарування їжі є явним і помітним у отриманні результату щастя обох: дарувальника і одержувача. Всі інші подарунки дають невидимі плоди. Їжа є джерелом усіх істот. Від їжі приходить щастя і насолода. О бгарато, знай, що релігія і багатство обидва витікають з їжі. Лікування хвороб чи здоров'я також походить від їжі. У минулу кальпу, Господь усіх істот сказав, що їжа є амрітою або джерелом безсмертя. Їжа є Земля, їжа є Небеса, їжа є Небесне склепіння. Все засноване на їжі. При відсутності харчування, п'ять елементів, які складають фізичне тіло, перестануть існувати у стані союзу. При відсутності їжі, сила навіть найсильнішої людини, бачимо, маліє. Спонування, шлюб і жертвопринесення — все припиниться у відсутність їжі. Самі Веди зникають, коли їжі немає. Незалежно, чи рухомі, чи нерухомі істоти, всі існують у всесвіті залежачи від їжі. Релігія і багатство у трьох світах, все це залежить від їжі. Тож, мудрий повинен дарувати харчі. Сила, енергія, слава і досягнення людини, яка дарує їжу, постійно збільшується у трьох світах, о царю.

Володар життєвих сил, а саме, Бог вітру, розташований над хмарами, а воду всмоктує Сонце. Отже, вода, принесена до хмар, спонукає Шакру проливати її на землю, о бгарато. Сонце ж своїми променями, висмоктує вологу із землі. Бог вітру спонукає вологу падати від Сонця. Коли вода падає з хмар на землю, богиня Земля зволожується, о бгарато. Тоді люди сіють різноманітне насіння, від врожаю якого залежить світ істот. Тож, це від їжі походить плоть, жир, кістки і життєве сім'я всіх істот. З життєвого сімені, відтак, виникають, о царю, і зростають різноманітні види живих істот. Агні і Сома, два посередника, що живуть у межах тіла, створюють і підтримують життєве сім'я. Тож, від їжі і Сонця, і Бога вітру, і життєвого сімені, зростання та дія. Всі ці, кажуть, складають один елемент або кілька, і саме від цього всі істоти походять. Та людина, яка дає поживу тому хто входить у її дім і просить, кажуть, о найперший серед бгаратів, сприяє життю і силі живих істот.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Так напучений Нарадою, о царю, я завжди дарую їжу. Ти також, отже, звільнившись від злоби і з радісним серцем, даруй їжу. Даруючи їжу, о царю, гідним брахманам через обряди, ти можеш бути певен, о могутній, досягнеш Небес. Почуй від мене, о царю, як я повідаю тобі, про ті світи, приготовлені для тих, хто дарує їжу. Палаці тих піднесених осіб сяють пишнотою у світах небесних. Яскраві мов зірки на тверді і підтримані багатьма стовпами, білими наче диск місяця, прикрашені багатьма звучними дзвіночками, і рожеві ніби сонце, що нещодавно зійшло, ті розкішні оселі нерухомі або рухомі. Ті палаці наповнені сотнями і сотнями речей, і тварин, які живуть на землі і стількома ж речами і тваринами, що є у воді. Деякі з них наділені сьйвом лазуриту, а деякі з них володіють пишнотою сонця. Деякі з них зроблені зі срібла, а деякі із золота. У садах цих палаців багато дерев здатних виконати кожне бажання мешканців. Багато ставків, шляхів, залів, криниць і озер розташовано навколо. Тисячі колісниць з кінями та іншими тваринами запряженими до них, з колесами, що завжди гучно гуркочуть, можна побачити там. Гори їжі, усі приємні предмети, купи одягу і прикрас, також є там. Численні річки, поточні молоком, і купи рису та інші їстівні припаси можна також побачити там. Дійсно, багато розкішних осель, подібних білим хмарам, з багатьма ліжками, сьйливих золотом, зустрічається у тих світах. Все це отримують ті люди, які дарують їжу в цьому світі. Тож, стань дарувальником їжі. Воістину, ті світи, призначені для тих піднесених і праведників, які дарують їжу в цьому світі. З цих причин, люди завжди повинні дарувати їжу в цьому світі.

Так вістить розділ шістдесят третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 64

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Я почув, розмірковування щодо статуту про дарування їжі. Повідай мені зараз [про поєднання планет і зірок, стосовно питання роздачі дарунків](#).²¹

Б г і ш м а м о в и в :

У зв'язку з цим старі історії вістять про бесіду між Девакі і Нарадою, тим найпершим з мудреців. Одного разу, коли Нарада богоподібний виглядом і обізнаний на усіх обов'язках, прибув у Двараку, Девакі поставила йому це питання. Їй, яка питала його, небесний ріши Нарада відповів належним чином у наступних словах. Послухай, як я перекажу їх.

Н а р а д а п о ч а в :

Власкавлюючи, о благословенна пані, гідних брахманів [паясою](#)²² змішаною із пряженим маслом, під сузір'ям Кріттіка, людина досягає світів великого щастя. Під сузір'ям Рохіні, слід звільнити себе від боргів перед брахманами зробивши їм дарунок багатьох пригорщ оленини з рисом, пряженого масла, молока й інших видів їстівного та напоїв. Хто віддає корову з телям під сузір'ям названим Сомадайвата або Мрігаширас, іде з цього світу людських істот у світ на небі великого блаженства. Хто тримає піст і роздає крішару змішану з сезамом, долає усі труднощі в наступному світі, в тому числі гори зі скелями, гострими мов бритви. Даруючи, о прекрасна пані, коржі та іншу їжу під сузір'ям Пунарвасу, людина стає сповненою особистої краси і великої слави та народжується у своєму наступному житті в сім'ї, в якій є достаток їжі. Даруючи оброблене чи необроблене золото під сузір'ям Пушья, людина світиться сьйвом подібно Сомі у світах огорнутих мороком. Той, хто дарує, під сузір'ям Аслеша, сріблястого бика, звільняється від усякого страху і досягає великого багатства та добробуту. Даруючи, під сузір'ям Магха, глиняні миски заповнені сезамом, людина отримує дітей і тварин в цьому світі, і досягає щастя у наступному. За дарування брахманам, під сузір'ям Пурва-

Пхалгуна, їжі змішаної з [пханітою](#),²³ дарувальник, дотримуючись посту у той же час, винагороджується великими гараздами як тут, так і в майбутньому. Даруючи, під сузір'ям названим Уттара-Пхалгуна, пряжене масло і молоко з рисом, назване шаштхіка, людина досягає великої шани на небесах. Якби подарунки не зробила людина під сузір'ям Уттара-Пхалгуна, матиме великі заслуги, які, знову ж, стають невичерпним. Це безперечно. Дотримуючись посту, людина, яка дарує в той же час, під сузір'ям Хаста, колісницю з чотирма слонами, досягає великих світів блаженства, що можуть дати плід од будь-якого бажання. Даруючи, під сузір'ям Читра бика і гарні пахощі, людина перебуває у блаженстві в світах апсар, подібно божествам, що бавляться у лісах Нандана. Даруючи багатства під сузір'ям Сваті, людина досягає таких чудових світів, яких бажає, і досягає, крім того, великої слави. Даруючи, під сузір'ям Вішакха бика і корову, яка дає багато молока, й повний кошик рису, з такою ж [прасангою](#) ²⁴ за покришку, а також тканини для одягу, людина радує прашурів і богів, досягає невичерпної заслуги в іншому світі. Така людина ніколи не зустрічається з будь-яким лихом і радує пітарів та божеств, і досягає невичерпної заслуги в іншому світі. Таку людину ніколи не спіткає будь-яке лихо і, звичайно, вона досягає небес. Даруючи брахманам усі речі, які вони просять, людина досягає таких коштів для існування, яких забажає, і врятується від пекла й усілякого лиха, яке осягає грішника після смерті. Це безперечний висновок писань. Даруючи під сузір'ям Анурадха вишиті тканини та інший одяг, а також їжу, дотримуючись посту в той же час, людина стає шанованою на небесах на сто юг. Даруючи, під сузір'ям Джьештха, рослини названі калашака, з корінням, людина досягає великого процвітання, як і такого кінця, якого воліє. Даруючи брахманам, під сузір'ям Мула, плоди й коріння, з приборканою душею, людина радує предків і досягає бажаної мети. Роблячи, під сузір'ям Пурвашадха, подарунок обізнаному на Ведах брахману, з хорошої сім'ї та гарної вдачі, — чаші, наповнені сиром, тоді коли людина постує, вона народжується в своєму наступному житті у сім'ї багатій на корів.

Людина отримує плід будь-якого бажання, даруючи, під сузір'ям Уттарашадха, глечики повні ячмінного відвару, з пряженим маслом і згущеним соком цукрової тростини у достатку. Даруючи, під союзом названим Абхіджит, молоко з медом і пряженим маслом мудреця, праведна людина досягає неба і стає об'єктом уваги і пошани там. Даруючи, під союзом Шравана, ковдри чи інші щільноплетені тканини, людина мандрує вільно через усі світи блаженства, стоячи на білій колісниці, чистій блиском. Даруючи, зі стриманою душею, під сузір'ям Дханіштха, віз із під'яремними биками до нього, або купи одягу і багатства, людина відразу досягає небес у своєму наступному житті. Даруванням під сузір'ям Сатабхіша, парфумів з аквіларії аголочі (*рослина*) і сандалового дерева, людина досягає в потойбічному світі товариства апсар, як і вічних пахощів різних видів. Даруванням під сузір'ям Пурва-Бхадрапада чи [Раджмаша](#),²⁵ людина досягає великого щастя в наступному житті і стає володарем рясних запасів усякого виду харчів та фруктів. Той, хто дарує, під сузір'ям Уттара, баранину, радує прашурів цим і досягає невичерпної заслуги у наступному світі. Тому хто дарує, під сузір'ям Реваті корову з посудиною з білої міді для доїння, корова, яку так віддали були, повернеться у наступному світі, готова давати плоди усякого бажання. Даруючи, під сузір'ям Ашвіні, колісницю запряжену кінями, людина народжується у своєму наступному житті в сім'ї багатій на численних слонів, коней та колісниці, й наділяється величезною силою. Даруючи під сузір'ям Бхарані брахманам корів і сезам, людина набуває в своєму наступному житті великої слави і багато корів.

Бгішма вів далі:

Саме так Нарада повідав Девакі стосовно подарунків, що будуть зроблені і за яких сузір'їв. Девакі сама, вислухавши цю оповідь, повідала все це, у свою чергу, своїй невістці, дружині Крішні.

Так вістить розділ шістдесят четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 65

Бгішма сказав:

Прославлений Атрі, син Прабатька Брахми, сказав: «Ті, які роблять подарунки золотом, кажуть, роблять дарунки всього у світі!». Цар Харішчандра сказав, що дарування золота очищає гріхи, веде до довголіття і приносить невичерпні заслуги прашурам. Ману сказав, що дарування напоєм є кращим з усіх подарунків: тому, повинна людина копати криниці, ставки і озера. Колодязь повний води і з якого різні істоти беруть воду, речуть, знімає половину гріховних учинків людини, яка викопала його. Цілий рід людини врятований від пекла і гріха, з чийого колодязя або озера корови, брахмани і праведні постійно тамують спрагу. Та людина уникає будь-яких нещасть, з чийого колодязя або ставка всі витягують воду без обмежень протягом літнього сезону. Пряжене масло, кажуть, власкавлює славетних: Бріхаспаті, Пушана, Бхагу, близнюків Ашвінів і Бога вогню. Пряжене масло має високі лікарські властивості. Воно вельми необхідне для жертвопринесення. Воно найкраще з усіх рідин. Заслуга дарування пряженого масла найвища. Та людина, яка бажає у нагороду щастя в наступному світі, яка хоче слави та гаразду, має, очистивши душу і очистивши себе, дарувати пряжене масло брахманам. Тій людині, яка дарує пряжене масло брахманам у місяць Ашвіні, близнюки Ашвіні, задоволені, дають особисту красу. Ракшаси ніколи не вдеруться в оселю тієї людини, яка дарує брахманам пайясу змішану з пряженим маслом. Та людина ніколи не вмирає від спраги, яка дарує брахманам ставки заповнені водою. Така людина отримує все необхідне для життя в достатку і ніколи не матиме жодного суму або лиха. Та людина, яка з великою відданістю і стримана почуттями, робить дарунки найпершим з брахманів, кажуть, бере шосту частину заслуг брахманів од їх покаяння. У тої людини, яка дарує брахманам, що мають засоби

для життя, дрова для приготування їжі, а також для обігріву, всі цілі й усі дії увінчаються успіхом. Така людина, бачимо, сяє великою пишнотою над усіма своїми ворогами. Славетний Бог вогню стає задоволеним такою людиною. В якості іншої нагороди, вона ніколи не позбавляється великої худоби і упевненості у перемозі в битвах. Людина, яка дарує парасоль, отримує дітей і великий добробут. Таку людину ніколи не зачепить будь-яка хвороба очей. Також заслуги, що йдуть від виконання жертвопринесень, додаються їй. Та людина, яка дарує парасоль у літню пору або дощову, ніколи не матиме докуки, ні в якому разі. Такій людині швидко вдається звільнитися від усіх труднощів і перешкод.

Благий же і вельми славетний ріши Санділья сказав, що, з усіх дарів, дарування колісниці, о царю, найкраще.

Так вістить розділ шістдесят п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 66

Юдхіштхіра сказав:

Я хочу почути, о діду, які заслуги тієї людини, яка дарує пару сандалів брахману, чиї ноги пече або були обпалені гарячим піском під час його мандрівки.

Бгішма мовив:

Людині, яка дає сандалії брахманам для захисту їх ніг, вдається знищити всі тернини і подолати усілякі складнощі. Така людина, о Юдхіштхіро, тріумфує над усіма її ворогами. Найпишніші колісниці запряжені мулами, із золота і срібла, о царю, отримає вона. Той, хто дарує сандалії, кажуть, заробляє заслугу дарування колісниці з гарно об'їждженими кіньми для неї.

Юдхіштхіра мовив:

Повідай мені докладно ще раз, о діду, по суті, які заслуги дарування сезаму, землі, корів і харчів.

Бгішма сказав:

Послухай, о сину Кунті, які заслуги додаються за дарування сезаму. Почувши мене, даруй тоді, о кращий серед куру, сезам за приписом. Насіння сезаму було створено самонародженим Брахмою, як краща їжа для пращурів. Отже, дарування сезаму завжди вельми радує їх. Людина, яка дарує насіння сезаму, у місяці Магха, брахманам, ніколи не потрапить у пекло сповнене усіляких страшних істот. Той, хто власкавлює пращурів сезамом, вважається, вклоняється божествам у всіх жертвопринесеннях. Ніколи не слід виконувати шраддху сезамом, не маючи якоїсь мети.²⁶ Насіння сезаму виникло з кінцівок великого мудреця Кашьяпи. Отже, стосовно подарунків, воно вважається сповненим високої дієвості. Насіння сезаму і дарує обидва гаразди: й особисту красу, і очищає від усіх гріхів дарувальника. Саме з цієї причини, те дарування насіння сезаму вивищується над усяким іншим дарунком. Апаштамва, велемудрий, і Канкха, і Лікхіта, і великий ріши Гаутама, всі піднеслися на небеса зробивши дарування сезамом. Ті брахмани, які роблять хому з пропозиціями сезаму, стримані у статевих зносинах і уважні до обрядів Праврітті або дій, вважаються рівними у чистоті та дієвості з бичачим хаві. Дарування насіння сезаму вирізняється з усіх подарунків. Серед усіх подарунків, дарування сезаму, вважається, сприяє невичерпній заслугі. У стародавні часи, коли хаві (*пряжене масло*), в одному випадку стало недоступним, ріши Кушика, о нищителю ворогів, приносив жертви насінням сезаму своїм трьом жертвоним вогням і домігся досягнення найвищого кінця. Тож, я повідав тобі, о найперший між куру, які правила стосовно чудового дарування насіння сезаму. Саме через ці правила, те дарування насіння сезаму стало вважатися наділеним надзвичайною заслугою. Після цього, послухай, що я скажу. Одного разу божества, бажаючи вчинити жертвопринесення, відправилися, о царю, до притулку самонародженого Брахми. Зустрівши Брахму, бажаючи виконувати жертвопринесення на Землі, вони просили у нього ділянку сприятливої землі, кажучи: «Ми хочемо її для нашого жертвопринесення!».

Божества рекли:

О славетний, ти володар усієї Землі, як і всіх божеств. З твого дозволу, о велеблагословенний, ми бажаємо зробити жертвопринесення. Особа, яка не отримала законним шляхом землю щоб зробити на ній жертвоний вівтар, не отримує заслуги від жертви, яку виконує. Ти Володар усього всесвіту, що складається з движних і недвижних об'єктів. Отже, тобі слід подарувати нам ділянку землі для жертвопринесення, яке ми хочемо зробити.

Брахман сказав:

Ви найперші серед божеств, і я дам вам ділянку землі на якій ви, сини Кашьяпи, виконаєте бажане вам жертвопринесення.

Божества рекли:

Наші бажання, о святий, виконані. Виконаємо наше жертвопринесення саме тут, з великою дакшиною. Нехай, проте, муні вшановує завжди ділянку землі. Тоді туди прийшли, до того місця, Агастья, Канва, Бхрігу, Атрі, Бріхаспаті, Асіта і Девала. Піднесені божества тоді, о нев'янучий славою, виконали їх жертвопринесення. Ті найперші з богів завершили його у належний час. Завершивши те їх жертвопринесення на грудях найпершої з гір, Хімавану, божества додали до дарування землі шосту частину заслуги від їхнього жертвопринесення. Людина, яка дарує навіть п'ядь землі брахману, з благоговінням і вірою, ніколи не знемагає під вагою труднощів і ніколи не зіткнеться з будь-яким лихом. Даруючи будинок, який береже від холоду, вітру, сонця і, який стоїть на ділянці чистої землі, дарувальник досягає світу богів і не падає навіть

коли його заслуга виснажується. Даруючи житлову будівлю, дарувальник, сповнений мудрости, живе, о царю, щасливо у товаристві Шакри. Така людина отримує велику шану на небесах.

Та людина, в чиєму будинку брахман, стриманий у почуттях, добре обізнаний на Ведах і за народженням належить до сімейства наставників, проживає у достатку, буде успішна у досягненні і насолоді у світі високого блаженства.²⁷ Опісля, таким же робом, о кращий серед бгаратів, віддаючи хлів для укриття корів від холоду і дощу, і міцні будівлі, дарувальник рятує сім поколінь його роду від пекла. Віддаючи ділянку орної землі, дарувальник досягає гаразду. Даючи ділянку землі багаті мінералами, дарувальник збільшує його сім'ю та рід. Ніколи не слід віддавати будь-яку землю, що безплідна або посушлива; не слід віддавати будь-яку землю, яка знаходиться в безпосередній близькості до крематорію, або, яка належала і, якою насолоджувалася грішна людина перед таким подарунком. Коли людина виконує шраддху на честь прашурів, на землі, що належить іншій особі, прашури нагороджують обох даруванням тої землі, а сама шраддха марна. Отже, той хто наділений мудрістю повинен придбати навіть маленький шматочок землі і подарувати його. Пінда, яка пропонується предкам на землі, що була належно придбана, стає невичерпною.²⁸ Ліси, гори, річки і тіртхи, вважається, не мають власників. Немає землі, яку не потрібно було б придбати тут для виконання шраддхи. Саме це було сказано, о царю, в питанні про переваги дарування землі.

Тепер, о безгрішний, я повідаю тобі стосовно дарування корів. Корови вважаються вище всіх аскетів. А оскільки це так, божественний Магадева з цієї причини здійснює покаяння в їх товаристві. Корови, о бгарато, мешкають у світі Брахми, в товаристві Соми. Призначаючи це найвищою метою, відроджені ріши були успішні в намаганні досягти того ж світу. Корови корисні людським істотам молоком, пряженим маслом, сиром, гноем, шкурою, кістками, рогом і шерстю, о бгарато. Корови не відчують холоду або тепла. Вони завжди працюють. Сезон дощів також не може вплинути на них взагалі. Позаяк корови досягають найвищого кінця, проживання у світі Брахми, в товаристві брахманів, то мудреці кажуть, що цар і брахмани рівні. У минулі часи цар Рантідева виконав великі жертви, в яких величезна кількість корів була принесена в жертву і вбита. З соку, який виділявся зі шкур вбитих тварин, утворилася була річка, яку назвали Чарманваті. Корови ж більше не від тварин придатних для жертви. Зараз це тварини, які підходять для подарунку. Той цар, який дарує корів найпершим серед брахманів, о царю, безсумнівно, подолає усяке лихо, навіть якщо він потрапляє в нього. Людина, яка дарує тисячу корів, не потрапляє у пекло. Така людина, о володарю мужів, отримує перемогу скрізь. Сам Володар богів сказав, що молоко корів є нектаром. З цієї причини, той хто дарує від корови вважається дарувальником нектару. Особи знайомі з Ведами стверджують, що пряжене масло виготовлене з коров'ячого молока, є найкращим з усіх узливань на жертвний вогонь. З цієї причини людина, яка робить подарунок од корови, вважається, робить дарунок узливання для жертвопринесення.

Бик є втіленням небес. Той, хто дарує бика досвідченому брахману, отримує велику шану на небесах. Корови, о ватажку роду Бгарати, кажуть, життєвий подих живих істот. Тож, людина, яка дарує корову, речуть, дарує життєвий подих. Особи знайомі з Ведами кажуть, що корови є відмінним притулком живих істот. Отже, людина, яка дарує корову, вважається дарує високий притулок для всіх істот. Корова ніколи не повинна бути віддана на забій і не повинна корова бути дана землеробу і безбожнику. Корова не повинна також, о найперший між бгаратів, бути віддана тому, чиє заняття розведення корів. Мудрий сказав, що людина, яка віддає корову комусь із таких грішників, повинна зануритися у вічне пекло. Ніколи не слід давати брахманові корову худу або, яка народжує мертвих телят, або безплідну, чи хвору, чи з каліцтвами, або кульгаву. Людина, яка віддає десять тисяч корів, досягає неба і бавиться блаженно, спілкуючись з Індрою. Людина, яка дарує сто тисяч корів, отримує багато світів невичерпного блаженства.

Отже, я повідав тобі чесноти, властиві даруванню корів і сезаму, а також даруванню землі. Тож послухай, як я оповім про дарування їжі, о бгарато. Дарування їжі, о сину Кунті, вважається надзвичайним. Цар Рантідева, у минулі часи, піднісся на небеса зробивши подарунки їжею. Той цар, який дарує їжу виснаженому важкою працею і голодному, досягає того світу вищого блаженства, в якому сам Самонароджений є. Люди не можуть досягти даруванням золота, одягу та інших речей, того блаженства, якого досягають дарувальники їжі, о велелегнотній! Їжа, дійсно, перша річ. Їжа вважається найвищим добробутом. Саме з їжі життя походить, як також жвавість, звитяга та сила. Той, хто завжди дарує їжу, з увагою, праведним, ніколи не потрапляє у будь-яке лихо. Саме це було сказано Парашарою. Вклонившись божествам належним чином, їжа повинна бути спершу присвячена їм. Як вже було сказано, о царю, що ті страви, які приймаються зокрема людьми, беруться також і божествами, яким вони вклоняються. Людина, яка дарує їжу у світлу половину місяця Картіка, досягає успіху в подоланні будь-яких перешкод тут, додавши досягнення невичерпного блаженства надалі. Та людина, яка дарує їжу голодному гостеві у своєму житлі, досягає всіх тих світів, о ватажку роду Бгарати, які призначені для осіб знайомих із брахмо. Людина, яка дарує їжу, обов'язково подолає всі труднощі і страждання. Таку людину мінає всякий гріх і очищає її од усякого злого діяння. Тож, я повідав тобі про переваги дарування їжі, сезаму, землі і корів.

Так вістить розділ шістдесят шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 67

Юдхіштхіра спитав:

Я почув, о царю, про вартість різних видів подарунків, про які повідав ти мені. Я розумію, о бгарато, що дарування їжі особливо похвальне і найвище. Які, проте, великі заслуги дає дарування напою? Волю почути про це докладно, о діду!

Бгішма відповів:

Я, о ватажку роду Бгарати, обговорю з тобою цю тему. Послухай мене, о невимірний доблестю, коли я балакаю з тобою. Обговорю, о безгрішний, з тобою дарування, що починається тим напоєм. Заслуга, яку людина набуває даруючи їжу і питво подібна тій, я вважаю, якої неможливо здобути будь-яким іншим дарунком. Немає подарунку, отже, що перевершував би їжу або питво. Бо без їжі не здатні існувати всі живі істоти. З цієї причини їжа розглядається найвищою річчю в усіх світах. Від їжі сила і снага живих істот постійно збільшується. Тож, володар усіх істот сам сказав, що дарування їжі неабиякий подарунок. Ти чув, о сину Кунті, які прихильні були слова Савітрі стосовно дарування їжі. Ти знаєш з якої причини ці слова були сказані, якими ті слова були і, як вони були сказані під час священних мантрів, о велемудрий. Людина, даруванням їжі дійсно дарує саме життя. Немає подарунку в цьому світі, який би перевершував дарування життя. Ти обізнаний з тим, висловленим Ломашою, о міцнорукий! Кончину, якої був досяг у минулі часи цар Шиві, внаслідок його дарування життя голубові, придбає той, о царю, хто дарує їжу брахманові.

Отже, чулисьмо, що ті, хто дає життя, досягають найвищих світів щастя після життя. Їжа, о кращий між куру, може чи не може бути вище напою? Ніщо не може існувати без допомоги того, що виникає з води. Сам володар усіх планет, прославлений Сома, виник з води. Амріта, шудха, свадха і молоко, як і кожен вид їжі, листяні трави, о царю, ліани, з лікарськими та іншими властивостями, походять з води. З цього, о царю, життєвий подих усіх живих істот витікає. Боги мають нектар своєю їжею. Наги мають шудху. Пітарам свадха. У тварин є трави і рослини для харчування. Мудрі кажуть, що рис тощо, складають їжу людини. Все це, о очільнику людей, походить од води. Отже, немає нічого вище дарування води або напою. Якщо людина хоче забезпечити добробут для себе, вона завжди повинна дарувати напої. Дарування води вважається дуже похвальним. Це веде до великої слави і дає довге життя дарувальникові. Дарувальник води, о сину Кунті, завжди панує над своїми ворогами. Така людина отримує плід усіх її бажань і отримує вічну славу. Дарувальник, о ватажку мужів, очищається від усякого гріха і отримує нескінченне блаженство далі, коли вступає на небо, о велепишний. Ману сам сказав, що така людина досягає світів невечернього блаженства там.

Так вістить розділ шістдесят сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 68

Юдхіштхіра сказав:

Ти повідж мені ще раз, о діду, про чесноти дарування сезаму та ламп для освітлення темряви, а також їжі та одягу.

Бгішма на тее:

У зв'язку з цим, о Юдхіштхіро, оповідають історію бесіди, яка мала місце у давнину між брахманом і Ямою. В країні, що лежить між річками Ганга і Ямуна, біля підніжжя пагорбів названих Ямуна, було велике містечко населене брахманами. Містечко називалося Парнашала і було вельми чудове на вигляд, о царю. Велика кількість вчених брахманів жила в ньому. Одного разу Яма, володар мертвих, наказав своєму посланцеві, який був одягнений у чорне, мав криваво-червоні очі і волосся сторчма, з ногами, очима, носом подібними до воронячих, кажучи: «Іди в містечко населене брахманами і приведи сюди особу відому під іменем Шармін, що за народженням належить до роду Агастьї. Він розумово-врівноважений і сповнений знання. Він наставник зайнятий навчанням Ведам і його практика добре відома. Не принось мені нікого іншого, хто належить до того ж роду і живе у тій же місцині. Ця, інша людина рівна йому, якого я хочу, в чеснотах, знаннях і народженні. Що стосується дітей та поведінки, цей інший нагадує розумного Шарміна. Принеси саме того кого я маю на увазі. Його слід вшанувати з повагою, а не тягнути сюди нешанобливо!». Посланець прийшовши до місця, зробив саме протилежне тому, що йому було наказано. Напавши на ту людину, він привів її, як було заборонено Ямою. Володар великої сили, Яма встав при вигляді брахмана і вклонився йому належним чином. Цар мертвих тоді наказав своєму посланцеві, кажучи: «Поверни його назад, і приведи іншого мені!». Коли Великий суддя мертвих сказав ці слова, той брахман звернувся до нього і мовив: «Я закінчив своє вивчення Вед і більше не прив'язаний до світу. Незалежно від часу, що можливо ще залишається мені для земного життя, я бажаю піти, живучи навіть тут, о нев'янучий славою!».

Яма мовив:

Я не можу визначити точний строк, визначений Часом, чийогось життя й, отже, примушений Часом, я не можу дозволити комусь жити тут. Я беру до відома справи праведности або інші, які чинить хтось у світі. Повертайся, о вчений брахмане, великий пишнотою, негайно у твоє житло. Скажи мені, що також у тебе на думці, щоб я міг зробити для тебе, о нев'янучий славою?

Брахман мовив:

Повідж мені про ті діяння, виконуючи які можна заробити великі заслуги. О кращий з усіх істот, ти найперший із владних у цьому питанні, навіть у трьох світах.

Я ма в і д к а з а в :

Послухай, о двічінароджений, чудовий припис стосовно подарунків. Дарування насіння сезаму є найвищим. Воно дарує вічну заслугу. О найперший з двічінароджених, треба дарувати сезам якомога більше. Даруючи сезам кожен день, кожен певно досягне плоду свого бажання. Дарування сезаму на шраддху славлять. Істинно, дарування сезаму все перевершує. Роби подарунки сезамом брахманам, згідно з обрядами висвяченими в писаннях. Треба в день повні, місяця Вайшакха, дарувати сезам брахманам. Вони також повинні бути нагодовані і доторкнутися до сезаму при кожному зручному випадку, що хтось може мати. Ті, які бажають досягнення сприятливого для них, повинні, з усією своєю душею, робити це по своїх хатах. Без сумніву, люди повинні також робити дарування води і створювати місця відпочинку для розподілу питної води. Слід копати ставки, озера і криниці. Такі дії виняткові у світі, о кращий між двічінароджених! Завжди даруй воду. Це діяння веде до великої заслуги. О кращий із двічінароджених, встановлюй місця відпочинку вздовж доріг для роздачі води. Після того як хтось поїв, слід особливо подати води для пиття.

Б г і ш м а в і в д а л і :

Після того як Яма сказав ці слова йому, посланець, який приніс його з оселі, повернув його назад. Брахман, після повернення, дотримувався поради, яку він отримав. Повернувши таким чином його назад у ашрам, посланець Ями приніс Шарміна, якого справді шукав Яма. Принісши Шарміна, він повідомив свого господаря. Сповнений великої потуги, суддя мертвих вклонився тому праведному брахману і, поговоривши з ним якийсь час, відпустив його назад у його ашрам. Йому також Яма дав ті ж поради. Шармін теж, повернувшись у світ людей, зробив усе, що сказав Яма. Так само як дарування води, Яма, від бажання робити добро прашурам, схвалює дарування ламп для освітлення темних місць. Отже, дарувальник ламп для освітлення темних місць вважається благодійником предків. Тож, о кращий серед бгратів, слід завжди дарувати лампи для освітлення темних місць. Даруючи лампи збільшують наочну силу богів, пітарів і самого себе.

Як було сказано, о царю, той дарунок самоцвітів надзвичайний. Брахман, який, прийнявши дар самоцвітами, продає їх для виконання жертвопринесень, не несе ніякої провини. Брахман, який, прийнявши дар самоцвітами дарує їх брахманам, набуває невичерпної заслуги і дарує невичерпну заслугу тим, від кого він спершу отримав їх. Обізнаний на усіх обов'язках Ману, сказав, що той, хто дотримується належних обмежень, робить подарунок самоцвітів брахманам, уважним до належних обмежень, заробляє невичерпну заслугу і дає невичерпні заслуги одержувачеві. Людина, яка задовольняється своїм законним подружжям і, яка дарує одяг, — отримує відмінну вроду і чудовий одяг для себе.

Я повідав тобі, о найперший з мужів, які заслуги додаються до дарування корів, золота і сезаму, згідно заповідей Вед і священних писань. Треба одружитися і завести потомство від своїх відданих дружин. З усіх придбань, о сину роду Куру, той чоловічий нащадок вважається найпершим.

Так вістить розділ шістдесят восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 69

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Повідай, о найперший з роду Куру, мені ще раз про чудовий припис щодо подарунків, особливо посилаючись, о велемудрий, на дарування землі. Кшатрій повинен дарувати землю праведному справами брахману. Такий брахман повинен прийняти дарунок з належними обрядами. Ніхто інший, однак, крім кшатрія не в праві дарувати землю. Це зобов'язує тебе нині повідати мені, про ті речі, які особи всіх каст вільні дарувати, спонукувані бажанням заробити заслугу. Також повідай мені, що сказано у Ведах з цього питання.

Б г і ш м а с к а з а в :

Є три подарунки, які йдуть з тією ж назвою і, які дають вічні заслуги. Дійсно, ці три дають плоди кожного бажання. Три речі, дарування яких є такими ж як від корів, землі та знання. Та людина, яка говорить своєму учневі слова праведні, взяті з Вед, набуває заслуги рівної тій, яку б мала подарувавши землю і корову. Так само прославлена корова, як об'єкт подарунків. Немає речей подарункових вище, ніж вони. Корови приносять заслугу негайно. Вони також, о Юдхіштхіро, такі, що дарування їх не може не принести великих заслуг. Корови це матері всіх істот. Вони дарують усяке щастя. Людина, яка бажає свого власного добробуту, завжди повинна дарувати корів. Ніхто не повинен бити корів або переходити шлях межі корів. Корови це богині і домашній добробут. З цієї причини, вони завжди заслуговують поклоніння. Раніше, божества, в той час оранки землі, на якій вони робили жертвопринесення, використовували стрекало для спонукання волів запряжених у плуга. Отже, в оранці землі, для цих цілей можна, не припускаючись до засудження або гріха, спонукати стрекалом волів. В інших діяннях, однак, воли ніколи не повинні бути биті стрекалом або батогом. Коли корови пасуться або лежать, ніхто не повинен заважати їм якимось. Коли корови змучені спрагою і не отримують воду, бо хтось перешкоджає доступу до ставка, пійниці або річки, то вони, просто дивлячись на таку людину можуть знищити її, з усіма її родичами й друзями. Які ж істоти можуть бути більш священним, ніж корови, коли навіть із гною корів вівтарі на яких виконується шраддха на честь прашурів, або ті, на яких

поклонялися божествам, — очищені і освячені? Та людина, яка, перед їжею сама дає, кожен день протягом року, тільки жменьку трави корові, що належить іншій, вважається ніби проходить обітницю або дотримується тої, що дарує плід будь-якого бажання. Така людина отримує дітей, славу, багатство, процвітання і розсіює усе зло та мару.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Якими мають бути ознаки тих корів, гідних бути переданими? Які це корови повинні бути передані за подарунки? Якою має бути вдача тих осіб яким дають корів? Хто, знову ж, ті, яким слід давати корів?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Корову ніколи не слід давати неправедному в поведінці або грішному, або жадібному, або кривоустому, або тому хто не лле узливання предкам і богам. Людина, зробивши подарунок десяти корів брахману обізнаному на Ведах, бідному на земні багатства, багатодітному, домогосподареві, — досягає багатьох світів великого блаженства. Коли людина чинить будь-яке діяння сповнене заслуги, допомігши тим, що вона отримала у дар од когось, частина заслуги, пов'язана з відповідним діянням, завжди додається тому з чийого багатства діяння було вчинене. Той, хто дає потомство людині, той, хто рятує людину, і той, хто надає засоби до існування людині — вважаються трьома батьками. Слухняне прислугування наставнику знищує гріх. Гордість руйнує навіть велику славу. Маючи трьох дітей знищуєш ганьбу бездітності, а маючи десять корів розсіюєш докір у бідності. Тому хто присвячений ведангам; наділеному великою вченістю; сповненому мудрости; самоприборканому; який дотримується обмежень, викладених у писаннях; відстороненому від усіх мирських уподобань; хто говорить приємні слова усім істотам; хто ніколи не зробить злого вчинку, навіть спонукуваний голодом; хто м'який або сповнений миролюбности; хто гостинний до всіх гостей, — істинно, такому брахманові повинен чоловік, сповнений таких саме чеснот і, що має дітей та дружин, призначити засоби до існування. Мірилом заслуги, що приєднана до дарування корів гідній людині, є точний вимір гріха, який приєднано до пограбування у брахмана того, що належить йому. За будь-яких обставин не слід красти того, що належить брахману, а від його дружини триматися на відстані.

Так вістить розділ шістдесят дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 70

Б г і ш м а с к а з а в :

У зв'язку з цим, о продовжувачу роду Куру, оповідається праведними історія великого лиха, що спіткала царя Нрігу внаслідок його пограбування власності брахманів. Колись, якісь юнаки роду Яду, під час пошуку води, натрапили на велику криницю вкриту травою і ліанами. Бажаючи взяти води з неї, вони потрудилися веле для видалення ліан, які закривали її цямрину. Як очистили її були, то побачили в криниці дуже велику ящірку, що жила там. Юнаки доклали великих і неодноразових зусиль аби витягти ящірку звідти. Подібну до пагорба за розміром, ящірку були намагалися звільнити за допомогою шкіряних шнурів і гаків. Не досягши успіху у своїх намірах, юнаки тоді відправилися до Джанардани. Звертаючись до нього, вони сказали: «Заповнюючи собою весь простір у колодязі, велика ящірка є там. Незважаючи на всі наші зусилля, нам не вдалося врятувати її звідти!». Саме так вони повідали Крішні. Васудева тоді пішов до того місця дістав ящірку і запитав її про те, ким вона була. Ящірка сказала, що була колись душею царя Нріги, який гаразд був у минулі часи і виконав багато жертв. Ящірці, яка сказала так, Мадгава мовив: «Ти виконав безліч праведних діянь. Не вчинив ти гріха. Чому ж тоді, о царю, ти дійшов до такого страдницького кінця? Поясни, як це так і чому це сталося? Чулисьмо, що ти постійно обдаровував брахманів сотнями і сотнями тисяч, та ще у вісім разів по сто і сто тисяч десять корів (*тобто незліченно*). Тож, чому цей кінець осяг тебе?». Нріга тоді відповів Крішні, мовлячи: «Одного разу корова, що належала брахманові, який постійно вклонявся своєму домашньому вогнищу, втікаючи з оселі власника, поки він був відсутній вдома, прибилася до мого стада. Пастухи мої включили ту корову в перелік тисячі. З часом ця корова була віддана мною брахманові, бо діяв я так воліючи щастя на небесах. Справжній господар повернувшись додому шукав втрачену корову, а востаннє бачив був її у будинку іншого. Знайшовши її, власник сказав: «Це моя корова!». Інший же оскаржував його вимоги, поки обидва через суперечку, розгнівані, не прийшли до мене. Звертаючись до мене, один з них сказав: «Ти був дарувальником цієї корови!». Інший сказав: «Ти забрав у мене цю корову — вона моя!». Я тоді запросив брахмана, якому дав цю корову, щоб повернути подарунок в обмін на сотні й сотні інших корів. Не погодившись на мою гарячу просьбу, він звернувся до мене, кажучи. «Корова в мене добре підходить до часу й місця. Вона дає багату міру молока, крім того ж дуже сумирна й вельми любить нас. Молоко дає вона дуже солодке. Вона вважається гідною похвали кожного в моїй хаті. Вона живить, крім того, слабку дитинку мою, яку щойно відняли від грудей. Я не в змозі віддати її!». Сказавши ці слова, брахман пішов. Потім я запросив іншого брахмана і запропонував йому обмін, сказавши: «Візьми сто тисяч корів за цю одну корову!». Брахман, однак, відповів мені, кажучи: «Я не приймаю подарунків від осіб царського стану. Я можу обійтися без допомоги. Дай ти тоді, не гаючись, мені ту саму корову, яка була моєю!». Саме так, о вбивце Мадгу, той брахман казав мені. Я запропонував йому подарунки із золота, срібла, коней та колісниць. Той найперший із брахманів відмовився прийняти будь-який з них і пішов. Тим часом, за велінням незаперечливого впливу часу, я покинув цей світ. Потрапивши у світ пращурів, я постав перед Царем мертвих. Вшанувавши мене належним чином, Яма звернувся до мене, кажучи: «Кінець не може бути встановлений, о царю, твого вчинку.

Існує, однак, один гріх несвідомо скоєний тобою. Понеси кару за цей гріх зараз або потім, як тобі завгодно. Ти клявся, при твоєму сходженні на престол, що ти захистиш усіх своїх підданих. Цієї клятви твоєї ти суворо дотримувався. Ти узяв також те, що належало брахману. Саме такий подвійний гріх ти вчинив!». Я відповів на те: «Я спершу перенесу лихо покарання, а коли це закінчиться, я насолоджуватимусь щастям накопиченим для мене, о володарю!». Після того як я сказав ці слова Цареві мертвих, я зринув на Землю. Хоча й падав я, та все ще міг чути слова сказані мені Ямою голосно. Ці слова були, — «Джанардана, син Васудеви, врятує тебе! Після завершення повної тисячі років, коли гріх твій буде вичерпано, тоді досягнеш багатьох світів невичерпного щастя, які були придбані тобою за твої власні праведні справи!». Падаючи вниз, я опинився униз головою в цій криниці, перетворений на істоту проміжного стану. Пам'ять, проте, не залишила мене. Тобою я був урятований сьогодні. Що ж іще з цього може свідчити тоді про силу твого покаяння? Дай мені твій дозвіл, о Крішно! Я хочу підвестися на небеса!».

І з дозволу Крішни, цар Нріга схиливши голову перед ним тоді, на небесній колісниці рушив на небо. Після того як Нріга таким чином рушив на небеса, о кращий між бгаратів, Васудева прочитав цей вірш, о радосте куру, — «Ніхто не повинен свідомо привласнювати нічого належного брахману. Майно брахмана, якщо узятє, руйнує того хто узяв так само, як корова брахмана завадила цареві Нрігу!».

Я скажу тобі, знову ж таки, о Партхо, що зустріч з хорошим ніколи не виявляється безплідною. Поглянь, цар Нріга був урятований од пекла через зустріч із кимось хорошим. Як подарунок веде до заслуг, так само і крадіжка веде до кари. Звідси ж, о Юдхіштхіро, слід уникати будь-якої шкоди коровам.

Так вістить розділ сімдесятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 71

Юдхіштхіра сказав:

О безгрішний, повідай же мені більш докладно, про чесноти досяжні через дарування корів. О міцнорукий, я ніколи не насичуюсь твоїми словами!

Бгішма сказав:

Про це оповідають стару історію бесіди між ріши Уддалакою і його сином на ім'я Начикета. Одного разу мудрець Уддалака, велерозумний, підійшовши до свого сина Начикети, сказав йому: «Чекай на мене і прислужуй мені!». На завершення обітниці, якої він дотримувався, великий ріши ще раз сказав своєму синові: «Зайнятий виконанням мого омивання і глибоким вивченням Вед, я забув узяти з собою дрова, траву куша, квіти, посудину для води і зелень, що я зібрав. Принеси мені ці речі з берега річки!». Син пішов на вказане місце, але побачив, що всі речі були змиті течією. Повертаючись до свого батька, він сказав: «Я не побачив тих речей!». Змучений голодом, спрагою і втомою, мудрець Уддалака, пустельник високих заслуг, в раптовому гніві прокляв сина, кажучи: «Зустрінешся із Ямою сьогодні!». Так вражений громом слів свого батька, син, зі складеними руками, сказав: «Полегши мені це!». Однак, незабаром він упав на землю, позбавлений життя. Бачачи Начикету на землі, його батько знепритомнів од горя. Він теж, вигукуючи: «Ова, що я накоїв!?!», впав на землю. Сповнений горя, коли він віддавався журбі за сином, решта того дня закінчилася і настала ніч. Тоді Начикета, о сину роду Куру, омийтий сльозами батька, подав ознаки життя, лежачи на підстилці з трави куша. Його повернення до життя під сльозами свого батька нагадувало проростання насіння, коли воно промочене дощем. Син, тільки-но опритомнівши, був ще слабким. Його тіло намазали запашними мазями і він був схожий на того хто лишень прокинувся від глибокого сну. Ріши запитав його, кажучи: «Хіба ти, о сину, придбав блаженні світи твоїми власними діяннями? Завдяки щасливому випадку, ти повернувся до мене! Твоє тіло не виглядає людським!». Так запитаний піднесеним батьком, Начикета, який бачив кожну річ своїми власними очима, відповів наступне, серед ріши: «Згідно твого наказу я пройшов до широкого світу Ями, чудового сьйвом. Там я побачив розкішний палац розміром у тисячі йоджан і сповненого пишнотою золота у кожній частині. Як тільки побачив Яма моє наближення до нього, він звелів своїм слугам кажучи: «Дайте йому хороше сидіння!». Воістину, Цар мертвих, заради твого вшанування вийшов із аргхсью та іншими речами. Так вшанований Ямою і сівши серед його радників, я тоді м'яко сказав: «Я прийшов у твою оселю, о судде мертвих! Ти і признач мені ті світи, яких я заслуговую за свої вчинки!». Тоді Яма відповів мені: «Ти не помер, о люб'язний! Наділений покаянням, батько твій сказав тобі: «Зустрінься з Ямою!». Сила твого батька, подібна до палаючого вогню. Я не міг зробити його слова неправдою. Ти бачиш мене. Отже йди, о дитя! Батько твій голосить за тобою. Ти мій дорогий гість. Яке заповітне бажання твоє є у серці, я дам тобі? Проси плід будь-якого бажання, яке ти плекаєш!».

Так запитаний ним, я відповів Цареві мертвих, кажучи: «Я прийшов у межі твоїх володінь, з яких жоден прихोцько ніколи не повертається. Якщо я дійсно заслуговую твоєї уваги, я бажаю, о Царю мертвих, побачити ці світи високого гаразду і щастя, які призначені виконавцям праведних справ!». По такій просьбі моїй, Яма узяв мене на колісницю, подібну блиском до променя сонця, і в яку було запряжено багато прекрасних коней. Везучи мене на цій колісниці, він показав мені, о найперший з двічінароджених, всі ті чудові світи, призначені праведникам. Я бачив у цих світах багато палаців, великих пишнотою, призначених для піднесених осіб. Ці палаци мають різноманітні форми і прикрашені всякого виду коштовностями. Яскраві наче диск місяця, вони прикрашені рядами звучних дзвіночків. Сотні серед них мають багато поверхів. Біля них приємні гаї та ліси, і прозорі водойми. Сповнені сьйва лазуриту і сонця, і зроблені зі срібла та золота, їх перед нагадує колір

ранкового сонця. Деякі з них нерухомі, а деякі рухаються. Всередині їх багато куп найдків і приємних речей, одягу й ліжок у достатку. В них багато дерев, здатних дати плід усяких бажань. Є також багато річок, шляхів, просторих залів, озер і великих ставків. Тисячі колісниць з гуркітливими колесами можна побачити там, запряжених відмінними кіньми. Багато річок поточних молоком, багато пряженого масла і великі глеки прозорої води видно було там. Воістину, я бачив багато таких світів щастя й радості, ніколи не бачених мною до того, схвалених Царем мертвих. Бачачи все це, я звернувся до давнього і могутнього Судді мертвих, кажучи: «Для чийого користування і задоволення ці річки з вічними потоками молока і пряженого масла були призначені?». Яма відповів мені: «Ці потоки молока і пряженого масла, знай, для насолоди тих праведників, які роблять подарунки у світі людей. Інші вічні світи є там, і всі вони наповнені такими палацами, вільними від усілякого горя. Вони призначені для тих осіб, які дарують корів. Та, просто подарунок корів не гідний похвали. Бо є міркування правильності або ні, стосовно особи, якій слід дарувати корів, час для прийняття тих подарунків, вид корів, яких слід дарувати та обрядів, яких слід дотримуватися при даруванні. Дарування корів має бути зроблено після встановлення відмінних якостей, як брахманів, які отримують їх, так і самих корів, яких можна роздавати. Корів не слід віддавати тому, в чийй оселі вони, ймовірно, страждатимуть од спеки та сонця. Той брахман, що має ведичне знання, суворий покутами і, який здійснює жертвопринесення, вважається гідним отримати корів у подарунок. Ті корови, які були врятовані від становища страждань, або які було віддані бідними домогосподарями через нестачу коштів, щоб їх годували і плекали, з цих причин, вважаються високими цінністю. Утримуючись од усякої їжі та живучи на одній воді протягом трьох ночей і сплячи у цей час на голій землі, потрібно правильно годувати корів з одним наміром — віддати їх. Віддай їх брахманам після вшанування їх також іншими дарами. Корів, яких віддають, мають супроводжувати їх телята. Вони повинні, знову ж таки, бути такими, щоб приводити гарних телят у належний час року. Вони повинні супроводжуватися іншими подарованими речами. Завершивши подарунок, дарувальник повинен жити протягом трьох днів тільки на молоці і утримуючись од будь-якої іншої їжі. Той, хто дає корову без вад, що приводить добрі телята у певний час і не тікає з хати власників, і супроводжує такий подарунок посудиною з білої міді для доїння її, користується райським блаженством стільки років, скільки мається волосків на тілі тварини. Той, хто дає брахману бика, добре приборканого і здатного витримати вагу, міцного і молодого роками, не схильного до шкоди, великого розміром і сповненого сил, користується тими світами, які призначені для дарувальників корів. Той вважається гідною особою для отримання корів у подарунок, хто, як відомо, м'який до корів, хто дає коровам притулок, хто вдячний і, хто не має засобів до існування призначених йому. Коли старий захворів, або коли брахман має намір зробити жертвопринесення, або коли хтось хоче обробляти землю, або коли хтось отримує сина через дієвість Хоми здійсненої з цією метою, або для свого наставника, або для забезпечення народженої дитини, звичайно, треба віддати улюблену корову. Саме такі міркування схвалюють у питанні дарування корів, щодо місця і часу. Корови, гідні того, щоб бути подаровані такі, які дають рясно молока, або ті, які добре відомі за їх слухняність та інші чесноти, або ті, які були придбані за ціною, або ті, які були придбані в якості винагороди за навчання, або ті, які були отримані в обмін на інші живі істоти, наприклад: вівці, кози тощо, або ті, які були виграні доблестю зброї, або ті, які були отримані за шлюбний посаг од законних батьків та інших родичів дружини.

Н а ч и к е т а в і в д а л і :

Почувши ці слова Вайвасвати, я ще раз звернувся до нього, кажучи: «Що це за речі, даючи які, коли корови недоступні, дарувальник ще може піти у світі призначені для дарувальників корів?». Запитаний мною, мудрий Яма відповів, пояснюючи далі, що за кінець досяжний шляхом дарування корів. Він сказав: «У відсутність корів, особа роблячи подарунки, що розцінені, як замітник дарування корів, отримує заслугу такого дарування. Якщо, за відсутності корів, роблять «дарування корови» пряженим маслом, дотримуючись обітниць в той же час, то отримують за це в користування річки пряженого масла, всі з яких наближаються наче ласкава мати наближається до її улюбленої дитини. Якщо навіть у відсутність зробленого коров'ячого пряженого масла, хтось робить «дарування корови» з молочка сезаму, з дотриманням, в той же час обітів, як коров'ячого, вдається за допомогою тої «корови», подолати усі біди в цьому світі і насолоджуватися великим щастям в подальшому від цих молочних рік, які ти бачиш! Якщо при відсутності «корови» зробленої із насіння сезаму, роблять «дарування корови» водою, то досягають тих щасливих світів і насолоджуються цією річкою з прохолодною і прозорою водою, крім того здатну подарувати плід усякого бажання!». Цар мертвих пояснив мені все це, поки я був його гостем і, о нев'янучий славою, великою була радість, що я відчував при вигляді всіх див показаних мені. Зараз я повідаю те, що безсумнівно буде приємно тобі. Я тепер виконаю велике жертвопринесення, виконання якого не потребує великого багатства. Це жертвопринесення, яке складається з дарування корів, можна сказати, йде від мене, о батьку! Інші досягнуть його також. Це не суперечить статутам Вед. Прокляття, яке ти вимовив на мене, не було прокляттям, а насправді було благословенням, позаяк воно дозволило мені зустрітися з великим Царем мертвих. Там я побачив ті винагороди, які даються за подарунки. Я буду відтепер, о великий душею, практикувати обов'язок дарування, без усяких сумнівів схованих у моєму розумі стосовно цих нагород. І, о великий ріши, праведний Яма, радісний, неодноразово мовив мені: «Той хто робить часті подарунки, досягає успіху в очищені розуму і тоді повинен дарувати корів особливо!». Ця тема про подарунки сповнена святости. Ніколи не нехтуй обов'язком щодо подарунків. Подарунки, знову ж, повинні бути зроблені гідним особам, коли час і місце підхожі. Тому,

завжди даруй корів. Ніколи не май якихось сумнівів щодо цього. Віддані шляху дарування, багато піднесених осіб у давнину робили дарування корів. Побоюючись чинити суворі покути, вони робили подарунки в залежності від ступеня своєї влади. З часом вони відкинули всі почуття гордині і марнославства, і очистили душі. Зайняті виконанням шраддхи на честь пітарів і в усіх справах праведности, вони використовували, щоб зробити, залежно від ступеня своєї влади, дарування корів і, як нагороду за це, досягли небес і блищать у сьайві за таку праведність. Слід, на восьмий день місяця, відомого під назвою Камьяштамі, дарувати корів, належно отриманих, брахманам після з'ясування чеснот одержувача за статутом вже викладеним. Зробивши подарунок, слід потім існувати протягом десяти днів лише молоком корів, їхнім гноєм і сечею, утримуючись од будь-якої іншої їжі в той же час.

Заслуга, якої людина набуває даруючи бика, дорівнює тій, яку надає божественна обітниця. Даруючи пару корів, людина набуває, як винагороду, знання Вед. Даруючи колісниці та візки з волами запряженими в них, людина набуває заслуги омивання у священних водах. Даруючи корову виду «капіла», людина очищається від усіх гріхів. Істинно, віддаючи навіть одну корову виду «капіла», яка була придбана законним шляхом, людина очиститься від усіх гріхів, які можна вчинити. Не існує нічого вище зі смаків, ніж молоко отримане від корів. Дарування корови дійсно вважається надзвичайним подарунком. Корови даючи молоко, рятують усі світи від лиха. Це корови, знову ж, дають їжу, якою існують істоти. Той, хто, знаючи розмір послуг, що надають корови, і не плекає в своєму серці любови до корів, є грішником, який, безсумнівно, потоне у пеклі. Якщо хтось дає тисячу, або сто, або десять, або п'ять корів, далєбі, якщо дає праведному брахманові навіть одну корову, яка приводить гарних телят у відповідний час, може бути впевнений, що побачить корову, прийшовши на небо, у формі річки зі священною водою, здатною дарувати плід кожного бажання. Стосовно процвітання і зростання, ті корови радують, у питанні також захисту, ті корови дарують його усім істотам землі, бо корови рівні навіть променям сонця, які падають на землю. Слово, яке означає корову означає також промені сонця. Дарувальник корови стає родоначальником дуже великого роду, який поширюється на більшу частину землі. Отже, той, хто дає корову, сяє наче друге сонце у пишноті. Учень повинен, у питанні дарування корів, вибрати свого наставника. Такий учень обов'язково потрапить на небеса. Вибір наставника у питанні виконання благочестивих діянь, вважається особами знайомими з приписами, високим обов'язком. Це, дійсно, первісна настанова. Всі інші настанови, стосовно дарування корів, [залежать від неї](#).²⁹ Вибираючи, після з'ясування, підхожого серед брахманів, потрібно зробити йому подарунок у вигляді корови, яка була би придбана на законних підставах, і зробивши подарунок, спонукати його прийняти. Божества і люди, і ми самі, бажаючи добра іншим, кажемо: «Нехай заслуги від подарунків будуть твоїми внаслідок твоєї праведности!». Саме так сказав мені Суддя мертвих, о двічінароджений ріши. Потім я вклонився праведному Ямі. Отримавши його дозвіл, я залишив його володіння і прийшов нині до стіп твоїх.

Так вістить розділ сімдесят перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 72

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Ти, о діду, висвітлив мені тему дарування корів, оповідаючи про ріши Начикету. Ти також побічно повідав, о могутній, про силу і перевагу цього діяння. Ти також розказав мені, о діду велемудрий, про надзвичайно сумний характер лиха, що спіткало піднесеного царя Нрігу, в наслідок однієї його провини. Він мав був жити довгий час у Двараваті, у вигляді могутньої ящірки і, як Крішна став причиною його порятунку з того тяжкого становища. Є, однак, один сумнів у мене. Саме стосовно світу корів. Я хочу почути докладно про ті світи, які призначені для проживання людям, що роблять дарування корів.

Б г і ш м а с к а з а в :

Про це оповідають стару історію бесіди між Тим, хто бере початок від первісного лотосу і тим, хто виконав сотню жертвопринесень.

Ш а к р а м о в и в :

Я бачу, о Прабатьку, що ті жителі світу корів перевершили пишнотою процвітання мешканців небес і минули їх, як істот меншого стану. Це викликало сумніви у мене. Якої природи, о святий, світи корів? Розкажи мені про них, о безгрішний! Воістину, яка природа тих світів де живуть дарувальники корів? Я хочу знати про те, які це світи? Які плоди вони приносять? Що найвищим є там, кому їх вдається досягти? За які чесноти? Як також людям, звільнившись од усяких тривог, вдалося дійти до тих світів? На який час дарувальнику корів надається користування плодами за його дарування? Як можуть люди дарувати багато корів і, як вони можуть дарувати декілька корів? Які чесноти властиві подарункам багатьох корів і, які даються за декілька? Як також люди стають дарувальниками корів не даруючи їх насправді? Повідж мені все це. Як хтось може робити подарунки навіть багатьма коровами, о могутній володарю, стаючи рівним тому, хто зробив подарунок всього кількома коровами? Як також той, хто дарує лише декілька корів, стає рівним тому, хто подарував багатьох корів? Якого виду дакшина вважається найвидатнішою у справі дарування корів? Тобі слід, о святий, розповісти мені все це по-правді!

Так вістить розділ сімдесят другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Прабатько відповів:

Питання задані тобою мені щодо корів, починаючи з їх дарування, такі, що немає більше у трьох світах того, о Звершнику ста жертвопринесень, хто б міг поставити їх! Є багато різних світів, о Шакро, невидимих навіть тобі. Ті світи бачені мною, о Індру, як і ті жінки цнотливі, які були віддані одному лише чоловікові. Ріши, дбайливі до чудових обітниць, за допомогою їх добрих справ і благочестя, та брахмани, праведні душею, були успішні досягти їх навіть у своїй тілесній подобі. Чоловіки, які дотримуються чудових обітниць бачать ті світи, що нагадують яскраві творіння мрій, спираючись на свій очищений розум і те тимчасове звільнення своєї свідомості тіла.³⁰ Слухай, о Тисячоокій, як я повідаю тобі, якими якостями наділені ті світи. Там навіть хід Часу призупинено. Немає там ні старості, ні вогню всюдисущого у Всесвіті. Там немає ні найменшого зла, ні хвороби, ні слабкості будь-якої. Корови, які там живуть, о Васаво, отримують плоди кожного бажання, яке вони плекають у своїх серцях. Я безпосередньо зазнав те, про що кажу тобі. Здатні проходити скрізь за бажанням і дійсно прямуючи з місця на місце із легкістю, вони користуються плодами бажання після того, як бажане виникає в їхньому розумі. Озера, ставки, ріки й різні ліси, палаци, пагорби й усі види чудових речей, — чудові для всіх істот, — бачено там. Немає жодного світу блаженства, що перевершував би якийсь із тих про які я кажу. Всі ті найперші мужі, о Шакро, які прощають усіх істот; які терплячі; які сповнені приязні до всіх речей; які цілком покірні своїм наставникам і, які вільні від гордошів та марнославства, — прямують у ті світи найвищого блаженства. Той, хто утримується від усякого виду м'яса; має чисте серце; наділений праведністю; хто вклоняється своїм батькам із повагою; правдивий у слові та поведінці; слухняний брахманам; бездоганний вдачею; хто ніколи не поводить гнівно з коровами і брахманами; хто присвячений виконанню усякого обов'язку; хто служить своїм наставникам з благоговінням; хто відданий все своє життя істині і даруванню; хто завжди прощає всі злочини проти себе; хто м'який і витриманий; хто повний поваги до богів; хто гостинний для всіх гостей; хто наділений співчуттям; — воістину, той, кого прикрашають ці якості, — успішний у досягненні вічного і незмінного світу корів. Той же, хто заплямований перелюбством, не бачить того світу, і не той, хто є вбивцею свого наставника, і не той, хто говорить неправдиво або вдається до хвастошів, і не той, хто завжди сперечається з іншими, і не той, хто веде себе вороже із брахманами. Дійсно, та зла істота, яка заплямована такими вадами, не може навіть побачити ті світи блаженства; і також той, хто шкодить своїм друзям; і хто, сповнений лукавства; також і невдячний; і обманник; і мерзенний поведінкою; і безбожник; а також і вбивця брахманів. Такі люди не здатні навіть узріти в уяві світ корів, який є оселею лише праведних справами. Отже я повідав тобі все про світ корів докладно, о ватажку божеств! Послухай, о Звершнику ста жертвопринесень, про заслугу тих, хто робить дарування корів. Той, хто дарує корів після покупки їх багатством, отриманим у спадок або придбаним законно, досягає, як плід такої дії, багатьох світів невичерпного блаженства.

Той, хто дарує корову, отримавши її через багатство вигране в кості, насолоджується щастям, о Шакро, протягом десяти тисяч небесних років. Той, хто отримує корову, як свою частку спадкового багатства, кажуть, придбав її законно. Таку корову можна віддати. Ті, хто дарує корів так, набуває багатьох невичерпних, вічних світів блаженства. Та людина, яка, отримавши в подарунок корову, дарує її з чистим серцем, успішна, без сумніву, о володарю Шачи, в досягненні світів вічного блаженства. Та людина, яка, зі стриманими почуттями, говорить правду від народження до самої своєї смерті і, яка все терпить од свого наставника і брахманів, і, яка дотримуються прощення, досягає успіху наприкінці, рівного тим коровам. Ті промови, що є недоречні, о володарю Шачи, не повинні ніколи бути адресовані брахману. Ніхто, знову ж, не повинен, навіть у думках, робити шкоди корові. Слід, у своєму житті наслідувати корові,³¹ і проявляти співчуття до корови.

Слухай, о Шакро, які плоди отримує той, хто присвячений обов'язку правди. Якщо така людина віддає одну корову, то одна корова стає рівною тисячі корів. Якщо кшатрій, який має такі чесноти, дарує одну корову, його заслуга стає рівною з брахмановою. Та єдина корова, слухай, о Шакро, яку такий кшатрій віддає, стає джерелом стількох заслуг, скільки й одна корова, що віддана брахманом за подібних же обставин. Саме такий певний висновок приписів. Якщо вайшья, сповнений подібної ж досконалості, зробить дарування однієї корови, то корова буде рівна п'ятистам коровам, щодо принесених заслуг. Якщо шудра, наділений смиренністю, подарує корову, така корова буде дорівнювати ста двадцяти п'яти коровам, щодо принесеної заслуги. Присвячена покаянню й істині, вправна у писаннях і всіх діяннях через послух і послуги надані своєму навчителю, наділена прощенням, шаноблива у поклонінні богам, спокійна душею, чиста тілом і розумом, освічена, уважна до всіх обов'язків і вільна від усякої самості, та людина, яка дарує корову брахману, звичайно, досягає великої заслуги діянням своїм, а саме: даруванням, згідно належних обрядів, корови, що рясно дає молока. Тож, хто щирий у відданості, відданий правді й заглиблений смиренно у прислужування своєму навчителю, завжди повинен дарувати корів. Слухай, о Шакро, яка заслуга тієї людини, яка, вивчаючи належним чином Веди, вшановує корів і завжди радіє побачивши їх, і, яка з миті свого народження завжди вклоняється коровам. Заслуга, що дається за виконання жертвопринесення Раджасуя; заслуга, що дається за дарування куп золота, — та висока заслуга досяжна людині, яка виказує таке шанування коровам. Праведні мудреці та двічінароджені увінчані успіхом, речуть так. Вірна правді, спокійна душею, вільна від жадоби, завжди правдива у слові і, яка поводить із повагою до корів зі стійкістю обітниць, людина, яка, протягом цілого року, до прийняття їжі, постійно дає трохи корму коровам, виграє таким діянням

заслугу дарування тисячі корів. Та людина, яка приймає лише раз на день і, яка віддає цілком усю іншу свою їжу коровам — воістину, та людина, яка так догоджає коровам зі стійкістю в обітницях і виказує таке співчуття до них, — користується десятками років безмежного щастя.

Та людина, яка їсть тільки раз на день, а від іншої їжі збирає кошти протягом деякого часу і купує корову та дарує її брахману, — заробляє цим подарунком, о Звершнику ста жертвопринесень, вічну заслугу, яка додається до дару стількох корів, скільки волосків на тілі тієї одної корови, яку віддали.

Це заяви стосовно заслуги, що брахмани отримують, зробивши дарування корів. Слухай тепер про заслуги, які кшатрії отримують. Сказано, що кшатрії, при такій купівлі корови і даруванні її брахманові, набувають великого щастя протягом п'яти років. Вайшья, за таку поведінку, набуває тільки половина заслуг кшатріїв, а шудра, за таку поведінку, заробляє половину заслуги вайшї. Та людина, яка продає себе і на виручку від цього купує корів та віддає їх брахманам, насолоджуватиметься блаженством на небесах до тих пір, поки корови ходитимуть по землі. Як уже було сказано, о вельми благословенний, що в кожному волоску таких корів, які купуються за доходи отримані від продажу себе, є світ невичерпного блаженства. Та ж людина, яка, отримує корів війною і дарує їх брахманам, набуває стількох заслуг, скільки і той, хто дарує корів після покупки їх за кошти виручені з продажу самого себе. Та людина, яка, у відсутності корів дарує «корову» зроблену з сезаму, приборкана в почуттях в той же час, врятована такою коровою від усякого лиха та горя. Така людина насолоджується великим щастям. Простий подарунок корови не дає заслуг. Бо важливість гідних одержувачів, час, якість корів і дотримані обряди, повинні мати місце. Слід встановити належний час для прийняття дарунку корів. Слід також з'ясувати відмітні якості як брахманів, які отримують, так і самих корів, яких можна віддати. Корови не повинні бути віддані тому, в чий оселі вони, ймовірно, страждатимуть від спеки та сонця. Той, хто багатий ведичними знаннями, хто чистий народженням, спокійний душею, присвячений здійсненню жертвопринесень, боїться вчинити гріх, володіє різноманітними знаннями, жалісливий до корів, м'який вдачею та надає захист усім хто його потребує, і хто не має засобів для існування призначених йому, вважається гідною особою для отримання подарунку коровами. Брахману, який не має засобів до існування; тому, який в цей час надзвичайно страждає від голоду, для цілей сільського господарства; для дитини народженої в результаті Хоми,³² для свого наставника; для життєзабезпечення дитини, яка народилася звичайно, повинна бути надана корова. Воістину, подарунок має бути зроблений в потрібний час і в потрібному місці. Ті, корови, о Шакро, чия удача добре відома, які були придбані в якості плати за знання, або, які були придбані в обмін на інших тварин, наприклад: кіз, овець тощо, або які були добуті доблестю зброї, чи отримані в придане, або придбані врятуванням од небезпек, або яких не в змозі підтримувати їх бідний власник і були віддані на ретельне зберігання в чужий дім, — з таких причин, вважаються гідними для дарування. Корови які мають сильне тіло, хорошу поведінку, приємний запах, — схвалюють у питанні дарування. Як Ганга є основним з усіх потоків, саме так у цьому випадку є корова «капіла» найпершою з усіх тварин коров'ячої породи.

Утримуючись від усякої їжі і живучи тільки водою протягом трьох ночей, сплячи у той же час на голій землі, треба дарувати корів брахманам після вшанування їх іншими подарунками. Такі корови, вільні від усіх пороків, мають також, супроводжуватися здоровими телятами, яких не забрали від молока. Подарувавши, дарувальник повинен жити протягом наступних трьох днів поспіль на їжі, що складається лише з молока корови. Віддаючи корову, гарну поведінкою, тиху під час доїння і, яка завжди народжує живих і здорових телят, та не тікає з оселі власника, — насолоджуються щастям у потойбічному світі стільки років, скільки волосків на її тілі. Точно так само, віддаючи брахманові бика, здатного нести важкий тягар, молодого, сильного, слухняного, спокійного у ярмі для плуга і досить міцного аби витримувати великі труднощі — досягають таких світів, яких досягають за дарування десяти корів. Та людина, яка рятує корів і брахманів від небезпеки в пустелі, о Каушико, рятує сама себе від будь-яких нещасть. Послухай, яка її заслуга. Заслуга такої людини дорівнює вічній заслугі жертвопринесення коня. Така людина досягає будь якого завершення, якого забажає в час смерті. Багато світів блаженства, — далєбі, будь-яке щастя виплекане у її серці, — стають досяжні їй внаслідок такого діяння її. Воістину, така людина, віддавши корів, живе шанованою у кожному світі блаженства. Та людина, яка наслідує коровам кожен день у лісі, сама існуючи в цей час травою і гноєм, і листям дерев, а серце її звільняється від бажання плодів, її ж почуття утримуються від будь-якого невідповідного об'єкта і, її розум очищається від усякої суєти, — та людина, — о Звершнику сотні жертвопринесень, живе в радості і звільнена від влади бажань у моєму світі або в будь-якому іншому світі щастя, в якому захоче, у товаристві богів!

Так вістить розділ сімдесят третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 74

Індра спитав:

Я хочу знати, о Прабатьку, якого завершення досягає той хто свідомо краде корову чи продає її, спонукуваний жадобою?

Прабатько відповів:

Послухай, які наслідки досягають тих людей, які крадуть корову для вбивства її на їжу або продаж її заради багатства, чи для подарунку її брахманові. Той, хто без дотримання обмежень священних писань

продає корову, або вбиває її, або їсть м'ясо корови, або заради багатства дозволяє людині убити корів, — всіх їх, а саме, того хто вбиває, хто їсть і той, хто дозволяє вбивати, — гнитимуть у пеклі стільки років, скільки волосків на тілі корови убитої так. О велелепотній, ті провини й ті види вини, які, як сказано, додаються тому хто заважає жертві брахмана, кажуть, додаються і до продажу та крадіжки корів. Та людина, яка, вкравши корову дарує її брахману, насолоджується блаженством на небесах, як нагородою за подарунок, але терпить страждання у пеклі за гріх крадіжки, довгий час. Золото, сказано, складає дакшину, о велелишній, у даруванні корів. Дійсно, золото, сказано, найкраща дакшина в усіх жертвопринесеннях. Даруванням корів, речуть, рятують своїх предків до сьомого коліна, як і своїх нащадків до сьомого коліна. Даруванням корів з дакшиною золотом, рятують своїх предків і нащадків подвійно. Дарування золотом є кращим подарунком. Золото є, знову ж таки, краща дакшина. Золото прекрасний очисник, о Шакро, і дійсно, найкраще з очисних речей. О Звершнику сотні жертв, золото, сказано, осяє весь рід того, хто віддає його. Отже, о велелишній, я повідав тобі коротенько про дакшину.

Бгішма мовив:

Саме так сказав був Прабатько Інді, о ватажку роду Бгарати! Індра передав це Дашаратсі, а Дашаратха у свою чергу синові своєму Рамі, Рама ж, з роду Рагху, передав це своємулюбому братові Лакшману, велеславному. Зупиняючись у лісі, Лакшмана передав це мудрецам. І це потім ішло з покоління в покоління, для ріши, суворих обітницями, що зберігали це між собою, як також і серед праведних царів земних. Мій наставник, о Юдхіштхіро, передав це мені. Той же брахман, який повторює це щодня на зборах брахманів, на жертвопринесеннях або при даруванні корів, чи коли дві людини зустрічаються, отримує надалі багато світів невичерпного блаженства, де він завжди перебуватиме з божествами, як своїми товаришами. Святий Брахма, Верховний Володар, так сказав Інді стосовно корів.

Так вістить розділ сімдесят четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 75

Юдхіштхіра спитав:

Я був дійсно переконаний тобою, о могутній, таким роздумом твоїм про обов'язки. Я, проте, скажу про сумніви свої. Проясни їх мені, о діду! Які плоди, проголошені в шастрах, обітниць, яких люди дотримуються? Якої природи плоди, о велелишній, обрядів інших видів? Що, знову ж, є плодами когось, хто вивчає Веди належним чином? Які плоди подарунків і того утримання Вед у пам'яті? Які плоди досягаються вивченням Вед? Я хочу знати все це. Які, о діду, заслуги, властиві неприйняттю подарунків у цьому світі? Які видимі плоди даються тому, хто дає дарунки знань? Яких заслуг досягають особи, що дотримуються обов'язків їх каст, а також герої, які не тікають з поля бою? Які плоди були проголошені за дотримання чистоти і практики брахмачарья? Які заслуги додаються за слугування батькові й матері? Які, також заслуги за служіння наставникам і вчителям, і, які переваги співчуття і доброти? Я хочу знати все це, о діду, по-правді і докладно, о обізнаний з усіма писаннями! Велику цікавість маю.

Бгішма відповів:

Вічних світів блаженства досягає той, хто, належно починаючи Врату (обітниця), завершує її дотриманням за писанням, без перерви. Плоди Ніями,³³ о царю, бачимо навіть у цьому світі. Ті нагороди, які ти виграв, є тією Ніямою і жертвопринесеннями. Плоди додані за вивчення Вед бачимо як тут, так і в майбутньому. Людина, яка присвячена вивченню Вед, бачимо, тішиться в блаженстві і в цьому світі, і у світі Брахми. Послухай зараз, о царю, я повідаю тобі докладно про плоди самоприборкання. Ті, самоприборкані, щасливі скрізь. Ті, самоприборкані, завжди насолоджуються тим щастям яке надає відсутність або підкорення бажань. Ті, самоприборкані, здатні проходити всюди за бажанням. Ті, самоприборкані, здатні знищити будь-якого ворога. Без сумніву, ті, самоприборкані, здатні отримати все чого шукають. Ті, самоприборкані, о сину Панду, отримують плід будь-якого бажання. Щастя, яким люди користуються на небі через покаєння і доблесть їх рук, через подарунок і через різні жертви, приходить до тих, хто самоприборканий і вибачливий. Самоприборкання більш гідне нагороди, ніж подарунок. Дарувальник, зробивши подарунок брахману, може піддатися впливу гніву. Самоприборкана ж людина ніколи не впадає у гнів. Тож, стриманість перевершує заслугою подарунок. Та людина, яка робить подарунки не піддаючись гніву, успішна у досягненні світів вічного блаженства. Гнів руйнує заслугу подарунку. Отже, стриманість перевершує подарунок.

Існують різні незримі місця, о царю, що нараховують десятки тисяч, на небесах. Існуючи в усіх світах небесних, ці місця належать ріши. Люди, покидаючи цей світ, досягають їх і перетворюються на богів. О царю, великі мудреці відправляються туди за допомоги лише самоприборкання і, як завершення їх зусиль, досягають світів найвищого щастя. Таким чином стриманість перевершує дієвістю подарунок. Особа, яка стає наставником для навчання Ведам і, яка належним чином вшановує вогонь, відкидаючи усі її лиха в цьому світі, насолоджується невичерпним блаженством, о царю, у світі Брахми. Та людина, яка сама вивчивши Веди, передає це знання праведним учням, які шанують справи свого наставника, досягає великої шани на небесах. Той кшатрій, який береться за вивчення Вед, за здійснення жертвопринесень, робить подарунки і, який рятує життя інших людей у бою, так само досягає великих почесей на небесах. Вайшья, який дотримується обов'язків своєї касты, робить подарунки, увінчується, як плід тих дарунків, нагородою. Шудра, який

належним чином дотримується обов'язків його касті, що складаються зі служіння трьом іншим варнам, досягає неба, як нагороди за таке служіння.

Різноманітні види героїв описані в писаннях. Послухай, я викладу тобі, якої нагороди вони досягають. Нагороди закріплені герою, що належить героїчному роду. Герої жертвопринесення, герої самоприборкання, герої істини та інші, в рівній мірі мають право на ім'я героя. Є герої битви і герої дарування щедрості серед людей. Є багато людей, яких можна назвати героями віри Санкхья, як утім, є і багато інших, які називаються героями Йоги. Є інші, які вважаються героями у справі лісового життя, домогосподарства або домашнього життя і зречення (*або Санньяса*). Крім того, є інші, які називаються героями розуму, а також герої прощення. Є інші люди, які живуть у врівноваженості й, які вважаються героями праведності. Існують різні види інших героїв, які практикують різноманітні інші види обітниць та обрядів. Є герої присвячені вивченню Вед і герої присвячені навчанню того ж. Є, знову ж, люди, які вважаються героями за відданість з якою вони прислужують і обслуговують своїх наставників, як утім, і герої, що виказують шанобливе ставлення до їх батьків. Є герої вшанування матері і герої в житті жебрацтвом, яке вони ведуть. Є герої у справі гостинності до гостей, будь-яких, що живуть домогосподарями. Всі ці герої досягають найвищого, світів блаженства, які, звичайно, придбані ними у винагороду за їх власні дії. Зберігання всіх Вед у пам'яті або омивання проведені в усіх священних водах, може або не може бути рівним вимовлянню Правди кожен день свого життя. Тисячі Ашвамедх і Правда колись були зважені на терезах. І бачено, що Правда важить більше тисяч Ашвамедх. Це Правдою сонце надає тепло, це Правдою вогонь спалахує, це Правдою вітри дмуть. Воістину, все засноване на Правді. Це Правда радує богів, прашурів і брахманів. Правда, кажуть, є вищим обов'язком. Тому, ніхто ніколи не повинен переступати Правди. Муні, всі вірні Правді. Їх досконалість залежить від Правди. Вони також клянуться Правдою. Отже, Правда — виняткова. Всі правдиві люди, о ватажку роду Бгарати, успішні своєю правдивістю у досягненні небес і житті там у блаженстві.

Самоприборкання є досягненням нагороди доданої до Правди. Я розміркував про це всім серцем. Людина, смиренна серцем, сповнена стриманості, без сумніву, досягає великої шани на небесах. Отже послухай мене, о володарю Землі, як я викладу тобі чесноти брахмачарьї. Та людина, яка практикує обітницю брахмачарья від свого народження до миті смерті, знай, о царю, не має нічого недосяжного! Багато мільйонів ріши проживають у світі Брахи. Всі вони, коли були тут, були присвячені Правді, самоприборканню і утримували своє життєве сім'я. Обітниця брахмачарьї, о царю, належним чином дотримана брахманом, обов'язково спалить усі його гріхи. Брахман, речуть, палаючий вогонь. У брахманів присвячених покаянню, божество вогню стає видимим. Якщо брахмачарин піддається гніву внаслідок якоїсь невеликої неповаги, то головний з богів сам тремтить від страху. Саме такий видимий плід обітници брахмачарья, якої дотримуються ріши.

Послухай мене, о Юдхіштхіро, яка заслуга в поклонінні батькові й матері. Той, хто покійно служить своєму батькові, не перечачи йому ні в чому, або так само служить своїй матері чи старшому брату, чи іншим старшим, або наставнику, це має бути відомо, о царю, заробляє місце на небесах. Людина, чиста душею, внаслідок такої заслуги перед старшими, ніколи навіть не побачить пекла.

Так вістить розділ сімдесят п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 76

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Я бажаю, о царю, вислухати твої роздуми, докладні, про ті високі приписи, що впорядковують дарування корів, бо ним, даруванням корів, згідно цих приписів, людина досягає незлічених світів вічного блаженства.

Б г і ш м а с к а з а в :

Немає дарунку, о володарю землі, який перевершив би заслугою дарування корів. Корова, законно придбана, якщо подарована була, негайно рятує весь рід дарувальника. Це обряд, встановлений на благо праведників, згодом був оголошений для блага всіх істот. Обряд пішов споконвіку. Він існував ще до свого проголошення. Воістину, о царю, послухай мене, як я повідаю тобі той обряд, який впливає з дарування корів. У минулі часи, коли число корів призначених для дарування було подане йому, цар Мандхатрі, наповнений сумнівами щодо обряду, якого має дотримуватися у справжній їх віддачі, належно розпитав Бріхаспаті, наставника небожителів, аби розвіяти ті сумніви.

Б р і х а с п а т і м о в и в :

Належно дотримуючись самоприборкання весь час, дарувальник корів повинен, у попередній день, належним чином вшанувати брахманів і призначити відповідний час дарування. Стосовно корів, що будуть віддані, вони повинні бути з виду названого Рохіні (*червона корова*). Корови також повинні бути направлені зі словами — Саманге і Вахуле. Входячи в корівник де знаходяться корови, наступні шрутї слід вимовити: «Корова моя мати. Бик мій батько. Дайте мені небеса і земний добробут! Корова пристановище моє!». Входячи в корівник і діючи таким робом, дарувальник повинен провести ніч там. Він повинен знову вимовити мантру, коли насправді віддає корів. Дарувальник, таким чином, живучи разом з коровами у корівнику, не заважаючи їм і лежачи на голій землі, не відганяючи комарів та інших комах, що будуть докучати йому, як і коровам, відразу очищається від усіх гріхів внаслідок свого посту і уподібнення корові. Коли сонце встає вранці, ти повинен віддати корову, разом із телям і биком. В нагороду за таку дію, небеса, безумовно, стануть

досяжними для тебе. Також благословення від мантрів буде твоїм. Мантри містять цю згадку корів: Корови обдаровані складовими сили і енергією зусиль. Корови мають у собі складові мудрости. Вони джерело того безсмертя, якого жертвопринесення досягає. Вони притулок усієї сили. Вони кроки, якими земне благоденство виграно. Вони становлять вічний хід всесвіту. Вони ведуть до збільшення свого роду. Нехай корови, яких я віддаю, знищать мої гріхи. Вони мають те в собі, що нагадує природу обох — Сурьї і Соми. Нехай буде їх допомога мені у досягненні небес. Нехай вони самі візьмуть мене, як мати бере своє потомство. Нехай також будуть моїми всі інші благословення, які не були названі в мантрах, що я промовив!

У полегшенні або лікуванні сухот та інших руйнівних захворювань, і у справі досягнення звільнення від тіла, якщо людина приймає допомогу з п'яти продуктів корови, корови схильні дарувати благословення на людину, наче ріка Сарасваті: «Ви корови, ви завжди приносите всі види заслуг! Задоволені мною, призначте ви бажаний кінець для мене! Я став сьогодні таким, я ви! Віддаючи вас, я насправді віддаю себе!». Після цих слів, вимовлених дарувальником, одержувач повинен сказати: «Ви більше не володієте ним, який віддав вас! Ви тепер стали моїми. Сповнені природи обох — Сурьї і Соми, ви приводите обох: дарувальника і отримувача до саява з усіма видами процвітання!».

Як уже вказано, дарувальник повинен належним чином вимовляти слова, що входять в першу частину вищезгаданого вірша. Відроджений одержувач, знайомий з обрядом, який встановлено для дарування корів, повинен при прийомі корів у подарунок, повністю, як уже було сказано, промовити слова, що входять у другу половину вищевказаного вірша. Людина, яка замість корови віддає її звичайну вартість або тканини, чи золото, вважається дарувальником корови. Дарувальник, коли віддає звичайну ціну корови, як замітник корові, повинен вимовляти слова: «Цю корову з кирпатою мордою віддаю. Прийми її ти!». Людина, яка віддає тканину в якості замітника корові, повинна вимовляти слова: «Бхавітавья!» (*означає, що подарунок має розглядатися як корова*). Людина, яка віддає золото, як замітник корові, повинна вимовляти слово, — «Вайшнаві» (*мається на увазі, що те золото, яке я віддаю має вигляд і характер корови*). Саме ці слова мають бути вимовлені в якості виду подарунку, згаданого вище. Нагородою, яку пожинають роблячи такий замітник подарунку корови, є оселя на Небесах на шість і тридцять тисяч років, на вісім тисяч років, і на двадцять тисяч років відповідно. Саме ці чесноти, відповідні подарунку речей, як замітнику корів. У той же час, стосовно того хто дає справжню корову, всі заслуги, які додаються до замітного дарування корів стають його на лише **восьмий крок (додому) одержувача**.³⁴ Той, хто дає справжню корову сповнюється праведної поведінки в цьому світі. Той, хто дає ціну за корову, звільняється від усякого страху. Той, хто дає корову, як заміну на шляху за справжню корову, ніколи не матиме горя. Всі три, як також і ті, хто постійно вдається до омивання та інших обрядів вранці, і той, хто добре знайомий з Магабгаратою, це добре відомо, досягають світів Вішну і Соми. Віддавши корову, дарувальник повинен протягом трьох ночей прийняти обітницю вакіні, і провести одну ніч з коровами. Починаючи знову ж з того місячного місяця, числом вісім, який відомий під назвою Камья, він повинен провести три ночі, підтримуючи себе виключно **МОЛОКОМ, сечею і гноєм корови**.³⁵

Віддаючи бика, людина досягає заслуги божественної клятви (*брахмачарья*). Віддаючи пару корів, людина досягає досконалого володіння Ведами. Та людина, яка виконує жертвопринесення і дарує корів згідно приписів, досягає багатьох найвищих світів. Вони, однак, недосяжні людині необізнаній з цими обрядами і, яка, отже, віддає корів без дотримання приписів. Та людина, яка віддає навіть одну корову, що рясно дає молоко, набуває заслуги дарування всіх бажаних речей на Землі, зібраних разом. Що вже, таким чином, казати про дарування багатьох таких корів, як рясні Хавья і Кавья, внаслідок їх повного вимені?

Заслуга, що додається за дарування найкращої худоби більше, ніж та, що додається за дарування корів. Не слід, наданням знань цього обряду, обдаровувати особу, яка не є учнем його або не дотримується обітниць, чи позбавлена віри, або сповнена облудного розуміння. Воістину, ця віра є таємницею, невідомою для більшості людей. Той, хто знає це, не повинен говорити про це деінде. Є, у світі багато людей позбавлених віри. Є серед людей багато осіб посередніх і подібних ракшасам. Це знання віри, якщо передати їм, призведе до зла. Це б дорівнювало породженню зла, якщо приходитимуть такі грішні люди, які знайшли притулок ув атеїзмі.

Послухай мене, о царю, я повім тобі імена тих праведних царів, які досягли світів великого блаженства в нагороду за ті дарунки корів, які вони зробили згідно приписів: Бріхаспаті, Ушинара, Вішвагашва, Нріга, Бхагіратха, знаменитий Мандхатрі, син Юванашви, цар Мучукунда, Найшадха, Сомака, Пуруравас, Бгарата, царської влади, до чийого роду належать усі бгарати, героїчний Рама, син Дашаратхи і багато інших славетних царів, величних досягненнями, а також цар Діліпа, широко відомий справами, всі, внаслідок їх дарування корів згідно обряду, досягли небес. Цар Мандхатрі завжди чинив жертвоприношення, подарунки, покаяння, царські обов'язки і дарування корів. Тож, о сину Прітхи, чини ти також, маючи на увазі ті настанови Бріхаспаті, які я повідав тобі щодо дарування корів. Отримавши царство Куру, ти, з радісним серцем, даруй гарних корів найпершим з брахманів!

В а й ш а м п а я н а п р о в а д и в :

По таким слові Бгішми на тему правильного дарування корів, цар Юдхіштхіра зробив усе, чого бажав Бгішма. Воістину, цар Юдхіштхіра тримав у думках цілком ту віру, яку наставник богів передав царському Мандхатрі. Юдхіштхіра з того часу почав завжди робити дарунок корів і підтримувати себе зернами ячменю

та коров'ячими їжею і питвом. Цар також почав спати з цього дня на голій землі і сповнений самоприборкання, нагадуючи бика поведінкою, він став найпершим між царів. Цар куру з того дня, був дуже уважним до корів і завжди вклонявся їм, співаючи їм похвали. З того дня цар відмовився від практики запряження корів у свої колісниці. Куди б йому не траплялося рушати, він запрягав у колісниці коней, гарної вдачі.

Так вістить розділ сімдесят шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 77

В а й ш а м п а я н а м о в и в :

Цар Юдхіштхіра, наділений смиренням, знову запитав царственого сина Шантану на тему дарування корів докладно.

Ц а р с к а з а в :

Повідай, о бгарато, ще раз мені, у подробицях, про суть роздавання корів. Воістину, о герою, я не наситився слухати нектар твоїх слів!

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж и в :

Таким чином запитаний царем Юдхіштхірою, справедливим, син Шантану почав розказувати йому ще раз, детально, про заслуги дарування корів.

Б г і ш м а с к а з а в :

Даруванням брахману корови з телям, слухняної та сповненої інших чеснот, молоді і обгорнутої шматком тканини, людина очищається від усіх гріхів. Є багато темних місць у Пеклі. Той, хто дарує корову, не потрапить туди. Та ж людина, однак, яка дає брахману корову, що не в змозі пити або їсти, в якій немає молока, заслаблу, хвору, а чи хиру, і отже, уподібнену висохлому ставку, — дійсно, людина, яка дає таку корову брахману і тим самим завдає лише болю і розчарування йому, безумовно, увійде у темне Пекло. Корова — гнівна і порочна, або хвора, або слабка, або придбана без узгодженої ціни у винагороду, або, яка лише вражає двічінародженого одержувача лихом і розчаруванням, ніколи не повинна бути подарована. Світи, які така людина може придбати в якості нагороди за інші праведні діяння вчинені нею, не зможуть дати їй ні щастя, ні якоїсь сили. Тільки сильних корів, гарних поведінкою, молодих, з приємним запахом, схвалюють усі, як подарунок. Воістину, як Ганга є основою з усіх річок, так само у цьому випадку корова виду капіла, найперша з усіх корів.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Чому, о діду, праведні схвалюють дарування корови капіла, як більш гідну, коли всі гарні корови, яких віддають, повинні вважатися рівними? О велемогутній, я хотів би почути, яка відмінність у корови капіла. Ти, воістину, обізнаний повідати мені це питання!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Я чув, о сину, від старців цю історію стосовно обставин за яких корова капіла була створена. Я повідаю цю стару історію тобі! У минулі часи Самонароджений Брахма наказав мудрецю Дакші: «Створи живих істот!». Бажаючи зробити добро всім істотам, Дакша в першу чергу створив їжу. Саме так божества існують нектаром, а всі живі істоти, о могутній, живуть у залежності від їжі призначеної Дакшею. Серед усіх речей, рухомих і нерухомих, рухомі найперші. Серед рухомих істот брахмани найперші. Жертвопринесення всі, встановлені для них. Саме завдяки жертвопринесенням той нектар сома отримано. Жертвопринесення було створено коровами.³⁶ Богів власкавлюють через жертву. Що стосується Створення, то, засоби існування були перші, істоти ж були наступні. Як тільки істоти були народжені, вони криком вимагали їжі. Всі вони тоді наблизилися до свого творця, який мав дати їм їжу, як діти наближаються до свого батька чи матері. Знаючи наміри кожної рухомої з усіх його істот, святий Володар усіх істот, Дакша, заради істот яких створив був, сам випив трохи нектару. Його порадував нектар випитий великим ковтком і слідом вийшла відрижка, поширюючи чудові запахи навколо. Внаслідок тої відрижки Дакша побачив, що народилася корова, яку він назвав Сурабхі. Ця Сурабхі, дочка його, яка з'явилася з його вуст. Корова названа Сурабхі привела декілька дочок, які вважаються матерями світу. Їхні тіла подібні золоту, й були вони усі капілами. Вони були засобом до існування для всіх істот. Коли ті корови, чий вигляд нагадував амріту, почали лити молоко, піна того молока зросла і почала поширюватися в усі сторони. Так само, як хвилі швидкого потоку струменіють одна за одною, рясна піна виходила заповнюючи усі сторони. Трохи піни тої впало з вуст телят, які смоктали корів, на голову Магадеві, котрий у той час сидів на Землі. Могутній Магадева за цим, сповнений гніву, кинув погляд на тих корів. Тим третім оком, яке прикрашає його чоло, він, здавалося спалить тих корів, коли він дивився на них. Мов сонце забарвлює купи хмар різними кольорами, сила, що виходила з третього ока Магадеви творила, о царю, різноманітний вигляд тих корів. Ті ж з них, проте, яким вдалося уникнути погляду Магадеви сховавшись у світі Соми, залишилися того ж кольору, з яким вони народилися, бо не був змінений їх вигляд. Бачачи, що Магадева вельми розгнівався; Дакша, володар усіх істот, звернувся до нього, кажучи: «Тебе, о великий Боже, просякнув нектар. Молоко або піна, що впала з уст телят, які ссуть своїх маток, ніколи не вважаються нечистими залишками. Чандрамас, випивши нектару, наливає його знову. Це, проте, не зараховується, як нечисте. Після того, як у такий спосіб молоко, що ті корови давали, почало породжувати нектар, то не повинно вважатися нечистим, навіть незважаючи на вим'я торкнуте устами телят. Вітер ніколи

не може стати нечистим. Вогонь ніколи не може стати нечистим. Золото ніколи не може стати нечистим. Океан ніколи не може стати нечистим. Нектар, навіть якщо випитий богами, ніколи не може стати нечистим. Крім того, молоко корови, навіть коли її вим'я ссуть телята, ніколи не може стати нечистим. Ці корови підтримуватимуть усі ці світи молоком даним ними і пряженим маслом, виготовленим з нього. Всі істоти хочуть насолоджуватися сприятливим багатством, яке можна ототожнити з нектаром, що корови дають!».

— Сказавши ці слова, володар істот, Дакша, подарував Магадеві бика зі славетними коровами. Дакша власкавив серце Рудри, о бгарато, тим дарунком, і Магадева, таким чином власкавлений, зробив того бика своїм верховим. І саме у подобі цього бика, якого прийняв Магадева, зроблено прапор, що майорить на його бойовій колісниці. З цієї причини Рудра став відомим, як Бикознаменний Бог. І саме з цієї нагоди також, ті небожителі, об'єднані разом, зробили Магадеву господарем звірів. Дійсно, великий Рудра став Майстром корів і названий — Бичачий бог. Віднині, о царю, стосовно роздавання корів, дарунок вважається бажаним у першу чергу, коровами капіла, які наділені великою силою і незмінним білим кольором. Отже, корови найперші з усіх істот у світі. Саме від них, походять засоби для існування всіх світів. Рудра є їхнім господарем. Вони дають Сому (*нектар*) у вигляді молока. Вони сприятливі і священні, і дарувальниці кожного бажання та життя. Людина, яка дарує корову, вважають, робить дарунок усіх речей, які потрібні людям. Та людина, яка, бажаючи досягти гаразду, читає з чистим серцем і тілом ці вірші про походження корів, очищається від усіх гріхів і отримує процвітання, дітей, багатства і тварин. Тому хто дарує корову, о царю, завжди вдасться придбати заслуги закріплені за даруванням Хавьї і Кавьї, пропозицією принесення води пращурам та інших обрядових дій, виконання яких приносить мир і щастя, дарунки візків та одягу, піклування дітей і старих.

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж и в :

Почувши ці слова свого діда, син Прітхи, царствений Юдхіштхіра з роду Аджамідхи, разом зі своїми братами, почав робити подарунки і биків, і корів різної масті, найпершим з брахманів. Дійсно, аби досягти наступних світів блаженства і користуватися великою славою, цар Юдхіштхіра зробив багато жертвоприношень і, як жертовні подарунки, роздав сотні тисяч корів брахманам.

Так вістить розділ сімдесят сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 78

Б г і ш м а с к а з а в :

У минулі часи, цар Саудаса народжений у роду Ікшваку, той найперший з красномовних мужів, одного разу підійшов до свого сімейного жерця Васіштхи, найпершого з ріши, увінчаного аскетичним успіхом, здатним мандрувати у кожному світі, вмістища брахмо, наділеного вічним життям, і поставив йому наступне питання.

С а у д а с а м о в и в :

О святий, о безгрішний, що є тим у трьох світах, священним і, що повторюючи в усі часи, людина зможе придбати високу заслугу?

Б г і ш м а п р о в а д и в :

Цареві Саудасі, який стояв перед ним схилившись чолом на знак вшанування, вчений Васіштха, спершу вклонившись коровам і очистивши себе, тіло та розум, повідав про таємниці пов'язані з коровами, на тему, яка здатна привести до великої користі всіх людей.

В а с і ш т х а с к а з а в :

Корови завжди запашні. Запах, що йде від виділення, наче алое вилите з тіл. Корови — відмінний притулок усіх істот. Корови — це велике джерело благословення для всіх. Корови — це Минуле і Майбутнє. Корови — джерело вічного зростання. Корови — причина добробуту. Все, що дано коровами ніколи не втрачається. Корови — сама їжа. Вони найкраща Хаві для божеств. Мантри названі Сваха і Вашат, назавжди затверджені в коровах. Корови складають плоди жертвоприношень. Жертви втілені в коровах. Корови — Майбутнє і Минуле, а Жертви залежать від них. Вранці і ввечері корови дають мудрецам, о найперший з мужів, Хаві для використання в Хомі, о велесяйний. Ті, хто дарує корів, успішні у подоланні всіх гріхів, що вони могли скоїти, і всі види лиха, в які вони можуть упасти, о велемогутній. Людина, що має десять корів і робить подарунок однієї корови, і, яка має сто корів, а дарує десять, і та, яка має тисячу корів, а дарує сто, всі отримують однакову заслугу. Людина, яка, хоча й має сотню корів, та не підтримує домашнє вогнище для щоденного поклоніння, і людина, яка маючи хоч і тисячу корів не здійснює жертвоприношення, і та людина, яка хоча й володіє багатством, але діє, ніби скнара, не роблячи дарунків і не виконуючи обов'язків гостинності, всі троє вважаються не гідними ніякої поваги. Ті люди, які роблять дарунок корів капіла з телятами і посудиною з білої міді для доїння, — корів, без вад і яких в той же час віддали закутаних у тканину, — домагаються успіху в завоюванні як цього, так і іншого світу. Такі особи, яким вдасться подарувати бика у розквіті сил, приборканого, якого можна вважати одним таким серед сотень череди, який має великі роги прикрашені візерунками з золота або срібла, брахманові сповненому ведичного знання, досягають, о нищителю ворогів, великого гаразду і достатку кожного разу, коли вони народжуються у світі. Ніколи не слід лягати спати без повторення імен корів. Не слід підніматися з ліжка вранці без подібного ж читання імен корів. Вранці і ввечері потрібно схилити голову на знак пошани до корів. Наслідком таких дій є впевненість у досягненні великого добробуту. Ніколи не слід відчувати огиди до сечі й калу корови. Ніколи не

слід їсти м'яса корів. Наслідком цього є впевненість у досягненні великого добробуту. Завжди слід повторювати імена корів. Ніколи не слід виказувати зневагу коровам у будь-якому випадку. Якщо бачать лихі сні, люди повинні повторювати імена корів. Завжди потрібно купатися, використовуючи коров'ячий гній у той же час. Треба сидіти на сушеному кізяку. Ніколи не слід мочитися, випорожнюватися тощо на кізяк. Ніколи не слід перешкоджати коровам ні в чому. Треба їсти, сидячи на коров'ячій шкурі очищеній зануренням її у воду, і потім дивлячись у бік Заходу. Сидячи мовчки, слід їсти пряжене масло, використовуючи голу землю за миску. Внаслідок таких дій, матимеш такий добробут, джерелом якого є корови. Треба лити узливання на вогонь, використовуючи пряжене масло для цієї мети. Треба спонукати брахманів вимовити благословення на себе, даруванням пряженого масла. Треба зробити подарунок пряженим маслом. Слід також їсти пряжене масло. Нагорода таких дій — впевненість у досягненні такого гаразду, яке корови дарують. Та людина, яка робить коров'ячий дарунок із сезаму, вимовляючи ведичні мантри названі Гоматі, а потім прикрасивши це усякими дорогоцінними каменями дарує від себе, ніколи не страждатиме від горя через усі її діяння або бездіяльність.

«Нехай корови, що дають рясно молоко і, які мають роги прикрашені золотом, — корова Сурабхі чи дочки Сурабхі — прийдуть до мене так само як ідуть річки до океану! Я завжди уважний до корів. Нехай корови завжди будуть уважні до мене. Корови наші. Ми їх. Ми самі там, де знаходяться корови!». Саме таким чином, уночі або вдень, у щасті чи горі, воістину, в часи навіть великого страху, — нехай людина промовляє. Промовляючи ці слова, вона, безумовно, звільниться від усякого страху.

Так вістить розділ сімдесят восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 79

В а с і ш т х а м о в и в :

Корови, які були створені у минулому, практикували суворі покути на сто тисяч років від бажання досягнення становища великої винятковості. Воістину, о нищителю ворогів, вони казали собі: ми повинні в цьому світі стати найкращими з усіх видів дакшини для жертвопринесення, і ми не заплямуємося жодною провинною! Омиванням у воді змішаній із гноєм нашим, люди знаходять святість, боги і люди використовуватимуть наш гній з метою очищення всіх істот, рухомих і нерухомих. Ті, також, котрі віддаватимуть нас, досягнуть тих світів блаженства, які належать нам. Могутній Брахма, з'явившись до них при чиненні тієї покути, дав їм дарунок, якого вони прагнули, кажучи: «Це буде так як ви бажаєте! Ви врятуєте таким робом усі світи!». Увінчавши успіхом їх побажання, всі вони піднялися, — ті, матері Минулого і Майбутнього. Щоранку, люди повинні вклонитися коровам. Внаслідок цього, безперечно, досягнуть добробуту. У кінці свого покаяння, о царю, корови стали притулком світу. Саме тому, ті корови, кажуть, найблагословенніші, священні й найперші з усіх речей. Саме тому корови, кажуть, залишаються найголовнішими з усіх істот. Віддаючи корову капіла, з телям подібним їй, велемолочну, вільну від усякої вади і вкриту шматком тканини, дарувальник досягає великої шани у світі Брахми. Віддаючи корову червоної масті з телям, що нагадує її, яка дає молоко, вільну від усіх вад і вкриту шматком тканини, людина досягає великої шани у світі Сур'ї. Віддаючи строкату корову, з телям схожим на неї, велемолочну, без усіляких вад і вкриту шматком тканини, людина досягає великої шани у світі Соми. Віддаючи корову білої масті з телям, схожим на неї, велемолочну, без вад і вкриту шматком тканини, людина досягає великої шани у світі Індри. Віддаючи темну корову з телям, схожим на неї, велемолочну, без вад і вкриту шматком тканини, людина досягає великої шани у світі Агні. Віддаючи димчасту корову з телям, схожим на неї, велемолочну і вільну від усіх вад, вкриту шматком тканини, людина досягає великої шани у світі Ями. Віддаючи корову подібну мастью до піни, з телям і посудиною з білої міді для доїння, та вкриту тканиною, людина досягає світу Варуни. Віддаючи корову подібну до пилу несеному вітром, з телям та посудиною білої міді для доїння, і вкриту тканиною, людина досягає великої шани у світі Бога вітру. Даючи золотаву корову з очима рудого відтінку, з телям та посудиною білої міді для доїння її, і вкриту шматком тканини, людина насолоджується щастям у світі Кубери. Віддаючи корову подібну диму від соломи, з телям і посудину білої міді для доїння, і вкриту тканиною, людина досягає великої шани у світі предків. Віддаючи гладку корову з плоттю, що звисає з її шиї і з телям, легко досягають високого світу Вішвадев. Віддаючи корову Гоурі, з телям, схожим на неї, велемолочну, без вад і вкриту шматком тканини, людина досягає світу Васу. Віддаючи корову масті білої хмари, з телям і миску з білої міді, та вкриту тканиною, людина досягає світу садх'їв.

Віддаючи бика з високим горбом, прикрашеного різними самоцвітами, дарувальник, о царю, досягає світу Марути. Віддаючи синюватого мастью бика, дорослого й досвідченого, прикрашеного різними оздобами, дарувальник досягає світів гандхарвів і апсар. Віддаючи корову з обвислою на виї плоттю, і прикрашену всякими оздобами, дарувальник, звільнившись від усякого горя, досягає тих світів, які належать самому Праджапаті. Та людина, о царю, що зазвичай дарує корів, прямує крізь хмари на колісниці сонячного с'яйва в Небеса і сяє там пишнотою. Та людина, яка постійно дарує корів, вважається найпершою у своєму роду. Коли таким чином іде на Небеса, то отримує тисячу небесних дів з красивими стегнами і прикрашених гарним одягом і прикрасами. Ті дівчата чекають на неї там і слугують для її насолоди. Вона спить у тому світі і прокидається під мелодійний сміх тих дівчат з очима газелі, під солодкі звуки їх він (*муз. інстр.*), ніжні звуки їх валлак і мелодійний дзвін їх нупур.³⁷ Ті, хто робить дарування корів, перебувають на небі і отримують шану

там стільки років, скільки волосків на тілі корови, яку віддають. Впавши з Небес після витрати заслуг, така особа народжується людиною і, по суті, в найпершій з сімей серед людей.

Так вістить розділ сімдесят дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 80

В а с і ш т х а м о в и в :

«Корови дають пряжене масло і молоко. Вони джерела пряженого масла і вони виникли з пряженого масла. Вони річки і вири пряженого масла. Нехай корови завжди будуть у моїй хаті! Пряжене масло завжди в моєму серці. Пряжене масло навіть основа мого пупка. Пряжене масло всі кінцівки мої. Пряжене масло знаходиться в моєму розумі. Корови завжди переді мною. Корови завжди позаду мене. Корови з кожного мого боку. Я живу серед корів!», — очистивши себе, торкаючись води, слід, вранці і ввечері, читати ці мантри щодня. Цим, можна бути певним, людина очиститься від усіх гріхів протягом дня.

Ті хто робить дарування тисячі корів, йдучи з цього світу, відправляються до світів гандхарвів і апсар, де багато розкішних палаців зроблених із золота і де небесна Ганга, названа потоком Васу, біжить. Дарувальники тисячі корів відправляються туди де тече багато річок з молоком замість води, сиром замість твані та сиром замість водоростей. Та людина, яка дарує сотні тисяч корів згідно обрядів викладених у писаннях, досягає високого добробуту тут і великої шани на Небесах. Така людина приводить обидва: рід батька і матері в десяти поколіннях у світі вищого блаженства і освячує весь рід. Корови — священні. Вони найперша з усіх речей у світі. Вони, воістину, притулок всесвіту. Вони матері навіть божеств. Вони, воістину, непорівнянні. Вони повинні бути присвячені на жертву. При подорожах, слід обходити їх праворуч, тобто, залишаючи їх ліворуч. Встановлюючи належний час, вони повинні бути віддані гідним особам. Віддаючи корову капіла з великими рогами, у супроводі теляти і миски білої міді для доїння, та вкриту шматком тканини, людина успішно входить, вільна від страху, в оселю Ями, в яку так важко увійти.

Завжди потрібно читати цю священну мантру: «Корови прекрасні на вигляд. Корови мають різноманітний вигляд. Вони мають всесвітню форму. Вони — матері Всесвіту. О, нехай корови будуть зі мною!».

Немає подарунку більш священного, ніж подарунок корів. Немає подарунку, що давав би більше благих заслуг. Немає нічого рівного корові і не буде нічого рівного їй. Її шкурою, її волоссям, рогами, волоссям її хвоста, її молоком і її жиром, — усім цим разом, — корова підтримує жертвопринесення. Які ж речі є більш корисними, ніж корова? Схиляю голову перед нею з повагою, я шаную корову, яка є матір'ю і Минулого, і Майбутнього, і, якою підтримується всесвіт рухомих і нерухомих істот.

О кращий з людей, отже, я звістив тобі лише частину високих чеснот корів. Немає дарунку у цьому світі, що перевершує дарунок корови. Немає також притулку у цьому світі вище, ніж корови.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Той піднесений дарувальник землі, цар Саудаса, вважаючи ці слова ріши Васіштхи найважливішими, зробив тоді дарування вельми великої кількості корів брахманам, стримуючи свої почуття в той же час, і, як наслідок тих подарунків, цареві вдалося досягти багатьох світів блаженства у наступному світі.

Так вістить розділ вісімдесятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 81

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Скажи мені, о діду, що найбільш священне з усіх священних речей у світі, крім того, що вже було сказано вище, і, що є найвищим з усіх освячених речей.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Корови найперші з усіх речей. Вони найсвятіші й рятують людей від усілякого гріха та лиха. Своім молоком і Хаві виготовленим з нього, корови підтримують усіх істот у всесвіті. О кращий серед бгаратів, немає нічого більш священного, ніж корови. Найперші з усіх речей у трьох світах, корови самі по собі є священними і здатні очищати інших. Корови мешкають у світі, який ще вище, ніж світ богів. Коли їх віддали, вони рятують своїх дарувальників. Мудреці, успішні у досягненні Небес, дарують корів. Юванашва, син Мандхатрі, Яяті і його батько Нахуша, завжди віддавали корів тисячами. Як нагороду за ті подарунки, вони досягли таких світів, які недосяжні самим божествам. Існує, у зв'язку з цим, о безгрішний, оповідь передана древніми. Я повідаю її тобі.

Одного разу велемудрий Шука закінчивши вранішні обряди підійшов з приборканим розумом до свого батька, найпершого з ріши, народженого на острові, Крішні, який обізнаний на відмінностях між вищим і нижчим, і вітаючи його, сказав: «Яку жертву ти вважаєш найпершою з усіх жертв? Виконанням якої дії мудреці успішні у досягненні найвищого світу? Яким священним діянням боги насолоджуються блаженством на Небесах? Що являє собою характер жертвопринесення як жертви? На чому жертва заснована? Що є те, що вважають кращим боги? Яка та жертва, що виходить за межі жертвопринесення цього світу? Повідж також мені, о батьку, що є найбільш священним з усіх речей.

Почувши ці слова свого сина, о головний з роду Бгарати, Вьяса, найперший з усіх людей обізнаних на обов'язках, повідав йому таке.

В ь я с а п о ч а в :

Корови складають опору всіх істот. Корови притулок усіх істот. Корови — втілення чеснот. Корови — священні, і корови освячують усіх. Раніше корови були безрогі, чулисьмо. Для отримання рогів вони власкавливали вічного і могутнього Брахму. Могутній, Брахма, бачачи поклоніння корів до нього і сидіння у праї, дарував кожній з них бажане. Згодом їх роги вирости і кожна отримала те, що їй хотілося. Різної масті і з рогами, вони засяяли красою, о сину! Обдаровані самим Брахмою благами, корови є сприятливі і врожайні хавьєю і кавьєю. Вони — втілення чеснот. Вони священні і благословенні. Вони володіють відмінним виглядом і якостями. Корови володіють високою і вельми чудовою силою. Дарування корів схвалене багатьма. Тих добродійних людей, які, звільнившись од гордості дарують корів, вважають виконавцями праведних справ і дарувальниками всіх речей. Такі люди, о безгрішний, досягають найвищих святих світів корів. Деревя там дають солодкі фрукти. Дійсно, ті дерева завжди прикрашені відмінними квітами і плодами. Ті квіти, о краший з двічінароджених, наділені небесним запахом. Вся твердь того світу створена з дорогоцінних каменів. За піски там золото. Осоння там таке, що перевершує кожен пору року відчуттями. Там більше немає бруду, ні пилу. Він дійсно, вельми сприятливий. Потоки, які течуть там, блищать пишнотою у червоних квітучих лотосах на їх плесах, а на коштовностях, дорогоцінних каменях і золоті їх берегів, відбивається сяйво ранкового сонця. Є також багато озер в тому світі, на гладіні яких багато лотосів, змішані тут і там із зоряним лотосом з пелюстками із самоцвітів, а їх стебло сяє наче золото. Вони також прикрашені квітучими лісами з олеандру із тисячами красивих ліан, що обплітають їх, а також лісами снатаків, обтяжених своїми квітками. Там річки, береги яких з різноманітних яскравих перлин, дорогоцінних каменів і в чудовому сяйві золота. Частина цих світів вкрита дивовижними деревами, прикрашеними коштовностями і самоцвітами усякого виду. Деякі з них створені із золота, а деякі відбивають красу вогню. Там височіє багато гір із золота, багато пагорбів та узгірків із дорогоцінних каменів і самоцвітів. Той блиск краси, через їх високі вершини, які складаються з усіх видів дорогоцінних каменів. Деревя, що прикрашають ті світи, завжди вкриті квітами, плодами і густим листям. Квіти завжди виливають небесні пахощі, а плоди надзвичайно солодкі, о ватажку роду Бгарати. Ті особи, праведні справами, о Юдхіштхіро, розважаються там, завжди радісні. Звільнившись од горя і гніву, вони проводять свій час там, увінчані плодами усякого бажання. Особи, праведні справами, славетні, розважаються там щасливі, переїжджаючи з місця на місце, о бгарато, на чудових колісницях надзвичайної краси. Доброзвичайних, юрми апсар завжди розважають їх там музикою і танцями. Дійсно, о Юдхіштхіро, людина йде у такі світи в нагороду за дарування корів. Ті світи, що мають володарями Пушана і Маруту, великого могутністю, були призначені дарувальникам корів. За багатством царствений Варуна вважається найбільшим. Дарувальник корів досягає багатства, як у самого Варуни. Треба, зі стійкістю в обітниці, щоденно читати ці мантри проголошені самим Праджапаті щодо корів: [«Вішварупа і Югандхара, Шурупа, Вахурупа і Матарра»](#).³⁸

Той, хто служить коровам з благоговінням і хто йде за ними зі смиренністю, отримує чимало безцінних благ від корів власкавлених ним. Ніколи не слід, навіть у серці людини, шкодити коровам. Треба, дійсно, завжди дарувати щастя їм. Слід, завжди шанувати корів і вклонятися їм, схиливши голову. Той, хто робить це, стримуючи свої почуття в той же час і наповнений життєрадісністю, досягає успіху в тому блаженстві, яким насолоджуються корови і, яке корови можуть дарувати. Треба протягом трьох днів пити гарячу сечу корови. Протягом наступних трьох днів треба пити гаряче молоко корови. Попивши таким чином протягом трьох днів гаряче молоко, слід наступним пити гаряче пряжене масло протягом трьох днів. Після гарячого пряженого масла протягом трьох днів, треба існувати протягом наступних трьох днів повітрям лише. Та свята річ, за допомогою якої божества насолоджуються світами блаженства, та, яка є найсвятіша з усіх священних речей, а саме, пряжене масло, то його слід носити на голові. За допомогою пряженого масла ллють узливання на священний вогонь. Даруванням пряженого масла спонукають брахмана вимовити благословення на себе. Треба їсти пряжене масло і дарувати пряжене масло. Як нагорода за таку поведінку — досягають того добробуту, яке належить коровам. Та людина, яка протягом місяця, живе на каші з ячменю, підібравши кожен день коров'ячий гній, очищається від гріхів, таких серйозних, як вбивство брахмана. Після поразки від рук даїтьїв, божества практикували цю покуту. Саме в наслідок спокути тої, їм вдалося отримати своє місце серед богів. Воістину, через це вони досягли своєї сили і увінчалися успіхом.

Корови — священні. Вони втілення заслуг. Вони найвищі і найбільші очисники з усіх. Даруючи корів брахманам, людина досягає небес. Живучи у чистій будівлі, серед корів, слід подумки читати ці священні мантри, які відомі під назвою Гоматі, торкнувшись спершу чистої води. Роблячи це, людина стає очищеною і позбувається всіх гріхів. Брахмани праведні справами, які були очищені знаннями, вивченням Вед і дотриманням обітниць, повинні, просто серед священних вогнів або корів, чи на зборах брахманів, передавати своїм учням знання мантрів Гоматі, які цілком подібні на жертвопринесення за заслуги, які вони додають. Потрібно дотримуватися посту протягом трьох ночей для отримання блага від знання суті мантри Гоматі. Людина, яка бажає отримати сина, зможе отримати одного, вшановуючи ці мантри. Той, хто бажає володіння багатством, може вдовольнити свої бажання, вшановуючи ці мантри. Дівчина, яка бажає мати гарного чоловіка, може отримати бажане тим же. Далєбі, можна отримати плоди кожного бажання вшануванням цих священних мантрів. Коли корови задоволені обслуговуванням того хто надає його, вони, без сумніву, здатні дарувати плоди усякого бажання. Саме так корови вельми благословенні. Вони — обов'язкова вимога жертвопринесень. Вони дарувальниці усякого бажання. Знай, немає нічого вище корів.

Бгішма вів далі:

На таке слово піднесеного батька, Шука, сповнений великої потуги, почав з того часу вклонятися коровам щодня. Ти також, о сину, поведься таким же чином.

Так вістить розділ вісімдесят перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 82

Юдхіштхіра мовив:

Я чув, що гній корів є дарунком Шрі. Я хочу почути, як це сталося. Маю сумніви, о діду, які ти повинен розвіяти.

Бгішма сказав:

У зв'язку з цим оповідають стару історію, о царю, бесіди між Шрі та коровами, о кращий серед бгаратів! Одного разу богиня Шрі, приймаючи вельми красивий вигляд, увійшла у череду корів. Корови, побачивши її красу, здивувалися.

Корови спитали:

Хто ти, о богине? Яким робом ти стала неперевершеною на землі за красою? О велеблагословенна богине, ми здивовані твоєю пишною красою. Ми хочемо знати, хто ти? Хто, справді, ти? Куди волієш іти? О найпишніша вродою, повідай нам докладно все, що ми хочемо знати.

Шрі відповіла:

Благословенні ви, я дорога усім істотам. Дійсно, я відома під ім'ям Шрі. Заради мене дайте втратили усе. Боги: Индра, Вівасван, Сома, Вішну, Варуна й Агні, отримавши мене, тішаться в радості й робитимуть це вічно. Істинно, ріши й божества, тільки тоді, коли я з ними, мають успіх. О ви, корови, ті істоти, до яких я не з'явлюся, прийдуть до знищення.

Релігія, багатства і задоволення, тільки тоді, коли наповнені мною, стають джерелом щастя. О ви, корови, які є дарувальницями щастя, знайте, що я володію саме такою силою! Бажаю завжди перебувати в кожній з вас. Притуляючись до вас, я прошу вас. Будьте всі ви наділені Шрі.

Корови мовили:

Ти непостійна і неспокійна. Ти страждаєш сама щоб бути доступною для багатьох людей. Ми не бажаємо мати тебе. Благословенна будь, іди куди ти хочеш. Що стосується нас самих, всі ми маємо гарний вигляд. Що ж нам потрібно від тебе? Йди, куди тобі до вподоби. Ти вже відповідями на наші питання потішила нас надзвичайно.

Шрі рекла:

Чи властиво це вам, о ви, корови, що ви не вітаєте мене? Мене важко досягти. Чому ж ви не приймаєте мене? Здається, ви істоти чудові обітницями, чи ж відоме прислів'я правдиве, а саме, що це безперечно, що, коли хтось прийшов до іншого з власної волі і без запрошення, то його зустрічають зі зневагою. Боги, данави, гандхарви, пішачи, ураги, ракшаси й люди досягають успіху отримуючи мене тільки після проходження суворої покути. Ви, які мають таку потугу, прийміть мене. О люб'язні, мене ніколи ніхто не відкидає у трьох світах рухомих і нерухомих істот.

Корови на тее:

Ми не відкидаємо тебе, о богине. Ми не виказуємо тобі зневагу! Ти непостійна і вельми неспокійна серцем. Лише через це ми не приймаємо тебе. Що вже багато говорити? Ходи, куди ти обрала. Кожна з нас наділена відмінним виглядом. Що ж нам потрібно від тебе, о безгрішна?

Шрі мовила:

Ви дарувальниці шани, відкинуту так вами, мене звичайно зневажатимуть в усіх світах. Проявіть до мене прихильність. Бо ви всі вельми благі. Ви завжди готові надати захист тому, хто звернувся до вас за захистом. Я прийшла до вас прагнучи вашого захисту. На мені немає провини. Врятуйте мене з цього становища. Знайте, що я завжди буду віддана вам. Я бажаю жити в будь-якій частині, навіть огидній, ваших тіл. Дійсно, я хотіла би жити навіть у вашій кишці. О безгрішні, я не бачу жодної частини у ваших тілах, які можна вважати огидними, бо ви святі і освячуєте, ви найблагословенніші. Дослухайтеся до моєї мольби. Скажіть, в якій частині ваших тіл мені замешкати.

Бгішма продовжив:

На таку просьбу Шрі, корови, завжди люб'язні та схильні до добра усім хто присвячений їм, почали радитися одна з одною, а потім звертаючись до Шрі вимовили, о царю, ці слова.

Корови рекли:

О велеславна, це, звичайно бажано, що ми повинні вшанувати тебе. Живи в нашій сечі й калі. Вони священні, о щаслива богине!

Шрі мовила:

На щастя, ви показали мені багато прихильності вашої, бажаючи догодити мені. Нехай це буде саме так, як ви кажете! Благословенні будьте ви всі, я дійсно вшанована вами, ви дарувальники щастя!

Бгішма вів далі:

Уклавши, о бгарато, цю угоду з коровами, Шрі, там і тоді, в справжньому вигляді тих корів, постає невидима. Отже, я повідав тобі, о сину, про славу випорожнень корів, тепер повідаю тобі про славу корів. Послухай мене.

Так вістить розділ вісімдесят другий в Анушасанатарві великої Магабгарати.

Розділ 83

Бгішма мовив:

Ті, хто робить дарування корів і харчуються залишками від пропонованого, як узливання на священний вогонь, вважаються, о Юдхіштхіро, виконавцями усіляких жертвопринесень. Жодна жертва не може бути виконана без допомоги кисляку і пряженого масла. Істинний характер такої жертви, яку мають жертвопринесення, залежить од пряженого масла. Отже пряжене масло, або корова, яка його дає, розглядається коренем жертви. З усіх видів подарунків, дар корів схвалюється як вищий. Корови найперші з усіх речей. Найсвятіші, вони найкращі з очисників і святителів. Люди повинні дорожити коровами, для досягнення гаразду і навіть миру. Молоко, кисляк, пряжене масло тих корів, здатні очистити від усякого гріха. Корови, кажуть, представляють найбільшу силу, як у цьому світі, так і у світі вишньому. Немає нічого більш святого або освяченого, ніж корови, о ватажку роду Бгарати.

У зв'язку з цим оповідають древню розповідь, о Юдхіштхіро, про бесіду між Прабатьком і Володарем богів. Після того як дайтьї були переможені й Шакра став володарем трьох світів, усі істоти зросли у достатку і стали присвячені істинній вірі. Тоді, одного разу, ріши, гандхарви, кіннари, ураги, ракшаси, божества, асури, крилаті істоти і Праджapati, о ти, з роду Куру, всі зібралися разом і вшанували Прабатька. Були Нарада і Парвата, Вішвавасу, Хаха і Хуху, які співали небесні наспіви для вшанування того могутнього Господа усіх істот. Бог вітру ніс туди пахощі небесних квітів. Сезони також, втілені у їх подобах, несли запахи квітів властиві кожному, на ті збори небожителів, ті збори всіх істот всесвіту, де небесні діви танцювали і співали під супровід небесної музики. Посеред тих зборів, Індра, вітаючи Господа всіх божеств і схиливши голову перед ним з благоговінням, запитав його, кажучи: «Я бажаю, о Прабатьку, знати, чому світ корів вище, о святий, ніж світ самих божеств, які є володарями всіх світів. Які аскези, яку брахмачарью, о Володарю, виконали корови, внаслідок яких вони змогли жити щасливо у світі навіть вищому ніж у божеств?». На таке питання Індри, Брахма мовив убивці Бали: «Ти завжди, о нищителю Бали, зневажаєш корів. Отже, ти не знайомий зі славною перевагою корів. Тож послухай мене, о могутній, я поясню тобі високу силу і славу перевагу корів, о володарю богів! Корови, сказано, вважаються зняряддям жертви. Вони являють собою саму жертву, о Васаво! Без них не може бути ніяких жертв. Своїм молоком і Хаві, отриманими від них, вони підтримують усіх істот. Їхні бички беруть участь у допомозі при оранці і тим самим виробляють різноманітні види рису та іншого насіння. Від них іде потік жертви, і Хавья, і Кавья, і молоко, і кисляк, і пряжене масло. Отже, о володарю божеств, корови священні. Страждаючи від голоду і спраги, вони несуть усілякий тягар. Корови підтримують муні. Вони підтримують усіх істот різними справами, о Васаво, корови нехитрі в їх поведінці. Внаслідок такої поведінки і багатьох добре виконаних справ, їм можливо завжди жити у світах, які навіть вище наших. Я, отже, пояснив тобі сьогодні, о Звершнику ста жертвопринесень, причину, о Шакро, з якої корови мешкають у місці вищому ніж у богів. Корови отримали багато прекрасних форм, о Васаво, і є дарувальницями благ для інших. Їх називають сурабхі. Святі справами і наділені багатьма сприятливими ознаками, вони найсвятіші.

Послухай мене також, о нищителю Бали, як я повім тобі докладно про причину, чому корови — нащадки Сурабхі, — зійшли на землю, о кращий між богів. У дні минулі, о сину, коли в Деваогу високо піднесені данави стали владиками трьох світів, Адіті вдалася до найсуворіших покут і зачала Вішну в її утробі, як винагороду за це. Воістину, о володарю богів, вона стояла на одній нозі довгі роки, бажаючи мати сина. Бачачи велику богиню Адіті у такій суворій аскезі, дочка Дакши, прославлена Сурабхі, присвячена справедливості, так само вдалася до дуже суворої покути на грудях чудової гори Кайласи, яка є пристановищем і богів, і гандхарвів. Затверджена в найвищій Йозі, вона також простояла на одній нозі протягом одинадцяти тисяч років. Божества з ріши й великі наги всі, палали від суворого її покаяння. Відправившись туди зі мною, всі вони почали власкавлювати ту прихильну богиню. Тоді я звернувся до тієї богині, наділеної покаянням, і сказав: «О богине, о бездоганна поведінкою, з якою метою ти чиниш таку сувору покуту. О велеблагословенна, я задоволений твоїм покаянням, о прекрасна! Приси, о богине, те, яке ти бажаєш благо. Натомість я дам тобі все, що ти можеш попросити!». Саме такими були мої слова до неї, о Пурандаро. На таке звернення моє, Сурабхі відповіла мені, кажучи: «Я не потребую дарунку, о Прабатьку. Саме це, о безгрішний, є великим благом для мене, що ти задоволений мною!». Прославленій Сурабсі, о Володарю богів, яка рекла мені це, о Володарю Шачи, я відповів такими словами, о найперший з богів: «О богине, цим проявом твоєї свободи від жадоби і бажань, та від цих покаянь твоїх, о краснолиця, я надзвичайно задоволений. Тож я обдарую тебе безсмертям. Ти житимеш у світі, вищому, ніж три світи, через мій дарунок. Цей світ буде відомим усім під назвою Голока. Твоє потомство, завжди зайняте добрими справами, буде перебувати у світі людей. Справді, о велеблагословенна, дочки твої будуть жити там. Всі види задоволень, небесних і людських, про які подумаєш, відразу ж стануть твоїми. Яке б щастя не існувало на Небесах, то також буде твоїм, о благословенна!». Світи Сурабхи, о Тисячоокий, сповнені усіх речей для вдоволення

бажань. Ні смерть, ні старість, ні вогонь, не може здолати його мешканців. Жодних невдач, о Васаво, не існує там. Багато чудових лісів, дивовижних прикрас і предметів краси можна побачити там. Там, — багато гарних колісниць, всі чудово обладнані й рухаються по волі їздця, можемо зріти, о Васаво. О ти, з очима мов пелюстки лотосу, тільки брахмачарьєю, шляхом покаяння, правдою, стриманістю, даруванням, різноманітними видами праведних справ, омиванням у священних водах, безперечно, суворими аскезами і праведними діяннями, добре виконаними, та людина може досягти Голоки. Ти питав мене, о Шакро, і я відповів цілком, о вбивце асурів, тобі, щоб ніколи не нехтував коровами.

Бгішма провадив:

Почувши ці слова самостворенного Брахми, о Юдхіштхіро, Шакра, тисячоокий, почав з того часу вклонятися коровам щодень і виказувати їм велику повагу. Тож, я повідав тобі все про святу вдачу корів, о велелишній. Святі й високі переваги та славу корів, які здатні очистити людину від усякого гріха, о ватажку людей, так ось пояснив тобі. Та людина, яка з почуттями відвернутими від будь-якої іншої речі, читатиме це брахманам у випадках коли пропонуються хавья і кавья, чи при жертвопринесеннях, або у випадках вшанування пітарів, досягає успіху в наділені його предків невичерпним блаженством, повним плоду кожного бажання. Тій людині, відданий коровам, вдасться отримати плоди усіх її бажань. Дійсно, навіть тим жінкам, які віддані коровам, вдасться досягти усіх бажань їх. Хто бажає синів, отримає їх. Хто бажає дочок, отримає їх. Хто бажає успіху у багатстві, здобуде його, а хто бажає релігійних успіхів у заслугах, досягне цього. Хто бажає знання, здобуде його, а хто бажає щастя, матиме успіх у його придбанні. Дійсно, о бгарато, немає нічого недосяжного тому, хто відданий коровам.

Так вістить розділ вісімдесят третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 84

Юдхіштхіра сказав:

Ти, о діду, повідав мені про дарування корів, сповнене великої заслуги. Стосовно царів уважних до своїх обов'язків, той дарунок є найбільш гідним. Влада завжди болісна. Вона непідйомна для осіб неочищених душею. Узагальнюючи, царі не в змозі досягти сприятливих закінчень. Роблячи, однак, дарування землі, вони досягають успіху в самоочищенні від усіх гріхів своїх. Ти, о царю роду Куру, повідав мені про багато обов'язків. Ти повідав мені про дарування корів, зроблених царем Нрігою в минулі часи. Мудрець Начикета, в старовину, міркував був про чесноти цієї дії. Веди і Упанішади також встановили, що в усіх жертвопринесеннях, — дійсно, в усіх видах релігійних діянь, — дакшина повинна бути землею, коровами або золотом. Шрутї, однак, заявляють, що у всіх дакшинах, золото перевершує і є дійсно кращим. Я бажаю, о діду, почути від тебе по-правді цю тему. Що таке золото? Як воно виникло? Коли воно виникло? У чому його суть? Хто його чільне божество? Які його плоди? Чому воно вважається головним з усього? З якої причини мудреці схвалюють дарування золота? З якої причини це золото вважається кращою дакшиною в усіх жертвопринесеннях? Чому, також, золото розглядається в якості очисника, що перевершує саму землю і корів? Дійсно, чому це вважається настільки вищою дакшиною? Повідж, о діду, мені про все це!

Бгішма сказав:

Слухай, о царю, уважно мене, як я повім тобі докладно обставини, пов'язані з походженням золота, як я розумію. Коли мій батько Шантану, великий потугою, покинув цей світ, я приступив до Гангадварі для виконання своєї шраддхи. Прибувши туди, я почав шраддху для мого батька. Моя мати Джагнаві, прийшовши туди, вельми мені допомогла. Запросивши багатьох подвижників, увінчаних успіхом, і спонукавши їх зайняти свої місця біля мене, я почав попередні обряди дарування води та інших речей. Із зосередженим розумом виконавши усі попередні обряди, викладені в священних писаннях, я поставив належним чином запропонований похоронний калач. Потім я побачив, о царю, що гарна рука, прикрашена Ангадою та іншими прикрасами, піднялася, пронизуючи землю крізь стебла трави куша, яку я постелив. Бачачи, ту руку підняту із землі, я здивувався. Дійсно, о головний з роду Бгарати, я подумав, що мій батько сам прийшов прийняти калач запропонований мною. Відбите тоді світлом писань переконання незабаром зійшло на мене, про припис у Ведах, що калач не повинен бути даний у руку тому, кому шраддха виконана. Саме таким було переконання, що заволоділо моїм розумом, а саме, що похоронний калач ніколи не повинен бути даний в цьому світі людиною у руку того, кому похоронний обряд виконується. Пітари не приходять у їх видимих формах для прийняття калача. З іншого боку, припис передбачає, що він повинен бути покладений на стебла трави куша розстеленої на землі з цією метою. Потім я, не звертаючи уваги на руку, яка являла знак присутності мого батька і згадуючи істинний припис, обґрунтований вагомістю писань стосовно способу піднесення калача, поклав весь калач, о найперший серед бгаратів, на ту траву куша, простелену переді мною. Знай, о володарю людей, що те, що я робив, було цілком узгоджено з приписами писання. Після цього рука мого батька, о царю, зникла з перед очей. У ту ніч, коли я спав, пітари з'явилися мені уві сні. Задоволені мною, вони сказали, о найперший з роду Бгарати, саме ці слова: «Ми задоволені тобою, за знак, що надав ти сьогодні, дотримавшись настанови. Це порадувало нас, бачити, що ти не відвернувся від приписів писань. Приписи писання, яким слідував ти, стали більш значущими, о царю. Такою поведінкою ти вшанував та підтримав славу свою, писання, слухання Вед, пращурів, ріши, самого Прабатька Брахму і тих древніх Праджапаті. Вірність писанням була підтримана. Ти сьогодні, о найперший серед бгаратів, вчинив дуже правильно. Ти зробив

дарунок землею і коровами. Зроби подарунок золота. Подарунки золота вельми очисні. О вельмиобізнаний з обов'язками, знай, що такими діями твоїми, пара, самі ми й наші предки, всі будуть очищені від усіх наших гріхів. Такі дарунки рятують як предків, так і нащадків до десятого коліна людини, котра робить їх!» Саме такими були слова моїх предків, що постали переді мною уві сні, сказані мені. Тоді я прокинувся, о царю, і вельми здивувався. Справді, о ватажку роду Бгарати, я спрямував своє серце на дарування золота. Слухай тепер, о царю, цю стару історію. Вона вельми гідна хвали і продовжує час життя того, хто слухає її. Її уперше повідав Рама, син Джамадагні.

У минулі часи Джамадагні, син Рами, сповнений сильною люті, винищив кшатріїв на землі тричі по сім разів. Після підкорення всієї землі, героїчний Рама, з очима мов пелюстки лотосу, почав готуватися до виконання Жертвопринесення коня, о царю, яке вітають усі брахмани і кшатрії, і, яке здатне принести плід усіх бажань. Ця жертва очищає всіх істот і підвищує силу та пишноту тих, хто досягає успіху у виконанні її. Наділений величезною потугою, Рама, виконанням тієї жертви очистився. Проте, виконавши те найперше з жертвоприношень, піднесеному Рамі не вдалося поки досягти бездоганної легкості в серці. Відправившись до ріши, обізнаних на кожній з галузей знань, як і до божеств, Рама, з роду Бхрігу, запитав їх. Сповнений покаяння і співчуття, він звернувся до них, кажучи: «О ви, велеблагословенні, повідайте про те, що є найбільш очисним спокоєм для людей жорстоких справами?». Так запитані ним, ті великі мудреці, цілком обізнані на Ведах і писаннях, сказали йому у відповідь: «О Рамо, керуючись вагомністю Вед, вшануй усіх вчених брахманів. Наслідуючи такій поведінці протягом деякого часу, ти ще раз запитай відроджених мудреців щодо того, що повинно бути зроблено для очищення самого себе. Дотримуйся порад, які ті особи велемудрі дають!». Відправившись тоді до Васіштхи, Агаст'ї і Каш'япи, той захват роду Бхрігу, велемогутній, запитав їх так: «Ви найперші з брахманів, саме таким є бажання, що виникло у моєму серці. Як, власне, можу я добитися успіху в самоочищенні? Якими справами та обрядами це можна здійснити? Або, якщо подарунками, то що це за речі, роздаючи які, це бажання моє може бути здійснено? Ви найперші з праведників, якщо ваш розум буде схильний зробити мені послугу, то скажіть мені, о ви, що наділені багатством аскетизму, про те, за допомогою чого я можу досягти успіху в самоочищенні!».

Р і ш и р е к л и :

О радосте Бхрігу, смертний, який був згрішив, очищається зробивши подарунки коровами, землею і багатством. Саме так чулисьмо. Існує ще один подарунок, який вважається великим очисником. Слухай нас, о двічінароджений, повідаємо про нього. Ця річ чудова, і наділена чудовим виглядом і є, крім того, нащадком Вогню. У минулі часи, бог Агні спалив увесь світ. Чулисьмо, що з його сімені з'явилося золото, яскраве подобою. Воно стало відомим під іменем благого виглядом. Роблячи подарунки із золота, ти обов'язково увінчаєш успіхом бажання твоє!

Тоді прославлений Васіштха, суворий обітницями, звертаючись до нього, сказав: «Слухай, о Рамо, як золото, що має пишноту вогню, з'явилося. Те золото даруватиме тобі заслугу. У питаннях дарування — золото, вельми схвальне. Я також поясню тобі, що є золото, звідки воно прийшло і, як воно прийшло до одягання у чудові якості. Послухай мене, о міцнорукий, мої роздуми на ці теми. Знай це, як безсумнівне, що золото сутність Вогню і Соми. Цап це Вогонь, бо він даний ним і веде до світу бога вогню; вівця є Варуна, бо веде до світу володаря Варуни; кінь це Сур'я, бо веде до світу Сур'ї; слони це наги, бо вони ведуть у світ нагів; буйволи це асури, бо вони ведуть до світу асурів; півні і кабани це ракшаси, бо вони ведуть до світу ракшасів, о радосте Бхрігу; земля це жертва, корови, вода і Сома, бо вона веде до заслуг жертвопринесення і до світу корів, Володаря вод і Соми. Саме так віщують сміриті. Збиванням усього всесвіту, маса енергії була отримана. Ця енергія є золото. Отже, о двічінароджений, у порівнянні з усіма цими об'єктами, що я назвав вище, золото, безумовно, найвище. Це дорогоцінна річ, вища та відмінна. Саме з цієї причини ті божества, гандхарви, ураги, ракшаси, люди і пішачи бережуть її ретельно. Всі ці істоти, о сину роду Бхрігу, сяють у пишноті золота, після створення з нього корон, наукавників і різноманітних видів прикрас. Крім того, з цієї причини, те золото вважається найбільш очищеним з усіх речей, таких як земля і корови, та всі інші види багатства, о володарю людей. Подарунок золотом, о могутній царю, найвищий подарунок. Він вивищується над подарунком землі, корів і всього іншого, о наділений сяйвом безсмертя, золото вічний очисник. Роби подарунки ним усім брахманами, бо воно найперше з очисних речей. З усіх видів дакшини, золото краще. Ті, хто дарує золото, речуть, дарують усі речі. Воістину, ті, які роблять дарунки золотом, вважаються дарувальниками божеств. Агні є усіма божествами в одному, а золото має Агні своєю сутністю. Відповідно, та людина, яка робить подарунки золотом, віддає всіх богів. Отже, о головний з мужів, немає ніякого подарунку вище, ніж золотом.

В а с і ш т х а в і в д а л і :

Послухай знову, о відроджений мудрецю, як я повідаю про це, перевагу золота, о найперший з усіх володарів зброї. Я почув це вперше у Пурані, о сину роду Бхрігу. Я повідаю промову самого Праджапати. Після закінчення весілля прославленого і піднесеного Рудри, оружного тризубом, о сину роду Бхрігу, з богинею, яка стала його дружиною, на грудях тієї головної з гір, Хімавану, славетний і піднесений бог волів поєднатися з богинею. Через це всі божества, сповнені тривоги, наблизилися до Рудри. Вклонившись із благоговінням і шануванням Магадеві і його благом даної дружини Уми, які удвох сиділи разом, вони звернулися до Рудри, о продовжувачу роду Бхрігу, сказавши: «Цей союз, о прославлений і безгрішний, твій із

богинєю, це союз наділеного покаянням з іншим наділеним суворим покаянням! Воістину, це союз, о Володарю, сповненого вельми великої сили з іншим, сила якого, навряд чи менша! Ти, о прославлений, сила нездоланна. Богиня Ума, також володіє потугою такою ж рівно невідворотною. Потомство, внаслідок такого союзу, буде, без сумніву, о прославлений боже, наділене дуже великою міццю. Воістину, о могутній володарю, те потомство буде поглинати усі об'єкти у трьох світах, не залишаючи нічого. Подаруй, о володарю усього всесвіту, о велеокий, цим божествам, що впали перед тобою, дарунок, од бажання принести користь трьом світам! Стримай, о могутній, що вищу потугу свою, що може стати сіменем потомства. Воістину, та потуга є суттю усіх сил у трьох світах. Ви двоє, спільним діянням, безперечно спалите всесвіт! Потомство, яке народиться у вас двох, безумовно буде в змозі вражати богів! Ні Богиня Землі, ні Небесне склепіння, ні Небеса, о могутні, ні всі разом, не зможуть винести твоєї сили, ми цілком переконані. Весь всесвіт буде, безсумнівно, палати силою твоєї потуги. Належить тобі, о могутній, виказати нам благовоління, о прославлений боже. Те благовоління полягає в тому щоб не породжувати сина, о найперший серед богів, від богині Уми. Стримай терпінням, твою вогняну і могутню енергією!».

Божествам, які рекли так, святий Магадева, що має бика своїм знаком, о двічінароджений, відповів, кажучи: «Хай буде так!». Сказавши так, той бог, що має бика за верхову тварину, стримав своє життєве сім'я. З того часу він почав називатися іменем Урдхварета, — «Той, хто стримав життєве сім'я». Дружина Рудри, однак, на ці старання божеств зупинити дітородіння, вельми розсердилася. Через її протилежну стать, а, відтак, і меншого самоприборкання її вдачі, вона мовила такі різкі слова: «Позаяк ви виступили проти пана мого у справі дітородіння, коли він бажає продовження роду від мене, як наслідок цього, ви божества, ви усі, не матимете синів. Воістину, відтоді як ви ще виступили проти народження нащадків від мене, тож, ви не повинні мати і вашого власного потомства!». В час цього прокльону, о продовжувачу роду Бхрігу, бог вогню не був присутній там. Саме через це прокляття богині, ті божества стали бездітними. Рудра ж, на їх просьбу, утримав у собі свою незрівнянну енергію. Однак, невелика кількість її, вийшовши з його тіла, упала на землю. Це сім'я, що впало на землю, потрапило на палаючий вогонь і почало рости в розмірі і силі надзвичайно. Потуга Рудри, входячи у дотичність з іншого енергією великої сили, почала ототожнюватися з ним, щодо сутності. Тим часом, всі божества, з Шакрою на чолі, були опалені сильно асуром Таракою. Адіті, васу, рудри, марути, ашвіні і садх'ї надзвичайно страждали внаслідок сили того сина Діті. Всі світи богів, їх красиві колісничі і їхні розкішні палаци, і притулки ріши, були знищені асурами. Тоді божества і ріши, з журбою у серцях, попросили захисту у прославленого і могутнього Брахми, невмирущого славою.

Так вістить розділ вісімдесят четвертий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 85

Божества мовили :

Асур Тарака, який отримав від тебе дарунки, о могутній, гнітить богів і мудреців. Нехай його смерть буде визначена тобою. О Прабатьку, великий наш страх перед ним. О прославлений, врятуй нас! У нас немає іншого прихистку, ніж ти.

Брахма вирік :

Я рівний у своєму ставленні до всіх істот. Я не можу, натомість, схвалювати неправедність. Нехай Тарака, той супротивник богів і мудреців, буде швидко знищений. Веди і вічні обов'язки не згинуть, о найперші з небожителів! Я визначив, що є правильним у цьому питанні. Нехай лихоманка ваших сердець розвіється.

Божества сказали :

Внаслідок твого подарунку йому, той син Діті був запишався своєю могутністю. Він не може бути вбитий божествами. Як же тоді вчинити можна йому смерть? Дарунок, який, о Прабатьку, він отримав від тебе, такий, що він не може бути вбитий божествами або асурами, або ракшасами. Боги також були прокляті дружиною Рудри за їх справи у минулому, припиненням дітонородження. Прокляття її було, о володарю всесвіту, саме таким, що вони не матимуть потомства.

Брахма вирік :

О найперші з божеств, Агні не було там під час прокльону богині. Саме він породить сина для знищення ворогів богів. Перевершуючи усіх богів, данавів, ракшасів, людей, гандхарвів, нагів і пернатих істот, нащадок Агні, зі своїм дротиком у його руках, зброєю яку не можна відвернути, якщо випущена у ворога, знищить Тараку, від якого ваш страх походить. Воістину, всі інші вороги ваші будуть також вражені ним. Воля є вічна. Та Воля буде відома під іменем Кама і подібна сімені Рудри, частина якого впала у полум'я Агні. Та сила, яка є могутньою сутністю і нагадує другого Агні, буде вкладена Агні в Гангу для породження дитини від неї, для знищення ворогів богів. Агні не потрапив був під прокляття Уми. Пожирач жертвних узливань не був присутній там, коли прокляття було вимовлено. Тож, нехай Бога вогню знайдуть. Нехай його нині поставлять на вирішення цього завдання. О безгрішні, я повідав вам засіб знищення Тараки. Прокльони наділених силою, не діють на тих, хто сам наділений силою. Сили, коли вони стикаються з чимось наділеним більшою силою, слабшають. Сповнені покаянням, здатні зруйнувати навіть благо дане незнищеним богам. Воля або Любов, або Бажання, яке ототожнюється з Агні, виникли в минулі часи і більш вічні за усіх істот. Агні є Володарем всесвіту. Його неможливо стримати чи описати. Здатний проникати скрізь і існуючи в усьому, він є творцем усіх істот. Він живе в серцях усіх істот. Наділений великою могутністю, Він старіше за самого Рудру. Хай цей

Пожирач жертвних узливань, скупчення потуги, буде знайдений. Те славетне божество виконає це бажання вашого серця!».

Почувши ці слова Прабатька, піднесені боги тоді почали шукати Бога вогню, радісні серцем через те, що їх мета була досягнута. Боги та ріши тоді, обшукали всі місця трьох світів, із серцями наповненими думкою про Агні і спрагло воліючи узріти його. Наділені покаанням, квітучі, славетні в усіх світах, ті піднесені, всі увінчані аскетичним успіхом, жили в кожній частині всесвіту, о найперший з роду Бхрїгу. Їм не вдалося, однак, відшукати Пожирателя жертвних узливань, який сховався сам у собі.³⁹ Приблизно в цей час, жаба, що живе у воді, з'явився на поверхні з нижніх світів, засмучена серцем через те, що була обпечена силою Агні. Маленька істота звернулася до божеств, пронизаних страхом, які всі вельми бажали відшукати Бога вогню, кажучи їм: «О боги, Агні зараз мешкає у нижніх світах. Опалена енергію цього божества і не в змозі терпіти його далі, я прийшла сюди. Прославлений Носій жертвних узливань, о боги, в даний час під водою. Він створив масу води, в якій він знаходиться. Всі ми були обпалені його силою. Якщо, о боги, ви волієте побачити його, — воістину, якщо ви маєте якусь справу до нього, — ходіть до нього туди. Дійсно, рушайте туди. Що ж стосується нас, ми відбуваємо звідси, о божества, зі страху перед Агні!». Сказавши так багато, жаба пірнула у воду. Пожирач жертвних узливань дізнався про зраду жаби. Прийшовши до цієї тварини, він прокляв весь жаб'ячий рід, мовлячи: «Ви відтепер будете позбавлені органу смаку!». Вимовивши це прокляття на жабу, він швидко залишив те місце аби перебратися в інше. Справді, могутній бог не показувався. Бачачи тягар, що осяг жаб за те, що зробили їм послугу, божества, о кращий із Бхрїгу, виказали прихильність до тих істот. Я скажу тобі все, стосовно цього. Послухай мене, о могутньоозброєний герою.

Б о ж е с т в а м о в и л и :

Хоча й позбавлені мови через прокляття Агні і, отже, без чуття смаку, ви все ж будете в змозі вимовляти різноманітні види промов. Живучи у норах, позбавлені їжі, без глузду, незрозумілі і безмовні, та швидше мертві, ніж живі, ви всі будете підтримані Землею тим не менш. Ви також матимете можливість бродити в нічний час, коли все оповито мороком.

Сказавши це жабам, боги ще раз обійшли кожне місце землі, шукаючи палаюче полум'ям божество. Та ба, незважаючи на всі їхні зусилля, вони не змогли його відшукати. Тоді, о продовжувачу роду Бхрїгу, слон, великий і могутній мов слон Шакри, звернувся до богів, кажучи: «Агні зараз проживає в цьому дереві ашваттха!». Обурений від люті, Агні прокляв усіх слонів, о нащадку Бхрїгу, вирікши: «Ваш язик буде закручений назад!». Покинувши слонів, бог вогню прокляв усіх слонів саме так, і тоді рушив звідти і увійшов у серце дерева Самі, бажаючи прожити в ньому деякий час. Слухай тепер, о могутній герою, яка прихильність була виявлена слонам, о найперший з роду Бхрїгу, богами, невимірними доблестю, які всі були задоволені послугою, що надав їм представник їхньої (слон).

Б о ж е с т в а р е к л и :

За допомогою навіть такого вашого зігнутого всередину язика, ви будете в змозі з'їсти все, і навіть тим язиком ви будете спроможні видавати крики, хоч і нечіткі!

Благословивши слонів таким чином, небожителі знову відновили свої пошуки Агні. Бо дійсно, покинувши дерево ашваттха, бог вогню увійшов усередину Самі. Ця ж нова оселя Агні була викрита папугою. Боги після цього підступили до того місця. Розлючений поведженням папуги, бог палаючого полум'я прокляв весь рід папуг, кажучи: «Ви будете, з цього дня, позбавлені дару мови!». Справді, Пожирач жертвних узливань утнув мову всім папугам. Бачачи Агні на місці вказаному папугою і будучи свідками прокляття від нього, боги, зі співчуття до бідолахи, благословили його, кажучи: «Будучи папугою, ти не будеш повністю позбавлений дару мови. Хоча язик твій був повернутий назад, але мову будеш мати, виключаючи звук К. Подібно дитині або старому, глуха буде мова твоя, мила, неясна і чудова!». Сказавши ці слова папузі, і бачачи бога вогню всередині Самі, боги зробили Самі священним деревом, підходим для палива у всіх релігійних обрядах. Саме з того часу, той вогонь, бачимо, проживає всередині Самі. Люди почали вважати Самі відповідним засобом для здобуття жертвного вогню.⁴⁰ Води, які походять з нижчих світів, вступили у зв'язок із блискучим Богом вогню. Ті нагріті води, о ти, з роду Бхрїгу, вивергалися з гірських джерел. Через те, дійсно, що Агні жив в них протягом деякого часу, вони стали гарячими від його потуги. Тим часом, Агні, узрівши богів засмутився. Звертаючись до богів він запитав їх: «Чому ви тут?». На це божества і великі ріши сказали: «Ми хотіли б залучити тебе до однієї справи. Тобі слід виконати її. Виконавши доручення, це сприятиме в значній мірі твоїй вірі!».

А г н і с к а з а в :

Скажіть мені, що це за справа? Я, о боги, її виконаю. Я завжди готовий виконати будь-яке ваше завдання. Тож, не соромтеся, наказуйте мені.

Б о ж е с т в а м о в и л и :

Є асур на ім'я Тарака, сповнений гордості внаслідок дарунку отриманого від Брахми. Завдяки його силі, він здатний протистояти і подолати нас. Присвяти себе його знищенню. О батьку, врятуй цих дайтьїв, цих Праджапаті, й цих ріши, о велеблагословенний Павако! О могутній, породи героїчного сина силою своєю, який розвіє, о Носію жертвних узливань, наші страхи перед асуром. Ми були прокляті великою богиною Умою. Ніщо інше, крім твоєї сили, не може уберегти нас зараз. Врятуй же, о могутній боже, всіх нас!».

По таким слові, славетний і необорний носій жертвних узливань відповів: «Хай буде так!», і він тоді, попрямував до Ганги, інакше прозваної Бхагіратхі. Він поєднався (*духовно*) з нею і спонукав її завагітніти. Воістину, в утробі Ганги, сім'я Агні почало зростати, так само як сам Агні росте коли підкидають паливо і дме вітер. Через силу того бога, Ганга надзвичайно схвилювалася у глибині душі. Авжеж, вона вельми страждала і була не в змозі терпіти. Коли осяйний бог вогню вклав сім'я наділене великою енергією в утробу Ганги, відомий асур, схиблений на власних цілях, видав страшний рев. Через той страшенний рев, виданий асуром для власних цілей, і страшних для неї, Ганга вельми злякалася, а її очі закотилися від страху і видавали її хвилювання. Позбавлена свідомості, вона стала не в силі нести своє тіло і сім'я в її утробі. Дочка Джанху, запліднена силою прославленого божества, почала тремтіти. Сповнена енергією зародку, який берегла в утробі, о вчений брахмане, вона тоді звернулася до блискучого бога вогню, кажучи: «Я більше не здатна, о славетний, нести сім'я твоє в утробі моїй. Воістину, долає мене слабкість від цього твого зародку. Здоров'я, яке я мала раніше, вже не те. Я надзвичайно схвилювана, о славетний, і моє серце завмирає, о безгрішний. О найперший з усіх осіб наділених покаанням, я не можу носити твій зародок більше. Я кину його, примушена стражданнями, що осягли мене, а не через примху. Не було ніякого справжнього зв'язку мого з сіменем твоїм, о прославлений боже вогню! Наш союз, мав своєю справою те страждання, що осягло богів, і був відповідно не тілесний, о велепишний. Яка б не була заслуга або інше, що може бути в цій справі призначеній до виконання мені, о Пожирателю жертвних узливань, те мусить належати тобі. Воістину, я гадаю, праведність або неправедність цього діяння має бути твоїми!». Їй Бог вогню мовив: «Носи ти сім'я. Носи, дійсно, зародка сповненого моєї сили. Це призведе до великих наслідків. Ти, воістину, здатна носити всю землю. Ти не матимеш жодної користі, не зберігаючи цю силу!». Та найперша з потоків, через таку неуважність Бога вогню, як і всіх інших божеств, викинула із себе зародок на грудях Меру, тої найпершої з усіх гір. Здатна, так чи інакше, носити той зародок, але пригнічена силою Рудри, бо Агні однаковий з Рудрою, проте їй не вдалося зберегти той зародок більше, через його палаючу потугу. Після того як вона вивергнула його, через сильне страждання, той палаючий зародок у блиску вогню, о продовжувачу роду Бхрігу, Агні побачив її і спитав ту найпершу з потоків: «Чи все добре із зародком, що ти мала залишити? Який вигляд він має, о богине? Як він виглядає? Якою енергією він здається сповненим? Ти розкажи мені все про це!».

Г а н г а с к а з а л а :

Плід наділений виглядом золота. Силою він подібний тобі, о безгрішний! Має чудовий колір, відмінний і без вад, блискаючи пишнотою, він осяє всю гору. О найперший з усіх наділених покаанням, пахощі, які видає він, нагадують прохолодні парфуми, що за запахом нагадують озера прикрашені лотосами та лататтям, змішані з тією кадамбою. Пишнотою того плоду все навколо здавалося перетворилося на золото, так само як усе на горі і в долині, здається, перетворюється на золото променями Сонця. Дійсно, пишнота того зародку, поширена далеко, падає на гори, річки і джерела. Справді, здається, що всі три світи, з усіма їх рухомими і нерухомими істотами, в цей час осяяні ним. Саме така твоя дитина, о славетний носію жертвних узливань. Подібний Сур'ї або тобі палаючому, красою він ніби другий Сома!

Сказавши ці слова, богиня зникла звідти тоді. П авака також, велемогутній, вчинивши справу богів, рушив до місця, яке йому подобалося, о радосте Бхрігу. Саме через цю справу, ті мудреці і боги дали ім'я Хіраньярета («має золото життєвим сім'ям») — Богу вогню. І позаяк після богині Ганги, яка покинула його, Земля берегла той плід, вона також стала називатися — Васуматі («Сповнена багатств»). Між тим, той зародок, який виник з П аваки і був деякий час у Ганги, впав на ліс із тростини і почав рости, і нарешті прийняв прекрасний вигляд. Перша богиня сузір'я Кріттіка побачила той вигляд, що нагадає висхідне сонце. Вона з тих пір почала виховувати цю дитину, як її сина, годуючи своїми грудьми. З цієї причини ту дитину, видатну пишнотою, почали називати Картікея, через її ім'я. А позаяк він породжений із сімені, що вилилось із тіла Рудри, він почав називатися Сканда. Через те також, що народжений він був на самоті в лісі з очерету, прихований від очей усіх, його називають іменем Гуха.⁴¹ Саме так те золото з'явилося, як нащадок осяйного божества вогню. Отже тому, на золото почали дивитися, як на найпершу з усіх речей і окрасу самих богів. Саме тому те золото стало називатися по імені Джатарупам. Воно найперше з усіх дорогих речей і серед прикрас також воно найперше. Очисник серед усіх очисних речей, воно найсприятливіше з усіх сприятливих предметів. Золото є дійсно прославлений Агні, володар усіх речей і найперший з усіх Праджапаті. Найсвятішим з усіх священних речей є золото, о найперший з двічінароджених. Воістину, золото, речуть, має в собі сутність Агні й Соми.

В а с і ш т х а п р о д о в ж у в а в :

Ця історія також, о Рамо, названа Брахмадаршана, була почута мною в минулому, стосовно досягнення Прабатька Брахми, якого пізнаємо, як Вищу Душу. На жертвоприношення, вчинене в давнину найпершим з богів, Господом Рудрою, о велемогутній, який з цієї нагоди взявши подобу Варуни, прийшов Муні й усі божества з Агні на чолі. На те жертвоприношення також прийшли всі жертвні частини у їх втілених формах, і мантра названа Вашат у втіленій подобі. Всі самани і також усі яджуши, ліком у тисячі, в їх втіленнях, прийшли туди. Ріг-Веди також прибули туди, прикрашені правилами з орфоепії. Лакшани, Сури, Нірукти, Ноти розташовані рядами, і склад Ом, а також Ніграха і Праграха, всі прийшли туди, і оселилися вони в оці Магадеви. Веди з Упанішадами, Відья і Савітрі, а також Минуле, Сьогодення і Майбутнє, всі прийшли туди і були утримані прославленим Шивою. Могутній Господь усіх, тоді вилив узливання себе на самого себе.

Дійсно, володар Пінаки вчинив те Жертвоприношення, різноманітне видом виглядав, надзвичайно красиве. Бо Він Небеса, Крайнебо, Земля і Склепіння небес. Його називають Володарем Землі. Він Господь, чие панування властиве усім перешкодам. Він наділений Шрі і він єдине з осяйним богом вогню. Цього славетного бога називають по-різному. Саме Він є Брахма і Шива, і Рудра, і Варуна, і Агні, і Праджапаті. Він доброзичливий Господь усіх істот. Жертвоприношення, у їх втіленій подобі і покаюння, й усі весільні обряди, і богиня Дікша, палаюча суворістю звичаїв, кілька сторін світу з божествами, які відповідно правують ними, подружжя усіх богів, їх дочки і небесні матері, всі зібрані разом у тілі Пашупаті, о продовжувачу роду Бхрігу. Воістину, бачачи ту жертву піднесеного Магадеви, який прийняв вигляд Варуни, всі вони вельми зраділи. Бачачи небесних дів надзвичайної краси, сім'я Брахми пролилося і впало на землю. Впале у порошок сім'я Пушан (*Сурья*) підняв, змішане із частинками пилу, з землі руками і кинув його в жертвний вогонь. Тим часом жертва зі священним вогнем, що палав полум'ям, була розпочата і продовжилася. Брахма, як хотрі, лив жертвні узливання у вогонь. Під час такого заняття, прабатько збудився від бажання і його сім'я вийшло. Тільки-но це сім'я вийшло, він підняв його з жертвного ковша і вилив, як жертвне узливання праженим маслом, о радосте Бхрігу, з необхідними мантрами, на палаючий вогонь. З цього сімені Брахми, велелегитного, виникли чотири касти істот до розвитку існування. Це сім'я Прабатька було наділене трьома якостями: Саттви, Раджасу і Тамасу. З того елементу в ньому, який представлено основою Раджасу, постали всі движні істоти наділені первопричиною Праврїтї чи дії. Від елементу Тамас в ньому, виникли всі недвижні істоти. Основа Саттви, натомість, яка жила в тому сімені, увійшла в обидва види існування. Та якість Саттви має природу Теджасу або Світла, будучи однаковою з Буддхі чи Розумінням. Вона вічна і [це є нескінченний Простір](#).⁴² В усіх істотах якість Саттви присутня і подібна тому світлу, який показує, що правильно, а що неправильно. Коли сім'я Брахми, таким чином вилито було при узливанні на жертвний вогонь, там виникли від нього, о могутній, три істоти до існування. Вони були три особи чоловічої статі, наділені тілами, що мали характеристики відповідно до обставин з яких вони виникли. Один виник першим з полум'я вогню що зветься «бхріг» і, отже, його назвали ім'ям Бхрігу. Другий з палаючого вугілля, званого «ангара» і, отже, він став називатися по імені Ангїрас. Третій виник з купи згаслого попелу, і він став називатися іменем Каві. Було вже сказано, що перший вийшов випромінюючи зі свого тіла полум'я і, отже, був названий Бхрігу. Від променів же жертвного вогню виник інший, названий Марічі. Від Марічі згодом виник Кашьяпа. Сказано вже, що від палаючого вугілля виник Ангїрас. Маленькі ріши, названі валакхільї, виникли зі стебел трави куша, простеленого при тому жертвопринесенні. З деяких же травинок куша, о велелегитній, виник Атрі. З попелу від вогню постали всі ті, що перелічені серед відроджених ріши, а саме вайкханаши, сповнені покут і присвячені знанням Вед та усім чудовим звершенням. З очей Агні виникло двоє Ашвінів, наділених великою красою вигляду. На останок, з його вух постали всі Праджапаті. Ріши ж виникли зі шпар на тілі Агні. З його поту виникли чханди, а з його сили виник Розум. З цієї причини Агні став усіма божествами у своїй особі, сказано ріши наділеними ведичними знаннями, керуючись вагомїстю Вед. Шматки дерева, які підтримують життя полум'я Агні вважаються Місяцями. Соки ті, що паливо віддають, складають Двотижні. Нутрощі Агні названі День і Ніч, а його сильне світло називається Мухурти. Кров Агні вважається джерелом Рудр. Від його крові походять також золотоподібні божества, названі Майтрадевати. З його диму виник Васу. З його полум'я виник Рудра, як також і дванадцять адїтїв, великі сяйвом. Планети і сузір'я, та інші зірки, які були встановлені у відповідні орбіти на тверді небесній, вважаються палаючим вугіллям Агні. Перший Творець всесвіту проголосив Агні Верховним Брахмою і Вічним, дарувальником усіх бажань. Це воістину таємниця.

Після всіх тих народжень у тому місці, Магадева, який прийняв вигляд Варуни для свого жертвопринесення, і який мав Павану своєю душею, вирік: «Це чудова жертва моя. Я єсьм Грахапаті в ньому. Істоти, які з'явилися там на світ з жертвного вогню, є моїми. Без сумніву, вони повинні вважатися моїм потомством. Знайте це, о боги, які мандрують по небу! Вони плоди цього жертвопринесення!».

А г н і с к а з а в :

Ці нащадки з'явилися з моїх кінцівок. Вони всі належать мені, як причини початку їх життя. Вони повинні, отже, вважатися моїми дітьми. Магадева у вигляді Варуни не помиляється стосовно цього питання. Після цього, володар усіх світів, Прабатько всіх істот, Брахма, тоді сказав: «Ці діти — мої. Сім'я було моїм, яке я вилив на жертвний вогонь. Я виконавець цього жертвопринесення. І це я вилив на жертвному вогні сім'я, яке вийшло з мене. Плід належить завжди тому хто посіяв насіння. Головною причиною цих народжень є моє сім'я!». Божества тоді, у присутності Прабатька, схилили голови з'єднавши долоні на знак вшанування, і сказали йому: «Ми всі, о славетний, і весь всесвіт рухомих і нерухомих істот, твої нащадки. О батьку, нехай Агні полум'яний, і прославлений, і могутній Магадева, який для цього жертвопринесення прийняв вигляд Варуни, мали свої бажання стосовно потомства!». На ці слова, не дивлячись на народження Брахми, могутній Магадева у вигляді Варуни, повелителя всіх водних істот, отримав первістка Бхрігу, наділеного сяйвом сонця, як свою власну дитину. Прабатько тоді передбачив, що Ангїрас має стати сином Агні. Обізнаний з істиною щодо всього, Прабатько тоді взяв Каві, як його власного сина. Зайнятий в породженні істот для заселення землі, Бхрігу, який вважається Праджапаті, відтак почали називати нащадком Варуни. Сповнений усякого гаразду Ангїрас, почав називатися нащадком Агні, а славетний Каві став відомим, як дитина самого Брахми. Бхрігу і Ангїрас, які виникли з полум'я і вугілля Агні відповідно, стали прабатьками багатьох рас і племен у світі. Воістину, ці трое, Бхрігу, Ангїрас і Каві, вважаються Праджапаті і є родоначальниками багатьох рас і

племен. Всі є дітьми цих трьох. Знай це, о могутній герою. Бхрігу породив сімох, усі з яких стали рівні йому в здобутках і досягненнях. Їх імена: Чьявана, Ваджраширша, Шучі, Урва, Шукра, той подавець дарунків, Вібху і Шавана. Це семеро. Вони діти Бхрігу і, отже, Бхаргави. Їх також називають варуни, через те що їх предок Бхрігу від Магадеви у вигляді Варуни. Ти належиш до роду Бхрігу. Ангїрас породив вісім синів. Вони також відомі, як варуни. Їх імена: Бріхаспаті, Утатхья, Паяшья, Шанті, Дхїра, Вірупа, Самварта, а Шудхан був восьмим. Ці вісім вважаються також нащадками Агні. Вільні від усякого зла, вони присвячені лишень знанням. Сини Каві, якого був прийняв собі Брахма, також відомий як варуни. Числом вісім, всі вони стали прабатьками рас і племен. Доброзвичайні за своєю природою, всі вони обізнані на брахмо. Імена вісьмох синів Каві є: Каві, Кавья, Дхрішну, Ушанас, наділений великим розумом, Бхрігу, Віраджа, Каші й Угра, знайомі з усіма обов'язками. Такі вісім синів Каві. Ними весь світ було заселено. Вони всі Праджапаті, і ними було породжено велике потомство. Таким робом, о ватажку роду Бхрігу, весь світ був населений нащадками Ангїраса, Каві і Бхрігу. Могутній і верховний Володар Магадева, у подоби Варуни, яку він узяв собі для свого жертвопринесення спершу, о вчений брахмане, прийняв обох, Каві і Ангїраса. Отже, ці двоє вважаються як варуни. Після цього пожирач жертвних узливань, полум'яніючий бог вогню, прийняв Ангїраса. Отже, все потомство Ангїраса відоме як належне до роду Агні. Прабатько Брахма, у колишні часи, був власкавлений усіма богами, які сказали йому: «Нехай ці володарі всесвіту, спираючись на Бхрігу, Ангїраса, Каві та їх нащадків, врятують нас усіх. Нехай всі вони стануть родоначальниками потомства для заселення Землі. Нехай всі вони будуть наділені покаанням. Твоєю благодаттю нехай всі вони врятують світ від безлюдної пустелі. Нехай вони стануть прабатьками та подовжувачами рас і племен, та хай вони збільшать твою силу. Хай усі вони будуть доскональними відунами Вед і хай будуть успішні у великих справах. Нехай всі вони будуть дружні справі богів. Дійсно, нехай всі вони будуть сповнені доброзвичайності. Хай вони стають засновниками великих родів та племен, і будуть великими мудрецами. Нехай усі з них зодягнуться у високе покаання і нехай всі вони будуть присвячені високій брахмачарьї. Й усі ми, як і все це твоє потомство, о велелепотній. Ти, о Прабатьку, Творець обох, божеств і брахманів. Марічі твій перший син. Всі ці також, які названі Бхаргавами, твоє потомства. Як і ми самі. Дивлячись на це, о Прабатьку, всі ми будемо допомагати і підтримувати один одного. Все це повинно, таким шляхом, помножити їх потомство і самовідтворитися на початку кожного творення після цілковитого знищення!».

По таким зверненні їхнім, Брахма, Прабатько усіх світів, відповів їм: «Хай буде так! Я задоволений усіма вами!». Сказавши так дайтьям, він рушив звідки прийшов. Саме так сталося у давнину, при жертвопринесенні піднесеного Магадеви, найпершого з усіх богів, на початку творення, коли він, з метою свого жертвопринесення прийняв вигляд Варуни. Агні є Брахма. Він Пашупаті. Він Шарва. Він Рудра. Він Праджапаті. Добре відомо, що золото — породження Агні. Коли вогонь недоступний для жертвопринесення, золото використовується в якості заміни. Керуючись вказівками даними слуханням Вед, той, хто знайомий з владою і знає особливість золота з вогнем, діє таким робом. Розміщуючи шматок золота на траву куша, розстелену на землі, жертводавець узливання лле на нього. Також на шпарини мурашника, на праве вухо цапа, на ділянку рівної землі, на води тіртхи, або на руці брахмана, якщо узливання ллють, прославлений бог вогню стає задоволеним і вважає це джерелом його власного зміцнення, як також і тих божеств від нього. Отже, це те, що ми чули, що всі божества вважають Агні їх джерелом і присвячені йому. Агні виник з Брахми, а з Агні виникло золото. Тож, чулисьмо, що ті люди в праведності, які роблять подарунки із золота, вважається віддають божествам усе. Людина, яка дарує золото досягає вельми високого завершення. Світи палаючого саява будуть її. Воїстину, о Бхаргаво, вона стає як цар царів на небесах. Та людина, яка, при сході сонця, дарує золото, за статутом, з належними мантрами, відводить лихі наслідки, зумовлені зловісними снами. Людина, яка, лишень зійшло сонце, дарує золото, очищається від усіх своїх гріхів. Той, хто дарує золото опівдні, руйнує всі свої майбутні гріхи. Той, хто, із приборканою душею, дарує золото у другі сутінки, успішний у досягненні місця проживання з Брахмою, Богом вітру, Агні і Сомою у їх світах.

Така людина досягає сприятливої слави у світах великого блаженства, належні самому Індрі. Досягаючи великої слави в цьому світі також, і очищена від усіх своїх гріхів, вона бавиться весело і щасливо. Воїстину, така людина досягає багатьох інших світів щастя і стає неперевершеною славою і відомістю. Її шлях цілковито безперешкодний і вона мандрує скрізь за бажанням. Вона ніколи не впаде зі світів, яких досягає, набута слава стає надзвичайною. Дійсно, роблячи подарунки золотом, людина досягає незліченних світів блаженства, в усіх з яких вона насолоджується вічно. Та людина, яка, запаливши вогонь на сході сонця, дарує золото з урахуванням дотримання обітниці зокрема, успішна у здійсненні всіх її прагнень. Речено, що золото є єдиним з Агні. Дар золотом, таким чином, надає велике щастя. Дар золотом веде до володіння тими заслугами і досягненнями, які бажані, і очищає серце.

Ну ось, я повідав тобі, о безгрішний, походження золота. О могутній, почуй тепер, як Картікея виріс, о радосте роду Бхрігу. По довгій часі Картікея виріс. Він був тоді, о продовжувачу роду Бхрігу, обраний усіма богами з Індрою на чолі, як полководець небесних сил. Він убив дайтью Тараку, як і багатьох інших асурів, за наказом володаря небожителів, о брахмане, а також спонукуваний бажанням блага всім світам. Крім того, я, о велелепотній, оповів тобі про суть дарування золота. Чини ти, о найперший з усіх мовців, дарування золота.

Бгішма вів далі:

По слову Васіштхи, син Джамадагні, веледоблесний, потім зробив дарування золотом брахманам і очистився від своїх гріхів. Так ось я повідав тобі, о царю, все про чесноти від дарування золота, про його походження також, о Юдхіштхіро. Відтак, роби рясні дарування золота брахманам. Воістину, о царю, роблячи такі подарунки із золота, ти, безумовно, очистишся від усіх гріхів твоїх!

Так вістить розділ вісімдесят п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 86

Юдхіштхіра мовив:

Ти, о діду, повідав мені докладно про заслуги додані до дарування золота, згідно приписів викладених у священних текстах, як зазначено в прослуханих Ведах. Ти також розповів про походження золота. Повідай мені тепер, як Тараку було знищено. Ти казав, о царю, що асур став невразливим для богів. Повідай мені правдиво, чим його знищення було викликано. О продовжувачу роду Куру, я хочу почути це від тебе. Я маю на увазі подробиці вбивства Тараки. Велика моя цікавість щодо цього.

Бгішма сказав:

Боги і мудреці, о царю, ослаблі від великої скорботи через силу Тараки і поведінку Ганги, що покинула зародок Агні, закликали шість Кріттік виховувати ту дитину. Хоча й серед небесних панянок не було жодної здатної зберегти її і, які могли б своєю силою нести зародок Агні у своїй утробі. Та Бог вогню був надзвичайно задоволений тими богинями за їх готовність підтримувати задум щодо того відкинутого зародку Агні, який був наділений його власною великою потугою. Коли сила Агні, о царю, була розділена на шість частин і поміщена до потоків, що ведуть до утробі, шість Кріттік почали жити кожна свою частину в утробі її. Коли ж піднесений Кумара, проте, почав зростати в їх утробах, пригнічуючи тіла їх своєю енергією, вони не могли знайти спокій ніде, а чи на небі, чи на землі. Заповнені були тою силою тіла їх, та нарешті прийшов час народження. Всі вони, сталося так, о повелителю праведних мужів, народили в один і той же час. І хоча збережені в шести різних утробах досі, всі частини, коли вони вийшли, об'єдналися в одну. Богиня Земля прийняла дитину, піднявши її з купи золота. Воістину, дитина, наділена чудовою подобою, виблискувала пишнотою так само як Бог вогню. Гарна рисами, вона зростала в чудовому лісі з очерету. Шість Кріттік побачили ту дитину їх, що виглядала подібно ранковому сонцю у блиску. Сповнені прихильності до неї, — еге ж, люблячи її вельми, — вони почали виховувати її годуючи грудьми. В наслідок її народження від Кріттік і того, що вихохана була ними, вона стала відома у всіх трьох світах, як Картікея. Походячи з сімені, що пролив Рудра, його також назвали Сканда, а через його народження на самоті у лісі з очерету, він став називатися Гуха (*таємнонароджений*). Боги, тридцять три числом, сторони світу, у їх втілених формах, разом з божествами головними над ними, і Рудра, і Дхатрі, і Вішну, і Яма, і Пушан, і Арьяман, і Бхага, і Анга, і Митра, і Садхья, і Васав, і Васу, і Ашвіні, і Води, і Вітер, і Небесне склепіння, і Чандрамас, і всі сузір'я, і планети, і Сурья, й усі Ріг, і Сама, і Яджур втілені у їх подобах, прийшли туди щоб поглянути на ту дивовижну дитину, яка була сином осяйного Бога вогню. Мудреці вимовили хвалебні гімни, а гандхарви співали на честь тої дитини, названої Кумара, з шістьма головами, з двічі по шість очима і вельми прихильну до брахманів. Син той мав широкі плечі і у нього була дюжина рук, а блиск його обличчя нагадував вогонь і Адітью. Поки він лежав простягнутий на купі вересу, боги з ріши дивилися на нього сповнені великого захоплення і вважаючи великого асура вже убитим. Божества тоді почали приносити йому різноманітні види іграшок та речі, які могли б розважити його. Коли він грався, як дитина, різноманітні іграшки і пташок давали йому. Гаруда дав відмінне пір'я йому, від дитини своєї — павича з пір'ям строкатих відтінків. Ракшаси дали йому кабанів і буйволів. Аруна дав йому півня вогняної пишноти. Чандрамас дав йому овець, а Адітья дав йому кілька сліпучих променів своїх. Мати всіх корів, Сурабхі, дала йому сотнями й тисячами корів. Агні дав йому козу з багатьма гарними якостями. Іла дав йому велику кількість квітів і фруктів. Шудханван дав йому бойову колісницю і візок Кубери. Варуна дав йому багато сприятливих і відмінних дарів Океану, з кількома слонами. Володар небожителів дав йому левів, тигрів, леопардів і різноманітні види пернатих мешканців повітря, багато страшних хижаків і багато парасолів також, різних виглядом. Ракшаси і асури, великими юрмами увійшли в почет цієї могутньої дитини. Побачивши ж зростання сина Агні, Тарака почав шукати, за допомогою різних засобів, як його знищити, але нічого не вдіяв цьому могутньому божеству. Бог з часом поставив сина Агні, народженого на самоті в лісі з тростини, командувати своїми військами. І вони також повідомили йому про утиски скоєні асуром Таракою. Полководець небесних сил виріс і досяг великої сили та могутності. І, з часом Гуха вбив Тараку своїм непереможним дротиком. Воістину, Кумара вбив асура так само легко, як ніби на забаву. Знищивши Тараку, він відновив Володаря богів у його владі над трьома світами. Наділений могутньою доблестю, небесний воєвода виблискував красою і величчю. Могутній Сканда став покровителем божеств і зробив те, що було приємно Шанкарі. Видатний син Паваки мав вигляд золота. Істинно, Кумара назавжди керманіч небесного воїнства. Золото є могутньою енергією Бога вогню, і Картікея народився з того ж сімені. Відтак, золото вельми сприятливе, як і цінне, дивовижне і сповнене невичерпною чесноти. Саме так, о сину роду Куру, Васіштха повідав це Рамі з роду Бхрігу, у старі часи. Ти, отже, о царю людей, намагайся робити подарунки із золота. Роблячи подарунки золотом, Рама очистився від усіх своїх гріхів і, врешті, досяг високого місця на небесах, недосяжного іншим людям.

Так вістить розділ вісімдесят шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 87

Юдхіштхіра мовив:

Ти повідав мені, о праведний душею, про обов'язки чотирьох варн. Повідай так само, о царю, мені тепер про всі приписи стосовно шраддхи для померлих предків.

Вайшампаяна провадив:

На таку просьбу Юдхіштхіри, син Шантану намірився звістити йому відповідні обряди, згідно приписів для шраддхи.

Бгішма сказав:

Слухай, о царю, уважно мене, оскільки я повідаю вам про обряд шраддха. Обряд є сприятливим, гідним хвали, породжуючим славу і потомство, і вважається в якості жертви, о нищителю ворогів, на честь пітарів. Боги чи асури, або людські істоти, або гандхарви, чи ураги, або ракшаси, пішачи чи кіннари, — всі повинні завжди вклоняються предкам спершу, а богів задовольняти наступними, вшановуючи їх. Отже, потрібно завжди вклоняються пітарам з усією ретельністю. Кажуть, о царю, що шраддха виконана на честь пітарів виконується згодом. Але це основне правило обмежується особливістю, яка повідомляє, що шраддха на честь пращурів повинна бути виконана у другій половині дня на день молодика. Померлі пращури власкавлені шраддхою, яка може бути виконана у будь-який день. Я, проте, тепер скажу тобі, які чесноти і недоліки відповідних місячних днів, з урахуванням їх пристосування до виконання шраддхи. Я оповім тобі, о безгрішний, яких плодів досягають і в які дні, виконуючи шраддху. Слухай мене з великою увагою.

Вшануванням пітарів у перший день світлого двотижня, отримують у своє житло красиве подружжя здатне породити багато дітей, усіх сповнених бажаних досягнень. Виконуючи шраддху на другий день світлого двотижня, отримують багато дочок. Виконуючи її на третій день, людина набуває багато коней. Виконуючи це на четвертий день, кожен отримує велике стадо дрібних тварин, наприклад: кіз і овець до свого будинку. Ті, о царю, хто виконує шраддху на п'ятий день, отримають багатьох синів. Ті люди, які виконують шраддху на шостий день придбають велику пишноту. Виконуючи її на сьомий день, о царю, людина здобуває великої слави. Виконуючи її на восьмий день набувають великого прибутку у торгівлі. Виконуючи її на дев'ятий день людина отримує багато тварин з нероздвосними копитами. Виконуючи її на десятий день людина набуває велике багатство корів. Виконуючи це на одинадцятий день вона стає володарем багатства одягу і начиння з латуні та інших металів. Така людина також отримує багато синів і всі вони будуть наділені пишнотою брахмо. Виконанням шраддхи на дванадцятий день, людина завжди бачить, якщо бажає, різноманітні красиві вироби зі срібла і золота. Виконанням шраддхи на тринадцятий день, людина досягає високого становища над своїми родичами. Без сумніву, всі молоді люди в сім'ї того, хто виконує шраддху чотирнадцятого дня, помруть. Така людина вплутається у війну. Виконанням шраддхи в день молодика, отримують плоди кожного бажання. У темні два тижні, в усі дні починаючи з десятого і закінчуючи тим молодиком, залишивши тільки чотирнадцятий день, схвалюються для виконання шраддхи. Інші ж дні цих двох тижнів не такі. Тоді, знову ж, як темна половина краще, ніж світла, то і друга половина дня краща, ніж до полудня, стосовно шраддхи.

Так вістить розділ вісімдесят сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 88

Юдхіштхіра спитав:

О велелегитній, скажи мені, яка та річ, що, якщо присвячена пращурам, стає невичерпною! Яка хаві, знову ж, якщо пропонується, триває протягом всього часу? Яким, справді, є те, що, якщо віддано, стає вічним?

Бгішма відповів:

Послухай мене, о Юдхіштхіро, які ті хаві, що особи знайомі з обрядами шраддхи вважають підходящими, згідно шраддхи і те, які плоди додаються за кожне. Насінням сезаму, рисом та ячменем, [машею](#)⁴³ та водою, коріннями і плодами, якщо дані в шарадсі, предки, о царю, залишаються задоволені протягом місяця. Ману сказав, що якщо шраддха здійснюється рясною мірою сезаму, така шраддха стає невичерпною. З усіх видів їжі, насіння сезаму вважається кращим. Рибою, запропонованою у шарадсі, пращури залишаються задоволені протягом двох місяців. Бараниною вони залишаються задоволені протягом трьох місяців, а м'ясом зайця протягом чотирьох. М'ясом козиним, о царю, вони залишаються задоволені протягом п'яти місяців, а свининою протягом шести місяців, а м'ясом птиці сім. Олениною, з тих оленів, які звуться Прішата, вони залишаються задоволені протягом восьми місяців, а з оленів Руру протягом дев'яти місяців, м'ясом же Гавайя протягом десяти місяців. М'ясом буйвола їх задоволення триває протягом одинадцяти місяців. Яловичиною, даною в шарадсі, вони задовольняються, кажуть, протягом усього року. Пайаса змішана з пряженим маслом в такій же мірі прийнятна для предків, як і яловичина. [М'ясом Вадхрінаса задоволення пращурів триває дванадцять років](#).⁴⁴ М'ясо носорога, запропоноване пращурам на річницю, в місячні дні в які вони померли, стає невичерпним. Зелень названа Калашака, пелюстки квіток Канчана і м'ясо кози також, так запропоновані, виявляються невичерпними. Про це, о Юдхіштхіро, є деякі вірші, вперше виконані пітарами, які співаються у світі. Їх повідав мені, за давніх днів, Санаткумара. «Хто народився в нашому роду, мусить дати нам пайасу змішану з пряженим маслом, на тринадцятий день темної половини, під сузір'ям Магха, в час південного руху

Сонця. Хто народжений в нашім роду, повинен, під сузір'ям Магха, ніби у дотриманні обітницї, пропонувати м'ясо кози або пелюстки квітки Канчана. Варто також пропонувати нам, з належними обрядами, пайасу змішану з праженим маслом, присвятивши її на місці з тінню від слона!». Тож, багато синів бажані, бо саме так можна піти до Гайї, за виконання шраддхи своїм предкам, де стоїть Баньян, що росте крізь усі світи і робить усі приношення під його гілками невичерпними. Навіть трохи води, корінь, плодів, м'яса та рису, змішані з медом, якщо пропонують у річницю з дня смерті, стають невичерпними.

Так вістить розділ вісімдесят восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 89

Бгішма продовжив:

Послухай мене, о Юдхіштхіро, я оповім тобі про ті, додаткові шраддхи, які варто виконати під різними сузір'ями і, що було спершу сказано Ямою цареві Шашабінду. Людина, яка завжди виконує шраддху під сузір'ям Кріттіка, вважається виконавцем жертвопринесення після розведення священного вогню. Така людина, звільнена від страху, піднімається до неба зі своїми дітьми. Той, хто бажає дітей, має виконувати шраддху під сузір'ям Рохіні, а тому, хто бажає сили, слід робити це під сузір'ям Мрігаширас. Виконуючи шраддху під сузір'ям Ардра, людина стає виконавцем жорстоких справ. Смертний, виконанням шраддхи під Пунарвасу, робиться цим знову ж землеробом. Людина, яка бажає зростання і просування, повинна виконувати шраддху під Пушью. Виконанням її під сузір'ям Аслеша вона породжує героїчних дітей. Роблячи її під Магхою, людина досягає переваги серед родичів. Роблячи її під Пхалгуні, виконавець наділяється удачею. Виконанням шраддхи під пізню Пхалгуні, людина отримує багато дітей, у той час як виконуючи її під Хасту, людина отримує плід свого бажання. Виконуючи її під сузір'ям Читра, отримують дітей дивовижної краси. Виконуючи її під сузір'ям Сваті, досягають більшого прибутку від торгівлі. Людина, яка хоче дітей, отримує бажане, виконуючи шраддху під сузір'ям Вішакха. Виконанням її під Анурадхою, людина стає царем царів. За підношення на честь пращурів під сузір'ям Джьештха, з відданістю і смиренністю, людина досягає влади, о найперший з роду Куру. Виконанням шраддхи під Мулою, людина знаходить здоров'я, а роблячи це під попередньою Ашадхою, досягають великої слави. Виконуючи ж її під пізньою Ашадхою, досягають можливості мандрувати світом, звільненим від усякої журби. Виконанням її під сузір'ям Абхїджит, людина досягає високого знання. Виконанням її під Шраваною, людина, відійшовши з цього світу, досягає дуже високого кінця. Людина, яка виконує шраддху під сузір'ям Дханіштха, стає правителем царства. Виконанням же її під сузір'ям, що головує над Варуною, а саме, Шатабхіша, людина досягає успіху в якості лікаря. Виконуючи шраддху під сузір'ям ранньої Бхадрапади, людина здобуває у власність багато кіз і овець, в той час як роблячи її під пізньою Бхадрападою, людина отримує тисячі корів. Виконуючи шраддху під сузір'ям Реваті, людина набуває багатство в посуді з білої латуні та міді. Роблячи її під Ашвіні, людина здобуває багато коней, а під Бхарані, досягає довголіття. Слухаючи ці настанови про шраддху, цар Шашабінду діяв відповідно, і легко підкорив і керував усією землею.

Так вістить розділ вісімдесят дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 90

Юдхіштхіра мовив:

Варто тобі, о найперший з роду Куру, повідати мені, яким саме брахманам, о діду, слід, запропоновано в шраддсі, віддавати.

Бгішма мовив:

Кшатрію, добре обізаному з приписами про подарунки, ніколи не варто розпитувати брахмана, при прийнятті подарунків ним. У всіх діях, однак, що пов'язані з поклонінням божествам і пращурам, розпитування, сказано, буде доречним. Божества вшановані на землі людьми тільки коли вони сповнені відданости, яка виходить від самих божеств. Отже, потрібно, підходячи до них, робити подарунки усім брахманам, без розгляду їх заслуг, таких подарунків, які зроблені самим божествам. В шраддсі, проте, о царю, розумна людина має вивчити брахманів, які будуть допомагати виконавцеві шраддхи у чиненні його, через обряд і дарування їм того, що запропоновано пращурам. Така перевірка складається з: їх народження, поведінки, віку, зовнішнього вигляду, навчання і шляхетности їх походження. Серед брахманів є деякі, що заплямовують їх лави і деякі, які освячують їх. Послухай мене, о царю, я скажу тобі, хто ті брахмани, які мають бути виключені з ряду.⁴⁵ Той, хто повний лукавства, або той, хто винен у вмертвінні плоду, або хворий на сухоти, чи хто тримає тварин, позбавлений вивчення Вед, або є загальним слугою села, чи живе на лихву, або співак, або той, хто продає усякі речі, чи той, хто винен в підпалі, або отруйник, або звідник, чи продавець соми, або знавець хіромантії, або той, хто на службі у царя, або торговець маслом, або ошуканець і клятвопорушник, або той, хто має сварку з батьком, і той, хто терпить коханця його дружини в своєму будинку, або хто був проклятий, чи злодій, або той, хто живе на якесь ремесло, або перевдяганням, або облудний у поведінці, чи ворожий до своїх друзів, або перелюбник, чи наставник шудри, або той, хто узявся до зброї, чи той, хто блукає з собаками для полювання, або кого вкусив був пес, чи хто одружився перед своїми старшими братами, або той, хто, здається, пройшов обрізання, чи той хто ганьбить ліжко свого наставника, або актор, чи мім, або хто живе за рахунок різьблення божеств, чи живе обчисленням руху зірок,

планет і сузір'їв (*тобто віщуни*), вважаються такими, яких слід виключити з ряду. Особи, знайомі з Ведами кажуть, що пропозиція зроблена в шраддсі, якщо з'їдена такими брахманами, перейде до шлунків ракшасів, замість прашурів, о Юдхіштхіро. Та людина, яка поївши шраддхи, не утрималася в цей день від вивчення Вед або кохалася в цей день з жінкою шудри, має знати, що її предки, через такі дії, лежатимуть протягом місяця на її калові. Підношення для шраддхи, якщо дані брахману, який продає сому, перетворюються на покидьки від людей, якщо ж дані брахману зайнятому лікуванням, вони перетворюються на гній і кров, якщо ж дані тому, хто живе різьбленням божеств, вони не дають жодних плодів, якщо дано тому хто живе з лихви, це веде до ганьби, якщо ж дані тому, хто займається торгівлею, вони не дають жодних заслуг тут чи в майбутньому.

Якщо дано брахману, народженому від овдовілої матері, від другого чоловіка, вони стають пустими, як узливання на жертвопринесенні, вилите на попіл. Ті, хто дарує хавью і кавью, запропоновану в шраддху таким брахманам, які позбавлені обов'язків визначених для них і тих правил гарної поведінки, якої особи у їх варні мають дотримуватися, знайде такі подарунки безплідними у потойбіччі. Та нерозумна людина, яка дарує подарунки такими речами таким людям, знаючи їх схильності, змушує такою поведінкою її прашурів їсти людський кал у наступному світі. Ти повинен знати, що ці нещасні серед брахманів заслуговують того, щоб бути виключеними з ряду. Також і ті брахмани, малосилі, які навчають шудр, є того ж виду. Сліпий же брахман плямує шістдесят осіб з ряду, який позбавлений чоловічої сили — сотню, тоді як той, який страждає від білої прокази, плямує стількох, скількох він бачить, о царю. Що б не було принесене на шраддху, з'їдено кимось, з головою обгорнутою тканиною, що б не було з'їдено кимось, з обличчям повернутим на південь, і що б не було з'їдено, у черевиках чи сандалях, все піде на задоволення асурів. Що б не було, знову ж, подано зі злобою, і, що б не було подано без благоговіння, було запропоновано самим брахманом, як частку цареві асурів Балі. Собакам і таким брахманам, які плямують їх лави, не слід дозволяти бачити приношення в шраддсі. З цієї причини, шраддху слід проводити в місці, яке належним чином обставлене чи приховане від поглядів. Це місце також має бути посипане сезамом. Та шраддха, що виконується без сезаму, або та, що зроблена розлюченою людиною, матиме свої хаві викраденими ракшасами і пішачами. Відповідно кількості брахманів, що бачимо у когось із виключених з ряду, зменшуються і заслуги того дурня, виконавця шраддхи, який запрошує їх на свято.

Тепер же я, о головний з роду Бгарати, розкажу тобі, хто освячує собою лави. Не перевіряй їх. Всі ті брахмани, що очищені знаннями, вивченням Вед, обітницями і обрядами, й ті, які мають добру і праведну поведінку, мають бути відомі, як святителі всього. Зараз я повідаю тобі, хто гідний сидіти в ряду. Варто знати тобі їх такими, яких я вкажу нині. Той, хто добре знайомий з трьома начікетами; хто ставить п'ять жертвних вогнів; хто знає п'ять супарн; хто знайомий з шістьма ангами Вед; хто є нащадком зайнятих у навчанні Ведам; хто добре знайомий з чхандами; хто знайомий з Джештха Саманою; хто слухняний своїм батькам; хто добре знайомий з Ведами і чії предки були такі протягом десяти поколінь; хто має стосунки лише із законними дружинами і у відповідний час; хто очищений розумом, Ведами, обітницями і обрядами, — саме такий брахман, — освячує ряд. Той, хто читає Атхарва-ширас, яка присвячена дотриманню практики брахмачарья; і хто стійкий у дотриманні праведних обітниць, правдивий і праведний поведінкою; і хто належним чином дотримується обов'язків, встановлених для його варни; хто також пройшов і втому, і труднощі щоб омитися у водах тіртх; хто зробив остаточне омивання після здійснення жертвопринесень, з належними мантрами; хто приборкав владу гніву; врівноважений; сповнений прощення; хто господар своїм почуттям; і хто присвячений благу всіх істот, — їх варто запрошувати на шраддху. Все дане їм, стає невичерпним. Вони дійсно освячують ряди. Є й інші, також вельми благословенні, яких слід розглядати святителями рядів. Вони яті і ті, які обізнані на Мокші, й ті, які присвячені Йозі та ті, які належно дотримуються чудових обітниць, й ті, що з зосередженим розумом читають священні історії усім брахманам. Ті, які знайомі з бхашьями; також ті, які присвячені граматичним дослідженням; ті, які вивчають Пурани; й ті, що вивчають Дхармашастри і вивчивши їх (*тобто, Пурани і Дхармашастри*), діють за приписами викладеними в них; хто жив визначений строк ув оселі свого наставника; правдоустий; дарувальник тисяч; хто найперший у своєму знанні усіх Вед, писань і філософських висловів, — ці освячують ряд, коли присутні в ньому. І позаяк вони освячують усіх хто сидить у ряду, їх називають святителями рядів. Промовці брахмо кажуть, що навіть одна людина, яка виявляється нащадком батьків, котрі були вчителями Вед і, яка сама є вчителем Вед, освячує цілком сім миль усього навколо неї.

Якщо, хтось, не рітвідж і не вчитель Вед, приймає найперше місце в шраддсі, навіть з дозволу інших рітвіджів там, він, речуть, тією дією своєю, бере гріхи всіх хто сидить у ряду. Якщо ж, з іншого боку, він, бува, обізнаний на Ведах і вільний від усіх цих вад, які гадають, плямують ряд, він не вважається, о царю, занепалим, приймаючи найперше сидіння в шраддсі. Така людина тоді дійсно освячує ряд. З цих причин, о царю, ти повинен правильно вивчити брахманів, перш ніж запросити їх на шраддху. Ти повинен запросити тільки тих серед них, що присвячені обов'язкам встановленим для їх касті і, які народжені в хороших сім'ях, а так само мають велику вченість.

Той, хто виконує шраддху для годування тільки його друзів, чії хаві не задовольняють божеств і прашурів, не зможе піднятися на небеса. Той, хто збирає своїх друзів і родичів тільки з нагоди шраддхи, яку він виконує, не стежачи за правильністю вшанування гідних осіб, запрошуючи і годуючи їх, не може піти після смерті шляхом богів, що освітлює його і звільняє від усіх лих і перешкод. Людина, яка виконує шраддху

лише як привід для збору його друзів, ніколи не увінчається успіхом на небесах. Воістину, людина, яка перетворює шраддху на привід для зустрічі з друзями, віддаляється від небес ніби птах віддаляється від жердини, коли ланцюг, що прив'язує його переривається. Таким чином, хто виконує шраддху, не повинен запрошувати, у таких випадках, своїх друзів. Він може робити подарунки багатством їм ув інших випадках, збираючи їх разом. Хаві і Каві, пропоновані у шраддсі, повинні бути віддані не друзям, не ворогам, а тільки стороннім або неупередженим. Як насіння посіяне на безплідний ґрунт не проростає, або як той, хто не сів не одержить врожаю, так само у цьому випадку та запропонована шраддха, що з'їдають негідні люди, не дає плодів ні тут, ні надалі. Той брахман, якого позбавлено вивчення Вед, мов пожежа у траві чи соломі, незабаром згасає він так само, як та пожежа. Підношення в шраддсі не слід давати йому, так само як узливання не варто лити на попелище жертвовного вогню. Коли приношення в шраддсі міняється виконавцем на інше, замість того, щоб віддати це гідній людині, то вони вважаються в якості подарунків пішачам. Такі приношення не радують ні богів, ні пращурів. Замість досягнення іншого світу, такі блукають навколо саме тут, наче корова, що втратила теля, niche по загорожі. Як ті узливання пряженого масла, вилиті на погашений попіл жертвовного вогню ніколи не досягають або богів, або предків, так само подарунок зроблений танцюристу чи співакові, або дакшина надана брехунові чи зрадливій людині, не приносить жодної заслуги. Дакшина, яка дана брехунові або зрадливій людині, руйнує як дарувальника, так і отримувача, без будь-якої користі їм. Така дакшина руйнівна й гідна осуду. Предки людини, яка робить її, мусять упасти зі шляху божеств. Боги знають їх брахманами, які завжди йдуть, о Юдхіштхіро, в межах створеного ріши, які знайомі з усіма обов'язками і у яких є тверда віра в їх дієвість.

Ті брахмани, які присвячені вивченню Вед, знанням, покутам і справам, о бгарато, повинні бути відомі як ріши. Приношення на шраддху повинні бути дані тим, які присвячені знанням. Воістину, вони вважаються людьми, які ніколи не говорять погано про брахманів. Ті люди ніколи не повинні їсти при шраддсі, які погано говорять про брахманів під час розмов на зборах. Якщо брахмани, о царю, огуджені, вони знищать три покоління наклепника. Це проголошено, о царю, мудрецьями-вайкханасами. Брахмани, знайомі з Ведами, повинні бути розглянуті заздальгідь. Чи комусь подобаються вони, чи відчуває неприязнь до них, йому слід дати таким брахманам запропоноване у шраддсі. Та людина, яка годуватиме тисячі й тисячі негідних брахманів, набуває заслуги, яку досягає той хто нагодує навіть одного брахмана, якщо останній, бува, обізнаний на Ведах, о бгарато!

Так вістить розділ дев'яностий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 91

Юдхіштхіра спитав:

Ким була вперше задумана шраддха, і в який час? Яка також її суть? У часи, коли світ був населений тільки нащадками Бхрігу і Ангїраса; хто був муні, який започаткував шраддху? Які дії не слід виконувати у шраддху? Що це за шраддхи, в яких плоди і коріння запропоновані? Яких видів рису також слід уникати в шраддхах? Повідж мені все це, о діду!

Бгішма відповів:

Послухай мене, о правителю мужів, як я оповім тобі про те, як шраддха була запроваджена, час такого запровадження, сутність обряду і муні, який задумав це. Від самонародженого Брахми пішов Атрі, о ти, з роду Куру. У роду Атрі народився муні на ім'я Даттатрейя. Даттатрейя мав сина на ім'я Німі, сповненого багатством аскетизму. Німі мав сина на ім'я Шріматі, який був наділений великою красою. Після закінчення повної тисячі років, Шріматі, пройшовши суворі покути, піддався впливу часу і покинув цей світ. Його батько Німі, здійснивши очисні [обряди за ритуалом](#),⁴⁶ викладені в статуті, сповнився великого суму, думаючи постійно про втрату сина. Думаючи про ту причину печалі, піднесений Німі зібрав різні приємні речі, харчі та напої, на чотирнадцятий місяцевий день. На наступний ранок він устав з ліжка. Боляче його серцю було від горя, коли він піднявся після сну в той день — та він відкинув це через одну річ, яку виконував. Його розуму вдалося зайняти себе іншими питаннями. Із зосередженою увагою він тоді задумав шраддху. Всі ті речі його власної їжі, що складаються з плодів і коріння, та всі ті види зерна, приємні йому, були ретельно продумані тим мудрецем, сповненим багатством покаяння. У день нового місяця він запросив декілька гідних брахманів у свою оселю. Сповнений великої мудрости, Німі змусив їх сісти на сидіннях з трави куша і вшанував їх, обходячи їх прадакшиною. Підійшовши до сімох таких брахманів, яких він запросив у свою оселю разом, могутній Німі дав їм їжі, що складалася з рису шьямака, без солі.

Під ногами тих брахманів, зайнятих їжею, що була подана їм, трохи трави куша було розстелено на сидіннях, які вони займали, з верхніми кінцями стеблинок спрямованих на південь. З чистим тілом і розумом, і з зосередженим увагою, Німі, розмістивши ці стебла священної трави зазначеним вище способом, запропонував рисовий корж за свого мертвого сина, вимовляючи його ім'я і сім'ю. Зробивши це, той найперший з муні наповнився жалем при думці, що виконав справу не закладену, наскільки йому було відомо, в будь-якому зі священних писань. Дійсно, зажурений, він почав думати про те, що він зробив. «Ніколи не робили до цього муні, на жаль, те, що я зробив! Як же мені, за те, що вчинив діяння не освячене, не бути проклятим брахманами, як виконавцем незнайомих обрядів?». Потім він подумав про першого родоначальника його роду. Тільки-но він замислився, Атрі, наділений багатством покаяння, прийшов туди.

Поглянувши на нього, надзвичайно змученого від горя через смерть сина, Атрі втішив його безсмертними приємними порадами. Він сказав йому: «О Німі, цей обряд, який ти задумав, це жертва на честь пітарів. Не бійся, о багатий покутами! Сам прабатько Брахма, у минулі часи, визначив його! Цей обряд, задуманий тобою, був висвячений Самонародженим. Хто ще, крім Самонародженого міг би освятити цей обряд в шраддсі? Я нині повідаю тобі, о сину, відмінні приписи, викладені стосовно шраддхи. Освяченому самим Самонародженим, о сину, слідує ти цьому. Послухай мене спершу! Насамперед виконавши Карану на священний вогонь за допомогою мантрів, о багатий покаяннями, слід завжди лити наступне узливання Богу вогню, Сомі і Варуні. Вішвадевам також, котрі є завжди сподвижниками пращурів, Самонароджений тоді визначив частку приношень. Земля також, як богиня, яка підтримує приношення на шраддху, має потім бути прославлена під іменами Вайшнавї, Кашьяпі, і невичерпно. Коли вода принесена для шраддхи, то бога Варуну, велемогутнього, слід уславити. Після цього, обоє, Агні і Сома, мають бути викликані з благоговінням і власкавлені узливанням, о безгрішний. Ці божества, що названі на ім'я пітари, були створені Самонародженим. Інші також, велеблагословенні, ушнапса, були створені ним. Для всіх цих, частки були визначені в жертвопринесеннях шраддха. Власкавленням усіх цих божеств на шраддху, предки осіб, які здійснюють їх, звільняються від усіх гріхів. Пітарів, згаданих вище, як тих, які створені Самонародженим — налічують сім. Вішвадеви мають Агні їх устами, бо саме через Агні вони харчуються, згадані вже раніше. Я зараз назву імена тих піднесених божеств, які заслуговують вчинення жертвопринесення на шраддху. Це імена: Бала, Дхрїті, Віпапа, Пуньякрїт, Павана, Паршні, Кшемак, Дівішану, Вівасват, Вірьяват, Хрїмат, Кїртїмат, Крїта, Джїтатман, Мунівірья, Дїптароман, Бхаянкара, Анукарман, Пратїя, Прадатрї, Аншумат, Шайлабха, Парамакродхі, Дхїрошні, Бхупатї, Шраджа, Ваджрїн і Варї — це вічні вішвадеви. Є й інші, чїї імена також Відьютварчас, Сомаварчас і Сурьяшрї. Інші також визначені серед них, а саме, Сомапа, Сурьясавїтра, Даттатман, Пундарїяка, Ушнабха, Набхода, Вішвайю, Дїпті, Чамухара, Суреша, Вїюматї, Шанкара Бгава, Іша, Картрї, Крїті, Дакша, Бхувана, Дївья, Кармакрїт, Ганїта Панчавірья, Адїтья, Рашмїмат, Шаптакрїт, Сомавачас, Вішвакрїт, Кавї, Анугоптрї, Сугоптрї, Наптрї та Ішвара — ці велеблагословенні, перелічені вішвадеви. Вони вічні і обізнані з усім, що відбувається в Часї.

Види рису, які не повинні бути запропоновані у шрадсі — це кодрава і пулка. Ашшафотїда також, серед того, що використовується в приготуванні їжі, не повинна пропонуватися, а також цибуля, часник, плоди олійної морїнгї і багунїї, м'ясо тварин, убитих отруйними стрїлами, усі види гарбуза, кабак і чорна сіль. Інші речі, які не повинні бути запропоновані на шраддху суть: м'ясо домашніх свиней; м'ясо всіх тварин не забитих для жертвопринесення; чорний кмин; сіль, виду названого Від; коріння назване Шїтапакі; всі паростки, на взїрець бамбука, а також водяний горїх. Всі види солї повинні бути виключені з приношень, прийнятих на шраддсі, а також плоди джамболана. Всі речі, знову ж таки, на які будь-хто плюнув або на які впали сльози, не повинні пропонуватися для шраддхи. Серед приношень, запропонованих пращурам або з Хавї і Кавї запропонованих божествам, зелень названа сударшана не повинна бути. Хавї змішана з нею неприйнятна для пітарів.

З того місця, де шраддха виконується, чандал і швапача мусять піти, а також усі, хто носить жовтий одяг, та особи, що страждають на проказу, або ті, які були вигнані за порушення, або той, хто винний у вбивствї брахмана або брахман змішаного походження або той, хто є родичем вигнанця. Всі вони повинні бути відіслані мудрими з місця, де виконується шраддха!».

Сказавши ці слова у минулі часи, до ріши Німі, з його власного роду, прославлений Атрі, сповнений багатства покаяння, тоді повернувся до зборів Прабатька на Небесах.

Так вістить розділ дев'яносто перший в Анушасанапарвї великої Магабгарати.

Розділ 92

Бгішма мовив:

Після Німі, що діяв так, як описано вище, всі великі ріши почали приносити жертву на честь пращурів, так звану шраддху, відповідно до обрядів викладених у настанові. Твердо присвячені їм у виконанні всіх обов'язків, ріши, виконавши шраддхи, почали також пропонувати підношення пращурам святою водою, з увагою. Внаслідок, однак, приношень зроблених особами всіх каст пращурам, предки почали перетравлювати ту їжу. Незабаром вони, а також божества з ними, почали страждати від нетравлення. Дійсно, страждаючи від купи їжі, яку всі люди почали давати їм, вони відправилися до Соми. Підійшовши до Соми вони сказали: «На жаль, велика наша скорбота через їжу, яку пропонують нам у шраддсі. Визнач ти, що необхідно для полегшення!». Сома їм відповів: «Якщо, о боги, ви бажаєте отримати полегкість, відправляйтеся тоді в оселю Самонародженого. Саме він зробить те, що для вашого блага!». По цих словах Соми, божества і предки тоді рушили, о бгарато, до Прабатька, коли він сидів на вершині гори Меру.

Божества рекли:

О прославлений, від їжі, яку пропонують нам у жертви і шраддхи, ми зараз надзвичайно страждаємо. О володарю, зроби нам благо і вчини те, що буде для нашого гаразду!». Почувши ці слова їх, Самонароджений сказав їм у відповідь: «Ось Бог вогню сидить поруч зі мною, саме він буде робити те, що приємно вам!».

Агні сказав:

О батьки, коли шраддха виконується, ми будемо разом харчуватися жертвами від неї. Якщо ви їстимете ті приношення зі мною, ви тоді, без сумніву, перетравите їх легко!». Почувши ці слова Бога вогню, пітари зраділи серцем. Саме з цієї причини також, при прийнятті приношень у шраддхах, перша частка запропонована Богу вогню, о царю. Якщо частка приношення буде спершу дана Богу вогню на шраддху, о царю людей, [двічінароджені ракшаси](#)⁴⁷ не можуть тоді зробити якусь шкоду такій шраддсі. Бачачи Бога вогню на шраддсі, ракшаси летять від нього. Обряд шраддхи в тому, що корж повинен бути спершу запропонований померлим батькам. Далі, запропонований діду. Наступному ж прадіду. Саме такий припис щодо шраддхи. Над кожним коржем, який пропонується, подавець повинен, з пильною увагою, вимовляти мантри Савітрі. Й інша мантра також повинна бути вимовлена, а саме, до Соми, якого люблять пращури. Жінці ж, яка стала нечистою внаслідок відповідного часу, або тому, чиї вуха були відрізані, не слід дозволяти залишитися там, де виконується шраддха. Не повинна жінка, протягом приготування рису запропонованого в шраддху, подавати від Готри, іншої, ніж тій людині, яка виконує шраддху. Під час переходу річки, слід запропонувати принесення водою до своїх пращурів, називаючи їх усіх. Дійсно, коли людина приходить до річки, слід власкавити своїх предків підношенням води. Запропонувавши підношення води спершу предкам власного роду, потрібно наступне таке ж підношення запропонувати своїм померлим друзям і родичам. Коли людина перетинає потік на візку запряженому парою волів строкатих відтінків, або перетинає потік на човнах, пітари очікують приношення водою. Ті, що знають це, завжди пропонують піднесення водою із зосередженою увагою пращурам. Кожні два тижні, в день нового місяця, слід робити підношення своїм померлим предкам. Зростання, тривалість життя, сила та добробут стануть досяжні через відданість предкам. Прабатько Брахма, Пуластья, Васіштха, Пулаха, Ангїрас, Крату і великий мудрець Кашьяпа — ці, о володарю роду Куру, вважаються великими майстрами Йоги. Вони залічені до пітарів. Саме таким є високий обряд щодо шраддхи, о царю! Через шраддхи виконані на землі, покійні представники одного роду звільняються від страждання. Тож, о царю роду Куру, я виклав тобі, згідно приписів, таїнства щодо шраддхи. Ще раз я повинен оповісти тобі про подарунки.

Так вістить розділ дев'яносто другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 93

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Якщо брахмани, які дотримуються обітниць посту, їдять, на запрошення брахмана, Хаві запропоноване в шраддху, чи можуть вони бути звинувачені в злочині або порушенні своєї обітниць, або вони повинні відмовитися від запрошення брахмана, коли таке запрошення отримано ними? Скажи мені це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Нехай ті брахмани їдять, спонукувані бажанням, котрі виконують такі обітниць, що не вказані у Ведах. Що стосується тих брахманів, проте, які дотримуються обітниць зазначених у Ведах, то вони вважаються винними у порушенні їх обітниць, о Юдхїштхіро, при вживанні в їжу Хаві у шраддху на прохання того, хто виконує її.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Деякі люди кажуть, що піст це покаяння. Чи покаяння справді ототожнюється з постом, чи це не так? Скажи мені це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Люди вважають звичайним піст протягом місяця або півтори, в якості покаяння. Правда, проте, така, що той, хто умертвляє власне тіло, не вважається чи то аскетом, чи обізнаним на обов'язку. Зречення, натомість, вважається кращою з покут. [Брахман завжди повинен утримуватися від їжі](#)⁴⁸ і дотримуватися обітниць брахмачарї. Брахман завжди практикує самозречення навіть утриманням мови, і читати Веди. Брахман повинен одружитися і оточити себе дітьми та родичами, з бажання досягнення праведности. Він завжди повинен пильнувати. Він повинен утримуватися від м'яса. Він повинен завжди читати Веди і священні писання. Він повинен завжди говорити правду і практикувати самоприборкання. Він повинен їсти вігхасу, тобто, те, що залишається після богів і гостей. Справді, він повинен бути гостинними до всіх хто приходить у його оселю. Він повинен завжди споживати амрїту, їжу, яка залишається у будинку після всієї родини, в тому числі гостей і слуг. Він повинен належним чином дотримуватися усіх обрядів і здійснювати жертвопринесення.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Як може хтось вважатися, як такий, хто завжди тримається посту? Як може хтось дотримуватися обітниць? Як, о царю, може хтось стати споживачем вігхаси? Що роблячи, може людина, сказано, знайти гостей?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Той, хто приймає їжу тільки вранці і ввечері в запропоновані години і утримується від їжі протягом часу між ними, кажуть, стриманий у їжі. Той, хто кохається лише з його законною дружиною і тільки у відповідний час, вважається дотримуватися обітниць брахмачарї. За постійне дарування, людина вважається правдивою у слові. Утримуючись од м'яса усіх тварин, забитих просто так, людина вважається — [не їсть м'яса](#).⁴⁹ Роблячи подарунки, людина очищається від усіх гріхів, а утриманням від сну вдень, вважається завжди бадьорою. Той,

хто завжди їсть те, що залишається після гостей і слуг, речуть, завжди їсть амріту. Той, хто утримується від їжі до того як пойдуть брахмани, вважається досягає небес таким утриманням. Той, хто їсть те, що залишається після приношень божествам, прашурам, родичам та утриманцям, речуть, їсть вігхасу. Такі люди набувають багатьох світів блаженства в оселі самого Брахми. Там, о царю, вони живуть у товаристві апсар і гандхарвів. Дійсно, вони розкошують і користуються всіма розвагами і задоволеннями у тих світах, з божествами, гостями і пітарами у товаристві, в оточенні своїх дітей і онуків. Саме таким є їх високий кінець.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Люди, бачимо, роблять різноманітні види дарів брахманам. Яка, все ж, різниця, о діду, між дарувальником і одержувачем?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Брахман приймає подарунки від того, хто праведний, а не від неправедного. Якщо дарувальник праведний, одержувач бере трохи вини. Якщо, з іншого боку, дарувальник буває неправедним, одержувач падає в пекло. Про це оповідають стару історію розмови між Врішадарбхі та сімома ріши, о бгарато. Кашьяпа, Атрі, Васіштха, Бхарадваджа, Гаутама, Вішвамित्रа, Джамадагні і цнотлива Арундхаті, дружина Васіштхи, всі разом мали служницю на ім'я Ганда. Шудра на ім'я Пашушакха одружився на Ганді і став її чоловіком. Кашьяпа та інші, у минулі часи, дотримувалися суворох покут і бродили світом, бажаючи досягнення вічного світу Брахми за допомогою Йога-медитації. Приблизно в цей час, о радосте куру, сталася сильна посуха. Страждаючи від голоду, весь світ живих істот став надзвичайно слабким. На жертвопринесенні, яке було проведене у минулі часи сином Шиві, він віддав рітвіджам сина свого, як жертвний дарунок. Приблизно в цей час, не наділений довголіттям, яким і був цар, він помер од голоду. Названі ріши, змучені від голоду, наблизилися до мертвого царя і сіли навколо нього. Справді, ті найперші мудреці, бачачи сина його, на чиєму жертвопринесенні вони виконували обов'язки, о бгарато, так от померлим від голоду, почали готувати тіло в посудині, спонукувані муками голоду. Позаяк уся їжа зникла зі світу людей, ті подвижники, бажаючи врятувати їх життя, вдалися, для виживання, до такого жалюгідного способу. Поки вони те робили, син Врішадарбхи, цар Шавья, під час своїх блукань, натрапив на тих ріши. Отже, він зустрів їх на своєму шляху, коли вони готували мертве тіло, спонукувані муками голоду.

С и н В р і ш а д а р б х и с к а з а в :

Прийміть дарунок від мене, що негайно позбавить вас усього. Тож, прийміть ви дарунок для підтримки вашого тіла! О аскети наділені багатством покаяння, послухайте мене, я повідаю, яке у мене є багатство! Той брахман, який просить у мене подарунок завжди дорогий мені. Воістину, я дам вам тисячу мулів. Кожному з вас я дам тисячу білих корів, найперших у швидкості, кожну у супроводі бика, й кожна з яких має гарне теля, а, отже, дає молоко. Я також дам вам тисячу білих биків, з кращих порід і здатних переносити важкі вантажі. Я також дам вам велику кількість корів, гарної вдачі, найперших у своєму виді, всі гладкі, й кожна з яких народила своє перше теля, та при надії на друге. Скажіть мені, що ще мені дати з найкращих сіл, зерна, ячменю чи навіть рідкісних і коштовних каменів. Не їжте це, неістівне. Скажіть мені, що я повинен дати вам на підтримку вашого тіла?

Р і ш и м о в и л и :

О царю, прийняття подарунків од царя дуже приємне спершу, але це отрута в кінці. Знаючи це добре, чому ти, о царю, спокушаєш нас тоді цими пропозиціями? Тіло брахмана є полем божеств. Аскезою воно очищається. Тоді, знову ж, вшануванням брахмана, радують божеств. Якщо брахман приймає пожертви, зроблені йому царем, він втрачає таким прийняттям заслугу, яку він інакше придбає своїми покутами в той день. Безперечно, таке прийняття нищить ту заслугу, так само як палаюча пожежа поглинає ліс. Хай щастить тобі, о царю, за подарунки, які ти робиш тим, хто просить у тебе!

Говорячи йому ці слова, вони покинули місце, йдучи іншим шляхом. Плоть тих піднесених, яких мали намір приготувати, залишилася не приготовленою. Дійсно, відмовившись від цієї плоті, вони пішли і увійшли в ліс у пошуках їжі. Після цього радники царя, за наполяганням свого господаря, з'явилися в цих лісах, нарвали трохи фіги і намагалися віддати це тим мудрецам. Радники царські, набравши трохи ті фіги і додавши золота та інше, прагнули змусити тих аскетів це прийняти. Атрі взяв трохи тих фіг, і знайшовши їх важкими, відмовився прийняти. Він сказав: «Ми не позбавлені знання. Ми не дурні! Ми знаємо, що є золото в цих фігах. Наші відчуття ще при нас. Дійсно, ми пильнуємо, а не спимо. Якщо приймемо в цьому світі, теє матиме гіркі наслідки далі. Той, хто шукає щастя і тут, і надалі, ніколи не повинен приймати це!».

В а с і ш т х а с к а з а в :

Якщо ми приймаємо хоча б одну золоту монету, це буде зараховано, як сто чи навіть тисяча, у визначені вад, що додаватимуться до прийняття. Тому, якщо ми приймаємо багато монет, ми неодмінно надалі досягнемо нещастя завершенням!

К а ш ь я п а м о в и в :

Весь рис та ячмінь на землі, все золото, тварини і жінки, які не є на світі, не здатні вдовольнити бажання однієї особи. Отже, мудрий повинен, розсіюючи жадібність, прийняти спокій!

Б х а р а д в а д ж а с к а з а в :

Роги Руру, після їх першої появи, починають рости з ростом тварини. Жадоба ж людині навіть подобається. Вона не має упину!

Г а у т а м а с к а з а в :

Всі речі, які існують у світі не здатні задовольнити навіть одну людину. Людина подібна океану, бо вона ніколи не може бути заповнена, так само, як океан ніколи не можуть заповнити всі води річок, що стікаються в нього.

В і ш в а м и т р а м о в и в :

Коли одне бажання, дороге людині, вдовольняється, зростає негайно інше, що вдовольнити вона бажає і яке пронизує її мов стріла.

Д ж а м а д а г н і м о в и в :

Утримання від прийняття дарунків підтримує покути, як їх основу. Прийняття, натомість, руйнує те багатство заслуг покаяння.

А р у н д х а т і в и р і к :

Деякі люди мають думку, що речі світу можуть бути збережені з метою витратити їх на придбання праведности, на дари та жертви. Я гадаю, однак, що придбання праведности краще, ніж те мирське багатство.

Г а н д а м о в и л а :

Коли ці мої володарі, наділені великою потугою, так сильно бояться цього, що виглядає наче великий жах, слабка людина, якою я є, боїться цього ще більше.

П а ш у ш а к х а с к а з а в :

Багатство в праведності надзвичайне. Немає нічого вище цього. Те багатство відоме брахманам. Чекаю на них, як їх слуга, лише у навчанні значення цього багатства.

Р і ш и м о в и л и :

Хай щастить за ці дари, що він робить і, який є царем народу цієї землі. Нехай його подарунок буде успішним, хто послав ці плоди нам із золотом в них.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Сказавши ці слова, ті ріши, суворі в обітницях, відмовившись від фіг із золотом в них, залишили те місце і пішли куди забажали.

Р а д н и к и м о в и л и :

О царю, дізнавшись про золото всередині фіг, ріши пішли! Хай буде відомо тобі!

Б г і ш м а в і в д а л і :

На такі слова його радників, цар Врішадарбхи розгнівався на всіх тих ріши. Справді, заचाївши помсту їм, цар увійшов у свої покої. Дотримуючись суворих покут, він вилив на його священний вогонь узливання пряженого масла, супроводжуючи кожне промовлянням мантрів. З того вогню там тоді виник, внаслідок заклинання, подобою здатний вразити кожного страхом. Врішадарбхі назвав її Ятудхані. Та подоба, що виникла від заклинань царя, виглядала жахливо, мов Остання Ніч, і з'явившись, стала перед царем зі складеними долонями. Звертаючись до царя Врішадарбхи, вона сказала: «Що мені виконати?».

В р і ш а д а р б х і м о в и в :

Иди і слідуй за сімома ріши, а також Арундхаті й чоловіком їх служниці, і самою служницею, і зрозумій, який смисл в їхніх іменах. З'ясувавши імена їх, убий їх усіх. Після вбивства їх ти можеш піти куди забажаєш.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Кажучи — «Хай буде так!», раکشасі Ятудхані, в її справжній подобі, рушила до лісу в якому великі мудреці блукали у пошуках їжі. Дійсно, о царю, ті великі ріши, з Атрі разом, блукали лісом, харчуючись плодами і корінням. Під час своїх мандрів вони побачили жебрака з широкими плечима, повними руками і ногами, добре вгодованим лицем та животом. Товстими кінцівками своїми, він блукав разом із собакою. Бачачи, того жебрака, чий кінцівки були добре розвинені і красиві, Арундхаті вигукнув, звертаючись до ріши: «Ніхто з вас ніколи не в змозі показати такі добре розвинені риси!».

В а с і ш т х а м о в и в :

Священний вогонь цієї людини не подібний нашому, бо в час коли він збирається лити узливання на нього вранці і ввечері, ніхто з нас не в змозі зробити те ж саме. Саме тому ми бачимо обох — його і його собаку так добре розвиненими.

А т р і м о в и в :

Ця людина не відчуває голоду, як ми. Її сила, як наша, не йде на зменшення. Придбані найбільш важко, його Веди, як наші, не зникли. Отже, це те, що ми бачимо, [і він, і його собака добре розвинені](#).⁵⁰

В і ш в а м и т р а с к а з а в :

Ця людина не так, як ми, не можемо дотримуватись вічних обов'язків оголошених у писаннях. Я став бездіяльним. Я відчуваю голод. Я втратив знання, які я придбав. Ця людина не подібна нам у цьому. Тому я бачу і її, і її собаку так добре розвиненими.

Д ж а м а д а г н і м о в и в :

Ця людина не думає про своє щорічне зберігання зерна і палива, ми ж змушені це робити. Тож я бачу її і її собаку так добре розвиненими!

К а ш ь я п а м о в и в :

Ця людина не має, як ми четверо, братів однієї крові, які жебрують від хати до хати, вимовляючи слова: «Дайте, дайте!», Тож, я бачу її і її собаку так добре розвиненими.

Б х а р а д в а д ж а в и р і к :

Ця людина не шкодує, як ми, за тим, через осуд і прокляття її дружини. Вона не зробила таких неприємностей і безглуздя. Тому я бачу її і її собаку так добре розвиненими!

Г а у т а м а с к а з а в :

Ця людина омиває, не як ми, тільки три ділянки вкритої травою куша, і однією шкурою «ранку», кожній з яких знову ж, три роки. Тому, через це, я бачу її і її собаку так добре розвиненими!

Б г і ш м а п р о д о в ж у в а в :

Мандрівний жебрак бачачи тих великих ріши підійшов до них і звернувся, торкнувшись їх рукою за звичаєм. Розмовляючи тоді один з одним про складність отримання прожитку в цьому лісі і, як наслідок, можливість відчувати муки голоду, всі вони покинули це місце. Дійсно, вони блукали пустощами, всі прагнучи до спільної мети, назбирати плодів та корінь для прожитку. Одного дня, коли вони блукали так, то побачили гарне озеро, поросле лотосами. Його береги були вкриті деревами, що щільно стояли одне до одного. Води озера були чистими і прозорими. А лотоси, що прикрашали озеро були всіх відтінків ранкового сонця. Листя, що плавало на воді, було кольору лазуриту. Різні види водних птахів бавилися на його плесі. Був тільки один шлях, що веде до нього. Береги були не грузькі, а доступ до води легким. Викликана Врїшадарбхою ракшасі, жадлива виглядом, яка виникла з його заклинань і звалася Ятудхані, охороняла озеро. Ті найперші з ріши з Пашушакхою разом, попрямували до озера, яке охороняла Ятудхані, бо в ньому можна було збирати деякі стебла лотосу для їжі. Побачивши Ятудхані, жадливу виглядом, що стояла на березі озера, ті великі ріши звернулися до неї, кажучи: «Хто ти, що так стоїш на самоті в цьому пустельному лісі? Кого ти чекаєш тут? Яка, насправді, твоя мета? Що ти робиш на берегах цього озера прикрашеного лотосами?»

Я т у д х а н і с к а з а л а :

Не має значення, хто я. Я заслуговую того, щоб не бути запитаною стосовно мого імені, роду і намірів. Ви, сповнені багатства покути, знайте, я поставлена охороняти це озеро.

М у д р е ц і м о в и л и :

Всі ми голодні. Ми не маємо нічого аби поїсти. З твого дозволу ми б зібрали трохи стебел лотосу!

Я т у д х а н і н а т е є :

Згідно з угодою, візьміть стебел лотосу, як ви бажаєте. Ви мусите, один за одним, повідомити мені ваші імена. Тоді ви зможете негайно узяти стебел!

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Впевнені, що її звать Ятудхані і, що вона стояла там аби вбити їх, після того як дізнається значення їхніх імен і ступінь їх сили, Атрі, змучений голодом, звернувся до неї, і сказав такі слова.

А т р і с к а з а в :

Мене звать Атрі, бо я очищую світ од гріха. Тричі вивчаючи Веди, знову ж, кожен день, я зробив дні мої ночами. То, знову ж, не ніч, в яку я не вчив Веди. Тому я називаюся Атрі, о прекрасна пані!

Я т у д х а н і с к а з а л а :

О велесайний, пояснення твого імені, яке ти дав мені, незрозуміле для мене. Тож, піди і занурся в це водойму з лотосами!

В а с і ш т х а м о в и в :

Я наділений багатством, яке складається з Йоги, якій властива могутність тощо, я веду, знову ж таки, домашній спосіб життя, і я вважаюсь найпершим з усіх осіб, які ведуть такий спосіб життя. Внаслідок того наділення таким багатством, що я живу, як домогосподар, і мого положення, як найпершого з усіх домогосподарів, мене звать Васіштха.

Я т у д х а н і н а т е є :

Мовне пояснення імені твого, цілковито незрозуміле мені, в такій мірі, що перекручено, а початкове коріння нерозбірливе. Іди і занурся в це озеро лотосів!

К а ш ь я п а с к а з а в :

Я завжди захищаю своє тіло, а в наслідок мого покаяння я наділений сьайвом. Позаяк захищаю тіло і через це сьайво від мого покаяння, мене почали називати Кашьяпа!

Я т у д х а н і р е к л а :

О велесайний, дане тобою мовне пояснення твого імені цілком незрозуміле мені. Іди і занурся-но в це озеро заповнене лотосами!

Б х а р а д в а д ж а м о в и в :

Я завжди підтримую моїх синів, моїх учнів, богів, брахманів і свою дружину. Внаслідок такої підтримки усіх з легкістю, мене звать Бхарадваджа!

Я т у д х а н і с к а з а л а :

Твоє мовне пояснення імені свого зовсім незрозуміле мені, через багато перегинів коренів. Іди і занурся в це озеро заповнене лотосами!

Г а у т а м а м о в и в :

Я переміг небо і землю за допомоги стриманості. Внаслідок мого погляду на всіх істот і речі однаково, я ніби бездимний вогонь. Тому я не можу бути підкореним тобою. Коли, знову ж, лишень я народився, сьайво мого тіла розсіяло навколишню темряву. Тому я називаюся Гаутама!

Я тудхані мовила :

Пояснення, яке ти дав мені про ім'я твоє, о великий подвижнику, незрозуміле мені. Иди і занурся в це озеро лотосів!

Вішвамитра сказав :

Божества всесвіту мої друзі. Я також друг всесвіту. Отже, о Ятудхано, знай, що мене називають Вішвамитра!

Я тудхані мовила :

Твоє пояснення про ім'я своє, мені незрозуміле через поплутання коренів. Иди і занурся в це озеро лотосів!

Джамадагні мовив :

Я виник з жертвовного вогню богів. Тому я звуся Джамадагні, о прекраснолиця!

Я тудхані сказала :

Мовне пояснення твоє мені, о великий аскете, імені твого, невтямки для мене через перекручення значень різноманітних. Ходи і занурся в це озеро лотосів!

Арундхаті мовила :

Я завжди залишаюся на боці мого чоловіка, і тримаю землю разом із ним. Я завжди прихиляю серце мого чоловіка до себе. І, з цих причин мене називають Арундхаті!

Я тудхані сказала :

Пояснення дане тобою мені про ім'я твоє, зовсім незрозуміле мені через зміну коренів. Иди і занурся у це озеро лотосів!

Ганда мовив :

Ганда означає частину щоки. Оскільки у мене ця частина трохи піднята над іншою, я, о та, що виникла з жертвовного вогню Сайвї, звуся Ганда!

Я тудхані сказала :

Пояснення, яке ти дав мені стосовно імені твого, зовсім незрозуміле мені через перекручення значень. Ходи і занурся в це озеро лотосів!

Пашупака мовив :

Я захищаю і піклуюся про всіх тварин, яких я бачу, і я завжди дружній до усіх тварин. Тому мене називають Пашупака, о ти, яка виникла з жертвовного вогню царя Врішадарбхи.

Я тудхані мовила :

Пояснення твої свого імені, зовсім незрозумілі мені через перекручення основ. Иди і занурся в це озеро лотосів!

Сунахшакха («друг собак») мовив :

Я не в змозі пояснити мовою моє ім'я, на взірць цих подвижників. Але знай, Ятудхано, що мене звать Сунахшакха!

Я тудхані мовила :

Ти згадав ім'я своє лише раз. Пояснення, запропоноване тобою мені невтямки. Тож поясни це знову, о двічінароджений!

Сунахшакха сказав :

Позаяк ти не в змозі втямити моє ім'я через згадку його лише раз, я ударю тебе моєю потрійною палицею! Вражена нею, перетворишся на попіл без зволікання!

Бгішма вів далі :

Тоді вдарив по голові санньясин своєю потрійною палицею, що нагадувала покарання нанесене Брахмою, ракшасі, яка виникла із заклинань царя. [Врішадарбхі впав на землю і посипався попелом.](#)⁵¹ Таким чином знищивши могутню ракшасі, Сунахшакха встромив палицю в землю і сів на землі порослу травою. Ріши тоді, як їм подобалося, нарвали трохи лотосів і узявши декілька стебел, вийшли з озера радісні. Кинувши на землю купу лотосів, що вони зібрали з великими труднощами, вони ще раз занурилися в озеро аби принести води пращурам. Далі вони пішли до тієї частини озера, де поклали на зберігання стебла лотосу. Досягши цього місця, всі ті мужі виявили, що стебел ніде не було видно.

Мудреці мовили :

Яка гріхозна і жорстока людина вкрала стебла лотосу зібрані нами, зголоднілими?

Бгішма продовжив :

Ті найперші з двічінароджених, підозрюючи один одного, о нищителю ворогів, рекли: «Ми повинні, кожний, поклястися в нашій невинності!». Всі ці аскети тоді, змучені голодом і труднощами, погодившись на це, поклялись.

Атрі сказав :

Хай той, хто вкрив стебло лотоса торкнеться корів ногою, омиває водою обличчя до сонця і вивчає Веди у непідхожі дні!

Васіштха мовив :

Нехай той, хто вкрив стебла лотосу утримується від вивчення Вед, або прив'язує собак, або буде жебраком-блукачем, що не дотримується статутів встановлених для цього способу життя, або буде вбивцею

людей, які прагнуть його захисту, або живе на доходи від продажу своєї дочки, або просить кошти у нищих і підлих!

К а ш ь я п а с к а з а в :

Нехай той, хто вкрав стебла лотосу промовляє всі види слів у всіх місцях, дає неправдиві свідчення у суді, їсть плоть убитих не в жертву тварин, робить подарунки не гідним особам чи гідним особам несвоєчасно, і злягається з жінками в денний час!

Б х а р а д в а д ж а м о в и в :

Нехай той, хто вкрав стебла лотосу буде жорстоким і несправедним у своїй поведінці стосовно жінок, родичів і корів. Нехай він принижує брахманів у суперечках, виставляючи напоказ своє чудове знання і майстерність. Нехай вивчає Ріг- і Яджур-, відкидаючи свого наставника! Нехай лле узливання на вогонь запалений із [сіна чи соломи](#)!⁵²

Д ж а м а д а г н і с к а з а в :

Нехай той, хто вкрав стебла лотосу буде винним у киданні покидьків і бруду у воду. Нехай його надихають почуття ворожості до корів. Нехай він буде винним у зляганні з жінками в інший час, ніж їх чистота. Нехай він викликає відразу у всіх. Нехай його підтримують кошти його дружини! Нехай він не має друзів, і нехай має багато ворогів! Нехай він буде ще одним гостем аби приймати натомість ту гостинність, яку він вчинив іншим!

Г а у т а м а м о в и в :

Нехай той, хто вкрав стебла лотосу буде винним у відкиданні Вед, вивчивши їх! Нехай він відкине три священних вогні! Нехай він буде продавцем соми! Нехай він живе з тим брахманом, який мешкає у селі де є лише один колодязь з якого воду беруть усі касти і, який одружиться на шудрянні!

В і ш в а м и т р а с к а з а в :

Нехай тому, хто вкрав стебла лотосу судилося бачити його наставників, батьків і його слуг підтриманими іншими під час свого життя. Нехай не має гарного кінця. Нехай він не буде батьком багатьох дітей! Нехай він буде завжди нечистим і негідним серед брахманів! Нехай він пишається своїм майном! Нехай він буде хліборобом у бруді і нехай буде сповненим злоби! Нехай він блукає в час дощів. Нехай буде він слугою на платі! Нехай він буде жерцем царя! Нехай він буде присутнім при жертвопринесеннях таких нечистих осіб, що не заслуговують допомоги в їх жертвах!

А р у н д х а т і м о в и л а :

Хай ту, яка вкрала стебла лотосу завжди принижує її свекруха! Хай буде вона завжди ображена своїм чоловіком! Нехай вона їсть усе гарне, що потрапить до її хати, не ділячись цим з іншими! Знехтувана родичами свого пана, нехай вона живе у хаті чоловіка і їсть наприкінці дня ледве смажене борошно! Нехай її вважають неприємною через бруд, що заплямував її! [Нехай матиме героїчного сина](#)!⁵³

Г а н д а м о в и в :

Нехай та, яка вкрала стебла лотосу завжди говорить брехню! Хай вона завжди свариться з її родичами! Нехай вона віддасть свою дочку заміж за гроші! Нехай вона їсть їжу, яку приготувала наодинці і не ділячи її ні з ким! Хай проведе усе життя своє в рабстві! Звісно, нехай та, яка вкрала стебла лотосу, швидко завагітніє через недозволене злягання.

П а ш у ш а к х а в и р і к :

Нехай той, хто вкрав стебла лотосу народитися від рабині. Нехай він матиме багато дітей і всі з них нічого не варті! І нехай він ніколи не вклонятиметься божествам.

С у н а х ш а к х а с к а з а в :

Нехай той, хто забрав стебла лотосу отримає заслугу дарування своєї дочки за дружину брахману, який вивчив усі самани і яджуши, і пильно дотримується обітниць брахмачарья. Нехай він робить остаточне омивання після вивчення усіх атхарвів!

В с і р і ш и р е к л и :

Присяга, яку ти взяв, не присяга взагалі, бо всі дії, що ти згадував вельми бажані брахманам! Очевидно, о Сунахшакхо, що ти привласнив наші стебла лотосу!

С у н а х ш а к х а м о в и в :

Стебла лотосу покладені вами і зниклі, як ви говорите, безперечно правда, бо це дійсно я вкрав їх. Перед очима у всіх вас я змусив зникнути всі стебла! О безгрішні, справа мною зроблена з бажання перевірити вас! Я прийшов сюди аби захистити вас. Та жінка, яка лежить убитою там, зветься Ятудхані. Вона мала жорстоку вдачу. Виникнувши із заклинання царя Врішадарбхи, вона прибула сюди бажаючи вбити всіх вас! До вас, аскетів наділених багатством покаяння, підбурювана тим царем, вона прийшла, але я вбив її. Лиха і гріхозна істота, що виникла з жертвовного вогню, не інакше, а отримала б ваші життя. Для вбивства її та вашої охорони, я прийшов сюди, о вчені брахмани! Знайте, що я Васав! Ви повністю звільнили себе від впливу жадоби. Внаслідок цього, ви заслужили безліч вічних світів, що виконують кожне бажання, тільки-но воно з'явиться в серці! Підіймайтесь без затримок і рушайте звідси в ті світи блаженства, о двічінароджені, приготовлені для вас!

Б г і ш м а в і в д а л і :

Великі мудреці, глибоко задоволені цим, відповіли Пурандарі, кажучи: «Хай буде так!». Вони тоді піднеслися на небеса в товаристві самого Індри. Саме так ті піднесені особи, хоча й змучені голодом, хоча й спокушали їх у такий час пропонуванням різноманітних видів приємних речей, утрималися від тої спокуси. Внаслідок такого самозречення, вони досягли небес. Бачимо, отже, що за всіх обставин треба відкидати в собі жадібність. Саме це, о царю, є вищим обов'язком. Жадоби слід позбутися. Людині, яка читає цю оповідь про діяння праведних ріши на зборах людей, вдасться заволодіти багатством. Така людина ніколи не досягне болісного кінця. Пращури, мудреці і боги — всі задоволені нею. Надалі, знову ж таки, вона отримує славу, релігійні заслуги і багатство!

Так вістить розділ дев'яносто третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 94

Бгішма повів:

Про це оповідають стару історію клятви прийнятої багатьма ріши один за одним, з нагоди перебування у священних водах. О кращий серед бгаратів, крадіжка була вчинена Індрою, а клятви були прийняті багатьма царственими і двічінародженими мудрецьми. Одного разу, ріши, зібравшись разом, прийшли до західної Прабхаси. Вони порадилися там і вирішили відвідати всі священні води на землі. Були там Шакра, Ангїрас, Каві, великий вченістю, Агастья, Нарада, Парвата, Бхрїгу, Васїштха, Кашьяпа, Гаутама, Вішвамित्रа і Джамадагні, о царю! Були також там мудреці Галава, Аштака, Бхарадваджі, Арундхаті і валакхільї, Шиві, Діліпа, Нахуша, Амваріша і царствений Яяті, Дхундхумара і Пуру. Ці найперші з мужів, поставивши піднесеного Шатакрату, вбивцю Врїтри, на чолі їх, рушили до всіх священних вод послідовно і, нарешті, досягли вищої, найсвятішої Каушики, в день повні, місяця Магха. Очистивши себе від усіх гріхів омиванням виконаним у всіх священних водах, вони нарешті прийшли до найсвятішої Брахмашари. Омиваючись у тому озері, ті ріши, наділені силою вогню, почали збирати і їсти стебла лотосу. Серед тих брахманів, деякі витягли стебла лотосу, а деякі стебла латаття.

Незабаром вони виявили, що стебла витягнуті Агастьєю і складені на березі, поцуплені кимось. Найперший з мудрих, Агастья, звертаючись до них усіх, запитав: «Хто забрав гарні стебла, що я витягнув і поклав був тут? Я підозрюю, що хтось із вас, дalebі, вчинив це. Нехай той, хто взяв їх, поверне мені назад. Ви не повинні таким чином привласнювати мої стебла! Чулисьмо, що з часом маліє сила Праведности. Цей час прийшов для нас. Отже, Праведність страждає. Це зустріч з котрої я відправлюся на небеса назавжди, поки неправедність захопить світ і встановить себе тут! Перш ніж прийде час, коли брахмани голосно вимовляючи повністю Веди в селах і містечках, закликатимуть шудр послухати їх, перш ніж прийде час, коли царі, часто проти правил Праведности, зі спонуки політики чинитимуть, я піду на небо назавжди! Перш ніж люди перестануть зважати на відмінності між нижчою, середньою і вищою кастами, я піду на небеса назавжди. Перш ніж невігластво здолає світ і огорне всі речі мороком, я піду на небеса назавжди. Перш ніж прийде час, коли сильні почнуть панувати над слабкими і розглядати їх як рабів, я піду на небеса назавжди. Звичайно, я не смію залишитися на землі й буди свідком цих речей!». Ріши, дуже стурбовані такими словами, звернулися до того великого подвижника і сказали: «Ми не крали твої стебла! Ти не повинен таїти ці підозри проти нас. О великий ріши, ми приймемо найстрашніші клятви!». Сказавши ці слова, усвідомлюючи свою невинність і бажаючи підтримати справу праведности, ті ріши й царствені мудреці тоді, почали клястися один за одним, наступними клятвами.

Бхрїгу сказав:

Нехай той, хто вкрав твої стебла, осуджує, коли його засуджують, нападає, коли нападають і їсть м'ясо з задньої кістки тварин забитих у жертву!⁵⁴

Васїштха мовив:

Нехай той, хто вкрав твої стебла, нехтує своїм вивченням Вед, в'яже собак, і стане жебраком у місті або містечку!⁵⁵

Кашьяпа мовив:

Нехай той, хто вкрав твої стебла, продає всі речі в усіх місцях, привласнює вклади і дає неправдиві свідчення!

Гаутама сказав:

Хай той, хто вкрав твої стебла, живе виказуючи пиху до всіх речей, з розумінням, що не бачить усіх істот однаковими, і завжди віддає себе впливам бажань і гніву! Нехай він буде сіячем,⁵⁶ і нехай буде злобливим!

Ангїрас вірїк:

Нехай той, хто вкрав твої стебла, буде завжди нечистим! Нехай він буде негідним брахманом, за свої провини. Нехай в'яже собак. Нехай він буде винним у вбивстві брахмана. Нехай буде несхильним до спокути після скоєння злочину!

Дхундхумара мовив:

Нехай той, хто вкрав твої стебла, буде невдячним до своїх друзів! Нехай він народиться у шудрянні! Нехай їсть сам усяку гарну їжу увійшовши в дім, не розділяючи її з іншими!

Діліпа мовив:

Хай той, хто вкрав твої стебла, опуститься у світі убозтва і ганьби, які приготовлені для того брахмана який живе у селі, що має лише один колодязь, і, який злягається з шудряною!

П у р у м о в и в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, стане лікарем! Хай він живе на доходи своєї дружини! Нехай бере собі кошти для існування у свого тестя!

Ш у к р а с к а з а в :

Хай той, хто вкрав твої стебла, їсть плоть убитих не в жертву тварин! Нехай він кохається вдень! Нехай він буде слугою царя!

Д ж а м а д а г н і м о в и в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла вивчає Веди у заборонені дні або випадки. Нехай годує друзів на шраддху виконану ним! Хай їсть шраддху шудр!

Ш и в і в и р і к :

Нехай той, хто вкрав твої стебла помре не творячи вогню для щоденного поклоніння! Хай він буде винним у перешкоджанні здійснення жертвопринесень інших! Нехай він сваритися з тими, хто дотримується покут!

Я я т і м о в и в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, буде винним у любощах зі своєю дружиною, коли їй не час, і, коли він сам дотримується обітниць й носить зв'язане волосся на голові! Нехай він також нехтує Ведами!

Н а х у ш а с к а з а в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, живе дома після того як складе обітницю жебрацтва! Нехай він діє як йому заманеться і без будь-яких обмежень, після проходження обряду посвяти на жертвопринесення або якогось урочистого обряду! Хай він бере кошти за навчання учнів якимсь знанням, яким останні прийшли навчитися!

А м б а р і ш а м о в и в :

Хай той, хто вкрав твої стебла, буде жорстоким і несправедливим у своїй поведінці стосовно жінок, родичів і корів! Нехай він буде винним також у вбивстві брахмана!

Н а р а д а в и р і к :

Нехай той, хто вкрав твої стебла буде тим хто ототожнює тіло з душею! Нехай вивчає писання з негідним наставником! Нехай він оспіває Веди, ображаючи на кожному кроці правила гарної вимови! Нехай його зневажають усі його старші!

Н а б х а г і с к а з а в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, завжди говорить брехливо і сваритися з праведними! Нехай він дарує свою дочку для шлюбу, узявши гроші запропоновані його зятем!

К а в і м о в и в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, завинить, ударивши корову ногою. Нехай умивається обличчям до сонця! Хай відмовить людині, яка шукає захисту його рук!

В і ш в а м и т р а м о в и в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, стане слугою, який обманує свого господаря! Нехай він буде жерцем царя! Нехай він буде рітвіджем того, кому не слід надавати допомоги у жертвопринесенні!

П а р в а т а м о в и в :

Хай той, хто вкрав твої стебла, буде головою села! Нехай він подорожує на ослах! Нехай вирощує собак для прожитку!

Б х а р а д в а д ж а в и р і к :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, буде винними у всіх недоліках, що досягають жорстоких у своїй поведінці і неправдоустих!

А ш т а к а м о в и в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, буде царем позбавленим мудрости, примхливим і грішним поведінкою, та поставлений правити Землею несправедливо!

Г а л а в а с к а з а в :

Хай той, хто вкрав твої стебла, буде більш ганебним, ніж людина грішна! Нехай він буде гріховним у діях стосовно своїх родичів і близьких! Хай оголошує про подарунки, які він робить іншим!

А р у н д х а т і м о в и л а :

Хай про ту, яка вкрала твої стебла, погано говорить її свекруха! Хай до неї відчуває огиду її володар. Нехай вона їсть одна, будь-яку гарну їжу, що є в її домі!

В а л а к х і л ь і м о в и л и :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, стоїть на одній нозі на в'їзді у село, заробляючи на прожиток! Нехай він, знаючи всі обов'язки, буде винним у порушенні усіх!

С у н а х ш а к х а с к а з а в :

Нехай той, хто вкрав твої стебла, буде брахманом, який спить щасливо, знехтувавши щоденною хомою! Нехай він, ставши за статутом жебраком, поводить як йому заманеться, без дотримання якихось обмежень!

С у р а б х і м о в и л а :

Хай та, яка вкрала твої стебла доїтися, з її задньою ногою прив'язаною мотузкою з волосся людини, і за допомогою не її власного тела, і, в той же час, як доїться, нехай її молоко зберігають у посудині з білої латуні!

57

Бгішма продовжив:

Після того, як ріши і царствені мудреці поклялися різноманітними клятвами, о царю куру, Тисячоокій, зраділий, кинув погляд на розгніваного мудреця Агастью. Звертаючись до ріши, вельми сердитого через зникнення його стебел лотосу, Магхаван так повідомив те, що було в нього на думці. Слухай, о царю, які слова були сказані Індрую, серед тих двічінароджених, небесних ріши та царствених мудреців.

Шакра сказав:

Нехай той, хто вкрив твої стебла, буде сповнений заслуги того, хто дарує свою дочку за дружину брахману, який належно дотримується обітниць брахмачарьї або, як слід вивчив самани і яджуши! Нехай він також має заслугу того, хто вчиняє остаточне омивання після завершення вивчення Атхарва-Вед! Нехай той, хто вкрив твої стебла, має заслугу вивчення усіх Вед. Хай він дотримується всіх обов'язків і праведності в його поведінці! Еге ж, хай він йде у світ Брахми!

Агастья мовив:

Ти, о вбивце Бали, вимовив благословення, а не прокляття! Очевидно, ти взяв мої стебла! Дай їх мені, бо це одвічний обов'язок!

Індра сказав:

О святий, я не брав стебел твоїх, через жадобу! Насправді, я узяв їх бажаючи чути ці таємні промови з обов'язку, яких нам слід дотримуватися. Не слід тобі гніватися! Обов'язки найперші зі шруті. Обов'язки складають вічний шлях у морі світу! Я слухав ці промови мудреців про обов'язки, вічні та незмінні, які перевершують усі зміни!⁵⁸ Забери ж ти, о найперший з учених брахманів, ці стебла твої! О святий, пробач мені гріх, о вільний від усякої провини!

Бгішма провадив:

По такій промові найпершого з даїтьїв, аскет Агастья, який був вельми злий, забрав свої стебла. Велерозумний мудрець тоді зрадів. Після цього, ті мешканці лісу пішли до усіляких інших священних вод. Дійсно, простуючи до священних вод, вони виконували свої омивання скрізь. Людина ж, яка уважно читає цю розповідь кожен день Парви, не стане батьком неосвіченого і безбожного сина. Вона ніколи не буде позбавлена знання. Лихо ніколи не осягне її. Вона, крім того, буде вільною від усякого горя. Старість і зубожіння — ніколи не осягне її. Звільнившись від провини і будь-якого зла, і наділена заслугою, вона неодмінно досягне Небес. Той, хто вивчатиме цю шастру, якої дотримуються ріши, певно, о царю людський, досягне вічного світу Брахми, сповненого щастя!

Так вістить розділ дев'яносто четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 95

Юдхіштхіра спитав:

О головний з роду Бгарати, ким був започатковано звичай дарувати парасолі і сандалії на похоронному обряді? Чому він був введений і з якою метою ці подарунки роблять? Їх дають не тільки на похоронному обряді, а й на інших релігійних обрядах. Їх дають у багатьох випадках, з метою придбання релігійної заслуги. Я хочу знати докладно, о відроджений, істинну суть цього звичаю!

Бгішма відповів:

Послухай, о царю, уважно й докладно, як я повім щодо звичаю роздавати парасолі і взуття в релігійних обрядах, і про те, як і ким це було введено. Я також оповім тобі цілком, о царю, як він отримав силу постійного дотримання і, як він став вважатися гідним діянням. Я, у зв'язку з цим, повідаю розповідь про бесіду між Джамадагні і піднесенням Сурьєю. У старі часи, прославлений Джамадагні, о могутній царю, з роду Бхрігу, практикувався зі своїм луком. Цілячись у свою ціль, він стріляв стрілу за стрілою. Його дружина Ренука збирала стріли після пострілу й кілька разів повертала їх нащадкові роду Бхрігу, наділеному вогняною потугою. Задоволений свистом своїх стріл і дзвоном свого лука, він був задоволений собою і такою багаторазовою стрільбою своїми стрілами, які Ренука приносила йому. Одного разу, опівдні, о царю, в тому місяці коли сонце було в Джьештхамулі, брахман, відклавши всі свої стріли, сказав Ренуці: «О велеока пані, піди і принеси мені стріли, що я вистрілив з мого лука, о красnobрова! Я знову стрілятиму ними зі свого лука!». Пані пішла виконувати доручення, але була змушена сісти у тінь дерева, бо голову і ноги її обпикало жаром сонця. Чорноока і витончена Ренука, відпочивши лише мить, боячись прокляття свого чоловіка, знову пішла повернути стріли. Беручи їх, славетна пані, витончена рисами, повернулася, страждаючи від болю в голові і ногах. Тремтячи від страху, вона підійшла до її чоловіка. Мудрець, розгніваний, повторно звернувся до своєї красуні дружини, і мовив: «О Ренуко, чому ж ти, нещасна, так довго повертася?».

Ренука сказала:

О наділений багатством покаюння, мою голову і ноги попекло променями сонця! Зморена спекою, я сховалася у тіні дерева! Саме це причина затримки! Дізнавшись причину, о володарю, не сердься на мене!

Джамадагні сказав:

О Ренуко, негайно ж я знищу вогняною силою моєї зброї, денну зірку з її палаючими променями, що образила тебе таким робом!

Бгішма вів далі:

Вихопивши свій небесний лук і взявши багато стріл, Джамадагні стояв, повернувшись обличчям до сонця і спостерігаючи за ним, як воно рухалося у своїй добовій ході. Тоді, о сину Кунті, глянувши на нього, готового до битви, Сурья наблизився до нього в образі брахмана і сказав йому: «Що зробив Сурья неприємне тобі? Рухаючись небосхилом, він збирає вологу з землі і у вигляді дощів ллє її знову вниз. Саме тому, о двічінароджений, та їжа людська зростає, — їжа, що така приємна для них. Веди речуть, що це їжа, яка становить життєвий подих. О брахмане, приховане в хмарах і охопивши своїми променями, сонце ллє на сім островів зливу. О могутній, волога, таким чином вилита, живить листя, овочі і трави, перетворюючись на їжу. О сину Бхрігу, обряди народження, релігійні обряди будь-якого виду, з підв'язування священного шнура, подарунки корів, весілля, всі речі пов'язані з жертвоприношеннями, правила для правління людьми, подарунки, всякі види об'єднань між людьми, а також придбання багатства, мають своє походження в їжі! Ти знаєш це добре! Всі хороші і приємні речі у всесвіті, і всі зусилля живих істот, виходять з їжі. Тож, я належно повідав те, що добре відомо тобі! Справді, ти цілком знаєш все, що я сказав! Отже, о двічінароджений, заспокой свій гнів! Чого хочеш ти досягти знищенням сонця?

Так вістить розділ дев'ясто п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 96

Юдхіштхіра спитав:

Що вчинив той найперший з подвижників, Джамадагні, наділений величезною силою, коли так просив Творець дня?

Бгішма відповів:

О нащадку Куру, незважаючи на всі благання Сурьї, мудрець Джамадагні, наділений сьйвом вогню, продовжував гніватися. Тоді, о царю, Сурья в подобі брахмана, схилив голову до нього і звернувся зі складеними долонями з м'яким словом: «О відроджений ріши, сонце завжди знаходиться в русі! Як ти поцілиш Володаря дня, який постійно рухається вперед?».

Джамадагні сказав:

Очима знання я знаю тебе, як рухомого і нерухомого! Я неодмінно прочитаю тобі урок у цей день. Опівдні ти здається зупиняєшся у небі на мить. Це тоді, о Сурьє, я простроплю тебе своїми стрілами! Немає відхилення від мого рішення!

Сурья мовив:

О двічінароджений, без сумніву, ти знаєш мене, о кращий з лучників! Але, о святий, хоча й образив я, та ось, прошу твого захисту!

Бгішма продовжив:

На це, чудовий Джамадагні з посмішкою звернувся до Творця дня, кажучи: «О Сурьє, якщо ти шукаєш мого захисту, нічого не бійся! Той відкине простоту, що є у брахманів, сталість, що існує у Землі, м'якість, що є у Місяця, вагу, що існує у Варуни, сьйво, що є в Агні, яскравість Меру і жар сонця, хто уб'є прохача захисту! Людина, яка може вбити прохача, здатна опоганити ліжко свого наставника, вбити брахмана і вживати хмільне. Тож, подумай про такий засіб від цього зла, за допомогою якого люди звільняться від пекучих променів!».

Бгішма вів далі:

Сказавши це, той чудовий нащадок Бхрігу замовк на певний час, а Сурья негайно зробив для нього парасоль і пару сандалій.

Сурья сказав:

Візьми, о великий ріши, цей парасоль, що захищатиме голову і відбиватиме мої промені. Ця пара сандалій зроблена зі шкіри для захисту ніг. Відтепер даруй ці речі у всіх релігійних обрядах, встановивши, як непорушний звичай!

Бгішма вів далі:

Цей звичай дарувати парасолі і взуття було введено Сурьєю! О нащадку Бгарати, ці подарунки вважаються гідними у трьох світах. Отже, даруй парасолі та взуття брахманам. Я не сумніваюся, що ти тоді досягнеш великої релігійної заслуги цими діяннями. О найперший з роду Бгарати, той, хто віддає білу парасоль із сотнею спиць брахману, досягає вічного блаженства після смерті і мешкає у світі Індри, шановний брахманами, апсарами і девами. О могутній, той, хто дає взуття брахманам-снатакам, як і брахманам, що практикують різні обряди, чії ноги болять від жару сонця, досягає бажаних світів самих божеств. Така людина, о бгарато, перебуває в щасті на вишньому небі після смерті. О найперший з роду Бгарати, я повідав тобі цілком про чесноти від роздавання взуття та парасолів у релігійних обрядах!

Так вістить розділ дев'ясто шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 97

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О найперший з роду Бгарати, повідай стосовно мене усі обов'язки домашнього способу життя і все, що людина повинна робити, щоб досягти добробуту в цьому світі.

Б г і ш м а в и р і к :

О бгарато, я, стосовно цього, оповім тобі стару історію про Васудеву і богиню Землі. Могутній Васудева, о чудовий царю з роду Бгарати, після уславлення богині Землі, розпитав її про цю саме тему, що цікавить тебе.

В а с у д е в а с п и т а в :

Прийнявши стан домогосподаря, які дії я повинен, або подібний мені, виконувати і, які є такі діяння, що несуть благо?

Б о г и н я З е м л і в і д п о в і л а :

О Мадгаво, мудреці, божества, пітари і люди повинні шануватися, а жертвопринесення мають виконуватися домогосподарем. Дізнайся також від мене, що божества завжди задоволені жертвою, а люди задоволені гостинністю. Отже, господар будинку повинен задовольнити їх такими речами, яких вони бажають. Такими діями, о Вбивце Мадгу, ріши також задоволені. Домогосподар, утримуючись від їжі, повинен щодня бути присутніми при його священному вогні та жертвоприношенні. Божества, о Згубнику Мадгу, задоволені такими діяннями. Домогосподар має щодня пропонувати підношення їжі і води, або фруктів, коренів і води, власкавлювати пращурів, а вішвадевам пропонувати варений рис та приношення очищеного масла Агні, Сомі й Дханвантарі. Він повинен піднести окремі й різні підношення Праджапаті. Він повинен робити жертвоприношення у встановленому порядку: Ямі в південній стороні, Варуні в західній, Сомі у північній, Праджапаті в оселі, Дханвантарі у північно-східній, а також Індірі у східній. Він повинен підносити їжу людям біля входу у свій будинок. Це, о Мадгаво, відоме, як пропозиції балі. Балі слід пропонувати марутам і богам усередині свого будинку. Для вішвадев його варто пропонувати на відкритому місці, а ракшасам і привидам підношення слід робити у нічний час. Після цих пропозицій, господар будинку повинен зробити приношення брахманам, а якщо немає брахмана, першу частку їжі слід кинути у вогонь. Коли людина бажає запропонувати шраддху своїм предкам, вона має, коли обряд шраддхи завершено, власкавити своїх предків, а потім зробити приношення балі належним чином. Потім вона має виконати приношення вішвадевам. Наступними їй слід запросити брахманів і тоді відповідно пригостити прибулих до її хати гостей їжею. Цим діянням, о царю, гостей вшановують. Той, хто не залишається в будинку надовго, або, прийшовши, пішов по короткім часі, називається гостем. Своему наставникові, батькові, другу і гостеві, домогосподар повинен сказати: «Я маю це у моїх хаті запропонувати тобі сьогодні!». І він повинен пропонувати це відповідно, щодня. Домогосподар має зробити все, що вони попросять його зробити. Це встановлений звичай. Домогосподар, о Крішно, повинен узяти собі їжі в останню чергу, після того, як вона була запропонована усім з них. Домогосподар повинен вклонитися з підношенням Мадхупарка своєму цареві, жерцю, наставникові, тестю, як і брахманам-снатакам, навіть якщо вони були зупинилися в його будинку на цілий рік. У першій половині дня, а також увечері, їжа повинна бути запропонована на землі собакам, [швапачам](#)⁵⁹ і птахам. Це називається приношення Вішвадева. Домогосподар, який виконує ці обряди з безпристрасним розумом, отримує благословення ріши в цьому світі, а після смерті досягає небесних світів.

Б г і ш м а в і в д а л і :

Могутній Васудева, вислухавши все це від богині Землі, діяв відповідно. Ти також дій таким же чином. Виконуючи ці обов'язки домогосподаря, о царю, ти здобуватимеш славу у цьому світі й досягнеш після смерті небес!

Так вістить розділ дев'яносто сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 98

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Який це дар світла, о ватажку роду Бгарати? Як це дарування відбувається? Яких чеснот від нього набувають? Повідж мені все це.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

У зв'язку з цим, о бгарато, старі історії вістять про бесіду між Ману, тим володарем створінь і Суварною. Був у давнину аскет, о бгарато, на ім'я Суварна. Його вигляд був подібний до золота і, отже, він був названий Суварна (*Золотоликій*). Гарного роду, хорошої вдачі і чудовий чеснотами, він освоїв усі Веди. Безперечно, за чеснотами він переважав багатьох шляхетних родом. Одного дня той вчений брахман побачив Ману, Володаря усіх істот, і підійшов до нього. Зустрінувшись один з одним, вони промовили звичайні питання ввічливості. Обидва вони були тверді у дотриманні правди. Вони сіли на чудовій вершині Меру, великій золотій горі. Сидячи там, вони почали бесіду один з одним з різних тем пов'язаних з піднесеними божествами, відродженими ріши, богами давніх часів. Суварна тоді, звертаючись до самонародженого Ману, промовив: «Дай відповідь на одне моє питання, на благо всіх живих істот. О володарю всіх істот, богів, бачимо, вшановують подарунками з квітів та інших гарних пахощів. Що це? Як така практика була почалась? Якими також є заслуги за це? Розкрий мені цю тему.

М а н у с к а з а в :

Про це оповідають стару історію бесіди між Шукрою і піднесеним дайтьєю Балі. Одного разу, Шукра з роду Бхрігу, підійшов до Бали, сина Вірочани, в той час як той був правив трьома світами. Ватажок асурів, той дарувальник рясних жертвних дарунків, вшанований нащадком Бхрігу аргъєю і пропозицією місця, сів після свого гостя. Цю саму тему, що ти почав стосовно заслуг дарування квітів, пахоців і світильників, підняв він з цієї нагоди. Дійсно, найперший дайтья поставив це питання найвищому Шукрі, найбільшому у знанні з усіх аскетів.

Б а л і м о в и в :

О найперший з усіх осіб знайомих із брахмо, яка насправді та заслуга дарування квітів, пахоців і світильників? Слід тобі, о найперший з брахманів, повідати мені це.

Ш у к р а с к а з а в :

Покаяння — перше джерело у житті. Потім іде дхарма або співчуття та інші чесноти.⁶⁰ У проміжку між початками у житті багато ліан і трав. Незліченними були види ці. Всі вони мають бога Сому своїм володарем. Деякі з цих ліан і трав вважаються амрітою, а деякі отрутою. Інші, які не були ні тим, ні цим, складають один клас. Те амріта, що дає безпосереднє задоволення і насолоду розуму. Те отрута, яка сильно катує розум своїм запахом. Знай, знову ж, амріта дуже сприятлива, а та отрута дуже несприятлива. Всі листяні трави амріта. Отрута ж, народжена від енергії вогню. Квіти радують розум і дають добробут. Тож, люди, праведні справами, дали їм назву сумани. Та людина, чиста, яка пропонує квіти богам, знаходить, що боги задоволенні нею, і, як наслідок дарують їй добробут. О правителю дайтьїв, ті боги, яким віряни пропонують квіти, о володарю, вимовляючи їх імена в той же час, стають задоволеними підношеннями, через їх відданість. Листяні трави різні видом і володіють різноманітними видами енергії. Їх розподіляють на різкі, м'які і сильнодійні. Послухай мене, як я повідаю тобі, які дерева можуть бути використані для жертвних цілей, а які ні. Слухай також, які плетениці прийнятні для асурів, а які корисні коли запропоновані божествам. Я також викладу, у їх встановленому порядку, які плетениці доречні ракшасам, які урагам, які якшам, які людям і. які пращурам, послідовно.

Квіти — різноманітні. Деякі з них дикі, деякі з дерев, що ростуть у людському житлі, а деякі належать деревам, що ніколи не ростуть, якщо не посаджені у добре обробленім ґрунті, а деякі з дерев, що ростуть у горах, деякі ж з дерев не колючих, а деякі з колючих. Запах, краса форми і смак також можуть розподіляти їх. Запах квітів може бути двох видів, приємний і неприємний. Ті квіти, які видають приємний запах пропонують богам. Квіти дерев, які позбавлені шипів, як правило, білого кольору. Такі квіти завжди приємні богам, о володарю! Мудрий має пропонувати гірлянди з водяних квітів, таких як лотос тощо, гандхарвам, нагам і якшам. Такі рослини і трави, які дають червоні квіти, які мають гострий запах і так само колючі, були оголошені в атхарвах у якості придатних для всіх діянь заклинання для заподіяння шкоди ворогам. Такі квіти, які мають жагучу силу і болючі на дотик, які ростуть на деревах і рослинах, що мають шипи і, які чи криваво-червоні, чи чорні, мають пропонуватися злим духам і неземним істотам. Такі квіти, які радують розум і серце, які вельми приємні на дотик, а так само мають гарну форму, сказано, о володарю, гідні бути запропоновані людям. Такі квіти, які ростуть на цвинтарях і у крематоріях, або в місцях присвячених божествам, не повинні бути залучені і використані на шлюбних та інших обрядах, що мають давати зростання і добробут своєю метою, або у розвагах і задоволеннях таємних. Такі квіти, які ростуть у горах і в долинах, а так само лагідні запахом і видом, повинні бути запропоновані божествам. Обприскуючи їх сандаловою пастою, такі приємні квіти повинні бути належним чином запропоновані, відповідно до настанов писань. Божеств радує запах квітів; якшів і ракшасів їх вигляд, нагів дотик до них, а людей усі три: запах, вигляд і дотик. Квіти, коли запропоновані богам, власкавлюють їх негайно. Вони здатні виконати усяку річ просто бажанням її досягти. Отже, коли задоволені відданими, які пропонують їм квіти, вони дають усі речі, дорогі своїм шанувальникам, аби негайно виконати це. Задоволені, вони задовольняють своїх шанувальників. Вшановані, вони дають своїм шанувальникам насолодитися всіма почестями. Відкинуті і ображені, вони змушують таких мерзенних людей іти до загину і руйнації.

Я, після цього, повідаю тобі про чесноти, які додаються до звичаїв при даруванні пахоців. Знай, о царю асурів, що пахоці мають різні види. Деякі з них сприятливі, а деякі ні. Деякі пахоці складаються з виділень. Деякі з них зроблені з пахучого дерев, підпаленого. Деякі з них штучні, зроблені руками з різних речей, змішаних разом. Їх запах буває двох видів: приємний і неприємний. Послухай мене, як я оповім про це у подробицях. Усі виділення, крім тої босвеллі (*Boswellia serrata* - *індійський ладан*) приємні божествам. Це ж, однак, далєбі найкраще з усіх виділень — від гуггулі (*рослина*). З усіх пахоців виду Сарі, аквіларія найкраща. Вона дуже приємна якшам, ракшасам і нагам. Виділення від босвеллі та інших того ж виду, вельми бажані дайтьям. Пахоці виготовлені з виділень від шореї і кедру, змішані з різними парфумами із сильним запахом, о царю, призначені для людини. Такі пахоці, кажуть, негайно вдовольняють богів, данавів і духів. Крім цього, є багато інших видів пахоців, що використовуються людьми для задоволення чи насолоди. Всі заслуги про які говорили, як про додані до приношень квітів, має бути відомо, рівні доданому дару пахоців, що приносять задоволення.

А зараз я повідаю про чесноти додані до дарування світла, і хто може давати їх, у який час і яким чином, і які мають бути види світла, що пропонуються. Світло, речуть, енергія і слава, та має висхідний рух. Отже

дарування світла, яке є енергією, підсилює енергію людей. Існує пекло назване Андхатамас. Також, час руху сонця на південь вважається темним. Для уникнення цього пекла і темряви цього часу, слід давати світло в час, коли сонце перебуває у своєму північному русі. Таке діяння схвалене доброзвичайними. Позаяк, знову ж, світло має висхідний рух і розглядається як засіб від темряви, то й потрібно бути дарувальником світла. Саме такий висновок писань. Це завдяки запропонованому світлу ті божества стали наділеними красою, силою і пишнотою. Через утримання від такого діяння, ракшаси сповнилися протилежних якостей. Отже, потрібно завжди давати світло. Даючи світло, людина стає наділена гострим зором і блиском. Хто дає світло, не повинен бути об'єктом заздрості іншим. Світло, знову ж, не слід красти, і не слід гасити його, коли дано іншими. Хто краде світло, стає сліпим. Така людина ходить навпомацки в тому світі і позбавлена пишноти. Той же, хто дає світло, сяє красою у небесних світах наче ряд вогнів. Серед вогнів, кращими є ті в яких спалюється пряжене масло. Наступними йдуть ті, в яких сік плодів отриманих від [листяних трав спалюється](#).⁶¹ Хто бажає розвитку і зростання не повинен спалювати на вогні жир або мозок, або сік, що тече з кісток істот. Людина, яка бажає власного зростання і добробуту, завжди повинна давати світло на спуску з гір, в будівництві доріг через ліси і важкодоступні місця, під священними деревами, що стоять посеред людського житла, і на перехрестях вулиць. Людина, яка дає світло завжди освітлює свій рід, досягає чистоти душі і осяйної зовнішності. Воістину, така людина після смерті досягає товариства осяйних тіл на небосхилі.

А зараз я повідаю тобі про заслуги, з плодами, які вони приносять, що додаються до підношення «балі» божествам, якшам, урагам, людським істотам, духам і ракшасам. Ті недобросовісні та лукаві люди, які їдять, попередньо не прислуживши брахманам, богам, гостям і дітям, мають бути відомі, як — ракшаси. Отже, слід спершу запропонувати їжу приготовлену для божеств після вшанування їх належно, з приборканими почуттями і зосередженою увагою. Треба пропонувати «балі» божествам, схилившись на знак вшанування. Богів завжди підтримують їжею запропованою домогосподарем. Воістину, вони благословляють такі будинки в яких приносять жертви для них. Якши, ракшаси і паннаги, а також гості й усі бездомні, підтримуються їжею запропованою особами, які ведуть домашній спосіб життя. Безперечно, боги і пращури отримують свої засоби до існування через такі приношення. Власкавлені такими приношеннями, вони радують жертводавця натомість довголіттям, славою і багатством. Чиста їжа, з приємним запахом і виглядом, змішана з молоком і сиром, має, разом з квітами приноситься богам. «Балі», що запропоновані якшам і ракшасам, мають бути багаті кров'ю і м'ясом, з хмільним вином разом, і прикрашені [шаром смаженого рису](#).⁶² «Балі» змішані з лотосами і утпалами, вельми приємні нагам. Насіння сезаму варять у цукрові і приносять духам та іншим неземним істотам. Той хто ніколи не бере будь-яку їжу спершу не прислуживши брахманам, богам і гостям, отримує право на першу частку їжі. Така людина наділяється силою і енергією. Отже, ніколи не слід приймати ніякої їжі не запропонувавши її частку богам, після вшанування їх з повагою. Хата його завжди сяє красою через те, що мешкають в ній божества. Тож, хто бажає власного успіху і процвітання, має вшановувати домашніх божеств, приносячи їм першу частку від кожної їжі.

Саме так повчав Каві з роду Бхрігу у бесіді з Балі, головним з асурів. Та бесіда була далі прочитана Ману мудрецю Суварні, Суварна ж, у свою чергу, повідав її Нараді. Небесний ріши Нарада оповів мені про заслуги за деякі згадані діяння. Пізнавши ці заслуги, о сину, виконуй ті кілька згаданих справ!

Так вістить розділ дев'яносто восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 99

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Я почув, о ватажку бгаратів, про заслуги зароблені даруванням квітів, пахошів і світла. Я почув твою оповідь про чесноти, що надаються за належне дотримання постанов щодо приношення «балі». Слід тобі, о діду, повідати мені ще раз про це. Дійсно, повідай мені, о батьку, ще раз про заслуги дарування пахошів і світла. Чому «балі» пропонували на землі особи, що ведуть домашній спосіб життя?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Про це передають розповідь давньої розмови між Нахушею, Агастьєю і Бхрігу. Царствений мудрець Нахуша, о царю, сповнений багатства покути, придбав владу на Небесах своїми добрими справами. Приборканий почуттями, о царю, він жив на небесах заглиблений у виконання різних справ і людської, і небесної природи. Від того піднесеного царя ішли різні види людських справ і різні види небесних справ також, о ватажку людей. Різноманітні обряди по вшануванню жертвовного вогню, збір священного палива і трави куша, а також квітів, і приношення «балі», що складається з їжі прикрашеної смаженим рисом перетертим на порошок, та пропонування ладану і світла, — все це, о царю, відбувалося щодень у притулку того піднесеного царя в той час, як він жив на небесах. Дійсно, хоча й живучи на небесах, він виконував жертвопринесення Джапа або тихе промовляння і жертвопринесення медитацією. І, о підкорювачу ворогів, Нахуша, хоча він став головним над божествами, але вклонявся всім богам, як він робив це в давнину, з належними обрядами та церемоніями. Деякий час потому Нахуша усвідомив своє становище найпершого з усіх божеств. Це наповнило його гординею. З цієї миті всі його дії, як то промови, були припинені. Сповнений зарозумілості внаслідок дарунку отриманого від усіх божеств, Нахуша змусив навіть ріши носити його на плечах. Натомість, однак, через утримання від усіх релігійних діянь, його енергія почала зменшуватися. Дуже довгий час Нахуша, сповнений пихи, продовжував використовувати всіх ріши, багатих покутами, в якості

своїх носіїв. Він змусив мудреців виконувати по черзі принизливу роботу. Настав день коли була черга Агастї тягти його візок, о бгарато. У той час, Бхрїгу, той найперший з усіх обізнаних на брахмо, відправився до Агастї, коли той сидів у своєму притулку, і звертаючись до нього, сказав: «О великий подвижнику, чому ми повинні терпляче миритися з таким приниженням, заподіяним нам цим злостивим Нахушею, головним з божеств?».

А г а с т ь я   с п и т а в :

Як я можу успішно проклясти Нахушу, о великий ріши? Відомо тобі про те, як даруванням сам Брахма дав Нахуші найкращі блага! Прибувши на небеса, дар, що Нахуша просив, був таким, що будь-хто, хто прийде до нього, втрачатиме усю силу, підкоряючись його владі. Самонароджений Брахма, дав йому саме такий дарунок, і саме з цієї причини також, ні ти, ні я не в змозі знищити його. Без сумніву, з цієї причини, жоден інший серед усіх ріши не здатен знищити або скинути його з того високого становища. Раніше, о володарю, нектар було дано випити Брахмою Нахуші. З цієї причини ми також безсилі проти нього. Вишній бог схоже дав той дарунок Нахуші для занурення всіх істот у смуток. Той негідник серед людей поводить несправедливо стосовно брахманів. О найперший з усіх мовців, скажи нам, що маємо зробити в цьому випадку. Без сумніву, я зроблю те, що ти порадиш.

Б х р і г у   с к а з а в :

Це за наказом Прабатька я прийшов до тебе, з метою протидії силі Нахуші, сповненого великої потуги, але який був одурений долею. Та злостива істота, яка стала головним божеством, сьогодні уярмить тебе до свого візка. За допомогою моєї сили, я сьогодні скину його з його посади, як Індри, через його перехід усіх меж! Я сьогодні, на твоїх очах, відновлю справжнього Індру в його становищі — його, який вчинив сто Ашвамедх, — скинувши нечестивого душею і гріховного Нахушу з того місця! Той несправедливий головний з божеств сьогодні образить тебе, ударивши, через його нерозуміння, будучи спантеленим долею, і на виконання його власного падіння. Обурений такою образою, я сьогодні прокляну того гріховного негідника, ворога брахманів, що вийшов за усі межі, кажучи йому: «Перетворися на змію!». Наочно, о великий подвижнику, я сьогодні скину на землю нечестивого душею Нахушу, який може бути позбавлений всієї сили криками «Тьху!», виголошеними з усіх боків. Дійсно, я скину Нахушу сьогодні, ту істоту, несправедливу справами, яка, крім того, була одурманена пануванням і владою. Я зроблю це, якщо це буде прийнятно для тебе, о аскете!

Так промовивши, Бхрїгу, син Митри-Варуни, Агастья, нев'янучий силою і славою, був глибоко задоволений і звільнився від усякої тривоги.

Так вістить розділ дев'ясто дев'ятих в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л   1 0 0

Ю д х і ш т х і р а   с п и т а в :

Як був Нахуша занурений у лихо? Як він був скинутий на землю? Як, власне, він був позбавлений влади над богами? Слід тобі повідати все мені.

Б г і ш м а   в і д п о в і в :

Саме так вчинили ті два мудреця: Бхрїгу і Агастья, поговоривши один з одним. Я вже оповідав тобі, як Нахуша, коли він спершу став головним з богів, діяв у належний спосіб. Воістину, всі дії людської і небесної природи, йшли від того високого душею царственного мудреця! Приношення світла й усі інші подібні обряди, належне приношенні «балі» і всі обряди, які зроблені на особливо священні дні, — все це було належним чином дотримано піднесеним Нахушею, який став володарем божеств. Благодетельних діянь завжди дотримуються мудрі, як у світі людей, так і божеств. Воістину, о найперший серед царів, якщо такі дії виконані, домогосподарі завжди досягають зростання і просування. Саме таким є наслідок дарування ламп і пахоців, а також поклонів і покірності божествам. Коли їжа приготовлена, перша її частка повинна бути запропонована брахману. Особливе приношення, назване «балі», також слід запропонувати домашнім божествам. Божества стають задоволені такими подарунками. Це також добре відомо, що міра задоволення, яку божества отримують від подібних приношень, у сто разів більша, ніж та, яку господар будинку сам отримує від їх виконання. Особи наділені благочестям і мудрістю, роблять підношення пахоців і світла, супроводжуючи їх схиляннями і поклонами. Такі дії завжди дарують зростання і добробут тим хто робить їх. Ті обряди, які вчені проводять під час їх омивання і за допомогою води, у супроводі поклонів богам, завжди сприяють задоволенню богів. Коли вшановані, з належними обрядами, високоблагословенні пращури, ріши, сповнені багатством аскетизму, і домашні божества, всі стають задоволеними. Сповнений таких думок, Нахуша, великий цар, коли він отримав владу над богами, дотримувався всіх цих обрядів і обов'язків повних великої слави. Через деякий час потому вдача Нахуші зменшилася, і, як наслідок цього, він нехтував усіма цими обрядами і почав діяти порушуючи всі обмеження в такий спосіб, про який я вже казав. Володар божеств, внаслідок його нехтування дотриманням настанов про приношення пахоців і світла, почав слабнути енергією. Його жертвним обрядам та подарункам перешкоджали ракшаси. Саме в цей час той Нахуша уярмив того найпершого з мудреців, Агастью, до свого візка. Наділений великою потугою, Нахуша, посміхаючись в той час як поставив того великого ріши так швидко до роботи, звелів йому тягти візок до берегів Сарасваті, на місце, яке він укаже. У цей час, Бхрїгу, сповнений великої сили, звернувся до сина

Митри-Варуни, кажучи: «Закрий свої очі допоки я сплутаю волосся на голові твоїй!». Сказавши це, Бхрігу, нев'янучий славою і могутній силою, сплутав волосся Агастї, який стояв нерухомо наче дерев'яний стовп, аби скинути царя Нахушу із престолу Небес. Незабаром Нахуша побачив Агастью, який підійшов до нього щоб тягти його візок. Побачивши володаря божеств, Агастья звернувся до нього, кажучи: «Припни мене до твого візку, не зволікай. В яке місце відвезти тебе? О володарю богів, я понесу тебе до того місця, яке сподобається тобі!». По таким зверненні, Нахуша змусив подвижника тягти його візок. Бхрігу, який залишався у сплутаному волоссі Агастї, вельми зрадів цьому діянню Нахуші. Він дбав про те щоб не дивитися на Нахушу. Повністю обізнаний на силі прославленого Нахуші, котру той придбав завдяки дарунку від Брахми, Бхрігу поведився відповідно. Агастья також, хоча й ставився Нахуша до нього у такий спосіб, не піддався гніву. Тоді, о бгарато, цар Нахуша спонукав Агастью своїм стрекалом. Та праведний душею ріши не давав волі гніву. Володар божеств, сам розгніваний, тоді вдарив Агастью по голові лівою ногою. Коли ріши було вдарено так по голові, Бхрігу, що був у сплутаному волоссі Агастї, розлютився і прокляв Нахушу, гріховного душею, кажучи: «Позаяк ти вдарив ногою своєю по голові цього великого ріши, впади, отже, на землю, перетворившись на змія, о негіднику, нечестивий розумом!». Так проклятий невидимим Бхрігу, Нахуша негайно почав перетворюватися на змія і полетів на землю, о ватажку роду Бгарати! Якщо б, о царю, Нахуша побачив Бхрігу, то тому би тоді не вдалося силою його скинути вниз, на землю. Внаслідок різних дарунків, які Нахуша робив, як і його покаяння і релігійних обрядів, хоча й скинутий на землю, о царю, він зберіг свою пам'ять. Тоді він почав умилювати Бхрігу, аби змінити прокляття. Агастья також, повний співчуття, приєднався до Нахуші для заспокоєння Бхрігу, щоб обмежити прокльон. Нарешті Бхрігу пожалів Нахушу і зробив це.

Б х р і г у с к а з а в :

«З'явиться цар на землі, на ім'я Юдхїштїра, головний з його роду. Він врятує тебе від цього прокляття». Сказавши це, ріши зник з очей Нахуші. Агастья також, могутній потугою, таким чином влаштувавши справи справжнього Індри, того Звершника ста жертвопринесень, повернувся до себе у притулок, вшанований усіма двічінародженими. Ти, о царю, врятував Нахушу від прокляття Бхрігу. Воїстину, врятований тобою, він піднявся у світ Брахми на твоїх очах. Що стосується Бхрігу, який скинув Нахушу на землю, він відправився у світ Брахми і повідомив Прабатька про це. Прабатько, закликавши Індру назад, звернувся до божеств, речучи: «О боги, через дарунок, який я дарував йому, Нахуша отримав владу на небесах. Позбавлений, однак, тієї влади люттю Агастї, він зринув на землю. О боги, ви не досягнете успіху живучи без вождя. Тож, відтак, поставте ще раз Індру володарем Небес!». Тому Прабатькові, о сину Прїтхи, який сказав так їм, ті божества, зраділі, відповіли: «Хай буде так!». Божественний Брахма тоді, о кращий серед царів, поставив Індру володарем на небесах. Настановлений знову головним з богів, Васави зазяв красою і пишнотою. Саме так відбулося в давнину через гріх Нахуші. Проте, внаслідок заслуг, які він придбав своїми діяннями, які я вже згадував, Нахуші вдалося знову досягти його втраченого місця. Тож, коли настає вечір, особи, що ведуть домашній спосіб життя повинні давати світло. Хто дає світло, безсумнівно, набуває небесного зору після смерті. Воїстину, дарувальники світла блищать, наче повний місяць. Хто дає світло, наділяється красою вигляду і силою на стільки років, скільки раз мерехтить те світло, даного ним вогню чи полум'я.

Так вістить розділ сотий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 0 1

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Куди ті дурні, жалюгідні та грішні люди йдуть, о головний серед людей, що крадуть або привласнюють такі речі, що належать брахманам?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Я повідаю, про це, о бгарато, стару оповідь розмови між чандалом і низьким кшатрієм.⁶³

Ц а р с т в е н а о с о б а м о в и л а :

Ти виглядаєш, о чандало, старим літами, але твоя поведінка, здається, як у хлопчика! Твоє тіло забруднене пилом піднятими собаками і ослами, але не звертаючи уваги на той порох, ти турбуєшся про краплі молочного вина, що впали на твоє тіло! Цілком очевидно, що такі дії, що засуджуються благочестивими, освячені для чандала. Дійсно, чому ти намагаєшся змити плями молока з твого тіла?

Ч а н д а л м о в и в :

Раніше, о царю, якісь корови брахмана були викрадені. Коли їх вели, трохи їхнього молока з вимені впало на траву сома, на узбіччі дороги. Тим брахманам, які пили сік таких рослин, зрошених молоком, як також і цареві, який виконав жертвопринесення в якому та сома пила, довелося поринути в пекло. Дійсно, за те, що таким робом привласнили деякі речі брахмана, цареві з усіма брахманами, які допомагали йому, довелося піти в пекло. Всі ті люди також, брахмани й кшатрії, які пили молоко або пряжене масло, або їли сир у палаці царя-крадія корів брахмана, потрапили до пекла. Викрадені корови також, трясучи своїми тілами, убили своїм молоком синів і онуків тих, що викрали були їх, як також царя і царицю, хоча остання і ставилася до тварин з великою обережністю та увагою. Що стосується мене, о царю, то я жив у дотриманні обітниць брахмачарья в тому місці, де ці корови були розміщені після того, як були викрадені. Їжа, яку я отримав жебранням, була окроплена молоком тих корів. Приймавши ту їжу, о ти, царської касті, я в цьому житті став чандалом. Цар же,

який украв корів, що належали брахману, отримав сумнозвісний кінець. Отже, ніхто не повинен красти або привласнювати нічого, що належить брахману. Ось в якому стані я опинився внаслідок того, що з'їв їжу окроплену молоком, що належало брахману! Саме з цієї причини та трава сома не прийнятна для мудрих. Тих, хто продає траву сома засуджують мудрі. Справді, о сину, вони, які купують сому і ті, які продають її, поринають у пекло назване Раурава, коли, йдучи з цього світу, вони відправляються у світ Ями. Та людина, яка, володіючи знаннями Вед, законно продає сому, стає у своєму наступному житті лихварем і швидко гине. Триста разів вона повинна зійти в пекло і перетворитися на тварину, що існуватиме на людські покидьки. Послугу особи, підлої і нищої, пихатої, чи, яка гвалтує дружину друга, якщо порівнювати, то покаже, що гординя, яка виходить за межі всіх обмежень, є найважчою. Ось цей пес, такий гріховний і неприємно блідий і худий! Він був людиною в колишньому житті. Саме через гординю, ті живі істоти досягають такого жалюгідного кінця. Що стосується мене, то я народився в багатодітній сім'ї, в колишньому народженні моєму. О володарю, і я був досконалим знавцем у всіх галузях знань і всіх науках. Я знав важливість усіх цих недоліків, але під впливом гордині, я був засліплений і їв м'ясо з хребта тварин. Внаслідок такої поведінки і такої їжі, я прийшов до цього стану. Узрій зміни викликані Часом! Як людина, чий одяг зайнявся вогнем на одному кінці, або яку переслідують бджоли, побач, я біжу, пронизаний страхом і вимазаний пилом! Ті, які ведуть домашній спосіб життя були врятовані від усіх гріхів вивченням Вед, а також подарунками інших видів, відповідно до вказівок мудрих. О ти, царського стану, брахман, гріховний поведінкою, рятується від усіх своїх гріхів вивченням Вед, якщо він сам вдається до лісового життя і утримується від усяких прихильностей. О головний із кшатріїв, я в цьому житті народився у грішній касті! Я не бачу прозора, як я можу домогтися успіху в очищенні себе від усіх гріхів. Внаслідок деяких гідних діянь колишнього життя, я не втратив спогадів про мої попередні життя. О царю, я віддаюся на милість! Я прошу тебе! Розвій мої сумніви. Якої сприятливої лінії поведінки слід дотримуватися, щоб досягти мого звільнення? О найперший з мужів, якими засобами мені вдасться позбутися мого стану чандала?

Царствена особа мовила:

Узнай, о чандало, засоби, за допомогою яких ти зможеш досягти звільнення. Віддавши життя заради брахмана, ти можеш досягти бажаної мети! Віддавши твоє тіло у вогні битви, як узливання звірям і птахам у жертву заради брахмана. Безперечно, віддавши життям таким чином, ти зможеш досягти звільнення! Ніякими іншими способами ти не досягнеш успіху в поставленій меті!

Бгішма продовжив:

По таким напутті, той чандал, о нищителю ворогів, віддав своє життя, як узливання на вогонь битви заради захисту багатства брахмана і, як наслідок цього діяння, досяг вельми бажаного кінця. Тож, о сину, ти повинен завжди захищати власність брахманів, якщо, о ватажку роду Бгарати, ти бажаєш, о міцнорукий, кінця у вічному блаженстві!

Так вістить розділ сто перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 102

Юдхіштхіра спитав:

О діду, було сказано, що всі благочестиві люди досягають однакового світу після смерті. Чи правда, о бгарато, що є різниця в положенні чи статусі серед них?

Бгішма відповів:

Різними справами, о сину Прітхи, люди досягають різних світів. Ті, які праведні поведінкою, досягають світів блаженства, в той час як грішні досягають світів, що таять у собі страждання. Про це оповідають стару історію розмови, о сину, між аскетичним Гаутамою і Васавою. Відомий брахман на ім'я Гаутама, м'який, стриманий та приборканий в усіх своїх почуттях, побачив слоненя, яке втратило матір, і воно було надзвичайно сумне через це. Сповнений співчуття і стійкий у дотриманні обітниць, аскет няньчився з тим дитинчам слона. По довгім часі тваринка виросла у великого і могутнього слона. Одного разу Індра, прийнявши вигляд царя Дхрїтараштри, схопив того могутнього слона, настільки величезного наче пагорб і в якого рясно стікала мада. Побачивши слона, якого тягнули геть, великий подвижник Гаутама, суворий ув обітницях, звернувся до царя Дхрїтараштри і сказав: «О невдячний Дхрїтараштро, не забирай у мене цього слона. Він наче син мені, я його виховав з великим стражданням. Сказано, що між праведними дружба виникає лише на сьомому кроці. Ти побачиш, о царю, що гріх від шкоди другу не зачепить тебе! Тобі не слід, о царю, забрати силою цього слона, який приносить мені моє паливо і воду, та захищає мій притулок коли я відсутній, і надзвичайно слухняний та покірний своєму вчителю, уважний до виконання всього, що наказує наставник, м'який і добродійний, вдячний і мені дуже дорогий! Дійсно, не забирай його геть, не звертаючи уваги на мої благання і крики!

Дхрїтараштра сказав:

Я дам тобі тисячу корів, сто рабів і п'ятсот золотих монет. Я також, о великий ріши, дам тобі різноманітне інше багатство. Яка користь брахманові від слонів?

Гаутама мовив:

Залиш, о царю, корів твоїх, рабів, золото, дорогоцінні камені й різні інші види багатств! Бо, що ж, о царю, брахмани мають спільного з багатством?

Дхрїтараштра мовив:

Брахман не має ніякої користі від слонів. Воістину, о вчений брахмане, слони призначені для царствених осіб. Забираючи тварину, цього найпершого зі слонів, для мого верхового, я не можу вважати це вчиненням якогось гріха. Припини чинити перешкоди мені на цій дорозі, о Гаутамо!

Гаутама вирік:

О прославлений царю, відправляючись навіть у той світ Ями, де праведники живуть у радості та журбі, я заберу у тебе мого слона!

Дхрїтараштра мовив:

Ті, які позбавлені релігійних діянь, ті, які не мають віри і атеїсти, ті, які гріховні душею і завжди зайняті задоволенням почуттів своїх, тільки вони підуть у світ та терпітимуть страждання ним визначені. Дхрїтараштра піде у вишній світ, а не туди!

Гаутама сказав:

Світ Ями такий, що людьми там керують. Жодна неправда не може бути сказана там. Тільки істина панує в тому місці. Там слабких переслідують сильні. Направляючись туди я змушу тебе віддати цього слона мені!

Дхрїтараштра мовив:

Тільки тим особам, які захмеліли пихою, поведуться по відношенню до своїх старших сестер, батька й матері, як до ворогів, доведеться відправитись, о великий подвижнику, у такий світ. Я ж піду у вишній світ. Дійсно, Дхрїтараштрі не доведеться піти туди!

Гаутама мовив:

Світу, названого Мандакіні, царя Вайшравани, досягають ті вельми благословенні особи для яких є завжди радість і втіха. Там гандхарви, якши і апсари живуть, радуєчи всіх жителів чарівними танцями та музикою. Відправившись туди, о царю, я змушу тебе віддати цього слона мені!

Дхрїтараштра сказав:

Ті люди, які вважають гостинність до гостей обітницею, які дотримуються добрих обітниць до інших речей, які дають притулок брахманам і, які їдять те, що залишається після розподілу серед усіх тих, хто залежать від них, — прикрашають світи названі Мандакіні, Кубери. Я не піду туди, бо більш високі світи призначені мені!

Гаутама мовив:

Якщо ти відправишся у ті чудові ліси прикрашені квітами, які стоять на вершині Меру і, які оголошують мелодійним голосом кіннари, та, які прикрашені красивими джамбу з розлогими гілками, я прийду і туди аби змусити тебе віддати цього слона мені!

Дхрїтараштра мовив:

Ті брахмани, які наділені м'якою поведінкою, присвячені істині, володіють великими знаннями в писаннях, милостиві до всіх істот, вивчають пурани з усіма історіями, ллють узливання на священний вогонь і роблять подарунки меду брахманам, відправляються у такі світи, о великий ріши! Я відправлюся у світ набагато вищий. Дійсно, Дхрїтараштра не піде туди. Якщо ти знайомий з будь-якими іншим відомим блаженним світом, скажи мені, бо я відправлюся саме туди!

Гаутама сказав:

Якщо ти підеш у ліс, що належить Нараді і дуже дорогий йому, прикрашений квітами, оголошуваний мелодійними піснями царевича кіннарів і, який є вічною оселею гандхарвів і апсар, я супроводжуватиму тебе туди і змушу тебе віддати цього слона мені!

Дхрїтараштра мовив:

Ті, які ніколи не просили милостині, ті, які творять музику і танці, й завжди мандрують радісні, пішли до таких світів. О великий ріши, я відправлюся у світ набагато вищий. Дійсно, Дхрїтараштра не піде туди!

Гаутама мовив:

Якщо ти підеш у той світ, де Уттара-Куру сяє красою і проводитимеш дні в радості, о царю, в товаристві самих божеств, де ті істоти, які мають своє походження з вогню, ті, які походять з води й ті, які походять з гір, та живуть у щасті, і де Шакра дощить плодами усякого бажання, і де жінки живуть у цілковитій свободі, не обмежені будь-якими правилами їх поведінки, і де немає почуття ревності між статями, — якщо ти відправишся туди, навіть туди прийду аби змусити тебе віддати цього слона мені!

Дхрїтараштра вирік:

Ті люди, які звільнилися від бажання стосовно всіх предметів задоволення, які утримуються від м'яса, які ніколи не підіймають жезл покарання і ніколи не завдають жодної шкоди рухомим та нерухомих істотам, які становлять собою душу всіх істот, які повністю звільнені від ідеї меум, які відкинули будь-які прихильності, які розглядають надбання і втрату, як і похвалу та осуд — однаковими, — тільки ті люди, о великий ріши, відправляються до таких світів. Я ж відправлюся у більш високий світ. Істинно, Дхрїтараштра не піде туди!

Гаутама сказав:

Поруч з цими осяяними красою, ті вічні світи, чудові запахом, вільні від будь-яких пристрастей, позбавлені зажури. Вони являють собою оселю піднесеного царя Соми. Якщо ти відправишся туди, і я буду там щоб змусити тебе віддати цього слона мені!

Дхрїтараштра сказав:

Ті люди, які завжди роблять подарунки не отримуючи нічого натомість, які ніколи не приймають жодних послуг від інших, які не володіють нічим, чого б вони не віддали гідній людині, які гостинні до всіх істот і виявляють прихильність кожному, які наділені прощенням, які ніколи не говорять погано про інших, які захищають усіх істот, кидаючи на них покрив співчуття і, які завжди праведні поведінкою, — тільки ті люди, о великий ріши, підуть у такі світи. Я ж перейду у більш високий світ. Істинно, Дхрітараштра не піде туди!

Г а у т а м а м о в и в :

Поруч з цими осяяними красою, інші вічні світи, вільні від пристрастей, темряви і горя, і, які лежать на носі піднесеного бога Сонця. Якщо ти відправишся туди, я теж туди піду і змушу тебе віддати того слона мені!

Д х р і т а р а ш т р а м о в и в :

Ті люди, які уважні до вивчення Вед, які присвячені служінню їх наставнику, які дотримуються покут і чудових обітниць, тверді у правді, які ніколи не промовляють нічого, що видає непокору або ворожнечу до їх наставників, які завжди напоготові і завжди готові прислужити старшим та наставникам, — вони відправляються, о великий ріши, в такі світи, ті, які чисті розумом і тілом, які наділені чистою душею, які стримані у слові, які тверді у правді і добре розбираються у Ведах. Я піду у більш високий світ! Воістину, Дхрітараштра не піде туди!

Г а у т а м а м о в и в :

Поряд з тими вічними світами, осяяними красою, ті є, відмінні пахощами, вільні від пристрастей, вільні від будь-якої журби. Вони складають оселю піднесеного царя Варуни. Якщо ти підеш туди, і я туди піду і змушу тебе віддати цього слона мені!

Д х р і т а р а ш т р а с к а з а в :

Ті люди, які поклонялися божествам, дотримуючись обітниці названої чатурмасья, які виконують сто і десять жертвопринесень, які ллють щодня узливання на їх священний вогонь з відданістю і вірою протягом трьох років за вказівками проголошеними у Ведах, що носять, не ремствуючи, тягар усіх обов'язків, які впевнено йдуть шляхом торованим праведними, які постійно підтримують напрямок поведінки, яким слідує праведні душею, — тільки вони відправляються у такі світи. Я ж піду у вищі світи. Істинно, Дхрітараштра не піде туди!

Г а у т а м а м о в и в :

Вище них світи Індри, вільні від пристрасті та печалі, важкодоступні і бажані усім людям. Йдучи навіть у оселю самого Індри, могутнього, я змушу, о царю, тебе віддати цього слона мені!

Д х р і т а р а ш т р а м о в и в :

Той, хто живе протягом ста років, хто наділений героїзмом, хто вивчає Веди і хто здійснює жертвопринесення з відданістю, воістину, такі люди, підуть у світ Шакри. Я ж піду у більш високий світ. Істинно, Дхрітараштра не піде туди!

Г а у т а м а с к а з а в :

Вище небес є світи Праджапаті, вищого блаженства, що квітнуть усіляким щастям і звільнені від журби. Належачи тим могутнім, від яких творіння пішло, вони бажані усім. Якщо ти туди відправишся, і я піду туди аби змусити тебе віддати цього слона мені!

Д х р і т а р а ш т р а в и р і к :

Ті царі, які омилися після завершення жертвоприношення Раджасуя, які наділені праведністю душі, які захищали своїх підданих належно і омили своє тіло освяченою водою після завершення Ашвамедхи, рушать у такі світи. Та безперечно, Дхрітараштра не піде туди!

Г а у т а м а м о в и в :

Поруч з тими, осяяні красою, ті вічні світи, що пахнуть чудово, вільні від пристрастей і перевершують усі зажури. Ті світи корів важкодоступні, де ніколи не може бути утисків. Якщо ти відправишся туди, я піду й туди та змушу тебе повернути цього слона мені!

Д х р і т а р а ш т р а с к а з а в :

Той, хто, володіючи тисячею корів, віддає сотні корів щороку, або володіючи сотнею корів віддає десять щороку, в міру своїх сил, або володіючи тільки десятьма або навіть п'ятьма коровами віддає з них одну корову, і ті, хто досяг зрілих літ практикуючи обітниці брахмачарья в усі їх дні, хто виконує проголошене Ведами, і хто наділений силою розуму, вдавався до паломництва на священні води і святині, — мешкають блаженно у світі корів. Ті, хто відправляються у Прабхасу і Манасу, до озера Пушкара, великого озера названого Магатшара, священного лісу Найміша, Вахуда, Каратоя, Ганги, Гайяширас, Віпаси, Штхулавалуки, Крішни, п'яти річок Пенджабу, великого озера названого Магахрада, Гоматі, Каушики, Чампи, Сарасваті, Дрішадваті і Ямуни, — справді, прославлені брахмани, стійкі у дотриманні обітниць, які йдуть на ці священні води, — відправляються у світи про які ти кажеш. Наділені небесними тілами і прикрашені небесними плетеницями, ті благословенні особи завжди випромінюючи чудові запахи, відправляються у ті світи радості і веселощів. Істинно, Дхрітараштра не піде туди!

Г а у т а м а м о в и в :

Поруч з цими є світи, де немає страху перед найменшим холодом або спекою, ні голоду, ні спраги, ні болю, ні печалі, ні радості, ні приємного чи неприємного, ні друга і ні ворога: де старіння і смерті немає, і де

немає ні праведності, ні гріха. Йдучи навіть у той світ, вільний від пристрасти, сповнений щастя рівномірності і де є та належна саттва, — воістину, йдучи навіть у той святий притулок Самонародженого Брахми, — я змушу тебе віддати цього слона мені!

Дхрітараштра мовив:

Ті, хто звільняється від усіх прив'язаностей, хто очистив душі, стійкі у дотриманні найперших обітниць, присвячені Йозі, що спираються на заспокоєння розуму, і хто в цьому житті досяг щастя небесного, — ті особи віддані якості саттви — досягають священного світу Брахми. О великий аскете, ти не в змозі знайти Дхрітараштру там!

Гаутама сказав:

Там, де найперші з ратхантар співаються, де вівтарі усипані священними стеблами куша для здійснення жертвопринесень Пундаріка, там, де напій сому п'ючи, брахмани їдуть на візках запряжених чудовими кіннями, прийшовши туди я змушу тебе повернути цього слона. Я гадаю, ти вбивця Врітри, а саме, Бог, Виконавець ста жертвопринесень, що мандрує через усі світи всесвіту! Я сподіваюся, що через духовну слабкість, не впізнаючи тебе раніше, не заслужив якоїсь провини словами зверненими до тебе!

Бог ста жертвопринесень мовив:

Так, я Магхаван. Я прийшов у світ людський, щоб викрасти цього слона. Я вклоняюся тобі. Наказуй мені! Я готовий виконати все, що ти забажаєш!

Гаутама мовив:

Віддай мені, о найперший з богів, цього слона, який має білий колір і ще такий молодий, бо йому лише десять років. Я ж виростив його, як власну дитину. Живучи в цих лісах, він виріс під наглядом і був для мене дорогим супутником. Звільни цю дитину мою, яку ти бажаєш викрасти та забрати!

Бог ста жертвопринесень мовив:

Цей слон, який був сином тобі, о найперший серед брахманів, іде до тебе, мрійливо дивлячись на тебе! Ось, він нюхає ноги твої ніздрями! Мої вітання тобі! Молися за мій добробут!

Гаутама сказав:

О найперший серед богів, я завжди думаю про твій добробут, я завжди вклоняюся тобі! Ти також, о Шакро, дай своє благословення мені! Повернутого тобою, я приймаю цього слона!

Бог ста жертвопринесень мовив:

Серед усіх тих піднесених і найперших ріши, що твердо дотримуються істини і, які мають Веди у своєму серці, ти єдиний був у змозі упізнати мене. Цим я надзвичайно втішений! Тож, о брахмане, ходімо зі мною швидко, у супроводі цього сина твого! Ти заслуговуєш досягти різних світів великого блаженства, без загайки навіть на день!

Бгішма продовжив:

Сказавши ці слова, володар блискавки, узявши з собою Гаутаму і поставивши його попереду, разом з його сином, тим слоном, рушив до небес, важкодоступних для досягнення навіть праведникам. Той же, хто слухатиме цю історію кожен день або читатиме її, упокорюючи свої почуття в той же час, піде після смерти у світ Брахми, так само як Гаутама.

Так вістить розділ сто другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 103

Юдхіштхіра сказав:

Ти повідав нам про різні види дарування, про спокій душі, про Істину, про співчуття, задоволеність своєю законною дружиною і заслуги від подарунків. Відомо тобі, о діду, що немає нічого, що силою б перевершувало ті покути. Тобі слід роз'яснити нам, що являє собою найвище покаяння.

Бгішма мовив:

Я скажу тобі, о Юдхіштхіро, як людина досягає світу блаженства відповідним видом покут, яких дотримується. Тож, я вважаю, о сину Кунті, що немає покаяння, яке б перевершувало піст! У зв'язку з цим оповідають древню історію бесіди між Бхагіратхою і прославленим Брахмою, Прабатьком. Чулисьмо, о бгарато, що Бхагіратха досяг того світу, який виходить за межі тих богів, корів та мудреців. Бачачи це, о царю, Прабатько Брахма, звертаючись до Бхагіратхи, мовив: «Як, о Бхагіратхо, ти досяг цього світу, такого важкодоступного? Ні божества, ні гандхарви, ні людські істоти, о Бхагіратхо, не прийшли сюди, не практикуючи суворих покут. Як, дійсно, ти досяг цього світу?»

Бхагіратха сказав:

Я зазвичай давав у подарунок сотні тисяч золотих монет брахманам, дотримуючись обітниці брахмачарья весь час, та це не завдяки заслугам од тих подарунків, о вчений, я досяг цього світу. Я виконав жертвопринесення Екаратра десять разів, і жертвопринесення Панчаратра стільки ж. Жертвопринесення Екадашаратра виконана мною одинадцять разів. Велике жертвопринесення Джьотіштама проводилося мною сто разів. Це, однак, не через заслуги тих жертв, [я досяг цього світу блаженства](#).⁶⁴ Сто років я жив безперервно на березі святої Джагнаві, весь час практикуючи суворі аскези. Там я дарував брахманам тисячі рабів і рабинь. Біля озера Пушкара я зробив дари брахманам, по сто тисяч разів, сто тисяч коней і двісті тисяч корів. Я також віддав тисячу дівиць надзвичайної краси, кожену прикрашену золотими місяцями, і понад шістдесят тисяч

прикрашених візерунками з чистого золота. Це, однак, не завдяки заслугам цим мені вдалося досягти цих світів. О володарю всесвіту, виконуючи ті жертвопринесення, відомі, як Госава, я віддав десять арвуда корів, обдаровуючи кожного брахмана десятьма коровами, кожна з яких мала теля, і кожна з яких давала молоко в той час, і до кожної додавав золотий глечик та один з білої міді, для доїння. Виконуючи багато жертвопринесень Сома, я віддав кожному брахманові десять корів, кожна з яких давала молоко, і кожна з яких породила лише перше її теля, крім дарування у подарунок їм сотень корів, що належать до того виду, який відомий під назвою Рохіні. Я також віддав брахманам двічі по десять прайюта інших корів, усі молочні. Та це не через заслугу від тих подарунків, о брахмане, мені вдалося досягти цього світу блаженства. Я також роздав сотню тисяч коней породи балхіка, всі білі мастю і прикрашені гірляндами із золота. Це, однак, не завдяки заслугам цих діянь, я досяг цього світу. Я віддав вісім крор (10 млн.) золотих монет брахманам, о брахмане, а потім ще десять крор, в кожному виконаному жертвопринесенні. Це, однак, не завдяки заслугам цим я досяг цього світу блаженства. Я також віддав десять, а потім сім крор коней, о Прабатьку, кожен сірої масті, кожен з темними вухами, і кожен прикрашений гірляндами із золота. Я також віддав десять і сім тисяч слонів, величезних розмірів, з великими бивнями мов плуг для оранки, кожен з яких має ті завитки на його тілі, які називаються «падма», і кожен прикрашений гірляндами із золота. Я віддав десять тисяч колісниць, о Прабатьку, чії частини були зроблені із золота і, які були прикрашені різноманітними прикрасами із золота. Я також віддав сім тисяч інших візків з запряженими в них кіньми. Всі коні, які були запряжені в них, були прикрашені візерунками із золота. Ці колісницькі представляли дакшину жертвопринесення і були саме того виду, який вказано у Ведах. В десяти великих жертвопринесеннях Ваджапея, виконаних мною, я віддав тисячу коней, кожен наділений силою самого Індри судячи з їх доблесті й жертви, які вони вчинили. Витрачаючи величезні кошти, о Прабатьку, і виконуючи вісім раджасуй, я віддав брахманам, що виконували їх, тисячу переможених мною у бою царів, чії шії були прикрашені плетеницями золота. Це, однак, не завдяки заслугам цим я досяг цього світу. В тих жертвопринесеннях, о володарю всесвіту, подарунки роздані мною мов сам потік Ганги. Кожному брахману я дав дві тисячі слонів прикрашених золотом, як і багато коней оздоблених золотими прикрасами, й сотні сіл, найкращого вигляду. Воістину, я давав це кожному брахману тричі за жертвопринесення. Дотримуючись покут, харчуючись з постійними обмеженнями, приймаючи спокій душі і не розмовляючи, я жив протягом тривалого часу на грудях Хімавану, при березі Ганги, того неперевершеного потоку, що впав був з неба і, який ніс Магадева на голові. Та, це не завдяки заслугам цих діянь, о Прабатьку, я досяг цього світу. Відкидаючи Шамі, я вшановував богів міриадами таких жертв, які завершують протягом дня, і усякі інші, які забирають дванадцять днів для завершення, й інші, які можуть бути завершені за три і десять днів, до того ж багато пундарік. Я не досяг цього світу через заслуги будь-якої з цих жертв. Я дав брахманам вісім тисяч білих виглядом биків, кожного з красивим горбом, і кожен з яких має один з рогів укритих золотом. Їм я також дав гарних дружин, чії шії були прикрашені золотими ланцюжками. Я також віддав великі купи золота і безліч іншого. Воістину, я віддав купи дорогоцінних каменів і коштовностей. Поселення, тисячами, повні багатства і збіжжя, були також передані мною. З усіма почуттями моїми приборканими, я віддав брахманам сто тисяч корів, кожна з яких мала лише перше теля, у багатьох великих жертвопринесеннях, які я виконав. Це, однак, не завдяки заслугам цих діянь досяг я цього світу. Я вшановував божеств жертвами, які завершуються за одинадцять днів. Двічі я вшановував їх у жертвах, що були завершені за дванадцять днів. Я власкавлював їх також багато разів ув Ашвамедсі. Шість і десять разів я виконував жертвопринесення Аркаяна. Та це не завдяки заслугам цим я досяг цього світу. Я також дав кожному брахману ліс дерев канчана, протяжністю у йоджану в усі боки, і з кожним деревом прикрашеним дорогоцінними каменями та коштовностями. Та це не завдяки заслугам цим я досяг цього світу. Протягом тридцяти років, з серцем зовсім вільним від гніву, я дотримувався обітниць тураяна, сповненої неабияких заслуг, і віддавав брахманам щодня дев'ятсот корів. Справді, о володарю всесвіту, кожна з цих корів належала до виду Рохіні й давала молоко в той час коли я її віддавав. Та це не завдяки заслугам цим, о найперший серед богів, я досяг цього світу. Я вклонявся тридцяти вогням, о брахмане, щодня. Я вшановував божеств у вісьмох жертвопринесеннях, в яких жир з усіх тварин виливають на вогонь. Я вшановував їх у сімох жертвопринесеннях, в яких людський тук ллють на вогонь. Я вшановував їх у тисячі й двадцяти восьми жертвопринесеннях Вішваджит. Та це не завдяки заслугам цих жертвопринесень, о Боже усіх божеств, я досяг цього світу. На берегах Сарайю і Вахуди, і Ганги, як і в лісах Найміша, я віддав мільйони корів брахманам. Та це не завдяки заслугам цих діянь досяг я цього світу.

Обітниця посту була відома Індрі. Він, однак, тримав це в секреті. Шукра, нащадок Бхрігу, отримав знання про неї за допомогою духовного зору, отриманого через покаяння. Сяючи силою, як він, це Ушанас, який першим зробив її відомою всесвіту. Я дотримувався тої обітниці, о щедрий дарунку Бога! Коли я завершив ту найпершу обітницю, брахман став цілком задоволений мною. Тисяча мудреців прийшли туди. Всі ті брахмани і мудреці, о могутній Боже, задоволені мною, рекли: «Ти відправишся у світ Брахми! Саме внаслідок чеснот тої обітниці, я успішно досяг цього світу найвищого блаженства. Не існує жодних сумнівів у цьому. Запитаний Верховним Святителем усього сушого, я належним чином виклав заслуги обітниць посту. На мій погляд, немає покаяння вище, ніж піст. Я клянуся тобі, о найперший з усіх божеств! Будь до мене прихильним!

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Цар Бхагіратха, який так сказав і, який заслужив усякої хвали, закінчив свою промову і був вшанований Брахмою згідно обрядів призначених для цієї мети. Тож ти, о Юдхіштхіро, дотримуйся обітниці посту і вшановуй брахманів щодня. Слова, сказані брахманами, можуть виконати все, як тут, так і в майбутньому. Дійсно, брахмани повинні постійно бути власкавлені даруванням їжі, одягу, білих корів і гарних будинків та палаців. Навіть божествам слід власкавлювати брахманів. Звільнивши себе від жадоби, практикуй цю обітницю найвищих заслуг, що не відома загалу!

Так вістить розділ сто третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 0 4

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Людина, кажуть, наділена часом життя протягом ста років і енергією, і могутністю значною. Чому ж тоді, о діду, людські істоти вмирають, навіть коли вони дуже молоді? За що людина наділяється довголіттям і за що її життя скорочується? Через що людина набуває слави, яка спирається на великі досягнення? Через що вона отримує багатство і добробут? Це покутами чи брахмачарьєю, чи шепотінням священних мантрів, або ліками? Чи ж це своїми діями, чи словами? Повідж мені це, о діду!

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Я повідаю тобі про що питаєш мене. Дійсно, я скажу тобі в чому причина через яку людина стає недовговічною, і в чому причина через яку людина наділена довголіттям. Я також поясню тобі причину через яку вдається придбати славу, що спирається на великі досягнення і причину через яку вдається отримати багатство і добробут. Дійсно, я повідаю тобі спосіб, яким потрібно жити щоб бути наділеним усім сприятливим для себе. Цією поведінкою людина набуває довгого віку і цією поведінкою людина набуває багатства і добробуту. Дійсно, цією поведінкою людина набуває слави, яка будується на великих досягненнях, як тут, так і в майбутньому.

Людина, чия поведінка неправильна або нечестива, ніколи не отримує довголіття. Всі істоти бояться такої людини і пригнічені нею. Тому, якщо хтось хоче власного зростання і гаразду, то слід у цьому світі спиратися на поведінку правильну і гарну. Хорошою поведінкою вдається розсіяти несприятливе і зле, навіть те, яке є гріховним. Праведність має поведінку своїм свідченням. Ті, які добрі й праведні, є такими внаслідок поведінки якому вони слідуєть. виявлення, знову ж, гарної поведінки, забезпечуються тими справами, які є добрі або праведні. Люди шанують ту людину, яка діє праведно і робить добрі справи, навіть якщо вони тільки чули про неї, навч не бачачи її. Ті, які є атеїстами, які позбавлені усіх діянь, які неслухняні наставникам і порушують приписи писань, які не обізнані, а, отже, не дотримуються обов'язків, і, які нечестиві поведінкою, стають недовговічними. Ті, які облудної поведінки, які переступають усі обмеження, які нерозбірливі щодо статевих стосунків, мають коротке життя і повинні відправитися у пекло надалі. Саме ті люди живуть за сто років, які, хоча й позбавлені всіх досягнень, поведуться пристойно і праведні поведінкою, сповнені віри та вільні від злоби. Той, хто вільний від гніву, правдоустий і ніколи не робить будь-якої шкоди будь-якій істоті у всесвіті, позбавлений злоби, нечистості і нещирості, успішно живе протягом ста років. Той, хто завжди ворухить грудки землі, або рве траву, яка росте під ногами, або обгризає нігті зубами,⁶⁵ або завжди нечистий, чи дуже неспокійний, ніколи не матиме довгого життя. Треба прокидатися від сну у годину відому як Брахма Мухурта,⁶⁶ а потім думати про релігію і користь. Вставши з ліжка, слід умити обличчя і ополоснути рот, і склавши свої долоні благоговійно, прошепотіти ранкові молитви. Так же, слід, коли настає вечір, промовити свої вечірні молитви і знаходитися у мовчанні щодо інших у той же час. Ніколи не слід дивитися ні на висхідне сонце, ні на призахідне сонце.⁶⁷ Не слід дивитися на сонце, коли воно знаходиться в затемненні і не на його образ у воді, і не в полудень, коли воно знаходиться на меридіані. Ріши, внаслідок їх любові до двох сутінків, з великою сталістю, вдалося досягти довголіття. Отже, потрібно, стримуючи язик, постійно проказувати свої молитви при двох сутінках. Що стосується тих брахманів, які не промовляють їхніх молитов при обох сутінках, праведний цар повинен поставити їх виконувати такі справи, які призначені для шудри. Особи кожної касті ніколи не повинні вступати у статевий зв'язок із дружинами інших людей. Немає нічого, що скорочує життя так швидко, як подібні відносини з дружинами інших людей. Бо так багато тисяч років повинен перелюбник провести у пеклі, скільки шпар на тілах жінок з якими він може вчинити злочин. Потрібно доглядати своє волосся, застосовувати очні мазі, чистити зуби, а також вшановувати божеств у полудень. Не слід дивитися на сечу чи кал, або наступати на них і не торкатися ногою своєю. Не слід відправлятися в подорож на світанку або опівдні, чи у вечірніх сутінках, або з незнайомцем, чи з шудрою, або одному. Йдучи по дорозі, потрібно, ставши осторонь, завжди давати шлях брахману, коровам, царям, старим, тим хто несе вантаж, жінці з дитиною, або слабкому. Коли зустрічається велике дерево, відомо, слід обійти його. Слід також, коли приходять на місце де чотири дороги сходяться, обійти навколо перехрестя, перш ніж продовжити свою подорож. Опівдні чи опівночі, чи в нічний час у цілому, або при обох сутінках, не слід переходити місце перехрестя чотирьох доріг. Ніколи не слід носити взуття або одяг, що носив інший. Потрібно завжди дотримуватися обітниці брахмачарья і ніколи не варто перетинати слідів своїх. Слід дотримуватися обітниці брахмачарья в день молодика, а також у повню, так само на восьмий місячний день обох двотижнів. Ніколи не слід їсти м'яса убитих не в жертву тварин. Ніколи не слід їсти м'ясо від задньої частини тварини. Слід уникати засудження і наклепу на інших, а також усілякої брехливої поведінки. Ніколи

не слід простромлювати інших словами-стрілами. Безперечно, ніколи не слід вимовляти жорстокі слова. Ніколи не слід приймати дарунків від низької і грубої людини. Ніколи не слід вражати такими словами, що бентежать інших людей або несприятливі чи гріховні. Слова-стріли вилітають з уст. Вражена ними жертва журиться день і ніч. Мудрій людині ніколи не слід «стріляти» ними для враження інших людей. Ліс, пронизаний стрілами або вирубаний сокирою, знову зростає. Людина, проте, що пронизана словами, нерозумно сказаними, стає жертвою ран, що гнояться і ведуть до смерті. Стріли-гаки і «наліка», стріли з широким вістрям можна витягнути з тіла. Стріли-слова, однак, не можна витягти, бо вони проникають глибоко у серце. Не слід дражнити каліку або невігласа, або нещасного, або потворного, чи бідного, або слабосилого. Слід уникати невір'я, обмовляти Веди, засуджувати богів, злитися, гордувати, бути пихатим і грубим. Не слід у гніві брати жезл покарання для враження іншого. Лише син або учень, речено було, може бути злегка покараний з метою повчання. Не варто говорити погано про брахманів; не слід вказувати на зірки пальцями своїми. Якщо запитали, то не повинен казати, що місячний місяць є не на особливий день. Сказавши це, життя скорочується. Відповівши на поклики природи або пройшовши по дорозі, слід помити ноги. Слід також обмивати ноги перед тим як сісти читати Веди чи їсти будь-що. Ось три речі, які вважаються чистими і священними богами і, як такі, що придатні для використання брахманом, а саме, ті в яких немає домішок, ті, що було помито у воді, й ті, про які говорять добре. Самьява, крішара, м'ясо, сашакулі і пайаса ⁶⁸ ніколи не повинні бути приготовані для самого себе. Щораз, коли готують їх, то слід запропонувати богам. Слід приділяти увагу своєму вогнищу кожен день. Треба кожен день давати милостиню. Треба, стримуючи мову в цей час, чистити зуби зубною паличкою. Ніколи не слід бути в ліжку, коли сонце зійшло. Якщо не вдається в якийсь день встати разом із сонцем, потрібно тоді виконати спокуту. Встаючи з ліжка, треба спочатку привітати батьків і наставників, або інших літніх, гідних поваги. Тим самим людина досягає довгого життя. Зубну паличку слід викинути після використання і брати нову кожен день. Треба їсти тільки таку їжу, яка не заборонена в писаннях, утримуючись від будь-якої їжі у дні молодика і повні. Слід, зі стриманими почуттями, відповідати на поклики природи, розвернувшись на північ. Не слід з нечищеними зубами поклонятися божествам. Також, без ушанування богів спершу, ніколи не можна приймати будь-яку особу, захищати свого наставника або старшого, або праведного, чи мудрого. Мудрі ніколи не повинні дивитися у нешліфоване або брудне дзеркало. Людина ніколи не повинна вдаватися до любовців із жінкою незнайомою або вагітною. Ніколи не слід спати головою на північ або захід. Не слід лягати на пошкоджене ложе або хитке. Не слід спати на ліжку, не розглянувши його спочатку при світлі. Не слід також спати на ліжку з іншого (*наприклад з дружиною*) ніж свого боку. Ніколи не слід спати впоперек ліжка. Ніколи не слід товаришувати з атеїстами або робити що-небудь поєднане з ними. Ніколи не слід перетягувати сидіння з ногами на ньому. Ніколи не слід купатися голяка та вночі. Розумний ніколи не повинен терпіти натискання чи тертя кінцівок після купання. Ніколи не слід мазати мазями своє тіло, попередньо не викупавшись. Викупавшись, ніколи не слід махати своєю тканиною в повітрі для сушки. Не слід завжди носити мокрий одяг. Ніколи не слід знімати з тіла гірлянди квітів, які можна ще носити. Не слід носити такі гірлянди поверх свого верхнього одягу. Ніколи не слід навіть говорити з жінкою в час її очищення. Не слід відповідати на поклик природи на полі, де збіжжя вирощується, або в місці занадто близькому до поселення. Ніколи не слід відповідати на поклик природи у воді. Треба спочатку помити рот тричі водою перед тим як з'їсти будь-що. Попоївши, треба помити рот тричі водою і знову двічі. Треба їсти з обличчям на схід свою їжу, мовчки і в той же час не осуджуючи подані страви. Завжди потрібно залишати залишки їжі, яка стоїть перед кимось. Маючи готову їжу свою, слід подумки торкатися вогню. Якщо людина їсть з лицем на схід, людина наділяється довголіттям. Споживаючи їжу лицем на південь, людина здобуває великої слави. З лицем на захід, людина набуває великих статків. Хто їсть лицем на північ, стає правдивим у слові. Приготувавши їжу свою, слід промити всі верхні отвори тіла водою. Крім того всі кінцівки, пупок і п'ясті слід помити водою. Ніколи не варто всідатися на лушпиння від зерна, або на волосі, або на попелі, чи на кістках. Ні в якому разі не треба використовувати воду, в якій хтось уже викупався. Завжди потрібно чинити Хому для власкавлення богів і повторювати мантру Савітрі. Потрібно завжди їсти сидячи. Ніколи не слід їсти під час ходьби. Ніколи не слід відповідати на поклик природи стоячи. Ніколи не слід відповідати на поклик природи на попіл чи в загоні корів. Треба мити свої ноги перед тим як сісти за свою їжу. Ніколи не слід сидіти чи лягати для сну з мокрими ногами. Той, хто сідає за свою їжу після того як обміє ноги, живе протягом ста років. Ніколи не слід торкатися трьох речей великої енергії, коли нечистим еси: вогню, корови і брахмана. Дотримуючись цього правила, людина набуває довголіття. Не слід, коли нечистий, дивитися очима на ці три речі великої сили: сонце, місяць і зірки. Життєві сили молодої людини йдуть угору, коли стара і поважна людина приходить у її оселю. Вона отримує їх натомість, встаючи і правильно вітаючи гостя. Літніх людей завжди слід вшановувати. Треба, побачивши їх, запропонувати сидіння власною рукою. Після того, як старий зайняв своє місце, слід сісти і залишатися зі складеними долонями на знак шанування. Коли стара людина йде по дорозі, потрібно завжди слідувати за нею, а не випереджати. Ніколи не слід сидіти на порваному або зламаному сидінні. Треба, не використовуючи його більше, викинути розбитий посуд з білої латуні. Ніколи не варто їсти не прикривши тіло верхнім одягом. Ніколи не слід купатися голим. Ніколи не слід спати голим. Ніколи не слід навіть торкатися чужих залишків страв та тарілок. Ніколи не варто, коли нечистий, торкатися чужої голови, бо сказано в писанні, що життєві сили всі зосереджено в голові. Ніколи не слід бити іншого по голові або хапати іншого за волосся. Не слід

складати руки разом аби почухати свою голову. Не слід під час купання декілька разів занурювати голову свою у воді. Тим самим скорочується своє життя. Той, хто купається занурюючи голову у воду, не повинен після цього наносити олію на будь-яку частину свого тіла. Ніколи не слід приймати їжу без додатку трошки сезаму. Ніколи не слід вчити Веди або будь-які писання під час своєї нечистоти. Не слід також вчитися поки нечистий. Коли піднімається буря або неприємний запах витає у повітрі, ніколи не слід думати про Веди. Особи знайомі з древньою історією, промовляють гатху проспівану Ямою в минулі часи: «Той хто в час, коли працює або нечистий, або вивчає Веди за таких обставин, воістину, і той відроджений брахман, який вивчає Веди у заборонений час, втрачає свої Веди і скорочує своє життя!». Тож ніколи не слід вивчати Веди наполегливо у заборонений час. Той, хто справляє потребу з обличчям до сонця або у напрямку палаючого вогню, чи у бік корови, чи у напрямку двічінародженої людини, або на дорозі, втрачає довголіття. О денній порі обидва поклики природи має бути виконано з лицем повернутим на північ. Вночі це слід робити повернутим на південь. Тим самим не вкорочують своє життя. Той, який хоче жити довго, ніколи не повинен зневажати або ображати будь-кого з цих трьох, якими б слабкими або виснаженими вони не були, а саме, брахмана, кшатрія і змію. Всі три наділені смертельною отрутою. Змія, якщо сердиться, палить жертву лише поглядом її очей. Кшатрій також, якщо сердиться, спалює об'єкт його гніву, так само як бачить його, своєю силою. Брахман же сильніше ніж будь-хто з цих двох, і руйнує не тільки об'єкт його гніву, але весь його рід так само, не поглядом лише, а й думкою також. Мудрий, таким чином, піклується про цих трьох з обережністю.

Людина ніколи не повинна брати участі в будь-якій розмові зі своїм наставником, о Юдхіштхіро, якщо наставник сердиться, його завжди слід власкавити належними почестями. Навіть якщо наставник, бува, цілковито неправий, все ж слід підкорятися і прославляти його. Без сумніву, наклепи стосовно наставника завжди вкорочують час життя тих, хто їх вимовляє. Завжди потрібно випорожнюватися у місці далекому від свого житла. Треба мити ноги на відстані від свого житла. Потрібно завжди викидати залишки страв і тарілки у місці далекому від свого житла. Справді, той, хто бажає свого ж блага, повинен зробити все це. Не слід носити гірлянди з червоних квітів. Дійсно, мудрі повинні носити гірлянди з білих квітів. Проте, відкидаючи лотос і лілею, о велелегкий, можна носити на голові червону квітку, навіть якщо це буде водяна. Намисто із золота ні за яких обставин не може стати нечистим. Після купання, о царю, слід використовувати парфуми змішані з водою. Ніколи не слід носити верхній одяг свій прикриваючи ноги або нижнім одягом лише прикривати тіло. Не слід носити одяг, який носили інші. Не треба, знову ж, носити шматок тканини, що не має [бічної торочки](#).⁶⁹ Коли людина лягає спати, о царю, слід вдягати інший відріз тканини. При подорожах також слід носити інший відріз тканини. Точно так само, коли вклоняєшся божествам, слід одягати іншу тканину. Розумний повинен вкривати кінцівки мазями виготовленими з приянгу, сандалового дерева, більви, тагари і кешари. При дотриманні посту слід очистити себе омиванням і прикрасити своє обличчя візерунками та мазями. Потрібно завжди утримуватися від любовців у дні повні та молодика. Ніколи не слід, о царю, їсти з однієї тарілки з іншим, навіть якщо цей інший, бува, родич або рівний за станом. Не слід ніколи споживати будь-яку їжу, яка була приготована жінкою в її місячні. Ніколи не варто споживати будь-яку їжу або напій, будь-яку рідину, запах якої було вилучено. Не слід нічого їсти не даючи частку особам, що дивляться голодними очима на їжу, яку береш. Розумний ніколи не повинен сидіти близько до нечистого. Не слід сидіти близько до людей, які є найпершими з благочестивих. Уся їжа, заборонена в обрядових діях, ніколи не повинна бути прийнята, навіть в інших випадках. Плоди та фрукти, як і листя, та плоди фікуса гломерати, ніколи не повинні бути з'їдені тим, хто бажає свого ж блага. М'ясо кіз, корів і павича, ніколи не їж. Слід також утриматися від сушеного м'яса і всякої плоті, що застаріла. Розумний ніколи не повинен їсти будь-яку сіль, беручи її з руки. Не слід йому споживати сир і борошно смаженого ячменю вночі. Слід утримуватися також від м'яса тварин, вбитих не у жертвоприношеннях. Треба, із зосередженою увагою, їсти один раз уранці і один раз увечері, повністю відкидаючи їжу в проміжку. Ніколи не слід їсти будь-яку їжу в якій виявилось волосся. Не слід їсти шраддху ворога. Треба їсти мовчки, ніколи не їсти без верхнього одягу і лише сидячи. Ніколи не слід споживати будь-яку їжу, поклавши її на голій землі. Ніколи не варто їсти, крім як у сидячому положенні. Ніколи не слід шуміти під час їжі. Розумна людина має спочатку запропонувати воду, а потім їжу його гостеві, а після обслуговування гостя таким чином, тоді сідати за їжу самій. Той, хто сідає за вечерю в ряд із друзями і сам їсть будь-яку їжу, не даючи її своїм друзям, кажуть, їсть небезпечну отруту. Що стосується води, пайаси, борошна смаженого ячменю, сиру, пряженого масла, меду, ніколи не слід, після їжі або пиття їх, пропонувати їхні залишки іншим. Ніколи не слід, о ватажку мужів, їсти будь-яку їжу [із сумнівом](#).⁷⁰ Бажаючи їжі, ніколи не слід пити кисляк по закінченні. Після закінчення страви, слід помити рот і обличчя десницею лише, і узявши трохи води, варто тоді занурити палець правої ноги в неї. Після омивання слід торкнутися маківки голови десницею. З пильною увагою, слід далі доторкнутися до вогню. Людина, яка знає, як дотримуватися всіх цих таїнств з обережністю, досягає успіху і займає перше місце серед своїх родичів. Потрібно, закінчивши їжу свою, свій ніс, очі, вуха, пупок і обидві руки промити водою. Не слід, однак, мати свої руки мокрими. Між кінчиком і коренем великого пальця розташована священна тіртха, відома, як Брахма. На звороті мізинця, речуть, розташована Дева-тіртха. Проміжок між великим і вказівним пальцями, о бгарато, слід використовувати [для проведення Пітара-обрядів](#),⁷¹ після дотику до води, за статутом. Ніколи не слід займатися наклепом на інших людей. Не слід ніколи мовити що-небудь неприємне.

Людині, яка бажає свого ж блага, ніколи не варто прагнути викликати проти себе гнів інших. Ніколи не слід намагатися розмовляти з людиною, яка відпала від своєї касті. Самої зустрічі з такою людиною слід уникати. Ніколи не слід вступати у стосунки з низькою людиною. Уникаючи таких стосунків, вдається досягти довгого життя. Ніколи не слід вдаватися до любощів у денний час. Не слід мати любощі ні з дівчиною, ні з повією, ні з безплідною жінкою. Ніколи не слід кохатися із жінкою, яка не омила після закінчення свого місячного. Уникаючи таких дій, вдається досягти довголіття. Після омивання кінцівок, для дотримання релігійних дій, слід ополоснути уста тричі, і ще два рази. Роблячи це, людина очищається і підходить до релігійних дій. Органи почуттів слід кожне омити один раз, і воду слід також пролити по всьому тілу. Зробивши це, потрібно вшанувати пращурів і богів, згідно таїнства Вед. Послухай мене, о ти, з роду Куру, як я скажу тобі, яке очищення чистить і корисне для брахмана. Перш ніж почати їсти і після завершення їжі, і у всіх діях, що потребують очищення, брахман повинен виконувати ачаману водою, узявши її кінчиками пальців, що називається брахматіртха. Після будь-якої їжі або плювка, слід помити рот, перш ніж можна стати чистим. Родич, який, бува, старий, або друг, який, бува, бідний, повинні бути узяті до будинку, а їх зручності забезпечені, як ніби це член сім'ї. Роблячи це, вдається придбати і славу, і довге життя. Розведення голубів у своєму будинку дарує блаженства, так само папуг, самців і самиць. Якщо ці самиці узяті в хату, вони дарують успіх у подоланні лиха. Те ж саме і у випадку з тарганами. Якщо світлячки, грифи, дикі голуби і бджоли потрапляють у хату або прихилиються жити в ній, слід виконати дії для вшанування богів. Ці істоти погана прикмета, як також і скопа (*хижий птах*). Ніколи не слід розголошувати секрети двічінародженого, і ніколи не слід мати статеві стосунки із забороненою жінкою. Не слід ніколи мати таке з дружиною царя або з подругами цариць. Ніколи не слід воліти близькості з цілителями, або з дітьми, або з особами старими, або зі слугою, о Юдхіштхіро. Потрібно завжди забезпечити друзів, брахманів, і тих хто звернувся за захистом. Роблячи це, о царю, людина набуває довгого життя. Мудра людина повинна перебувати в такому будинку, який був побудований [за допомоги брахмана](#) ⁷² і доброго будівничого-фахівця, якщо, звичайно, о царю, вона бажає свого ж блага. Не слід, о царю, спати у вечірніх сутінках. Не слід також вчитися в таку годину для придбання будь-якої галузі знань. Розумна людина ніколи не повинна і їсти у таку годину. Діючи таким чином, людина набуває довгого життя. Ніколи не слід здійснювати будь-які дії на честь пращурів у нічний час. Не слід людині прикрашати себе після закінчення їжі своєї. Треба купатися вночі, якщо бажаєш власного зростання. Слід також, о бгарато, завжди утримуватися від борошна смаженого ячменю вночі. Залишки їжі і пиття, а також квіти, якими вшановували богів, ніколи не варто використовувати. Запрошуючи гостей на ніч, ніколи не слід з надмірною ввічливістю примушувати їх їсти до переїдання. Не слід і самому їсти понад потребу в нічний час. Не треба вбивати птахів для їжі, особливо після того, як вигодували їх.

Мудрий має одружитися на дівчині народженій у шляхетній сім'ї, сповненій сприятливих ознак, і на порі. Породжуючи дітей від неї і тим самим закріплюючи свій рід тим, потрібно найти своїм синам гарного наставника для придбання загальних знань, о бгарато, а також знань особливих звичаїв сім'ї, о царю. Доньок, які можуть народитися, слід віддати у молоді шляхетні родини, які знову ж, мають розум. Синів також слід влаштувати, з часткою сімейного спадку даного їм, о бгарато, для забезпечення їх. Треба омитися зануривши голову у воду, перш ніж сісти чинити будь-які дії на честь божеств, пращурів. Ніколи не слід виконувати шраддху під сузір'ям свого народження. Не проводити шраддху і в будь-яку з Бхадрапад, переднішу або новішу, і не під сузір'ям Кріттїка, о бгарато. Шраддха ніколи не повинна бути виконана під якимсь з цих сузір'їв, які вважаються злими (*наприклад: Аслеша і т.д.*) і будь-яким з тих, що за розрахунком здається ворожим. Дійсно, в цьому відношенні всіх цих сузір'їв слід уникати, що заборонені в трактатах з астрології. Треба сидіти обличчям чи на схід, чи на північ, під час гоління у голяра. Роблячи так, о великий царю, вдається мати довге життя. Ніколи не слід вдаватися до наклепу на інших або до самобичування, бо, о ватажку бгаратів, сказано, що наклеп є гріховним, чи то на інших чи на самого себе. При одруженні, слід уникати жінки з недорозвинутими кінцівками. Дівчини теж, якщо така, також слід уникати. Жінки того ж [праварасу](#) ⁷³ також слід уникати, а також і тієї, яка має будь-яку ваду розвитку, і тієї, яка була народжена в роду, до якого належить мати. Мудрий ніколи не повинен мати статеві стосунки зі старою жінкою, або тією, яка відмовилася від домашнього життя для лісового життя, або тією, яка вірна своєму панові, чи тією, чиє потомство не здорове або не добре розвинуте. Тобі не варто одружуватися на жінці, яка має жовтий колір обличчя, чи яка страждає від прокази, або народженій у сім'ї, що страждає від падучої, або тією, яка має низьке народження і звички, чи з тією, в сім'ї якої хвороба названа світра (*проказа*) є, чи, яка належить за народженням до роду, в котрому є передчасні смерті. Тільки та дівчина, яка наділена сприятливими ознаками, і вихована в різних обмеженнях, яка приємна і гарна, буде віддана. Слід поріднитися, о Юдхіштхіро, з сім'єю вище або, принаймні, з рівною власній. Той, хто бажає власного добробуту, ніколи не одружиться з жінкою, яка поступається станом, або що відпала від стану її народження. Ретельно розпалюючи вогонь, слід виконати всі ті дії, які були приписані й оголошені у Ведах або брахманами. Ніколи не слід прагнути ображати жінок. Дружини завжди повинні бути захищені. Злоба завжди скорочує життя. Отже, потрібно завжди утримуватися від плекання злоби. Спати вдень — вкорочувати віку. Спати після сходу сонця — вкорочувати віку. Хто спить при якихось із сутінок, чи ввечері, або, хто лягає спати брудний, скорочує своє життя. Перелюб завжди скорочує життя. Після гоління не варто залишатися брудним. Слід, о бгарато, ретельно утримуватися від навчання або читання Вед, їжі та купання у вечірній час. Коли вечірні сутінки опускаються, треба зібратися

почуттями для медитації, не роблячи нічого. Треба, о царю, омитися, а потім вшанувати брахманів. Справді, треба омитися перед поклонінням божествам і шанобливо вітати наставника. Ніколи не слід іти на жертвопринесення без запрошення. Дійсно, можна піти туди без запрошення, якщо ми хочемо тільки подивитися, як жертвопринесення ведеться. Якщо хтось іде на жертвопринесення, для будь-яких інших цілей, без запрошення, і, якщо, стосовно нього, не отримує належне вшанування від жертводавця, життя людини скорочується. Ніколи не слід іти самотою в подорож по чужих краях. Не слід постійно виходити самому в будь-яке місце на ніч. Перед настанням вечора, слід повернутися до свого будинку і залишитися в ньому. Потрібно завжди коритися наказам своїх матері і батька, та наставника, не зважаючи чи ці вказівки корисні чи ні.

Треба, о царю, відвідувати, з великою ретельністю, вивчення Вед і науку зброї. Згодом, о царю, уважно дотримуйся практики на слоні, коні й бойовій колісниці. Людина, яка займається цим з обережністю, досягає щастя. Такий цар стає непереможним для ворога, а владу над ним не візьмуть слуги і родичі. Цар, що досягає такого становища і ретельно дотримується обов'язку захисту своїх підданих, ніколи не понесе втрат. Ти мусиш отримати, о царю, науку про роздуми, а також науку про слова, науку гандхарвів, і чотири та шістьдесят галузей знань відомі під назвою Кала. Треба щодня слухати пурани й ітіхаси, та всі інші оповідання, які існують, а також історії з життя усіх піднесених персонажів. Коли у дружини починається місячне, ніколи не слід мати зв'язок із нею, ба навіть закликати її до розмови. Мудрий може прийняти її спілкування на четвертий день після очисного омовіння. Якщо кохатися на п'ятий день від першої появи місячного, отримуєш дочку. Вдаючись до кохання на шостий день, матимеш сина. Мудра людина повинна в цьому питанні любощів врахувати ці правила про парні та непарні дні. До родичів та родичів за шлюбом, і друзів усіх, слід ставитися з повагою. Треба, у міру можливостей, вшановувати богів жертвою, віддаючи різні речі, як жертовну дакшину. Після часу присвяченого для домашнього способу життя, потрібно, о царю, піти жити у лісі відлюдником. Таким чином, я коротко повідав тобі всі ознаки осіб, які досягають успіху в довголітті. Що ж залишилося неказаним мною, то маєш почути з уст осіб, добре обізнаних на трьох Ведах, о Юдхіштхіро. Ти повинен знати, що поведінка є коренем процвітання. Поведінка є підсилювачем слави. Поведінка подовжує життя. Поведінка знищує всі біди і зло. Поведінка, сказано, найвища в усіх галузях знань. Поведінка породжує праведність, а праведність подовжує життя. Поведінка дає славу, довголіття і небеса. Поведінка найбільш дієвий обряд вшанування богів, для досягнення будь-чого сприятливого. Самонароджений Брахма сам мовив, що слід проявляти співчуття до всіх каст людей.

Так вістить розділ сто четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 105

Юдхіштхіра спитав:

Скажи мені, о ватажку роду Бгарати, як старший брат повинен поводитися стосовно своїх молодших братів і, як молодші брати повинні поводитися стосовно свого старшого брата?

Бгішма відповів:

Ти, о синку, завжди поведься стосовно молодших братів твоїх, як їх старший брат повинен. Ти навічно найстарший для усіх цих твоїх братів. Така висока поведінка, як у наставника до його учнів, повинна бути прийнята тобою до твоїх молодших братів. Якщо наставник, трапляється, не має мудрости, то учень не може поводитися по відношенню до нього з повагою або належним чином. Якщо ж наставник, бува, чистої і високої поведінки, то й учень також досягає успіху в такому поводженні, о бгарато. Старший брат повинен час від часу закривати очі на дії своїх молодших братів, і, хоча й мудрий, та має час від часу чинити, як ніби він не розуміє їхніх дій. Якщо молодші брати винні у будь-чому, старший брат повинен виправити це непрямыми шляхами і засобами. Бо, якщо існує порозуміння між братами і, якщо старший брат прагне виправляти його молодших братів прямо або показово, то вороги, о сину Кунті, зажурені через порозуміння і, які, отже, завжди прагнуть внести розлад, намагаються роз'єднати братів і викликати розбрат між ними.

Це старший брат збільшує достаток сім'ї або руйнує його цілком. Якщо старший брат, трапляється, не має глузду і безбожний поведінкою, він призводить до руйнування всієї родини. Старший брат, який шкодить його молодшим братам, перестає вважатися старшим і втрачає свою частку родинної власності та заслуговує бути затриманий царем. Та людина, яка діє недбало, має, без сумніву, йти у світ зажури і усякого виду лих. Народження такої людини не служить ніякій корисній меті так само як [квіти очерету](#).⁷⁴ Та родина, в якій народжується грішна людина, стає об'єктом усякого зла. Така людина приносить безчестя, і всі добрі справи сімейства зникають. Такі серед братів, які віддані злодіянням, позбавляються своїх часток у родинній власності. У такому випадку, старший брат може привласнити собі все ятука-майно, не даючи якоїсь частки з нього молодшим братам. Якщо старший брат придбає що-небудь без використання батьківського майна і піде у віддалене місце, він може володіти цим для власного використання, такі придбання не діляться на частки для молодших братів. Якщо нерозділені брати бажають, за життя батька, частку сімейного майна, батько повинен дати рівні частки усім своїм синам. Якщо старший брат, виявляється гріховний діяннями і не виділяється якимись досягненнями, ним можуть нехтувати його молодші брати. Якщо дружина чи молодший брат, бува, зловмисні, її чи його користь мусить бути під наглядом. Особи знайомі з дієвістю праведности речуть, що праведність є вищим благом. Упадхьяя перевершує навіть десять [ачарьів](#).⁷⁵ Батько дорівнює

десятьом упадхьям. Мати дорівнює десятьом батькам чи навіть усій землі. Немає старшого, рівного матері. Воістину, вона перевершує все щодо поваги до неї. Саме з цієї причини ті люди ставляться до матері з щонайщирішою повагою. Після смерті батька, о бгарато, старший брат вважається батьком. Це старший брат повинен призначити їм засоби їх забезпечення і захисту та доглядати їх. Всі молодші брати повинні вклонитися йому і підкорятися його владі. Справді, вони повинні жити в залежності від нього так само, як вони це робили з їх батьком, коли він був живий. Що ж до тіла, то, о бгарато, це батько і мати творять його. Те народження, однак, якому ачарьї приписані, вважається, як істинне народження, що є, крім того, дійсно нетлінним і безсмертним. Старша сестра, о ватажку роду Бгарати, подібна матері. Дружина старшого брата також подібна матері в дитинстві, для молодшого брата, що отримує молоко від неї.

Так вістить розділ сто п'ятий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 106

Ю д х і ш т х і р а спитав :

Приписи бачимо, о діду, в усіх кастах людей, у тому числі навіть у млеччхів, про дотримання постів. Проте, причина цього не відома нам. Чулисьмо, що лишень брахмани і кшатрії повинні дотримуватися обітниць посту. Як, о діду, інші касты заробляють якусь заслугу дотримуючись постів? Яких обітниць і постів мають дотримуватися особи всіх каст, о царю? Якого завершення, якому присвячена людина, досягає дотриманням постів? Сказано, що піст вельми схвальний і відмінний притулок. О володарю людей, який плід, що заробила у цьому світі людина, від дотримання посту? Якими засобами людина очищається від своїх гріхів? Якими засобами людина досягає успіху у придбанні праведности? За допомогою яких засобів, о кращий серед бгаратів, людина успішна у досягненні небес і заслуги? Швидко оглядаючи, що людині треба віддати, о царю? О, скажи мені, які це обов'язки, якими можна домогтися успіху в отриманні таких речей, що приведуть до щастя?

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

Тому синові Кунті від бога Дхарми, який був знайомий з усіма обов'язками і, який так звернувся до нього, син Шантану, Бгішма, обізнаний на усіляких обов'язках, відповів у наступних словах.

Б г і ш м а м о в и в :

У минулі часи, о царю, я чув про ці високі заслуги, о ватажку роду Бгарати, які додаються за дотримання посту, за статутом, о бгарато, і я запитав ріши Ангїраса, високих аскетичних заслуг, про те ж саме, про що ти спитав мене сьогодні. Запитаний так мною, славетний мудрець, породжений од жертвовного вогню, відповів мені саме таким чином, щодо дотримання постів за статутом.

А н г і р а с м о в и в :

Що стосується брахманів і кшатріїв, пости протягом трьох ночей приписані для них, о радосте куру. Дійсно, о ватажку людей, піст на одну ніч, на дві ночі і на три ночі, можуть бути дотримані ними. Вони ніколи не повинні виходити за рамки трьох ночей. Що стосується вайшьїв і шудр, тривалість посту приписано для них на одну ніч. Якщо з дурості, вони дотримуються посту протягом двох або трьох ночей, такі пости ніколи не приводять до їх зростання. Дійсно, для вайшьїв і шудр, пости протягом двох ночей були визначені у деяких особливих випадках. Пости ж протягом трьох ночей, проте, не були закладені для них обізнаними та уважними до обов'язків. Та мудра людина, яка з приборканими почуттями і душею, о бгарато, постує, утримуючись від одної з двох страв, на п'ятий і шостий місячний день, як і в день повні, стає терплячою на прощення і красивою та обізнаною з писанням. Така людина ніколи не стане бездітною і бідною. Той, хто здійснює жертвопринесення для власкавлення богів на п'ятий і шостий місячний день, перевершує всіх членів його родини і здатен нагодувати велику кількість брахманів. Хто дотримується постів на восьмий і чотирнадцятий дні темної половини, звільняється від будь-яких хвороб і володіє великою міццю. Людина, яка утримується від одного споживання їжі щодня протягом місяця, називається Маргашірша, і повинна, з благоговінням і відданістю, годувати кілька брахманів. Тим самим вона звільняється від усіх своїх гріхів. Така людина наділяється гараздом і отримує усяке зерно. Вона сповнюється енергії. І справді, така людина пожинає рясні врожаї зі свого поля, набуває великого статку і багато зерна. Та людина, о сину Кунті, яка проводить цілий місяць Паушья, утримуючись щодня від одної з двох страв, наділяється удачею і приємними якостями, та великою славою. Той, хто проводить цілий місяць Магха, утримуючись щодня від одної з двох страв, народжується у шляхетній сім'ї і досягає визначного місця серед родичів. Той, хто проводить весь місяць Бхагадайвата, обмежуючи щодня їжу лишень раз, стає улюбленцем жінок, які дійсно легко володіють своїм впливом. Той, хто проводить весь місяць Чайтра, обмежуючись щодня одним прийомом їжі, народжується у шляхетній сім'ї і стає багатим на золото, коштовності та перли. Людина, чи то чоловік, чи жінка, яка проводить місяць Вайшакха, обмежуючи себе кожен день одним прийомом їжі, і приборкуючи почуття, успішна у досягненні визначного місця серед родичів. Людина, яка проходить місяць Джьяштва обмежуючись щодня однією їжею, успішна в досягненні визначного місця та великого багатства. І жінка також отримує таку винагороду. Той, хто проводить місяць Ашадха харчуючись один раз на день, в самоприборкани, постійно зосереджений на своїх обов'язків, володіє достатком зерна, великим багатством і потомством. Хто проводить місяць Шравана, обмежуючи їжу раз на день, отримує почесні Абхішека, де б йому не траплялося жити, і досягає визначного місця серед родичів, яких він підтримує. Та людина, яка

обмежує себе в їжі, раз на день, протягом цілого місяця Простхапада, наділяється великим багатством і досягає зростання і міцного достатку. Людина, яка проводить місяць Ашвіні, обмеживши їжу раз на день, очищає душу і тіло, та володіє тваринами і повозками у достатку, та великим потомством. Хто ж проводить місяць Картіка, обмежуючи раз на день їжу, сповнюється героїзму, має багато дружин і велику славу. Я зараз сказав тобі, о ватажку людей, які плоди, що одержують люди дотриманням посту у двох і десяти місяцях, докладно.

Слухай тепер, о царю, як я повім тобі правила щодо кожного з місячних днів. Людина, яка, утримуючись від цього щодня, бере рис після закінчення кожних двох тижнів, матиме дуже багато корів, велике потомство і довге життя. Той, хто дотримується посту протягом трьох ночей кожен місяць, і поводить так протягом двох і десяти років, досягає визначного становища серед родичів і сподвижників, без суперника, що перечитиме його вимогам і без усяких тривог спричинених чиймись намаганнями зрости так само високо.

Цих правил, про які я кажу, о ватажку роду Бгарати, слід дотримуватися протягом двох і десяти років. Нехай проявляє схильність до цього. Та людина, яка їсть раз, у першій половині дня, і раз увечері, та утримується від хмільного або не їсть що-небудь у проміжку, і плекає співчуття до всіх істот, та ллє узливання очищеного масла на свій священний вогонь щодня, досягає успіху, о царю, за шість років. Не існує ніяких сумнівів в цьому. Така людина заробляє заслугу, яку дає жертвопринесення Агніштома. Наділена заслугою і вільна від усяких вад, вона досягає світу апсар, які піднесено співають пісень і танцюють, та проводить свої дні в товаристві тисяч дівчат надзвичайної краси. Вона їздить на колісниці кольору розплавленого золота і отримує високу шану у світі Брахми. Після вичерпання тої заслуги, така людина повертається на землю і досягає визначного становища. Та людина, яка проведе цілий рік, обмежуючи їжу до разу щодня, набуває заслуги жертвопринесення Атїратра. Вона сходить на небеса після смерти і має велику шану там. По вичерпанню тої заслуги вона повертається на землю і досягає видатного місця. Той, хто проводить цілий рік дотримуючись постів по три дні поспіль, і приймаючи їжу на кожен четвертий день, і не шкодячи нікому, та твердо зберігаючи правдивість у слові, і тримаючи свої почуття приборканими, набуває заслуги жертви Ваджапейї. Така людина сходить на небеса після смерти і отримує високі нагороди там. Та людина, о сину Кунті, яка проводить цілий рік у постах, протягом п'яти днів і приймає їжу тільки на шостий, набуває заслуги Ашвамедхи. Колісницю її тягнутимуть чакраваки. Така людина насолоджується усіляким щастям на небесах цілих сорок тисяч років. Той, хто проводить цілий рік дотримуючись постів протягом семи днів і приймаючи їжу лише на восьмий день, набуває заслуги жертви Гавамая. Колісницю його тягнутимуть лебеді та лелеки. Така людина насолоджується усіляким щастям на небесах п'ятдесят тисяч років. Той, хто проводить цілий рік, о царю, споживаючи лише з проміжком у два тижні, набуває заслуги суцільного посту за шість місяців. Це було сказано прославленим Ангїрасом. Така людина живе на небесах протягом шістдесяти тисяч років. Вона підіймається щоранку з ліжка під солодкі ноти віньяси, валлаки і флейт, о царю. Хто ж проводить цілий рік, п'ючи лише трохи води по закінченні кожного місяця, набуває, о царю, заслуги Вішваджит. Така людина їздить на колісниці запряженій левами і тиграми. Вона перебуває на небі протягом сімдесяти тисяч років, користуючись усякого виду щастям. Немає посту більше ніж на місяць, о ватажку людей, що був би висвячений. Саме це, о сину Прїтхи, припис щодо посту, який був оголошений мудрецами знайомими з обов'язками. Та людині, якій дошкуляють хвороби та усякі недуги, дотримуючись посту, істинно, набуває на кожному кроці заслуги, що додані до жертвоприношень. Така людина піднімається в небеса на колісниці запряженій лебедями. Наділена могутністю, вона користується усіляким щастям на небесах протягом ста років. Сто чарівноликх апсар прислужують і бавляться з нею. Вона піднімається з ліжка щоранку під звуки канчі та нупур⁷⁶ тих дівчат. Така людина їздить на колісниці, запряженій тисячею лебедів. Живучи, знову ж, у світі повному сотень найкрасивіших дівчат, вона проводить час у великій радості. Людині, яка бажає неба, не подобається підступ силою, коли хтось стає слабким, або лікує рани, коли він поранений, чи надає допомогу ліками, коли він хворий, чи стріляти в інших, коли хтось розгніваний або ослаблений, втратив багатства і скорботний, що викликано бідністю. Покидаючи цей світ, де вона страждає тільки всякими злиднями, вона йде на небеса і їздить на колісницях прикрашених золотом, а вона прикрашена усілякими візерунками. Там, серед сотень гарних дівчат, вона користується всіма видами задоволення і щастя, очищена від усякого гріха. Дійсно, утриманням од їжі і задоволень в цьому світі, вона прощається з цим тілом і піднімається на небеса, як плід її покаяння. Там, звільнившись од усіх своїх гріхів, набуває здоров'я і щастя, і всі бажання, що виникають в її свідомості виконуються. Така людина їздить на небесній золотій колісниці, осяйній мов ранкове сонце, в перлах і лазуриті, оголошувана музикою віньяси і мураджи, прикрашеній прапорами та лампами, і з лунким дзвоном небесних дзвіночків. Така людина насолоджується всіма видами щастя на небесах стільки років, скільки існує шпар у її тілі. Немає шастри вищої за Веди. Немає людини гіднішої для вшанування, ніж мати. Немає придбання краще, ніж Праведність і немає покути вищої за піст. Немає нічого, більш святого на небі чи на землі, ніж брахмани. Після такого, немає покути вище дотримання постів. Це постами тим дайтьям вдалося стати небожителями. Це постами ті ріши досягли високих успіхів. Вішвамїтра провів тисячу небесних років, обмежуючись в їжі щодня лише раз, і, як наслідок, досяг статусу брахмана. Чьявана, Джамадагні, Васїшта, Гаутама і Бхрїгу — всі ці великі мудреці, наділені силою прощення, отримали небеса через дотримання постів. У минулому Ангїрас оголосив так великим ріши. Людина, яка вчить інших заслугі посту, не страждатиме ніяк. Приписи про пости, в їх установленому порядку, о сину Кунті, йдуть від великого ріши

Ангіраса. Людина, яка щодня читає ці таїнства або слухає їх, звільняється від усіх гріхів. Мало того що така людина звільнена від усякого лиха, але її розум стає нездатним бути зачеплений жодною провинною. Така людина починає розуміти, окрім людини, і голоси всіх живих істот, та набуває вічної слави, ставши найпершою з її роду.

Так вістить розділ сто шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 107

Юдхіштхіра мовив:

О шляхетний діду, ти належним чином оповів нам тему жертвопринесення, в тому числі заслуги, докладно, які додаються за них і тут, і в майбутньому. Слід пам'ятати, однак, о діду, що Жертвопринесення не може бути виконане людьми бідними, для цього потрібен великий запас різноманітних речей. Дійсно, о діду, заслуга додана до Жертвопринесення може бути придбана лише царями і царевичами. Ту заслугу не в змозі придбати бідні, чи позбавлені здібностей, чи одинокі та безпорадні. Повідай нам, о діду, які статuti щодо тих дій, які приносять заслугу рівну тій, що дається за Жертвопринесення і, які, проте, здатні виконувати особи бідні.

Бгішма сказав:

Слухай, о Юдхіштхіро ті статuti, що повідаю тобі, — ті, які були вперше оприлюднені великим мудрецем Ангірасом, і, які посилаються на схвальні явища для їх душі, — і вважаються рівними жертвопринесенням щодо плодів, що приносять, як тут, так і в майбутньому. Та людина, яка їсть раз у першій половині дня і раз на ніч, не споживаючи або не п'ючи у проміжку і, яка дотримується цього правила протягом шести років поспіль, утримуючись весь час від шкоди будь-якій істоті, й постійно лле узливання на свій священний вогонь кожен день, досягає, без сумніву, успіху. Така людина одержує в подальшому колісницю оздоблену плавним золотом, і живе протягом мільйонів років у світі Праджапаті, в товаристві небесних дів, завжди оголошений звуками музики і танцю, й сяючий світлом вогню. Той, хто проводить три роки, обмежуючись щодня одним прийомом їжі і стримуючись від любощів з будь-якою іншою жінкою крім своєї дружини, досягає заслуги жертвопринесення Агніштома. Така людина вважається виконала приношення жертви з великою кількістю подарунків золотом, і любя самому Васаві. Практикуючи правдомовність, роблячи подарунки, шануючи брахманів, уникаючи зла, прощаючи і самоприборкуючись, долаючи гнів, людина досягає вищої мети. Їздючи на колісниці, виглядом подібної до білих хмар, яку тягнуть лебеді, вона живе мільйони і мільйони років у товаристві апсар. Постуючи цілий день і споживаючи їжу лише раз на другий день, той, хто лле узливання на свій священний вогонь протягом всього року, — воістину, хто дотримується такого посту і підіймається щодень з ліжка до сходу сонця, досягає заслуги Агніштоми. Така людина отримує колісницю запряжену лебедями і лелеками. В оточенні найкрасивіших дівчат, вона проживає у світі Індри. Та людина, яка їсть лише раз кожен третій день і лле узливання щодня на свій священний вогонь протягом цілого року, — дійсно, той, хто так зайнятий своїм вогнем щодня і встає щоранку до сходу сонця, досягає високої заслуги жертвопринесення Атїратра. Він отримує колісницю запряжену павичами, лебедями і лелеками. Йдучи до світу семи небесних ріши, він займає своє помешкання, в оточенні апсар надзвичайної краси. Це добре відомо, що таке проживання триває протягом повних трьох падм (*дуже велике число*) років. Постуючи протягом трьох днів поспіль, той, хто приймає тільки раз на кожен четвертий день, і лле узливання щодня на його священний вогонь, набуває високої заслуги жертвопринесення Ваджапея. Колісницю, яку він отримує, прикрашають небесні діви надзвичайної краси, які мають Індру своїм батьком. Він проживає у світі Індри мільйони і мільйони років, і відчуває величезне щастя ставши свідком розваг Володаря богів. Постуючи протягом чотирьох днів поспіль, хто їсть лише раз у кожен п'ятий день, і лле узливання на святе вогнище щодня протягом цілого року, і хто живе без жадібності, говорить правду, шанує брахманів, утримується від шкоди і уникає злоби та гріха, набуває заслуги жертвопринесення Ваджапея. Він їздить на колісниці зробленій із золота і запряженій лебедями, та наділеній сьйвом багатьох сонець, що зійшли разом. Він отримує розкішну оселю, щиро білу. Він живе там у великому щасті повну одну і п'ятдесят падм років. Постуючи протягом п'яти днів, той, хто бере їжу лише на шостий день і лле узливання на свій священний вогонь кожен день протягом цілого року, і хто виконує три омивання за день, для очищення, і промовляючи молитви чинить поклоніння, і хто веде життя брахмачар'ї, позбавлений злоби в поведінці, набуває заслуги жертвопринесення Гомедха. Він отримує чудову колісницю прикрашену чистим золотом, у сьйві палаючого вогню і запряжену лебедями та павичами. Він спить на колінах апсар і пробуджується щоранку під мелодійний дзвін нупур і канчів. Він веде таке щасливе життя десять тисяч мільйонів років і три тисячі мільйонів зверху, та вісім і десять падм й дві патаки (*майже незліченна кількість*). Така людина живе також, шанована всіма, у світі Браhma стільки років, скільки волосків на тілі сотні ведмедів. Постуючи протягом шести днів, той, хто їсть тільки раз кожен сьомий день і лле узливання на священне вогнище щодня протягом усього року, стримуючи мову весь час, дотримуючись обітниці брахмачар'я і утримуючись од використання квітів, мазі, меду і м'яса, досягає світу марутів та Індри. Увінчаного плодом кожного бажання, яке виникає в його розумі, його чекають і обожують небесні діви. Він набуває заслуги жертвопринесення, в якому роздана велика кількість золота. Йдучи у названі світи, він живе там протягом незлічених років у найбільшому блаженстві. Той, хто прощає всім і постує сім днів, харчуючись на кожний восьмий день протягом цілого року, і лле узливання щодня на

священний вогонь, вшановує божеств постійно, набуває високої заслуги жертвоприношення Паундаріка. Він їздить на колісниці кольору лотосу. Без сумніву, така людина отримує також велику кількість дівчат, молодих і красних, деякі з них темношкірі, деякі кольору золота, а деякі наче сьями,⁷⁷ чия зовнішність і постава з найприємніших. Той, хто постує протягом восьми днів і їсть лише раз на кожен дев'ятий день протягом цілого року, та лле узливання на священний вогонь щодня, набуває високих заслуг тисячі жертвопринесень коня. Колісниця на якій він їздить на небесах так само гарна, як лотос. Він завжди подорожує на цій колісниці у супроводі дочки Рудри, прикрашеної плетеницями і у небесному сьйві полуденного сонця або палаючого вогню. Досягаючи світів Рудри, він живе там у великому блаженстві незліченні роки. Той, хто постує протягом дев'яти днів і споживає лише раз у кожен десятий день протягом цілого року, та лле узливання на свій священний вогонь щодня, набуває високої заслуги тисячі Ашвамедх і досягає товариства дочок брахманів сповнених краси здатної зачарувати серця всіх істот. Ці дівчата, сповнені такої краси, а деякі з них з виглядом подібним до лотосу, деякі ж мов блакитні квіти, розмаїті, завжди радують його. Він отримує гарну колісницю, що рухається у красивих колах і виглядає мов щільна хмара названа Аварта, еге ж, можна сказати, що також нагадує хвилі океану. Та колісниця оголошується постійним дзвоном низок із перлів і дорогоцінного каміння, та мелодійним ревом мушель, і прикрашена стовпами з кристалів та діамантів, а також з вітварем побудованим із тих же мінералів. Він їздить на такій колісниці, запряженій лебедями й лелеками, та живе мільйони і мільйони років у великому блаженстві на небесах. Той же, хто постує протягом десяти днів і їсть лише пряжене масло на кожен одинадцятий день протягом цілого року, та лле узливання на свій священний вогонь щодня, хто ніколи, ні словом, ні думкою не жадає спілкування з дружинами інших людей, і хто ніколи не вимовляє неправди навіть заради матері й батька, досягає успіху в спогляданні Магадеви, велемогутнього, який сидить на своїй колісниці. Така людина набуває високої заслуги тисяч Ашвамедх. Вона споглядає колісницю Самонародженого Брахми, що приїздить забрати її на ній. Вона їде в ній у супроводі небесних дівць надзвичайної краси, і кольору наче променисте, чисте золото. Наділена палаючою пишнотою Йога-вогню, вона живе незліченні роки у небесній оселі на небесах, сповнена усякого щастя. В ті незліченні роки вона відчуває радість схиливши голову на знак пошани до Рудри, вшанованого дайтьями і данавами. Така людина бачить щодня великого бога. Та людина, яка постувала протягом одинадцяти днів і їла лишень трохи пряженого масла на дванадцятий, та дотримувалась такої поведінки протягом цілого року, набуває заслуг усіх жертвопринесень. Колісниця на якій вона їде, сповнена сьйва дюжини сонець. Прикрашена коштовностями, перлами і коралами великої цінності, прикрашена рядами лебедів, змій, павичів і чакравак, оголошувана їх мелодійним співом, і прикрашена великими банями, це та оселя, якої людина досягає в світі Брахми. Та оселя, о царю, завжди заповнена чоловіками і жінками, які чекають аби прислужити їй.

Саме так той велеблагословенний мудрець Ангїрас, обізнаний на усіх обов'язках, сказав про плоди такого посту. Та людина, яка здійснивши піст протягом дванадцяти днів їсть трохи пряженого масла на тринадцятий, і поводитьься так протягом цілого року, досягає заслуг божественного жертвопринесення. Така людина отримує колісницю кольору тільки-но розквітлого лотосу, прикрашену чистим золотом і купами коштовностей та самоцвітів. Вона прямує до світу Марути, рясного небесними дівами, прикрашеними усяким небесним візерунком, запашний небесними запахами, сповнений усілякого блаженства. Кількість років, які вона проживає у тому щасливому світі незліченна. Заспокоєну звуками музики і мелодійним голосом гандхарвів, звуками і тактом барабанів та панавів, її постійно радують небесні діви надзвичайної краси. Та людина, яка здійснивши піст протягом тринадцяти днів і їсть трохи пряженого масла на чотирнадцятий день, і поводитьься так увесь рік, отримує заслуги Магамедхи. Небесні діви невимовної краси, і вік яких не можна вгадати, бо вони вічно молоді на вигляд, прикрашені усілякими візерунками і з браслетами палаючого сьйва, чекають на неї, з багатьма колісницями і слідуєть за нею у подорожах. Вона прокидається щоранку в ліжку під мелодійний голос лебедів, дзвін нупур і найвищою мірою приємний дзвін канчів. Воїстину, вона перебуває в чудовій оселі, де чекають такі небесні діви, багато років, незліченних, як піщинки на березі Ганги. Та людина, самоприборкана, що постує протягом двох тижнів і їсть лише раз на шістнадцятий день, та поводитьься так протягом цілого року, ллючи узливання щодня на своє священне вогнище, набуває високої заслуги, що додається до тисячі Раджасуй. Колісниця її сповнена надзвичайної краси і запряжена лебедями та павами. Їдучи в такій колісниці, яка, крім того, прикрашена низками з перлів і найчистішого золота, з юрмами небесних дівчат ув оздобах усякого виду, і, що має один стовпець, чотири арки й сім вітварів, надзвичайно сприятливих, й, що має тисячі прапорців і лунає звуками музики, небесна і з небесними якостями, прикрашена коштовними каменями, перлами і коралами, та осяйна наче блискавка, — така людина живе на небесах тисячу юг, маючи слонів і носорогів за в'ючних тварин. Та людина, яка постує протягом п'ятнадцяти днів і приймає їжу на шістнадцятий день, та поводитьься так цілий рік, набуває заслуг властивих жертвопринесенню Сома. Рушаючи на небеса, вона живе в товаристві дочок Соми. Її тіло запашне мазями, такими ж приємними, як у самого Соми і вона набуває здатності переміщувати себе в будь-яке місце за бажанням. Сидячи в її колісниці, на неї чекають діви найбільшої краси і приємні вдачею, і панує вона над усіма речами задоволень. Час, який вона користується таким щастям, складається з незліченних років. Людина, яка чинить піст протягом шістнадцяти днів і їсть небагато пряженого масла на сімнадцятий день, та поводитьься так протягом цілого року, ллючи щоденні узливання на свій священний вогонь, переходить до світів Варуни, Індри, Рудри, Марути, Ушанаса і самого Брахми. Там її чекають небесні діви і отримує вона вигляд небесного ріши

названого Бхурбхува, і захоплює цілий всесвіт у своє коло. Дочки божеств і богів радують її там. Ті дівчата, з приємним поведженням і прикрашені всякими оздобами, здатні приймати тридцять дві подобу. Поки Сонце і Місяць рухаються на тверді, так же довго тая мудра людина житиме у тих світах блаженства, харчуючись соковитою амброзією і нектаром. Тая людина, яка постує протягом сімнадцяти днів і їсть тільки раз на вісімнадцятий, та поводить себе таким чином протягом цілого року, успішна у досягненні семи світів, з яких складається всесвіт, у її колі. При мандрівках своїх на своїй колісниці її завжди супроводжує велика кількість візків, що видають оглушливий гуркіт і везе небесних дів, осяйних красою і прикрасами. Насолоджуючись найбільшим щастям, колісниця її їде по небу і наділена найбільшою красою. Вона запряжена левами і тиграми, і гуркоче так гулко наче звук дощу. Людина живе в такому блаженстві тисячу кальп, харчуючись соковитою амброзією, солодкою наче самий нектар. Тая людина, яка постує протягом вісімнадцяти днів і їсть лише раз на дев'ятнадцятий день, поводячись так увесь рік, охопить своїм колом усі сім світів, з яких Всесвіт складається. Світ, якого вона досягає, населено різноманітними племенами апсар і гучить мелодійними голосами гандхарвів. Колісниця її має сяйво сонця. Її серце звільняється від усякого неспокою, її чекають найперші з небесних дів. Одягнена у небесні плетениці, сповнена красою форм, вона живе у такому щасті мільйони і мільйони років. Та людина, яка постує протягом дев'ятнадцяти днів і їсть тільки раз на кожен двадцятий день, і поводить себе таким чином протягом усього року, дотримуючись весь час правдивості у слові та інших чудових обрядів, утримуючись також од м'яса, ведучи життя брахмачарина, і присвячена благу всіх істот, досягає нескінченно великого щастя, належачи до Адітьїв. При подорожах на своїй колісниці, за нею слідує велика кількість візків із гандхарвами і апсарами, прикрашених небесними гірляндами і мазями. Та людина, яка постує протягом двадцяти днів і приймає їжу на двадцять перший день, та поводить себе так протягом усього року, ллючи узливання на свій священний вогонь, досягає світів Ушанаса і Шакри, Ашвінів і Марути, живе там у безперервному, великому блаженстві. Незнайома із жодним сумом, вона їздить на найпершій з колісниць у своїх мандрівках, і її очікують найперші з небожителів, діви, і сповнена могутності, вона перебуває в радості, як небожитель. Та людина, яка попустувавши двадцять один день приймає їжу на двадцять другий день і поводить себе так весь рік, ллючи узливання на свій священний вогонь щодня, утримуючись від шкоди будь-якій істоті, дотримуючись правди у мові, вільна від злоби, досягає світів Васу і стає наділеною сяйвом сонця. Сповнена сили проходити скрізь за бажанням, харчуючись нектаром і їздячи на найліпшій з колісниць, вона прикрашена небесними візерунками і бавиться радісно в товаристві небесних дівчат. Тая людина, яка постувала протягом двох і двадцяти днів, та їла один раз на двадцять третій день, і поведилася так протягом усього року, таким робом ладнаючи своє харчування і приборкуючи свої почуття, досягає світів бога Вітру, Ушанаса і Рудри. Здатна мандрувати скрізь за бажанням і завжди мандруючи куди схоче, вона вшановується різноманітними племенами апсар. Їздячи в найпершій з колісниць і прикрашена небесними прикрасами, вона розважається незліченні роки у великому блаженстві в товаристві небесних дівчат. Тая людина, що постувала три і двадцять днів та їла трохи пряженого масла на двадцять четвертий день, поводячись так протягом усього року, ллючи узливання на її священний вогонь, перебуває незліченні роки у великому щасті у світах Адітьїв, прикрашена небесними строями, гірляндами, божественними парфумами і мазями. Їздячи на відмінній колісниці із золота, надзвичайної краси, і запряженій лебедями, вона бавиться радісно у товаристві тисяч і тисяч небесних дів. Тая людина, яка постувала протягом чотирьох і двадцяти днів та їла лиш раз на двадцять п'ятий день, поводячись так весь рік, отримує колісницю з найкращих, повну усіяких речей для втіхи. У мандрівках її супроводжує почет з великої кількості візків, що везуть небесних дів, запряжені левами і тиграми, що гуркочуть так гучно наче гуркіт хмар, і всі зроблені з чистого золота та надзвичайні красою. Сама їздячи на відмінній небесній колісниці надзвичайної краси, вона живе в цих світах тисячу кальп, у товаристві сотень апсар, харчуючись соковитою амброзією, солодкою наче сама амріта. Тая людина, яка постувала протягом п'яти і двадцяти днів та їла лишень раз на двадцять шостий день, поводячись таким чином протягом усього року в дотриманні такого правила щодо харчування, і тримала свої почуття приборканими, звільнена від прихильності до мирських речей, і лила узливання щодня на своє священне багаття, — та блаженна людині, — вшанована апсарами, досягає світів семи Марутів і Васу. При подорожах її супроводжує велика кількість візків, виготовлених з найкращого кришталю і прикрашених усякими дорогоцінними каменями, керовані гандхарвами і апсарами, які вшановують людину усіякими почестями. Вона живе у цих світах, сповнена такого блаженства і наділена небесною силою, протягом двох тисяч юг. Тая людина, яка постувала протягом шести і двадцяти днів і їла один раз на двадцять сьомий день, та поводить себе так увесь рік, ллючи узливання щодня на священний вогонь, набуває великої заслуги і прямує до Небес, отримавши шану богів. Живучи там, вона споживає амріту, вільна від будь-якої жаги, і насолоджується усіма благами. Її душа очищена від усієї марноти і мандруючи на своїй небесній колісниці надзвичайної краси, вона живе там, о царю, поводячись подібно небесним ріши і царственным мудрецам. Володіючи великою енергією, вона живе там у великому щасті в товаристві небесних дівчат з високою і приємною вдачею, три тисячі юг і кальп. Тая ж людина, яка постувала протягом семи і двадцяти днів та їла один раз на двадцять восьмий день, поводячись так протягом усього року, з душею і почуттями під досконалим обмеженням, набуває вельми великої заслуги, яка по суті рівна тій, що придбана небесними ріши. Володіючи усіма речами насолод і наділена величезною потугою, вона палахкотить сяйвом полуденного сонця. Грайливі дівчата, з найбільш витонченими рисами і наділені блиском, повногруді, з тонкою талією та

округлими стегнами, вбрані небесними прикрасами, радують її своїм товариством, коли вона їде на чудовий і чарівній колісниці сповненій сяйва сонця і оснащеної усіма речами для задоволення, протягом тисяч і тисяч калп. Та людина, яка постувала протягом восьми і двадцяти днів та їла раз на двадцять дев'ятий день, поводячись таким чином протягом усього року, дотримуючись весь час правди у мові, досягає сприятливих світів великого блаженства, шанованих небесними ріши і царственими мудрецами. Колісниця, яку людина отримує, наділена сяйвом сонця й місяця, зроблена з чистого золота і прикрашена усілякими коштовностями. Нею керують апсари і гандхарви під мелодійні співи. Після цього людину оточують приємні діви прикрашені усілякими небесними прикрасами. Милі вдачею і приємні рисами, наділені великою енергією, вони радують її своїм товариством. Наділена усіма речами задоволення і з великою силою, сповнена пишноти палаючого полум'я, людина сяє наче небожитель, з небесною ж подобою, досконалою. Світи, що вона досягає, це ті де Васу і Марути, Садхї і Ашвіни, Рудра і сам Брахма. Тая ж людина, яка постувала цілий місяць, приймаючи їжу в перший день наступного місяця, і поводилася так протягом усього року, дивлячись на всі речі рівним поглядом, досягає світів самого Брахми. Там вона споживає соковиту амброзію. Наділена виглядом надзвичайної краси і вельми прийнятний для всіх, вона сяє силою та процвітанням наче саме сонце тисячею променів. Присвячена Йозі і вбрана у небесні шати та плетениці, змашена небесними пахощами і мазями, вона проводить час у великому блаженстві, не знайома із горем. Вона сяє на своїй колісниці у присутності дів, що блищать своїм внутрішнім сяйвом. Ті дівиці, дочки небесних ріши і Рудр, обожнюють її з благоговінням. Здатні приймати різноманітний вигляд, вельми чудовий і приємний, а їх мова надзвичайно солодка, і вони здатні порадувати людину, прислужуючи різними шляхами. У своїх подорожах, людина їде на колісниці, яка виглядає мов саме небесне склепіння барвами, через тонкість матеріалу з якого створена. Позаду ж людини їде колісниця схожа на Місяць; перед нею ж, подібна до хмари, праворуч колісниці червоні, нижче сині, над нею строкаті. Її завжди вшановують ті, які чекають на неї. Наділена великою мудрістю, вона живе у світі Брахми стільки років, скільки крапель дощу впало за тисячу років на частину землі, що називається Джамбудвіпа. Воістину, сповнена сяйва божества, вона живе в цьому світі найчистішого блаженства стільки років, скільки крапель дощу падає на землю в сезон злив. Людина, яка постувала протягом цілого місяця і їла в перший день наступного місяця, поводячись так протягом десяти років, досягає статусу великого ріши. Вона не піддається ніяким змінам форми слідує на небеса щоб насолодитися плодами своїх діянь у її житті. Воістину, саме таке становище, якого людина досягає стримуючи мову, практикуючи самозречення, приборкуючи гнів, хіть і обжерливість, та ллючи узливання на священний вогонь, і постійно поклоняючись при обох сутінках. Та людина, яка очищує себе дотриманням цих та подібних обітниць і практик, і яка їсть таким чином, стає мов криця чи, як ефір і наділяється сяйвом подібним до сонячного. Така людина, о царю, йдучи на небеса навіть у власному тілі, користується всіма благами, що є там, за бажанням, подібно богу.

Отже, я повідав тобі, о ватажку бгаратів, про чудові приписи щодо жертв, одне за одним, які залежать від плодів посту. Бідняки, о сину Прітхи, які не в змозі здійснювати жертвопринесення, можуть, тим не менш, набувати плодів їх, дотриманням постів. Істинно, дотримуючись цих постів, навіть бідна людина може досягти вищої мети, о найперший з роду Бгарати, дотримуючись весь час, крім того, поклоніння божествам і брахманам. Я таким чином оповів тобі докладно постанови щодо постів. Не май жодних сумнівів щодо тих людей, які так дотримуються обітниць, що також уважні, чисті і піднесені, звільнені від гордості і якихось суперечностей, наділені таким присвяченням розумінню, і, що прагнуть їх завершення з такою стійкістю і незмінністю цілей, ніколи не відхиляючись від свого шляху.

Так вістить розділ сто сьомий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 108

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Скажи мені, о діду, про ту, яка вважається найпершою з усіх тіртх. Воістину, слід тобі роз'яснити мені, що за тіртха веде до найбільшого очищення.

Б г і ш м а м о в и в :

Без сумніву, всі тіртхи сповнені заслуги. Слухай, однак, уважно мене, як я повідаю тобі, яка тіртха, очисник, людям наділений мудрістю. Дотримуючись вічної Істини, слід омиватися в тіртсі названій Манаса, незбагненній своєю глибиною, бездоганній, і чистій, що має Істину своїми водами і розуміння своїм озером. Плодами у вигляді очищення, які людина набуває купаючись в цій тіртсі, є свобода від жадібності, щирість, правдивість, лагідність поведінки, співчуття, утримання від шкоди усім істотам, стриманість і спокій. Ті люди, які звільнилися від прихильностей, які позбавлені гордості, які виходять за межі всіх пар протилежностей, як то, задоволення і біль, похвала і осуд, тепло і холод тощо; які не мають дружин і дітей, будинків і садів, і т.д.; які наділені чистотою, існують милостинею даною їм іншими, вважаються наче тіртхи. Той, хто знайомий з істиною всіх речей і хто вільний від ідеї [меум](#),⁷⁸ як кажуть, найвища тіртха. У пошуках ознак чистоти, погляд повинен завжди бути спрямований на ці якості так, щоб, коли вони з'являються, ти міг прийняти появу чистоти, а де цього немає, чистота також не буде закінченою. Ті люди, з чиїх душ якості саттви, раджаса і тамаса змиті, ті, які, незалежно від зовнішньої чистоти і нечистоти, шукають завершення, якого прагнуть собі, ті, хто відрікся від усього, хто володіє всевіданням і наділений всесвітнім поглядом, і ті, які чистої поведінки, вважаються тіртхами здатними очищувати. Та людина, чиє лише тіло змочене водою, не вважається омітою.

Той же вважається омитим, хто омився самозреченням. Саме така людина, речуть, чиста, як всередині, так і зовні. Ті, які ніколи не переймаються минулим і, які не відчувають прихильності до придбань у теперішньому, дійсно, які вільні від бажання, кажуть, мають найвищу чистоту. Знання, мовлять, представляють особливу чистоту тіла. Так і свобода від бажання і бадьорість розуму. Чистота поведінки являє собою чистоту розуму. Чистота, якої людина досягає омиванням у священних водах вважається неповною. Істинно, та чистота, яка виникає від знання, вважається кращою.

Ті омивання, які виконують з палаючим розумом у водах знання брахмо, в тіртсі, що зветься Манаса, є істинним омиванням для тих, які знайомі з Істиною. Тая людина, яка володіє істинною чистотою поведінки і, яка завжди присвячена збереженню належного ставлення до всіх, дійсно, хто володіє чистими якостями і заслугою, вважається по-справжньому чистим. Ті, яких я згадав, було сказано, є тіртхами, що притаманні тілу.

Послухай мене, яка я повідаю тобі, які ті священні тіртхи, що також розташовані на землі. Саме, як особливі якості, що притаманні тілу, були згадані священними, і є певні місця на землі, а також і зокрема води, які вважаються священними. Повторенням назв тіртх, виконанням омивання там і, пропонуванням підношень пращурам у тих місцях, змивають свої гріхи. Воістину, ті люди чий гріхи змиваються таким чином, домагаються успіху у досягненні небес, коли вони покинуть цей світ. Внаслідок їх зв'язку з особами праведними і через особливу дієвість самої землі тих місць, і вод зокрема, є певні ділянки, які стали вважатися священними. Тіртхи розуму є окремими і відрізняються від тієї землі. Та людина, яка омивається в обох, досягає успіху без будь-яких затримок. Як сила без зусиль або зусилля без сили ніколи не можуть досягти чогось окремо і, як вони, разом узяті, можуть досягти всього, саме так у цьому випадку і той, хто стає наділений чистотою наданою тіртхами тіла, а також тими тіртхами землі, стає по-справжньому чистим і досягає успіху. Ця чистота, отримана з обох джерел є найкращою.

Так вістить розділ сто восьмий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 109

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Слід тобі, о діду, повідати мені, які найвищі, найбільш сприятливі і найбільш певні плоди усіх попередніх постів у цьому світі.

Б г і ш м а с к а з а в :

Слухай, о царю, те, що проспівав сам Самонароджений і виконанням чого особа, без сумніву, досягає вищого щастя. Та людина, яка постує на дванадцятий день повні, в місяць названий Маргаширша і поклоняється Крішні, як Кешаві, весь день і ніч, досягає заслуги Ашвамедхи і очищається від усіх гріхів своїх. Той, хто, після подібного, постує на дванадцятий день повні, в місяці Паушья, і поклоняється Крішні, як Нараяні, протягом цілого дня і ночі, досягає заслуг жертвопринесення Ваджапея і найвищого успіху. Той, хто постує на дванадцятий день повні, в місяць Магха, і поклоняється Крішні, як Мадгаві, весь день і ніч, досягає заслуг жертвопринесення Раджасуя і рятує свій власний рід від страждань. Той, хто постує на дванадцятий день повні, в місяць Пхалгуна, і поклоняється Крішні, як Говінді, протягом цілого дня і ночі, досягає заслуги жертвопринесення Атїратри і йде у світ Соми. Той, хто постує на дванадцятий день повні, в місяць Чайтра, і поклоняються Крішні, як Вішну, протягом цілого дня і ночі, досягає заслуги жертви Пундаріка і переходить до світу божеств. Дотримуючись подібного ж посту на дванадцятий день місяця Вайшакха і поклоняючись Крішні, як вбивцеві Мадгу, весь день і ніч, людина досягає заслуги жертви Агніштома і переходить до світу Соми. Дотримуючись посту на дванадцятий місячний день, у місяці Джьяштха, і поклоняючись Крішні як тому, хто на жертвопринесенні Бали перейшов всесвіт трьома кроками, досягає заслуг жертвопринесення Гомедха та забавляється з апсарами у великому блаженстві. Дотримуючись посту на дванадцятий день, у місяці Ашадха і поклоняючись Крішні, як карлику, що обманув царя-асура Балі, досягає заслуги жертвопринесення [Нарамедха](#)⁷⁹ і бавиться щасливо з апсарами. Дотримуючись посту на дванадцятий день, місяця Шравана, і поклоняючись Крішні протягом дня і ночі, як Шрїдхарі, людина досягає заслуг жертви Панчаяджня і отримує гарну колісницю на небесах, на якій розважається на радість собі. Дотримуючись посту на дванадцятий день повні, місяця Бхадрапада, і поклоняючись Крішні, як Хрішикеші, весь день і ніч, людина досягає заслуг жертвопринесення Шаутрамані і очищається від усіх гріхів. Дотримуючись посту на дванадцятий день, в місяці Ашвін, і поклоняючись Крішні, як Падманабсі, людина досягає, без сумніву, заслуг жертвопринесення в якому тисяча корів була роздана. Дотримуючись посту на дванадцятий день повні, місяця Картіка, і поклоняючись Крішні, як Дамодарі, людина досягає, без сумніву, об'єднаних заслуг усіх жертвопринесень. Той, хто таким чином обожнює Крішну протягом цілого року, як Пундарікакшу, отримує силу згадувати випадки з його минулих народжень і набуває великого багатства золотом. Точно так само і той, хто поклоняється Крішні кожен день, як Упендрі, досягає того ж із ним. Після власкавлення Крішні таким чином, слід, по завершенні своєї обітниці, нагодувати ряд брахманів або зробити подарунки їм пряженим маслом. Прославлений Вішну, та древня істота, сам сказав, що не існує посту, що сповнений заслуг вище ніж ті, що даються постом такого виду.

Так вістить розділ сто дев'ятий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 110

Вайшампаяна вів далі:

Наблизившись до діда-куру, поважного роками, Бгішми, який у той час лежав на ложі зі стріл, велемудрий Юдхіштхіра мовив.

Юдхіштхіра спитав:

Як, о діду, людина досягає краси вигляду, добробуту і приємної вдачі? Як, власне, людина стає сповненою релігійної заслуги, багатства і задоволення? Як стає щасливою?

Бгішма відповів:

В місяці Маргаширша, коли місяць іде в поєднанні з сузір'ям Мула, коли його дві ноги з'єднані з тим самим сузір'ям, о царю, коли Рохіні в його литці і коли його коліна в Ашвіні, а його гомілки в двох Ашадхах, коли Пхалгуна утворює його анус, а Кріттіка його талію, коли його пупок знаходиться в Бхадрападі, його ж очні місця в Реваті, а його спина на Дханіштсі, коли Анурадха утворює його живіт, і коли його двома руками він досягає Вішакхи, коли його дві руки позначені Хастою, коли Пунарвасу, о царю, утворює його пальці, Аслеша його нігті, коли Джьештху видно його шиєю, коли Шраваною відзначені його вуха, а його рот Пушьєю, коли Сваті, сказано, являє його зуби й уста, коли Шатабхіша його усмішку, а Магха ніс, коли Мрігаширас відома, як його очі, а Читра чоло, коли його голова знаходиться в Бхарані, коли Ардра становить його волосся, о царю, тоді обітницю названу Чандраврата слід починати. На виконання тієї обітниці, дарунок пряженого масла має бути зроблено брахманам обізнаним на Ведах. Як плід тієї обітниці, людина сповнюється знаннями. Воістину, людина стає, внаслідок такої обітниці, сповненою усіма благими якостями, наче сам місяць, коли він у повні.

Так вістить розділ сто десятий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 111

Юдхіштхіра спитав:

О діду, о велемудрий і обізнаний з усіма писаннями. Я бажаю знати ті чудові настанови, внаслідок яких смертні подорожують через їх коло перероджень. Що це за поведінка, завдяки якій, о царю, люди досягають небес, і що це за поведінка, завдяки якій поринають у пекло? Коли, відмовляючись від мертвого тіла, що наче нерухомий уламок дерева або грудка землі, люди йдуть ув інший світ, що є тим, що слідує за ними туди?

Бгішма відповів:

Онде наближається прославлений Бріхаспаті, велерозумний! Запитай його благословення сам. Ця тема, то вічна таємниця. Тож, ніхто інший не в змозі пояснити цього питання. Немає промовця подібного Бріхаспаті.

Вайшампаяна продовжив:

У той час як син Прітхи і син Ганги були так розмовляли один з одним, прийшов на це місце з небес прославлений Бріхаспаті, чистий душею. Цар Юдхіштхіра й усі інші, з Дхритараштрою на чолі, встали і прийняли Бріхаспаті з належним шануванням. Дійсно, вшанування, що вони запропонували наставникові небожителів було неперевершеним. Тоді царствений син Дхарми, Юдхіштхіра, наближаючись до прославленого Бріхаспаті, розпитав його належно, бажаючи знати правду.

Юдхіштхіра запитав:

О прославлений, ти знайомий з усіма обов'язками і всіма писаннями. Повідай мені, який справжній друг смертним істотам? Чи батько, чи мати, чи син, чи наставник, або родичі, або родина, або ті, кого називають друзями, що ж можна сказати що справді являє собою друга смертної істоти? Істота йде у той світ залишивши своє тіло подібне до уламку дерева чи грудки. Хто те, що слідує за нею туди?

Бріхаспаті відповів:

Людина народжується сама, о царю, і сама помирає, сама долає зустрічні труднощі, і сама зустрічає усілякі страждання, що випадають на її долю. Вона не має насправді ніякого супутника в цих діяннях. Батько, матір, брат, син, наставник, родина, родичі й друзі, залишивши мертве тіло, подібне до уламку дерева або грудки землі, після того, як оплакали його лише мить, всі відвернуться від нього і повернуться до власних справ. Тільки Праведність слідує за тілом, від якого таким чином відмовилися усі. Отже, ясно, що Праведність єдиний друг і Праведності лишень слід прагнути всім. Сповнений Праведності досягає того високого кінця, який коріниться в небесах. Якщо ж сповнений неправедності, то він іде в пекло. Отже, розумна людина завжди має прагнути до придбання релігійних заслуг через отримання багатства законним шляхом. Благочестя є єдиним другом якого істоти мають у світі наступному. Жадобою, або заціпенінням, або жалем, або страхом, людину позбавлену багатьох знань бачимо за вчиненням ганебних дій, заради навіть іншої, то її рішення, отже, одурманені жадібністю.⁸⁰ Благочестя, багатство і насолода, — ці три складають плід життя. Слід набувати цих трьох засобами вільними від порушення і гріха.

Юдхіштхіра спитав:

Я уважно слухав слова сказані тобою, славетним, — ці слова, сповнені праведности і дуже корисні. Тепер я хотів би знати про існування тіла після смерті. Мертве тіло людини стає тонким і не проявленим. Воно стає невидимим. Як це можливо, що благочестя слідує за ним?

Бріхаспаті відповів:

Земля, Вітер, Ефір, Вода, Світло, Розум, Яма — цар мертвих, Розуміння, Душа, як також День і Ніч, всі разом споглядають, як свідки, заслуги і недоліки всіх живих істот. З цими Праведність слідує за істотою, коли вона мертва. Коли тіло позбавлене життя, шкіра, кістки, плоть, життєве сім'я і кров, о велерозумний, залишає його в той же час. Наділена заслугою і недоліками джива, після розпаду цього тіла, досягає іншого. Після отримання дживою цього тіла, головуючі божества п'яти елементів, знову споглядають, як свідки, всі її дії, добрі та погані.

Що ще бажаєш ти почути? Якщо наділена праведністю, то джива насолоджується щастям. Які ще теми, належні до цього чи іншого світу, мені повідати?

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

Ти, прославлений, пояснив, як Праведність слідує за дживою. Я хочу знати, як життєве сім'я виникло.

Б р і х а с п а т і м о в и в :

Їжа, яку ці божества, о царю, що живуть у тілі, а саме, Земля, Вітер, Ефір, Вода, Світло і Розум споживають, радує їх. Коли ці п'ять елементів задоволені, о царю, з Розумом, як їх шостим, їх життєве сім'я утворюється, о чистий душею! Коли ж кохаються жінка з чоловіком, сім'я витікає і творить зачаття. Тож, я пояснив тобі, що ти запитував. Що ще бажаєш почути?

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О славетний, скажи, як відбувається зачаття. Поясни, як джива, що народжується, росте увійшовши в тіло.

Б р і х а с п а т і м о в и в :

Тільки-но джива входить у життєве сім'я, тіло заповнене вже згаданими елементами. Коли ж джива покидає його, воно, кажуть, досягло іншого завершення, тобто смерті. Наділена, як джива стає, всіма тими елементами, вона досягає, в наслідок цього, тіла. Божества ті головують над цими елементами в якості свідків усіх її дій, гарних і поганих. Що ще бажаєш почути?

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Залишивши шкіру, кістки і плоть, і стаючи позбавленою всіх тих елементів, в чому джива живе, о прославлений, для насолоди, постійного щастя і страждань?

Б р і х а с п а т і в і д п о в і в :

Наділена всіма її діяннями, джива швидко проникає в життєве сім'я і використовуючи чинний потік жінок, народжується з часом, о бгарато. Після народження, джива зазнає горя і смерті від посланців Ями. Дійсно, страждання і хвороби в колі народжень, то спадок її. Наділена життям, о царю, джива в цьому світі, з миті її народження, користується і переносить свої попередні справи, залежно від праведности та неправедности. Якщо джива, згідно з її силою, слідує праведности з дня її народження, вона тоді насолоджується, коли відродиться, постійним щастям. Якщо, з іншого боку, не слідує праведності постійно, вона діє гріховно, то пожинає щастя спочатку як відплату за справи праведности і страждає після цього. Сповнена неправедности, джива повинна піти у володіння Ями та страждати великим нещастям там, вона народиться в проміжному стані.⁸¹ Послухай мене, я скажу тобі про різні діяння, виконавши які джива, заморочена глупством, народиться в різних станах, як оголошено у Ведах, писаннях і святих оповідках.

Смертні мають піти в страшні світи Ями. У тих світах, о царю, є місця, які таять у собі і всяку заслугу, гідну стосовно цього, бути оселею навіть дайтьів. Є, знову ж, місця в цих світах, які гірші за ті в яких мешкають тварини і птахи. І дійсно, є такі місця в оселі Ями, які в такій же мірі пов'язані зі сприятливими світами, що рівні світу самого Брахми в заслугах. Істоти, пов'язані своїми діяннями, терплять різні види страждань.

Я після цього повім тобі, які ті діяння і положення, в наслідок яких людина отримує завершення, що загрожує великими стражданнями і жахом. Якщо відроджена людина, вивчивши чотири Веди, стає одуреною глупством і приймає подарунок від занепакої людини, вона тоді народжується у стані осла. Вона житиме як осел п'ять і десять років. Згодом залишивши осяччу подобу, вона народжується биком, і в такому стані проживає протягом семи років. Скинувши свою бичачу форму, вона тоді народиться відродженим ракшасом. Живучи відродженим ракшасом протягом трьох місяців, потім вона відновлює свій стан у своєму наступному народженні, як брахман. Брахман, що виконує жертвопринесення для занепакої особи, прийме народження мерзеним хробаком. У такому вигляді він житиме п'ять і десять років, о бгарато. Звільнившись од стану хробака, далі народжується віслюком. Як віслюк він житиме протягом п'яти років, а потім свинею, в якій також він залишається протягом багатьох років. Після цього, він народжується півнем і живе протягом п'яти років у цій подобі, далі він народжується шакалом і живе стільки ж років у цьому стані. Далі він приймає народження собакою і живучи при цьому протягом року, він відновлює свій людський стан. Той же нерозумний учень, який ображає свого наставника, нашкодивши йому якомсь, звичайно пройде три перетворення в цьому світі. Така особа, о царю, має в першу чергу стати псом. Згодом хижак, а потім віслюком. Покидаючи свою осяччу подобу, вона бродитиме протягом деякого часу у великій біді, примарою. Після закінчення цього терміну, вона народиться брахманом. Той гріховний учень, який навіть у думках буде чинити перелюб із дружиною свого наставника, має, в наслідок такого гріховного серця, пройти безліч потворних подоб у цьому світі. Спершу прийме народження в собачому стані, і житиме протягом трьох років. Покинувши собачу подобу, коли прийде смерть, він народжується черв'яком або огидним паразитом. У

такому вигляді він житиме протягом року. Залишаючи ту форму, він досягне успіху у відновленні свого статусу двічінародженої людини. Якщо наставник вбиває без причини, свого учня, який наче син йому, він має, внаслідок такої умисної гріховної дії з його боку, прийняти народження хижим звіром. Той син, який зневажив батьком і матір'ю, о царю, прийме народження, після закінчення людської подобу, як віслук. Приймаючи ту осячачу подобу, він житиме протягом десяти років. Після цього він народиться крокодилом, і так проживе рік. Після цього знову отримає людську подобу. Той син, яким його батьки розсерджені, через їх погані думки, народиться ослом. Як осел він житиме десять місяців. Далі він народиться собакою і залишатиметься таким протягом чотирьох і десяти місяців. Після цього він народиться кішкою і проживши так сім місяців він відновить свій людський стан. Хто говорить погано про батьків, народиться шарікою. Вдаривши ж їх, народиться, о царю, черепахою. Живучи як черепаха десять років, у наступному він народиться дикобразом. Після цього він народиться змією, і проживши шість місяців у такому вигляді, він повертається до стану людини. Та людина, яка, в той час як харчується їжею, яку його царствений господар забезпечує, вчиняє дії, що завдають шкоди інтересам свого господаря, — та людина, таким чином, одурена глупством, після смерті, народиться мавпою. Десять літ вона житиме мавпою, а після цього протягом п'яти років мишею. Після цього стане собакою і проживши так шість місяців знову набуває статусу людини. Тая людина, яка привласнить те, що дано на зберігання їй, пройде сотню перевтілень. Вона, на останок, народиться мерзеним хробаком. Саме в такому стані житиме десять і п'ять літ, о бгарато. Після вичерпання свого великого недоліку, таким чином, їй вдасться знову набуту стану людини. Та людина, яка плекає зло на інших, після смерті, народиться шарнгакою. Та людина, нечестива думками, яка стає винною у зловживанні довірою, народиться рибою. Проживши рибою протягом восьми років, народиться, о бгарато, оленем. Проживши оленем чотири місяці, далі народиться козлом. По закінченню цілого року, покине своє цапине тіло і народжується хробаком. Далі ж знову набуває людської подобу. Та безсоромна, бездушна людина, яка у потьмаренні, краде рис, ячмінь, сезам, машу, кулаттху, насіння олійних, овес, калаю, мудгу, пшеницю, атасі та інші види зерна, народиться мишею. Опісля, ведучи таке життя деякий час, вона народиться свинею. Тількино вона народиться свинею, має померти від хвороби. Внаслідок свого гріха, та дурна людина далі народиться собакою, о царю. Живучи собакою п'ять літ, потім вона відновлює людську подобу. Вчинивши перелюб з дружиною іншого, народишся вовком. Після, послідовно, у собаку, шакала і стерв'ятника. Далі народишся змією, а потім канкою (*птх*), згодом же журавлем. Та грішна людина, одурена глупством, що чинить перелюб із дружиною брата, народиться самцем кокіли і житиме так цілий рік, о царю. Той, хто, через хіть, чинить перелюб із дружиною друга, або дружиною наставника, або дружиною царя свого, має, після смерті, прийняти вигляд свині. Він житиме свинею п'ять років, а потім стане вовком на десять років. І наступні п'ять років він прийме подобу вовка, протягом десяти років. Далі п'ять років житиме котом, а потім, наступні десять років півнем. Згодом житиме три місяці мурахою, а потім черв'яком, протягом місяця. Після проходження цих перетворень, він матиме наступне життя, як мерзений хробак, чотири і десять років. Коли його гріх виснажить таким покаранням, він, нарешті, поверне людський вигляд. Коли весілля ось-ось відбудеться, або жертва, або дарування буде зроблено, невдовзі, о велелепотній, людина, яка чинить будь-які перешкоди, народиться в наступному житті мерзеним хробаком. Приймаючи таку форму, вона житиме, о бгарато, п'ять і десять років. Коли її гріх вичерпується таким стражданням, вона стає людиною. Віддавши свою дочку за дружину одному, той, хто прагне, віддати її знову ж другому, має, о царю, народитися серед мерзених хробаків. Приймаючи таке, о Юдхіштхіро, він житиме три і десять років. По вичерпанню його гріха такою терплячістю, він повертає стан людини. Той, хто їсть не вшанувавши божеств або прашурів, чи навіть не запропонувавши підношення води двом: ріши і прашурам; народиться вороною. Живучи вороною сто років він надалі приймає подобу півня. Його наступне втілення змії буде на місяць. Після цього він знову стає людиною. Той, хто зневажає старшим братом, який є ніби батько, після смерті народиться журавлем. Приймавши той вигляд, він житиме в ньому два роки. Покинувши той вигляд по закінченні часу, він повертає стан людини. Той шудра, який злягається з брахманкою, після смерті народиться свинею. Лишень народившись свинею він помирає від хвороби, о царю. Негідник далі народиться собакою, о царю, через важкість його гріха. Покинувши ж собачу подобу він приходить після вичерпання свого гріха до людського стану. Шудра, який породжує потомство від брахманки, залишивши свою людську подобу, відродиться мишею. Людина, винна у невдячності цареві, піде у світи Ями і там терпітиме дуже болісне і жорстоке поведіння з боку посланців, викликавши лють гнівного царя мертвих. Держаки з важкими молотами і товкачі, гострі списи, розпечені глеки, все, що загрожує сильним болем, страшні ліси клинків, гарячий пісок, колючки шалмалі (*рослина*), — від цих та багатьох інших знарядь для найболючіших тортур, така людина потерпатиме у світах Ями, о бгарато! Невдячна людина, о ватажку роду Бгарати, переживши такі страшні муки у світах лютого царя мертвих, повернеться в цей світ і народиться серед мерзених паразитів. Вона житиме, як огидний паразит п'ять і десять років, о бгарато, далі вона увійде в утробу і передчасно помре ще до народження. Після цього та людина повинна увійти в утробу сто разів поспіль. Дійсно, піддавшись сотні перероджень, вона, нарешті, народжується, як істота, в якомусь проміжному стані між людиною і неживою природою. Переживши страждання дуже багато років, вона народиться безволосою черепахою. Людина, яка краде сир, народиться журавлем. Людина стає мавпою, вкравши сиру рибу. Той розумник, який вкраде мед, народиться гедзем. За крадіжку фруктів або коріння, чи коржа, стане мурахою. [Вкравши нішпаву, людина стає](#)

халаголакою.⁸² Вкравши пайасу, людина стає в своєму наступному народженні птахом титтірі. Вкравши коржі, людина стає вухатою совою. Той дурень, який краде залізо, народиться коровою. Та нерозумна людина, яка краде білу мідь, народиться птахом виду харіта. Вкравши срібну посудину, стають голубом. Вкравши золоту посудину, народжуються огидним паразитом. Вкравши шмат шовкової тканини, людина стає крікарою (*куріпка*). Вкравши шмат тканини з червоного шовку, людина стає вартакою (*перепел*). Вкравши шмат мусліну, людина стає папугою. Вкравши шмат тканини, який має тонку текстуру, стають качкою, після виходу з людського тіла. Вкравши шмат тканини з бавовни, стають журавлем. Вкравши шмат тканини з джуту, людина стає вівцею в своєму наступному житті. Вкравши шмат полотна, народжуються зайцем. За крадіжку різних видів фарбувальних речовин, народжуються павичем. Вкравши шмат червоної тканини, народиться птахом виду дживандживака. Вкравши мазі (*наприклад, сандалову пасту*) і пахощі в цьому світі, жадібна людина, о царю, прийме народження міллію. Приймавши тіло молі, вона житиме так протягом п'яти і десяти років. Після вичерпання її гріха такими стражданнями, вона повертає стан людини. За крадіжку молока, стають журавлем. Та людина, о царю, яка через оману, краде олію, прийме народження, покинувши це тіло, як тварина, яка живе олією, як і її формою.⁸³ Той негідник, який сам добре озброєний, вбиває іншого, в той час як інший не озброєний, з міркувань отримання багатства своєї жертви або з почуття ворожості, має, після виходу з його людського тіла, прийняти народження віслюком. Приймавши осячий вигляд він проживе два роки, а потім він помре від гострої зброї. Покинувши так своє осяче тіло, він народиться в наступному житті оленем, завжди сповненим тривоги при думці про ворогів, які можуть вбити його. Після закінчення року, з часу його народження оленем, він помре від гострої зброї. Таким чином покинувши оленьче тіло, він наступного разу народжується рибою і вмирає потрапивши у сіть, по закінченню четвертого місяця. Далі він приймає наступне народження, як хижий звір. Десять років він повинен жити в такому вигляді, а потім він народжується леопардом, і так живе п'ять літ. Спонуканий змінами, викликаними часом, він тоді покидає ту форму, та позаяк його гріх вичерпано, він повертається до стану людини. Та нерозумна людина, яка вбиває жінку, піде у світи Ями і терпітиме різноманітні види болю і страждань. Потім вона пройде через повних двадцять одне перевтілення. Після цього, о царю, народиться серед огидних паразитів. Живучи паразитом протягом двадцяти років, вона повертає стан людини. За крадіжку їжі, людина народжується бджолою. Живучи багато місяців в товаристві інших бджіл, її гріх вичерпується і вона повертається до стану людини. За крадіжку рису, людина стає кішкою. Та людина, яка краде їжу змішану з сезамовими коржами, в своєму наступному житті буде великою мишею, або малою, відповідно до розміру краденого. Вона кусатиме людей кожен день, і, як наслідок цього, стає грішною та проходить через різноманітні кола перероджень. Та дурна людина, яка краде пряжене масло, народиться деркачем. Та зла особа, яка краде рибу, народиться вороною. Хто вкрав сіль, народиться пересмішником. Та людина, яка привласнить те, що зберігає на довірі, зменшує час свого життя, а після смерті народиться серед риб. Проживши деякий час рибою вона помирає і відновлює людську подобу. Однак, у людському тілі живе не довго. Дійсно, вчинивши гріхи, о бгарато, вона народиться в стані проміжному між людиною і рослинами.

Ті люди цілковито не знайомі з праведністю, які не прихилиють їх власних сердець до неї. Ті люди, які здійснюють різноманітні грішні дії, а потім прагнуть спокутувати їх безперервними обітницями і обрядами благочестя, сповнюються і щастя, і нещастя, та живуть у великому занепокоєнні серця. Ті ж люди, гріховної поведінки, і прихильні впливу жадоби і потьмаренню, без сумніву, народяться млеччхами, що не гідні бути в союзі. Ті люди, з іншого боку, які утримуються від гріха все своє життя, звільняються від будь-яких хвороб, наділені красою вигляду і багатством. Крім того, жінки, коли вони діють вказаними шляхами, досягають такого ж народження. Справді, вони приймуть народження, як дружини вказаних мною тварин.

Тож, я повідав тобі всі вади, пов'язані з привласненням речей інших. Я повідав тобі дуже коротко це питання, о безгрішний. Стосовно деяких інших тем, о бгарато, ти почув знову ж про ті провини. Я чув усе це, о царю, у минулому, від самого Брахми, і я розпитав про все це належно, коли він міркував про це серед небесних ріши. Тож, я повідав тобі правдиво і докладно все те, про що ти питав мене. Вислухавши все це, о царю, завжди тримай своє серце у праведності.

Так вістить розділ сто одинадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 1 2

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Ти повідав мені, о двічінароджений, яким є кінець неправедних або грішних. Тепер я хочу почути, о найперший з мовців, про те, яким є кінець праведних. Вчинивши різноманітні гріховні діяння, якими справами люди сягають успіху в досягненні сприятливого кінця в цьому світі? Якими діями також, люди досягають сприятливого кінця на небесах?

Б р і х а с п а т і в і д п о в і в :

Здійснюючи гріховні вчинки, з розбещеним розумом, людина схиляється до неправедності і, як наслідок іде у пекло. Та людина, яка скоїла гріховні вчинки через потьмарення розуму, відчуває муки каяття і прихилиє серце своє на споглядання бога, не терпить наслідків своїх гріхів. Людина звільняється від гріхів у тій мірі, в якій розкаюється в них. Якщо вона скоїла гріх, о царю, і оголошує про це у присутності брахманів обізнаних з обов'язками, вона швидше очищається від ганьби, що виникла від її гріха. Відповідно, як людина очистилася

від цього повністю або іншим чином, то наче змія, звільнена від старої шкіри. Роблячи, із зосередженим розумом, різні подарунки брахманам і зосередившись на богові, людина досягає сприятливого кінця. Зараз я повім тобі, про ті подарунки, о Юдхіштхіро, якими людина, навіть якщо винна у вчиненні гріха, може отримати заслугу. З усіх видів подарунків, їжа вважається кращою. Хто бажає отримати заслугу, повинен із щирим серцем дарувати їжу. Їжа життєвий подих людей. Від неї всі істоти народжуються. Усі світи живих істот засновані на їжі. Тому їжу славлять. Божества, ріши, пращури і люди, усі славлять їжу. Цар Рантідева, у минулі часи, прийшов на Небеса даруючи гарну їжу. Гарна їжа і придбана законно, має бути приділена, з радісним серцем, таким брахманам, які сповнені ведичного знання. Тая людина ніколи не народиться в проміжному стані, їжу якої, дану з радісним серцем, приймає тисяча брахманів. Людина, о ватажку людей, годуючи десять тисяч брахманів, очищається побожністю і присвячена Йозі. Брахман, обізнаний на Ведах, роздаючи їжу придбану ним в якості милостині брахману присвяченому вивченню Вед, успішний у досягненні щастя тут. Той кшатрій, який, не беручи нічого, що належить брахману, захищає своїх підданих законно, і робить подарунки їжею отриманою його власною силою, брахманам, найпершим у ведичних знаннях, із зосередженим серцем, досягає мети, такою поведінкою, о праведний душею, в очищенні себе, о сину Панду, і всіх своїх гріховних вчинків. Той вайшья, який ділить їжу зі своїх полів на шість рівних частин і дарує одну з них брахманам, досягає мети таким поводженням, ув очищенні себе від усякого гріха. Той шудра, який заробляючи на їжу важкою працею і з ризиком для самого життя, дарує її брахману, очищається від усякого гріха. Тій людині, яка, своєю власною силою заробляє на їжу, без заповідання будь-якої шкоди будь-якій істоті, і дарує з неї брахманам, вдається уникнути всіх бід. Людина, яка щиро дарує їжу придбану законним шляхом брахманам, видатним у ведичних знаннях, очищається від усіх своїх гріхів. Ступаючи на шлях праведний, звільняється вона від усіх гріхів. Людина, даруючи таку їжу, що дає велику силу, сама починає володіти величезною силою. Шляхом пройденим благими особами, завжди ступали наділені мудрістю. Хто робить подарунки їжею, вважається дарувальником життя. Заслуга, якої вони набувають такими подарунками — вічна. Отже, людина повинна, за будь-яких обставин, прагнути заробити на їжу законним шляхом, а заробивши, завжди робити подарунки з неї гідним людям. Їжа є відмінним притулком світу живих істот. Роблячи подарунки їжею, людина ніколи не потрапить у пекло. Отже, потрібно завжди робити подарунки їжі, заробивши її законним шляхом. Домогосподареві, слід завжди прагнути їсти після пропонування їжі брахману. Кожна людина повинна зробити день плідним, подарувавши їжу. Людина годуванням, о царю, тисячі брахманів, всі з яких знайомі з обов'язками, писаннями та священними оповідями, не зануриться у пекло і не повернеться в цей світ для проходження перероджень. Наділена плодом усіх бажань, вона матиме велике щастя в майбутньому. Сповнена такої заслуги, вона розважатиметься щасливо, звільнившись від усіх тривог, сповнена краси, великої слави та багатства.

Тож, я повідав тобі все про високі заслуги дарування їжі. Саме це корінь усієї праведності і заслуг, а також усіх дарів, о бгарато!

Так вістить розділ сто дванадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 113

Юдхіштхіра спитав:

Утримання від шкоди, дотримання ведичного обряду, медитації, самоприборкання, покути і слухання слугування наставникам, — що серед цього дає найбільшу заслугу для людини?

Бріхаспаті відповів:

Всі ці шість дають заслугу. Вони лише різні двері до благочестя. Повідаю про них зараз. Послухай про них, о головний серед бгаратів! Я скажу тобі, що становить вище благо людської істоти. Людина, яка практикує вірування у всесвітнє співчуття, досягає свого вищого блага. Та людина, яка приборкує три вади, а саме, хіть, гнів і жадобу, та, прикладаючи їх до всіх істот, практикує чесноту співчуття, досягає успіху. Той, хто, спонуканий його власним зиском, вбиває інших нешкідливих істот жезлом покарання, ніколи не досягає щастя в наступному світі. Та людина, яка ставиться до всіх істот, як до самого себе і поводить себе по відношенню до них, як до себе, відклавши жезл покарання і повністю підпорядкувавши свій гнів, досягає успіху в щасті. Навіть божества, які бажають певного місця проживання, потьмарені у визначені шляху тієї людини, яка сама є душею всіх істот і дивиться на всіх, як на самого себе, бо така людина не залишає сліду позаду.⁸⁴ Ніколи не слід робити іншому того, що вважаєш шкідливим для себе. Це, коротко, і є правило Праведності. Людина, діючи інакше, поступаючись бажанням, стає винною у неправедності. У відмовах та подарунках, у щасті та нещасті, в приємному і неприємному, слід судити про їх вплив дивлячись на самого себе. Коли хтось шкодить іншому, потерпілий розвертається і шкодить винуватцю. Так само, коли хтось піклується про іншого, інший піклується і про нього. Тому, варто поводитися згідно цього правила. Тож, я оповів тобі що Праведність є саме таким тонким шляхом.

Вайшампаяна продовжив:

Наставник божеств, велерозумний, ледве сказавши це цареві Юдхіштхірі, піднявся вгору, шляхом до Небес, на наших очах.

Так вістить розділ сто тринадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Вайшампаяна вів далі:

Після цього цар Юдхіштхіра, повний величезної сили і найперший між красномовних, звернувся до свого діда, що лежав на ложі зі стріл, з наступним словом.

Юдхіштхіра запитав:

О велерозумний, мудреці, брахмани і божества, спираючись на переконливість Вед, усі схвалюють ту віру, яка має співчуття її ознакою. Але, о царю, поясни, прошу тебе: як же людина, яка чинить шкоду іншим, словом, думкою і справою, може позбавитися страждань?

Бгішма відповів:

Промовці брахмо речуть, що існує чотири види співчуття або утримання від шкоди. Якщо хоча б одне з цих чотирьох не дотримується, релігія співчуття, кажуть, не виконується. Як усі чотириногі тварини не в змозі стояти на трьох ногах, так само релігія співчуття не може стояти, якщо будь-яке з цих чотирьох підрозділів або частин відсутні. Як сліди всіх інших тварин накриває слід слона, так і всі інші релігії, кажуть, досягаються в тім співчутті. Людина стає винною у шкоді через дії, слова і думки. Відкинувши це подумки з самого початку, потрібно відкинути надалі слово і думку. Той, хто, згідно з цим правилом, утримується від вживання в їжу м'яса, кажуть, очищений на потрібному шляху. Чулисьмо, що промовці брахмо приписують трьом шляхам гріха споживання м'яса. Той гріх може бути пов'язаний з розумом, словами і діями. Саме з цієї причини ті мудреці, сповнені покаяння, утримуються від уживання в їжу м'яса. Послухай мене, о царю, я оповім тобі, які вади є у вживанні м'яса. М'ясо інших тварин, як тіло свого сина. Та дурна людина, одурена божевіллям, яка їсть м'ясо, вважається наймерзнішою людиною. Союз батька й матері дає потомство. Опісля ж подібної жорстокості, той безпорадний і грішний негідник здійснює, породжуючи його потомство, повторні переродження, сполучені з великими стражданнями. Як язик є шляхом знання чи відчуття смаку, так і проголошення писань, прив'язують шляхом від смаку.⁸⁵ Гарне на вигляд, приготоване з сіллю або без солі, м'ясо, в якій би формі не можна було б узяти його, поступово залучає розум і поневолює його. Як же ті нерозумні люди, що вживають м'ясо, зможуть слухати солодку музику небесних барабанів, цимбалів, лір і арф? Ті, хто їсть м'ясо, дуже хвалять його, караючи себе його смаком, який, вони кажуть, є чимось немислимим, невимовним і неймовірним. Такі похвали стосовно м'яса сповнені недоліку. У минулі дні, багато праведників, даючи плоть своїх власних тіл, берегли плоть інших істот і, як наслідок заслуг таких дій, ішли на небеса. Таким чином, о царю, релігія співчуття оточена чотирма винагородами. Отже, я повідав тобі, про ту релігію, що включає в себе всі інші релігії.

Так вістить розділ сто чотирнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Юдхіштхіра мовив:

Ти сказав це багато разів, що утримання від шкоди є вищою святинею. В шраддхах, проте, що виконуються на честь пітарів, особам, для їхнього ж блага, роблять підношення різних видів м'яса. Ти так сказав у той час як раніше розмірковував про статuti щодо шраддх. Тож, як же м'ясо можна узяти без убивства живої істоти? Тому, твої роздуми, як на мене, суперечливі. Сумнів, отже, виник в нашій свідомості стосовно обов'язку утримуватися від м'яса. Які провини бере на себе людина вживаючи в їжу м'ясо і, які заслуги отримує? Які недоліки того, хто їсть м'ясо, що сам вбиває живу істоту? І які заслуги того, хто їсть м'ясо тварин, убитих іншими? Які переваги і недоліки того, хто вбиває живу істоту для іншого? Або того, хто їсть м'ясо купуючи його в інших? Я бажаю, о безгрішний, щоб ти повідав мені цю тему докладно. Я хочу переконатися в цій вічній вірі беззаперечно. Як можна досягти довголіття? Як можна придбати силу? Як можна досягти бездоганності тіла? Дійсно, як можна стати наділеним відмінними ознаками?

Бгішма сказав:

Послухай мене, о нащадку роду Куру, яка заслуга дається за утримання від м'яса. Почуй від мене, як я оголошу тобі ті чудові настанови, правдиво, що є в цій темі. Ті високодуховні люди, які воліють краси, бездоганності тіла, довголіття, розуміння, розумової та фізичної сили, пам'яті, повинні утримуватися від насильства. В цій темі, о нащадку роду Куру, незліченні бесіди відбувалися між мудрецьми. Слухай, о Юдхіштхіро, яка їх думка. Заслуга, придбана такою людиною, о Юдхіштхіро, яка: стійка в обітницях, шанує богів щомісяця в жертвопринесенні коня, дорівнює тому хто відкидає мед і м'ясо. Сім небесних ріши, валакхіль і ті ріши, які п'ють промені сонця, наділені великою мудрістю, схвалюють утримання від м'яса. Самонароджений Ману сказав, що людина, яка не їсть м'яса, не вбиває живі істоти, не примушує їх вбивати, є другом усіх живих істот. Така людина не здатна гнобити будь-яку істоту. Вона користується довірою всіх живих істот. Вона завжди користується, крім того, схваленням і похвалами праведників. Праведний душею Нарада сказав, що людина, яка хоче збільшити свою плоть поїдаючи плоть інших істот, зустрічається з лихом. Бріхаспаті сказав, що та людина, яка утримується від меду і м'яса, набуває заслуги дарування, жертви і покаяння. На мою думку, ці двоє рівні: той, хто шанує богів щомісяця у жертвопринесенні коня протягом ста років, і той, хто утримується від меду і м'яса. У результаті утримання від м'яса, особа вважається такою, яка завжди поклоняється божествам у жертву, або такою, яка завжди робить подарунки іншим, або такою, яка завжди прилучається до суворої аскези. Та людина, яка спершу їла була м'ясо, відкидає його згодом, набуває

заслуги такою дією, що настільки велика, як вивчення всіх Вед або виконання, о бгарато, усіх жертвопринесень, що не може дарувати нічого подібного їй. Це надзвичайно важко, відмовитися від м'яса після знайомства з його смаком. Дійсно, це надзвичайно важко для такої людини, дотримуватися високої обітниць утримання від м'яса, обітниць, що гарантує кожній істоті зникнення усіх страхів. Та вчена людина, яка дає всім живим істотам дакшину повну безпеки, сприймається, без сумніву, дарувальником життєвих сил у цьому світі. Саме це є найвищий закон, який схвалюють мудреці. Життєві сили інших істот, такі ж дорогі їм, як і самій особі. Розумні і чисті душею завжди повинні поводитися стосовно інших істот так само, як вони бажають аби поводитися з ними. Бачимо, що навіть ті люди, які володіють знаннями і, які прагнуть досягти вищого блага у вигляді Звільнення, не вільні від страху смерті. Що там вже казати про тих невинних істот, сповнених любови до життя, коли їх, бачимо, убивають гріховні негідники, що існують вбивствами? З цієї причини, о царю, знаю, що утримання від м'яса є вищим притулком закону, небес і щастя. Утримання від шкоди є вищим законом. Це, знову ж таки, найвища покута. Воно також є найвищою з істини, з якої походять усі обов'язки. Плоть не може бути отримана з трави або дерева, або каменю. Якщо живу істоту вбито, вона не може її мати. Звідси і вада в поїданні м'яса. Божества, які існують на Сваху, Свадху і нектар, присвячені правді і щирості. Проте, ті люди, яким приємні відчуття смаку м'яса, відомі як ракшаси, віддані якості пристрасті. Та людина, яка утримується від м'яса, ніколи не викликає страху, о царю, у будь-якої істоти, де б вона не була, чи то, в жадливій пустелі, чи неприступній твердині, вдень або вночі, або при двох сутінках, на відкритих площах міст, чи на зборах мужів з піднятою зброєю, або ж у місцях, де є великий страх від диких тварин або змій. Всі істоти прагнуть її захисту. Вона є об'єктом довіри усіх істот. Вона ніколи не викликає ніякого занепокоєння у інших, і сама ніколи не турбуватиметься. Якби не було нікого, хто споживає м'ясо не було б тоді нікого, хто вбивав би живі істоти. Людина, яка вбиває живі істоти, вбиває їх заради людини, яка їсть плоть. Якщо би плоть вважалася неістотною, то не було б тоді ніякого забою живих істот. Це заради їдців те вбивство живих істот відбувається у світі. Так, о велепишний, час життя осіб коротшає, які вбивають живих істот чи спонукають до їх забою, і ясно, що людина, яка хоче власного ж блага, повинна відмовитися від м'яса повністю. Ті злостивці, які займаються вбивством живих істот, ніколи не найдуть захисників, коли їх потребуватимуть. Таких осіб завжди шукатимуть і переслідуватимуть навіть хижі звірі. Через жадібність або потьмарення розуму, заради сили і енергії, або через спілкування з гріховним, вдача проявляється у людей для гріха. Тая людина, яка прагне збільшити свою плоть споживаючи плоть інших, має жити в цьому світі у великій тривозі і після смерті народиться в проміжному роду та сім'ї. Високі ріши, присвячені дотриманню обітниць і стриманості, казали, що утримання від м'яса гідне високої оцінки, веде до слави і Небес, та великого умиротворення. Це я чув у минулі часи, о сину Кунті, від Маркандейї коли той мудрець міркував про недоліки споживання м'яса.

Той, хто їсть м'ясо тварин, які воліють життя, але, були вбиті чи для нього, чи для інших, бере гріх убивці за цю жорстокість. Той, хто купує плоть убитих живих істот через своє багатство. Той, хто їсть плоть убитих живих істот через такі дії поїдання. Той, хто в'яже чи захоплює та дійсно вбиває живих істот, є вбивцями. Це три види вбивць, кожен з цих трьох, які діють так. Той, хто сам не їсть м'яса, але схвалює дію вбивці, опоганюється гріхом убивства. Утримуючись од м'яса і виявляючи співчуття до всіх істот, людина стає нездатною досаждати будь-якій істоті і отримує довге життя, повне здоров'я і щастя. Заслуга, що досягається людиною за утримання від м'яса, чулисьмо, вища за ту, що отримують за подарунки золотом, коровами і землею. Ніколи не слід їсти м'яса тварин не принесених у жертву і, отже, убитих ні за що, та, які не були запропоновані богам і прашурам за допомогою обрядів. Немає жодного сумніву, що людина, вживаючи в їжу таке м'ясо, йде у Пекло. Якщо людина їсть м'ясо, яке було освячене і в наслідку, отримане від тварин присвячених у жертву та, які були вбиті з метою годування брахманів, бере на себе небагато провини. Поводячись інакше, людина стає грішною. Той негідник серед людей, який вбиває живих істот заради тих, хто хоче їсти їх, бере на себе велику провину. Провина ж їдця не така велика. Це негідник серед людей, який, слідує шляхом релігійних обрядів і жертв, викладених у Ведах, вб'є живу істоту бажаючи її м'яса, безсумнівно, стане мешканцем пекла. Та людина, яка їла плоть і утримується від цього згодом, досягає великої заслуги внаслідок такого утримання від гріха. Той, хто організовує отримання м'яса, хто схвалює це, хто вбиває, хто купує або продає, хто готує і хто їсть, вважаються як такі, що їдять плоть. Зараз я наведу іншу підставу, згідно тому, що було оголошено самим Улаштувачем і зазначено у Ведах.

Було сказано, що та релігія, яка має діяння її ознаками, призначена для домогосподарів, о царю царів, а не для тих людей, які бажають Звільнення. Сам Ману сказав, що м'ясо, освячене мантрами і належним чином присвячене, відповідно до настанов Вед, у обряді на честь предків, чисте. Все інше м'ясо підпадає під вид отриманий негідним вбивством, і, таким чином, неістівний, бо веде до Пекла і безчестя. Ніколи не слід їсти, о ватажку роду Бгарати, подібно ракшасу, будь-яке м'ясо, що було отримане засобами не дозволеними настановами. Справді, ніколи не слід їсти м'яса отриманого негідним вбивством, що не було освячене згідно настанови. Та людина, яка бажає уникнути усілякого лиха, має утримуватися від м'яса будь-якої живої істоти. Чулисьмо, що у минулу кальпу, особи, бажаючи досягнення світів заслуг надалі, здійснювали жертвопринесення насінням, вважаючи тих тварин відданими їм. Наповнені сумнівами щодо правильності споживання м'яса, мудреці запитали Васу, правителя чедіів, щоб роз'яснив їм. Цар Васу, знаючи, що плоть неістівна, відповів, що їстівна, о царю. У ту ж мить Васу впав з небес на землю. Після цього він ще раз

повторив свою думку, в результаті чого він провалився під землею за це. Бажаючи блага всім людям, піднесений Агастья, за допомогою свого покаяння, присвятив, раз і назавжди, всіх диких тварин виду оленів божествам. Отже, немає більше ніякої необхідності освячення тих тварин, для приношення їх божествам і прашурам. Вшановані плоттю, відповідно до постанови, прашури стали задоволені.

Послухай мене, о царю царів, що я повідаю тобі, о безгрішний. Цілковите щастя в утриманні від м'яса, о царю. Той, хто вдається до суворої аскези протягом ста років і хто утримується від м'яса, обидва рівні заслугою. Саме така моя думка. У світлу половину місяця Карттіка, особливо слід утримуватися від меду і м'яса. У цьому, це визначено, є велика заслуга. Той, хто утримується від м'яса протягом чотирьох місяців дощів набуває чотири цінних блага: успіху, довголіття, слави і могутності. Той, хто утримується протягом цілого місяця Карттіка від будь-якого м'яса, долає всі види горя і живе у цілковитому щасті. Ті, які утримуються від плоті в одному з двох місяців або двотижнів та ще трохи, мають світ Брахми призначеним для них, внаслідок їх утримання від жорстокості. Багато царів у давнину, о сину Прітхи, які приймали себе душами всіх істот і, які були обізнані з істинністю всіх речей, а саме, Душі і Не-душі, утримувалися від м'яса в одному з, або й цілий місяць Карттіка, а чи ж у світлі двотижні в цьому місяці. Це були Набхагі, Атбаріша, піднесений Гая і Аю, Анаранья, Діліпа, Рагху і Пуру, Картавірья і Аніруддха, Нахуша і Яті, Нріга і Вішвакшена, Шашабінду і Юванашва, Шиві, син Ушинари і Мучукунда, Мандхатрі і Харішчандра.

Завжди говори правду. Ніколи не говори неправди. Правда вічний обов'язок. Це правдою, той Харішчандра мандрує через небеса, як другий Чандрас. Ці, інші царі, також, а саме, Шьяначитра, о царю, Сомака і Вріка, Райвата і Рантідева, Васу та Шрінджайя, Душмата і Карушма, Рама і Аларка, Нала і Вірупашва, Німі і Джанака, велерозумний, Айла і Прітху, Вірасена та Ікшваку, Шамбху і Швета, Сагара і Аджа, Дхундху і Шуваху, Харьяшва, Кшупа і Бгарата, о царю, не їли м'яса протягом місяця Карттіка і, як наслідок, досягли небес і наділені добробутом сяють у світі Брахми, вшановані гандхарвами і в оточенні тисячі дівчат надзвичайної краси. Ті, піднесені чоловіки, які практикують ці прекрасні обряди, що визначені утриманням від шкоди, успішні у досягненні місця проживання на небесах. Ті праведні люди, які, з часу народження, утримувалися від меду, м'яса і вина, вважаються муні.

Тая людина, яка практикує цю релігію, що складається з утримання від м'яса чи, яка повторює це спонукувана іншими, ніколи не піде в пекло, навіть якщо вона буде злісна в поведінці та інших стосунках. Той, о царю, хто постійно читає ці настанови про утримання від м'яса, які є священними і шанованими ріши, або слухає їх, очищається від усякого гріха і досягає великого щастя через плоди усіх бажань. Без сумніву, він досягає також видатного місця серед родичів. Коли спіткає лихо, він швидко долає його. Коли виникають перешкоди, йому вдається звільнитися від них з особливою легкістю. Коли захворіє, він швидко виліковується, а засмучений, звільняється від смутку дуже легко. Така людина ніколи не народиться в проміжному стані тварин чи птахів. Народжена у людському стані, вона буває вельми красною. Наділена великим гараздом, о ватажку роду Куру, вона набуває і великої слави також.

Тож, я повідав тобі, о царю, все, що має бути сказано з приводу утримання від м'яса, разом з настановами стосовно обох релігій, і Праврітті, і Ніврітті, як встановлено мудрецами.

Так вістить розділ сто п'ятнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 116

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

На жаль, ці жорстокі люди, які, відмовляючись від різноманітних видів їжі, воліють лише м'яса, є дійсно подібні великим ракшасам! На жаль, вони не прихильні до різноманітних видів коржів, різної зелені й різних видів кханди із соковитим смаком так сильно, як до м'яса! Мій розум, з цієї причини, не ясний у цьому питанні. Я думаю, що, коли справа саме така, то, немає нічого, що може зрівнятися з м'ясом за смаком, і я бажаю, отже, о могутній, почути які заслуги утримання від плоті, та недоліки у поїданні її, о ватажку роду Бгарати. Ти обізнаний на усіх обов'язках. Повідай мені, у повній згоді, приписи обов'язку, в цьому питанні. Скажи мені, що, дійсно, істівне і неістівне. Скажи мені, о діду, що є плоть, якою та речовина є, заслуги утримання від неї і недоліки в того поїдання плоті.

Б г і ш м а с к а з а в :

Це саме так, о міцнорукий, як ти кажеш. Немає нічого на землі, що перевершує плоть за смаком. Немає нічого, більш корисного ніж плоть особам худим, або слабким, чи хворим, або схильним до сексуальних зв'язків, чи змученим подорожами. Плоть швидко збільшує міць. Вона дає великий розвиток. Немає їжі, о згубнику ворогів, що перевершує м'ясо. Але, о радосте куру, великі заслуги даються людям, які утримуються від нього. Послухай мене, як я повідаю тобі про це. Та людина, яка хоче збільшити свою плоть плоттю іншої живої істоти, є такою, що немає нікого зліше і жорстокіше, ніж вона. У цьому світі немає нічого, що миліше істоті, ніж її життя. Отже, замість брати те цінне, слід проявити співчуття до життя інших, як роблять для свого власного життя. Без сумніву, о сину, плоть бере свій початок з життєвого сімені. Існує велика вада від його (м'яса) споживання, як, втім, є сенс і утриматися від нього. Проте, не беруть ніякої провини, поїдаючи м'ясо освячене відповідно до настанов Вед. Чулиьмо, що тварини були створені для жертвопринесення. Ті, хто їсть м'ясо в будь-якій іншій формі, кажуть, наслідують ракшасам. Послухай мене, як я повідаю тобі які настанови є, приписані для кшатріїв. Вони не несуть ніякої провини поїдаючи плоть, яка була придбана

власною доблестю. Всі олені пустелі були присвячені божествам і прашурам у минулі часи, о царю, Агастьєю. Отже, полювання на оленів не засуджується. Не може бути полювання без ризику власному життю. Існує рівність ризику між вбивцею і вбитим. Або тварину вбивають або вона вбиває мисливця. Отже, о бгарато, навіть царствені мудреці вдаються до практики полювання. За такої поведінки вони не плямуються гріхом. Дійсно, ця практика не вважається гріховною. Немає нічого, о радосте куру, рівного заслугою, чи тут, чи надалі, практиці співчуття до всіх живих істот. Співчутлива людина не має страху. Ті безпечні люди, що сповнені співчуття, мають обидва: цей світ і наступний. Особи знайомі з обов'язком кажуть, що та релігія гідна називатися релігією, яка має утримання від жорстокості своєю ознакою. Людина, очистивши душу, повинна робити тільки такі дії, які мають співчуття у їх душі. Те м'ясо, яке присвячене в жертву виконаним на честь божеств і предків називається хаві, і, як таке, гідне для споживання. Та людина, яка присвячена співчуттю і поводить з співчуттям стосовно інших, не має страху перед будь-якою живою істотою. Чулилось, що всі істоти утримуються від заповідання будь-якого страху такої істоти. Чи вона поранена, чи впала, чи знеможена, чи слабка, або побита, в якому б стані вона не була, всі істоти захищають її. Справді, вони роблять це за будь-яких обставин, будь вона на рівнинах чи пагорбах. Ні змії, ні дикі звірі, ні пішачи ні ракшаси, ніколи не вб'ють її. Коли обставини для страху виникають, вона звільняє від страху, звільнюючи й інших від нього. Ніколи не було і не буде ніколи дару, що перевершує дар життя. Цілком очевидно, що немає нічого дорожче, ніж своє життя. Смерть, о бгарато, є лихом чи злом для всіх істот. Коли прийде час для смерті, тремтіння всього тіла бачимо в усіх істот. Стійке зачаття в утробі, старіння і різні недуги, в цьому океані світу, живі істоти, можемо бачити, постійно йдуть і повертаються. Кожна істота страждає від смерті. Опиняючись в матці, всі істоти ростуть в рідких соках, лужних, кислих та гірких, в сечі, мокротинні та фекаліях, — соках, що виробляють болючі відчуття, і їх важко терпіти. Там, у матці, вони перебувають безпорадно, і навіть неодноразово поранені і поколені. Ті ж, які жадібні до м'яса, бачимо, повторно опиняються в утробі в такому безпорадному стані. Отримуючи різні види народження, вони готуються до пекла, яке називається Кумбхіпака. Вони піддаються нападам і вбивствам, і, таким шляхом мандрують повторно. Немає нічого дорожчого за своє життя, коли людина приходять у цей світ. Тож, людині, чистій душею, слід бути жалісливою до всіх живих істот. Та людина, о царю, яка утримується від усякого м'яса зі свого народження, безсумнівно, набуває великого простору на Небесах. Ті, які їдять м'ясо тварин, які бажають жити, самих з'їдають тварини, без сумніву. Саме така моя думка. Позаяк він їсть мене, я їстиму його натомість, — саме це, о бгарато, складає ознаку, як [манса з манси](#).⁸⁶ Вбивцю завжди вбивають. Після нього ідець зустрічається з тією ж долею. Той, хто діє вороже по відношенню до іншого в цьому житті, стає жертвою схожого діяння вчиненого тими іншими. Які б діяння не скоїв у будь-яких тілах, доводиться страждати від наслідків їх [у цих тілах](#).⁸⁷ Утримання від жорстокості — найвища Релігія. Утримання від жорстокості — найвище самоприборкання. Утримання від жорстокості — вищий дар. Утримання від жорстокості — найвище покаяння. Утримання від жорстокості — найвища жертва. Утримання від жорстокості — найвища могутність. Утримання від жорстокості — найкращий друг. Утримання від жорстокості — найвище щастя. Утримання від жорстокості — найвища істина. Утримання від жорстокості — найвища шрутї.

Подарунки зроблені в усіх жертвопринесеннях, омивання в усіх священних водах і тая заслуга, яку людина отримує від дарування всіляких подарунків, згаданих у писаннях, — все це не виникає без утримання від жорстокості, стосовно заслуги, що надає воно. Покути людини, яка утримується від жорстокості невичерпні. Людина, яка утримується від жорстокості, вважається завжди виконавцем жертвопринесень. Людина, яка утримується від жорстокості, є батьком і матір'ю всіх істот. Саме такі, о ватажку роду Куру, деякі з чеснот утримання від жорстокості. В цілому, заслуг, що додаються за це, так багато, що вони не можуть бути повідані, навіть якби потрібно було говорити протягом ста років.

Так вістить розділ сто шістнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 117

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Бажаючи вмерти чи бажаючи жити, багато людей готові віддати життя у великій жертві битви. Скажи мені, о діду, якого кінця ці досягають. Віддати життя в бою, сповнене горя для людей. О велемудрий, ти знаєш, що відмовитися від життя важко для людей, чи живуть вони в достатку або злиднях, у блаженстві чи біді. По-моєму, ти всевідаючий. Скажи мені причину того.

Б г і ш м а м о в и в :

У гараздах або негараздах, у щасті чи горі, живі істоти, о володарю землі, приходячи в цей світ, живуть відповідно до особистого розвитку. Послухай мене, як я поясню причину тобі. Питання, що ти задав мені — відмінне, о Юдхіштхіро! У зв'язку з цим, о царю, я повідаю тобі стару історію про розмову, що відбулася у минулі часи між Породженим на острові мудрецем і повзучим черв'яком. У минулі часи, коли той вчений брахман, Породжений на острові Крішна, сам поєднаний із брахмо, бродив по всьому світі, то він побачив на дорозі, по якій їздили вози, черв'яка, що швидко перетинав її. Ріши був знайомий з поведінкою кожної істоти і мовою кожної тварини. Володіючи всевіданням, він звернувся до черв'яка з таким словом.

В ь я с а с п и т а в :

О черв'яче, ти виглядаєш надзвичайно стривоженим і у великому поспіху. Скажи, куди біжиш ти, і чого ти злякався?

Черв'як відповів:

Почувши гуркіт он того великого воза, я сповнений страху. О велерозумний, страхітливий гуркіт він учиняє. Він майже тут! Звук чутно. Чи не вб'є він мене? Це тому я поспішаю. Звук, який чути зблизька, я вловлюю, биків я чую. Вони важко дихаючи під батоном погонича, везуть важкий тягар. Я чую також різноманітні звуки від людей, які кермують биками. Такі звуки не може чути істота, яка, як і ми, була прийняла своє народження у стані черв'яків. Саме з цієї причини, я поспішаю від цього з великим страхом. Смерть відчувається усіма істотами, сповнена болем. Життя отримати важко. Отже, я поспішаю зі страхом, бо я не хочу поринути від радісного стану в горе.

Бгішма продовжував:

По таким зверненні, Народжений на острові, Вьяса сказав: «О черв'яче, звідки ж може бути твоїм щастям? Ти належиш до проміжного стану буття. Я гадаю, смерть була б щастям для тебе! Звук, дотик, смак, запах, а також різні відмінні види насолод невідомі тобі, черв'яче! Я думаю, смерть виявиться благом для тебе!».

Черв'як на теє:

Жива істота, в якій би ситуації вона не опинилася, прив'язується до цього. Навіть у цьому стані буття, я щасливий, я вважаю, о велемудрий! Саме тому я хочу жити. Навіть у цьому стані, кожен об'єкт насолоди існує для мене, відповідно до потреб мого тіла. Людські істоти і ті істоти, які народжуються нерухомими, мають різні задоволення. У моєму минулому житті я був людиною. О могутній, я був шудрою і мав велике багатство. Я не був відданий брахманам. Я був жорстоким, мерзенним у поведінці і лихварем. Я був різким у словах. Я вважав хитрість мудрістю. Я ненавидів усіх істот. Користувався вадами в угодах зроблених між мною та іншими. Я завжди ділив відбираючи те, що належало іншим. Не приділяючи слугами і гостям у моєму будинку, я наповнював, коли голодний, мій власний шлунок, під впливом гордині, жадоби до гарної їжі. Я був жадібний до багатства, я ніколи не підносив, з вірою і благоговінням, будь-яку їжу божествам і предкам, хоча обов'язок зобов'язував мене присвячувати їжу їм. Тих людей, які приходили до мене, спонукувані страхом, у пошуках мого захисту, я відправляв не даючи ніякого захисту. Я не надавав свого захисту тим, які приходили до мене з мольбами розсіяти їх страх. Я відчував надмірну заздрість бачачи чуже багатство і зерно, і подружжя, дороге друг другу, та напої, і гарні будинки. Бачачи щастя інших, я сповнювався заздрощів і я завжди бажав їм злиднів. Слідуючи такій поведінці, яка обіцяла увінчати мої власні бажання успіхом, я прагнув знищити силу, багатство і задоволення інших людей. У тому, минулому житті моєму, я чинив різноманітні справи, в значній мірі сповнені жорстокості й подібних пристрастей. Згадуючи ці діяння, я повний каяття і горя так само як хтось буває зажурений через загибель любого сина. Внаслідок цих справ моїх, я і не знаю, які є плоди добрих справ. Я, проте, шанував мою стару матір і одного разу вшанував брахмана. Гарного походження і досягнень, той брахман, під час своїх мандрів, завітав до мене додому одного разу, в якості гостя. Я прийняв його з побожною гостинністю. Через цю заслугу, пов'язану з відповідною дією, моя пам'ять не залишила мене. Я вважаю, що через цю справу я знову досягну успіху у відновленні щастя. О багатий покутами, ти знаєш все. З доброти твоєї, скажи мені, що для мого блага?

Так вістить розділ сто сімнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 118

Вьяса сказав:

Саме в наслідок гідних справ, о черв'яче, ти, хоча і народився в проміжному стані буття, залишився тямущим. Ця справа моя, о черв'яче, і є наслідок того, що ти тямиш.⁸⁸ Через силу мого покаяння, я вмю рятувати істот від поганого лише з'являючись перед ними. Немає сили більшої, ніж міць від покути. Я знаю, о черв'яче, що ти народжений у стані черв'яків через зло твого минулого життя. Якщо, однак, ти мислиш досягти праведности і заслуг, ти мусиш знову добитися цього. Божества, а так само як істоти увінчані успіхом аскетизму, насолоджуються чи терплять наслідки від дій, вчинених ними в цій діяльності. Серед людей також, коли діяння для заслуг виконуються, вони виконані з бажання нагороди, а не з байдужістю до нагороди. Саме досягнення, яке людина прагне придбати, шукає від бажання щастя, яке вони принесуть. Обізнана або неосвічена, в минулому житті, істота, яка в цьому житті позбавлена і розуміння мови, і рук, і ніг, насправді позбавлена всього. Той же, хто вшанує найвищого брахмана за життя, божества сонця і місяця, промовляє різноманітні священні мантри. О черв'яче, ти досягнеш того стану існування. Отримавши той стан, ти користуватимешся всіма складовими перетвореними у речах для користі. Коли ти досягнеш того стану, я повідомлю тобі про брахмо. Або, якщо ти хочеш, я тебе можу втілити в будь-якому іншому стані!

Черв'як, погодившись зі словами Вьяси не покинув дороги, а залишився на ній. Між тим, великий віз, який прямував по дорозі, приїхав на це місце. Пошматований рухом коліс, черв'як віддав своє життя. Народившись врешті в касті кшатріїв, через милість Вьяси, невимірною силою, він прийшов аби зустрітися з великим мудрецем. Він, перш ніж стати кшатрієм, пройшов через різноманітні стани буття, такі як їжак, ігуана, кабан, олень, птаха, чандал, шудра і вайшья. Прозвітувавши про свої різні перевтілення правдоустому ріши, і пам'ятаючи доброту мудреця до нього, черв'як (в даний час перетворений на кшатрія) зі складеними долонями впав до ніг ріши і торкнувся їх головою.

Черв'як мовив:

Моє нинішнє становище таке високе, яке бажане усім і досягається за рахунок володіння десятма відомими якостями. Більше того, я, який раніше був черв'яком, досяг статусу царевича. Слони, великої сили, прикрашені золотими ланцюгами, несуть мене на спині. В мою колісницю запряжені коні «камбоджа», високої вдачі. Численні візки запряжені верблюдами і мулами, везуть мене. З усіма моїм родичами і друзями я тепер харчуюся їжею, багатою м'ясом. Шанований усіма, сплю, о велеблагословенний, на чудових ліжках у гарних кімнатах, в які не може пробратися неприємний протяг. До півночі кожної ночі, сути, магадхи і хвалебники співають мені славу, наче божества промовами славлять Індру, їх володаря. Милістю твоєю, що тверда в істині і наділена незмірною силою, я, який раніше був черв'яком, тепер став особою царственного стану. Я схилию голову перед тобою, о велемудрий. Наказуй мені те, що я повинен зробити прямо зараз. Освячений могутністю твого покаяння, саме такого щасливого становища я досяг!

Вьяса мовив:

Я сьогодні шанований тобою, о царю, різноманітними виразними словами поваги. Перетворившись на черв'яка, твоя пам'ять потьмарилася. Але та пам'ять знову відновилася. Гріх, що ти скоїв у минулому житті ще не знищено, — той гріх, що був скоєний тобою коли ти був шудрою, жадібним до багатства, жорстоким поведінкою і ворожим до брахманів. Ти мав можливість побачити мене. Те було дією заслуги тобі, коли ти був черв'яком. Внаслідок твого шанування і поклоніння мені, ти піднімешся вище, бо з касти кшатріїв перейдеш у статус брахмана, якщо тільки ти віддаси твоє життя на ратнім полі заради корів або брахманів. О царевичу, насолоджуючись великим щастям і виконуючи багато жертв з рясними подарунками, ти досягнеш небес і розчинений у вічному брахмо, ти матимеш досконале блаженство. Ті, які народжуються в проміжному стані тварин, стають, коли вони зростають, шудрами. Шудра піднімається до статусу вайш'ї, а вайш'я до кшатрія. Кшатрій, який пишається виконанням обов'язків своєї касти, успішний у досягненні статусу брахмана. Брахман, слідуючи праведній поведінці, сягає небес, яке сповнене великого щастя.

Так вістить розділ сто вісімнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 119

Бгішма мовив:

Відкинувши статус черв'яка і прийнявши народження як кшатрія великої сили, чоловік, про якого я кажу, згадуючи своє попереднє втілення, о царю, почав чинити сувору покуту. Бачачи той суворий аскетизм кшатрія, який був добре знайомий з релігією і багатством, Народжений на острові Крішна, той найперший з брахманів, пішов до нього.

Вьяса сказав:

Покути, що підхожі, о черв'яче, для касти кшатріїв, складаються із захисту всіх істот. Вважай ці обов'язки касти кшатріїв покаяннями, встановленими для тебе. Потім ти повинен досягти стану брахмана. Визначаючи, що правильно і, що неправильно, і очищаючи твою душу, належним чином бережи і захищай усіх істот, розумно вдовольняючи усі корисні бажання і долаючи усі нечестиві. Очистивши душу, вдовольнися і будь відданий практиці праведності. Поводячись подібним чином, ти згодом, коли закінчиш життя своє, станеш брахманом!

Бгішма продовжив:

Хоча він і пішов був у ліс, але, о Юдхіштхіро, почувши слова великого ріши почав берегти та захищати своїх підданих праведно. Незабаром, о кращий між царів, той черв'як, внаслідок дотримання обов'язку захисту своїх підданих, став брахманом, після того як покинув тіло кшатрія. Побачивши його перевтіленим у брахмана, славетний мудрець, Народжений на острові Крішна, велемудрий, прийшов до нього.

Вьяса мовив:

О головний між брахманів, о благословенний, не переймайся страхом смерті! Хто діє праведно, досягає пристойного народження. Той же, з іншого боку, хто неправедно діє, досягає низького і мерзенного народження, о обізнаний з праведністю, людину осягає страждання згідно міри її гріха. Тому, о черв'яче, не лякайся смерті. Тільки страх плекаючи, маліє праведність. Отже, продовжуй практикувати праведність.

Черв'як сказав:

Твоєю милістю, о святий, мені вдалося перейти від щасливого до щасливішого стану! Отримавши таке процвітання, яке має свої корені в правді, я вважаю, мої вади були втрачені.

Бгішма вів далі:

Черв'як, за наказом святого мудреця досягши статусу брахмана, якого так важко досягти, вкрив землю тисячею жертвонних ставків. Той найперший з усіх осіб обізнаних з брахмо тоді досяг помешкання у світі самого Брахми. Дійсно, о сину Прітхи, черв'як досяг найвищого статусу, вічного брахмо, як результат його власних діянь, вчинених за порадами Вьяси. Також, ті тури серед кшатріїв, які віддали життя на полі Курукшетри, віддавши свою силу в той час, усі досягли гідного завершення. Тому, о царю, не вболівай за ними.

Так вістить розділ сто дев'ятнадцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Юдхіштхіра спитав:

Що між цими трьома є найвищим: знання, покути і подарунки? Питаю тебе, о найбільший серед праведників! Скажи мені це, о діду!

Бгішма відповів:

Про це оповідають історію розмови між Майтрейєю і Народженим на острові Крішною. Одного разу, Народжений на острові Крішна, о царю, що у той час мандрував світом, переодягнений, прийшов до Варанаси і чекав на Майтрейю, який належав за народженням до роду Муні. Бачачи прихід Вьяси, той найперший між ріши, Майтрейя, надав йому місце і після вшанування його належними обрядами, погодував його чудовою їжею. З'ївши ту добру їжу, яка була дуже корисною і давала будь-яке задоволення, піднесений Крішна надзвичайно зрадів і, коли він сидів там, він навіть розсміявся. Побачивши сміх Крішни, Майтрейя звернувся до нього, кажучи: «Скажи мені, о праведний душею, в чому причина твого сміху? Ти аскет, здатний керувати твоїми почуттями. Велика радість, здається, прийшла до тебе! Вітаючи тебе і вклоняючись тобі, питаю тебе, яка сила мого покаяння і яке високе блаженство є твоїм? Я чиню не так як ти чиниш. Ти вже звільнився, хоча все ще маєш життя. Я, однак, ще не звільнений. Бо все, що я думаю, що немає великої різниці між мною і тобою. Я знову ж, відрізняюся за народженням.

Вьяса мовив:

Це диво, що наповнило мене, виникло з постанови, що виглядає подібно перебільшенню і від цього парадоксальне твердження для розуміння людей. Висловлення Вед, здається, не відповідає дійсності. Але чому Веди кажуть неправду? Сказано, що є три шляхи, які складають кращі обітниць людини. Ніколи не нашкоть; завжди говори правду; роби подарунки. Стародавні мудреці заявляли це, згідно настанов Вед. Ці приписи були почуті в минулі часи, — й вони, безумовно, супроводжують нас навіть у наш час. Навіть невеликий подарунок, зроблений згідно належних обставин, дає великий плід. Спраглий людині ти дав трохи води зі щирим серцем. Сам спраглий і голодний, ти, даючи мені таку їжу, завоював багато високих світів блаженства, о могутній, як той хто вчиняє багато жертвопринесень. Я надзвичайно задоволений твоїм вельми священним дарунком, як і твоїм покаянням. Твоя могутність є тою Праведністю. Твоя зовнішність є тою Праведністю. Пахощі Праведності навколо тебе. Гадаю, що всі твої дії, виконані згідно статуту, о сину, перевершують омивання у священних водах і перевершують досягнення всіх ведичних обітниць цим дарунком. Справді, о брахмане, подарунок більш сприятливий, ніж усі священні діяння. А коли це не більш гідне, ніж усі священні діяння, то не може бути й мови про їх перевагу. Всі ці обряди, викладені у Ведах, які ти схвалюєш, не перевершують дарування, бо дарунок, без сумніву, є, як я вважаю, сповнений найбільшої заслуги. Шлях, який пройдено тими людьми, що роблять подарунки, то шлях уторований мудрими. Ті, хто роблять подарунки вважаються дарувальниками життя. Обов'язки, які складають Праведність, встановлені в них. Як Веди, коли добре вивчені, як самоприборкання, як життя у цілковитому Зреченні, так само цей подарунок, який таїть у собі неабияку заслугу. І ти, о сину, зростатимеш від радості до більшої радості внаслідок твого виконання обов'язку дарування дарунків. Розумна людина, яка практикує цей обов'язок, звичайно підіймається від радості до більшої радості. Ми, без сумніву, зустрічалися з багатьма прямими прикладами цього. Люди наділені добробутом, успішні у придбанні багатства, роблять подарунки, чинять жертвопринесення і досягають щастя, як результат цього. Це завжди, спостерігаємо, о велемудрий, трапляється природно, що щастя слідує за стражданням, а за нещастям слідує щастя. Мудреці кажуть, що людські істоти в цьому світі мають три види поведінки. Деякі праведні, деякі грішні, а деякі з них ні праведні, ні грішні. Поведінка людини, яка присвячена брахмо не розглядається в жодному разі. Її гріхи ніколи не розглядаються, як гріхи. Так само і людина, яка присвячена обов'язкам встановленим для неї, вважається ні праведною, ні гріховною, бо тримається цих обов'язків. Ті люди, які присвячені жертвам, дарункам і покаянню, вважаються праведними. Ті, проте, які шкодять іншим істотам і недоброчливі до них, вважаються гріховними. Є такі люди, які привласнюють те, що належить іншим. Ці, безумовно, потрапляють до пекла і страждають. Всі інші дії, які люди роблять, є незначними, і вважаються ні праведними, ні гріховними. Бався, зростаю, радій, даруй і здійснюй жертвопринесення. Ні сповнені знань, ні наділені покаянням не матимуть можливість отримати краще за тебе!

Так вістить розділ сто двадцяттий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Бгішма вів далі:

По таким слові Вьяси, Майтрейя, який був шанувальником діянь, і народився був у роду наділеному великого гаразду, був мудрим і володів великою вченістю, сказав йому такі слова.

Майтрейя сказав:

О велемудрий, без сумніву це так, як ти сказав, о могутній, з твого дозволу я хочу дещо мовити.

Вьяса в ір ік:

Все, що ти хочеш сказати, о Майтрейє, кажи, о велемудрий, адже я хочу чути тебе.

Майтрейя мовив:

Твої слова стосовно Дарунку непорочні й чисті. Без сумніву, душа твоя була очищена знаннями і покаяннями. Внаслідок очищення твоєї душі, саме такий великий зиск я отримав із цього. За допомогою мого розуміння я бачу, що ти наділений високим покаянням. Що стосується нас, ми маємо добробут тільки бачачи осіб подібних тобі. Я гадаю, це пов'язано з твоєю прихильністю і йде від характеру моїх власних діянь. Покаяння, знання Вед і народження в чистій сім'ї, — ось причини статусу, якого людина набуває, як брахман. Коли хтось має ці три якості, тоді вона називається двічінародженою. Якщо брахман задоволений, то і предки та божества також задоволені. Не існує нічого вище брахмана сповненого ведичного знання. Без брахмана, все було б мороком. Нічого не було б відомо. Чотири касты не існували б. Різниця між Праведністю і Неправедністю. Правда і Брехня, припинилися б. На добре обробленім полі, можна пожинати рясний урожай. Так само і в цьому випадку, можна отримати величезні заслуги, зробивши дари брахману сповненому великої вчености. Якщо немає брахманів, наділених ведичними знаннями і гарною поведінкою, для прийняття подарунків, багатство, яким володіють багаті люди, буде марним. Неосвічений брахман, вживаючи запропоновану йому їжу, руйнує те, що він їсть, бо це не дає жодних заслуг тому, хто дає її йому. Їжа, яку їдять, також руйнує їдока, бо він опоганюється гріхом споживаючи те, що запропоновано йому. Те потрібно правильно назвати їстівним, що віддано гідній людині, у всіх інших випадках, той хто бере її, робить подарунок дарувальника викинутим, а той хто приймає, також руйнує, бо недоречно приймає це. Брахман сповнений знання стає володарем їжі, яку він їсть. З'ївши її, він виробляє іншу їжу. Неосвічений же, який їсть запропоноване йому, втрачає своє право на дітей, яких він породжує, бо останні стають того, чия їжа дозволила прабатькові породити їх. Саме така, ледве помітна провина тих, хто належить особам, які їдять їжу інших людей, коли у них немає влади добитися цієї їжі. Заслуга, котру дарувальник набуває роблячи подарунок, дорівнює тій, яку приймач набуває, беручи їжу. Обидва: дарувальник і приймач, однаково залежать один від одного. Саме так сказав ріши. Там, де брахмани існують, сповнені ведичного знання і поведінки, люди мають можливість заробити святі плоди дарунків і користуватися ними як тут, так і надалі. Ті люди, які мають чисте походження, і надзвичайно присвячені покутам, роблять дарунки і вивчають Веди, вважаються гідними найпобожнішого шанування. Це ті добрі люди, які торують шлях, ступаючи яким людина прозріває. Це ті люди, які є провідниками інших на небеса. Це люди, які несуть на своїх плечах тягар жертви і житимуть вічно.

Так вістить розділ сто двадцять перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 2 2

Б г і ш м а м о в и в :

На таке звернення, святий відповів Майтрейї, кажучи: «На щастя, ти наділений знаннями. На щастя, твоє розуміння таке! Доброзвичайні вітають усі праведні якості. Тієї власної краси, молодості та добробуту не вдається досягти тобі внаслідок удачі. Ця прихильність надана тобі через доброту божеств. Послухай мене, я повідаю тобі те, що навіть перевершує дієвістю дарунки. Які б не були писання і релігійні трактати, які б праведні нахили не спостерігалися у світі, вони виконуються в їх установлених станах, згідно з викладенням Вед, у відповідності з їх належним порядком. Слідом же за ними я схвалюю дарунок. Ти відаєш покути і ведичні знання. Покаяння священні. Покаяння засіб, за допомогою якого можна осягти Веди і небеса теж. За допомогою покут і знання, людина досягає вищих плодів, чулисьмо. Це покутами людина знищує свої гріхи, і крім того усе зло. Чулисьмо про те, що з будь-якою метою вдаючись до покут, людина досягає їх плодів через те покаяння. Те ж саме можна сказати і про знання. Що б не було важко виконати, як би важко не перемогти, що б важкого не досягти, і що б важкого не перетнути, все це може бути досягнуто за допомогою покаяння. З усіх речей, покути сповнені найвищої сили. Людина, яка вживає хмільне, або той, хто бере силою те, що належить іншим, або, якщо він винен у вбивстві плоду, чи, хто порушує ложе свого наставника, все долається за допомогою покаяння. Справді, людина очищається від усіх цих гріхів покаянням. Хто має все знання, й, отже, має справжнє бачення та аскетизм, у будь-якій формі, рівні. Людині завжди слід вклонятися цим двом. Всіх людей, які мають Веди своїм багатством, слід вшановувати. Так само, всі люди наділені покаянням заслуговують шанування. Ті, хто робить подарунки, отримують щастя в подальшому і великий добробут тут. Праведники світу цього, даруванням їжі отримують і цей світ, і той, самого Брахми, з багатьма іншими світами вищого блаженства. Ті люди, яким вклоняються усі, самі шанують того, хто робить подарунки. Ті люди, яких скрізь вшановують, самі шанують тих хто робить подарунки. Скрізь, де дарувальник іде, він сам несе шану. Той, хто діє і той, хто нехтує діянням, кожен отримує відповідно його дії та бездіяльності. Чи людина живе у вишніх світах, чи ж у пеклі, вона завжди досягає тих місць, отримуючи це за свої вчинки. Що стосується тебе, ти, звичайно, отримаєш усяку їжу і питво, які можеш побажати. Бо ти наділений розумом, гарним походженням, ведичними знаннями і співчуттям! Ти молодий, о Майтрейє! Ти дотримуєшся обітниць. Будь присвяченим праведності. Слідуй моїм настановам щодо тих обов'язків, яким ти повинен слідувати спершу, — обов'язкам домогосподаря. В той будинок, в якому чоловік задоволений його законною дружиною, а дружина задоволена своїм чоловіком, всі сприятливі наслідки приходять. Як бруд вимивається з тіла разом з водою, як п'їтьму розсіює блиск вогню, так само і гріх змивається даруванням та покаянням. Благословен будь, о Майтрейє, великим будинком! Я йду звідси по світу. Але ти тримай у думках те, що я сказав. Тоді матимеш можливість пожинати багато переваг!».

Майтрейя тоді обійшов свого славетного гостя і вклонився йому, склавши руки на знак шанування, та сказав: «Благо тобі також, о святий!».

Так вістить розділ сто двадцять другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 123

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О знайомий з усіма обов'язками, я хочу почути, докладно, яка відмінна поведінка благої і цнотливої жінки. Повідай, о діду, мені про це.

Б г і ш м а м о в и в :

Одного разу, у небесних світах, пані на ім'я Шумана з роду Кекайя, звертаючись до Шанділі, сповненої великої сили і знайомої з правдою про все, та наділеної всевіданням, спитала: «За яку поведінку, о доброзичлива пані, за які справи ти досягла небес, очищена від усякого гріха? Ти сяєш власною силою мов полум'я вогню. Ти виглядаєш наче дочка Володаря зірок, що зійшла на небо у власному сяйві. Ти одягнена у чисто біле і вельми безжурна та невимушена. Сидячи на тій небесній колісниці, ти сяєш, о доброзичлива пані, енергією помноженою у тисячі разів. Ти б не досягла, я гадаю, цього світу блаженства через незначне покаєння, подарунки та обітниці. Скажи мені правду?!». Так запитана лагідною Шуманою, Шанділі, солодкоусміхнена, до якої зверталися зі справедливим питанням, таким чином відповіла їй, коли не чули інші: «Я не носила ні жовтого одягу, ні кору дерев. Я ніколи не стригла волосся, не зв'язувала волосся на моїй голові. Це не в наслідок цих дій, я досягла небесного статусу. Я ніколи, з неухважності, не зверталася з неприємним чи злим словом до мого чоловіка. Я завжди була присвячена поклонінню божествам, предкам і брахманам. Завжди уважна, я чекала і служила моїм свекрусі і свекру. Саме таким було моє рішення, що я ніколи не поводитимусь облудно. Я ніколи не залишалася за дверима нашого будинку і я не розмовляла довго ні з ким. Я ніколи не чинила зла; я ніколи не сміялася гучно. Я ніколи не робила жодної шкоди. Я ніколи не розкривала якоїсь таємниці. Саме так поводитися я завжди. Коли мій чоловік, залишивши будинок у справах, повертався, я завжди прислужувала йому, даючи йому місце і вшановуючи його з повагою. Я ніколи не їла будь-яку їжу, яка була невідома моему чоловікові і якій він не був радий. Встаючи рано, я робила і виконувала все необхідне і, що треба було зробити заради родини і родичів. Коли мій чоловік ішов далеко від дому у якійсь справі, я залишалася вдома займатися різними сприятливими діями для благословення його справи. Воістину, під час відсутності чоловіка я ніколи не використовувала очні мазі або прикраси. Я ніколи не омивалася належно або використовувала гірлянди і мазі, або прикрашала свої ноги лаком-барвником, чи себе прикрасами. Коли мій чоловік мирно спав, я ніколи не будила його, навіть якщо важлива справа вимагала його уваги. Я раділа сидячи біля нього сплячого. Я ніколи не змушувала мого чоловіка докладати більше зусиль для отримання багатства, щоб утримувати сім'ю і родичів. Я завжди берегла таємниці, не розкриваючи їх іншим. Я завжди тримала наші світлиці в чистоті. Та жінка, яка з пильною увагою дотримується цього шляху обов'язків, отримує значні почесні на небі ніби друга Арундхаті.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Славетна і вельми благословенна Шанділі, праведна поведінкою, сказавши ці слова Шумані, про обов'язки жінки стосовно чоловіка, зникла тоді там. Та людина, о сину Панду, яка читає цю оповідь кожну повню і на молодика, досягне небес і користуватиметься великим щастям в лісах Нандана.

Так вістить розділ сто двадцять третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 124

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Котре має більш високу дієвість, Умиротворення чи Дарунки? Скажи мені, о головний з роду Бгарати, що з цих двох більш досконале за дієвістю?

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Деякі вдовольняються шляхом умиротворення, а інші подарунками. Кожна людина, за її власною природою, впливає на одну або іншу сторону. Послухай мене, о царю, як я поясню тобі чесноти умиротворення, о головний з роду Бгарати, так, що найлютіші істоти можуть бути заспокоєні ним. У зв'язку з цим оповідають стару історію про те, як брахман, що був захоплений у лісі ракшасом, звільнився за допомогою умиротворення. Відомий брахман, наділений красномовством і розумом, впав у тяжке становище, бо був захоплений сам у лісі ракшасом, який хотів поласувати ним. Брахман, сповнений розуміння і знання, зовсім не був схвилований. Не страждаючи оманом при вигляді цього жахливого людоджера, він вирішив застосувати умиротворення і побачити його вплив на ракшаса. Ракшас, шанобливо вітаючи брахмана, поки слова ще звучали, поставив йому це питання: «Ти врятуєшся, але скажи-но мені, з якої причини я блідий і такий худий?!». Подумавши трохи брахман прийняв питання ракшаса і відповів наступне, добре вимовленим словом.

Б р а х м а н с к а з а в :

Живучи в місці, яке далеко від оселі твоєї, рухаючись у середовищі, яке не твоє власне і позбавлений спілкування твоїх друзів і родичів, ти насолоджуєшся величезним багатством. Саме тому, ти такий блідий і худий. Еге ж, о ракшасе, твої друзі, хоча добре опікуються тобою, як і раніше, не дуже добре налаштовані

стосовно тебе, внаслідок їх власної порочної природи. Саме тому ти блідий і худий. Ти сповнений заслуги й мудрости, та приборканий душею. Все ж, це твій жереб, бачити інших позбавлених заслуги й мудрости, заслужених відповідно тобою. Саме тому ти блідий і худий. Особи, що володіють багатством і достатком набагато більшим ніж твої, та все же поступаються тобі чеснотами, воістину, гидують тобою. Саме тому ти блідий і худий. Через злидні, через брак засобів до існування, ти прямуєш шляхетно зі своєю душею, нехтуючи такими засобами, які відкриті для тебе щоб отримувати твоє харчування. Саме тому ти блідий і худий. Внаслідок праведности твоєї, ти обмежуєш себе для добра іншим. Ці інші, о праведний ракшасе, думають тебе обдурити і підпорядкувати собі своїм вищим розумом. Саме тому ти блідий і худий. Я думаю, ти завдаєш болю таким особам, які з душею заповненою хіттю та гнівом мучаються від страждань у цьому світі. Саме тому ти блідий і худий. Хоча прикрашений мудрістю, тебе висміюють ті, які повністю позбавлені її. Воістину, безбожні поведінкою засуджують тебе. Саме тому ти блідий і худий. Воістину, деякі вороги твої, з дружнім словом приходячи до тебе, поводитися спочатку як праведні люди, та згодом залишали тебе, обманюючи подібно шахраєві. Саме тому ти блідий і худий. Ти добре знайомий з ходом справ у світі. Ти добре обізнаний на всіх таємницях. Ти наділений потугою. Ті, які знають тебе таким, ще не поважають і не славлять тебе. Саме тому ти блідий і худий. Залишаючись серед поганців зайнятих разом у якійсь справі, ти міркував би та розмовляв з ними, розсіюючи їх сумніви. Бо все, що вони зробили, не допускало твоїх вищих заслуг. Саме тому ти блідий і худий. Істинно, хоча й позбавлений багатства, розуму і ведичних знань, ти бажаєш все ж, за допомогою твоєї сили лише, зробити щось велике. Саме тому ти блідий і худий. Здається, що, хоча ти вирішив пройти суворі аскези, пішовши до лісу, але твої родичі не схвалюють цього плану твого. Саме тому ти блідий і худий. Деякі ближні твої, що мають велі багатства і наділені молодістю та красою, дійсно жадають твоєї любові дружини. Саме тому ти блідий і худий. Слова, сказані тобою, навіть коли чудові, серед багатих людей не розглядаються ними як мудрі та своєчасні. Саме тому ти блідий і худий. Якийсь дорогий родич твій, позбавлений тям, хоча й неодноразово вивчав писання, гнівається. Тобі не вдалося утихомирити його. Саме тому ти блідий і худий. Воістину, дехто, спершу поставивши тебе на виконання якогось завдання, бажаного тобі, тепер прагне вирвати плід з твоїх рук. Саме тому ти блідий і худий. Воістину, хоча й досяг чудових звершень і шанований за це усіма, ти ще вважаєшся твоїми родичами, як ніби вклоняєшся заради них, а не для себе власне. Саме тому ти блідий і худий. Воістину, через сором, ти не в змозі закінчити деякі цілі серця твого, тягнучи також неминучі затримки, які відбудуться в їх досягненні. Саме тому ти блідий і худий. Воістину, ти бажаєш, за допомогою твого розуму, поставити під твій вплив різних людей, з різним розумінням і схильностями. Саме тому ти блідий і худий. Позбавлений знання, без сміливості і без особливого багатства, ти шукаєш таку славу, яка досягається навчанням, майстерністю і подарунками. Воістину, через це ти блідий і худий. Ти не зміг придбати щось, на, що спрямовував своє серце протягом тривалого часу. Або тому, що ти шукаєш, щоби зробити, а на заваді стоїть хтось інший. Саме тому ти блідий і худий. Воістину, неможливо побачити якусь ваду твою, ти був проклятий кимось. Саме тому ти блідий і худий. Позбавлений обох: багатства і досягнень, ти марно шукаєш аби розсіяти горе твоїх друзів та негаразди скорботних людей. Саме тому ти блідий і худий. Бачачи праведників-домогосподарів, нечестивих осіб, що живуть у відповідності з лісовим життям, і звільнених осіб відданих домашньому життю і сталій оселі, ти став блідим і худим. Воістину, твої дії пов'язані з Праведністю, багатством, і задоволенням, а також своєчасні слова, сказані тобою, не плодоносять. Саме тому ти блідий і худий. Хоча й наділений мудрістю, все ще бажаєш життя, ти живеш з багатством отриманим тобою в подарунок від когось злостивого. Саме тому ти блідий і худий. Бачачи зростання неправди з усіх боків і ослаблення праведности, ти сповнений горя. Саме тому ти блідий і худий. Підігнаний часом, ти шукаєш аби догодити всім твоїм друзям, навіть коли вони сперечаються і стають супроти один одному. Саме тому ти блідий і худий. Бачачи осіб сповнених ведичного знання зайнятих у їх недоречних діяннях, та осіб обізнаних, що не в змозі тримати свої почуття приборканими, ти сповнюєшся журби. Саме тому ти блідий і худий!».

Так вшанований словом, ракшас вшанував того вченого брахмана у свою чергу і зробив його своїм другом, та подарувавши достатньо багатства йому в подарунок, відпустив не з'ївши його.

Так вістить розділ сто двадцять четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 2 5

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Скажи мені, о діду, як бідна людина, бажаючи домогтися свого ж блага, повинна поводитися після того, як набула статусу людини і прийшла у цей світ дій, якого так важко досягти. Скажи мені також, що є найкращим з усіх дарів і, що має бути дано і за яких обставин. Скажи мені, о сину Ганги, хто дійсно заслуговує шани і поклоніння. Тобі слід повідати нам ці таємниці.

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

Так запитаний тим славетним царем, сином Панду, Бгішма пояснив у таких словах, тому цареві, ці високі таємниці стосовно обов'язку.

Б г і ш м а с к а з а в :

Слухай мене уважно, о царю, як я поясню тобі, о бгарато, ці таємниці, які належать до обов'язків, так само як колись святий Вьяса пояснив мені їх у минулі дні. Ця тема є загадкою для самих божеств, о царю.

Яма, чистий у діях, за допомогою добре дотриманих обітниць і Йога-медитації, придбав знання цих таємниць, як найвищі плоди свого покаяння. Що тішить божеств, що тішить пращурів, ріши, праматхів, супутників Магадеви, богиню Шрі, Читрагупту, писаря-помічника Ями, і могутніх Слонів на сторонах світу за напрямками, що являє собою віра ріши — віра, яка має багато таємниць і, яка дає високі плоди, — заслуги так званих великих подарунків, і заслуги, що даються за всі жертви, той, хто знає це, о безгрішний, і знаючи, діє відповідно до своїх знань, звільняється від гріха, якщо він має гріхи, і набуває вказаних заслуг. Рівний десятком м'ясникам один олійник. Рівний десятком олійникам один п'яниця. Рівна десятком п'яницям одна повія. Рівний десятком повіям один голова (nripa) земель.⁸⁹ Великий цар, речуть, дорівнює половині з цих усіх. Отже, не слід приймати, дарунки від них. З іншого боку, слід проявити увагу до священної науки і праведности в її ознаках, сукупності трьох: Віри, Багатства і Насолоди. Серед них, Багатство і Насолода природно привабливі. Отже, потрібно, із зосередженою увагою слухати священні оповіді Віри зокрема, бо плоди слухання таємниць Віри дуже великі. Треба, звичайно, почути кожну тему пов'язану з Вірою, як визначено самими богами. В ній міститься обряд щодо шраддхи, в якій були оголошені таємниці пов'язані з пітарами. Таємниці пов'язані з усіма божествами були також пояснені там. Вони охоплюють обов'язки та практики, що ведуть до великої заслуги, мудреців також, разом з таємницями приєднаними до них. Вони містять тлумачення заслуг великих жертв і тих, які дають усілякі подарунки. Ті люди, які завжди читають писання, що висвітлюють ці теми, ті, які носять їх, належно, у своїй свідомості, і ті, хто, вислухавши їх, слідує їм на практиці, всі вважаються святими і безгрішними, як сам могутній Нараяна. Заслуги, які додаються до дарування корів, ті, які належать до виконання омивання у священних водах, ті, які отримані здійсненням жертвопринесень, — все це придбано тими людьми, які ставляться до гостей з повагою. Хто ж слухає ці писання, хто сповнений віри й хто чистий серцем, добре відомо, досягають багатьох світів блаженства. Ті праведні люди, які наділені вірою, очищаються від усіх вад і ніякий гріх не може торкнутися їх. Такі люди завжди зростають у праведності та успішні в досягненні небес. Одного разу небесний посланець, йдучи на суд Індри за його власною угодою, але залишаючись невидимим, звернувся був до володаря божеств у таких словах: «За наказом тих двох божеств, які є найперші з усіх лікарів і, які наділені всіма бажаними якостями, я прийшов сюди, де я бачу людських істот, пращурів і божеств зібраних разом. Чому, справді, любові заборонені людині, яка виконує шраддху і для того хто їсть на визначений день шраддхи? Чому три рисові коржі пропонується окремо у шраддху? Кому спершу, ті коржі мають бути запропоновані? Кому другому мають бути запропоновані? І чий, кажуть, той третій або останній? Я хочу знати все це!» Після того як небесний посланець сказав ці слова, пов'язані з праведністю та обов'язком, божества, які сиділи на схід, пращури також, схвалили того небесного мандрівника, почавши так.

Пітари мовили:

Ласкаво просимо тебе, благословення тобі! Послухай, о найкращий з усіх мандрівників неба! Питання задане тобою високе і сповнене глибокого змісту. Пращури тієї людини, яка дозволяє собі любові в день виконання її шраддхи або їсть у шраддху, лежать цілий місяць на її життєвому сімені. Що стосується розподілу рисових коржів, запропонованих в шраддху, ми пояснюватимемо, що слід зробити з ними послідовно. Перший корж має бути кинутий у воду. Другий корж повинен бути приділений одній з дружин, щоб з'їла. Третій корж має бути кинутий у палаючий вогонь. Саме такий припис оголошено у зв'язку з шраддхою. Саме такого припису дотримуються на практиці, згідно обрядів. Пращури тієї людини, яка діє відповідно до цієї постанови, стають задоволені нею і завжди залишаються радісними. Потомство такої людини збільшується, а невичерпне багатство завжди залишається в її розпорядженні.

Небесний посланець сказав:

Ти маєш пояснити поділ рисових коржів та їх роздачу послідовно, трьом: воді, дружині і палаючому вогню, разом з причинами того. Кому робиться той корж, що у воду кидається? Як він, будучи так переданий, власкавлює божеств і, як він рятує предків? Другий корж їсть людина. Це закладено у приписі. Як пращури тієї людини, чия дружина їсть корж, стають ідцями того? Останній корж у палаючий вогонь. Як той корж знайде свій шлях до тебе, чи хто той, до кого він іде? Я хочу чути це, — тобто, який кінець коржів, запропонованих у шраддху, що таким чином роздано: кинуте у воду, дано дружині й кинуте у полум'я!

Пітари мовили:

Велике це питання, що ти поставив. Воно включає в себе таємниці і сповнене дива. Ми надзвичайно задоволені тобою, о мандрівниче неба! Навіть боги та муні схвалюють діяння, вчинені на честь пращурів. Та навіть вони не знають, які певні висновки постанови щодо дій, вчинених на честь пращурів. За винятком високого душею, безсмертного і чудового Маркандейї, того вченого брахмана, велеславного, який завжди присвячений предкам, жоден серед них не знайомий з таємницями приписів щодо пращурів.

Почувши від святого Вьяси, який кінець трьох рисових коржів, запропонованих у шраддху, як пояснили самі пітари у відповідь на питання небесного посланця, я поясню тобі так само. Послухай, о царю, які висновки стосовно приписів щодо шраддхи. Слухай уважно, о бгарато, мене, як я пояснюю той кінець трьох рисових коржів. Той корж, який іде у воду вважається вшануванням Бога місяця. Того бога таким чином власкавлюють, о велерозумний, а відтак радують інших божеств і пращурів разом з ними. Було встановлено, що другий корж повинен бути з'їдений дружиною чоловіка, який виконує шраддху. Пітари, які завжди бажать потомства, дарують дітей жінці дому. Слушайте тепер мене, як я повідаю тобі, що стається з коржем

кинутим у палаючий вогонь. Тим коржем власкавлюють прашурів, і в наслідку, вони надають плід усіх бажань людині, яка пропонує його. Отже я повідав тобі все про кінець трьох коржів, пропонованих у шраддху, і переданих трьом: воді, дружині і вогню. Той брахман, який стає рітвіком на шраддху, призначається ним, тим самим, для чийого прашура здійснюється шраддха. Отже, він повинен утриматися цього дня від статевих стосунків навіть із власною дружиною. О найкращий з усіх мандрівників небес, людина, яка їсть у шраддху, повинна бути чистою у цей день. Діючи інакше, людина бере на себе, безперечно, гріхи, про які я казав. Це не може бути інакше. Отже, брахман, якого запросили на шраддху їсти приношення, повинен з'їсти їх після очищення себе омиванням і поводитись побожно в цей день, утримуючись од усілякої шкоди та зла. Потомство такої людини помножується, і той також, хто його годує, отримує винагороду.

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Після того, як пітари так сказали, ріши, суворий покутами, на ім'я Відьютпрабха, чий вигляд сяяв блиском наче сонце, сказав. Почувши ті таємниці віри, які повідали пітари, він звернувся до Шакри, кажучи: «Одурені глупством, люди вбивають численних істот народжених у проміжних станах, таких як хробаки, мурахи, змії, вівці, олені та птахи. Важкою є міра гріха, яку вони викликають на себе цим. Який же, натомість, є засіб?». Коли це питання було задане, всі боги й ріши наділені багатством покаяння і велеблагословенні пітари, заплескали тому аскетові.

Ш а к р а с к а з а в :

Тримаючи в розумі Курукшетру, Гаю, Гангу, Прабхасу і озеро Пушкара, слід занурити свою голову у воду. Тим самим людина очиститься від усіх гріхів, як Чандрмас звільнений від Раху. Треба омиватися таким робом протягом трьох днів поспіль, а потім постувати кожен день. Крім того, слід торкнутися, після омивання, спини корови і схилити голову до її хвоста.

Відьютпрабха, після цього ще раз мовив Васаві, кажучи: «Я повідомлю про обряд, найбільш таємний. Послухай мене, о Виконавцю ста жертвопринесень. Розтертий з в'язким порошком коріння баньяна і змашений олією з приянги, потрібно з'їсти рис шаштіку змішаний з молоком. Тим самим людина очищається від усіх гріхів. Слухай тепер іншу таємницю, невідому багатьом, але яку пізнали мудреці за допомогою медитації. Я чув це від Бріхаспаті в той час, коли він оповідав це у присутності Магадеви. О ватажку богів, почув це із Рудрою в товаристві, о володарю Шачи! Якщо людина, піднявшись на гору, стоїть там на одній нозі з піднятими і складеними руками, та утримуючись від їжі дивиться на палаючий вогонь, вона набуває заслуг суворої аскези і отримує нагороди, які даються за пости. Нагріта променями сонця, вона очищається від усіх своїх гріхів. Той, хто діє так, як у літній, так і зимовий час, звільняється від усякого гріха. Очищена від усякого гріха, людина набуває величі на всі часи. Така людина спалахує потугою мов світить Сонце або сяє красою ніби Місяць!».

Після цього, ватаг богів, Виконавець ста жертв, сидячи серед богів, лагідно звернувся до Бріхаспаті, кажучи ці прекрасні слова: «О святий, повідай належно, про ті таємниці віри, що чаять у собі щастя для людини і, які вади є, котрі вони отримують разом із таємницями доданими до них!

Б р і х а с п а т і м о в и в :

Ті, які мочаться обличчям до сонця, які не виявляють поваги до вітру, які не ллють узливань на палаючий вогонь, які забирають дуже мале теля від молочної корови, бажаючи отримання від неї стільки молока, скільки можливо, чинять гріхи. Я повідаю про ті вади, о володарю Шачи! Слухай мене. Сонце, Вітер, носій жертвних підношень, о Васаво, і корови, які є матерями всіх істот, були створені самим Самонародженим, для порятунку всіх світів, о Шакро! Це божества людських істот. Слушайте всі ви висновки віри. Ті нечестиві чоловіки та жінки, які мочаться лицем до сонця, живуть у великій ганьбі протягом шести і вісімдесяти років. Та людина, о Шакро, яка не виказує поваги до вітру, отримує дітей, які завчасно виходять з утроби його дружини. Ті люди, які не ллють узливання на палаючий вогонь, той вогонь, коли вони запалюють його для таких обрядів, які вони бажають виконувати, відмовляється споживати їх узливання. Ті люди, які п'ють молоко корів у яких телята ще занадто малі, ніколи не отримують дітей для продовження їх роду. Такі люди бачать смерть їхніх дітей, а рід свій згасаючим. Саме такі наслідки зазначених дій, які бачимо у двічінароджених, гідних шани за вік, у їх відповідних родах. Отже, потрібно завжди уникати того, що було заборонено і робити тільки те, що було визначено робити, якщо бажають домогтися добробуту. Те, що я кажу тобі, цілковита правда!».

Після того, як небесний наставник мовив це, вельми благословенні божества, з марутами, і святі ріши запитали пітарів, кажучи: «О пітари, якими діяннями людських істот, які зазвичай наділені малим розумінням, ви вдовольняєтеся? Які подарунки, зроблені в ході таких обрядів, котрі проводять з метою поліпшення становища померлих у потойбічному світі, стають невичерпними щодо їх дієвості? Виконуючи які дії, можуть люди звільнитися від боргів перед прашурами? Ми бажаємо почути це. Велика наша цікавість!».

П і т а р и р е к л и :

О вельми благословенні, існуючий сумнів у вашій голові був правильно висловлений. Послушайте, як ми повідомимо, які ті діяння праведників, що задовольняють нас. Бики синюватої масті повинні бути звільнені. Подарунки, що слід робити нам у день молодика, насіння сезаму і вода. У сезон дощів слід запалювати лампи. Цими справами людей, вони можуть звільнитися від боргів перед прашурами. Такі подарунки ніколи не стануть марними. З іншого боку, вони стають невичерпними і приносять високі плоди. Задоволення, яке ми

отримуємо від них, вважаються невичерпними. Ті люди, що мають віру, породжують потомство, рятують своїх померлих предків від нещастя Пекла!». Почувши ці слова пітарів, Вріддха-Гаргья, сповнений багатством покаяння і високою потугою, здивувався так, що волосся на його тілі стало сторч. Звертаючись до них, він сказав: «Ви, що всі володіють багатством покаяння, повідайте нам: які заслуги кріпляться до биків синюватої масті? Які заслуги, знову ж, кріпляться до дарування ламп у сезон дощів і дарування води із сезамом?»

Пітари рекли:

Якщо бик синюватої масті, на час звільнення, зачіпає трохи води своїм хвостом, предки людини, яка звільнила того бика, вдовольняються тією водою на цілих шістдесят тисяч років. Мул від такого бика, піднятий його рогами з берегів річки чи озера, досягає мети, без сумніву, відправляючи пращурів людини, яка звільняє тварину, у світ Соми. За дарування ламп у сезон дощів, особа сяє світлом наче сам Сома. Людина, яка дає лампи, ніколи не залежить від якості тамасу. Ті люди, які дарують у день молодика, насіння сезаму і воду, змішану з медом у посудині з міді, о багатий покаянням, вважаються такими, що належним чином виконали шраддху з усіма її таїнствами. Ті люди отримують дітей, міцних здоров'ям та безжурних розумом. Заслуга придбана дарувальником пінди предкам, це зростання його роду. Воістину, той, хто виконує ці дії з вірою, звільняється від обов'язку перед пращурами. Саме таким робом була закладена в належний час для виконання шраддха, настанови щодо обрядів, яких слід дотримуватися, відповідно особі, що годує на шраддху, і заслуги, що додаються за це. Я повідав тобі все у встановленому порядку.

Так вістить розділ сто двадцять п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 126

Бгішма вів далі:

Очільник божеств, Індра, після того як пітари замовкли, звернувся до могутнього Харі, кажучи: «О Господи, що це за діяння, якими ти задоволений? Як, власне, вдається людям власкавити тебе?».

Вішну відповів:

Те, що я дуже ненавиджу, то це приниження брахманів; без сумніву, якщо брахмани вшановані, я вважаю себе вшанованим. Усіх найперших серед брахманів завжди слід з повагою вітати, після годуючи їх гостинно. Слід вшановувати також свої власні ноги у вечірній час (*омивати?*). Я задоволений людьми, котрі діють таким чином, як і тими, хто вклоняється і робить підношення прадакшиною, що над коров'ячим гноєм, коли це перші краплі (*гною*) від корови. Ті, які бачать брахмана, карликового зросту, або кабана, який щойно піднявся з води і несе на голові трохи мулу піднятого з берега, ніколи не зустрінуться з будь-яким злом. Вони звільняються від усякого гріха. Тая людина, яка вшановує кожен день ашваттху (*Ficus Religiosa*) і речовину названу горочана, та корову, вважається, що вшановує увесь всесвіт, з божествами, асурами і людьми. Істинно, залишаючись усередині цього, я приймаю, в моїй власній формі, поклоніння, яке вони пропонують. Поклоніння, яке пропонується цим, є поклонінням пропонованим мені. Це було відтоді, як були створені світи. Ті ж нерозумні люди, які вшановують мене по-іншому, поклоняються мені марно, бо шани такої я ніколи не приймаю. Воістину, поклоніння іншого виду зовсім не радує мене.

Індра спитав:

Чому ти хвалиш кругові сліди на коров'ячому гноєві, ноги, кабана, брахмана карликового зросту і мул піднятий з ґрунту? Це бо ти, який створив і це ти, хто нищить їх. Ти єси вічна природа у всіх смертних або тимчасових речах.

Бгішма провадив:

Почувши ці слова Індри, Вішну злегка посміхнувся, а потім відповів: «Це моїм круглим диском дайті були вбиті. Це моїми двома ногами світ був переступив. Приймавши подобу кабана я вбив Хіраньякшу. Приймавши подобу карлика перемиг асура-царя Балі. Ті піднесені люди, які поклоняються цим, радують мене. Безперечно, ті, хто поклоняються мені в цих подобах, ніколи не зазнають поразки. Якщо людина бачить брахмана, що веде життя брахмачар'ї, який прибув у його дім, і пропонує йому першу частку своєї їжі, що належить по праву брахману, і їсть те, що залишається після цього, той, вважається, споживає амріту. Якщо людина, після вшанування ранкових сутінків, стає лицем до сонця, вона пожинає заслугу, що додана до виконання омивання у всіх тіртхах і очищається від усіх гріхів. О мудреці, сповнені багатства покаяння, я вже повідав вам докладно, що являє собою велике таїнство. Про що ще я повинен вам оповісти? Скажіть мені ваші сумніви.

Баладева сказав:

Слухайте нині іншу велику таємницю, що веде до щастя людей. Неосвічені люди, незнайомі з нею, стикаються із великим лихом од рук інших істот. Та людина, яка, піднявшись на світанку, торкнеться корови, пряженого масла і сиру, а також насіння гірчиці, й великого різноманіття, що називають пріянгу, очищається від усіх гріхів. Що стосується ріши, багатих покаянням, вони завжди уникають усіх істот, як попереду, так і позаду, а також всього нечистого при виконанні шраддхи.

Божества рекли:

Якщо людина, взявши посудину з міді, наповнить її водою, і з обличчям на схід, вирішує постувати або дотримуватись особливої обітниць, боги стають задоволені нею і всі її бажання вінчаються успіхом. Дотримуючись посту, або обітниць в якийсь інший спосіб, людина нерозумна, не має ніякої користі.

Висловлюючи рішення про дотримання постів і підношень божествам, переважно використовують посуд з міді. Даючи підношення божествам, даючи і отримуючи милостиню, даючи складові до аргхьї і пропонуючи узливання води, змішаною з сезамом, предкам, слід використовувати посуд із міді. Роблячи це у якійсь іншій формі, людина отримує малу заслугу. Саме такою є тасмниця визначена щодо того, чим же божества задоволені.

Д х а р м а м о в и в :

Приношення в усіх обрядах на честь божеств і на честь пітарів ніколи не повинні бути віддані брахману, який прийняв службу цареві, або, що дзвонить у дзвін, чи зайнятий додатковими обов'язками у богослужіннях, чи у шраддсі, або тримає корів, чи займається торгівлею, або, який займається якимось ремеслом, чи ж актор, або, який свариться з друзями, або, який позбавлений ведичних знань, чи одружується на шудрянні. Виконавець шраддхи, який дає такі приношення такому брахману, позбавлений гаразду і примноження його роду. Йому не вдається, знову ж, власкавити своїх предків, роблячи таку справу. З будинку тієї людини, звідки гість повертається незадоволеним, пращури, божества і священні вогні, всі повертаються розчарованими через таке поводження з гостем. Та людина, яка не виконує обов'язки гостинності стосовно гостя, що прибув у його оселю, сприймається однаково гріховним з тими вбивцями жінок чи корів, або невдячних до благодійників, чи вбивць брахманів, або ганьбителів ліжка їх наставників.

А г н і м о в и в :

Слухайте ж уважно. Я повім про вади тієї людини, злостивої розумом, яка б'є ногою корову, чи двічінародженого брахмана, або палаюче вогнище. Ганьба такої людини поширюється по всьому світу і зачіпає межі самого неба. Його предки налякані. Боги також вкрай незадоволені нею. Наділений величезною енергією, Вогонь відмовляється приймати узливання її. Протягом ста життів вона гнитиме у пеклі. Її ніколи не врятують, на всі часи. Тож, не слід торкатися корови ногами, чи брахмана високої потуги, або палаючого вогню, якщо людина повна віри і бажає свого блага. Ці вади, проголошені мною, того, хто піднімає ногу на цих трьох.

В і ш в а м и т р а в и р і к :

Слухай, високу тасмницю невідому спільноті людей і пов'язану з вірою. Хто пропонує пращурам рис зварений у молоці з цукром, сидючи обличчям на південь опівдні в тіні від тіла слона, у місяці Бхадрапада, під сузір'ям Магха, набуває великих заслуг. Слухайте про теє, які ті заслуги. Людина, яка робить таке підношення пращурам, за таких обставин, вважається, виконала велику щорічну шраддху протягом тринадцяти років поспіль.

К о р о в и м о в и л и :

Та людина очищається від усіх своїх гріхів, яка шанує корову цими мантрами: «О Вахуло, о Саманго, о ти, безстрашна скрізь, о ти, вибачлива і повна доброти, о друже, о джерело всього гаразду, у світі Брахми в минулі дні ти була подарована з твоїм телям у жертвопринесенні Індри, Володаря блискавки. Ти піднеслася на небеса шляхом Агні. Божества, з Нарадою разом, обожнювали тебе через це, називаючи тебе Шарвамшаха. Така людина досягає світу Пурандари. Вона набуває, крім того, чесноти корів і пишноту Чандрамаса також. Така людина звільняється від усякого гріха, усякого страху, усякого горя. Зрештою, вона отримує помешкання у благословенному світі Тисячоокого Індри!».

Б г і ш м а в і в д а л і :

Після цього, вельми благословенні і святі семеро ріши, з Васіштхою на чолі, встали і обійшли Лотосонародженого Брахму, й стали шанобливо навколо нього зі складеними долонями. Васіштха, той найперший з усіх осіб обізнаних на брахмо, ставши їх представником, задав це питання, що є корисним для кожної істоти, але особливо для брахманів і кшатріїв: «Виконанням яких справ можуть праведні люди, які, проте, позбавлені блага цього світу, домогтися успіху в придбанні заслуг від жертвопринесення?». Почувши це питання їх, Прабатько Брахма почав говорити наступне.

Б р а х м а с к а з а в :

Відмінне це питання, о вельми благословенні! Воно одночасно сприятливе і високе, сповнене таїнства. Питання, що ви поставили — тонке і дає високу користь людству. О мудреці сповнені багатства покути, я повідаю вам усе докладно. Слухайте уважно, що я скажу про те, як люди досягають заслуг властивих жертвопринесенням, навіть якщо вони не в змозі виконувати їх через бідність. У світлі два тижні місяця Паушья, коли сузір'я Рохіні знаходиться у сполученні, якщо хтось, очистившись омиванням, лежить під небесним склепінням, одягнений ув один шматок одягу, з вірою і зосередженою увагою, і п'є промені місяця, він набуває заслуг, які кріпляться до виконання великих жертв. О найперші з двічінароджених осіб, це висока тасмниця, яку я сповіщаю вам у відповідь на ваші питання, о сповнені проникливості у тонких істинах усіх тем запитів.

Так вістить розділ сто двадцять шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 2 7

В і б х а в а с у (С у р ь я) м о в и в :

Є два приношення. Одне з них складається зі жмені води, а інше називають акшата, що складається з зерен рису із пряженим маслом. Слід, у день повного місяця, стояти обличчям до яскравого диску, зробити

йому два згаданих підношення, а саме, жменю води і зерна рису із пряженим маслом, назване акшата. Людина, яка пропонує ці підношення, кажуть, вшанує її священний вогонь. Воістину, вона вважається тим, хто ллє узливання на три головних вогнища. Та нерозумна людина, яка рубає велике дерево на молодика, плямується гріхом вбивства брахмана. Убивши навіть один листок, людина несе цей гріх. Та дурна людина, що жує зубну паличку⁹⁰ на молодика, вважається шкодить божеству місяця такою дією. Пітари такої людини роздратовані нею. Божества не приймають узливання в жертву, вилиті такою людиною у дні повні і молодика. Її пращури зляться на неї, а її рід і родина вимирають.

Ш р і м о в и л а :

Той гріховні будинок, в якому посуд для їжі та питва, сидіння та ліжка розкидані, в яких жінок б'ють, божества і пращури залишають з відразою. Істинно, не беручи приношення їм од власників таких будинків, божества і предки залишають таке гріховне житло.

А н г і р а с с к а з а в :

Потомство тієї людини зростає, яка стоїть щоночі, протягом усього року під деревом каранджака з лампою для освітлення його, і тримає до того ж у руці коріння рослини шуварчала.

Г а р г ь я м о в и в :

Потрібно завжди виконувати обов'язки гостинності для своїх гостей. Треба дати лампи в залі або під навісом, де виконуються жертвопринесення. Слід уникати сну протягом дня і утримуватися від усіх видів м'яса або їжі. Ніколи не слід травмувати корів і брахманів. Потрібно завжди читати назви озер Пушкари та інших священних вод. Таке виконання обов'язків є основним. Саме це є основою високої віри з її таїнствами. Якщо дотримуватися на практиці, це певно, отримаєш відмінні наслідки.

Якщо людина виконує навіть сто жертвопринесень, вона приречена бачити вичерпання заслуг властивих узливанням у них. Обов'язки ж, про які я говорив, такі, що при дотриманні їх людиною наділеною вірою, заслуга стає невичерпною. Слухай тепер про інше високе таїнство приховане від погляду багатьох. Божества не приймають литі жертви на вогонь з нагоди шраддхи і обряди на їх честь, або у випадку тих обрядів, що виконані у звичні місячні дні, чи на особливо священні дні повного місяця й новий місяць, якщо вони бачать жінку в час її нечистоти або ту, хто є дочкою матері хворої проказою. Пітари людини, яка дозволяє такій жінці наблизитися до місця, де в даний час вона виконує шраддху, незадоволені нею протягом тринадцяти років. Одягнувшись у білий одяг і очистившись тілом і розумом, потрібно запросити брахманів і змусити їх вимовити благословення, коли людина виконує шраддху. У таких випадках слід також читати Бгарату. Цього дотримуючись, всі ті приношення, зроблені на шраддху, стають невичерпними.

Д х а у м ь я м о в и в :

Битий посуд, зламані ложа, півні і собаки, а також такі дерева, що вирости в житловому будинку, всі несприятливі речі. У битому посуді є сама Калі, в той час як у зламаному ложі є втрата багатства. Коли бачать півня або собаку, божества не споживають жертви зроблені для них. Під корінням дерева скорпіони і змії, безсумнівно, знайдуть притулок. Отже, ніхто не повинен садити дерево у своєму житлі.

Д ж а м а д а г н і с к а з а в :

Та людина, чие серце не чисте, безсумнівно, потрапляє до пекла, навіть якщо вона вшанує богів у жертвопринесенні коня або в ста жертвопринесеннях Ваджапея, або якщо вона піддається суворій аскезі униз головою. Чистота серця вважається рівною жертві й Істині. Навіть бідні брахмани, даючи лише праштху меленого ячменю, з чистим серцем, брахману, досягають світу самого Брахми. Це достатній доказ важливості чистоти серця.

Так вістить розділ сто двадцять сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 2 8

В а ю м о в и в :

Я прочитаю деякі обов'язки, дотримання яких дає щастя людству. Слушайте також уважно про безсумнівні гріхи, з таємними причинами, від яких вони залежать. Та людина, яка пропонує у чотири місяці дощового сезону сезам і воду пращурам, і харчі, сурозмірно його можливостям, брахману, добре знайомому зі своїми обов'язками, який належно ллє узливання на священний вогонь і робить приношення рисом звареним у молоці з цукром, який дає лампи на честь предків, із сезамом і водою, — воістину, той, хто робить все це з вірою і уважно, набуває всіх заслуг, які кріпляться до ста жертвопринесень, в яких тварини пропонуються божествам. Послухайте про це, інше високе таїнство, незнане усіма. Та людина, яка думає, що все правильно, коли шудра запалює вогонь на якому він повинен лити узливання або, яка не бачить ніякої провини, коли невмілі жінки допомагають у шраддхах та інших обрядах, дозволяючи допомагати на них, дійсно плямується гріхом. Три жертвовні вогні розлучені на таку людину. У своєму наступному житті вона народиться шудрою. Її предки, разом з богами, ніколи не задоволені нею. Тож, я повідаю, які спокути є, що дають очищення від таких гріхів. Слушайте мене уважно. Виконуючи ці спокути, людина стає щасливою і вільною від турбот. Піст, весь цей час, потрібен протягом трьох днів, із зосередженою увагою, узливання на священний вогонь з сечі корови змішаної з її гноєм, молоком і пряженим маслом. Боги приймуть підношення такої людини після закінчення повного року. Її пращури також, коли прийде час для її виконання шраддхи, стають задоволені нею. Отже, я повідав, що праведно, а що неправедно, з усіма їх невідомими подробицями щодо людської

істоти, що бажає досягти небес. Справді, люди, які утримуються від цих злочинів або, по їх вчиненні пройнуть вказані спокути, домагаються успіху у досягненні небес, коли вони покинуть цей світ.

Так вістить розділ сто двадцять восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 129

Ломаша сказав:

Предки тих людей, які, самі не одружившись, ходять до чужих дружин, сповнюються розчаруванням, коли приходить час шраддхи. Той, хто ходить до дружин інших люди, той, хто вдається до любощів із безплідною жінкою, і хто привласнює собі належне брахманові, однаково грішні. Без сумніву, пращури таких людей відкидають їх, не бажаючи мати ніяких стосунків із ними. Приношення, що вони роблять, не може задовольнити богів і пращурів. Отже, потрібно завжди утримуватися від статевих стосунків із жінками, які віддані за дружину іншим, а також із безплідними жінками. Людина, яка бажає власного блага, не повинна привласнювати те, що належить брахману.

Слухай тепер про іншу тасмницю, невідому усім, стосовно віри. Людина, сповнена віри, завжди має виконувати наказ свого наставника та інших літніх людей. На дванадцятий місячний день, а також у день повні, кожен місяць, слід дарувати брахманам пряжене масло і приношення, які складають акшату. Послухайте, я повідаю, яка міра тієї заслуги, що така людина набуває. За таке діяння людина, речуть, збільшує Сому і Океан. Васав, володар богів, покладає на неї четверту частину заслуг, які даються за Ашвамедху. Роблячи такі подарунки, людина стає наділена великою енергією і майстерністю. Божественний Сома, вельми задоволений нею, надає їй плоди її бажань. Слухай тепер про інший обов'язок, разом із основою, на якій він спочиває і, що дає велику заслугу. У цей вік Калі, той обов'язок, якщо виконаний, приносить багато щастя людям. Тая людина, яка, піднявшись на світанку і очистившись омиванням, одягне на себе білий одяг і, зосереджена, дарує брахманам візки, повні насіння сезаму, яка робить узливання предкам водою, сезамом і медом, і, яка дає лампи, а також їжу, називається Крішара, й набуває суттєвих заслуг. Послухайте мене, як я повідаю, що це за заслуги. Божественний нищитель Паки приписує ці заслуги даруванню посудини з міді та латуні, заповнених сезамом. Той, хто робить подарунки корів, той, хто дарує землі, що приносять вічну заслугу, той, хто виконує Агніштому з рясними подарунками у вигляді дакшини брахманам, всі вважаються божествами, які варті заслуг рівних тим, що людина набуває шляхом дарування посуду, наповненого насінням сезаму. Подарунки води з сезамом розцінюються пращурами так само плідними, як вічне задоволення їх. Пращури всі дуже задоволені подарунками ламп та Крішарою. Отже, я оповів стародавні настанови, встановлені мудрецами, які високо схвалюють як пітари так і божества у своїх світах.

Так вістить розділ сто двадцять дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 130

Бгішма мовив:

Ріши, що зібралися там, разом з предками і божествами, із зосередженою увагою запитали Арундхаті, дружину Васіштхи, яка була наділена великою аскетичною заслугою. Сповнена багатства покут, Арундхаті була рівна її мужу, піднесеному Васіштсі, силою, бо в обох обітницях, і поведінкою вона була рівня чоловікові. Звертаючись до неї, вони сказали: «Ми хочемо почути від тебе таїнства обов'язку та віри. Слід тобі, о люб'язна пані, повідати нам, що ти вважаєш високим таїнством?».

Арундхаті мовила:

Великого поступу мені вдалося досягти в покаянні завдяки вашій увазі до мене, в такому згадуванні мене бідної. З вашого люб'язного дозволу я зараз повідаю про обов'язки, що є вічними, про обов'язки, які є високим таїнством. Оповім після цього причини, від яких вони залежать. Слухайте мене, як я розкажу вам докладно. Знання цього має бути передано тому лише, хто сповнений віри чи чистий серцем. Цим чотирьом, а саме, хто позбавлений віри, хто повний пихи, хто винен у вбивстві брахмана і хто ганьбить ложе свого наставника, ніколи не слід оповідати це. Віра і обов'язок ніколи не повинні бути передані їм. Заслуги придбані людиною, яка віддає корову «капіла» кожен день протягом двох і десяти років, або людиною, яка шанує богів кожен місяць жертвами, або тим, хто віддає сотні тисяч корів на велику Пушкару, не приходять до того, ким його гість не задоволений. Слухайте тепер про інший обов'язок, дотримання якого дає щастя людству. Його має дотримуватись, з його тасмним обрядом, особа наділена вірою. Його заслуги, безумовно, високі. Послухайте, які вони. Якщо людина, піднявшись на світанку і прихопивши з собою трохи води і кілька жмень трави куша, зайшовши у загін і спробувавши там омийти роги корови, обприскуючи їх тією водою з травинками куша, а потім капаючи водою на свою голову, то вважається, що внаслідок такого омивання, вона стала як той, хто омився в усіх священних водах, що, мудрі чули, існують у трьох світах, шановані як притулок сиддхів та чаранів!

Після того як Арундхаті мовила це, всі божества і пращури оплесками схвалили її, кажучи: «Чудово, чудово!». Дійсно, всі істоти були дуже задоволені й усі вони вшанували Арундхаті.

Брахма мовив:

О найблаженніша, відмінний обов'язок ти виголосила, разом з його тасмним обрядом. Хвала тобі! Я дарую тобі таке благо, що твоє покаяння буде постійно збільшуватися!

Я м а в и р і к :

Я чув від тебе відмінну і приємну оповідь. Слухай тепер те, що Читрагупта сказав і, що приємне для мене. Ці слова стосуються обов'язку з його таємним обрядом, і гідний він бути почутим великими ріши, як також і людьми наділеними віри і, які бажають досягнення їх власного гаразду. Нічого не зникає, чи благочестя, чи гріх, який чинять істоти. У дні повні і на молодика, ті діяння ведуть до Сонця, де вони спочивають. Коли смертний іде у світ мертвих, божество сонця свідчить про всі його дії. Той хто праведний, отримує плоди своєї праведности там. Зараз я розповім тобі про деякі сприятливі обов'язки, які схвалені Читрагуптою.

Вода для пиття і лампи для освітлення темряви, завжди слід давати, а також сандалії і парасолі, корів «капіла», з належними обрядами. На Пушкару особливо слід робити дарування корови «капіла» брахману обізнаному на Ведах. Людина також повинна завжди зберігати свою Агніхотру з великою обережністю. Ось ще один обов'язок, який був проголошений Читрагуптою. Слід їм, що є кращими з істот, слухати те, які заслуги у цих обов'язків окремо. З часом, кожній істоті судилося пройти розчинення. Ті, які мають слабе розуміння, зустрічають велику скорботу у світах мертвих, бо вони страждають од голоду і спраги. Дійсно, вони гнитимуть там, палаючи від болю. Там немає виходу для них од такого лиха. Вони увійдуть у кромішній морок. Я зараз розповім вам про ті обов'язки, виконуючи які, можна перетнути такі лиха. Виконання цих обов'язків вимагає дуже мало, але таїть у собі велику заслугу. Дійсно, таке виконання дарує велике щастя в іншому світі. Заслуги, які даються за дарування води для пиття чудові. І на тому світі особливо ті заслуги є вельми високі. Для тих, хто дарує воду для пиття там пропонують, в іншому світі, велику річку повну відмінної води. Дійсно, вода в тій річці невичерпна, прохолодна і солодка мов нектар. Хто дарує воду в цьому світі, питиме з того потоку у світі наступному, коли він піде туди. Слухайте тепер про рясні заслуги від дарування ламп. Людина, яка дає лампи в цьому світі, ніколи навіть не побачить кромішнього мороку пекла. Сома, Сурья і божество вогню завжди віддають йому своє світло, коли такий прямує в інший світ. Божества, присвячені цьому на кожній стороні, такій людині там яскраво світять. Воістину, коли дарувальник вогнів відправляється у світ мертвих, він сам спалахує в чистому сьайві, як другий Сурья. Отже, потрібно давати світло поки тут, і воду для пиття особливо. Слухайте зараз, які заслуги людини, яка дарує корову «капіла» брахману знайомому з Ведами, особливо якщо подарунок буде зроблений на Пушкару. Така людина вважається такою, яка подарувала сто корів з биком, дарунок, що приносить вічну заслугу. Дар лише однієї корови «капіла» здатний очистити від усіх можливих гріхів дарувальника, навіть якщо це будуть важкі гріхи, як убивство брахмана. Дарування однієї корови «капіла» вважається рівним заслугою даруванню ста корів. Отже, слід віддати корову «капіла» при Пушкарі, яка вважається старшою з двох тіртх, відомих під цією назвою, у день повні, в місяць Карттіка. Люди, які зробили такий дарунок, ніколи не стикаються з якимось лихом чи журбою, чи шипами, що чинять біль. Та людина, яка віддає пару сандалій найкращому брахманові, який заслуговує подарунку, досягає схожих заслуг. Віддаючи парасоль, людина отримує приємну тінь у наступному світі. Її не буде пекти жар сонця. Подарунок, зроблений гідній людині, ніколи не втрачається. Це безперечно надає приємні наслідки дарувальнику!

Чуючи ці думки Читрагупти, волосся Сурыї стало сторч на кінцівках. Наділений великою пишнотою, він звернувся до всіх божеств і прашурів, кажучи: «Ви чули таїнства, пов'язані з обов'язком, яким навчав піднесений Читрагупта. Ті людські істоти, сповнені віри, які роблять ці дари піднесеним брахманам, звільняються від усілякого страху. Ці ж п'ятеро людей, заплямовані порочними справами, не мають ніякого порятунку. Воістину, гріховні поведінкою і хто вважається найгіршим з людей, з ними ніколи не слід говорити. Справді, їх завжди слід уникати. Це п'ять: вбивця брахмана; вбивця корови; той хто спить з дружинами інших людей; позбавлений віри у Веди і той, хто отримує свої засоби до існування, продаючи чесноту своєї дружини. Ці люди гріховної поведінки, коли вони відправляються у світ мертвих, гниють у пеклі наче хробаки, які живляться гноєм і кров'ю. Цих п'ятьох уникають прашури, божества, снатаки-брахмани та інші двічінароджені особи, присвячені практиці покаяння.

Так вістить розділ сто тридцятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 131

Б г і ш м а м о в и в :

Тоді всі вельмиблагословенні божества, прашури і найвищі ріши також, звертаючись до [праматхасів](#),⁹¹ сказали: «Ви всі велеблагословенні істоти. Ви невидимі мандрівники ночі. Чому ви дошкуляєте тим підлим, мерзенними і нечистим людям? Які дії вважаються перешкодами вашій силі? Які, насправді, ті дії, внаслідок яких ви стаєте нездатними шкодити людям? Які це дії, що нищать ракшасів і, які заважають вам доводити вашу силу над оселями людей? О мандрівники ночі, бажаємо почути все це від вас.

П р а м а т х а с и р е к л и :

Люди нечисті справами статевого зв'язку. Ті, хто не очистив себе після таких справ; ті, хто ображає своїх старших, ті, хто від потьмарення їдять різні види м'яса; і людина, яка спить біля підніжжя дерева; той, хто тримає щось тваринне під подушкою під час сну; той, хто лежить або спить поклавши голову туди, де ноги слід помістити або ноги туди, де голова повинна бути, — ці люди вважаються нами нечистими. Воістину, ці люди мають багато дір. Ті також перераховані в тому ж виді, які харкають мокротою і іншими нечистими виділеннями у воду. Без сумніву ці люди заслуговують на те, щоб бути вбитими і з'їденими нами. Еге ж, ми

вважаємо тих людських істот, які вдаються до такої поведінки. Слухайте тепер про те, які відповідні діяння, вважаються протиотрутою, через яку ми не в змозі завдати будь-якої шкоди людям. Ті люди, на кому виникають смуги «горочана», або хто тримає «вачас» у руках, або які роблять подарунки пряженого масла з тими складовими, що називають акшата, або хто ставить пряжене масло і акшату на головах, або ті, хто утримуються від м'яса — не можуть бути уражені нами. Та людина в чиему будинку священний вогонь горить день і ніч, не загасаючи, чи хто зберігає шкуру або зуби вовка в його оселі, або панцир черепахи, або з чийого житла жертковий дим видно, що йде вгору, або хто тримає кішку чи козу, рудого або чорного кольору, вільна від нашої влади. Дійсно, ті домогосподарі, які тримають ці речі в їх будинках, завжди вільні від навали навіть найзапекліших примар, які живляться падлом. Ті істоти також, що подібно нам проходять крізь різні світи у пошуках задоволення, не в змозі вчинити будь-якої шкоди таким будинкам. Тож, о божества, люди повинні тримати такі речі в своїх будинках, — речі, які руйнівні для ракшасів та інших різних істот. Отже, ми розповіли вам усе про те, стосовно чого ви мали великі сумніви.

Так вістить розділ сто тридцять перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 132

Бгішма мовив:

Після цього Прабатько Брахма, що виник з первісного лотосу і нагадував лотос приємністю і запахом, звернувся до божеств, з Васавою, володарем Шачи, на чолі, — «Ген там сидить могутній нага, житель пекла. Наділений великою силою і енергією, і великою майстерністю також, звуть його Ренука. Він, звичайно, велика істота. Ті могутні слони, наділені величезною потугою і силою, які тримають усю землю з її горами, водами, озерами повинні поговорити з цим Ренукою, на ваше прохання. Нехай Ренука піде до них і розпитає їх про таємниці віри чи обов'язок!». Почувши ці слова Прабатька, божества, із радісним розумом відправили Ренуку туди, де ті поборники світу були.

Ренука, відправившись туди, до тих слонів, звернувся до них, кажучи: «О могутні істоти, я, за наказом богів та предків, прийшов розпитати вас про таїнства віри та обов'язку. Хочу послухати вас на цю тему докладно. О високоблагословенні повідайте мені про це, як ваша мудрість велить!».

Вісім слонів, стоячи у восьми кутах, рекли:

На урочистий восьмий день темної половини місяця Карттіка, коли сузір'я Аслеша на підйомі, треба робити подарунки патоки і рису. Відкинувши гнів і живучи постом, слід зробити ці пропозиції на шраддху, вимовляючи ці мантри в той час — «Нехай Баладева й інші наги, сповнені великої сили; нехай інші могутні змії, величезні, з незнищенним і вічним тілом, нехай всі інші великі змії, народжені в їх роду, роблять підношення «балі» мені для збільшення моєї сили і енергії. Воістину, нехай мої сили будуть такими ж великими, як у блаженного Нараяни, коли він підняв був занурену Землю!», — промовляючи ці мантри, слід робити жертвопринесення «балі» на мурашник. Коли творець дня віддаляється до своїх світлиць на заході, на обраний мурашник повинні бути зроблені підношення з патоки й рису. Мурашник необхідно спершу посипати квітами гаджандру. Також повинні бути зроблені підношення з синьої тканини і запашних мазей. Якщо підношення зроблені в такий спосіб, то ті істоти, які живуть у пеклі, несучи вагу верхніх світів на їх головах або плечах, стають вельми задоволені й радісні. Що стосується нас самих, ми також не відчуваємо важкості тримаючи Землю, завдяки таким підношенням, що зроблені нам. Стурбовані підтриманням тягаря, саме це те, що ми думаємо корисно для людей, без зневаги стосовно корисних турбот. Брахмани і кшатрії, вайш'ї і шудри, дотримуючись цього правила протягом усього року, постуючи кожного разу, отримують великі заслуги від таких подарунків. Ми вважаємо, що вчинення таких підношень «балі» на мурашнику, дійсно дарує веліі заслуги. Роблячи такі підношення, вважається, що людина виконує обов'язки гостинності протягом ста років для всіх могутніх слонів, які існують у трьох світах!

Почувши ці слова могутніх слонів, божества, пращури та благословенні мудреці всі, похвалили Ренуку.

Так вістить розділ сто тридцять другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 133

Магешвара мовив:

Перебираючи ваші спогади, відмінні обов'язки ви всі повідали. Слухайте всі ви тепер мене, як я сповіщу деякі таїнства, пов'язані з вірою та обов'язком. Тільки тим особам, чие розуміння встановлено на вірі та, які сповнені віри, слід передавати ті таїнства обов'язку і віри, що приховують у собі високі заслуги. Почуйте, які заслуги отримує той хто із серцем, вільним від тривоги, дає їжу щодня, протягом місяця, коровам, і сам вдовольняється їжею раз на день, протягом такого ж часу. Корови найблагословенніші. Вони вважаються найсвятішими з усіх священних речей. Воістину, саме вони підтримують три світи, з божествами, асурами і людьми. Шанобливе надання їм послуг сповнене високої заслуги і важливих наслідків. Та людина, яка щодня дає їжу коровам, збільшує релігійні заслуги. Раніше, в Крітаюгу, я дав схвалення цим істотам. Згодом Брахма, народжений у первісному лотосі, просив мене виказати люб'язність коровам. Саме тому, той бик і донині виступає в якості емблеми на верхівці мого прапору. Я завжди тішуся коровами. Отже, слід усім ушановувати корів. Корови володіють величезною силою. Вони дарувальниці благ. Якщо вони вшановані, то дарують

блага. Та людина, яка дає їжу коровам кожен день, отримує від цих доброзвичайних істот, за ті діяння, четверту частину заслуг, які вона може заробити всіма її хорошими вчинками у житті.

Так вістить розділ сто тридцять третій в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 134

Скандасказав:

Я нині повідомлю обов'язок, схвалений мною. А ви слухайте його уважно. Та людина, яка бере трохи землі з рогів бика синюватої масті, обмазуючи його тіло тоді ж, протягом трьох днів, а потім омиває його, набуває великих заслуг. Послухайте, які ці заслуги. Такою дією вона змиє кожну пляму і зло, та досягне вищої влади надалі. Скільки разів вона народиться в цьому світі, стільки ж вона ставатиме знаменитою своїм героїзмом. Слухайте тепер інше таїнство, невідоме усім. Беручи мідяний посуд і поклавши в нього трохи приготовленої їжі, опісля змішавши її з медом, потрібно запропонувати це в якості «балі» висхідному місяцю надвечір дня, коли те світило у повні. Дізнайтеся, з вірою, яка то заслуга людини, що діє таким чином. Садхьї, рудри, адітьї, вішвадеви, близнюки Ашвіни, марути і васу, всі приймають те підношення. Таким приношенням Сома збільшується, як і океан, те величезне вмістище вод. Цей обов'язок, оголошений мною і невідомий усім, якщо виконаний, надзвичайно сповнений великим щастям.

Вішнумовив:

Та людина, яка, наділена вірою і вільна від злоби, слухає кожен день з увагою таїнства щодо віри та обов'язку, які зберігають піднесені божества, й ті таїнства також, подібного виду, що зберігаються ріши, ніколи не піддається будь-якому лихові. Така людина стає також вільною від усякого страху. Та людина, яка, з самоприборканими почуттями, читає ці розділи, що розглядають ці сприятливі і гідні обов'язки, а також їх таїнства, — обов'язки, які були оголошені попереднім промовцем, набуває всіх заслуг, які додаються до їх справжньої дієвості. Гріх ніколи не здолає її. Воістину, така людина ніколи не може бути заплямована будь-якими вадами. Дійсно, людина заробить багато заслуг, читаючи ці таїнства, як заявлено, або читаючи, чи проголошуючи їх іншим. Божества і пращури їдять завжди хавью і кавью запропоновану такою істотою. Обидві вони, внаслідок чеснот дарувальника, стають невичерпними. Саме такою є заслуга, що додається людині, яка, із зосередженою увагою, читає ці таїнства найпершим з брахманів у дні повного місяця або молодика. Така людина, як наслідок такої дії, стає стійкою у дотриманні всіх обов'язків. Краса вигляду і процвітання також належать їй. Їй вдається, крім того, стати улюбленцем, на весь час, мудреців, богів і пітарів. Якщо людина винна у всіх гріхах, крім тих, які відносяться до тяжких чи огидних, вона очищається від них усіх, лишень слухаючи читання цих таїнств віри та обов'язку.

Бгішмапровадив:

Саме такі, о царю людей, таємниці щодо релігії і обов'язку проживання на грудях божеств. Вельми шановані всіма богами і оприлюднені Вьясою, вони вже були оголошені мною для твого блага. Той, хто добре знайомий з релігією і обов'язком, вважає, що це відмінне знання перевершує навіть усю землю, повну багатства і скарбів. Це знання не повинно бути надано тому, хто позбавлений віри або тому, хто є атеїстом, або тому, який відпав від обов'язку його, або тому, хто позбавлений співчуття, або тому, який присвячений науці порожніх суперечок, або тому, хто є ворожим до своїх наставників, або тому, який думає, що всі істоти, відрізняються від нього.

Так вістить розділ сто тридцять четвертий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Розділ 135

Юдхіштхіраспитав:

Хто ті особи, о бгарато, від яких брахман у цьому світі може приймати свою їжу? Від кого може кшатрій, вайшья і шудра приймати їжу відповідно?

Бгішмавідповів:

Брахман може взяти свою їжу в іншого брахмана або кшатрія, або вайшья, але ніколи від шудри. Кшатрій може брати свою їжу у брахмана, кшатрія або вайшья. Він повинен, проте, уникати їжі даної шудрами, які прихильні злим шляхам і куштують усяку їжу без сорому. Брахмани і кшатрії можуть приймати їжу, дану такими вайшьями, які обслуговують священний вогонь кожен день, які бездоганні за своїм характером, а також виконують обітницю чатурмасья. Але людина, яка бере їжу від шудри, ковтає увесь бруд землі і напої з виділень людського тіла, та бере участь у бруді всього світу. Тож, той куштує весь бруд землі, хто приймає свою їжу від шудри. Воістину, ті брахмани, що приймають їжу від шудри, беруть бруд землі. Якщо людина зайнята служінням шудрі, вона приречена на загибель, хоча й може належним чином виконувати всі обряди своєї касті. Брахман, кшатрій або вайшья, в таке залучені, приречені, хоча й присвячені належному виконанню релігійних обрядів. Кажуть, що обов'язок брахмана полягає у вивченні Вед і в пошуку добробуту для роду людського; обов'язок же кшатрія полягає в захисті людей, а вайшья у збільшенні їх матеріального гаразду. Вайшья живе віддаючи плоди своїх власних справ: сільського господарства, розведення корів, торгівлі, що є законною діяльністю, якою вайшья може займатися, не боячись осуду. Людину, яка відмовляється від свого власного заняття і віддає себе тому шудрі, слід вважати шудрою і ні в якому випадку не приймати від неї ніякої їжі. Викладачі мистецтва зцілення, наймані вої, жрець, який виступає в якості

наглядача дому, та особи, які присвятили цілий рік навчанню без користі, всіх можна вважати за шудр. А ті, хто нахабно приймають їжу, пропоновану на церемоніях у хаті шудри, вражені страшним лихом. Через участь у споживанні такої забороненої їжі, втрачають свою сім'ю, сили та енергію, і переходять до статусу тварин, сходячи до становища собаки, падають у чесноті і позбавляються всіх релігійних обрядів. Той, хто бере їжу у лікаря, приймає те, що не краще ніж послід; їжа блудниці подібна сечі, а у досвідченого ремісника, як кров. Якщо брахман, затверджений на добрі, приймає їжу від того, хто живе на його навчання, вважається він бере їжу у шудр. Всі добродійні повинні відмовитися від такої їжі. Їжа людини, яку засуджують усі, кажуть, подібна калюжі крові. Прийняття їжі від злостивої особи вважається негожим, наче вбивство брахмана. Людині не слід приймати їжу, якщо нею нехтують і вона не отримує належної шани від дарувальника. Брахман же, який зробить так, невдовзі захворіє, а його рід згодом згине. Приймаючи їжу у наглядача міста, людина спускається до становища найнижчої позакастової. Якщо брахман приймає їжу від того, хто винний у вбивстві чи то корови, чи брахмана, або від того, хто вчинив перелюб з дружиною свого наставника, або від п'яниці, він сприяє розвитку роду ракшасів. Приймаючи їжу від свнухів, або від невдячної людини, або від того, хто привласнив багатства покладені йому на зберігання, людина народжується в країні Шабара, розташованої поза межами серединної країни. Отже, я повідав тобі про осіб від яких їжу можна прийняти, а від яких ні. А тепер скажи мені, о сину Кунті, що ще ти хочеш почути від мене сьогодні.

Так вістить розділ сто тридцять п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 3 6

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Ти сказав мені повністю про те, від кого їжу можна прийняти і те, від кого не слід приймати. Але у мене є серйозні сумніви в одній речі. Просвіти, о царю, мене, повідай мені, яку спокуту брахман повинен зробити за гріх, що він бере на себе при прийнятті різних видів їжі, особливо тих, що запропоновані на честь богів і жертвопринесення зроблені примарам.

Б г і ш м а с к а з а в :

Я повідаю тобі, о царю, як піднесені брахмани можуть бути звільнені від усякого гріха, що взяли приймаючи їжу від інших. Беручи пряжене масло, спокута робиться шляхом узливання жертвопринесення на вогонь, з читанням славослів'я Савітрі. Беручи сезам, о Юдхіштхіро, та ж спокута має бути зроблена. Беручи м'ясо, або мед, або сіль, брахман очищається стоячи на схід сонця. Якщо брахман приймає золото від когось, він очищається від усіх гріхів, мовчки читаючи великі ведичні молитви (*гаятрі*) і тримаючи шмат заліза в руці у присутності громади. Приймаючи гроші або одяг, або жінок, чи золото, очищення таке ж, як попереднє. Приймаючи їжу, або рис, зварений у молоці і цукрі, або сік цукрової тростини, або цукрову тростину, чи олію, а чи то яку святу річ, він очищається омиванням тричі на день, а саме, вранці, опівдні і ввечері. Якщо він приймає рис, квіти, фрукти, воду, переполовинений ячмінь, молоко або кисляк, чи щось із борошна або й борошно, спокуту чинять повторенням молитви гаятрі сто разів. Беручи взуття або одяг на похоронній церемонії, гріх долають ревним читанням тієї ж молитви сто разів. Прийняття дарунку землі під час затемнення або протягом часу нечистоти, омиваються, дотримуючись посту, протягом трьох ночей поспіль. Брахман, який приймає підношення запропоноване померлим предкам у час темних двотижнів, очищається постом протягом цілого дня і ночі. Не вчинивши омивання, брахман не повинен говорити своїх вечірніх молитов і ні вдаватися до медитації, ні брати свою їжу вдруге. Роблячи таким чином, він очищається. З цієї причини, шраддха для померлих предків була призначена на виконання у другій половині дня, а потім брахмана, якого запросили заздалегідь слід нагодувати. Брахман, який приймає їжу в будинку померлого на третій день після смерті, очищається омиванням три рази на день протягом дванадцяти днів. По закінченні дванадцяти днів, і проходженні очисних церемоній належним чином, гріх буде знищено роздаванням пряженого масла брахманам. Якщо хто візьме будь-яку їжу в будинку померлого, протягом десяти днів після смерті, він повинен пройти через усі спокути, згадані вище, і слід читати славослів'я Савітрі та робити руйнівні для гріха покаяння «ішти» та «кушманда». Брахман, який приймає їжу в будинку небіжчика протягом трьох ночей, очищається, виконуючи омивання тричі на день протягом семи днів, і таким чином досягає всіх об'єктів бажання, й ніколи не гнітять його нещастя. Брахман, який приймає свою їжу в товаристві шудр, очищається від усіх плям належним дотриманням обрядів очищення. Брахман, який приймає їжу в товаристві вайш'їв, звільняється від гріхів живучи на милостиню протягом трьох ночей поспіль. Якщо брахман приймає їжу з кшатріями, він повинен вчинити спокуту омиванням ув одязі. Споживаючи з шудрою з однієї тарілки, шудра втрачає повагу своєї сім'ї; вайш'я, споживаючи з однієї тарілки з вайш'єю, втрачає свою худобу і друзів. Кшатрій втрачає свій добробут, а брахман свою пишноту і силу. У таких випадках має бути зроблена спокута, і слід дотримуватися обрядів спокути й приношення пропонувати богам. Слід вимовляти славослів'я Савітрі, й обряди «реваті» та «кушманда», покутні, мають бути дотримані з метою знищити гріх. Якщо будь-хто з цих чотирьох варн брав їжу, частково з'їдену людиною будь-якої іншої варни, спокуту, безсумнівно, виконують намазуванням тіла сприятливими речовинами, такими як рочана, трава дурва і куркума.

Так вістить розділ сто тридцять шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Юдхіштхіра спитав:

О бгарато, з двох речей, милосердя й відданості, зволь ти повідати мені, о батьку, яка є кращою у цьому світі? Позбав мене тим самим великих сумнівів у моїй голові.

Бгішма відповів:

Послухай мене, як я повідомлю тобі імена царів, що були присвячені чесноті й очистивши серця їх покаюнням, та практикуючи подарунки й інші справи благочестя, безсумнівно, досягли різних небесних світів. Ріши Атрейя, шанований усіма, досяг, о царю, відмінних небесних світів, шляхом передачі знання про безмежну Вищу Істоту своїм учням. Цар Шиві, син Ушинари, приношенням життя його любого сина на благо брахмана, був відправився з цього світу на небеса. І Пратардана, цар Каші, відаючи сина брахману, забезпечив собі неперевершену і безсмертну славу, як у цьому, так і в іншому світі. Рантідева, син Шанкріті, досяг вищого неба, належно роблячи подарунки піднесеному Васіштсі. Девавіддха теж вирушив на небеса, відаючи стоспицевий і відмінний золотий парасоль брахману за жертвопринесення. Високоповажний Амбаріша теж досяг світу богів, зробивши подарунок усім царством своїм брахману, велмогутньому. Цар Джанамеджайя, з сонячного роду, пішов на вишне небо, подарувавши сережки, прекрасні візки і корів брахманам. Царствений мудрець Врішадарбхі відправився на небеса, зробивши подарунки різних дорогоцінних каменів і красивих будинків брахманам. Цар Відарви Німі, досяг небес зі своїми синами, друзями і худобою, віддавши свою дочку і царство піднесеному Агастьї. Знаменитий Рама, син Джамадагні, досяг вічних світів, далеко за межами його очікувань, роздавши землі брахманам. Васіштха, володар брахманів, зберіг усіх істот в часи великої посухи, коли бог Парджанья не дарував їм приємного дощу на землю, і за цей вчинок він забезпечив вічне блаженство для себе. Рама, син Дашаратхи, чия слава невимірною в цьому світі, досяг вічного світу, подарувавши багатства на жертвопринесенні. Славний царствений мудрець Какшасена, відправився на небеса, належно піднісши шанованому Васіштсі багатство, яке він мав на зберіганні. Марутта, син Парікшита і онук Карандхами, віддавши свою дочку заміж за Ангираса, відразу ж відправився на небеса. Найпобожніший цар Панчали, Брахмадатта, досяг благодатного шляху, віддавши дорогоцінну мушлю. Цар Мітраша, віддавши свою улюблену дружину Мадаєнті піднесеному Васіштсі, піднісся на небо. Судьюмна, син Ману, спричинивши нанесення відповідного покарання піднесеному Лікхїту, досяг найбільш благословених світів. Знаменитий царствений мудрець Шахарачитта відправився у благословенні світи, жертвуючи своїм дорогим життям заради брахмана. Цар Шатадьюмна відправився на небеса, надавши Мадгаві золотий палац сповнений усіх бажаних речей. У давні часи, цар Сумарью, давши Сандільї купи їжі, схожі на пагорби, відправився на небеса. Шалва, володар Дьютіматі, великий пишнотою, досяг найвищих світів, давши своє царство Річіці. Царствений мудрець Мадірашва, віддавши свою стрункостанну дочку Хіраньяхасті, пішов у світ богів. Володарний Ломапада досяг усіх численних речей його бажань, віддавши його дочку Шанту заміж за Рішьяшрінгу. Царствений мудрець Бхагіратха, віддавши свою знамениту дочку Хансі за Каутсу, пішов у вічні світи. Цар Бхагіратха, віддавши сотні і тисячі корів з телятами Кохалі, досяг найблагословенніших світів. Ці та багато інших мужів, о Юдхіштхіро, які досягли небес заслугами їх благодіяння та покаюння, і вони також повернуться звідти знову і знову. Їх слава буде тривати до тих пір, поки світ буде тривати.

Я розповів тобі, о Юдхіштхіро, цю історію про тих гарних домогосподарів, які досягли вічних світів за допомоги своїх благодіянь і покаюння. Їх благими справами та здійсненням жертвопринесень, народженням потомства, ці люди досягли небесних світів. О найперший з нащадків роду Куру, завжди чинячи благодіяння, ці люди застосовували свій розум на добродієсне здійснення жертвопринесень і благі справи. О могутній царю, позаяк ніч опустилася, то я розвію тобі вранці сумніви, що можуть виникнути у твоєму розумі.

Так вістить розділ сто тридцять сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Юдхіштхіра спитав:

Я почув від тебе, о батьку, імена тих царів, які піднеслися на небеса, о велмогутній у дотриманні обітниць істини, слідує релігії дарунку! Скільки є видів дарунків для дарування? Які плоди декількох видів подарунків, відповідно? З яких причин і, які види подарунків, зроблених якій особі, дають заслуги? Дійсно, якій особі, який дарунок слід зробити? З яких причин скільки видів подарунків зроблено? Я хочу почути все це докладно.

Бгішма відповів:

Слухай, о сину Кунті, докладно мене, о безгрішний, як я опишу тему подарунків. Дійсно, я розповім тобі, о бгарато, які подарунки повинні бути зроблені всім кастам людей. Від бажання заслуг, від бажання прибутку, від страху, від вільного вибору і від жалю, — подарунки роблять, о бгарато! Подарунки, отже, слід знати, п'яти видів. Слухай тепер причини, з яких подарунки таким чином розподіляються по п'яти групам. З розумом вільним від злості слід робити дари брахманам, за зроблені дари людина набуває слави тут і велике блаженство у майбутньому житті. Такі подарунки вважаються зробленими від бажання заслуги. «Він звичний робити дарунки, або він вже зробив дарунки мені», — чуючи такі слова від прохачів, людина віддає всі види багатства особливому прохачеві. Такі подарунки вважаються зробленими від бажання користі. «Я не його, а він

не мій. Якщо знехтуваний, він може нашкодити мені», — з таких спонук страху, навіть людина вчена і мудра, може зробити дари неосвіченому негіднику. Такі дарунки вважаються зробленими зі страху. «Він дорогий мені, я теж дорогий йому», — під впливом цього, розумний, вільно й охоче дарує комусь. Такі дарунки вважаються зробленими з вільного вибору. «Людина, яка просить у мене — бідна. Вона, знову ж, рада й невеликому», — з міркувань, таких як ці, потрібно завжди дарувати жебракам, від жалості. Дарунки, зроблені з таких міркувань вважаються зробленими з жалю. Це п'ять видів подарунків. Вони посилюють заслуги і славу дарувальника. Володар усіх істот, Брахма, сказав, що потрібно завжди робити подарунки по своїм можливостям.

Так вістить розділ сто тридцять восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 139

Ю д х і ш т х і р а с к а з а в :

О велемудрий діду, дійсно, ти добре знайомий з усіма галузями знань. У нашому великому роду ти єдиний, який вивисується в усіх науках. Я хочу почути від тебе роздуми, які пов'язані Вірою та Користю, що ведуть до блаженства майбутнього життя, і, що таять у собі дивину для всіх істот. Час, що настав, загрожує великими лихами. Подібний не приходять зазвичай до родичів і друзів. Дійсно, збережи себе, о найперший з мужів, бо у нас зараз немає нікого хто зайняв би місце наставника. Якщо, о безгрішний, я з моїми братами заслуговуємо прихильности, то тобі належить відповісти на питання, що я хочу поставити. Це Нараяна, наділений усіляким добробутом і шанований усіма царями. Навіть він чекає на тебе, показуючи тобі всяку милість і велику шану. Тобі слід повідати мені, через любов і заради мене, як і для цих моїх братів, у присутності Васудеви самого й усіх тих царів.

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж и в :

Почувши ці слова царя Юдхіштхіри, Бгішма, син Ріки названої Бхагіратха, сповнений радости через його прихильність до царя та його братів, сказав наступне.

Б г і ш м а с к а з а в :

Я, звичайно, повідаю тобі роздуми, що є добрим у цьому питанні, о царю, про могутність цього Вішну, як повідано у давнину і, як я чув від моїх навчителів. Послухай мене також, як я опишу могутність цього великого Бога, що має бика своїм знаком. Послухай мене, як я розповім також сумнів, що заповнив розум дружини Рудри і Рудру самого.

Колись, праведний душею Крішна, в дотриманні обітниць, жив протягом десяти і двох років. Аби побачити його, який проходив обряд посвяти для дотримання його великої обітниць, прийшли на те місце Нарада, Парвата, Народжений на острові Крішна, Дхаумья, той найперший з мовців, і Девала, Кашьяпа та Хастікашьяпа. Інші ріши також, наділені дікшею та стриманістю, у супроводі їх учнів та у супроводі багатьох сиддхів і багатьох подвижників, великих заслугами, прийшли туди. Син Девакі запропонував їм такі почесті гостинності, які заслуговують найвищої похвали і, які пропонують богам лише. Ті великі ріши сіли на сидіння, деякі з яких були зелені, а деякі кольору золота й ті, які були подібні до пір'я павича, а деякі були вельми нові та яскраві. Так сидячи, вони почали мило розмовляти один з одним на теми пов'язані з вірою та обов'язками, як також і багато царствених мудреців і божеств. У цей час енергія у вигляді вогню, Нараяни, зростаючи від палива, яке складалося з суворого дотримання його обітниць, вийшла з вуст Крішни, чудового подвигами. Цей вогонь почав палити ці гори з їх деревами, ліанами та малими рослинами, а також з їх птахами, оленями, хижим звіром і рептиліями. Незабаром вершина тієї гори являла лихий і жалюгідний вигляд. З мешканцями-тваринами різних видів, які повнили її криками горя і болю, вершина невдовзі стала позбавленою всякої живої істоти. Той вогонь з могутнім полум'ям, поглинувши все, не залишаючи слідів, нарешті повернувся до Вішну і торкнувся його ноги наче слухняний учень. Той нищитель ворогів, Крішна, бачачи ту гору спаленою, змиливався над виглядом її і тим самим повернув їй колишній стан. Та гора через це, знову прикрасилася квітучими деревами і ліанами, та наповнилася криками птахів, оленів, хижих тварин і рептилій. Бачачи той дивний і немислимий вигляд, усі подвижники були вражені. Їх волосся стало дибки, а їх очі сповнилися сліз від захвату. Той найперший з промовців, Нараяна, узрівши тих ріши, таких здивованих, звернувся до них прихильними й лагідними словами: «Чому, справді, здивуванням наповнилися серця цих зборів мудреців, цих аскетів, які завжди вільні від усілякої прихильности та, які позбавлені поняття «мого», і, які повністю знайомі з усякою священною наукою? Слід цим ріши, сповненим багатством покаяння і звільненим від усяких вад, прояснити мені, дійсно, цей сумнів, який виник у моїй голові!».

Р і ш и м о в и л и :

Це ти, що створив усі світи, і це ти руйнуєш їх знову. Це ти Зима, це ти Літо, і це ти пора дощів. Усіх істот, рухомих та нерухомих, які є на землі, ти батько, ти мати, ти володар і ти їх походження! Саме це, о вбивце Мадгу, є предметом подиву і сумніву нашого. О джерело усього сприятливого, Тобі слід прояснити нам ті сумніви, а саме, питання про вогонь з уст Твоїх. Наші страхи будуть розвіяні і ми тоді, о Харі, оповімо тобі, що ми чули і бачили!».

В а с у д е в а м о в и в :

Вогонь, який виходить з моїх вуст і, який пишнотою нагадує всепоглинаючий вогонь юги, та, яким ця гора була потрошена й випалена, є ніщо інше, як енергія Вішну. О ріши, ви особи, які підкорили гнів, які

приборкали цілком свої почуття, які наділені багатством покаяння і подібні богам за могутністю. Тим не менш ви самі страждали, схвильовані й засмучені! Я зараз зайнятий цілком дотриманням суворої обітниці. Воістину, внаслідок мого дотримання обітнів покути, полум'я виривається з моїх вуст. Вам не слід мучитися та хвилюватися. Це через дотримання суворої обітниці, я прийшов на цю чудову і сприятливу гору. Мета, яка привела мене сюди, отримати за допомогою покаяння сина, який був би рівний мені силою. Внаслідок мого покаяння, душа, існуючі в моєму тілі, перетворилася на вогонь і вийшла з уст. Той вогонь відправлено аби бачити дарування блага Прабатька усього всесвіту. Прабатько, о найперші між подвижників, сказав моїй душі, що половина енергії великого бога, який має бика своїм знаком, народиться як мій син. Той вогонь, повертаючись зі свого завдання, повернувся до мене і підійшов до моєї ноги мов ученя, що бажає служити мені слухняно. Дійсно, відкинувши свою лють, він прийшов до мене у своїй власній подобі. Отже, я повідав вам, коротенько, таїнство, що стосується Його, який має лотос своїм походженням і, який наділений великим розумом. О ріши сповнені багатством покаяння, ви не повинні віддаватися страху! Ви наділені далекоглядністю. Ви можете дістатися до всякого місця без жодних перешкод. Сяючи обітницями, яких дотримувались аскети, ви прикрашені знаннями та науками. Я тепер прошу вас повідати мені щось, те найчудовіше чуте вами або бачене на землі, чи на небесах. Я відчуваю пристрасне бажання спробувати мед тих промов, який упаде з ваших уст, мед, який буде, я впевнений, солодким наче струмінь самої амрїти. Якщо я бачу щось на землі або на небі, яке є дуже чарівним і чудове виглядом, але яке невідоме всім вам, ви ріши, які виглядають так як багато хто з богів, я кажу, що це внаслідок моєї власної Вишньої Природи, котрій ніщо не здатне перешкодити. Щось чудове, знання чого живе в мені або набувається моїм власним натхненням, перестає здаватися чудовим для мене. Щось, проте, що оповіли добросердні особи і, що чув від добрих, заслуговує того, щоб бути прийнятим з повагою і вірою. Такі бесіди існують на землі тривалий час і таке міцне, як обриси, вибиті на скелях. Тож, я бажаю почути на цій зустрічі щось, що зійде з уст доброзвичайних осіб, і, що не може не бути сприятливим, на добро людям!». Почувши ці слова Крішни всі ті подвижники здивувалися. Вони дивилися на Джанардану очима їхніми, гарними та великими мов пелюстки лотосу. Деякі з них почали славити його, а деякі почали вклонятися йому шанобливо. Дійсно, всі вони уславили славетного вбивцю Мадгу словами, значення яких були прикрашені вічною Рїг. Всі ті аскети потім, призначені Нарадою, ті найперші з усіх осіб обізнаних з промовою, задовольнили прохання Васудеви.

П о д в и ж н и к і в р е к л и :

Слід тобі, о Нарадо, описати повністю, із самого початку, для Хрішикеші, той чудовий і незбагнений випадок, який стався, о могутній, на горі Хімаван і, якому, о аскете, були свідками ті з нас, які прийшли туди під час нашого паломництва на священні води. Безперечно, на благо всіх ріши, присутніх тут, тобі слід повідати про цей випадок!

Після такого звернення тих подвижників, небесний ріши, а саме, божественний Нарада, тоді повідав наступну історію про випадок, що стався деякий час до того.

Так вістить розділ сто тридцять дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 4 0

Б г і ш м а м о в и в :

Тоді Нарада, той святий ріши, друг Нараяни, повідав наступну оповідь про бесіду між Шанкарою і його дружиною Умою.

Н а р а д а с к а з а в :

Одного разу праведний душею Господь усіх божеств, Магадева, з биком на його прапорі, виконував суворі аскези на священній горі Хімаван, улюбленій горі сіддхів і чаранів. Ті чудові гори були зарослі різноманітними травами і прикрашені усілякими квітами. У той час вони були населені різними племенами апсар і юрмами примарних істот. Там великий бог сидів, сповнений радості і оточений сотнями примарних істот, які являли різний вигляд для ока спостерігача. Деякі з них були потворні і незграбні, деякі з них були дуже красиві на обличчя, а деякі являли найчудовіший вигляд. У деяких були обличчя, як у лева, у деяких, як у тигра, а в деяких, як у слона. Справді, обличчя тих примарних істот, представляли усю різноманітність тваринних образів. Деякі нагадували шакала, деякі виглядом нагадували леопарда, деякі мавпу, а деякі бика. Одні з них були виглядом наче сова, інші мов яструб, а хтось ніби олені різних порід. Великий бог був також оточений кіннарарами, якшами, гандхарвами, ракшасами й різними іншими створіннями. Відріг на якому знаходився Магадева, також ряснів небесними квітами і палав у небесних променях світла. Він пахнув небесним сандалом, ладаном і небесні пахощі куріли з кожної сторони. І на ньому лунали звуки небесних інструментів. Дійсно, він звучав гулом мріданг і панавів, ревом мушель і звуками барабанів. Він кишив примарними істотами різних племен, які танцювали, радісні, а також з павичами, що пританцьовували з розпушеним пір'ям. Утворюючи, як це було, пристановище небесних ріши, танцювали там радісні апсари. Місце було надзвичайно приємним на вигляд. Воно було дивовижно гожим, нагадуючи самі Небеса. Весь їх вигляд був чудовим, і, дійсно, воно було невимовне щодо краси і приємності. Воістину, покаянням того великого бога, який спав на грудях гори, та цариця гір сяjala дивовижною красою. Її оголошували співами Вед, вимовлених вченими брахманами, присвячених ведичним промовам. Лунаючи дзижчанням бджіл, о Мадгаво, та гора стала незрівнянна красою. Аскети, бачачи велике божество, наділене лютою подобою і, який

виглядав наче велике святкування, наповнилися, о Джанардано, великою радістю. Всі вельми благі подвижники, сіддхи, які утримували їх життєве сім'я, марути, васу, садхї, вішведеви, сам Васава, якши, наги, пішачі, правителі світу, кілька священних вогнів, вітри й усі великі істоти, жили на тій горі з розумом зосередженим на Йозі. Всі Сезони там були присутні і окремі ті краї, з усіма видами чудових квітів. Різні види палаючих трав освітлювали дерева й ліси на тій горі. Різні види птахів, радісні, стрибали і співали весело на чудових грудях тієї гори. Ці птахи були надзвичайно привабливі через звуки, що вони видавали. Піднесений Магадева сидів, сяючи красою, на одному зі шпилів, який був прикрашений чудовими коштовностями, ніби це було гарне ложе. Навколо його попереку була шкура тигра і лева, утворюючи його верхній одяг. Його священний шнур був із змії. Його руці були прикрашені парою червоних браслетів ангада. Його борода була зеленою. Він мав сплутане волосся на голові. Жахливий вдачаю, він — той хто вселяє страх у серця всіх ворогів богів. Саме він, знову ж, забезпечує тим усім істотам позбавлення від їх страхів. Він обожнений своїми шанувальниками, як божество, що має бика своїм знаком. Великі ріши, бачачи Магадеву, вклонилися йому торкнувшись землі головами. Наділені вибачливістю душі, всі вони стали, внаслідок споглядання великого божества, звільненими від усякого гріха і цілковито очищені. Відріг же того Володаря усіх істот, з багатьма жахливими формами, сявав особливою красою. Буяючи багатьма великими зміями, він став неприступним і нестерпним для звичайних істот. В одну мить, о вбивце Мадгу, все там стало надзвичайно чудовим. Дійсно, житло того божества, що має великого бика своїм знаком, засяяло жахаючою красою. До Магадеви, що сидів там, прийшла його дружина, дочка Хімавану, в оточенні дружин примарних істот, супутників великого божества. Її вбрання було схоже на одяг свого володаря, а обітниці, яких вона дотримувалася, були теж подібні на його. Вона тримала глечик біля свого стегна, заповнений водами кожної тіртхи, і її супроводжували головні богині всіх гірських потоків. Ті доброзичливі пані ходили в її почті. Богиня наближалася дощачи квітами в усі боки та різноманітними видами приємних пахощів. Вона, яка любила бувати на грудях Хімавану, йшла в цьому образі до її великого володаря. Красуня Ума, з усміхненими устами і бажаючи пожартувати, прикрила ззаду своїми красивими руками, очі Магадеві. Тільки-но очі Магадеви були закриті таким чином, всі світи потемніли і життя здавалося вимерло скрізь у Всесвіті. Обряди Хома припинилися. Всесвіт став також раптом позбавлений священного вшат. Всі живі істоти спохмурніли і наповнилися страхом. Дійсно, коли очі Володаря всіх істот були закриті так, всесвіт, здавалося, став темним. Незабаром однак, той покрив темряві зник. Потужний і полум'яний племінь вогняний виходив із чола Магадеви. Третє око, що нагадує друге сонце, з'явилося на ньому. Це око почало палати мов вогонь кінця юги і почало спалювати ту гору. Велеока дочка Хімавану, бачачи, що сталося, схилила голову перед Магадевою, наділеного тим третім оком, що нагадувало палаючий вогонь. Вона стояла спрямувавши погляд на свого пана. Коли були спалені гірські ліси з кожної сторони їх та інші дерева з прямими стовбурами, і їхні чудові підніжжя, і різноманітні відмінні лікарські трави, стада оленів та інших тварин, наповнені страхом, прийшли вельми швидко до місця, де сидів Хара, шукаючи його захисту. З тими істотами, що майже заповнили його, той відріг великого бога спалахнув якоюсь своєрідною красою. Між тим, той вогонь, розростаючись безмежно, злетів до самого неба і наділений пишнотою і нестійкістю блискавок, та виглядаючи мов дюжина сонеч за потугою та саявом, охопив усі сторони, наче всенищівний вогонь кінця юги. В мить, гори Хімавану були поглинені, з їх мінералами, вершинами і палаючими травами. Бачачи Хімаван поглинений і спалений, дочка того царя гір попросила захисту у великого божества і стала перед ним склавши руки на знак шанування. Тоді Шарва, бачачи Уму охоплену зростанням жіночної м'якості і зрозумівши, що вона не хотіла би бачити її батька Хімаван зведеним до того плачевного стану, кинув милостивий погляд на гору. В одну мить весь Хімаван був відновлений у своєму колишньому стані і став приємним для погляду, як ніколи. Дійсно, гора набула веселого вигляду. Всі її дерева прикрасилися квітами. Бачачи Хімаван в його природному стані, богиня Ума, вільна від усякої провини, звернулася до її володаря, того повелителя всіх істот, божественного Магешвари, з такими словами.

У ма р е к л а :

О святий, о повелителю всіх істот, о Боже озброєний тризубцем, о ти, високий обітницями, великі сумніви сповнили мій розум. Тобі слід розвіяти сумнів мій. Для чого це третє око з'явилося на чолі твоєму? Чому також була поглинута гора з деревами й усе, що було на ній? Чому також, о славетне божество, ти відновив гору в колишньому стані? Дійсно, спаливши її один раз, чому ж ти знову змусив її вкритися деревами?

Ма г е ш в а р а с к а з а в :

О бездоганна богине, через те що прикрила мені очі невічливим вчинком, всесвіт став у мить позбавленим світла. Коли всесвіт став тьмяніти, отже, й усе стало темним, о дочко царя гір, то я створив третє око, бажаючи захистити всіх істот. Потужна сила того ока роздрібнола і поглинула цю гору. Проте, для твого задоволення, о богине, я знову зробив Хімаван таким, яким він був до ушкодження.

У ма с п и т а л а :

О святий, чому ті обличчя твої, що дивляться на схід, північ і захід, такі гарні і приємні погляду, наче сам місяць? І чому те лице твоє, що дивиться на південь, таке жахливе? Чому твоє заплутане волосся рудого відтінку і таке настобурчене? Чому горло твоє сине наче пір'я павича? Чому, о славетне божество, Пінака завжди у твоїй руці? Чому ти завжди тримаєшся брахмачарьї, зі скуйовдженим волоссям? О володарю,

годиться тобі пояснити все це мені. Я твоя дружина, яка прагне слідувати тим же обов'язкам, із тобою. Крім того, я твій відданий шанувальник, о боже, що має бика своїм знаком!

Н а р а д а п р о в а д и в :

Так запитаний дочкою царя гір, прославлений володар Пінаки, могутній Магадева, дуже зрадів їй. Великий бог тоді звернувся до неї, кажучи: «О благословенна пані, вислухай мене, як я поясню причини того, чому мій вигляд такий!».

Так вістить розділ сто сороковий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 4 1

Б л а ж е н н и й і с в я т и й с к а з а в :

У минулі часи, благословенна жінка була створена Брахмою, на ім'я Тілоттама, зібрана з зерен краси від кожної гарної речі у всесвіті. Одного разу тая чарівнолиця пані, що не мала рівних у всесвіті за красою, прийшла до мене, о богине, обходячи мене, але насправді спонукувана бажанням спокусити мене. В яку б сторону тая пані з красивими зубами не поверталася, там з'являлося у мене миттєво нове обличчя, бо так прагнув я побачити її. Всім цим обличчям моїм було приємно дивитися. Тож, через бажання бачити її, у мене тепер чотири обличчя, завдяки могутній Йозі. Таким чином я показав мою найвищу силу Йоги, стаючи чотириликим. Тим обличчям моїм, що повернуте на схід, я проявляю владу над всесвітом. Тим обличчям моїм, що повернуте на північ, я бавлюся з тобою, о бездоганна вдачаю! Те обличчя моє, що повернуте на захід, приємне і сприятливе. Ним обдаровую я щастям усіх істот. Те ж обличчя моє, що повернуте на південь — жахливе. Ним я знищую всіх істот. Я живу, як брахмачарин зі сплутаним волоссям на голові, спонукуваний бажанням робити добро всім істотам. Лук Пінака завжди у моїй руці для досягнення цілей божеств. У минулі часи, Індра, бажаючи досягти мого процвітання, жбурнув свою блискавку в мене. Та зброя обпалила моє горло. Тому я став синьовиїм.

У м а с п и т а л а :

Коли, о найперший з усіх істот, так багато прекрасних засобів пересування, наділених надзвичайною красою, чому ж ти вибрав бика своїм верховим?

М а г е ш в а р а в і д п о в і в :

У минулі дні, Прабатько Брахма створив небесну корову Сурабхі, що рясно давала молока. Після її створення виникла від неї велика кількість корів, кожна з яких давала рясно молока, солодкого мов амріта. Якось трохи піни впало з вуст одного з її телят на моє тіло. Я розлютився через це і мій гнів опалив усіх корів, які після цього стали різної масті. Я був тоді умиротворений Володарем усіх світів Брахмою, обізнаному на усіх речах. Саме він дав мені цього бика за верхового, щоб носити мене, і, як знак на мій прапор.

У м а с к а з а л а :

Ти маєш багато осель на небесах, різноманітних видів і сповнених усіма зручностями й розкішшю. Чому, о святий, ти проживаєш у крематорії, кинувши всі ті чудові палаци? Крематорій наповнений волоссям і кістками померлих, кишить грифами й шакалами, та всіяний сотнями похоронних багать. Повне падла і бруду від жиру й крові, з розкиданими нутрощами і кістками усюди, та завжди оголошуване лементами шакалів, це, звичайно, нечисте місце.

М а г е ш в а р а м о в и в :

Я завжди блукаю по всій землі в пошуках священного місця. Я, однак, не бачив місця більш священного, ніж крематорій. Таким чином, з усіх осель, крематорій радує моє серце найбільше, затінений, як зазвичай, гілками баньяна і прикрашений розірваними гірляндами квітів. О солодковсміхнена, безліч примарних істот, які є моїми товаришами, любить перебувати в таких місцях. Я не люблю, о богине, перебувати будь-де без цих примарних істот при мені. Отже, крематорій — священна оселя для мене. Дійсно, о доброзичлива пані, він мені здається самими небесами. Вельми священні і сповнені великої заслуги, крематорії схвалюють багато осіб, що бажають мати святу оселю.

У м а р е к л а :

О святий, о володарю всіх істот, о найперший з усіх хто дотримується обов'язків і релігійних обрядів, у мене є великі сумніви, о володарю Пінаки, о дарувальнику блага. Ці подвижники, о могутній володарю, чинять різноманітні види аскези. У світі видно аскетів, що блукають скрізь у різних подобах і одягнені у різні види одягу. На цих великих зборах ріши, зі мною разом, розвій люб'язно, о підкорювачу всіх ворогів, цей сумнів мій. Якими ознаками Віра чи Обов'язок, кажуть, володіє? Як, власне, людям необізнаним на деталях Віри або Обов'язку вдасться дотримуватися їх? О могутній володарю, о знайомий з Вірою, повідж мені це.

Н а р а д а п р о д о в ж и в :

Коли дочка Хімавану задала це питання, збори мудреців, що були там, вшанували богиню і вклонилися їй зі словами прикрашеними ріксами і з гімнами сповненими глибокого змісту.

М а г е ш в а р а м о в и в :

Утримання від шкоди, правдивість у слові, співчуття до всіх істот, спокій душі і дарування подарунків у міру своїх можливостей, є найперші з обов'язків домогосподаря. Утримання від любові з дружинами інших чоловіків, захист багатства і жінки, що передані для нагляду, небажання привласнити те, що не дано комусь і відмова від меду і м'яса, — це п'ять головних обов'язків. Дійсно, Віра чи Обов'язок має багато гілок, всі з

яких ведуть до щастя. Саме це є обов'язки, яких ці втілені істоти, які вважають обов'язок за найкраще, повинні дотримуватися і практикувати. Саме це є джерелом заслуги.

У м а р е к л а :

О святий, хочу задати тобі ще одне питання, в якому маю великі сумніви. Тобі слід відповісти на нього і розвіяти мої сумніви. Які є, гідні хвали, обов'язки чотирьох різних варн? Які обов'язки належать брахманам? Які кшатріям? Які ознаки тих обов'язків, що належать вайшьям? І, які обов'язки належать шудрам?

С в я т и й м о в и в :

О велеблагословенна пані, питання задане тобою, дуже правильне. Ті особи, які належать до відроджених варн, вважаються вельми благими і є, насправді, богами на землі. Без сумніву, дотримання постів, тобто приборкання почуттів, постійний обов'язок брахмана. Коли брахману вдається належно виконувати всі свої обов'язки, він досягає тотожності з брахмо. Належне дотримання обов'язків брахмачарьї, о богине, є його обряд. Дотримання обітниць і вбрання зі священним шнуром є його інші обов'язки. Саме завдяки цьому він стає по-справжньому відродженим. Він стає брахманом за вшанування своїх наставників та інших старших, як і божеств. Воістину, та релігія, яка має своєю душею вивчення Вед, є джерелом усього благочестя. Саме це релігія, якої тим втіленим істотам, що присвячені благочестю і обов'язку, слід триматися і практикувати.

У м а с к а з а л а :

О святий, мої сумніви не розвіяні. Тобі слід докладно пояснити, які обов'язки у чотирьох відповідних варн людей.

М а г е ш в а р а м о в и в :

Прослуховування таїнств релігії і обов'язку, дотримання обітниць зазначених у Ведах, увага до священного вогню і виконання справ наставника, життя у жебрацтві, завжди маючи священного шнура, постійне читання Вед і суворе дотримання обов'язків брахмачарьї, — входять до обов'язків брахмана. Після закінчення часу навчання, брахман, отримуючи накази свого наставника, повинен покинути оселю його для повернення у будинок свого батька. Після свого повернення він повинен належним чином одружитися на дружині придатній для нього. Інший обов'язок брахмана складається у відмові від їжі приготовленої шудрою. Просування шляхом праведности, завжди дотримуватися посту і практика брахмачарьї, є його інші обов'язки. Домогосподар повинен підтримувати своє домашнє вогнище для щоденних богослужінь. Він повинен вивчати Веди. Він повинен лити жертвні узливання на честь предків та богів. Він повинен тримати свої почуття під належним контролем. Він повинен їсти те, що залишається після служіння богам і гостям, та всіх його утриманців. Він повинен бути стриманий в їжі, правдивий у слові, чистий і зовні, і внутрішньо. Увага до гостей, інший обов'язок домогосподаря, а також підтримання трьох жертвних вогнів. Домогосподар також повинен бути присутнім на звичайних жертвопринесеннях, які називають «ішти», а також повинні віддавати тварин божествам, відповідно до приписів. Дійсно, виконання жертвопринесень є його вищим обов'язком, як і повне утримання від шкоди усім істотам. Ніколи не їсти до обслуговування богів, гостей і утриманців, ще один обов'язок домогосподаря. Їжа, яка залишається після богів, гостей і утриманців називається вігхаса. Домогосподар має їсти вігхасу. Дійсно, їсти після членів своєї сім'ї, включаючи слуг та інших утриманців, вважається особливим обов'язком двічінародженого домогосподаря, добре знайомого з Ведами. Поведінка чоловіка і дружини, у випадку домогосподаря, повинна бути однаковою. Він має щодня робити підношення з квітів та інших речей тим божествам, що головують у домашньому житті. Домогосподар повинен дбати, щоб його будинок кожен день був належно протертий коров'ячим гноєм і водою. Він повинен також дотримуватися постів щодня. Добре очищений і добре витертий, його будинок також слід кожен день обкурювати димом пряженого масла вилитого на священний вогонь на честь богів та пращурів. Саме ці обов'язки належать способу життя домогосподаря, яких дотримується двічінароджений. Ці обов'язки дійсно підтримують світ. Воістину, ті обов'язки, завжди й вічно виходять од тих праведників серед брахманів, які ведуть домашнє життя.

Послухай мене уважно, о богине, бо я тепер повідаю тобі, які обов'язки належать кшатрію і про які ти питала мене. З самого початку було сказано, що обов'язок кшатрія це захист усіх істот. Цар — набувач постійної частки заслуг зароблених його підданими. Таким чином цар стає наділений праведністю. Той правитель людей, який править і захищає своїх підданих праведно, набуває, чеснотою захисту, що він надає іншим, багато світів блаженства у світі прийдешньому. Інші обов'язки особи царського стану складаються зі стриманости й вивчення Вед, лиття узливань на священний вогонь, роздача дарунків, навчання, носіння священного шнура, жертвопринесення, відправа релігійних обрядів, підтримка слуг і членів їх родин, та наполегливість у розпочатих діях. Іншим обов'язком його є вчинення покарання, відповідно до зроблених злочинів. Крім того, його обов'язок здійснювати жертвопринесення та інші релігійні обряди у відповідності з постановами, викладеними у Ведах. Прихильність до практики чесного суду суперечок сторін перед ним, відданість правдивості у слові і втручання для допомоги бідним, є іншими обов'язками виконання яких цар набуває великої слави як тут, так і надалі. Він також повинен віддати своє життя на ратнім полі, проявивши велику доблесть, за корів і брахманів. Такий цар набуває на Небесах таких світів блаженства, які можна отримати лише через Ашвамедху.

Обов'язки ж вайшья завжди складаються з піклування про худобу та сільське господарство, узливань на священний вогонь, роздачі дарунків і навчання. Торгівля, просування шляхом праведности, гостинність,

миролюбність, стриманість, шана брахманам і відмова від речей на користь брахманів, є іншими вічними обов'язками вайш'ї. Вайш'я, зайнятий торгівлею і, який ходить шляхом праведности, ніколи не повинен продавати сезаму, пахошів, соків або рідких речовин. Він повинен виконувати обов'язки гостинности стосовно всіх. Він вільний слідувати релігії, багатству і задоволенням по своїм коштам і так, як це розумно для нього.

Служіння трьом відродженим кастам становить високий обов'язок шудри. Той шудра, який правдоустий і підкорив свої почуття, вважається, придбав заслуги покаяння. Воістину, шудра, який прийняв гостя, виконавши обов'язки гостинности до нього, вважається, придбав заслугу високої покути. Той розумний шудра, чия поведінка праведна, котрий вклоняється божествам і брахманам, наділяється бажаною нагородою праведности. О прекрасна пані, отже, я повідав тобі ті обов'язки чотирьох варн. Авжеж, о благословенна пані, я сказав тобі і які їх відповідні обов'язки. Що ще бажаєш почути?

У м а м о в и л а :

Ти прочитав мені відповідні обов'язки чотирьох варн, сприятливі і вигідні для них. Нині ж скажи мені, о святий, які загальні обов'язки всіх варн.

М а г е ш в а р а в и р і к :

Найперший з усіх істот у всесвіті, Творець Брахма, колись бажаючи праведного досягнення, створив брахманів для порятунку всіх світів. Серед усіх створених істот, вони, воістину, боги на землі. Я спочатку скажу тобі ті релігійні діяння, які вони повинні робити, і ту нагороду, яку вони зароблять ними. Та релігія, яка була освячена для брахманів є найпершою з усіх релігій. Заради правди світу, три релігії були створені Самонародженим. Усякий раз, коли світ створено або відтворено, ці релігії створюються Прабатьком. Послухай! Такі ось три вічні релігії. Релігія, запропонована у Ведах є найвищою; та, яку пропонують у смрті наступна у порядку важливості, а третя за важливістю це та, що заснована на практиці тих, хто вважається праведним. Брахмани, сповнені знання, повинні мати три Веди. Той ніколи не повинен вивчати Веди або оповідати писання, хто заробляє цим на життя. Слід присвятити себе трьом відомим справам — роздача дарунків, вивчення Вед і здійснення жертвопринесень. Слід долати також три речі — хіть, гнів і жадобу. Слід бути другом усіх істот. Людина, яка володіє цими якостями, називається брахманом.

Володар всесвіту оголосив ці шість справ для дотримання брахманам. Почуйте ті вічні обов'язки. Здійснення жертвопринесень, виконання обов'язків на жертвах інших, роздача дарунків, прийняття дарунків, навчання і вивчення, є шістьма справами, виконуючи які, брахмани набувають релігійних заслуг. Воістину, щоденне вивчення Вед є обов'язком. Жертвопринесення це інший вічний обов'язок. Роздача дарунків згідно міри спромоги і згідно зі статутом є, в його випадку, вельми схвальне. Спокій розуму є вищим обов'язком, який завжди був серед праведних.

Домогосподарі, чисті розумом, здатні заробити дуже велику заслугу. Авжеж, той, хто очищає свою душу виконанням п'яти жертвопринесень, хто правдоустий, хто вільний від злоби, хто робить подарунки, хто пригощає гостинно і вшановує всіх двічінароджених гостей, хто живе в добре прибраній оселі, хто вільний від гордості, хто завжди щирий у своїх стосунках, хто каже приємні і переконливі слова іншим, хто отримує задоволення служачи гостям та іншим прибулим до його житла, і хто їсть їжу, яка залишається після насичення усіх членів його сім'ї та утриманців, отримує велику заслугу. Та людина, яка пропонує воду своїм гостям для миття рук і ніг, яка надає аргхью для вшанування одержувача, яка належно надає сидіння, ложе, лампи для освітлення темряви та житло для тих, хто приходить у його оселю, вважається найвищим з праведних. Той домогосподар, який піднімається на світанку і полоще рот, вмиває лице, подає їжу своїм гостям, і вшановуючи їх належним чином проводить їх зі своєї оселі, слідує за ними на знак шани деякий час, набуває вічної заслуги. Гостинність до всіх, і прагнення до сукупности трьох, є обов'язками домогосподаря. Обов'язки шудри полягають у прагненні до сукупности трьох. Релігія призначена для домогосподаря, кажуть, має Правритті своєю головною ознакою. Сприятливу і корисну для всіх істот, я викладу тобі її. Домогосподар завжди повинен робити подарунки, по змозі своїй. Він повинен також часто виконувати жертвопринесення опісля, таким же чином. Дійсно, той, хто хоче домогтися свого ж блага, повинен завжди чинити гідні діяння. Домогосподар має придбати багатство праведним шляхом. Багатство отримане таким робом, має бути ретельно розділене на три частки, з дотриманням вимог праведности суджень. Однією з цих часток він повинен виконати всі справи праведности. Іншою, він повинен прагнути задовольнити свій потяг до задоволень. Третю частку він повинен вкласти на збільшення.

Релігія ж Нівритті інша. Вона існує для звільнення від повторного народження розчиненням у брахмо. Я оповім тобі про поведінку, яка складає це. Слухай мене уважно, о богине. Один з обов'язків введений тією релігією, є співчуття до всіх істот. Людина, яка слідує їй, не повинна знаходитися в одному місці більше одного дня. Бажаючи добитися звільнення, послідовники цієї релігії звільняються від пут надії або бажання. У них немає прихильности до житла, камандалу вони носять для зберігання води, одяг, яким покривають свої стегна, чи місця, на якому вони відпочивають, або потрійну палицю, вони несуть у руках, або ліжка на якому вони сплять, чи вогонь якого хочуть, або світлицю, що дім їх. Послідовник цієї релігії налаштовує своє серце на роботу його душі. Його розум присвячений вишньому брахмо. Він наповнений ідеєю досягнення брахмо. Він завжди присвячений Йозі та філософії Санкх'я. Він не бажає іншого прихистку ніж підніжжя дерева. Він живе в порожніх оселях людей. Він спить на берегах річок. Він отримує задоволення залишаючись на таких

берегах. Він звільняється від усякої прихильності й од усяких пут прихильності. Він єднає свою власну душу з Вишньою Душею. Стоячи подібно дереву і утримуючись од усякої їжі, він робить тільки такі дії, які ведуть до Звільнення. Або, він може бродити, присвячений Йозі. Саме такі вічні обов'язки послідовника релігії Ніврітті. Він живе поза своїм родом. Він звільнений од усіх прихильностей. Він ніколи не знаходиться в тому ж місці більше ніж на день. Звільнившись од усіх пут, він блукає світом. Звільнений від усіх зв'язків, він ніколи не спить навіть на тому ж самому березі річки більше ніж один день. Саме такою є релігія особи знайомої зі Звільненням, як оголошено у Ведах. Саме такий праведний шлях, яким ступали праведні. Той, хто слідує цією стежкою, не залишає слідів позаду. Бхікшу або послідовники релігії Звільнення бувають чотирьох видів. Це: кутічаки, вахудаки, ханси і парамаханси. Другий перевершує перший, третій другий, а четвертий третій. Немає нічого вище парамаханси, і не існує нічого, що поступається йому або поруч із ним, чи ж перед ним. Це стан, який позбавляється горя і щастя; що сприятливий і вільний від старості й смерті, та, який не знає змін.

У м а м о в и л а :

Ти повідав релігію домогосподарів, і щодо Звільнення, і те, що засноване на обрядах праведних. Ці шляхи є високими і надзвичайно корисними для світу живих істот. О, обізнаний на кожній релігії, я хочу зараз почути те, чим є висока релігія ріши. Завжди маю прихильність до тих, які живуть ув аскетичних прихистках. Запах, який іде від диму литих жертв з очищеного масла, вилитих на священний вогонь, здається, цілком просочує прихистки і робить їх чудовими. Відзначаючи це, о великий боже, моє серце завжди сповнюється захопленням. О могутнє божество, у мене є сумніви щодо релігії подвижників. Ти знайомий докладно з усіма релігіями. Просвіти мене, о Боже богів, докладно, стосовно цієї теми правдиво, про яку я питаю тебе, о велике божество!

Б л а ж е н н и й і с в я т и й с к а з а в :

Так, я оповім тобі про високу і чудову релігію подвижників. Слідуючи велінням тієї релігії, о щаслива пані, аскети досягають успіху через суворі аскези, які вони практикують. О велеблаженна, почуй, із самого початку, ті обов'язки цих праведних ріши, які знайомі з усіма обов'язками і, які відомі під назвою Пхенапа.

Прабатько Брахма, протягом днів присвячений дотриманню покут, випив нектару у вигляді води. Та вода текла на небесах від великої жертви. Піна тієї води є вельми сприятлива і позаяк Брахма випив її, вона перейняла Його власну вдачу. Ті ріши, які існують на міру тієї піни, таким чином випущену з води, як вказано, називаються пхенапи (*піноїдці*). Саме така поведінка тих чистих душею ріши, о пані, сповнених багатством покаяння! Слухай тепер мене, як я поясню тобі, хто валкхільї є. Валкхільї це аскети, які досягли успіху в їх покаянні. Вони проживають на сонячному диску. Приймаючи спосіб існування якому слідує птахи, ті ріши, обізнані на усіх обов'язках праведности, живуть згідно способу унчха. Їх одяг складається зі шкури оленів або кори дерев. Звільнившись од усіх пар протилежностей, валкхільї, сповнені багатством покаяння, ходять цією стежкою праведности. Розміром вони з великий палець руки. Розподілені на групи, кожна група живе в практиці покладених на неї обов'язків. Вони бажають практикувати лише покаяння. Заслуги, які вони заробляють праведною поведінкою, дуже високі. Вони, вважається, досягли рівності з богами і існують для досягнення цілей богів. Після спалення всіх їхніх гріхів суворими аскезами, вони палають у сьайві, освітлюючи всі сторони світу. Інші, названі чакрачара, наділені очищеною душею і присвячені практиці співчуття. Праведні в поведінці і сповнені великої святости, вони живуть у світі Соми. Отже живучи достатньо близько до світу пітарів, вони відповідно існують п'ючи промені Соми. Є й інші, названі сампракшали, асмкютти і дантолукхали.⁹² Вони живуть поруч з божествами, що п'ють Сому та іншими, які п'ють палаючий вогонь. З їх відданими дружинами, з пристрастями під цілковитим контролем, вони теж харчуються променями Соми. Вони ллють литі жертви очищеного масла на священний вогонь і вшановують предків у належному вигляді. Вони також виконують відомі жертви. Саме такою, кажуть, є їх віра. Віра ріши, о богине, завжди дотримується тими, хто бездомний і хто вільно блукає через усі світи, в тому числі й богів. Є й, знову ж, інші види, про які я повідаю нині. Слухай. Необхідно, щоб вони, які дотримуються різних законів ріши, підпорядковували свої пристрасті і пізнавали Душу. Справді, на мій погляд хіть і гнів мають бути цілком подолані. Зерном (*багатством*) придбаним способом унчха, вони повинні виконувати наступні обов'язки, а саме, узливання на священний вогонь, сидіти нерухомо при участі в чіємусь жертвопринесенні, що називається дхармаратрі, виконання жертвопринесення Соми, придбання особливих знань, виконання жертвних дарунків п'яти видів, щоденне виконання жертв, відданість шануванню предків і божеств, гостинність по відношенню до всіх. Утримання від усіх надмірних страв з коров'ячого молока, прийняття спокою в серці, лежання на голих каменях або землі, відданість Йозі, харчування зеленню й листям дерев, плодами, корінням, повітрям, водою і мохом, є деякими з практик мудреців, якими вони досягають завершення, що належать особам непідвладним мирському. Коли дим припиняє підійматися вгору з будинку, коли жорна перестають молоти, коли домашнє вогнище згасає, коли всі мешканці взяли їх їжу, коли страва вже не переноситься з кімнати в кімнату, коли жебраки перестали ходити вулицями, лише тоді та людина, яка присвячена законам істини і спокою душі, бажаючи мати гостя, але виявивши своє бажання нездійсненним, має їсти те, що залишиться від їжі у хаті. Діючи таким чином, людина практикує закони муні. Не треба бути ні зарозумілим, ні гордим, ні похмурим і незадоволеним. Не слід дивуватися нічому. Дійсно, слід поводитися

однаково по відношенню до друзів і ворогів. Авжеж, той, хто є найпершим з усіх осіб знайомих з обов'язками, повинен також бути доброзичливим по відношенню до всіх істот.

Так вістить розділ сто сорок перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 142

У ма рекла :

Ліс відлюдників знаходиться у чудових місцях, серед джерел і водограїв річок, ув альтанках по сторонах потоків і струмків, на пагорбах і горах, у гаях і лісах, у священні місцях, повних фруктів і коренів. Зосереджені і дотримуючись обітниць та правил, вони живуть у таких місцях. Я бажаю, о Шанкаро, почути священні обряди, яким вони слідуєть. Ці пустельники, о боже всіх богів, є особами, які залежать, для захисту їх тіл, лише від себе самих.⁹³

Магешвара сказав :

Послухай уважно, які обов'язки лісових пустельників. Вислухавши їх раз розумом, о богине, прихили своє серце до праведности. Слухай нині, які дії повинні бути здійснені праведними пустельниками, щоб увінчалися успіхом в дотриманні суворих обітниць і правил, мешканців гаїв та лісів. Виконання омивання тричі на день, шанування предків і божеств, лиття узливання на священний вогонь, виконання тих жертвопринесень і обрядів, які названі «ішти-хома», збирання зерна рису ніварна, споживання фруктів і коріння, і використання олії з інгуди та насіння рицини, є їх обов'язками. Пройшовши через практику Йоги і увінчавшись аскетичним успіхом та звільнившись від хіти та гніву, вони приймають позу, що називається Вірасана. Більше того, вони повинні перебувати в тих місцях, які недоступні для боягузів.⁹⁴ З дотриманням чудових діянь пов'язаних з Йоогою, сидінням влітку між чотирьох вогнів і з сонцем над головою, належно практикуючи те, що називається Мандука Йога, і завжди сидячи у позі, що називається Вірасана, лежачи на голих скелях або землі, ці люди, з серцями прихильними до праведности, мусять піддавати себе холоду, воді та вогню. Вони харчуються водою, або повітрям, або мохом. Вони використовують тільки два каменя для розмелу зерна. Деякі з них використовують лише свої зуби для цієї мети. Вони не тримають якогось посуду для зберігання чогось протягом дня. Деякі з них одягаються у ганчір'я і кору дерев, чи оленячі шкури. Саме таким робом, вони ведуть своє життя, відміряне їм, відповідно до приписів викладених у писаннях. Живучи у гаях та лісах, вони блукають ними, живуть у них, і їх завжди можна знайти в них. Дійсно, ці лісові відлюдники, входячи у гаї та ліси, живуть у їх межах, як учні отримавши наставника живуть разом із ним. Виконання обрядів Хома їх обов'язок, а також дотримання п'яти жертв. Належне дотримання правил про розподіл, стосовно часу, п'ятиразових жертвопринесень, які викладені у Ведах, відданість іншим жертвопринесенням, утворення восьми, дотримання Чатурмасї, виконання Паурнамасї та інших жертвопринесень, і виконання щоденних жертв, входить до обов'язків цих людей, розлучених із дружинами, звільнених од усяких прихильностей і очищених од усякого гріха. Дійсно, вони повинні жити таким чином, навіть у лісі. Жертовний ківш і посудина для води є їх головними багатствами. Вони завжди присвячені трьом вогням. Праведні поведінкою і дотримуючись шляху доброчесности, вони досягають вищої мети. Ці муні, увінчані аскетичним успіхом і постійно присвячені справі Істини, досягають вищої сходинки святого світу Брахми або вічного світу Соми. О щаслива богине, отже, я повідав тобі коротенько обриси тієї релігії, якій слідуєть лісові відлюдники і, яка має багато практики в деталях.

У ма мовила :

О святий, о повелителю усіх істот, о шанований усіма істотами, я хочу почути яка релігія тих муні, що є послідовниками писань про здійснення аскетичного успіху. Повідж її мені. Живучи у гаях і лісах, і вдосконалюючись у писаннях про успіх, деякі серед них живуть і діють, як їм подобається, не будучи обмеженими якоюсь практикою; у інших же дружини. Які, насправді, їх методи були закладені?

Магадева сказав :

О богине, гоління голови і носіння коричневого одягу є свідченням тих пустельників, що блукають вільно, в той час як ознаки тих, що на місці живуть з відданими дружинами, полягає у ночівлі в хаті. Виконання омивання там, раз у день, обов'язок тих класів, під час Хоми з водою і фруктами з нетрів, що належать до одружених відлюдників, як і виконується ріши в цілому. Зосередження, Йога-медитація і дотримання тих благочестивих обов'язків, які були закладені як такі в писаннях і Ведах, є деякими з інших обов'язків, покладеними на них. Всі ці обов'язки також, про які я сказав тобі раніше, які належать відлюдникам, що проживають у лісах, є обов'язками і цих теж. Дійсно, якщо цих обов'язків дотримуються, то ті, що прихильні їм, досягають нагороди подібної до суворих аскез. Ті лісові відлюдники, які ведуть життя у шлюбі, повинні обмежувати задоволення своїх почуттів до цих відданих дружин їхніх. Віддаючись любощам із дружинами лише під час, коли їх період сприятливий, вони відповідають обов'язкам, які були встановлені для них. Релігія, якій ці добродійні люди повинні слідувати є релігією, яка була закладена і якій наслідують ріши. З очима спрямованими на придбання праведности, вони ніколи не повинні переслідувати будь-який інший об'єкт бажання через нестримні почуття примхи. Та людина, яка дарує всім істотам впевненість у цілковитій нешкідливості або неушкодженості, — звільнена, позаяк її душа чиста від плям злоби чи шкоди, і наділена праведністю. Воістину, та людина, яка виказує співчуття усім істотам, яка приймає, як обітницю, поведінку цілковитої щирості по відношенню до всіх істот і, яка єднає себе душею з усіма живими істотами,

сповнюється праведністю. Занурення в усі Веди, і щира поведінка по відношенню до всіх істот, розглядаються, як рівні заслугою; або, можливо, остання трохи відрізняється заслугою від першої. Щирість, було сказано, це Праведність, в той же час нещирість або безчесність є зворотними. Та людина, яка поводить себе зі щирістю, наділяється Праведністю. Людина, яка завжди присвячена щирості поведінки, успішна в досягненні місця проживання серед божеств. Отже, той, хто хоче домогтися заслуги праведности, повинен сповнитися щирості. Володіючи вибачливим характером, і з цілком приборканим гнівом, треба перетворити себе у втілення праведности і стати звільненим од злоби. Така людина, яка присвячена, крім того, виконанню усіх обов'язків релігії, наділяється заслугою праведности. Звільнившись од сонливости і зволання, благочестива людина, яка дотримується шляху праведности, в міру своїх сил, і сповнена чистої поведінки, і, яка поважна роками, вважається рівною самому Брахмі.

У м а р е к л а :

Яким напрямком обов'язків, о боже, ті подвижники, котрі пов'язані з їх відповідним прихистком і сповнені багатством покаяння, наділяються великою пишнотою? Якими справами, знову ж, царі і царевичі, які володіють великим багатством, та інші, які позбавлені багатства, досягають успіху в отриманні високої нагороди? Якими справами, о боже, мешканці лісу досягають успіху в здобутті того місця, вічного, і прикрашені їх небесною сандаловою маззю? О прославлений триокий боже, о руйнівниче потрійного міста, розвій цей сумнів мій, пов'язаний зі сприятливою темою дотримання покаяння, повідавши все докладно.

С л а в е т н и й б о г с к а з а в :

Ті, хто дотримується обітниць пов'язаних з постами і приборканням своїх почуттів, які утримуються від будь-якої шкоди будь-якій істоті, й, хто практикує правдивість у слові, досягають успіху і підіймаються на Небеса радощів та блаженства, з гандхарвами, як їх товаришами, звільнившись од усякого зла. Праведна душею людина, яка лягає в положення від Мандука-Йоги і, яка правильно і за статутом виконує гідні справи після прийняття дікши, гаразд у блаженстві наступного світу, в товаристві нагів. Та людина, яка живе в товаристві оленів і існує такою травою і плодами, що впали з їхніх вуст, і, яка приймає дікшу та піклується обов'язками визначеними для цього, успішна у досягненні Амараваті (*палац Індри*). Та людина, яка існує зібраним мохом і опалим листям дерев, що вона підіймає, та переносить усі труднощі холоду, — досягає дуже високого місця. Та людина, яка існує чи то повітрям, чи водою, або плодами і коріннями, досягає після життя багатства, яке належить якшам і бавиться у блаженстві в товаристві різноманітних родів апсар. Практикуючи, протягом двох і десяти років, відповідно до обрядів викладених у статутах обітницю пов'язану з витривалістю між п'яти вогнів у літній час, людина стає, у своєму наступному житті, царем. Та людина, яка дотримується обітниць по відношенню до їжі, практикує покаяння протягом двох і дванадцяти років, ретельно утримуючись од усякої забороненої їжі, і приймає у не заборонені години,⁹⁵ протягом часу, стає у своєму наступному житті правителем землі. Тая людина, яка сидить і лежить на голій землі прикрита лише повітрям, як житлом її, дотримується обов'язків визначених для дікши, а потім покидає своє тіло утримуючись від їжі, досягає великого блаженства на небесах. Нагороди того, хто сидить і лежить на голій землі лише небом укритий, речуть, це відмінні візки й ліжка, дорогі палаци сповнені пишноти місяця, о володарко! Та людина, яка тримала піст і дотримувалася різних чудових обітниць, жила залежачи від себе самої, а потім покидає своє тіло утримуючись від їжі, досягає небес і насолоджується усіма їх благами. Та людина, яка проживши у залежності від себе самої, дотримуючись протягом двох і десяти років обов'язків по дікші, й, врешті, покидає своє тіло у великому океані, успішна у досягненні світів Варуни після смерті. Тая людина, яка, живучи власними зусиллями і дотримується обов'язків що кріпляться до дікши протягом двох і десяти років, і пронизує власні ноги гострим каменем, досягає блаженства світу, що належить гухьякам. Той, хто росте над собою сам, хто звільняється від впливу всіх пар протилежностей (*наприклад, тепло і холод, радість і печаль, і т.д.*), хто вільний од усіляких прихильностей, і хто розумом дотримується, протягом двох і десяти років, такої поведінки після дікши, досягає небес і насолоджується усіляким щастям з божествами, як його товаришами. Той, хто живе залежачи лише від себе самого і дотримується, протягом двох і десяти років, обов'язків прив'язаних до дікши і, врешті, покидає своє тіло на вогнищі, як жертва божествам, досягає світів Брахми і високошанований там. Тая двічінароджена людина, о богине, яка належно проходить дікшу, тримає свої почуття у покорі, а також розміщує Себе у Самозвільненні від почуття меум, бажає домогтися праведности і виходить із оболонки свого тіла, після належного дотримання обов'язків дікши протягом двох і десяти років, та після розміщення його священного вогню на дереві, і йде шляхом, який належить героям, і підкоряється, коли необхідність підкоритися приходить (*помирає*), як герої, і завжди поводить себе подібно героями, звичайно, досягає кінця призначеного для героїв.⁹⁶ Така людина відправляється до вічного світу Шакри, де вона отримує плід усіх її бажань і де вона бавиться радісно, прикрашена плетеницями з небесних квітів і небесними пахощами. Дійсно, та праведна душею людина щасливо живе на небесах, у товаристві з божествами.

Герой, що дотримується практики героїв і присвячений тій Йозі, що належить героям, живе у поведженні Доброзвичайності, відрікшись від усього, піддаючись дікші і приборкуючи свої почуття, та дотримуючись чистоти тіла і розуму, упевнений, досягає того шляху, який призначено героям. Його — вічні світи блаженства. Їздячи на колісниці, яка рухається по волі візника, він мандрує через усі ті блаженні світи, як йому заманеться. Дійсно, живучи у світі Шакри, тая благословенна людина завжди тішиться радістю, звільнившись од усякого лиха.

Розділ 143

У м а м о в и л а :

О святий, о, ти, що вирвав очі Бхаги й зуби Пушана, о руйнівниче жертви Дакши, о триоке божество, у мене є великі сумніви. У минулі часи, Самонароджений створив чотири варни. Через зло і внаслідок яких дій тіло вайш'ї стає шудрою? Через які дії тіло кшатрія стає вайш'єю, а відроджена людина (*брахман*) стає кшатрієм? Яким засобом можна такому виродженню варн запобігти? Завдяки яким діям брахман народжується у наступному житті в стані шудри? Через які дії, о могутнє божество, кшатрій також спускається до стану шудри? О безгрішний, о володарю всіх створених істот, розвій ти, о славетний, цей сумнів мій. Як, знову ж, можуть три інші варни природно досягти успіху в отриманні брахманічного статусу?

С л а в е т н и й м о в и в :

Стану брахмана, о богине, надзвичайно важко досягти. О благословенна пані, людина стає брахманом через первотворення або народження. Опісля, таким же чином, кшатрій, вайш'я і шудра, всі стали такими через первотворення. Саме така моя думка. Той, однак, що народжується брахманом, відпадає від свого стану через свої власні зlodіяння. Таким чином, брахман, після того, як досяг найпершого статусу, повинен завжди підтверджувати його своїми діями. Якщо людина, кшатрій або вайш'я, живе тими обов'язками, які покладені на брахмана, за звичаєм брахмана, вона стає у наступному житті брахманом. Той же брахман, який відкидає обов'язки свої для слідування тим, призначеним для кшатрія, вважається таким, що відпав од стану брахмана і став кшатрієм. Той нерозумний брахман, який, спонукуваний жадібністю і дурістю, слідує практиці призначеній вайш'ям, забувши про свій статус брахмана, якого надзвичайно важко досягти, вважається — став вайш'єю. Так само той, хто за народженням вайш'я, може, слідуючи практиці шудри, стати шудрою. Дійсно, брахман, віддалившись од обов'язків свого стану, може спуститися навіть до статусу шудри. Такий брахман, відпадаючи від варни свого народження і вигнаний з неї, не досягнувши світу Брахми, який є його метою, якщо він не належним чином править свої обов'язки, занурюється в пекло і у своєму наступному народженні народиться шудрою. Велеблагословенний кшатрій або вайш'я, що відмовляється від практики узгодженої з його обов'язками, встановленими для його варни, а слідує практиці визначеній для шудр, відпадає від своєї варни і стає людиною змішаної касті. Саме такий шлях того брахмана або кшатрія, чи вайш'ї, зануреного у стан шудри. Та людина, яка досягла ясності бачення через практику обов'язків свого стану, яка наділена знаннями і наукою, яка чиста тілом і розумом, яка добре знайома з кожним обов'язком і присвячена виконанню всіх своїх обов'язків, безперечно насолоджуватиметься плодами праведности. От нині я й повідав тобі, о богине, вимовлене Самонародженим Брахмою, про це питання.

Ті, які праведні й бажають придбання заслуг, завжди дотримуються, з твердістю, розвитку душі. Їжа, яку надають жорстокі та злі особи, гідна осуду. Така ж і їжа, приготовлена для обслуговування великого числа осіб. Таке ж говорять і про їжу, що приготовлена з метою першої шраддхи померлої особи. Такою ж є і їжа заплямована внаслідок звичайних вад, та їжа, яка подається шудрами. Вона ніколи не повинна бути прийнятою брахманом, у будь-який час. Їжу від шудри, о богине, завжди осуджують піднесені божества. Саме це, я гадаю, є підтвердженням, проголошеним вустами Прабатька. Якщо брахман, який розвів священний вогонь і здійснює жертвопринесення, помре з частиною їжі шудри, що залишилася неперетравленою у шлунку, він обов'язково народиться в наступному житті шудрою. Через ці залишки їжі шудри в животі, він відпадає від статусу брахмана. Такий брахман приймає статус шудри. Немає жодних сумнівів в цьому. Цей брахман, у своєму наступному житті наділяється статусом тієї варни, їжею якої він існує у житті або з неперетравленою частиною якої у шлунку він помирає. Людина, яка, досягнувши благословенного статусу брахмана, що так важко придбати, нехтує ним і їсть заборонену їжу, відпадає від її високого статусу. Той же брахман, який п'є хмільне, який стає винним у вбивстві брахмана або посередній у своїй поведінці, чи злодій, або порушує свої обіти, чи стає нечистим, або не звертає уваги на ведичне навчання, чи гріховний, або жадібний, або винний у хитрощах, чи обмані, або не дотримується обітниць, чи ж одружується з шудряною, або підтримує своє існування, потураючи хіті інших людей, чи продає сому, або служить людині статусом нижче нього, відпадає від брахманічного стану. Той брахман, який ганьбить ліжко свого наставника, або плекає злобу до нього, чи отримує задоволення говорячи про нього погано, відпадає від брахманічного стану, навіть якщо він обізнаний на брахмо. Цими добрими справами, знову ж таки, о богине, коли виконанні, шудра стає брахманом, а вайш'я стає кшатрієм. Шудра має виконувати всі обов'язки, встановлені для нього, правильно і за статутом. Він повинен завжди чекати, слухняно і смиренно на осіб з трьох інших варн і слугувати їм з обережністю. Завжди дотримуючись шляху праведности, шудра повинен радісно робити все це. Він повинен шанувати богів та осіб відроджених каст. Він повинен дотримуватися обітниць гостинности для всіх осіб. З приборканими почуттями і стриманий у їжі, він ніколи не повинен приходити до його дружини поза її сприятливим часом. Він повинен завжди споживати після осіб святих і чистих. Що стосується їжі, він повинен їсти те, що залишається після того, як потреби всіх осіб були задоволені. Якщо, дійсно, шудра бажає бути вайш'єю у наступному житті, він повинен також утримуватися від м'яса тварин не вбитих на жертвопринесеннях. Якщо вайш'я хоче бути брахманом у наступному житті, він повинен так само дотримуватись цих обов'язків. Він повинен бути правдивим у слові, вільним від гордості або зарозумілості.

Він повинен піднятися вище всіх пар протилежностей, як то тепло і холод, радість і печаль, тощо. Він повинен бути уважним до обов'язків миру і спокою. Він повинен вшановувати жертвами богів, відвідувати, з відданістю, вивчення і читання Вед, і бути чистими тілом і розумом. Він повинен тримати свої почуття приборканими, шанувати брахманів і піклуватися про благо всіх варн. Ведучи домашнє життя і харчуючись лише двічі на день, у запропоновані години, він повинен задовольняти свій голод лише їжею, що залишається після всіх членів його сім'ї, утриманців і гостей. Він повинен бути стриманим у їжі, й діяти, не будучи під спонукою бажання нагороди. Він має бути вільним від зарозумілості. Повинен вшановувати богів у агніхотрі й лити узливання згідно приписів. Дотримуючись обов'язків гостинності до всіх осіб, він повинен, як вже реклося, споживати їжу, яка залишається після обслуговування всіх інших, для яких вона була приготовлена. Він повинен, за статутом, вклонитися трьом вогням. Такий вайшья, чистий поведінкою, народжується в наступному житті у високім роду кшатрійв.⁹⁷ Якщо вайшья, прийнявши народження кшатрія, проходить через звичайні очисні обряди, то наділяється священним шнуром, а дотриманням обітниць, він у наступному житті заслуговує стану брахмана.

Дійсно, після народження кшатрієм, він повинен робити дарунки, шанувати богів великими жертвами з рясною дакшиною, вивчати Веди і бажаючи досягнення Небес, вклонитися трьох вогням. Він повинен перешкоджати горю, завжди праведно плекати і захищати тих підданих, які надають йому владу. Він повинен бути правдивим і робити всі справедливі справи та шукати задоволення в подібній поведінці. Він повинен призначати справедливе покарання, не відкладаючи в сторону жезла покарання, для добра. Він повинен спонукати людей здійснювати праведні діяння. Керуватися міркуваннями політики, у питанні правління його людьми, й він повинен брати шосту частку врожаю полів. Він ніколи не повинен давати волю статевим втіхам, але жити весело і незалежно, добре обізнаним з наукою Багатства чи Прибутку. Праведний душею, він повинен приходити до своєї дружини в належний їй час. Він повинен завжди дотримуватися постів, берегти свою душу приборканою, присвячувати себе вивченню Вед і бути чистим тілом та розумом. Він повинен спати на траві куша, розстеленій біля його вогню, у світлиці. Він має слідувати сукупності Трьох: Праведності, Багатству і Насолоді, й бути завжди веселим. Шудрам, що бажають їжі, він завжди повинен відповідати, що вона готова. Він ніколи не повинен прагнути будь-якої речі з міркувань вигоди або задоволення. Він повинен вклонитися богам, предкам і гостям. У своєму власному будинку він повинен жити життям жєбрака. Він повинен належно вшановувати богів у своїй Агніхотрі, вранці, опівдні та ввечері, щодня, литтям узливань, згідно приписів. Повернувшись обличчям до ворога, він повинен загинути у бою, захищаючи корів і брахманів. Або він може увійти в потрійний вогонь, освячений мантрами і покинути своє тіло. Слідує такій поведінці, він народжується надалі брахманом. Наділений знаннями і наукою, очищений од усіх марнот і добре знайомий з Ведами, благочестивий кшатрій, власними справами стає брахманом. Саме за допомогою цих дій, о богине, та людина, яка походить з нижчого стану, а саме, шудра, може стати брахманом очищеним од усіх вад і сповненим ведичних знань.

Той же брахман, коли він стає негідний поведінкою і не вбачає жодних відмінностей у стравах, відпадає від брахманічного статусу і стає шудрою. Ба, навіть шудра, о богине, який очистив свою душу і чистий діяннями, який приборкав усі почуття, заслуговує очікувати й бути обслугований з повагою, як брахман. Це було сказано самим Самонародженим Брахлою. Коли блага вдача і благі діяння помітні навіть у шудри, він повинен, на мою думку, перевершувати і осіб з трьох відроджених станів. Ні народження, ні очисні обряди, ні навчання, ні потомство, не може розглядатися в якості підстави для наділення когось статусом двічінародженого.

Істинно, поведінка є єдиною основою. Всі брахмани в цьому світі — брахмани завдяки поведінці. Шудра, якщо він прихильний гарній поведінці, вважається, що володіє статусом брахмана. Статус брахмана, о щаслива пані, однаковий, де б він не існував. Саме така моя думка. Той дійсно є брахманом, у кого статус брахмана існує, — те становище, яке позбавлене якостей і, яке незаплямоване, додано до нього. Благо дароване Брахлою під час створення всіх живих істот, сказано ним, що розподіл людських істот у чотири варни залежно від народження є лише з метою групування.

Брахман — велике поле в цьому світі, — поле з ногами, що рухається з місця на місце. Той, хто садить насіння в це поле, о прекрасна пані, пожинає врожай у наступному світі. Той брахман, хто бажає досягти свого ж блага, повинен завжди жити залишками їжі, яка може бути в хаті після вдоволення потреб усіх інших. Він повинен завжди дотримуватися шляху праведності. Авжеж, він повинен іти шляхом брахло. Він повинен жити займаючись вивченням самхіт і живучи у будинку, виконувати всі обов'язки домогосподаря. Він завжди повинен бути присвячений вивченню Вед, але ніколи не повинен отримувати кошти до існування від такого вивчення. Той брахман, який завжди поводить так, дотримуючись шляху праведності, вшановуючи свій священний вогонь, і займаючись вивченням Вед, вважається за брахло. Статус брахмана, раз отриманий, слід завжди захищати обережно, о солодкоусміхнена, уникаючи плямування зв'язком з особами, народженими в нижній варні, і, утримуючись від прийняття дарунків.

Отже, я повідав тобі таїнство, яким робом шудра може стати брахманом і те, через що брахман відпадає від свого чистого стану і стає шудрою.

Так вістить розділ сто сорок третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

У ма спитала :

О святий, о Володарю всіх істот, о шанований однаково дайтьями і асурами, повідж мені, які обов'язки і помилки людей. Справді, о могутній, розвій мої сумніви. Це цими трьома, а саме, думкою, словом і ділом, ті люди пов'язуються путами. Саме цими трьома, вони й звільняються від тих пут. Яким поведінням, о боже, — дійсно, якими діяннями, — якою поведінкою, якостями і словами, люди успішні у досягненні небес?

Бог богів відповів :

О богине, ти добре знайома з істинною важливих обов'язків. Ти незмінно присвячена праведності й стриманості. Питання твоє до мене несе благо всім істотам. Воно підвищує розум усіх людей. Тож, вислухай відповідь. Ті особи, які присвячені релігії Істини, праведні і позбавлені ознак кількох способів життя, і, що насолоджуються багатством заробленим праведно, досягають небес. Ті люди, які звільняються від усіх сумнівів, які володіють усвіданням, і прозирають усі речі, ніколи не прикуті чи до чесноти, чи до гріха. Ті люди, які звільняються від усіх прив'язаностей, ніколи не можуть бути пов'язані ланцюгами дій. Ті, які ніколи не завдають шкоди іншим думкою, словом, чи ділом і, які ніколи не прихиляються ні до чого, ніколи не можуть бути пов'язані діяннями. Ті, які утримуються від забирання життя будь-якої істоти, які благочестиві поведінкою, які мають співчуття, які бачать друзів і ворогів ув однаковому світлі й самоприборкані, ніколи не можуть бути пов'язані діяннями. Ті люди, які наділені співчуттям до всіх істот, які сповнюють довірою всіх живих істот і відкинули були злобу в їх поведінці, досягають небес. Ті люди, які не мають ніякого бажання привласнити те, що належить іншим, тримаються осторонь од відданих дружин інших і, які користуються тільки таким багатством, заробленим праведними засобами, досягають небес. Ті люди, які поводяться із дружинами інших людей, як зі своїми матерями, сестрами та дочками, досягають небес. Ті люди, які утримуються від присвоєння того, що належить іншим, які чудово задовольняються тим, чим володіють і, які живуть у залежності від їх власної долі, досягають небес. Ті люди, які у своїй поведінці, відстороняються від зв'язку з чужими подружжями, які є володарями своїх почуттів і, які присвячені праведній поведінці, досягають небес. Саме такий шлях, створений богами, якому праведники мають слідувати. Цим шляхом, вільним від пристрасті і відрази, належить праведним слідувати. Ті люди, які віддані своїм власним подружжям і, які приходять до них тільки в належний час, і, які відвертають себе від любовних утіх, досягають небес. Поведінці, відзначеній благодійністю і покаєнням, і охарактеризованій праведністю вчинків, чистотою тіла і серця, повинні слідувати мудрі, бо шукають збільшення їхніх заслуг, або для заробітку засобів для існування. Ті, які бажають піднятися на небеса, повинні слідувати цьому шляху, а не якомусь іншому.

У ма спитала :

Скажи мені, о славетний боже, о безгрішний володарю всіх істот, якими є ті слова, що прив'язують людину і, які ті слова, що вимовляючи можна звільнитися від своїх пут?

Магешвара відповів :

Ті люди, які ніколи не брешуть — ні собі, ні іншим, чи то в жарт чи для сміху, досягають Небес. Хто ніколи не бреше для заробітку або для отримання заслуги, чи з простої примхи, досягає Небес. Хто вимовляє слова приємні, солодкі і бездоганні, і вітає всіх кого зустрічають, із щирістю, досягає Небес. Хто ніколи не вимовляє слів жорстких, гірких і різких, і хто вільний від омани та усякого зла, досягає Небес. Ті люди, які ніколи не вимовляють слів, повних обману або, що спричиняють порушення взаєморозуміння між друзями і, які завжди говорять правду та сприяють хорошим почуттям, досягають Небес. Ті люди, які ухиляються від різких виступів і утримуються від сварок з іншими, які є неупередженими в їх поведінці до всіх істот і, які упокорили свої душі, досягають Небес.

Ті, які утримуються від злих промов або гріховних розмов, які уникають неприємної мови і вимовляють лише сприятливі і приємні слова, досягають Небес. Ті, які ніколи не промовляють під гнівом такі слова, що ранять серця інших людей і, які навіть тоді коли під впливом гніву говорять примирливі і приємні слова, досягають Небес. Закону, о богине, що стосується промови, необхідно завжди дотримуватися людям. Це сприятливо і сповнено істини. Мудрі завжди повинні уникати неправди.

У ма спитала :

Скажи мені, о Боже богів, о володарю Пінаки, о велеблагословенний, які ті розумові дії чи думки, якими людина може бути оплутана?

Магешвара відповів :

Сповнена заслуги, що зростає від розумових діянь, о богине, людина піднімається на Небеса. Послухай, о щаслива, як я оповім тобі про подібні діяння. Послухай також, о солодкоусміхнена, як розум хворобливої вдачі стає прикутим до хворобливих же або злих думок. Ті люди, які не прагнуть, навіть подумки, взяти те, що належить іншим, навіть коли вони бачать, що лежить воно покинуте серед лісу, досягають Небес. Ті люди, які не дбають про привласнення того, що належить іншим, навіть коли вони бачать, що лежить воно в хижі або поселенні безлюдному, зійдуть на Небеса. Ті люди, які не прагнуть, навіть подумки, спілкуватися з відданим подружжям інших, навіть коли вони зустрінуть їх у безлюдних місцях і під впливом бажання, дістануться Небес. Ті люди, які при зустрічі з друзями чи ворогами поводяться однаково доброзичливо до всіх, досягнуть Небес. Ті люди, які володіють знаннями і співчуттям, чисті тілом і розумом, тверді у своїй прихильності істині, та, які задовольняються тим, що належить їм, досягають Небес. Ті люди, які не несуть ворожість будь-

якій істоті, що не потребують праці для їх існування, які мають дружні серця до всіх істот, які розраджують і співчують усім, успішні у досягненні Небес. Ті люди, які наділені вірою, співчуттям, які є святими, що шукають товариства святих і, які знайомі з відмінностями між правильним і неправильним, досягають Небес. Ті люди, о богине, які знайомі з наслідками добрих і поганих справ, досягають Небес. Ті люди, які прості в усіх відношеннях, які наділені всіма бажаними чеснотами, які присвячені божествам і брахманам, та, які наділені наполегливістю у чиненні добрих справ, досягають Небес. Всі ці люди, о богине, досягають Небес через наслідки своїх гідних учинків. Що ще бажаєш почути?

У м а с п и т а л а :

Маю великі сумніви, о Магешваро, по темі пов'язаній з людськими істотами. Тобі слід пояснити це мені докладно. Якими діями людина, о могутній боже, досягає довгого життя? Якими покаєннями також досягають довгого життя? Якими діяннями людина стає недовговічною на землі? О цілковито бездоганний, тобі слід повідати мені, які наслідки діянь стосовно дарування, довгого або короткого життя діяча. Деякі, бачимо, володіють великою удачею, а деякі важким нещастям. Деякі з них шляхетного походження, а інші ні. Деякі з них такі відрозливі рисами, як ніби зроблені з дерева, в той час як інші мають дуже приємні риси навіть на перший погляд. Деякі здаються позбавленими мудрости, а інші сповнені нею. Деякі, знову ж таки бачимо, наділені високим розумом і глуздом, освічені знаннями і науками. Деякі терплять невеликий біль, а інші стикаються з тяжким лихом. Саме такі різноманітні види бачимо у людей. Належить тобі, о славетний, оповісти мені причину всього цього.

Б о г б о г і в в і д п о в і в :

Воістину, о богине, я повідаю тобі про прояви плодів діянь. Це правилами цих проявів усі людські істоти в цьому світі користуються або терплять наслідки своїх дій.

Та людина, яка допускає жорстоку вдачу аби відібрати життя інших істот; яка озброюється міцними палицями для заподіяння шкоди іншим істотам; яку бачимо з піднятою зброєю; яка вбиває живі істоти; яка позбавлена співчуття; яка завжди викликає тривогу у живих істот; яка відмовляється надати захист навіть хробакам і мурахам; яка наділена жорстокістю, — тая, що є такою, о богине, тоне у Пеклі. Той же, хто наділений протилежною вдачею і хто праведний діяннями, народжується як гарна людина. Людина, наділена жорстокістю, йде у Пекло, в той час як той, хто наділений співчуттям підноситься на Небеса. Людина, яка йде у Пекло, терпітиме болісні страждання. Той же, хто, потонувши у Пеклі, піднімається звідти, народитися як людина, наділена коротким життям. Тая людина, яка прилюбилася до мордування та шкоди, о богине, через її гріховні вчинки, підлягає знищенню. Така людина стає неприємною для всіх істот і наділена коротким життям. Тая людина, яка належить до так званої Білої групи; яка утримується від убивства живих істот; і, яка відкинула всю зброю; яка ніколи не завдає жодної шкоди будь-якому тілу; яка ніколи не ранив жодну істоту; яка ніколи не примушує нікого до вбивства істот для неї; яка ніколи не вбиває або не б'є, навіть при ударі або спробі вбити її; яка ніколи не спонукає чи не схвалює дії вбивства; яка наділена співчуттям до всіх істот; яка поводить з іншими, як із самим собою, — така непересічна людина, о богине, досягає статусу божества. Наповнена радістю, така людина користується різноманітними видами розкішних речей. Якщо така людина колись народжується у світі людей, вона наділяється довголіттям і користується великим щастям. Саме такий шлях праведних поведінкою та справами, і, які наділені довголіттям, і, які характеризуються утриманням од убивства живих істот так, як було зазначено самим Самонародженим Брахмою.

Так вістить розділ сто сорок четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 4 5

У м а з а п и т а л а :

Який характер, яка поведінка, які дії, і які подарунки, робить людина успішна у досягненні Небес?

М а г е ш в а р а в і д п о в і в :

Той, хто наділений щедрим характером; хто шанує брахманів і ставиться до них із гостинністю; хто робить подарунки їжі, напоїв, одягу та інших предметів насолоди знедоленим, сліпим і сумним; хто дарує будинки; будує зали для громадського використання; рие колодязі, будує місця звідки чиста і прохолодна вода розподіляється у спекотні місяці для спраглих мандрівників; викопує ставки; робить оздоблення для безкоштовної роздачі дарунків щодня; дає всім тим, хто шукає, чого кожен воліє; хто робить подарунки сидінь, лож і візків, багатства, коштовностей, дорогоцінного каміння, хат, усіх видів зерна, корів, полів і жінок, — воістину, той, хто завжди робить ці подарунки зі щирим серцем, стає, о богине, мешканцем Небес. Він живе там протягом тривалого часу, насолоджуючись різноманітними видами вищих речей. Проводячи свій час щасливо в товаристві апсар, він бавиться у лісі Нандана та інших чудових світах. Після ж вичерпання його заслуг, він падає з небес і народжується у стані людини, в сім'ї, о богине, яка володіє багатством у достатку і, яка має великі володіння кожної речі для задоволення. В тому житті він наділений усіма предметами для задоволення своїх бажань та схильностей. Дійсно, володіючи такими речами, він сповнений багатства і має добре заповнену скарбницю. Самонароджений Браhma сам заявив, у дні стародавні, що це саме такі особи, о богине, що стають вельми благословенними і сповнені щедрою вдачею та приємними рисами. Є й інші, о богине, які не в змозі робити подарунки. Нерозумні, вони не можуть робити дарунки, навіть коли просять брахмани, хоч і мають досить багатства. Бачачи безпомічних, сліпих, злидених і жебраків, і навіть

гостей, що прибули до їх осель, ті особи, завжди сповнені бажання задовольнити смаки, відвернуться, навіть якщо явно попросили їх. Вони ніколи не роблять подарунків багатства або одягу, чи наїдків; ні золота, ні корів, або будь-яких страв. Ті люди, які не схильні полегшити страждання інших, повні жадоби, у яких немає віри у священні писання і, які ніколи не роблять подарунки, — воістину, вони нерозумні, о богине, і потонуть у Пеклі. З плином часу, коли їхні страждання в пеклі дійдуть кінця, вони народяться у стані людини, в сім'ях, які цілком позбавлені багатства. Завжди страждаючи від голоду і спраги, виключені з усіх пристойних товариств, постійно без надії насолодитися гарними речами, вони ведуть життя у великому убозстві. Народжені у сім'ях нужденних, ці люди ніколи не насолодяться благами світу. Безперечно, о богине, саме через свої дії, ті люди стають нещасними й бідними. Є й інші, повні зарозумілості й пиhi, викликані багатством. Ті нещасні негідники ніколи не пропонують сидіння тим що потребують цього. Нерозумні, вони не уступають шляху тим хто заслуговує такої шани. Вони не дають воду для миття ніг особам яким слід її дати. Дійсно, вони не вшановують, згідно статуту, даруванням аргхї таких людей, які заслуговують такого шанування. Вони не пропонують воду для миття вуст тим хто заслуговує такої шани. Вони не пригощають навіть своїх наставників, коли останні приходять у їх хати, за порядком, яким наставників треба шанувати. Живучи у жадобі й зарозумілості, вони відмовляються пригощати їх батьків і старих, з любов'ю і ніжністю, навіть ображають тих, які заслуговують шани і доводять свою перевагу над ними, не проявляючи поваги і смиренності. Такі люди, о богине, тонуть у Пеклі. Коли їх страждання закінчуються після довгих років, вони піднімаються з Пекла і народжуються в стані людини, в низьких і злидених родин. Еге ж, ті, які принижують своїх наставників і старших, приймуть народження в таких кастах, як швапака і пуккаша, надзвичайно бридкі й позбавлені глузду.

Той, хто не зарозумілий чи сповнений гордості; хто є шанувальником богів і брахманів; хто користується повагою у світі; хто вклоняється кожному гідному поваги; хто вимовляє приємні і добрі слова; хто корисний усім варнам; хто завжди присвячений благу всіх істот; хто не відчуває відрази ні до кого; хто приємний у слові; хто і є мовцем приємних та заспокійливих слів; хто поступається шляхом гідним особам; хто шанує своїх наставників у порядку, в якому наставники заслуговують того поклоніння; хто вітає всіх істот з належною ввічливістю; хто не відчуває злоти до будь-якої живої істоти, шанує літніх людей і гостей такими почестями, на які вони заслуговують; хто завжди прагне забезпечити багатьох гостей, щонайліпше; і хто вклоняється усім, хто вшанує його будинок своєю присутністю, успішний, о богине, у досягненні Небес. Після вичерпання його заслуги, він народжується в стані людини, у високій і поважній родині. У тому житті він володіє всіма предметами задоволення в достатку і дорогоцінними каменями та коштовностями, й усякого виду багатством у достатку. Він дає гідним особам те, чого вони заслуговують. Він присвячений дотриманню усіх обов'язків і усім справам праведності. Шанований усіма істотами і, отримуючи їх шанування, він отримує плоди своїх власних дій. Саме така особа набуває високого походження і народження в цьому світі. Те, що я повідав тобі, було сказано Влаштувачем (*Брахма*) у минулі часи. Та людина, жорстка в поведінці, яка викликає жах у всіх істот, яка ранив інших істот руками чи ногами, чи мотузками або палицями, чи кийком або грудкою твердої глини, або іншими засобами для шкоди й болю, о прекрасна пані, яка практикує різні види обману для вбивства живих істот або неприємностей їм; яка переслідує тварин у погоні і змушує їх тремтіти від страху, — воістину, та людина, яка поводить так, порине у Пекло. Якщо з плином часу вона народжується в стані людини, то змушена народитися в низьких і нещасних племенах або сім'ї, що страждає від усіляких перешкод з усіх боків. Вона стає об'єктом відрази всього світу. Бідна серед людей, вона стає такою внаслідок її власних дій.

Інший, співчутливий, дивиться на всіх істот. Наділений же дружнім зором, поводячись по відношенню до всіх істот ніби до свого батька, позбавлений усіх ворожих почуттів, з усіма своїми пристрастями під повним приборканням, він ніколи не дратує будь-яку істоту і ніколи не вселяє їм страх чи руками, чи ногами, які він завжди стримує. Він надихає довірою всіх істот. Він ніколи не зачіпає будь-якої істоти, чи то мотузками чи то палицями, чи то камінням, або твердою грудкою землі, чи будь-якою зброєю. Його справи ніколи не бувають люті або жорстокі й він повний доброти. Той, хто наділений таким ставленням і поведінкою, безумовно, зійде на Небеса. Там він живе наче бог, в небесному палаці повному усіх зручностей. Якщо після вичерпання його заслуги, він народжується у стані людини, то народиться як людина, яка не має боротися з якимись труднощами або зіткнутися з якимось страхом. Дійсно, він насолоджуватиметься великим щастям. Повний блаженства, без обов'язкової тривоги про працю для його існування, він живе вільний од усякого занепокоєння. Саме такий, о богине, шлях праведних. У ньому немає ніяких перешкод і поразок.

У м а р е к л а :

У світі бачимо деяких людей обізнаними на висновках шляхів і припущеннях, що ведуть до них. Справді, вони сповнені науки і знання, мають велике потомство, вчені й мудрі. Інші ж, о Боже, позбавлені мудрості, науки і знання, і характеризується дурістю. Якими особливими справами людина стає мудрою? Якими діями, знову ж таки, можна стати трохи мудрішим і без викривленого бачення? Розвій ці сумніви мої, о найперший з усіх істот знайомих з обов'язками. Інші ж є, о Боже, сліпі з народження. Деякі ж, хворі, стражденні та безсилі. Повідж, о Боже, мені причину цього.

М а г е ш в а р а с к а з а в :

Ті люди, які завжди запитують про те, що у їх інтересах і, що на їх користь у брахманів обізнаних на Ведах, увінчаних успіхом і знайомих з усіма обов'язками, та які уникають усіх злих справ і роблять тільки гарні вчинки, досягають Небес після відходу з цього світу і насолоджуються великим щастям, якщо вони живуть тут. Дійсно, після виснаження їх заслуги, коли вони приймають народження в стані людини, вони народжуються, як люди вельми розумні. Усіляке щастя і сприятливість стає їхніми через розум, з яким вони народилися. Ті дурні люди, які дивляться злісно на віддане подружжя інших людей, прокляті вродженою сліпотою через ту їх гріховність. Ті люди, спонукувані бажанням у їхніх серцях, які дивилися на голих жінок, ті злобливі люди народяться в цьому світі аби провести все своє життя в безперервних хворобах. Ті люди, дурні й злісні, які бавляться коханням з жінками варн відмінних від їхніх власних, — ці немудрі люди повинні народитися в наступному житті особами позбавленими мужности. Ті люди, які приводять до забою тварин та ті, які ганьблять ложе їхніх наставників, і ті, які потурають любошам, народяться в наступному житті людьми без чоловічої сили.

У ма спитала :

Які діяння, о найперший між богів, негідні і, які діяння бездоганні? Які, насправді, ті діяння, виконуючи які людина успішна в досягненні того що є для вашого вищого блага?

Магешвара відповів :

Та людина, яка бажає визначити, що є праведність і, яка бажає придбати видатні чесноти і досягнення, та, яка завжди ставить запитання брахманам з метою з'ясувати шлях, що веде до його вищого блага, успішна у досягненні Небес. Якщо, після вичерпання її заслуги, вона народжується в стані людини, вона наділена розумом, пам'яттю і великою мудрістю. Це, о богине, є поведінкою тих праведників, якій мають слідувати і, що сповнена великої переваги. Тож, я сказав тобі про це, для блага людських істот.

У ма спитала :

Є люди, які ненавидять праведність і малорозумні. Вони ніколи не хочуть підходити до брахманів, обізнаних на Ведах. Є й інші, які дотримуються обітниць і присвячені обов'язку виконання шраддхи. Інші, знову ж таки, позбавлені всіх обітниць. Вони не уважні в дотриманні й подібні ракшасам поведінкою. Серед людей є й ті, які присвячені здійсненню жертвопринесень і деякі, що не виконують хому. Через наслідки яких діянь люди стають володарями такої різної вдачі?

Магешвара відповів :

Через Веди обмеження були призначені всім діям людини. Ті люди, які ведуть себе відповідно до приписів Вед, бачимо у наступному житті присвяченими дотриманню обітів. Проте, ті люди, які натомість, під впливом дурості приймають неправедність своєю, стають позбавленими обітниць, порушують усі обмеження і вважаються брахмаракшасами. Дійсно, ці люди, які не звертають уваги на хому, ніколи не вимовляють «вашат» та інші священні мантри, вважаються найнижчими і наймерзеннішими з людей. Отже, о богине, я пояснив тобі цілий океан обов'язків щодо людських істот, заради руйнування твоїх сумнівів, не опускаючи гріхів в яких вони стають винними.

Так вістить розділ сто сорок п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 146

Нарада мовив :

Сказавши ці слова, могутній Магадева сам побажав слухати, а не говорити, і зважаючи на це, він запитав свою любу дружину, яка сиділа поруч із ним, і вона була цілком схильна чинити за його бажанням.

Магадева мовив :

Ти, о богине, знайома з тим, що є Найвище,⁹⁸ а що ні. Ти знайома з усіма обов'язками, о ти, яка любить жити в оселі подвижників. Ти наділена всякою чеснотою, маєш красні брови та волосся з кінчиками у світлих локонах, о дочко Хімавану, царя гори! Ти вправна у всякій роботі. Ти стримана і дивишся неупереджено на всіх істот. Позбавлена почуття меум, ти присвячена практиці всіх обов'язків. О прекрасна рисами, я хочу спитати тебе про дещо. Я хочу щоб, запитана мною, ти обговорила зі мною цю тему. Савітрі — цнотлива дружина Брахми. Цнотлива Шачі — дружина Індри. Дхумрорна — дружина Маркандейї, а Ріддхі — царя Вайшравани. Варуна має дружину Гаурі, а Сурья має Суварчалу. Рохіні є цнотлива дружина Шашина, а Сваха — Вібхавасу. Кашьяпа має Адіті. Всі вони вважаються чоловіками подібними для них до богів. Ти, о богине, розмовляла з ними усіма кожен день. Саме тому, о знайома з кожним обов'язком, я бажаю тебе запитати про обов'язки жінок, о ти, чії слова завжди правдиві. Я хочу вислухати твої роздуми на цю тему, із самого початку. Ти виконуєш усі обов'язки праведності зі мною. Твоя поведінка подібна моїй і обітниць дотримуєшся таких же, як мої. Твоя могутність і сила дорівнює моїй, і ти чиниш суворі покути. Тема, коли обговорена тобою, сповнюється великої заслуги. Дійсно, цей роздум тоді стане незаперечним у світі. Жінки, винятково, є найвищий захист жінок. О стрункостанна, серед людських істот, тій поведінці, яку ти захочеш покласти, слідуватимуть з покоління в покоління. Половина мого тіла складається з половини твого тіла. Ти завжди зайнята виконанням роботи божеств, і це ти, причина заселення Землі, о благословенна пані, всі вічні обов'язки жінок добре відомі тобі. Ти, отже, повідж мені докладно, що входить до обов'язків твоєї статі.

У ма рекла :

О святий, о володарю усього створеного, о джерело всього, що є минулим, сьогоднішнім і майбутнім, саме через твою прихильність ті слова, які я кажу, зростають у моєму розумі. Всі ті Річки, які є моєї статі,⁹⁹ о Боже богів, наділені водами всіх тіртх, наближаються у твоїй присутності для надання тобі можливості омитися в них. Після обговорення з ними, я повідаю згадану тему належним чином. Та людина, яка, хоча й обізнана, та все ж вільна від зарозумілості, по праву називається Пуруша.¹⁰⁰ Що стосується жінки, о володарю усіх істот, вона слідує за особами своєї статі. Порадившись з найпершими серед річок, вони будуть вшановані мною. Священна Сарасваті, найперша річка з усіх річок. Вона плине у бік океану і справді перша з усіх потоків. Віпаша також тут, і Вітаста, і Чандрабхага, і Іраваді, і Шатадра, і ріка Девіка, і Каушикі, і Гоматі, і ця небесна Ріка, яка має в собі всі священні тіртхи, а саме, богиня Ганга, яка зростаючи на Небесах, спадає на Землю і вважається найпершою з усіх потоків.

Сказавши це, дружина того Бога богів, та найперша з усіх праведниць, посміхаючись, звернулася до всіх цих річок її статі. Дійсно, дружина великого бога, присвячена виконанню всіх обов'язків, запитала тих осіб своєї статі про обов'язки жінок. Воістину, ті, найперші між річок, що мають Гангу за першу, всі знайомі з обов'язками жінок.

У м а с к а з а л а :

«Славний бог поставив питання стосовно обов'язків жінок. Я хочу відповісти Шанкарі після ваших порад. Я не бачу ніяких галузей знань на Землі або на Небесах, яку можливо б було засвоїти якійсь особі без допомоги. О річки, що течуть у бік океану, саме для цього я питаю вашої думки!».

Саме таким чином ті найперші з Рік, всі з яких були сприятливими і найсвятішими, були запитані дружиною Шиви. Тоді небесна Ріка Ганга, котру вшанувала дочка князя гір, натомість, була обрана для відповіді на питання. Справді, вона, солодкоусміхнена, переповнена різноманітними відомостями і добре знайома з обов'язками жінок. Свята богиня, здатна розвіяти весь страх гріха, сповнена смиренням завдяки її розуму, добре знайома з усіма обов'язками і багата на глузд, надзвичайно всеосяжний, солодко посміхаючись, вимовила ці слова: «О богине, ти завжди присвячена належному виконанню всіх обов'язків. Ти високо вшанувала мене таким питанням! О безгрішна, ти шанована усім всесвітом, проте ти питаєш мене, хоч я й ріка. Той хто, хоча й сам спроможний міркувати по темі, ще й запитує іншого, або хто платить ввічливістю іншому, безумовно, заслуговує, я гадаю, вважатися праведною душею. Авжеж, така людина гідна називатися знавцем і мудрецем. Та людина ніколи не потрапляє в немилість, яка запитує таких оповідачів, сповнених знання й науки, і добре знайомих з припущеннями та висновками. Горда ж людина, навіть якщо велерозумна, виголошуючи серед зборів протилежне, тобто, спираючись на власні сили лише і без посилення на поради з іншими, виявляє, що лише вимовляє слова, слабкі по суті. Ти володієш духовним прозрінням. Ти найперша з усіх мешканців на Небесах. Ти приростаєш різноманітними видами відмінних заслуг. Ти, о богине, цілком здатна міркувати про обов'язки жінок!».

В такий спосіб, богиня Ума була уславлена Гангою і вшанована багатьма високими заслугами. Красива богиня, так вшанована, тоді почала тлумачити про всі обов'язки жінок, у повному обсязі.

У м а м о в и л а :

Я, за статутом, міркуватиму на тему обов'язків жінок, наскільки вони мені відомі. Ви всі слухайте уважно! Обов'язки жінок виникають як створені на початку родичами в обрядах весілля. Дійсно, жінка стає, у присутності шлюбного вогню, сподвижником її пана у виконанні всіх праведних справ.¹⁰¹ Сповнена доброї вдачі, наділена солодкомовністю, лагідною поведінкою, приємна рисами і завжди дивлячись на обличчя її чоловіка та отримуючи стільки радості від цього, скільки вона отримує дивлячись на обличчя своєї дитини, — та цнотлива жінка, яка зіставляє її справи з дотриманням приписаних обмежень, сприймається як істинно праведна в її поведінці. Слухаючи, з благоговінням, про обов'язки подружнього життя, викладені у писанні, і виконанням усіх тих сприятливих обов'язків тая жінка вважається праведною, як найперша з усіх об'єктів наслідування — яка дотримується обітниць, тих, яких дотримується її чоловік; яка прикрашена доброзвичайністю; дивиться на її чоловіка, як на бога; яка супроводжує і служить йому ніби він бог; яка віддає свою волю цілком тому її володарю; яка приємна; яка дотримується чудових обітниць; яка наділена гарними особливостями і серце якої повністю віддане її чоловікові так сильно, що вона ніколи навіть не думає про будь-якого іншого мужа, — саме та вважається праведною в поведінці. Та дружина, яка, навіть коли до неї звертається суворо і дивиться сердитими очима її володар, виявляє свою лагідну вдачу до нього, кажуть, дійсно віддана своєму чоловікові. Та, яка не дивиться на Місяць або Сонце, або дерево, що має чоловіче ім'я; яка вшанована її чоловіком; і, яка має гарні чесноти, — вважається вельми праведною. Та жінка, яка ставить до її чоловіка з любов'ю, яку вона виказує до своєї дитини, навіть якщо він (*чоловік*), виявляється поганий або хворий, або слабкий, чи стомлений мандрами, — вважається істинно праведною в її поведінці. Та жінка, яка самоприборкана; яка народила дітей; яка служить її чоловікові з відданістю і всім серцем присвячена йому, — вважається вельми праведною в її поведінці. Та жінка, яка чекає і прислужує своєму панові з веселим серцем; яка завжди радісна серцем; і, яка сповнена смирення, — вважається дійсно праведною в поведінці. Та жінка, яка завжди підтримує її родини і родичів, даючи їм їжу, і чий смак у задоволеннях її бажань або речей задоволення, чи багатства, яким вона володіла, або щастя, яким вона оточена, не суперечить смаку її чоловіка, — вважається праведною в поведінці. Та жінка, яка завжди задоволена встаючи рано; яка присвячена виконанню всіх домашніх обов'язків; яка завжди тримає будинок у чистоті; яка протирає її хату щодня

коров'ячим гноєм; яка завжди доглядає за домашнім вогнищем для узливань на ньому; яка ніколи не нехтує підношенням квітів та інших речей божествам; яка разом з чоловіком радує богів, гостей, усіх слуг та утриманців сім'ї тією часткою їжі, згідно приписів; яка завжди бере, за статутом, собі їжу, що залишається після вдоволення потреб богів, гостей і слуг; і, яка тішить усіх людей, що приходять до її сім'ї і годує їх досхочу, — придбає велику заслугу. Та жінка, яка наділена чеснотами; яка вшановує ноги її свекра і свекрухи; яка завжди віддана своєму батькові й матері, — вважається сповненою аскетичним багатством. Та жінка, яка підтримує їжею брахманів, слабких і безпорадних, хворих або сліпих, чи знедолених, — вважається, що має право на частку заслуг її чоловіка. Та жінка, яка завжди дотримується, з легким серцем, важких обітниць; чиє серце належить її володареві; і, яка завжди шукає добра своєму володареві, — вважається, має право на частку заслуг її чоловіка. Відданість своєму пану — заслуга жінки, це її покаяння, це її вічні Небеса. Заслуги, покути і Небеса будуть тієї, яка дивиться на чоловіка, як на все у всьому і, яка наділена доброчесністю, прагне присвятити себе своєму володареві у всьому. Чоловік є бог жінки. Чоловік її друг. Чоловік її високий притулок. У жінок немає притулку, що може зрівнятися з їх чоловіком, і немає бога, що може зрівнятися з ним. Задоволення чоловіка і Небеса, рівні в думці жінки, або, якщо нерівні, нерівність дуже незначна. О Магешваро, я не бажаю Небес, якщо ти не задоволений мною. Якщо чоловік бідний або хворий, чи стражденний, або впалий серед ворогів, чи страждає від прокляття брахмана, — за наказом, дружина має виконати все, що неправильно чи несправедливо, або, що може привести до знищення самого життя; дружина повинна, не замислюючись, виконати це, керуючись законом, правильність якого дозволена законом лихих часів. Отже, я, о Боже, виклала, за наказом твоїм, якими є обов'язки жінки. Воістину, та жінка, яка поводитьсь таким чином, одержує право на частку заслуг отриманих її чоловіком.

Н а р а д а п р о д о в ж у в а в :

По таких слові, великий бог схвалив дочку царя гір, а потім відпустив усіх зібраних там, разом з усім своїм почтом. Різноманітні племена примарних істот, а також усі втілені Ріки, гандхарви і апсари, всі схилили голови перед Магадевою і повернулися в містя, звідки вони прийшли.

Так вістить розділ сто сорок шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 4 7

Р і ш и м о в и л и :

О володарю Пінаки, о нищителю очей Бхаги, о шанований усім всесвітом, ми волиємо почути славу Васудеви.

М а г е ш в а р а в и р і к :

Харі перевершує самого Прабатька. Він вічний Пуруша. Інакше названий Крішна, він наділений пишнотою золота і сяє сяйвом наче друге сонце. Володіючи десятьма руками, він наділений великою силою і є вбивцею ворогів богів. Маючи завиток на грудях, він має і кучеряві пасма волосся на голові. Йому поклоняються всі божества. Брахман вийшов з його живота. Я виник з голови, всі світила на тверді небесній з'явилися з його волосся. З волосків на його тілі з'явилися всі боги та асури. З його тіла з'явилися ріши, як і всі вічні світи. Він справжня оселя Прабатька і притулок усіх богів, крім того. Він є Творець усієї цієї землі і Він Володар трьох світів. Він також і нищитель усіх істот, рухомих та нерухомих. Він воістину найперший з усіх богів. Він їх Господар. Він підкорювач усіх ворогів. Він всевідаючий. Він існує у всьому. Він здатний ходити скрізь. Він має всесвітній розмір, що заповнює усе. Він Вишня Душа. Він спонука всіх почуттів. Він охоплює Всесвіт. Він Верховний Господь. Немає нічого в трьох світах, що перевершує Його. Він вічний. Він убивця Мадгу, а інакше названий Говінда. Подавець почестей, він змусить усіх царів Землі померти у бою заради досягнення цілей богів, приймаючи народження у людській подобі. Божества, залишені Ним, не в змозі досягти своїх цілей на землі. Не маючи його своїм провідником, вони не можуть нічого зробити. Він ватажок усіх істот і обожнюваний усіма богами. В животі того Володаря богів, який завжди присвячений виконанню своїх цілей, цей один, який однаковий з брахмо і, який є завжди притулком двічінароджених ріши, — проживає Брахма (*Прабатько*). Дійсно, останній перебуває щасливо в тілі Харі, котре є притулком. Я сам, що названий Шарва, також живу щасливо в цій благословенній оселі моїй. Всі божества також проживають щасливо в Його тілі. Наділений великим сяйвом, він має очі, що нагадують пелюстки лотосу. Шрі перебуває в Ньому, а Він буває завжди пов'язаний з нею. Лук названий Шранга та диск названий Сударшана є його зброєю, разом з мечем. У нього є ворог змій, Гаруда, що сидить на його прапорі. Він відзначається чудовою поведінкою, чистотою тіла та розуму, стриманістю, доблестю, силою, найкрасивішими формами, високим зростом і стрункою статурою, терпінням, щирістю, достатком, співчуттям, досконалістю вигляду і могутністю. Він сяє, сповнений усією небесною зброєю дивовижної форми і виготовлення. Він має Його своєю оманю. Він володіє тисячею очей. Він вільний од усякої вади або провини. Він піднесений. Він мужній. Він гордість усіх його друзів. Він дорогий усім його родичам і близьким, і вони дорогі йому. Він вибачливий. Він вільний від гордині або зарозумілості. Він присвячений брахманам і є їх очільником. Він розсіює страхи всіх хто страждає від страху. Він підсилює радість усіх його друзів. Він є притулком для всіх істот. Він завжди зайнятий захистом та піклуванням про засмучених. Володіючи, через знання, усіма писаннями і всяким багатством, Йому вклоняються всі істоти. Обізнаний на усіх обов'язках, Він великий благодійник навіть ворогів, коли вони шукають Його захисту. Знайомий з політикою і сповнений політики, він

є промовцем брахмо та тримає всі почуття приборканими. За добрі справи для божеств, Говінда народиться в роду піднесеного Ману. Воістину, наділений високим розумом, він народиться в сприятливому і праведному роду того Праджапаті. Ману матиме сина на ім'я Анга. Після Анги прийде Антардхаман. Від Антардхамана народиться Хавірдахман, той володар усіх істот, вільний од усякої вади. Хавірдахман матиме видатного сина на ім'я Рачінавархі. Він матиме десятьох синів, з Прачетасом, як першим з них. Прачетас матиме сина на ім'я Дакша, який вважатиметься Праджапаті. Дакша породить дочку на ім'я Дакшяні. Від Дакшяні народиться Адітья, а від Адітьї народиться Ману. Від Ману народиться дочка на ім'я Іла та син, названий Судьюмна. Іла матиме Вудху своїм мужем, а від Вудхи народиться Пуруравас. Від Пурураваса народиться Аю. Від Аю народиться Нахуша, а Нахуша породить сина на ім'я Яяті. Від Яяті народиться могутній син Яду, Яду ж породить Кроштрі. Кроштрі породить могутнього сина на ім'я Вріджіват. Від Вріджівата народиться Ушадгу, нескоримий. Ушадгу породить сина на ім'я Читрататха. Читрататха матиме молодшого сина іменем Шура. Дійсно, в роду цих хоробрих, силою відзначених по всьому світі, сповнених відмінної поведінки і різноманітних досягнень, присвячених здійсненню жертвопринесень і чистих поведінкою, — у чистому роду шанованих брахманів народиться Шура. Він буде найпершим між кшатріїв, сповненим великої сили і великої слави. Шура, той подавець шанування, породить сина, продовжувача його роду на ім'я Васудева, інакше названий Анакадундхуві. Васудева матиме сина на ім'я Васудева. Він матиме чотири руки. Він буде надзвичайно щедрим і вшанує брахманів надзвичайно. Єдиний з брахмо, йому подобатимуться і він любитиме брахманів, а брахманам подобатиметься і любитимуть вони його. Той нащадок роду Яду звільнить багатьох царів, кинутих у в'язницю правителя Магадхів, після перемоги над тим правителем на ім'я Джарасандха, у його столиці, схованій серед гір. Наділений величезною потугою, він буде багатий на коштовності та самоцвіти всіх правителів землі. Дійсно, силою він буде неперевершеним на землі, володітиме великою майстерністю, він буде царем усіх земних царів. Найперший серед усіх шурасенів, могутній, живучи у Двараці, правитиме і захищатиме всю землю після підкорення усіх її володарів, знайомий, як він буде, з наукою державного устрою. Зібравшись разом, ви всі вшануйте Його, як ви вшановуєте Вічне брахмо, промовою, квітковими вінками, чудовими пахощами і парфумами. Той, хто хоче бачити мене чи Прабатька Брахму, повинні спочатку побачити прославленого Васудеву, велелегитимого. Якщо Він бачить — Я бачу, як також і Прабатько Брахма, той найперший з усіх богів. У цьому я не вважаю, що є якась різниця. Знайте це, ви ріши багаті покутами! Тією людиною, якою лотосокий Васудева задоволений, всі божества з Брахмою на чолі також будуть задоволені. Тій людині, яка шукатиме захисту Кешави, вдасться досягти великих звершень, перемоги і Небес. Такий буде навчитель з віри та обов'язків, і заробить великі релігійні заслуги. Всі особи, знайомі з релігією і обов'язками, повинні, з великою готовністю, вшановувати того Господа усіх богів. Шануванням того могутнього, людина набуває великої заслуги. Наділений великою силою, той Бог, з бажання блага всім істотам, створив мільйони ріши, заради праведности. Ті мільйони ріши, таким чином створені тим великим Улаштувачем, проживають у горах Гандхамадани, на чолі з Санаткумарою, і займаються дотриманням покаянь. Таким чином, о найперші між двічінароджених, щонайперші з усіх красномовних осіб, праведного Васудеву слід вшанувати усім. Прославлений Харі, могутній Нараяна, воістину, головний з усіх істот на Небесах. Обожнюваний, він обожнює, і вшанований, він вшановує; тим же хто робить йому підношення, він пропонує у відповідь. На поклоніння, він вклоняється у свою чергу, якщо споглядати завжди, він бачитиме провидців завжди. Якщо людина шукає Його притулку і захисту, він шукає шукача у відповідь. Ви найперші з усіх праведників, якщо обожнюватимете і вклонятиметеся, він обожнюватиме і вклонятиметься натомість. Саме таке високе поводження бездоганного Вішну. Саме така обітниця, що виконують усі праведники для того найпершого з богів, того могутнього Володаря усіх істот. Він завжди шанований у світі. Воістину, тій Вічній Істоті вклоняються навіть боги. Ті особи, які присвячені Йому стійкими обітницями, звільняються від лиха і страху, згідно своєї відданості. Двічінароджені завжди повинні вклонятися Йому думкою, словом і справою. Син Девакі має розглядатися ними з благоговінням і для того, щоб побачити Його з благоговінням, вони повинні самі звернутися до виконання покут. О ви, найперші з аскетів, саме такий цей шлях, який я покажу вам. Побачивши Його, ви узрієте всіх найперших серед божеств. Я теж схилию голову, на знак вшанування, перед цим Володарем всесвіту, тим Прабатьком усіх світів, тим могутнім і величезним вепром. Бачачи Його, людина бачить Трійцю. Самі, тобто, всі божества, перебувають в Ньому. Він матиме старшого брата, який стане відомим по всьому світу, як Бала. Маючи плуг своєю зброєю, подобою він нагадуватиме білий пагорб. Справді, він буде наділений потугою здатною підняти всю землю. На колісниці тої божественної особи, висока пальма, триголова та зроблена із золота, утворює його шляхетний прапор. Голова того міцнорукого героя, того Володаря усіх світів, буде затінена багатьма піднесеними зміями, величезних тілами. Вся зброя нападу і захисту буде також приходити до нього, тільки-но він подумає про неї. Його називають Ананта (*Нескінченний*). Воістину, той славетний, єдиний з непорушним Харі. Одного разу могутній Гаруда, син Кашьяпи, був запитаний божествами такими словами: «Ти, о могутній, подивись чи є у нього якийсь кінець!». Хоча й володів той великою енергією і міццю, та Гаруді, проте, не вдалося з'ясувати, чи є закінчення цього славетного, єдиного з Вищою Душею. Підтримуючи всю землю на голові, він проживає у нижчому світі. Він блукає Всесвітом, як Шеша, наповнений великою радістю. Він Вішну, Він прославлений Ананта. Він підтримувач землі. Він є Рама і Хрішикеша. Він Ачьюта є, і Ананта, носій землі. Обидва з тих

найперших з усіх істот — божественні та наділені небесною доблестю. Один з них озброєний диском, а інший плугом. Вони заслуговують на всіляку шану і мають бути побаченими.

Я, через мою люб'язність до вас, отже, повідав вам природу Васудеви. Саме це, о подвижники сповнені багатством покаяння, Праведність. Я оголосив усе це вам так, що ви можете, з повагою і турботою, вшанувати Крішну, того найпершого з роду Яду.

Так вістить розділ сто сорок сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 4 8

Н а р а д а м о в и в :

По завершенні промови Магадеви, гучний рев було чути в небесах. Грім загув, зі спалахами блискавки. Небесне склепіння оповило синіми й густими хмарами. Божество хмар тоді вилило чисту воду, подібно тому як воно робить це у пору дощів. Опустився морок. Сторони світу не можна було розрізнити. Потім на тих чудових, священних і вічних грудях тієї небесної гори, зібрані ріши вже не бачили безліч примарних істот, що супроводжують Магадеву. Незабаром, все ж, небозвід очистився. Деякі з ріши відправилися до священних вод. Інші повернулися звідки вони прийшли. Дійсно, бачачи, той чудовий і немислимий вигляд, вони наповнилися подивом. Також бесіда між Шанкарою і Умою була відчута їх почуттями. Та найперша з Істот, про яку піднесений Шанкара говорив до нас на цій горі, є Ти. Воістину, Ти єдиний з Вічним брахмо. Деякий час також Магадева опалював Хімаван його енергією. Ти також показав нам подібне диво. Дійсно, ми запам'ятали ту подію, якій ми стали свідками сьогодні. О міцнорукий Джанардано, я таким чином, о могутній, повідав тобі про славу того бога богів, того, кого називають Капрадин або Гіріша!

Б г і ш м а п р о д о в ж и в :

Після таких слів тих мешканців подвижницьких притулків, Крішна, радість Девакі, вшанував належними почестями всіх тих мудреців. Сповнені захвату, ті ріши ще раз звернулися до Крішни, кажучи: «О вбивце Мадгу, Ти повторно покажи себе нам в усі часи! О могутній, саме Небо не може радувати нас так сильно, як правда про Тебе всього, і, що говорилося славетним Бгавою щодо Тебе, правда. О нищителю ворогів ми розповіли тобі все, про те таїнство. Ти й Сам знайомий з істиною в кожній темі. Після, однак, нашого питання, Ти запитав нас натомість і ми, з цієї причини, повідали все про бесіду Бгави з Умою Тобі, для твого задоволення. Немає нічого в трьох світах, що невідомо Тобі. Ти добре знайомий з народженням і походженням усіх речей, насправді з усім, що діє в якості причини для створення інших речей. Внаслідок легковажності нашої вдачі, ми не можемо нести всередині себе знання будь-якої таємниці, не розкриваючи її. Дійсно, у Твоїй присутності, о могутній, ми потураємо непослідовності від легковажності наших сердець. Немає чудової речі, яка невідома Тобі! Все, що є на землі і все, що на небесах, все відомо Тобі! Ми просимо Тебе відпустити нас, о Крішно, аби повернутися в наші оселі. Приростає Ти мудрістю та процвітаням! О батьку, Ти скоро отримаєш такого сина, як Ти, або навіть більш видатного ніж ти Сам. Він буде наділений величезною силою та пишнотою. Він вчинить великі подвиги і оволодіє могутністю такою ж великою, як Твоя!

Б г і ш м а в і в д а л і :

Після цього, великі ріши схилилися перед тим богом богів, тим нащадком роду Яду, тією найпершою з усіх Істотою. Потім вони обійшли навколо Нього і попросившись, пішли. Що стосується Нараяни, наділеного добробутом і палаючим сьайвом, він повернувся у Двараку після того, як виконав належно ту обітницю Його. Дружина Рукміні зачала і після закінчення десятого місяця народився син її, сповнений героїзму і шанований усіма за його вельми чудові досягнення. Він же подібний Камі (*Бажання*), який існує в кожному створінні та, який пронизує все існуюче. Безперечно, він гніздиться в серцях і богів, і асурів. Цей Крішна є тим найпершим з усіх осіб. Саме він, кольором відтінку хмари, є тим чотирируким Васудевою. Через любов Він пристав до пандавів, і ви також, о сини Панду, прихилилися до Нього. Досягнення, Процвітання, Розум і Шлях, що веде до небес, все там, де є він, прославлений Вішну трикрокий. Він три і тридцять богів, з Індрою на чолі. Не існує ніяких сумнівів в цьому. Він той, Древній Бог. Він головний з усіх богів. Він притулок для всіх істот. Він без початку і без кінця. Він не проявлений. Він піднесений вбивця Мадгу. Наділений могутньою силою, Він прийняв народження серед людей для досягнення мети богів. Воістину, це Мадгава тлумач найскладніших істин, що стосуються Прибутку чи Багатства, й він також успішний в них. О сину Прітхи, перемога, яку ти отримав над твоїми ворогами, твої неперевершені досягнення, влада, яку ти придбав над усією землею, все через те, що на твоєму боці був Нараяна. Отримавши немислимого Нараяну своїм захисником і притулком, це дозволило тобі стати адхарьєю (*головний жрець*) для узливань безлічі царів, які ллють жертви на палаючий вогонь битви. Цей Крішна був твоїм величезним жертвоним ковшем, нагадуючи всеруйнівний вогонь наприкінці юги. Дурьйодхана з синами, братами і родичами, був набагато нещаснішим, оскільки, рухомий гнівом, він вчинив війну з Харі і володарем Гандіві. Багато синів Діті, багато найперших з данавів, величезних тілом і силою, загинули у вогні диску Крішни, як комахи в лісовій пожежі. Як же тоді безсилі людські істоти здатні боротися проти того Крішни, — людські істоти, які, о тигре серед людей, позбавлені сили і могутності! Що стосується Джайї, він могутній Йогин, що нагадує всеруйнівний вогонь юги потугою. Здатний натягувати лук обома руками однаково, він завжди попереду у бою. Своєю силою, о царю, він здолав усі раті Суйодхани.

Послухай мене, як я повім тобі, що Магадева, який має бика своїм знаком на прапорі, оповідав подвижникам на грудях Хімавану. Його висловлювання являють собою Пурани. Успіхом у величі, енергії, силі, доблесті, потузі, смиренності й родоводі, які є в Арджуні, можна покрити лише третю частину міри, в якій ці якості є у Крішні. Хто ж може перевищити Крішну в цих якостях? Чи це можливо чи ні, слухайте і розсудіть. Там, де прославлений Крішна, там неперевершені якості. Що стосується самих нас, то ми малорозумні. Залежні від волі інших, ми надзвичайно нещасні. Свідомо ми відправилися на вічний шлях смерти. Ти, однак, відданий щирій поведінці. Зобов'язавши себе раніше не брати царства твого, ти не бери його, прагнучи зберегти твоє зобов'язання. О царю, ти чиниш забагато вбивства твоїх родичів і друзів у бою, спричиняючи це, як ти віриш, самотійно. Ти повинен пам'ятати, однак, о підкорювачу ворогів, що це не порушує зобов'язання. Всі ті, хто поліг на полі бою, насправді були вбиті Часом. Воістину, всі ми були вбиті Часом. Час, дійсно, всемогутній. Ти добре знайомий з могутністю Часу. Засмучений Часом, та не личить тобі сумувати. Знай, що Сам Крішна, інакше званий Харі, є тим Часом, з криваво-червоними очима і з палицею у руці. Тож, о сину Кунті, не личить тобі сумувати за твоїми вбитими родичами. Будь завжди вільним, о радосте куру, від горя. Ти чув про славу і велич Мадгави, як викладено мною. Цього достатньо аби дозволити хорошій людині зрозуміти Його. Почувши слова Вьяси, як також Наради, велерозумного, я повідав тобі про гідного обоження Крішну. Я і сам додав, від моїх власних знань, щось у цій оповіді. Воістину, я повідав також про переважаючу могутність Крішні, як оповідав Магадева на тих зборах ріши на грудях Хімавану. Також бесіда між Магешварою і дочкою Хімавану, о бгарато, повідана тобі мною. Той, хто носитиме в розумі ту бесіду, коли виходитиме від найперших з осіб, хто буде слухати її, і хто буде читати її для слуху інших людей, безсумнівно, отримає найвищу користь. Ця людина отримає виконання всіх її бажань. Йдучи з цього світу, вона зійде на Небеса. Не існує ніяких сумнівів в цьому. Та людина, яка, бажає отримати те, що корисно для неї, має присвятити себе Джанардані.

О царю куру, це зобов'язує тебе також, завжди носити в розумі ці випадки обов'язку і праведности, які були проголошені Магешварою. Якщо будеш поводитись відповідно до цих настанов, якщо нестимеш жезл покарання справедливо, якщо захищатимеш твоїх підданих належно, ти можеш бути впевнений у досягненні Небес. Це зобов'язує тебе, о царю, захищати твоїх підданців завжди, відповідно до вимог праведности. Міцний жезл покарання, який цар носить, сказано, є втіленням його праведности чи заслуги. Почувши цю бесіду, сповнену Праведности, між Шанкарою й Умою, що я повідав у присутності цих благих зборів, слід поклонятися з благоговінням тому Богу, що має бика знаком на його прапорі. Той, хто бажає слухати ту бесіду, повинен поклонятися Магадеві з повагою. Воістину, людина, яка бажає отримати корисне для неї, повинна любити Магадеву чистим серцем. Саме така настанова безгрішного і піднесеного Наради. Саме він наказав таке поклоніння великому богу, о сину Панду, тож підкорися настанові Наради. О могутній царю, саме такими є ці чудові випадки, що мали місце на священних грудях Хімавану, вшанування Васудеви і Стхану, о сину Кунті. Ці випадки впливали з самої природи цих піднесених божеств. Васудева, у супроводі володаря Гандіви, чинив вічне покаяння на відрозі Бадарі протягом десяти тисяч років. Воістину, Васудева і Дхананджайя, обидва з очима мов пелюстки лотосу, чинили суворі аскези протягом цілих трьох юг. Я дізнався це від Наради і Вьяси, о царю. Лотосоокий і міцнорукий Васудева, будучи ще дитиною, у людській подобі, вчинив великий подвиг вбивши Кансу, для звільнення його родичів. Я не насмілюся, о сину Кунті, перерахувати подвиги цієї Древньої і Вічної Істоти, о Юдхіштхіро. Без сумніву, о сину, високі й великі вигоди пожинатимеш ти, який має того найпершого з усіх людей, Васудеву, за друга. Я сумую за нечестивим Дурьйодханою, щодо, навіть, наступного світу, у який він пішов. Це через нього вся земля обезлюдніла, з її потомством і слонами. Справді, з вини Дурьйодхани, Карни, Шакуні й Духшасани, чотирьох, куру загинули.

В а й ш а м п а я н а в і в д а л і :

У той час, як той найперший між мужів, син Ганги, звернувся до нього так, цар куру, Юдхіштхіра, залишився мовчазним серед тих піднесених осіб, які зібралися разом аби послухати роздуми Бгішми. Усі царі, з Дхрїтараштрою разом, здивувалися почувши слова діда куру. У їх розумі вони вшанували Крішну, а потім повернулися до нього склавши руки на знак пошани. Мудреці, з Народою на чолі, також прийняли і схвалили слова Бгішми та відчули радість. Це були чудові бесіди повідані Бгішмою, які син Панду Юдхіштхіра, з усіма своїми братами вислухав із задоволенням. Деякий час по тому, коли цар Юдхіштхіра побачив, що син Ганги, який роздав багатства в якості подарунків брахманам у жертвоприношеннях виконаних ним, відпочив і відновив сили, розумний цар знову розпитав його, як слід.

Так вістить розділ сто сорок восьмий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 4 9

В а й ш а м п а я н а м о в и в :

Заслухавши всі обов'язки у повноті, і всі ті святі дії і речі, які очищають людину від її гріхів, Юдхіштхіра ще раз звернувся до сина Шантану в наступних словах.

Ю д х і ш т х і р а з а п и т а в :

Хто може сказати, що є один бог у світі? Хто може сказати, що є одним об'єктом, який є нашим єдиним притулком? Хто він, вклоняючись якому або уславлюючи якого хвалами, людська істота б отримала те, що

доброчинно? Яка є та релігія, що, на твою думку, є головною з усіх релігій? Яка це мантра, читаючи яку жива істота звільняється від пут народження і життя?

Бгішма відповів:

Людині потрібно завжди, з готовністю і викидаючи усю втому, уславлювати хвалами Володаря всесвіту, того Бога богів, Васудеву, Нескінченну і найпершу з усіх Істоту, вимовляючи Його тисячу імен. Постійно поклоняючись із повагою й відданістю тій незмінній Істоті, медитуючи на Неї, уславлюючи Його хвалою і схилиючи голову перед ним, і виконуючи жертви Йому, дійсно, постійно вихваляючи Вішну, який без початку і без кінця або знищення, який є Верховним Володарем усіх світів, і хто господар і владар всесвіту, можна домогтися успіху в подоланні всіх негод. Воістину, Він присвячений брахманам, знайомий з усіма обов'язками і практиками, підсилювач слави і досягнення всіх людей, володар усіх світів, надзвичайно чудовий, і першопричина походження всіх істот. Саме це, на мій погляд, є основна релігія всіх релігій, а саме, людина завжди повинна вклонитися і уславлювати лотосоокого Васудеву з відданістю. Він найвища сила. Він є вище покаяння. Він є найвище брахмо. Він найвищий притулок. Він найсвятіший з усіх святих, найсприятливіший з усіх сприятливих об'єктів. Він бог усіх богів і Він незмінний батько усіх істот. З появою первинної юги, всі істоти походять від Нього. По закінченню, знову ж таки, юги, [всі речі зникнуть у Ньому](#).¹⁰² Слухай, о царю, тисячу імен, сповнених великої дієвості у знищенні гріхів, того найпершого в усіх світах, того Господаря всесвіту, Вішну. Всі ці імена, похідні від Його якостей, таємних і відомих, піднесеного Васудеви, які співалися мудрецами. Я прочитаю, тобі на благо, усі. Вони є Ом!

Він, який входить в усе, крім себе Самого; Він, який охоплює всі речі; Він, на кого жертовні узливання ллють; Володар Минулого, Сьогоднішнього і Майбутнього; Творець або Руйнівник усіх існуючих речей; прихильник усіх існуючих речей; Сущє; Душа всього; Творець усіх речей; очищена Душа; Вища Душа; найвищий Притулок усіх звільнених осіб; Незмінний; Він, який лежить замкнутий у скрині; Свідок; Він, що знає матеріальний стан в якому він живе; Незнищений; Він на кому розум відпочиває під час Йога-медитації; Провідник або Вождь усіх осіб знайомих з Йогою; Володар обох: Прадхани (або *Пракріті*) і Пуруши; Він, який уявляється у людській подобі з головою лева; Він щедрий вдачею і спорядженням; Він красноволосий, найперший з Пуруш; втілення усіх речей; Руйнівник всього суцього; Він, який перевищує три якості: Саттву, Раджас і Тамас; Нерухоми; Початок усіх речей; Посудина, в якій усі речі тонуть при всесвітньому Розчиненні; Непорушний; Той, хто народжується з власної волі, Той, хто спонукає до дії всі живі істоти нагороджуючи благом чи горем; Вседержитель усього суцього; Джерело з якого первинні стихії виникли; Могутній; Він, в якому необмежене Панування в усіх речах; Самонароджений; Дарувальник щастя його шанувальникам; головуючий Дух у золотій подобі всередині Сонячного диску; Лотосоокий; Безпочатковий і Безкінечний; Підтримувач всесвіту у вигляді Ананти та інших; Той, хто зумовлює всі дії та їх плоди; Той, хто перевершує Прабатька Брахму; Невимірний; Володар почуттів або Той, хто має кучеряві локони; Той з чийого пупка виник первісний лотос; Володар усіх божеств; Ремісник Всесвіту; Мантра; Той, що послаблює або виснажує всі речі; Безмежний; Древній; Безсмертний; Неохопний чи то почуттями чи розумом; Вічний; Крішна; Червоноокий; Нищитель усіх істот під час Загального розчинення; Він величезний за знаннями і могутністю та іншими якостями; Він, що знаходиться в трьох частинах: вищій середній і нижчій, всього творіння; Він те, що очищає; є сприятливим і високим; Він, який спонукає всіх істот щодо всіх їх дій; Він, який викликає життєві сили до дії; Він, який спонукає всі живі істоти до життя; Старший; Найперший з усіх Володарів усіх істот; Він, який має золото в животі; Він, який має Землю своїм черевом; Володар Шрі або Лакшмі; Вбивця Мадгу; Всемогутній; Наділений великою силою; Озброєний луком; Наділений розумом, здатним носити вміст усіх трактатів; Блукач Всесвітом; Вершник на Гаруді; Гожий для пропозицій зроблених Йому і має право насолоджуватися ними належним чином; Неперевершений; Той, хто не здатний впасти у замішання; Він, який знає всі вчинені діяння; Він, який є єдиним з усіма діяннями; Він, який спирається на Його власне справжнє Я; Володар усіх божеств; Він — Притулок для всіх; втілення вищого блаженства; Він у якому сім'я всесвіту; Він — джерело всіх речей; [День \(внаслідок Його пробудження Дживи, яка занурена у сон невідання\)](#); [Рік](#); [Змій \(бо не може бути охоплений\)](#); [втілення Переконавання](#); [Він, хто бачить усі речі](#),¹⁰³ Ненароджений; Володар усіх істот; Він, який досягає успіху; Він, який сам успіх; Він — початок усіх речей, бо і є причиною всіх речей; Він, який вище виснаження; Він Праведність у вигляді бика і великого кабана, що підняв занурену Землю; Невимірний душею; Він, який стоїть осторонь усіх видів об'єднання; Він, що є Паука серед божеств названих Васу; або, Він, який перебуває в Його шанувальниках; Великодушний; Вільний од гніву, ненависті, гордості та інших злих пристрастей; Істина, чия душа врівноважена внаслідок Його цілковитої неупередженості; Він, який був виміряний шанувальниками Його; Він, який завжди рівний, будучи вищим над усіма перетвореннями чи змінами; Він, який ніколи не відмовляє у вдоволенні бажань шанувальників Його; Він, чий очі мов пелюстки лотосу; Він, чий дії завжди характеризуються Праведністю; або Той, хто завжди зайнятий виконанням бажань відданих Йому; Він, який має форму Праведності; Він — нищитель усіх істот або їх страждань; Багатоголовий; Підтримувач всесвіту; Джерело всесвіту; Чистий або бездоганий славою; Безсмертний; Вічний і Незмінний; Краснотілий; або, Він піднесення якому є найкращим з усіх діянь; Він, який володіє такими знаннями, маючи покуту їх ознаками, що Він здатний спонукати Пракріті розвинути всесвіт із неї; Він, який проходить усюди (в сенсі проникає в усі речі, як їх причина); Всезнаючий; Він, що спалахує у незмінному сьайві; Він, чий соратники скрізь, у вигляді відданих товаришів;

або Він, вигляд якого розганяє війська данавів у всі боки; Він, бажаний або шуканий усіма; або, Він, який трошить усіх Його ворогів; Він є Веди; Він знайомий з Ведами; Він добре знайомий з усіма частинами або доповненнями Вед; Він, що і є частини або доповнення Вед, (*тобто всі супутні науки*); Він, який встановлює пояснення Вед; Він — неперевершений у мудрості; Господар усіх світів; Господар божеств; Наглядач за Праведністю і Неправедністю, бо дає плоди того тим, які прагнуть до одного чи іншого; Він одночасно і Наслідок, і Справа; або Він, чиє життя не було визначене діями досягнутими з якихось попередніх випадків, через його подолання Пракриті; Він, який є чотири душі, бо має чотири подоби: Аніруддхи, Прадьюмни, Санкаршани і Васудеви; Він, відомий чотирма подобами (*див. вище*); Він з чотирма рогами, які з'явилися у Нього коли він прийняв людську подобу з головою лева за вбивство вождя-асура Хіраньякашпю; Чотирирукий, бо тримає мушлю, диск, булаву і лотос; Він, що спалахує в сьайві; той Подавець їжі і охоронець добрих; Він, який не терпить або не мириться зі злими; або Він, що мириться з випадковими злочинами своїх відданих; Він, який існував до початку життя Всесвіту; Бездоганий; Переможний завжди; Підкорювач навіть божеств; Він, який є матеріальною причиною всесвіту; Він, який неодноразово проживає в матеріальних пробудженнях; Молодший брат Індри; або Він, що виходить за межі Індри у досягненнях та якостях; Він, який прийняв народження карликом у Адіті від її чоловіка Кашьяпи для того, щоб обдурити царя асурів Балі, володаря трьох світів, і дарувати їх Індрі, який був позбавлений їх; Він високий, згадуючи велетенську подобу Його, яку Він прийняв на жертвопринесенні Балі аби покрити Небо, Землю і Нижчі світи трьома кроками Його; Він, чий дії ніколи не бувають марними; Він очищує тих хто поклоняється Йому, тих хто чує про Нього і тих хто думає про Нього; Він наділений видатною могутністю та силою; Він перевищує Індру в усіх якостях; Він приймає всіх шанувальників Його; Він — Самостворений, внаслідок Його буття Причиною цьому; Він, який підтримує Себе в тій же формі не будучи ніколи народженим, не зростаючи і не помираючи; Він, який підтримує всіх істот у їх відповідних призначеннях у всесвіті; Він, який керує серцями усіх істот; Він, який заслуговує бути пізнаним тими, котрі бажають домогтися собі вищого блага; Він, який є небесним лікарем у подібі Дханвантари; або Він, який лікує ті найбільші з усіх хвороби, а саме, пута, що в'яжуть людину до світу; Він, який завжди зайнятий Йогою; Той, хто вбиває великих асурів для встановлення Праведности; Він — Володар Лакшмі, яка виникла з океану, коли його були збивали божества і асури; або Він що піклується обома богинями, — процвітання і навчання; Він, який є медом, бо дає задоволення тим, які домоглися успіху в пізнанні його; Він, який виходить за межі почуттів; або невидимий для тих, хто відвертається від Нього; Він — сповнений великої сили ілюзії, проявленої в Його омані Магадеви і божеств у багатьох випадках; Він, який проявляє велику енергією у вчиненні могутніх подвигів; Він перевершує все могутністю; Він перевершує все розумом; Він перевершує все міццю; Він проявляє всесвіт сьайвом, що виходять з його тіла; Він, чиє тіло не може бути виявлено оком, або будь-яким іншим органом почуттів пізнання; Він сповнений усякої краси; Він, чия душа незрозуміла чи то божествам, чи то людям; Він, який тримає на спині, у вигляді велетенської черепахи, величезну гору Мандару, яка була зроблена копісткою божествами і асурами, коли вони постановили збивати великий океан для отримання звідти всіх цінностей схованих у його глибинах; або Він, який підняв гору Говардхану у лісах Врінди для захисту мешканців того чудового місця, яке було особливим об'єктом його приязні, від гніву Індри, котрий дощив безперервно протягом декількох днів аби затопити усе; Він, який мече свої стріли далеко, пробиваючись крізь усілякі перешкоди; Він, який підняв занурену Землю, прийнявши вигляд могутнього вепра; Він, на чий грудях живе богиня процвітання; або Він тотожний Камі, володар Раті; Він, який є притулком праведних; Він, якого не можна досягти без цілковитої відданості; або, Він, якого неможливо ув'язнити чи утримати силою; Він, який є радість богів; або, Він, який є втілення повноти насолоди; Він який врятував занурену Землю; або, Він, який чує гімни присвячені йому Його відданими; Він, який є Паном усіх красномовних осіб; або, Він, який розсіює лиха всіх тих, хто його пізнав; Він, який сповнений палаючого сьайва; Він нищить скорботу Його шанувальників; або, Він, який приймає вигляд Ями, Руйнівника всесвіту, бо карає усіх осіб, що відпали від своїх обов'язків; Він, що прийняв вигляд Лебедя для передачі Вед Прабатькові Брахмі; або, Він, який входить у тіла всіх; Він, який має Гаруду, царевича пернатих мешканців небес, своїм засобом пересування; Він, який є найпершим зі змії, через тотожність свою із Шешею або Анантою, котрий тримає на голові величезну Землю; або, Він, який має каптур царевича змії за Його ліжко, під час коли Він лягає спати на величезному просторі води після розчинення всесвіту; Він, чий пупок такий самий гарний наче золото; Він, який пройшов суворі аскези у вигляді Нараяни у Бадарі, на грудях Хімавану; Він, чий пупок нагадує лотос; або, Він, з чийого пупка виник первісний лотос, в якому народився Прабатько Брахма; Він, Володар усіх істот; Він, який виходить за межі смерті; чи Він, який відганяє смерть од відданих йому; Він, який завжди дивиться добрим оком на своїх шанувальників; чи, Він, який бачить усе у всесвіті; Він, який руйнує все; чи, Він, який просочує нектаром усіх тих, хто поклоняється Йому з повною відданістю; Він, Улаштовувач усіх улаштовувачів; або, Він, який єднає всіх людей наслідками їх діянь; Він, що сам користується і несе плоди всіх діянь; або, Він, який прийняв подобу Рами, сина Дашаратхи, і пішов у вигнання за наказом Його батька, та уклав угоду із Сугривою, вождем мавп аби допомогти йому повернути його царство з рук старшого брата Бали, в обмін на допомогу, яку обіцяв йому Сугрива для повернення Його дружини Сіти, захопленої тим Ракшасом і віднесеної далеко на його острів-дім, на Ланку; Він, який завжди однаковий; або Він, який надзвичайно ласкавий до Його шанувальників; Він, який завжди у русі; або Він, який має вигляд Ками, що зростає у серці кожної істоти; Він, якого не здатні

витримати данави і асури; або Він, який врятував свою дружину Сіту після вбивства Равани; або Він, який проявляє співчуття навіть до чандалів та представників інших нижчих каст, коли вони наближаються до Нього з відданістю, сподіваючись на Його дружбу, у вигляді Рами, для Гухаки вождя чандалів, що населяють країну, відому під назвою Шрінгаверапура; Він, який карає нечестивих; або Він, який впорядковує поведінку всіх осіб приписами шругі та смріті; Він, чия душа має істинне знання своєю ознакою; або Він, який убив Равану, ворога богів, прийнявши вигляд Рами, який був сповнений співчуття та інших приємних чеснот; Він, який знищує ворогів божеств; або Він, який вбиває тих, хто перешкоджає чи забороняє роздачу дарунків гідним особам; Він, який є навчителем у всіх науках і батьком усім; Він, який є навчителем навіть Прабатька Брахми; Він, який є оселею чи місцем відпочинку всіх істот; Він — Благодійник добрих і вільний од плям олжі; Він, чию доблесть не можна похитнути; Він, який ніколи не дивиться на дії не дозволені або не схвалені приписами; Він, який дивиться лиш на діяння дозволені або схвалені приписами; або Він, чії очі ніколи не моргають або не сплять; Він який носить нев'янучу гірлянду перемоги, що називають Вайджаянті; Він — Володар мови; і, який сповнений великої щедрості настільки, що Він рятує найнижчих з низьких і наймерзенніших з мерзенних, даючи їм Свою благодать; Він, який веде осіб, що воліють Звільненням до найперших з усіх умов, а саме, Звільнення себе; або Він, який приймає вигляд могутньої Риби і мчить крізь розлогий простір води, що вкриває Землю коли настає всесвітнє розчинення, і тягне човен прив'язаний до Його рогів, везучи Ману та інших у безпеку; Він, який є вождем усіх істот; або Він, який бавиться на просторах вод, що розтрощили усе при загальному розчиненні; Він, чії слова є Веди і, який врятував Веди, коли вони були занурені у воду при загальному розчиненні; Він, Виконавець усіх призначень у всесвіті; Він, який приймає подобу вітру для спонування всіх живих істот діяти або напружуватися; або Він, чії рухи завжди красиві; або, який бажає його істотам славити Його; Наділений тисячею голів; Душа всесвіту, що пронизує всі речі; Тисячоокий і тисячоногий; Він, який спонукає до руху колесо Всесвіту, що обертається за Його волею; Він, чия душа звільнена від бажання і, який виходить за межі тих умов, що покривають Дживу і перед якими Джива відповідальна; Він, який прихований від погляду всіх осіб прикутих до світу; або Він, який покрив очі всіх людей пов'язкою невідання; Той, хто трощить тих, які відвертаються від нього; Він, який встановлює рух днів, бо тотожний Сонцю; Він руйнівник всеруйнівного Часу; Він, який передає узливання вилиті на священний вогонь для тих, кому вони призначені; Він, який носить всесвіт, помістивши його лише на незначну частину Його тіла; Він, який не має початку; Він, який не має постійного пристановища; Він, який підтримує Землю у просторі, у вигляді Шеши, або, рятує її у вигляді могутнього вепра, чи підтримує її як ледь вловимий охопник; Він, який настільки схильний до благодіянь, що Він дарує щастя навіть ворогам подібним Шишупалі; Він, який звільнений від якості раджаса і тамаса так, що Він чиста чи бездоганна саттва сама по собі; Він, який отримав усі плоди Його бажань; Він, який підтримує всесвіт; Він, який годує або насолоджує всесвіт; Він, який розпростерся в нескінченній могутності; Він, який шанує богів, пітарів, і своїх шанувальників; Він, який шанує або обожнює тих, які самі вшановані або обожені іншими; Він, чії діяння всі красиві і стійкі; Він, який виконує цілі інших; Він, який є благодійником іншим; Він, який повертає всі речі Собі при загальному розчиненні; Він, який знищує ворогів божеств або Його шанувальників; Він, який має води своїм домом; Він — єдиний Притулок усіх істот; або Він, який знищує невігластво всіх істот; Він, який відомий найпершим; Він, який плекає добродієність; Він, який очищає всі світи; Він, який вінчає успіхом бажання всіх живих істот; Він, чії бажання завжди увінчані успіхом; Він, який дарує успіх усім; Він, який дарує успіх тим, які просять Його про це; Він, який головує над усіма священними днями; Він, який перевершує самого Індру своїми відмінними якостями; Він, який проливає всі бажані речі на Його шанувальників; Він, який крокує по всьому всесвіту; Він, який пропонує відмінні сходи нагору, освічені Праведністю, для тих, хто бажає піднятися на найвище місце; Він, який має Праведність у Його череві; Він, який захищає навіть Індру, як мати захищає дитину в утробі; Він, який підсилює відданих Його; Він, який поширює Себе поза величезним всесвітом; Він, який стоїть осторонь од усіх речей, хоча й проникає в них; Він, який є вмістищем океану шругі; Він, який володіє відмінною зброєю, наприклад, зброєю, здатною захищати всесвіт; Він, якого не в змозі нести жодна істота; Він, від кого походять звуки названі Брахмани або Веди; Він, який є Володарем усіх володарів всесвіту; Він є подавцем багатства; Він, який перебуває у своїй власній могутності; Він — багатоформний; Він має величезну форму; Він, який знаходиться у вигляді Жертвопринесення у всіх тваринах; Він, який спонукає всі речі проявлятися; Той, хто наділений величезною силою, енергією і блиском; Він, який проявляє себе у видимих формах його шанувальникам; Він обпалоє нечестивих Його палаючою енергією; Він, багатий у шість крот якостями, як то багатство тощо; Він, який передав Веди Прабатькові Брахмі; Він, який є формою Сама-, Ріг- і Яджур-Вед; Він, який втішає Його відданих, спалюючи скорботу світу подібно променям місяця, що охолоджує всіх живих істот світу; Він, який наділений палаючим сьйвом наче сонце; Він з чийого розуму виник місяць; Він, який блищить у Своєму сьйві; Він, який живить усі істоти, так само, як світило позначене зайцем; Він — Господар божеств; Він найбільші ліки від хвороби мирських прихильностей; Він, який є великою дамбою всесвіту; Він, який наділений знаннями та іншими якостями, що ніколи не бувають марними і доблестью, яку неможливо спантеличити; Він, до якого прагнуть усі істоти в усі часи, в Минулому, Сьогодні та Майбутньому; Він, який рятує його шанувальників лише поглянувши на них; Він, який освячує навіть те, що є священним; Він, який об'єднує життєві подихи у Душі; Він, який приймає різні форми для захисту Звільнення і Незвільнення; Він, який

вбиває бажання тих, які Звільнені; чи Він, який запобігає злостивим бажанням, що виникають у головах його прихильників; Він, який є батько Ками — основи бажання або хіті; Він, який є найбільш приємним; Він, який бажаний усім істотам; Він, який надає плоди всіх бажань; Він, який має можливість чинити усі діяння; Він, який розпочинає чотири юги; Він, який спонукає юги постійно змінюватися, ніби в колесі; Той, хто наділений різноманітними видами ілюзій і, отже, причина, з якої походять різні види діянь, що відрізняють різні юги; Він найбільший пожирач, бо проковтує все наприкінці кожної кальпи; Той, кого не в змозі охопити ті, які не є Його шанувальниками; Він — явний, будучи надзвичайно величезним; Він, який підкоряє собі тисячі ворогів богів; Він, який підкоряє численних ворогів; Він — бажаний навіть Прабатькові і Рудрі; або Він, якого вшановують у жертвах; Він, який видатний над усіма; Він, якого воліють мудрі та праведні; Він, який має за прикрасу пір'я павича на його головному уборі; Він, який морочить усіх істот Його маною; Він, який проливає Його благодать на відданих Своїх; Він, який знищує гнів праведних; Він, який наповнює неправедність гнівом; Він, який є виконавцем усіх діянь; Той, хто тримає всесвіт на руках; Він, який підтримує Землю; Він, який перевершує шість відомих змін: зародження, народження або зростання, зрілість, занепад і розчинення; Він — наділений великою славою за Його подвиги; Він, який спонукає всі живі істоти до життя, позаяк Він всепроникаюча душа; Він, який дає життя; Молодший брат Васави, у вигляді Упендри або карлика; Він — вмістище усіх вод у всесвіті; Він, який охоплює всі істоти, бо Він матеріальна причина всього; Він, який ніколи не необачний, будучи завжди вище помилок; Він — усталений у Своїй славі; Він, який тече у вигляді нектару; або Він висушує всі річі; Він відстоює шлях праведности; Він, який носить тягар всесвіту; Він, який дає бажані блага тим, які просять їх; Він, який спонукає вітри дути; Він — син Васудеви; або Він, який покриває всесвіт Його оманю і забавами в середині нього; Той, хто наділений надзвичайним блиском; Той, хто є причиною походження божеств; Він пронизує всі ворожі містечка; Він, який переступає всі печалі і скорботи; Він, який веде нас у гаразді через океан життя чи світу; Той, хто розсіює в серцях усіх відданих Йому страх переродження; Той, хто володіє нескінченними мужністю і доблестю; Той, хто є нащадком роду Шури; Той, хто є господарем усіх живих істот; Той, хто схильний виявляти Його милість до всіх; Той, хто приходив на землю сотні разів для порятунку добра, знищення нечестивих і встановлення правди; Той, хто тримає лотос в одній руці; Він, чий очі нагадують пелюстки лотосу; Він, з чийого пупка виник первісний лотос; або Він, який сидить на лотосі; Той, хто наділений очима, що нагадують пелюстки лотосу; Він, якого обожають усі віддані, коли сидить у лотосі Його серця; Він, що прийняв форму втіленої дживи через Його власну ману; Той, хто наділений будь-якою могутністю; Він, який росте у формі п'яти первинних елементів; Древня Душа; Той, хто наділений величезними очима; Він, який має Гаруду, що сидить на прапорі Його колісниць; Він — незрівнянний; Шарабха (*лев, що вбиває тварину*); Він, що вражає нечестивих жахом; Той, хто знає все, що сталося в часі; Він, який приймає, у вигляді божества, масло, що ллється на жертвний вогонь; Він, який відомий усіма видами свідчень або доказів; Він, на чийих грудях Процвітання завжди; Той, хто перемаже в усілякій битві; Він, який вище руйнування; Він приймає червону форму, або стає гнівним на ворогів Його відданих; Він, який є об'єктом пошуку праведних; Він, що лежить в основі всіх речей; Він, який має знак шнура навкруг Його живота, бо Яшода пов'язав Його шнуром в той час як він був Крішною; Він, який наносить або прощає всі тілесні ушкодження; Він, який підтримує Землю у вигляді гір її; Той, хто є найпершим з усіх об'єктів поклоніння; Він, який наділений великою швидкістю; Він, який поглинає величезну кількість їжі; Він, який причина творення початку життя; Він, який завжди перемішує обидві: Пракриті і Пурушу; Той, хто сяє пишнотою, або бавиться в радості; Той, хто має силу у череві; Він, який є Верховним Володарем усього; Він — речовина з якої всесвіт було створено; Той, хто є Причиною, або Чинником, котрий створив всесвіт; Він незалежним є від усіх речей; Він, який встановлює різноманіття у всесвіті; Він, який не може бути осмисленим; Той, хто робить себе невидимим щитом мани; Той, хто є Дитя позбавлене всіх якостей; Він на кому всі річі спочивають; Той, на кому всі річі перебувають коли приходять всесвітнє розчинення; Він, який відводить найперше місце тим, хто поклоняється Йому; Він — довговічний; Той, хто наділений вищою міццю; Він, який був прославлений у Веданті; Він — задоволений; Той, хто завжди цілий; Той, чий погляд є сприятливим; Він, який наповнює всіх йогинів захватом; Він — це закінчення всіх істот, бо це в Ньому ті всі річі зливаються при всесвітньому розчиненні; Той, хто є бездоганний Шлях; Той, хто у формі Дживи веде до Звільнення; Він, який веде дживу до Звільнення; Він, який не має нікого хто б вів Його; Він, який наділений величезною силою; Він найперший з усіх істот наділений могутністю; Він, який підтримує; Він, найперший з усіх Істот знайомих з обов'язком та релігією; Той, який єднає, на час створення, роз'єднані елементи для складання всіх речей; Він, який знаходиться в усіх тілах; Він, який спонукає всі істоти діяти у вигляді Кшетраджні; Той, хто створює всі істоти після знищення їх у всесвітньому розчиненні; Він, до якого кожен схиляється з благоговінням; Він, який поширюється на весь Всесвіт; Він, якому належить первісне золоте яйце, як його черево, звідки, як з жіночої утроби, все походить; Він, який знищує ворогів божеств; Він, який поширює всі річі, будучи відтак матеріальною причиною звідки вони походять; Він, який поширює солодкі пахощі; Він, який байдужий до задоволень почуттів; Той, хто тотожний із сезонами; Він, на кого лише подивившись, усі віддані досягають успіху в отриманні великого об'єкту їх бажання; Він, який ослаблює всіх істот; Він, який живе у склепінні серця, залежачи від Його власної слави і могутності; Той, хто здатний бути відомим скрізь, через Його всюдисущність; Він сповнює всіх жахом; Той, у кому всі істоти мешкають; Той, хто розумний у виконанні всіх діянь; Він, який складає спокій усіх істот, будучи, як Він є,

втіленням Звільнення; Він, який наділений умінням більшим, ніж у інших істот; Той, у кому весь Всесвіт поширений; Він, який Сам нерухомий та в якому всі речі спочивають навіки; Він, який є об'єктом доказу; Той, хто Незнищений і незмінне сім'я; Він, якого прагнуть усі, бо Він є щастя; Він, який не має бажання, адже всі його бажання вволені; Він це велика причина, яка охоплює всесвіт; Він, є всіма видами речей для насолоди; Той, хто має великі багатства, якими оберігає всі бажані предмети; Він, який вище відчаю; Він, який існує у вигляді Відчуженості; Він — ненароджений; Він, який є стовпом до якого Праведність прив'язана; Той, хто є великим втіленням жертвопринесення; Той, хто є маточина зоряного колеса, яке обертається на небі; Той, хто є Місяцем серед сузір'їв; Той, хто здатний виконати будь-який подвиг; Він, який залишається в Його власній душі, коли всі речі зникають; Він, який плакає бажання для Творення; Той, хто є втіленням усіх жертв; Він, який вшанований у всіх жертвопринесеннях та релігійних обрядах; Той, хто найбільш обожнюваний із божеств представлених на жертвопринесеннях, що люди виконують; Той, хто є втіленням усіх тих жертвопринесень, в яких тварин пропонують за приписом; Він, який вшанований особами, перш ніж вони беруть їжу;¹⁰⁴ Він — є Притулок тих, які шукають Звільнення; Він, який споглядає діяння або бездіяльність усіх істот; Він, чия душа перевершує всі якості; Той, хто володіє всевіданням; Він, тотожний знанням, непридбаним, необмеженим, яким досяжно усе; Той, хто дотримується відмінних обітниць, головною серед яких є дарування блага тому, хто просить його з чистим серцем; Він, який має обличчя завжди повне задоволення; Той, хто надзвичайно проникливий; Той, хто вимовляє найприємніші звуки у формі Вед або, як Крішна, який грає на флейті; Той, хто дає щастя всім його прихильникам; Він, який вчиняє добро іншим, не чекаючи нічого навзаєм; Він, який сповнює всі істоти захватом; Той, хто підкорив гнів; Міцнорукий, бо має їх такі могутні, що згубив був Він, завиграшки, наймогутніших асурів; Він, який розриває неправедних; Він, який змушує тих осіб, позбавлених знання душі, зануритися у глибокий сон Його омани; Він, який спирається на Себе, будучи повністю незалежним від усіх людей і речей; Він, який вкриває весь всесвіт; Він, який існує в нескінченних формах; Той, який зайнятий у незліченних заняттях; Він, який живе у всьому; Він, який сповнений любови до всіх Його прихильників; Він, який є всезагальним батьком усіх живих істот всесвіту, що були наче дитинчата народжені від Нього; Він, який зберігає, у вигляді величезного океану, всі дорогоцінні камені й коштовності у його утробі; Він — Володар усіх скарбів; Він — захисник праведності; Він — виконавець усіх обов'язків праведності; Він — основа праведності; Він, який існує в усі часи; Він, який не існує у вигляді всесвіту, бо проявлений всесвіт є наслідок мани; Він, який є немічним, у формі всесвіту; Він — непорушний, як Дитя; Він, який, у вигляді дживи, позбавлений справжнього знання; Він, який, у вигляді сонця, наділений тисячею променів; Він наказує навіть усім таким великим і могутнім істотам, як Шеша, Гаруда тощо; Він створив усі шастри; Він, який існує, у вигляді сонця, як центр незліченних променів світла; Він перебуває в усіх істотах; Володар великої доблесті; Він господар навіть Ями, та інших подібних могутніх; Найстаріший з божеств, що існують, як Він, з самого початку; Він, який існує у славі Своїй, відкинувши всі умови; Він — Господь навіть усіх богів; Він — Правитель навіть тому хто підтримує богів, Індрі; Він виходить за межі народження і смерті; Він піклується і захищає корів, у тілі Крішни; Він живить усіх істот; Він, якого осягають знаннями лише; Він — Старовинний; Він підтримує елементи, складові тіла; Він, який користується і терпить щастя та горе, у вигляді дживи; Той, хто прийняв подобу величезного Вєпра; або Він, у вигляді Рами, що був Володарем великого війська мавп; Подавець рясних дарунків усім у великому жертвоприношенні, вчиненому Ним; Він, який п'є сому в кожному жертвопринесенні; Він, який п'є амриту; Він, який у вигляді Соми (*Чандрамас*), живить усі трави і рослини; Той, хто перемагає ворогів в одну мить, навіть коли їх безліч; Той, хто має всесвітню форму і є найпершим з усіх існуючих сутностей; Він — каратель; Той, хто долає усе; Він, цілі якого неможливо збити з пантелику; Він, який заслуговує подарунків; Той, хто дає те, чого Його творіння не мають і, який захищає те, що вони мають; Він, який береже життєві подихи; Той, хто наочно споглядає усіх Своїх створінь; Він, який ніколи не бачить нічого крім Самого Себе; Він, який дає звільнення; Він, чийми трьома кроками покриті були Небеса, Земля і Нижні світи; Вмістище всіх вод; Той, хто заповнює весь Простір, весь Час і всі речі; Він, який лежить на розлогодному просторі вод після загального розчинення; Він, який викликає руйнування всіх речей; Він без народження; Він надзвичайно чарівний; Він, який з'являється в Його власній природі; Він підкорювач усіх ворогів, як то гнів та інші негідні пристрасті; Він радіє тим, які медитують на Нього; Він є задоволення; Він, який сповнює радістю інших; Він, який зростає з усіма причинами задоволення; Той, хто володіє істиною та іншими чеснотами, як Його ознаками; Він, чий слід у трьох світах; Той, хто є першим з ріши, будучи обізнаним на всіх Ведах; Він тотожним є з наставником Капілою; Знавець Всесвіту; Пан Землі; Він, який є їх ногами; Захисник божеств; Той, хто має великі роги, згадуючи вигляд риби, в якому він урятував Ману під час всесвітнього потопу, коли мчав по воді човен Ману, прив'язаний до його рогів; Він, який вичерпує всі діяння, вчинені їх виконавцями, до задоволення чи терпіння їх наслідків; або Він, який пригнічує самого Руйнівника; Великий вєпр; Той, кого розуміють чи передбачають за допомогою веданти; Той, хто має гарні загони у вигляді його шанувальників; Він, який прикрашений золотими браслетами; Він прихований, будучи знаним лише за допомогою Упанішад; Він глибокий у знаннях і могутності; Він важкодоступний; Той, хто перевершує і словом і думкою, та, який оружний диском і булавою; Улаштовувач; Він є причиною, у вигляді помічника всесвіту; Непереможний; Крішна народжений на острові; Стійкий, внаслідок Його перевершення руйнування; Він, який викошує усе, а Сам є вище за руйнування; Варуна (*божество вод*); син Варуни, у вигляді Васіштхи або Агастьї; Нерухомий, як дерево; Він,

який постає у Його власній формі, у лотосі серця; Він, який створює, оберігає і руйнує лише думкою; Той, хто має шестикратні якості: володарство тощо; Той, хто руйнує шестикратні якості при всесвітньому розчиненні; Він, який є блаженство, внаслідок Його збільшення усіма видами добробуту; Він, який прикрашений тріумфальною гірляндою, що названа Вайджаянта; Озброєний плугом, згадуючи Його втілення, як Баладеви; Той, хто прийняв народження з лона Адіті у вигляді карлика, який одурив Бали; Він, наділений сьйвом подібно Сонцю; Той, хто дозволяє усі пари протилежностей, наприклад, тепло і холод, задоволення і біль тощо; Він, який є основним Притулком усього; Він, який озброєний кращим серед луків, названим Шранга; Той, хто був позбавлений¹⁰⁵ Його бойової сокири Рамою з роду Бхрігу; Лютий; Дарувальник усіх об'єктів бажань; Він, який такий високий, що торкається навіть небес головою, згадуючи форму, яку Він прийняв на жертвопринесенні Бали; Він, чий погляд проникає над усім всесвітом; Він, який є Вьясою, що розділив Веди; Той, хто є Господарем мови або всього вивчення; Він, який існує не завдяки природженню; Він, уславлений за допомогою трьох, найперше саманів; Той, хто є співаком саманів; Той, хто є Згасанням усіх мирських прихильностей, через його втілення в собі Зречення; Він, це Ліки; Він — Лікар; Він, який визначив, що четвертий або останній шабель життя називається Зреченням, бо дозволяє Його створінням досягти Звільнення; Він, який спонукає пристрасті Його відданих заспокоїтися, аби дати їм спокій душі; Він задоволений, внаслідок Його впровадження відмежування від усіх мирських об'єктів; Він це притулок відданості і спокій душі; Він — чарівнотілий; Подавець душевного спокою; Він є Творцем; Він, який бавиться щасливо на лоні землі, і спить у Йозі, лежачи на тілі володаря змії Шеші, після загального розчинення; Благодійник корів; або Він, який прийняв людську подобу для звільнення землі від тягара її населення; Повелитель всесвіту; Захисник всесвіту; Той, у якого очі мов у тура; Той, хто плекає Праведність з любов'ю; Він, про кого мовлять — герой; Він, чия душа відсторонена від усіх прив'язаностей; Він, який сходиться до тонкої форми всесвіту, під час загального розчинення; Той, хто робить добро стражденним Своїм прихильникам; Він, чие ім'я, лишень почуте, очищає слухача від усіх гріхів; Той, хто має сприятливий завиток на грудях Його; Він, в кому завжди мешкає богиня процвітання; Той, хто був обраний Лакшмі за її Пана; Він — найперший з усіх істот наділених процвітанням; Він, який дає процвітання Його шанувальникам; Володар процвітання; Той, хто завжди мешкає з тими, хто наділений процвітанням; Той, хто є вмістищем усіх видів процвітання; Той, хто дає процвітання всім особам праведних діянь, відповідно до міри їх праведности; Він який зберігає богиню Процвітання на своїх грудях; Він дарує процвітання тим, хто чує, славить і медитує на Нього; Він, який є втіленням того стану, що являє собою досягнення недосяжного щастя; Він, який сповнений усякого виду краси; Він це Притулок трьох світів; Він — прекрасноокий; Той, який має красиві кінцівки; Той, хто володіє сотнею джерел задоволень; Він, який являє найвищу насолоду; Той, хто є Господарем усіх світил на небі, бо це Він підтримує їх на місцях та орбітах; Він, який приборкав свою душу; Той, чию душу не похитне жодна найвища Істота; Він, який завжди красивий у діяннях; Він, чії сумніви були усі розвіяні, бо Він, кажуть, споглядає весь всесвіт, як амлаку на Його долоні; Той, хто перевершує всіх істот; Він, чие бачення поширюється в усіх напрямках; Він, який не має Господаря; Він, який у всі часи перевершує всі зміни; Він, який у подібі Рами був ліг на ту голу землю; Він, який прикрашає землю Його втіленнями; Він — наймогутніший; Він, який перевершує всі лиха; Той, хто розсіює печалі всіх Його відданих, тільки-но вони згадують Його; Той, хто сповнений сьйва; Той, кому поклоняються всі; Він, це посудина, позаяк усі речі знаходяться в Ньому; Він, який має чисту душу; Той, хто очищає всіх, як тільки вони чують про Нього; Він — вільний і нестримний; Той, чия колісниця ніколи не покидає битв; Той, хто володіє великим багатством; Той, чию майстерність неспромога виміряти; Вбивця асура на ім'я Каланемі; Герой; Він, який прийняв народження у роду Шури; Володар усіх божеств; Душа трьох світів; Володар трьох світів; Він, який має сонячні й місячні промені своїм волоссям; Вбивця Кеші; Той, хто знищує всі речі при всесвітньому розчиненні; Божество, від якого плід усіх бажань шукається; Він, який дарує бажання усім; Він, який і є бажання; Він, який має гарну подобу; Він, який наділений доскональним знанням шрут і смриті; Той, хто володіє виглядом невимовних якостей; Той, чії яскраві промені заповнюють небеса; Він, який не має кінця; Він, який у вигляді Арджуни або Нарі придбав величезні багатства внаслідок його завойовницького походу; Той, хто є найпершим об'єктом вивчення при жертвопринесеннях, Ведах та усіх релігійних діяннях; Той, хто є творцем покаяння тощо; Той, хто є формою Прабатька Брахми; Той, який є збільшувачем покут; Той, хто добре знайомий із брахмо; Той, хто має вигляд брахмана; Той, хто має Своїми кінцівками Його, котрий зветься Брахма; Він, який відає усі Веди і все у всесвіті; Він, який завжди є основою брахманів і кому також брахмани є основою; Він, кроки якого долають великі терени; Той, чії подвиги надзвичайні; Той, хто має величезну потугу; Він, тотожний з Васукі, царем змії; Він, найперший з усіх жертвопринесень; Той, хто є Джапа, те найперше з жертвопринесень; Той, хто є найпершою з усіх приношень, зроблених на жертвопринесеннях; Той, кого славлять усі; Той, хто любить славлення від його відданих; Той, хто сам є гімнами вимовленими Його відданими; Він, який і є діянням уславлення; Той, хто є особою тих уславлень; Той, хто захоплюється боротьбою з усім злом; Він — цілісний у всіх відносинах; Він, який сповнює інших усіляким багатством; Той, хто знищує всі гріхи, тільки-но Його згадають; Той, чії діяння всі праведні; Він, який стоїть над усіма хибами; Той, хто наділений швидкістю думки; Він — творець і розповсюджувач усіх видів навчання; Він, чие життєве сім'я золото; Дарувальник багатства, тотожний Кубері, Володареві скарбів; Він, який відбирає все багатство асурів; Син Васудеви; Той, у кому всі істоти живуть; Той, чий розум перебуває у всіх речах у цілковитій

тотожності з ними; Він, який забирає на Себе гріхи всіх, хто шукає притулку в ньому; Він, якого досягають праведні; Той, чиї справи завжди гарні; Той, хто є одна сутність у всесвіті; Він, який являє Себе в різноманітних формах; Той, хто є притулком для всіх знайомих з істиною; Той, хто має найбільших героїв у своїй раті; Він — найперший з ядавів; Він — оселя праведних; Він, який тішиться радісно у лісах Врінди, на березі Ямуни; Той, у кому все створене живе; Бог, який сповнює всесвіт Своєю Майєю (*ілюзія*); Той, в кому всі найперші Істоти злилися, коли вони домоглися свого звільнення; Той, чий голод ніколи не вгамувати; Той, хто гамує гордість усіх; Він, який заповнює праведних справедливою гордістю; Він, який збільшує радість; Він, якого неможливо захопити; Той, хто ніколи не був переможеним; Той, хто має всесвітню форму; Той, хто має величезну форму; Він, чия подоба палає енергією і сьйвом; Він, який не має форми, які визначені діями; Він — різноманітних форм; Непроявлений; Він — столикий; Він — один; Його багато, через оману; Він, повний блаженства; Він, який утворює одну велику тему дослідження; Він від кого це все; Він, який так і називається Те; Він є високий Притулок; Той, який обмежує дживу матеріальними причинами; Він, який бажаний для всіх; Той, хто прийняв народження у роду Мадгу; Той, хто надзвичайно лагідний зі своїми відданими; Він — золотавий виглядом; Той, чие тіло відтінку золота; Той, хто красний тілом; Він, який прикрашений ангадами зробленими із сандалової мазі; Він — згубник героїв; Той, хто не має собі рівних; Він, який подібний нулю, бо не має якостей які можуть підтвердити Його; Той, хто не потребує ніяких благ, внаслідок його цілісності; Той, хто ніколи не відхиляється від своєї власної природи, могутності та знань; Той, хто рухомий, у вигляді вітру; Він, який ніколи не ототожнює себе ні з чим бездушним;¹⁰⁶ Він, який вшановує Його відданих; Він, який шанується усіма; Він — Владця трьох світів; Він, який підтримує три світи; Він, який володіє розумом і пам'яттю здатною вмістити в Його голові зміст усіх трактатів; Той, хто прийняв народження в жертвопринесенні; Той, хто гідний найвищої похвали; Той, чий розум і пам'ять ніколи не бувають поверхневими; Той, хто підтримує Землю; Той, хто виливає тепло у вигляді Сонця; Той в кого найкрасивіші кінцівки; Той, хто є найпершим з усіх носіїв зброї; Він, який приймає приношення Йому квітами й листям од його відданих; Той, хто підкорив усі Свої пристрасті й долає всіх своїх ворогів; Він, який не має жодного, хто б ішов перед Ним; Він, який має чотири роги; Він, чий старший брат Гада; Той, хто має чотири руки; Він від кого чотири Пуруші виникли; Той, хто є притулком чотирьох щаблів життя і чотирьох варн людей; Той, хто має чотири душі: Розум, Глузд, Свідомість, Пам'ять; Він, від якого походять чотири речі життя: Праведність, Багатство, Насолода і Звільнення; Той, хто добре знайомий з чотирма Ведами; Він, який проявляється лише частиною своєї могутності; Він, який встановлює колесо світу аби оберталось по колу знову і знову; Він, чия душа відчужена від усіх мирських прихильностей; Той, кого неможливо перемагти; Він, якого неможливо перевершити; Він, якого надзвичайно важко досягти; Він, до якого важко наблизитися; Він — важкодоступний; Він, якого важко нести у серці, навіть йогинів; Той, хто вбиває навіть наймогутніших ворогів серед данавів; Той, хто має гарні кінцівки; Той, хто приймає сутність усіх речей у всесвіті; Він, якому належить найкрасивіша основа і нитка для плетіння цієї структури тканини всесвіту; Він, який тче вічно основу і нитку; Той, чиї дії вчиняються Індрую; Той, чиї дії відмінні; Той, хто не має незроблених діянь; Той, хто склав усі Веди і писання; Він, чие народження високе; Він — надзвичайно гарний; Той, чие серце повне співчуттям; Він, який має коштовні камені в Його пупку; Той, хто має чудове пізнання для Його очей; Той, хто гідний поклоніння самого Брахми та інших щонайкращих у всесвіті; Він — дарувальник їжі; Він, отримує роги під час загального розчинення; Той, хто завжди підкоряє Своїх ворогів щонайдивовижніше; Він, який знає всі речі; Він, який завжди перемагає тих, які непереборні доблестю; Він, чиї руки подібні золоту; Той, кого неможливо схвилювати гнівом чи пак огидою, або іншими пристрастями; Він — Майстер над усіма тими, хто є майстрами усіляких промов; Він — найглибше озеро; Він — найглибша западина; Він, який над впливом Часу; Той, у кому первинні стихії створені; Він, який радує землю; Він, який дає плоди, такі приємні як, квіти кунда; Той, хто віддав землю Кашьяпі у Своему втіленні, як Рама; Той, хто гамує три види страждання, згідно філософії Санкхья, як повна дощова хмара охолоджує розпечену землю своєю зливою; Він, який очищає всіх істот; Той, який не має спонукання Собі; Він, який пив нектар; Він, який має безсмертне тіло; Той, хто володіє всевіданням; Він, який має обличчя і очі повернуті у всіх напрямках; Він, який легкодосяжний, інакше кажучи, з такими дарунками, які складаються з квітів і листя; Той, хто виконав чудові обітниці; Він, який увінчав Себе успіхом; Він, який перемагає усіх недругів; Він, який обпалює усіх ворогів; Він — той вічно зростаючий і високий баньян, що височіє над усіма іншими деревами; Він — та священна смоківниця; Він — той Священний фікус; або Він — нетривкий, внаслідок Його буття в усіх тлінних формах всесвіту, так само як і в усіх нетлінних формах, які існують; Той, який є вбивцею Чанури з країни Андрха; Той, хто наділений тисячею променів; Той, хто має сім язиків, у подібі Калі, Каралі тощо; Він, який має сім пломенів, бо Він тотожний з божеством вогню; Той, хто має сім коней для Його колісниці; чи Він, який володіє конем названим Сапта; Він, який не має форми; Він — безгрішний; Він — немислимий; Він розсіює всі страхи; Він нищитель усіх страхів; Він — хвилина; Він — пишний; Він — виснажений; Він — жирний; Той, хто наділений якостями; Він, який перевершує всі якості; Він — невловимий; Той, хто страждає Сам, щоб бути легко пійманим Його відданими; Той, хто має чудове лице; Він, який має Його нащадками людей другорядних світів; Він, який розширює створення, що складається з п'ятичастинних первинних елементів; Той, хто несе важку вагу у вигляді Ананти; Той, хто проголосив Веди; Він, який присвячений Йозі; Він — володар усіх йогинів; Дарувальник усіх бажань; Він, який надає притулок тим, хто прагне до Нього; Він, який

змушує йогинів займатися Йоґою заново, після їх повернення до життя, коли завершилося їх життя у блаженстві на небесах; Він, який сповнює йогинів могутністю навіть після вичерпання їх заслуг; Хто має найпрекрасніше листя у вигляді Шханда Вед, Сам будучи Світовим деревом; Він, який спонукає дути вітри; Той, хто озброєний луком у подібі Рами; Той, хто добре знайомий з наукою зброї; Той, хто є жезлом покарання; Він — каратель; Той, хто виконує всі присуди покарання; Той, хто ніколи не був переможеним; Той, хто вправний у всіх справах; Він, який визначає всім особам їх відповідні обов'язки; Він, у кого немає жодного, хто би визначив Йому будь-яку справу; Він, який не має Ями, щоб убити Йоґо; Той, хто наділений героїзмом і звитягою; Він, який має якість саттви; Він — тотожний з Істиною; Він, який присвячений Істині та Праведності; Він, до якого прагнуть ті, хто сповнений рішучості досягти Звільнення; або Він, до кого всевіт лине коли приходить до розчинення; Він, який заслуговує мати усі речі, що його шанувальники підносять Йому; Він, гідний обожнення гімнами, квітами й іншими підношеннями вшанування; Той, хто робить добро всім; Він, який збільшує задоволення всіх; Той, чий шлях через небо; Він, який світить Своім власним сяйвом; Той, хто наділений надзвичайною красою; Він, який поглинає підношення зроблені на жертвовному вогні; Він, який перебуває скрізь і наділений вищою могутністю; Він, який висмоктує вологу з землі у вигляді Сонця; Він, який має різноманітні бажання; Він, який породжує всі речі; Він, який є батьком всевіту; Той, хто має Сонце Своім оком; Нескінченний; Він, який приймає всі жертвопринесення; Він, який користується пракріті у формі Розуму; Дарувальник блаженства; Він, який прийняв повторні народження для захисту праведності і праведних; Він — Первонародження всіх існуючих речей; Той, хто долає відчай, внаслідок плодів усіх Йоґо бажань; Той, хто прощає праведних коли вони помиляються; Той, хто є основою на якій покоїться всевіт; Той, хто є щонайчудовішим; Він, який існує з початку Часу; Той, хто існував до народження Прабатька та інших; Він, який рудувато-коричневого відтінку; або Він, який виявляє чи висвітлює всі існуючі речі своїми променями; Він, який прийняв форму великого Вепра; Він, який існує навіть тоді, коли всі речі розчиняються; Той, хто є подавцем усіх благ; Він, який створює благо; Він, який тотожний з усіма благами; Той, який насолоджується благами; Той, який здатний зруйнувати блага; Безгнівний; Він, який лежить розташувавшись на кільцях змія Шеши; або Він, який вбраний у сережки; Той, хто озброєний диском; Той, хто наділений великою владою; Той, чия влада впорядковується високими заповідями шрут і смріті; Той, кого неможливо описати за допомогою слів; Той, кого веданти намагаються описати за допомогою слів; Той, який є росою, що охолоджує тих, хто страждає від трьох видів горя; Він, який живе в усіх тілах, наділених потугою розсіювання темряви; Той, хто позбавлений люті; Він, який добре обізнаний на виконанні всіх діянь думкою, словом і ділом; Він, який може виконати всі діяння в найкоротші терміни; Він, який знищує нечестиве; Він — найперший з усіх вибачливих осіб; Він — найперший з усіх осіб наділених знаннями; Він, який переступає всі страхи; Він, чії імена і подвиги, почуті і прочитані, призводять до Праведності; Він рятує Праведних від бурхливого океану світу; Він, який знищує нечестивих; Він — Праведність; Той, хто знищує всі злі сни; Він знищує всі погані шляхи для простування Йоґо відданих до доброго шляху Звільнення; Він, який захищає всевіт, залишаючись якістю саттви; Той, хто йде благим шляхом; Він — Життя; Він, який існує вкриваючи всевіт; Він, який є у нескінченних формах; Той, хто наділений нескінченним добробутом; Той, хто упокорив гнів; Він, який руйнує страхи праведних; Він, який дає лише плоди істотам з чуттям, відповідно до їх думок і вчинків; Той, хто є безмірна Душа; Він, який дарує різноманітні види плодів гідним особам за їх різноманітні справи; Він, який встановлює різноманітне панування для богів і людей; Він, який приймає участь у кожній справі її належною заслугою; Той, хто не має початку; Він, який є вмістищем усіх причин і також Землі; Він, який має богиню Процвітання завжди на Своєму боці; Він — найперший з усіх героїв; Він, який прикрашений красивими браслетами; Той, хто творить усі істоти; Той, хто є первопричиною народження всіх істот; Він це жах усіх нечестивих асурів; Той, хто наділений жахаючою доблестю; Той, хто є посудиною і оселею з п'яти первинних елементів; Він, який глотає Йоґо горлом усіх істот під час загального розчинення; Той, чия посмішка така ж приємна, як вигляд квітів; чи Той, чий сміх подібний квітам; Він — Невсипущий; Він, який залишається на чолі всіх істот; Він, чия поведінка складається з тих дій, які робить Праведник; Він, який відроджує мертвих (як у випадку з *Парікшитом та ін*); Той, який є початковий склад Ом; Він, який ухвалив усі праведні справи; Він показує правду про Вищу Душу; Той, який є оселею п'яти життєвих сил і почуттів; Він є їжею, яка підтримує життя живих істот; Він, який викликає всіх живих істот до життя за допомоги життєвого дихання названого Прана; Той, хто є великою темою для будь-якої системи філософії; Той, хто є Одна Душа у всевіті; Він, який перевищує народження, старіння і смерть; Той, хто рятує всевіт через священні склади Бхух, Бхухах, Свах та інші, з якими підношення Хома робиться; Великий рятівник; Батько усіх; Він Батько навіть Прабатькові Брахмі; Той, хто має вигляд жертвопринесення; Він, який є Володарем усіх жертвопринесень, будучи великим божеством, яке вшановується в них; Він — жертводавець; Він, який має жертвопринесення за свої кінцівки; Він, який підтримує всі жертвопринесення; Він, який захищає жертвопринесення; Той, хто створив жертвопринесення; Той, хто є найпершим з усіх виконавців жертвопринесення; Той, хто насолоджується плодами всіх жертвопринесень; Він, який спонукає до виконання всіх жертвопринесень; Він, який завершує всі жертвопринесення, приймаючи сповна uzливання наприкінці; Він є тотожним з такими жертвопринесеннями, які були зроблені без бажання плодів; Він, який є їжа, що підтримує всіх живих істот; Він, який також є їдець тієї їжі; Той, хто Сам є причиною Йоґо існування; Самонароджений; Той, хто проникнув крізь твердь земну і відвідавши нижні світи вбив Хіраньякшу та інших;

Він, який співає Самани; Той, хто є радістю Девакі; Він, який є Творцем всього; Він, який є Володарем Землі; Він, який губить гріхи його прихильників; Той, хто носить мушлю Панчаджанья у Своїх руках; Він, який носить меч знання та ілюзії; Він, який задає безперервний оберт кола юг; Той, хто поміщає Себе зі свідомістю і почуттями; Той, хто має жезл найтвердішого розуміння; Він, який озброєний колісницею; Той, хто не здатен бути схвильованим; Він, який озброєний усіма видами зброї!

Ом, слава Йому!

Саме так повідав я тобі, без винятку, тисячу чудових імен піднесеного Кешави, чия слава завжди повинна бути оспівана. Та людина, яка чує імена кожен день або, яка читає їх кожен день, не зустрічається з будь-яким злом чи то тут, чи то в майбутньому. Якщо брахман робить це, йому вдається засвоїти Веданти, якщо ж кшатрій це робить, він стає завжди успішним у бою. Вайшья, роблячи це, володітиме багатством, а шудра заробляє велике щастя. Якщо людина бажає заробляти заслугу праведности, вона успішна в цьому слухаючи або читаючи ці імена. Якщо це багатство, якого людина бажає, то їй вдається заробити багатство, діючи таким чином. Так само і людині, яка бажає насолоди почуттів, вдається насолоджуватися усіма видами задоволень, а людина, яка бажає потомства, отримує його поводячись так. Та людина, яка з відданістю і завзятістю, та із серцем цілком відданим Йому, читає цю тисячу імен Васудеви щодня, після того, як очистить себе, придбає велику славу, визначне місце серед її родичів, міцний добробут і, врешті, те, що має вище благо для неї, а саме, Звільнення. Таку людину ніколи не долає страх у будь-який час, і матиме вона велику майстерність та енергію. Хвороба ніколи не засмучує її, а блиск вигляду, сила, краса і досконалість, — належать їй. Хворий стає здоровим, стражденний звільненим од своїх страждань, настрашений звільняється від страху, а той, хто занурений у лихо, звільняється від лиха. Людині, яка гімнами прославляє ту найпершу Істоту, читаючи Його тисячу імен з відданістю, вдається швидко подолати всі труднощі. Той смертний, який шукає притулку у Васудеві і, який стає відданим Йому, звільняється від усіх гріхів і досягає вічного брахмо. Ті, які присвячені Васудеві, жодного разу не зіткнулися з якимось злом. Вони звільняються від страху народження, смерті, старості та хвороб. Та людина, яка з відданістю і вірою читає цей гімн, складений з тисячі імен Васудеви, придбає блаженство душі, вибачливий характер, гаразди, розум, пам'ять і славу. Ні гнів, ні ревності, ні жадібність, ні зле розуміння не будуть виникати у тих праведних людей, які присвячені тій найпершій з істот. Небесне склепіння із сонцем, місяцем і зірками, небеса, сторони світу, земля і океан, все постало за підтримки сили піднесеного Васудеви. Цілий рухомий та нерухомий всесвіт з божествами, асурами і гандхарвами, якшами, урагами і ракшасами, знаходиться у владі Крішні. Почуття, розум, розуміння, життя, енергія, сила і пам'ять, це вже було сказано, є Васудева їх дух. Справді, це тіло, яке називається Кшетра і розумна душа усередині, яка називається знавцем Кшетри, також має Васудеву їх духом. Поведінка, складена з практики, речуть, найперша з усіх тем розглянутих у Писаннях. Праведність поведінки їх основа. Нетлінний Васудева, речуть, володар праведности. Мудреці, пітари, божества, великі первинні елементи, метали, дійсно, все рухоме і нерухоме всесвіту, виникло з Нараяні. Йога, філософія Санкхья, знання, всі механічні мистецтва, Веди, різноманітні писання і все навчання, з'явилися від Джанардани. Вішну є одним великим елементом або речовиною, яка поширила себе в різноманітних формах. Вкриваючи три світи, Він — душа всіх речей, насолоджується ними всіма. Його слава не знає зменшення, і Він суть — Насолодник всесвіту у ролі Вишнього Владці.

Цей гімн на честь уславленого Вішну складений Вьясою, слід вимовляти тій особі, яка бажає придбати щастя і тій, котра шукає вище благо Звільнення. Ті люди, які вклоняються і вшановують Володаря всесвіту, того бога, який є вроджений і сповнений палаючого сьйва, який є джерелом або причиною всесвіту, який відає про руйнування і, який наділений очима, такими великими і прекрасними мов пелюстки лотосу, ніколи не зустрінуться з будь-яким розладом.

Так вістить розділ сто сорок дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 150

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

О діду, о велемудрий, о знайомий з усіма галузями знання, що є тією темою тихого шептання, читаючи яку щодня, можна придбати заслугу праведности у великій мірі? Якою є та мантра, читання якої дарує успіх, якщо прочитана з нагоди рушання у подорож чи входження у новий будинок, або ж на початку будь-якої справи, чи ж з нагоди жертвопринесення на честь божеств або прашурів? Слід тобі оповісти мені, яка, дійсно, та мантра, що умиротворяє всі зловісні впливи, або веде до гаразду та зростання, чи захисту від зла, або знищення ворогів, або розвіяння страхів і, яка, в той же час, узгоджується з Ведами.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Слухай, о царю, із зосередженням, яка та мантра, проголошена Вьясою. Вона була освячена Савітрі і сповнена великою досконалою. Вона здатна очищати особу від усіх гріхів негайно. Слухай, о безгрішний, як я читатиму тобі таїнства щодо цієї мантри. Дійсно, о перший із синів Панду, слухаючи ті таїнства, людина очищається від усіх гріхів. Той, хто повторює цю мантру день і ніч, ніколи не заплямується гріхом. Я зараз оголошу це тобі, якою є ця мантра. Слухай уважно. Дійсно, людина, яка чує її, наділяється довгим життям, о царевичу, і досягаючи здійснення усіх її бажань, гараздує у блаженстві, як тут, так і в майбутньому. Ця мантра, о царю, була щодня читана найпершими з царствених мудреців, присвячених практиці обов'язків

кшатріїв і, які неухильно дотримувались обітниць істини. Справді, о тигре серед царів, ті правителі, які, зі стриманими і врівноваженими почуттями душі, читають цю мантру щодня, успішні у придбанні неперевершеного процвітання — «Вітання Васіштсі, високому обітницями, після вшанування з повагою Парашари, того океану Вед! Вітання великому змієві Ананті і вітання всім, хто увінчаний успіхом і невмирущою славою! Вітання ріши і Йому, тому Найвищому з Вишніх, Богові богів і дарувальнику блага всім тим щонайпершим. Вітання Йому з тисячею голів, Йому найсприятливішому, який має тисячу імен, Джанардані! Аджа, Екапада, Ахіврадхна, нескорений Пінакин, Ріта, Пітрірупа, триокий Магешвара, Врішакапі, Шамбху, Гавана і Ішвара — це знамениті рудри, одинадцять числом, які є владиками усіх світів. Саме ці одинадцять піднесених були згадані, як сто в Шатарудрі Вед. Анша, Бхага, Митра, володар вод Варуна, Дхатрі, Арьяман, Джайанта, Бгаскара, Тваштрі, Пушан, Індра і Вішну, кажуть, складають числом дванадцять. Ці дванадцять називаються адітьї і вони сини Кашьяпи, як шруті вістять. Дхара, Дхрува, Сома, Савітра, Аніла, Анала, Пратьюша і Прабгава, є вісім васу названі у приписах, Насатайя і Дашра ж, речуть, два Ашвіна. Вони сини Мартанди, народжені його дружиною Самджною, з чиїх ніздрів вони вийшли. Після цього я перелічу імена тих, хто є свідками всіх справ у світах. Вони зауважують усі жертви, усі дари, всі добрі справи. Ті володарі серед божеств споглядають усе, хоча вони й невидимі. Справді, вони бачать усі хороші й погані вчинки всіх істот. Це Мрілью, Кала, вшвадеви, пітари наділені формами, великі мудреці, повні багатством покаяння, муні та інші увінчані успіхом і присвячені покаянню та звільненню. Ці солодоусміхнені, дарують різноманітні вигоди тим з людей, які читають їх імена. Воістину, наділені небесною міццю, вони дарують різні світи блаженства, створені Прабатьком для таких людей. Вони живуть у всіх світах і уважно відзначають усі діяння. Читаючи імена тих володарів усіх живих істот, людина завжди наділяється праведністю, багатством і насолодами в достатку. Людина набуває надалі різних світів сприятливих і блаженних, створених Володарем всесвіту!».

Ці ж тридцять три божества, які є владиками всіх істот, як також і Нандішвара, величезний тілом, і той видатний, який має бика знаком на його прапорі, й ті, господарі усіх світів — послідовники і соратники його, названі ганешвара, й ті, кого називають шаумьї і рудри, та ті, яких звать йоги, й ті, які відомі як бхути, і світила на небесах, Річки, небо, володар птахів Гаруда, всі ті люди на землі, які увінчані успіхом внаслідок їх покаяння і, які існують у нерухомій або рухомій подобі, Хімаван, усі гори, чотири Океани, послідовники і соратники Бгави, які сповнені доблесті рівної самому Бгаві, прославлений і завжди переможний Вішну, і Сканда, і Амбіка, — ті великі душі, читаючи чиї імена, зі стриманими почуттями, людина очищається від усіх гріхів.

Далі я прочитаю імена тих найперших з мудрих, які відомі як манави. Це: Явакріта, Райбхья, Арвавасу, Паравану, Аушиджа, Какшиван, Бала, син Ангїраса. Потім іде Канва, син ріши Медхатїтхи і Врішада. Всі вони наділені енергією брахмо і вказані у писаннях, як творці всесвіту. Вони виникли від Рудри, Анали і Васу. Читаючи їх імена, люди отримують великі переваги. Дійсно, роблячи добрі справи на землі, люди бавляться у радості на небесах, з божествами. Ці ріши жерці Індри. Вони живуть на сході. Та людина, яка, з напруженою увагою, читає імена цих ріши, піднімається у світи Індри та отримує великі почесті там. Унмачу, Прамчу, Свастьятрейя великий силою, Дрїдхавья, Урдхваваху, Трінасома, Ангїрас і Агастья велепотужний, син Митраваруни, — ці сім є рїтвіджами Ями, царя мертвих, і живуть у південній стороні. Дрїдхейю, Рїтейю, Парїядха велеславний, Еката, Двіта і Трїта — останні три наділені пишнотою наче Сонце, — і праведний душею син Атрі, мудрець Сарасваті, — ці семеро, які діють у якості рїтвіджів у великому жертвопринесенні Варуни — мають своїм житлом західну сторону. Атрі, прославлений Васіштха, великий ріши Кашьяпа, Гаугама, Бхарадваджа, Вїшвамитра, син Каушики і суворий Джамандагні, син Рїчки, велемогутній, — ці семеро суть рїтвіджи Володаря скарбів і живуть у північній стороні. Є й сім інших ріши, що мешкають в усіх сторонах, не обмежені будь-якою окремо. Вони, це, які є призвідники слави і всього корисного для людей, і вони були оспівані як творці світів. Дхарма, Кама, Кала, Васу, Васукі, Ананта і Капіла, — ці семеро прихильні світу. Рама, Вьяса, син Дрони Ашваттхаман, є іншими ріши, які вважаються найпершими. Ці великі ріши, які розподілені на сім груп, і кожна група складається з семи. Вони є творцями того миру і добра, яким люди насолоджуються. Вони, кажуть, Правителі кількох сторін світу. Слід повертатися обличчям у той бік, в якому один з цих мудреців живе, якщо ми хочемо вклонитися йому. Ті ріши є творцями всіх істот і вважаються очисниками усіх. Самварта, Мерушаварна, праведний Маркандейя, Санкхья і Йога, Нарада і великий подвижник Дурваса, — ці наділені суворими покутами і великим приборканням, та прославлені у трьох світах. Є й інші, рівні самому Рудрі. Вони живуть у світі Брахми. Назвавши їх з благоговінням, бездітний отримує сина, а бідний отримує багатство. Дійсно, назвавши їх, людина набуває успіху в релігії, багатстві і задоволенні. Слід також використовувати ім'я прославленого царя, який був правителем усієї землі і рівний Праджапаті, а саме, той найперший з усіх царів, Прїтху, син Вени. Земля стала його дочкою з любови та прихильности. Слід також назвати Пурураваса з Сонячного роду і рівного самому Махендрі доблестю. Він був сином Іли та порядкував над трьома світами. Треба, далєбі, використовувати й ім'я того милого сина Вудхи. Слід також використовувати ім'я Бгарати, того героя, що панував над трьома світами. Того також, хто в часи Крїти вшановував богів у величому жертвопринесенні Гомедха, Рангїдеву, велепишного, який був рівним самому Магадеві, слід згадувати. Наділений покаянням, сповнений усіх сприятливих ознак, джерело усякої користі світу, він був завойовником всесвітів. Слід також згадувати ім'я царственного мудреця Швети,

видатного славою. Він власкавив великого Магадеву і це заради нього Андхака був убитий. Слід також згадати ім'я царственного мудреця Бхагіратхи, велеславного, який, з милості Магадеви, досяг успіху у сходженні священної Ріки з неба, аби текла по землі і очищала всіх людських істот од їх гріхів. Це Бхагіратха викликав був аби прах шістдесяти тисяч синів Сагари було обмито священними водами Ганги і тим самим врятував їх од гріха. Дійсно, слід згадати імена всіх тих, наділених блиском палаючого вогню, великою красою вигляду і високою потугою. Деякі з них були вражаючої подоби і великої сили. Воістину, слід згадати імена цих богів, мудреців та царів, тих владців всесвіту, — звершників слави. Санкхья та Йога, які є вищими з вищих, Хавья і Кавья та той притулок усіх шруті, Вищий Брахма, були оголошені джерелами великої користі для всіх істот. Це священне і очисне від гріхів, і може бути назване вельми високим. Це найперші з ліків для заспокоєння усіх хвороб, і є призвідником до успіху стосовно всіх справ. Приборкуючи почуття свої, слід, о бгарато, згадати імена ці, вранці і ввечері. Саме вони захищають. Саме вони дощ. Саме вони сяють і дають світло та тепло. Саме вони дують. Саме вони створюють усі речі. Ці вважаються, як найкращі з усіх, як провідники всесвіту, як вельми розумні у досягненні всіх речей, як наділені вибачливістю, як цілковиті володарі почуттів. Дійсно, як було сказано, що вони розсіюють усе зло якому людські істоти підлегли. Ці піднесені є свідками всіх добрих і злих справ. Прокинувшись уранці слід згадати їх імена, а за це, будь певен, отримає людина гаразди.

Той хто згадує їх імена, звільняється від страху перед пожежами й злодіями. Така людина ніколи не знаходить на своєму шляху якихось перешкод. Згадуючи імена цих піднесених, людина звільняється від будь-яких поганих снів. Очищені від усякого гріха, такі люди народжуються в сприятливих сім'ях. Той двічінароджений, який, із приборканими почуттями, читає ці імена з нагоди виконання обряду посвячення на жертвопринесення та інших релігійних обрядів, наділяється, як наслідок цього, праведністю, відданістю вивченню душі, сповнюється прощенням і стриманістю, та звільняється від злоби. Якщо людина, яка страждає від хвороби, читає їх, вона звільняється від гріха у вигляді хвороби. Читаючи їх у будинку, усе зло розсіюється від присутніх. Читаючи їх у полі, допомагає зростати всім видам злаків. Читаючи їх під час зборів у подорож, або в той час коли людина далеко від свого дому, повертає вона до себе удачу. Ці імена захищають читця, його дітей і подружжя, його багатства, зерно і рослини. Кшатрій, який читає ці імена під час приєднання до бою, споглядає знищення своїх ворогів, а удача вінчає його та його сторону. Людина, яка читає ці імена у випадках виконання обрядів на честь богів або предків, допомагає предкам і богам споживати жертвовну Хавью і Кавью. Людина, яка читає їх, звільняється від страху перед хворобами, хижим звіром, слонами та злодіями. Її пригнічення тривогою зменшується і вона звільняється від усякого гріха. Читаючи ці прекрасні мантри Савітрі на човні або у візку, чи ж при дворі царів, людина досягає високих успіхів. Там, де ці мантри читаються, вогонь не спалює ліс. Там діти не вмирають і змії не мешкають. Дійсно, в таких місцях не може бути ніякого страху ні перед царем, ні пішачами, ні ракшасами. Справді, людина, яка читає ці мантри втрачає свій страх перед вогнем, чи водою, або вітром, чи хижим звіром. Ці мантри Савітрі, прочитані належно, приносять мир і добробут усім чотирьом варнам. Ті люди, які читають їх з благоговінням, звільняються від усякого суму і, врешті, досягають високої мети. Саме такі наслідки, досягнуті тими, які читають ці мантри Савітрі, що є формою брахмо. Людина, яка читає ці мантри серед корів, знаходить своїх корів плідними. Чи збираючись у подорож, чи входячи у будинок після повернення, слід читати ці мантри в кожному випадку. Ці мантри являють собою велику таємницю ріши і є найвищою з тих, які вони читають пошепки. Саме такі ці мантри для тих, які практикують обов'язок шептання та узливання на жертвовному вогні.

Це, сказане мною тобі, є чудовою думкою Парашари. Це читалося у минулі часи самому Шакрі. Уявляючи, як це, творять Істину чи Вічне Брахмо. Я відкрив це у повному обсязі тобі. Це складає саму серцевину всіх живих істот, і є найвищою шруті. Всі царевичі з роду Соми і Суры, а саме, рахгави і каурави, читають ці мантри щодня після омивання. Це складає найвищий кінець людської істоти. Існує порятунок од усякої скорботи і лиха в щоденному читанні імен богів, семи ріши і Дхруви. Дійсно, таке читання швидко звільняє людину від страждань. Мудреці давнини — Кашьяпа, Гаутама та інші, і Бхрігу, Ангїрас, Атрі та інші, і Шукра, Агастья, Бріхаспаті й інші, всі двічінароджені ріши, шанували ці мантри. Схвалені сином Бхарадваджи, ці мантри були одержані через синів Річики. Воістину, отримавши їх від Васіштхи, Шакра і Васу вийшли на бій і спромоглися підкорити данавів. Людина, яка дарує сто корів з рогами вкритими пластинами золота брахману, велеченому і добре обізаному на Ведах, і той, хто повторює чудову історію Бгарати у його будинку кожен день, речуть, набувають однакові заслуги. Читаючи ім'я Бхрігу, праведність людини збільшується. Вклоняючись Васіштсі, потуга людини зміцнюється. Схиляючись до Рагху, людина стає переможцем у битві. Славлячи Ашвінів, людина звільняється від хвороб. Тож, о царю, тобі повідані мантри Савітрі, що тотожні вічному брахмо. Якщо ти бажаєш розпитати мене про будь-що інше, можеш зробити це. Я, о бгарато, відповім тобі.

Так вістить розділ сто п'ятдесятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 151

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Хто заслуговує на поклоніння? Хто ті, кому слід вклонятися? Як, власне, ми повинні поводитися і стосовно кого? Яка поведінка, о діду, і до яких груп осіб, вважається бездоганною?

Бгішма відповів:

Принаженням брахманів принижують самих богів. Схиляючись перед брахманом, людина, о Юдхіштхіро, не викликає на себе ніякої провини. Вони заслуговують того, щоб їм поклонятися. Вони гідні наших вітань. Ти повинен поводитися з ними, як ніби вони твої сини. Справді, це ті люди, які наділені великою мудрістю, що підтримує всі світи. Брахмани є великими мостами Праведности щодо всіх світів. Їх щастя полягає у відмові від усіх видів багатства. Вони присвячені обітниці стримування слова. Вони милі для всіх істот і дотримуються різних чудових обітів. Вони є притулком усіх живих істот у всесвіті. Вони є творцями всіх правил, котрі керують світами. Вони володіють великою славою. Покаяння завжди їх велике багатство. Їх сила у слові. Їх енергія витікає з обов'язків, яких вони дотримуються. Обізнані з усіма обов'язками, вони володіють миттєвим баченням, отже вони обізнані на найтонших міркуваннях. Вони праведні в бажаннях. Вони живуть дотриманням добре виконаних обов'язків. Вони є містками Праведности. Чотири види живих істот існують залежачи від них, як їх притулку. Вони є шляхи або стежки, по яким усе має іти. Вони спрямовують усіх. Вони вічні поборники усіх жертв. Вони завжди підтримують важкий тягар батьків та дідів. Вони ніколи не никнуть під тягарем навіть коли простують важкими шляхами, наче сильні бики. Вони уважні до вимог прашчурів, богів і гостей. Вони мають право з'їсти перші частки хавьї та кавьї. Навіть споживаючи їжу, вони рятують три світи від великого страху. Вони ніби Острів-притулок для всіх світів. Вони є очима всіх осіб наділених зором. Багатства їх складається з усіх галузей знань, відомих під назвою шикша й усіх шруті. Наділені великою майстерністю, вони знайомі з найтоншими зв'язками речей. Вони добре знайомі з кінцем усіх речей, і їх думки завжди зайняті наукою про душу. Вони наділені знаннями початку, середини та кінця всіх речей, і вони є особами, в кому сумнівів більше не існує, внаслідок відчуття певних їх знань. Вони повною мірою усвідомлюють відмінності між найвищим і нижчим. Вони це ті, які долучилися до найвищого кінця. Звільнившись од усіх прив'язаностей, очистившись од усіх гріхів, здолавши всі пари протилежностей, як то тепло і холод, щастя і нещастя тощо, вони не пов'язані з усіма мирськими речами. Гідні усякої шани, вони завжди вельми шануються особами наділеними знаннями і високими душами. Вони однаково дивляться на сандалову мазь і покидьки або бруд, на їжу і не-їжу. Вони дивляться однаково на коричневі шати грубої тканини, тканину з шовку та шкіри тварин. Вони житимуть протягом багатьох днів без споживання будь-якої їжі і висушать їх кінцівки таким утриманням од усіх засобів до існування. Вони щиро присвячені вивченню Вед, стримуючи свої почуття. Вони могли б зробити богами тих, які не є богами, а не богами тих, які є богами. Розлючені, вони можуть створити інші світи й інших правителів світів, ніж ті, які існують. Через прохід тих двічінароджених, океан став настільки солоним, що був непридатним для пиття. Вогонь їх гніву, неситимий часом, вже палить ліс Дандаки. Вони є богами богів, і причина всіх причин. Вони повноваження всіх гілок влади. Хто ж, розумний та мудрий є, щоб намагатися принизити їх? Серед них молоді і старі всі заслуговують почесей. Вони шанують один одного не в наслідок відмінності віку, але в наслідок відмінностей у покутах і знаннях. Навіть брахман позбавлений знання є богом і високим зняряддям для очищення інших. Він серед них, тоді як той, який володіє знаннями, є набагато вищий бог і подібний океану заповненому до країв. Навчений чи не навчений брахман, завжди вище божество. Освячений чи не освячений, за допомогою мантрів, Вогонь є завжди великим божеством. Палаючий вогонь, навіть якщо він горить у крематорії, не вважається заплямованим через місце в якому він горить. Пряжене масло виглядає красиво, чи зберігається на жертвовному вівтарі, чи ж у світлиці. Тож, якщо брахман буде завжди зайнятий зlodіяннями, він як і раніше буде вважатися гідним пошани. Дійсно, відомо, що брахман завжди вище божество.

Так вістить розділ сто п'ятдесят перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 152

Юдхіштхіра спитав:

Скажи нам, о царю, якою є нагорода за поклоніння брахманам, бо бачимо як ти вшановуєш їх, о велерозумний? Дійсно, який успіх за поклоніння їм, керуючись яким ти вшановуєш їх?

Бгішма відповів:

Про це оповідають стару розмову між Паваною і Арджуною, о бгарато! Тисячорукий і велекрасний, могутній Картавір'я, у давнину став володарем усього світу. Він мав столицю в місті Махішматі. Пригнічуючи доблестю, той очільник кшатрійського роду хайхайя панував над усією землею оперезану морями, з усіма її островами і всіма її покладами золота і самоцвітів. Дотримуючись, як він, обов'язків стану кшатрійів, як також смирення і ведичного пізнання, зробив цар великі дарування багатства мудрецеві Дататрейї. Дійсно, син Картавір'ї, власкавивши таким чином великого подвижника, який став вдоволений ним, попросив у нього три дарунка. Тож, для прохання у ріши дарунків цар звернувся до нього, кажучи: «Даруй мені тисячу рук коли я серед моїх військ. Під час же, втім, коли я вдома, дай мені, як звичайно, лишень дві руки! Дійсно, нехай бійці, коли вступили у бій, бачать мене з тисячею рук, і дотримуючись також високих обітниць, дозволяй мені підпорядкувати всю землю моєю доблестю. Придбавши землю праведно, нехай я володію нею пильно. Існує і четвертий дарунок, який, о найперший з двічінароджених, я в тебе прошу. О бездоганний, через милість твою до мене, тобі слід дати це мені. Залежачи від тебе, коли я, може трапитися, зйду на манівці, нехай праведність поверне мене на правильний шлях!». По такій просьбі, брахман відповів

цареві, кажучи: «Хай буде так!». Саме таким чином були ті дарунки придбані тим блискучим царем. Їдучи тоді на своїй колісниці, що пишнотою нагадувала вогонь чи Сонце, цар, засліплений своєю великою доблестю, запитав: «Хто, справді, є, що може вважатися рівнею мені у завзятті та силі, у славі і героїзмі, у доблесті й потузі?». Після того як він вимовив ці слова, невидимий голос з небес мовив: «О неосвічений негіднику, чи ти не знаєш, що брахман перевершує кшатрія? Кшатрій, за сприяння брахмана править усіма істотами!».

А р д ж у н а с к а з а в :

Коли задоволений, я можу створити багатьох істот. Коли ж сердитий, я у змозі знищити всіх. У думках, словах і справах, я перший. Брахман, звичайно ж, не вище за мене! Перше твердження, що брахман перевершує кшатрія. Зворотнє ж твердження, що кшатрій краще. Ти сказав, о невидимий, що обоє вони об'єднані разом, та у справі в якій перевагу бачимо, кшатрій основний. Різницю, однак, бачимо в цьому. Видно, що брахмани вдаюся до кшатріїв. Кшатрії ж ніколи не звертаються за захистом до брахманів. Дійсно, по всій землі брахмани, приймаючи такий притулок під приводом вивчення Вед, беруть їх засоби до існування від кшатріїв. Обов'язок захисту всіх істот належить кшатріям. Саме від кшатріїв ті брахмани отримують життєзабезпечення. Як же тоді брахман буде вище кшатріїв? Отож бо, я від сьогодні візьму під свою владу ваших брахманів, які перевершують всіх істот, але які зайняті жебрацтвом і такі зарозумілі! Що цнотлива Гаятрі сказала з небес — неправда. Одягнені в шкури брахмани рухаються незалежно. Я візьму ту незалежність істот під свою кормигу. Божества або люди, немає нікого в трьох світах, хто зможе відняти у мене владу, яка мені до вподоби. Тож, я, звичайно, перевершую брахманів. Цей світ, який зараз вважають належним брахманам, як його найпершим мешканцям, скоро буде, натомість, зроблений таким в якому кшатрії найперші. Немає нікого, здатного протистояти силі моєї у бою!

Почувши ці слова Арджуни, небесна богиня захвилювалася. Тоді бог вітру, звертаючись до царя з неба, сказав: «Відкинь це грішне ставлення. Вклонися брахманам. Шкодячи їм ти викличеш неприємності на царство твоє. Брахмани або хтось уб'є тебе, хоча ти і цар, або, наділені величезною силою, яку вони мають, вони виженуть тебе з царства твого, спустошуючи тебе твоєю ж силою!».

Цар, почувши ці слова, сказані мовцем, запитав: «Хто сам еси?». Бог вітру відповів: «Я Бог вітру і посланець богів! Речу тобі те, що для твого ж блага!».

А р д ж у н а м о в и в :

О, я бачу, що ти сьогодні показав твою відданість і прихильність брахманами. Скажи мені нині, якою земною істотою є брахман! Скажи мені, який стосунок має вищий брахман до вітру? Чи, він подібний воді, чи вітру, чи сонцю, або ж небесам?

Так вістить розділ сто п'ятдесят другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 5 3

Б о г в і т р у с к а з а в :

Слухай, о заблудлий, які якості належать брахманам, усі з яких наділені високою душею. Брахман перевершує всіх тих, яких, о царю, ти назвав! У давнину, земля, не відмовляючи собі у душі суперництва з якостями Анга, залишила її вдачу, як Землі. Відроджений Кашьяпа спричинив розорення, що осягло її, дійсно послабляючи її. Брахмани завжди непереможні, о царю, на небесах, як і на землі. У минулі часи, великий подвижник Ангїрас, своєю потугою, випив усі води. Піднесений ріши випивши всі води, наче вони були молоком, не втамував ще своєї спраги. Він, таким чином, знову змусив усю землю заповнитися водою, підіймаючи могутню хвилю. Іншим разом, коли Ангїрас був розлучений мною, я втік залишивши світ і жив протягом тривалого часу прихований ув Агніхотрі брахманів, зі страху перед тим подвижником. Прославлений Пурандара, внаслідок його охоти до тіла Ахальї, був проклятий Гаутамою, перш ніж, заради Праведности і багатства, ріши не знищив би цілком очільника божеств. Океан, о царю, що був повний у давнину кристальною водою, проклятий брахманами став солоним на смак. Навіть Агні, який є подобою золота і блискає сяйвом, коли позбавлений диму і чії пломені, об'єднані разом, зринають угору, коли був проклятий розлютованим Ангїрасом, втратив усі ці якості. Бачилисьмо й тих шістдесят тисяч синів Сагари, які прийшли сюди щоб вклонитися Океану, й усі були стерті на порошок брахманом Капілою, золотавим на вигляд. Ти ж не рівня брахманам. Шукай, о царю, власної користі. Кшатрій, навіть могутній, вклоняється дитині брахмана, яка ще в утробі матері. Велике царство Дандаки було зруйноване брахманом. Могутній кшатрій Таладжангала був знищений одним брахманом Аурвою. Ти теж придбав велике царство, велику силу, релігійну заслугу і знання, все чого важко досягти, через прихильність Даттатрейї. Чому ж ти, о Арджуно, вклоняєшся Агні щоденно, який суть брахман? Він носій жертвних узливань з усіх куточків всесвіту. Чи відаєш ти цю істину? Чому ж, дійсно, ти страждаєш на глупство, коли ти не неосвічений в істині, що найвищий брахман є захисником усіх істот у світі і, дійсно, творець світу живих? Володар усіх істот, Брахма, непрявлений, наділений могутністю і нев'янучий славою, який створив цей безмежний всесвіт з його движними і недвижними істотами, теж є брахман. Деякі люди, позбавлені мудрости, які говорять, що Брахма народився з Яйця. З первісного Яйця, коли він вирвався, гори і сторони світу, води, земля і небеса, все виникло до існування. Це народження створення не було видно нікому. То, як же тоді Брахма, як кажуть, народився з первісного Яйця, коли зокрема, його оголошено Ненародженим? Сказано, що величезний

нестворений Простір є первісним Яйцем. Саме з цього нествореного Простору або Вишньої Брахми, той Прабатько народився. Якщо ти питаєш: «На чому ж Прабатько, після свого народження з нествореного Простору покоївся, адже там тоді не було ще нічого?», відповідь може бути дана у наступних словах: «Є існуюча Істота, ім'я їй Свідомість. Ця могутня Істота наділена величезною енергією. Немає Яйця. Брахман, проте, існує. Він є творцем всесвіту і його царем!».

По таким слові бога вітру, цар Арджуна мовчав.

Так вістить розділ сто п'ятдесят третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 154

Бог вітру сказав:

Одного разу, о царю, правитель на ім'я Анга, побажав віддати усю землю, як жертву, брахманам. При цьому земля сповнилася тривоги. «Я дочка Брахми. Я тримаю всіх істот. Отримавши мене, на жаль, чому ж цей перший із царів хоче віддати мене брахманам? Залишаючи мою якість ґрунту, я нині відправлюся і постану перед моїм батьком. Нехай цей цар, з усім його царством буде знищений? Так вирішивши, вона вирушила у світ Брахми. Подвижник Кашьяпа, бачачи відбуття богині Землі, сам негайно ж увійшов зримим втіленням богині, скинувши своє тіло за допомогою Йоги. Таким чином, земля пронизана духом і збільшена у достатку, наповнилася усіма видами рослинності. Дійсно, о царю, протягом часу поки Кашьяпа проймав собою землю, Праведність стала найбільшою скрізь, а всі страхи зникли. Таким чином, о царю, земля залишилася пронизана духом Кашьяпи тридцять тисяч небесних років, цілком жива в усіх тих призначеннях, які вона виконує в той час коли була пронизана духом дочки Брахми. Після закінчення цього часу, богиня повернулася зі світу Брахми, і прибувши сюди схилилася перед Кашьяпою і з того часу стала дочкою того ріши, брахмана Кашьяпи. Саме таким був подвиг, о царю, вчинений брахманом. Скажи ж мені ім'я кшатрія, який може перевершити Кашьяпу!

Почувши ці слова, цар Арджуна мовчав. Тому бог вітру ще раз сказав: «Послухай, о царю, історію Утатхї, який народився в роду Ангїраса. Дочка Соми, названа Бхадра, вважалася незрівнянною красою. Її батько Сома вважав Утатхью найбільш придатним мужем для неї. Славетна і вельми благословенна дїва, бездоганнотїла, дотримуючись різноманїтних обїтїв, пройшла суворї аскези, бажаючи отримати Утатхью своїм паном. Через деякий час, батько Соми, Атрї, запрошуючи Утатхью у дїм свій, дарував йому славу дївчину. Утатхья, який віддав рясні жертовні дарунки, належним чином отримав дївчину за дружину. Та ба, сталося так, що вродливий Варуна здавна жадав дївчину. Прийшовши в лїс де жив Утатхья, Варуна викрав дївчину, коли вона занурилася в Ямуну для омивання. Викравши її таким робом, Володар вод узав її у свою оселю. Та оселя була чудова виглядом. Вона була прикрашена шістьма сотнями тисяч озер. Не було там палацу, який можна б було вважати гарнїшим нїж палац Варуни. Вона була прикрашена багатьма палацами і повнилася різноманїтними племенами апсар та різними чудовими предметами насолоди. Там, у тому палаці, Владика вод, о царю, бавився з дївицею. Трохи згодом, про викрадення його дружини стало відомо Утатхї. Дійсно, почувши про всі подїї од Наради, Утатхья звернувся до небесного ріши, кажучи: «Пїди, о Нарадо, до Варуни і поговори вельми суворо з ним. Запитай його, чому він викрав мою дружину, і, дійсно, скажи йому від мого іменї, що він повинен віддати її. Ти можеш сказати йому далї, «Ти захисник свїту, о Варуно, а не руйнївник! Навїщо ж ти викрав дружину Утатхї, даровану йому Сомою?!». Тож, на прохання Утатхї, небесний мудрець Нарада відправився до Варуни і звертаючись до нього вирїк: «Звільни дружину Утатхї. Нащо ж ти її викрав?». Почувши ці слова Наради, Варуна відповїв йому, кажучи: «Ця боязка дївчина надзвичайно дорога менї. Я не смїю її відпустити!».

Отримавши цю відповідь Нарада відправився до Утатхї і понуро мовив: «О великий подвижнику, Варуна вигнав мене зі свого будинку, схопивши мене за горло. Він не бажає віддавати твою дружину. Тож дїй, як забажаєш!». Почувши ці слова Наради, Ангїрас запалився гнївом. Надїлений багатством покути, він зміцнив води і випив їх, спираючись на свою енергію. Коли всі води були таким чином випитї, Володар їх став вельми похмурим з усіма своїми друзями і родичами. При всьому при цьому, він все ще не відмовитися від дружини Утатхї. Тодї Утатхья, той найперший з двїчїнароджених осіб, сповнений гнїву, велїв Землї, кажучи: «О люба, покажи землю де в даний час є шїстсот тисяч озер!». При цих словах ріши, Океан відступив від зазначеного мїсця і з'явилася суша, надзвичайно безплїдна. Рїчкам, які текли через цей край, Утатхья сказав: «О Сарасватї, стань невидимою тут. Справдї, о боязка панї, залишаючи цей край, пїди в пустелю! О щаслива богине, нехай цей край, позбавлений тебе, перестане бути священним!».

Коли той край, у якому володар вод жив, став сухим, він відправився до Ангїраса, прихопивши з собою дружину Утатхї і передав її йому. Повернувши свою дружину, Утатхья зрадїв. Тодї, о ватажку роду Хайхайя, той великий брахман врятував обидва всесвїти і Володаря вод від лиха, в яке він занурив їх. Обїзнаний на усїх обов'язках, ріши Утатхья, велемогутнїй, після повернення його дружини, о царю, сказав так Володаревї Варунї: «Я повернув мою дружину, о Володарю вод, за допомогою мого покаяння і після вчинення такого лиха тобі, яке змусило тебе кричати від болю!». Сказавши це, він пішов до мїв, з тїєю дружиною його. Саме таким, о царю, був Утатхья, той найперший із брахманїв.

Чи маю я продовжувати? Чи, все ще наполягаєш ти на твоїй думцї? Який є кшатрїй, що перевершує Утатхью?

Р о з д і л 1 5 5

Б г і ш м а м о в и в :

По такім слові, цар Арджуна мовчав. Бог вітру ще раз сказав йому: «Послухай, о царю, розповідь про велич брахмана Агастьї. Одного разу, боги були підкорені асурами, через яких вони стали дуже сумними. Жертвопринесення богів були захоплені і свадха для прашчурів також привласнена. Дійсно, о вождо хайхайїв, усі релігійні справи та обряди людських істот також були припинені данавами. Позбавлені їх добробуту, божества блукали по землі, як ми чули. Одного разу, під час їх блукань, вони зустрілися з Агастьєю, високих обітниць, тим брахманом, о царю, який був наділений величезною енергією і пишнотою, що була така сьайлива, наче в того сонця. Вітаючи його належним чином, божества зробили звичайні розпити з ввічливості. Потім вони, о царю, сказали ці слова, тому двічінародженому: «Ми були переможені данавами у бою і відтак, втратили багатство і процвітання. Ти, отже, о найперший з аскетів, врятуй нас від цього сильного страху!». Після такого повідомлення про становище в яке божества втрапили, Агастья вельми розсердився на данавів. Володіючи великою силою, він відразу ж спалахнув наче всепоглинаючий вогонь під час всерозчинення. Від палаючих променів, що тоді вийшли з подвижника, данави почали згорати. Далєбі, о царю, тисячами вони почали падати з неба. Згоряючи від потуги Агастьї, данави, покидаючи як небо так і землю, прямували у південну сторону. У той час цар данавів Балі виконував був Жертвопринесення коня в нижніх світах. Ті великі асури, які були з ним у тих світах, які були чи жили у надрах землі, не були спалені. Божества, при знищенні їх ворогів, тоді відновили свої світи, а їх побоювання повністю розвіялися. Натхнені тим, що він вчинив для них, вони тоді попросили ріши, щоб знищив тих асурів, які знайшли притулок у надрах Землі чи у нижніх світах. По такій просьбі, Агастья відповів їм, кажучи: «Так, я цілком здатен спалити тих асурів, що мешкають під землею, але якщо я вчиню такий подвиг, покаяння моє буде зменшено. Відтак, я не використаю мою силу!». Саме так, о царю, були данави поглинені власною міццю прославленого подвижника. Саме так Агастья, чистий душею, о царю, виконав цей подвиг за допомогою свого покаяння. О безгрішний, саме таким був Агастья, як описано мною! Чи повинен я продовжувати? Чи скажеш щось у відповідь? Чи є якийсь кшатрій величніше за Агастью?».

Б г і ш м а п р о д о в ж у в а в :

На таке звертання, цар Арджуна мовчав. Бог вітру знову мовив: «Слухай, о царю, один з великих подвигів уславленого Васіштхи. Одного разу божества займалися виконанням жертви на берегах озера Вайкханаса. Знаючи про його могутність, боги-жертводавці подумали про Васіштху і зробили його своїм жерцем, в уяві. Тим часом, бачачи богів ослабленими і виснаженими через дікшу, якій вони піддавалися, плем'я данавів, що зветься кхаліни, тілом велетенські наче гори, воліли убити їх. Ті данави, які були покалічені чи вбиті в боротьбі, були занурені у води озера Манаса і внаслідок дарунку Прабатька, вони негайно повернули сили і життя. Підіймаючи величезні й страшні гірські вершини, булави та дерева, вони хвилювали води озера, змушуючи їх рости у висоту на сто йоджан. Потім вони, числом у десять тисяч, кинулися проти богів. Змучені данавами боги, попросили тоді захисту у їх очільника, Васави, та Шакра, проте, незабаром був розчарував їх. У своєму горі він шукав захисту Васіштхи. При цьому, святий мудрець Васіштха запевнив божеств, розсіюючи їх страхи. Розуміючи, що боги стали надзвичайно сумні, аскет зробив це через співчуття. Він виявив свою потугу і спалив, без найменшого напруження, тих данавів, званих кхалінами. Володіючи багатством покаяння, ріши приніс річку Гангу, яка текла біля Кайласи, на те місце. Дійсно, Ганга з'явилася, пробиваючись крізь води озера. Озеро було пронизане тією рікою. І, позаяк небесний потік плинув пронизуючи води озера, то був названий Сарайю. Місце, на якому ті данави впали, стало називатися за ними. Саме таким чином були небожителі, з Індрую на чолі, врятовані від великої скорботи Васіштхою. Отже, таким робом ті данави, які отримали дарунок від Брахми, були вбиті тим піднесеним ріши. О безгрішний, я розповів тобі подвиг, який вчинив Васіштха. Продовжувати? Чи скажеш щось? Чи був кшатрій, який, можна сказати, перевершує брахмана Васіштху?».

Так вістить розділ сто п'ятдесят п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 5 6

Б г і ш м а м о в и в :

На такі слова, Арджуна мовчав. Бог вітру ще раз звернувся до нього, кажучи: «Почуй мене, о найперший з хайхайїв, як я повідаю тобі досягнення піднесеного Атрі. Одного разу, коли боги і данави воювали один з одним у темряві, Раху простромив обох, Сурью і Сому, своїми стрілами. Боги, поглинені темрявою, почали падати перед могутніми данавами, о найперший між царів! Кілька разів ударивши на асурів, небожителі почали втрачати свою силу. Тоді вони побачили вченого брахмана Атрі, наділеного багатством покаяння, який дотримувався покут. Звертаючись, до того ріши, який упокорив усі його почуття і в якому гнів був приборканий, вони рекли: «Дивися, о подвижнику, ці двоє, Сома і Сурья, були простромлені стрілами асурів! Внаслідок цього, темрява обійняла нас і ми впали перед ворогом. Ми не бачимо кінця наших бід! Врятуй, о володарю великої сили, нас од цього великого страху!».

П о д в и ж н и к с к а з а в :

Як, власне, мені захистити вас? Вони відповіли, кажучи: «Стань ти сам Чандрасом. Стань ти сонцем також, і почни вбивати цих розбійників!». На таку їх просьбу, Атрі прийняв подобу руйнівника темряви, Соми. Дійсно, через його відповідну вдачу, він став виглядати так же гарно і чудово, як сам Сома. Бачачи, того справжнього Сому і справжнього Сурью затьмареними стрілами ворога, Атрі, приймаючи ті форми цих світил, засяяв у блиску над полем бою, спираючись на могутність свого покаяння. Істинно Атрі осяяв всесвіт, розсіюючи всю його птьму. Проявляючи свою могутність, він також підкорив величезне мнозство тих ворогів божеств. Бачачи тих великих асурів спаленими Атрі, боги, захищені силою Атрі, почали долати їх швидко. Виявляючи свою доблесть і керуючи всією своєю силою, саме в такий спосіб той Атрі освітив бога дня, врятував божеств і убив асурів! Саме таким був подвиг того двічінародженого, який спирався на свій священний вогонь, — того шептуна молитов, — того одягненого в шкури оленя! Дивись, о царствений мудрецю, яка дія вчинена тим ріши, який існував фруктами лише. Тож, я розповів тобі докладно, про подвиг піднесеного Атрі. Я продовжу! Скажеш щось? Чи ж є кшатрій, який перевершує цього двічінародженого?».

На такі слова, Арджуна мовчав. Бог вітру ще раз сказав йому: «Слухай, о царю, про подвиг вчинений піднесеним Чьяваною в минулі часи. Виконуючи його обіцянку близнюкам Ашвінам, Чьявана звернувся до підкорювача Паки, кажучи: «Зроби Ашвінів питущими сому з усіма іншими божествами!».

І н д р а н а т е є :

Ашвіни були відкинуті нами. Як же вони можуть бути прийняті в жертвне коло для пиття соми з іншими? Вони не входять у число божеств. Отже не кажи нам так! О велеобітний, ми не хочемо пити сому в товаристві Ашвінів. Якесь інше бажання ти волів би нам повідати, о вчений брахмане, ми готові його виконати.

Ч ь я в а н а м о в и в :

Двоє Ашвінів питимуть сому з усіма вами! Обидва вони є богами, о головні серед божеств, бо вони сини Сурьї. Нехай боги роблять те, що я сказав. Діючи у відповідності з цими словами, боги будуть пожинати велику перевагу. Діючи інакше, зло осягне їх.

І н д р а в и р і к :

Я не буду, о двічінароджений, пити сому з Ашвінами! Нехай інші п'ють з ними, якщо бажають! Що стосується мене, то я не смію це зробити.

Ч ь я в а н а с к а з а в :

Якщо, о вбивце Бали, ти не виконаєш моїх слів, і в той же день, не вип'єш соми з ними на жертвоприношенні, я змушу тебе!

Б о г в і т р у в і в д а л і :

Тоді Чьявана, узявши Ашвінів із собою, почав великий релігійний обряд в їхніх інтересах. Богів же запаморочило усіх від мантрів Чьявани. Споглядаючи цей подвиг розпочатий Чьяваною, Індра розлютився. Піднявши величезну гору він кинувся на того ріши. Володар богів був також озброєний блискавками. Тоді прославлений Чьявана, наділений покаянням, кинув сердитий погляд на нападаючого Індру. Кинувши трохи води на нього, він паралізував очільника богів із його блискавкою і горою. Початим жертвним обрядом він створив жахливого асура, ворожого Інді. Зроблений з узливання на священний вогонь, той асур звався Мада, з широко розкритою пащекою. Саме таким був той асур, якого великий подвижник створив за допомогою мантрів. Була тисяча зубів у пащі, розкритій на сто йоджан. Жахливий мордою, мав ікла у двісті йоджан довжиною. Одна його щока лежала на землі, а інша торкалася небес. Дійсно, всі боги з Васавою, здавалося, стояли на корені того великого язика асура, наче риби, коли вони входять у широко відкритий рот левіафана. Стоячи в роті Мади, боги швидко порадилися, а потім, звертаючись до Індри, мовили: «Схили швидко голову на знак шанування цього двічінародженого! Звільнившись од усякого сорому, вип'ємо соми в товаристві з Ашвінами!». Тоді Шакра, схиливши голову перед Чьяваною, скорився його волі. Саме так Чьявана зробив, щоб Ашвіни пили сому разом з іншими богами. Відкликавши Маду, мудрець тоді призначив його до справи, яку він повинен був зробити. Тому Маді велено було оселитися в гральних костях, у полюванні, у хмелю та в жінках. Отже, о царю, тих людей, які самі вдаються до них, осягає знищення, без сумніву. Тож, потрібно завжди триматися осторонь цих гріхів. Ось так, о царю, я розповів тобі про подвиг вчинений Чьяваною. Продовжувати? Чи скажеш щось у відповідь? Чи є кшатрій, вищій, ніж брахман Чьявана?

Так вістить розділ сто п'ятдесят шостий в Анушасанaparві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 5 7

Б г і ш м а в і в д а л і :

Почувши ці слова бога вітру, Арджуна мовчав. При цьому бог вітру ще раз звернувся до нього, кажучи: «Коли мешканці небес, з Індірою на чолі, опинилися у пащі асура Мади, на той час Чьявана відібрав у них землю. Позбавлені раніше небес, а нині й землі також, боги стали дуже сумні. Справді, ті піднесені, стражденні від горя, тоді кинулися шукати захисту Прабатька.

Б о г и с к а з а л и :

О шанований усіма істотами всесвіту, земля була забрана у нас Чьяваною, в той час як ми були позбавлені небес капамі, о могутній!

Б р а х м а м о в и в :

О небожителі, відправляйтеся, з Індрою на чолі, швидко і шукайте захисту у брахманів. Власкавленням їх, ви досягнете успіху у відновленні обох світів, як раніше!». За такою порадою Прабатька, божества відправилися до брахманів і попрохали їх захисту. Брахмани відповіли, питаючи, «Кого нам підкорити?». Так запитані, божества відповіли їм: «Підкоріть капів!». Брахмани тоді сказали: «Повернувши їх униз, на землю, спершу, ми повинні швидко підпорядкувати їх!». Після цього, брахмани почали обряд, що мав на меті знищення капів. Як тільки це були почули капи, вони негайно відправили посланця свого, на ім'я Дханін, до тих брахманів. Дханін, прийшовши до них, коли вони сиділи на землі, таким чином доставив їм послання капів. «Капи подібні до вас усіх! Вони не поступаються будь-кому з вас. Отже, яким же буде наслідок цих обрядів, якого ви, здається, намірилися досягти? Всі вони добре знайомі з Ведами і велемудрі. Всі вони пам'ятають про жертвопринесення. Всі вони мають істину своєю обітницею, і з цих причин всі вони вважаються рівними великим ріши. Богиня процвітання розважається серед них, і вони, у свою чергу, підтримують її благоговінням. Вони ніколи не роблять дій безплідних зі своїми дружинами, і вони ніколи не їдять плоті таких тварин, які не були вбиті у жертву. Вони ллють узливання на палаючий жертвоний вогонь щодня і слухняні заповітам своїх наставників і старців. Всі вони мають досконало приборкані душі, й ніколи не приймають ніяких харчів без поділу належним чином серед своїх дітей. Вони завжди їздять на колісницях та візках разом, без того щоб хтось їхав на власній колісниці, а інші подорожували пішки. Вони ніколи не кохаються зі своїми дружинами, коли у останніх місячне. Всі вони діють таким чином, щоб досягти світів блаженства надалі. Дійсно, вони завжди праведні у своїх справах. Коли жінки на порі або старики нічого не їли, вони ніколи не їстимуть нічого самі. Вони ніколи не дозволяють собі гратися чи якимось бавитися до полудня. Вони ніколи не сплять протягом дня. Коли капи мають ці та багато інших чеснот і досягнень, то чому ж, далекі, ви прагнете підкорити їх? Ви повинні утриматися від зусиль! Воістину, такою стриманістю ви б досягти того, що для вашого ж блага!».

Брахмани сказали:

Ох, ми повинні підпорядкувати капів! У цьому питанні ми єдині з божествами. Отже, капи заслуговують загину від ваших рук. Що стосується Дханіна, він повинен повернутися звідки прийшов!». Після цього Дханін, повернувшись до капів, мовив їм: «Брахмани не схильні зробити вам добро!». Почувши це, всі капи взяли до зброї і попрямували до брахманів. Брахмани, бачачи, що капи посунули проти них з піднятими прапорами на їх колісницях, негайно створили постійно палаючі вогні для знищення капів. Ці вічні вогні, створені за допомогою ведичних мантрів, маючи на меті знищення капів, засяяли на небосхилі подібно багатьом золотим хмарам. Боги ж, зібравшись разом у бою, вбили багато данавів. Вони не знали тоді, що це брахмани спричинили їх знищення. Тоді Нарада, великий потугою, прибув туди, о царю, і повідомив божеств, що їх вороги, капи, були насправді вбиті могутніми брахманами, а не самими божествами. Почувши ці слова Наради, небожителі вельми зраділи. Вони також привітали цих двічінароджених союзників їх, велеславних. Енергія та звитяга божеств тоді почала зростати, і шановані в усіх світах, вони придбали також дар безсмертя!

Після того, як бог вітру сказав ці слова, цар Арджуна вшанував його належно і звертаючись до нього, відповідав дослівно. Слухай, о могутньоозброєний царю, що Арджуна сказав.

Арджуна мовив:

О могутній боже, завжди й усіма засобами я житиму для брахманів! Присвячений їм, я вклонятимуся їм завжди! Милістю Дататреї я отримав цю міць мою! Його благодаттю я зміг вчинити великі подвиги в світі і досяг високих заслуг. О, я з увагою слухав про досягнення, о боже вітру, брахманів, з усіма цікавими деталями, як викладено тобою правдиво.

Бог вітру сказав:

Захищай і доглядай брахманів, у здійснення цього — обов'язки кшатрія, які є твоїми за народженням. Захищай їх, як ти захищаєш свої власні почуття! Існує небезпека для тебе від роду Бхрігу! Все це, однак, відбудеться нескоро.

Так вістить розділ сто п'ятдесят сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 158

Юдхіштхіра спитав:

Ти завжди вшановуєш, о царю, гідних брахманів, обітницями. Чи який-небудь, однак, є той плід, видимий, за котрий ти вшановуєш їх, о царю? О високий обітницями, чи бачачи, який добробут додається до вшанування брахманів, ти вшановуєш їх? Скажи мені все це, о міцнорукий!

Бгішманатее:

Ось Кешава, велерозумний. Він повідає тобі все. Високих обітниць і наділених процвітанням, саме він розкаже вам, який добробут отримують за поклоніння брахманам. Моя сила, вуха, язик, розум, очі й чітке розуміння моє, все сьогодні сплутане. Я гадаю, не за горами час, коли мені доведеться покинути своє тіло. Сонце, здається мені, йде дуже повільно. Ті високі обов'язки, о царю, що згадані в пуранах, яких дотримуються брахмани, кшатрії, вайш'ї і шудри, були всі повідані мною. Ти, о сину Прітхи, дізнайся від Крішни трохи того, що ще належить дізнатися спершу. Я знаю правдивого Крішну. Я знаю, хто він і, яка його древня могутність. О очільнику кауравів, Кешава невимірний душею. Всякий раз, коли виникають сумніви, це той, хто відстоює правду тоді. Це Крішна, який створив землю, піднебесся і небеса. Дійсно, земля виникла з

тіла Крішни. Жахаючий міццю і існуючий з незапам'ятних часів, цей Крішна став могутнім вепром і підняв занурену Землю. Це Він створив усі сторони світу, разом з усіма горами. Під ним знаходяться бездонні небеса, чотири сторони світу і чотири проміжні сторони. Це від нього все творіння походить. Це Він створив цей стародавній всесвіт. З його пупка з'явився лотос. У цьому лотосі з'явився сам Брахма, невимірний потугою. Це був Брахма, о сину Прітхи, хто розвіяв ту темряву, яка існувала перевершуючи навіть океан за глибиною і обсягом. В часи Трети, о Партхо, Крішна існував на землі у вигляді Праведности. В часи Трети, він існував у вигляді Знань. В часи Двапари, він існував у вигляді спромоги. У Каліюгу він прийшов на землю у вигляді неправедности. Це той, хто в минулі часи вбив дайтьїв. Саме Він є древнім богом. Це той, хто править асурами у вигляді їх Правителя Баліна. Це Він є Творець усього суцього. Це Він також майбутнє всіх створених істот. Це Він також є покровителем цього всесвіту сповнений сімені руйнування. Коли ж бо Праведність животіє бува, це Крішна приймає народження в роду чи то богів, чи серед людей. Перебуваючи в Праведності, цей Крішна очищає душу в такому випадку, захистом, як вищого, так і нижчого світів. Щадячи тих, які заслуговують того щоб бути збереженими, Крішна стає вбивцею асура, о Партхо! Це той, в кому всі діяння, підхожі і непідхожі, й саме він є причина. Це Крішна, який є справою зробленою, справою, що має бути зробленою, і справою, що робиться. Знай, що той славетний, є і Раху, і Сома, і Шакра. Це той, хто Вішвакарман. Це той, хто має всесвітню форму. Він є Руйнівником і він же є Творцем всесвіту. Він володар Сули (*спис*); він має людську подобу; і Він же має жакливу подобу. Всі істоти, співають йому славослів'я, бо він відомий своїми діяннями. Сотні гандхарвів, апсар і божеств завжди супроводжують його. Навіть ракшаси славлять його. Він Збільшувач Багатства; Він переможна Істота у всесвіті. В Жертвопринесенні, красномовні мужі славлять Його. Співаки Саманів славлять Його, читаючи Ратхантари. Брахмани славлять Його ведичними мантрами. Це Йому ті жертовні жерці ллють їх узливання. Божества, з Індрою на чолі, славили Його, коли Він підняв гору Говардхану для захисту коров'ячого стада Вріндавана від безперервних злив, що Індра люто лив. Він, о бгарато, Благословення на всіх істот. Він, о бгарато, увійшовши в печеру старого Брахми, бачив з того місця [первісний покрив світу на початку Часу](#).¹⁰⁷ Підбурюючи всіх данавів і асурів, цей Крішна, найперший звитяжець, врятував землю. Це Йому, ті люди присвячують різні види страв. Це Йому, ті вої присвячують усі види їх перевізних засобів під час війни. Він вічний, і саме під цим Прославленим, той небосхил, земля, небо, все існує і залишається. Він той, хто змусив життєве сім'я богів Митри та Варуни, впасти у глечик, звідки виник мудрець, відомий на ім'я Васіштха. Це Крішна, який є богом вітру; це Він є могутніми Ашвінами; саме Він є тим найпершим з богів, Сонцем із тисячею променів. Він є Той, ким асури були скорені. Це Він долає три світи трьома кроками Його. Він є душею божеств, людей і предків. Це Той, Хто є Жертва, принесена тими особами, знайомими з обрядами жертвоприношень. Це Він піднімається щодня на небозводі у вигляді сонця і ділить Час на день і ніч, та прямує половину року на північ і половину року на південь. Незліченні промені світла виходять з Нього вгору, вниз і впоперек, та освітлюють Землю. Брахмани, знайомі з Ведами, поклоняються Йому. Беручи частину Його променів, сонце світить на небосхилі. Місяць за місяцем, жертводавець приносить Йому жертву. Двічінароджені, знайомі з Ведами, співають Йому хвалу на жертвопринесеннях усіх видів. Він той, який складає колесо року, маючи три маточини і сім коней, щоб тягнути його. Це таким чином Він підтримує потрійну оселю пір року. Наділений величезною енергією, що пронизує всі речі, найперша з усіх істот, це Крішна, один підтримує всі світи. Він сонце, що розсіює всю пільму. Він Творець усього. Підійди, о герою, до того Крішни! Колись, піднесений і могутній Крішна жив деякий час у формі Агні в лісі Кхандава, серед соломи чи сухої трави. Незабаром Він був задоволений, бо поглинув усі трави в цьому лісі. Здатний ходити скрізь за бажанням, це був Крішна, який підкорив ракшасів і урагів, виливши їх у якості жертви на палаючий вогонь. Це Крішна, дав Арджуні кілька білих коней. Це Він є творцем усіх коней. Цей світ, або людське життя, являються його колісницею. Він — це те ярмо, що колісницю приводить у рух. Та колісниця має три колеса, а саме, три якості: Саттву, Раджас і Тамас. Вона складається з трьох видів руху, бо вона йде вгору або вниз, або впоперек, маючи найвище, найнижче і проміжне народження, як результат дій. Вона має чотири коні, запряжені в неї, а саме, Час, Долю, волю богів, і свою власну волю. Вона має три маточини — білу, чорну і змішану, виражаючи добрі справи, злі справи та справи змішаного виду. Це Крішна, який є притулком для п'яти основних елементів, з небом серед них. Це Він створив землю і небо, та простір між ними. Дійсно, це Крішна незмірний і палаючий потугою, створив ліси і гори. Це Крішна, який, бажаючи покарати Шакру, який збирався кинути в нього перун, перетнув річку і одного разу скував його. Він є великим Індрою, який шанованим брахманами у великих жертвопринесеннях за допомогою тисяч старих ріксів. Це Крішна, о царю, який один був здатний утримувати ріши Дурвасу, велелепотного, в якості гостя протягом деякого часу в його будинку. Він, кажуть, один древній ріши. Він Творець всесвіту. Воістину, Він творить усе з Його власної природи. Краще всяких двох божеств це Той, хто вчить усіх божеств. Він сумлінно дотримується всіх древніх таїнств. Знай, о царю, що це Крішна, якого називають Вішваксена, є плодом усіх діянь, пов'язаних із задоволенням, усіх діянь, заснованих на Ведах і всіх діянь, що стосуються світу. Він — білі промені світла, видні в усіх світах. Він — три світи. Він — троє Правителів усіх світів. Він — три жертовні вогні. Він — три Вьяхрїті; більше того, цей син Девакі — всі боги разом. Він — рік; Він — пори року; Він — Двотижні; Він День і Ніч; Він ті поділи часу, які називаються Кали, Каштхи, Матри, Мухурти, Лави і Кшани. Знайте, що це Вішваксена все це. Місяць і Сонце, планети, Сузір'я і зорі, усі дні Парва, включаючи день повні, союзи сузір'їв і пір року, о сину Прітхи, походять від цього

Крішни, який є Вішвакшена. Рудри, Адітьї, Васу, Ашвіни, Садхї, Вішвадеви, різноманітні марути, сам Праджапаті, мати богів Адіті й сім Мудреців, усі виникли з Крішни. Перетворюючи Себе на Вітер, Він розпорошує всесвіт. Зі Всесвітньої форми Він стає Вогнем, який спалює всі речі. Перетворюючи Себе на Воду, Він просочує і занурює все, а приймаючи форму Брахми, він створює всі різноманітні племена живих і неживих істот. Він є Сам Веда, ще він вчить усіх Ведам. Він Сам усі таїнства, ще Він дотримується всіх таїнств, які були закладені в питаннях пов'язаних з Праведністю і Ведами, й та сила або спромога, яка править світом. Дійсно, знай, о Юдхіштхіро, що це Кешава все рухоме і нерухоме всесвіту. Він має форму щонайбільш чудового світла. Всесвітньою формою, це Крішна відбивається в тому палаючому сяйві. Першопричина душі всіх існуючих істот, Він спочатку створив води. Згодом він створив цей всесвіт. Знай, що це Крішна є Вішну. Знай, що він є душею всесвіту.

Знай, що Він усі пори року; Він — ті різноманітні чудові рослини Природи, які ми бачимо; Він — хмари, що ллють дощем і блискавкою, що блимає в небі. Він — слон Айравата. Дійсно, Він усе движне і недвижне всесвіту. Притулок всесвіту і той, що перевершив усі якості, цей Крішна є Васудева. Коли ж Він стає Дживою, Його називають Санкаршана. Далі, він перетворює Себе у Прадьюмну, а потім ув Аніруддху. Саме в такий спосіб, піднесений Крішна, який Сам в Собі первісно розділяється або проявляє Себе в чотириформі. Бажаючи створення цього всесвіту, який складається з п'ятьох первинних елементів, Він ставить перед собою завдання і спонукає його йти у п'ятичастинну форму живого існування, що складається з богів, асурів, людей, звірів і птахів. Саме Він створює Землю і Вітер, Небо, Світло, а також Води, о сину Прітхи! Створивши цей всесвіт нерухомих і рухомих, розподілених на чотири стани буття: живородні, народжені з яйця, рослини і народжені з бруду, потім він створює землю з її п'ятичастинним насінням.¹⁰⁸ Потім він створив небозвід для рясних злив води на землю. Без сумніву, о царю, саме цей Крішна створив цей всесвіт. Його походження — в ньому самому; це Той, хто змушує всі речі існувати власною могутністю. Він це той, хто створив божеств, асурів, людських істот, світ, ріши, пітарів і всіх істот. Бажаючи створення, той Володар усіх істот цілком створив цілий всесвіт життя. Знай, що добро і зло, рухливе й нерухоме, все походить від цього Одного, який є Вішвакшена. Все, що існує, і все, що буде постане до існування, все є Кешава. Це Крішна також смерть, яка осягає всіх істот, коли їм приходить кінець. Він вічний, і це Той, хто захищає причину Праведности. Що б не існувало в минулому, і все, що ми не знаємо, воістину, все те також є цей Вішвакшена. Все, що шляхетне й гідне у всесвіті, дійсно, все, чи то добре, чи зле існує, все те є Кешава, немислимий. Отже, це нісенітниця вважати щось, що перевершує Кешаву. Кешава саме такий. Більше того, він є Нараяна, найвищий з вишніх, незмінний і нев'янучий. Він — вічна і незмінна причина всього рухомого та нерухомого всесвіту з їх початком, серединою і кінцем, а також усіх живих істот, чиє народження слідує за їх бажанням.

Так вістить розділ сто п'ятдесят восьмий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 159

Юдхіштхіра сказав:

Повідж нам, о вбивце Мадгу, який добробут додається за вшанування брахманів. Ти добре знайомий з цією темою. Воістину, наш дід знає тебе.

Васудева мовив:

Слухай, о царю, уважно мене, о ватажку роду Бгарати, як я оповім тобі, які заслуги брахманів є, по правді, о найперший з роду Куру! Одного разу, поки я сидів у Двараваті, о радосте куру, син мій, Прадьюмна, розлючений деякими брахманами, прийшов до мене і сказав: «О вбивце Мадгу, яка заслуга дається за поклоніння брахманам? Звідки ця їх влада походить ув обох, тут і надалі? О дарувальнику шани, які нагороди, отримують постійним ушануванням брахманів? Будь ласкавий, поясни це докладно мені, бо мій розум хвилюють сумніви щодо цього!». Коли ці слова були сказані мені Прадьюмною, я відповів йому наступне. Послухай, о царю, вельми уважно, якими були ці слова: «О дитя Рукміні, послухай мене, як я скажу тобі, яким є той добробут, що можна виграти, поклоняючись брахманам. Коли хтось ставить себе на придбання відомої сукупності трьох: Справедливості, Багатства і Задоволення, або на досягнення звільнення, або, на славу і процвітання, або лікування і догляд за хворобами, або на поклоніння божествам і прашурам, то йому слід подбати про власкавлення двічінароджених. Кожен з них — цар Сома, який проливає світло, таке приємне, на небі. Вони розподілювачі щастя і страждань. О дитя Рукміні, чи то в цьому, чи в наступному світі, о сину, все приємне має свій початок у брахманів. Я не сумніваюся в цьому! Від поклоніння брахманам витікають досягнення могутності, слави і сили. Мешканці усіх світів і Правителі всесвіту, всі шанувальники брахманів. Як же, о сину, ми можемо не брати їх до уваги, наповнені думкою, що ми самі собі володарі землі? О міцнорукий, не страждай твоїм гнівом, охоплюючи ним брахманів. Тут, як і в наступному світі, брахмани вважаються істотами. Вони мають безпосереднє знання всього у всесвіті. Воістину, вони здатні звести все на попід, якщо сердяться. Вони здатні створювати інші світи й інших правителів світу, ніж тих, які існують. Чому ж тоді не повинні особи, які мають силу і правильні знання, поводитися з послухом і повагою до них? Раніше, в моєму будинку, о сину, жив брахман Дурваса, чий вигляд був зеленим і рудуватим. Одягнений у лахміття, він мав палицю з дерева більва. Його борода була довгою, і він був надзвичайно виснажений. Він був вище ростом, ніж найвища людина на землі. Блукаючи по всіх світах, тих що належать людям і тих, які є для богів та інших вищих істот, саме таким був вірш, який він співав постійно серед зібрань та на площах.

«Хто є, аби покликати брахмана Дурвасу жити в своїй хаті, виконуючи обов'язки гостинності по відношенню до нього? Він бо розлютиться на кожного, якщо знайде навіть найменшу ваду? Почувши таке про мою вдачу, хто дасть мені притулок? Еге ж, адже той хто дасть мені притулок, як гостеві, не повинен робити нічого, щоб розгнівати мене!». Коли я побачив, що ніхто не наважився дати йому притулок у своїй хаті, я запросив його і змусив його оселитися у моєму домі. У певні дні він їв їжу достатню для потреб тисяч осіб. У деякі ж інші дні він їв дуже мало. У деякі дні він виходив з мого дому і не повертався. Іноді він сміявся без видимої причини, а іноді плакав безпричинно. У той час не було нікого на землі, хто дорівнював би йому роками. Одного разу, зайшовши у світлицю надані йому, він спалив усі ліжка і покривала, й усіх добре вбраних дівиць, які були там для його обслуговування. Зробивши це, він вийшов. Високий гідними обітницями, він зустрів мене згодом і звертаючись до мене, сказав: «О Крішно, я хочу з'їсти солодкої каші негайно!». Зрозумівши його бажання раніше, я наказав моїм слугам підготувати усіляких страв та напоїв. Дійсно, багато прекрасних страв були готові. Тільки-но мене попросив був, я замовив гарячу солодку кашу і запропонував аскету. З'ївши трохи, він швидко сказав мені: «Візьми, о Крішно, трохи цієї каші й вимасти всі твої кінцівки нею!». Без усякого сорому я зробив як наказано. Дійсно, залишками тієї каші я намазав моє тіло і голову. Подвижник у той час побачив твою матір, що усміхнена стояла поруч. Засміявшись тоді, він вимастив і її тіло тією кашею. Далі подвижник змусив твою матір, тіло якої було вимашене кашею, впрягтися у візок без зволікання. Зійшовши на цей візок він відправився з мого дому. Велерозумний, той брахман горів сьйвом ніби вогонь, і вдарив, у моїй присутності, мою юну Рукміні, наче вона була твариною призначеною тягти візок людини. Бачачи це, я не відчував ані найменшого горя народженого злобою чи бажанням зашкодити ріши. Дійсно, запрягши Рукміні до візка, він поїхав, бажаючи проїхати по великій дорозі міста. Бачачи те незвичайне видовище, деякі дашархи, розгнівані, звертаючись один до одного розмовляли на цьому шляху: «Хто ще є на землі, хто б ще дихав після того, як запріг Рукміні у візок! Воістину, нехай світ буде наповнений лише брахманами! Нехай інші стани не народяться тут. Отрута отруйної змії надзвичайно сильна. Сильніше отрути — брахман. Немає лікаря для людини, яку вкусила або спалила отруйна змія-брахман!». Коли нестримний Дурваса їхав на візку, Рукміні хиталася на дорозі і часто падала. За це відроджений ріши розсердився і почав вимовляти Рукміні б'ючи її батогами. Врешті, жакливо запалений, брахман вискочив з візка і кинувся на південь, біжучи ногами, без дороги.

Бачачи того найпершого з брахманів, що летів уперед бездоріжжям, ми пішли за ним, хоча й вимазані кашею, вигукуючи услід: «Будь задоволений нами, о святий!». Наділений величезною потугою, брахман, побачивши мене, сказав: «О міцнорукий Крішно, ти підкорив гнів силою твоєї природи? О велеобітний, я не знайшов найменшої вади в тобі! О Говіндо, я глибоко задоволений тобою. Проси дарунок за бажанням, тобі приємним! Узрій належно, о сину, яку могутність я маю, коли я власкавлений кимось. До тих пір, поки божества і людські істоти будуть продовжувати плекати смак до їжі, так довго буде кожен з них плекати й смак до тебе, як вони зберігають його до їх їжі! Доки, знову ж, буде Праведність у кожному світі, доти довжитиметься слава твоїх досягнень надзвичайних! Дійсно, твоя нагорода буде тривати так довго, у трьох світах! О Джанардано, приємним ти будеш для всіх! Яку б річ твою я не розбив або спалив чи цілком зруйнував, ти її побачиш відновленою, о Джанардано, як і раніше або вони будуть з'являтися навіть в кращій формі! До тих пір, знову ж таки, о нев'янучий славою, поки ти багатимеш жити, доки ти не боїтимешся нападу смерті через ті частини твого тіла, які були вимашені кашею, даною тобі мною! О сину, чому ж ти не вимастив кашею підошви ніг твоїх, га? Не зробивши цього, ти діяв так, як я не схвалюю!». Саме такими були сказані ним слова, коли він був задоволений мною. Після того як він закінчив говорити, я побачив, що моє тіло стало наділене великої краси й величі. Тій же Рукміні, якою також був задоволений ріши, він мовив: «О прекрасна пані, ти будеш найпершою з усієї твоєї статі у славі, а велика краса та досягнення будуть твоїми. Старість або хвороба, або втрата привабливості ніколи не осягне тебе! Усі бачитимуть тебе в очікуванні Крішни, сповнену, як ти вже є, приємним запахом, який завжди присутній в тобі. Ти станеш найпершою з усіх дружин, числом у шістнадцять тисяч, Кешави. Нарешті, коли прийде час для твого відходу зі світу, ти досягнеш невіддільного товариства Крішни надалі!». Сказавши ці слова твоїй матері, ріши ще раз звернувся до мене і вимовляв наступні слова, покидаючи місце. Дійсно, ріши Дурваса, спалахнувши подібно вогню, мовив: «О Кешаво, нехай твоє розуміння завжди буде розташоване саме таким чином до брахмана!». Воістину, промовивши ці слова, брахман зник відразу з перед моїх очей. Після його зникнення я дотримувався обітниць шептання відповідних мантрів, не будучи почутим ніким. Справді, з цього дня я вирішив виконувати всі настанови, що я отримаю від брахманів. Приймавши цю обітницю, о сину, разом з матір'ю твоєю, ми обоє, з серцями наповненими радістю, знову увійшли в наш палац. Увійшовши до нашого будинку я побачив, що все, що ріши зламав був або спалив, знову з'явилося, і новим. Бачачи ці нові речі, які до того ж стали більш міцними, я здивувався. Воістину, о сину Рукміні, з того дня я завжди вклонявся брахманам у своєму розумі!

Саме це, о ватажку роду Бгарати, я сказав, з цього приводу стосовно величі тих брахманів, які є найпершими з усіх варн. Ти також, о сину Кунті, вшанувуй велеблагословених брахманів щодня подарунками багатства і корів, о могутній! Саме в такий спосіб я досяг бажаного мені гаразду, процвітання народженого милістю брахманів. І щоб, знову ж, Бгішма не сказав про мене, о ватажку бгаратів, все це правда!

Так вістить розділ сто п'ятдесят дев'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Належить тобі, о вбивце Мадгу, викласти мені ті знання, які ти придбав через благодать Дурваси! О найперший з усіх осіб наділених розумом, я хочу знати все про високе блаженство і всі імена того піднесеного,¹⁰⁹ по-правді і докладно!

В а с у д е в а м о в и в :

Я повідаю тобі, як я придбав гаразди і славу через благодать того піднесеного. Воістину, я обговорю з тобою цю тему, після вшанування Капардина. О царю, послухай мене, як я прочитаю тобі ту Сата-рудрію, яку я повторюю, з приборканими почуттями, щоранку після підйому з ліжка. Великий Володар усіх істот, сам Прабатько Брахма, наділений багатством покаяння, склав ці мантри, після дотримання особливої покути протягом деякого часу. О батьку, це Шанкара створив усіх істот у всесвіті, рухомих та нерухомих. Немає істоти вище, о царю, ніж Магадева. Воістину, він є найвищою з усіх істот у трьох світах. Немає нікого, хто здатний стати попереду цієї піднесеної Істоти. Справді, немає ніякої Істоти у трьох світах, яку можна розглядати рівною йому. Коли він стоїть розлючений на полі битви, навіть запах його тіла позбавляє всіх ворогів свідомості, а ті, які ще не вбиті, тремтять і падають. Його ревіння жахливе, нагадуючи гуркіт хмар. Почувши це ревіння у бою, навіть серця богів розриваються навпіл. Коли володар Пінаки сердиться і приймаючи жахливу подобу, просто кидає погляд на божество, асура, гандхарва або змія, ті не в змозі зберегти спокій розуму, сховавшись навіть у гірські печери. Коли той Володар усіх істот, Дакша, бажаючи виконати жертвопринесення, почав його жертву, безстрашний Бгава, розгнівавшись на неповагу Дакши до нього, пронизав втілену жертву, стріливши її стрілою зі свого жахливого лука, і заревів гучно. Дійсно, коли Магешвара розсердився і раптом поцілів стрілою втілену подобу жертвопринесення, божества сповнилися горя, втративши щастя і спокій серця. Через протяжний звук його тятиви, увесь всесвіт захвилювався. Божества і асури, о сину Прітхи, всі спохмурніли і були приголомшені. Океан прийшов у хвилювання, а земля тремтіла у центрі. Пагорби і гори почали рухатися зі своїх місць і рушили в усі боки. Небо потріскалося. Усі світи оповив морок. Нічого не було видно. Світло всіх світил затьмарилося, разом із самим сонцем, о бгарато! Великі ріши, пронизані страхом і бажаючи зробити добро собі і всесвіту, виконали звичайні обряди умилювання та миру. Тим часом, Рудра, жахливий доблестю, кинувся на богів. У люті, він вирвав очі Бхаги. Обурений гнівом, він вдарив Пушана ногою. Він вирвав зуби тому богу, коли той сидів зайнятий іжею великої жертвовної кульки, названої Пуродаша. Тремтячи від страху, божества схилили голови перед Шанкарою. Не заспокоївшись, Рудра знову поклав на його тятиву гостру і блискучу стрілу. Бачачи його майстерність, божества і ріши всі стривожилися. Ті, найперші з богів почали заспокоювати його! Склавши долоні на знак вшанування, вони почали читати мантри Сата-рудрії. Нарешті Магешвара, так відзначений з боку божеств, став задоволений. Божества тоді призначили велику частку жертвопринесень йому. Тремтячи від страху, о царю, вони шукали його захисту. Коли Рудра вдовольнився, втілена жертва, яку був проколів двічі, знову з'єдналася. Які б з його кінцівок не були знищені стрілами Магадеви, вони знову стали цілими і здоровими.

Асури, велелегитні, мали у давнину три міста на небі. Одне з них зроблене з заліза, одне зі срібла, а третє із золота. Усією своєю зброєю, Магхаван, головний з богів, не зміг пробити цих міст. Стражденні від асурів, всі божества тоді звернулися за захистом до великого Рудри. Зібравшись разом, піднесені божества звернулися до нього, кажучи: «О Рудро, асури загрожують спричинити їх руйнівний вплив на всі дії! Згуби дайте їм і знищ їх місто для захисту трьох світів, о дарувальнику слави!». На таке звернення їх він відповів, кажучи: «Хай буде так!», а потім зробив Вішну його чудовим наконечником. Він зробив божество вогню його ратищем, а сина Сурьї, Яму, оперенням тієї стріли. Він зробив Веди своїм луком, а богиню Савітрі його прекрасною тятивою. І зробив Прабатька Брахму візником. Застосовуючи все це, він простромив потрійне місто асурів тією стрілою його, складеною з трьох Парванів і трьох Сальїв.¹¹⁰ Дійсно, о бгарато, асури з їх містами, були спалені Рудрою тією стрілою його, вигляд якої був схожий на сонце, а потугою нагадував вогонь, що з'являється наприкінці юги для всезнищення.

Бачачи Магадеву перевтіленого на дитину з п'ятьма пасмами волосся, який лежав на колінах у Парваті, останню запитали божества, хто він був. Побачивши дитину, Шакра раптом наповнився ревностями та гнівом, і вирішив убити його перуном. Дитина, однак, скувала руку, схожу на булаву із заліза, Індри з перуном у ній. Божества всі обімліли, вони не могли зрозуміти, що дитина була Володарем всесвіту. Воістину, всі вони, разом навіть з Правителями світу, були одурманені в питанні тієї дитини, яка була ніхто інший, як Вища Істота. Тоді прославлений Прабатько Брахма, споглядаючи, за допомогою свого покаяння, дізнався, що ця дитина була головною з усіх істот, Володар Уми, Магадева, невимірний доблестю. Тоді він уславив Володаря. Божества також гімнами уславили обох, Уму і Рудру. Скута рука Вбивці Бали тоді відновила свій колишній стан.

Магадева, народившись, як брахман Дурваса, велелегитній, проживав протягом тривалого часу у Двараваті при моєму домі. Під час проживання в моїй оселі, він вчинив різноманітні шкоди. Хоча й важко було стерпіти, та я витримав їх, з великодушним серцем. Він є Рудра, він є Шива; він є Агні; він є Шарва, Він — Всепідкорювач, Він Індра і Ваю, Ашвіні і Бог блискавки. Він Чандрас, Він Ішана, Він Сурья, Він Варуна, Він Час, Він Руйнівник, Він Смерть, Він День і Ніч, Він двотижні, Він сезони, Він двосутінки, Він Рік,

Він Дхатрі й Він Відхатрі, Він Вішвакарман, Він добре знайомий з усіма речами, Він сторони світу і проміжні сторони також. Всесвітній формою, він невимірний душею. Святий і прославлений Дурваса є втіленням небожителів. Він іноді проявляє себе єдиним, іноді ділить себе на дві частини, а іноді проявляє себе в багатьох, сто тисячах форм. Саме таким є Магадева. Він, знову ж, той бог, який ненароджений. Навіть за сто років ніхто не зможе перерахувати його заслуги.

Так вістить розділ сто шістдесятій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 161

Васудева сказав:

О міцнорукий Юдхіштхіро, послухай мене, як я прочитаю тобі багато імен Рудри, які також високоблагословенні, того піднесеного. Мудреці описують Магадеву, як Агні, Стхану і Магешвару; як одноокого і триокого, всесвітнього формою і Шивою або надзвичайно сприятливим. Брахмани, знайомі з Ведами, кажуть, що той Бог має дві форми. Одна з них жаклива, а інша м'яка і сприятлива. Ці дві форми, знову ж, поділяються на різні форми. Та форма, яка є жорсткою і жакливою, вважається тотожною Агні, Блискавці і Сурьї. Інша, м'яка і сприятлива форма, тотожна Праведності, воді і Чандрмасу. Крім того, знову ж таки, сказано, що половина його тіла вогонь, а половина Сома або місяць. Та форма його, м'яка і сприятлива, кажуть, зайнята практикою обітниць брахмачарья. Інша ж форма його, яка є найвищою мірою жакливою займається всіма справами знищення у всесвіті. Позаяк він великий (*Magam*) і Верховний Володар усіх (*Ishvara*), то його називають Магешвара. А позаяк він палає і гнітить, є жорстоким і лютим, і наділений великою енергією, і зайнятий поїданням м'яса, крові і кісткового мозку, то він, кажуть, Рудра. Оскільки він найперший з усіх божеств, та оскільки його домінування і здобутки вельми широкі, і позаяк він захищає просторий всесвіт, то його називають Магадева. Оскільки він має вигляд або колір диму, то його називають Дхурджаті. Оскільки всіма його діями він вчиняє жертвопринесення для всіх і шукає блага кожної істоти, то його називають Шива або Сприятливий. Залишаючи оселю на небесах, він спалює життя всіх істот і, крім того, стає на визначений шлях од якого він не відхиляється. Його знак, знову ж таки, сталий і нерухолий на всі часи. Він, з цієї причини, названий Стхану. Він також різноманітної якості. Він сьогодення, минуле і майбутнє. Він рухомий та нерухомий. За це його називають Вахурупа (*різноманітної якості*). Божества названі вішвадеви живуть у його тілі. Він є, через це, Вішварупа (*всесвітня форма*). Він тисячоокий; або, він має безліч очей; або, у нього є очі з усіх сторін і на кожній частині його тіла; Його енергія виходить через його очі. Безкінечні його очі. Позаяк він завжди живить усіх істот і також бавиться з ними, і оскільки він є їх володарем або господарем, то його називають Пашупаті (*Володар усіх істот*). Позаяк його ознака завжди дотримуватися обітниць брахмачарья, всі світи вшановують його відповідним чином. Це поклоніння, речуть, вельми власкавлює його. Якщо хтось поклоняється йому створенням його образу, інший же, який поклоняється його знаку, то останній досягає великого процвітання назавжди. Подвижники, божества, гандхарви і апсари, поклоняються цьому знаку його, який завжди прямий і піднятий. Якщо його знак вшановують, Магешвара стає вельми задоволений вшановувачем. Лагідний до своїх відданих, він дарує щастя їм з радісною душею. Цей великий Бог любить проживати в крематоріях і там він спалює і поглинає всі трупи. Ті особи, які здійснюють жертвопринесення на таких підставах, досягають у кінці тих світів, які призначені для деяких героїв. Зайнятий своїм законним призначенням, він є Тим, хто вважається Смертю, що знаходиться в тілах усіх істот. Він, знову ж, ті подихи, названі Прана і Апана в тілах усіх втілених істот. У нього багато палаючих і страшних форм. Всі ці форми шануються у світі і відомі вченим брахманам. Серед богів він має багато імен, всі з яких таять значну важливість. Воістину, значення цих імена похідні від його величі або неосяжності, або його подвигів, або його поведінки. Брахмани завжди читають чудову Сата-рудрію на його честь, що зустрічається у Ведах, як також і те, що було складене Вьясою. Воістину, брахмани і ріши називають його старшим з усіх істот. Він — перший з усіх богів, і це з його вуст був він створив Агні. Це праведний душею бог, завжди готовий дати захист усім, ніколи не відмовляє своїм прохачам. Він скоріше відмовиться від своїх власних життєвих сил та візьме на себе всі можливі страждання. Довге життя, здоров'я і звільнення від хвороб, достаток, багатство, різноманітні види задоволень і насолод, даровані ним, і це також він, хто відбирає їх. Панування і гаразди, які кожен бачить у Шакрі, й інші божества, є, воістину, його. Це той, хто завжди зайнятий у всьому, що є добре і зле в трьох світах. Через його цілковиту владу над усіма об'єктами насолоди, його називають Ішвара (*Верховний Господь або Володар*). Отже, знову ж, він є господарем величезного всесвіту, його називають Магешвара. Весь всесвіт пронизаний його різноманітними формами. Це те божество, чії уста ревуть і спалюють води моря у вигляді голови величезної кобиллиці!

Так вістить розділ сто шістдесят перший в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 162

Вайшампаяна провадив:

Після того як Крішна, син Девакі, сказав ці слова, Юдхіштхіра ще раз запитав Бгішму, сина Шантану, кажучи: «О велерозумний, о найперший з усіх осіб знайомих з обов'язками, якими, по суті, обидва, безпосереднє усвідомлення і писання, слід розглядати як основні для досягнення звільнення?».

Бгішма сказав:

Я гадаю, немає ніяких сумнівів в цьому. Послухай мене, о велемудрий! Я відповім тобі. Питання поставлене тобою, безумовно правильне. Легко впасти у сумніви. Але рішення, що, безсумнівно, є складним. Незліченні випадки стосовно, як безпосереднього усвідомлення і прослуховування писання, в якому можуть виникнути сумніви. Деякі особи, які захоплюються логікою, воістину уявляючи себе сповненими вищої мудрости, стверджують, що безпосереднє усвідомлення є єдиною основою. Вони стверджують, що ніщо, однак насправді, не існує, що безпосередньо не усвідомлюється; або, принаймні, вони сумніваються в існуванні цих об'єктів. Насправді, такі твердження пов'язані з нісенітницею, а ті, які стверджують так, малорозумні, яка б не була їхня гордість знаннями. Якщо, з іншого боку, ти сумніваєшся в тому, як щось (*невидиме брахмо*) може бути причиною, я відповім, що можна було б зрозуміти це тільки після тривалих років і за допомогою Йоги, практикованої без лінощів. Дійсно, о бгарато, той, хто живе у відповідності до тих коштів, які заробляє собі сам, не через одруження до цього, а чи осілий спосіб життя, і той, хто відданий вирішенню питання, в змозі зрозуміти це. Ніхто більше по-справжньому не здатний зрозуміти це. Коли людина досягає самого кінця причин або ходу міркування, вона тоді досягає того чудового і всеохоплюючого знання, — що величезною широчінню сяйва опромінює весь всесвіт, — назване брахмо. Те знання, о царю, яке є похідним од причини або висновків, навряд чи можна сказати, що є знанням. Таке знання має бути відкинуте. Слід зазначити, що воно не визначене або осягнуте словом. Отже, має бути відхилено!¹¹

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Скажи мені, о діду, що з цих чотирьох є найавторитетнішим: безпосереднє усвідомлення, висновок зі спостережень, наука про Агами або писання, а також різні види практик, що уособлюють добро.

Б г і ш м а м о в и в :

У той час як Праведність бачимо знищеною порочними людьми, владоможними, її здатні захистити в даний час доброзвичайні, самі впливаючи з обережністю і серйозністю. Такий захист, однак, не корисний надовго, бо знищення осягає Праведність врешті. До того ж, знову, Праведність часто виявляється маскою для покриття Неправедности, наче трава і солома вкривають отвір глибокої ями і приховують її від зору. Слухай, знову ж, о Юдхіштхіро! Внаслідок цього, практики добрих заважали і нищили її нечестивці. Ті особи злостивої поведінки, які відкидають шрутї — дійсно, ці нечестиві істоти, які є ненависниками Праведности, — знищують ту хорошу поведінку, що могла би бути встановлена в якості зразку. Отже, сумніви вкладені до безпосереднього усвідомлення, висновку і хорошій поведінки.¹² Ті, отже, серед добрих, які сповнені розумінням походження або очищені Писаннями і, які завжди задоволені, повинні розглядатися в якості головних. Нехай ті, які в тривозі і позбавлені спокою душі, йдуть до цих. Справді, о Юдхіштхіро, йди до їх ласки і шукай їх порад на твої сумніви! Байдушій до задоволення і багатства, які завжди супроводжуються жадобою, і пробуджений в переконання, що тільки Праведности слід шукати, ти, о Юдхіштхіро, чекай на них і проси просвітити тя. Поведінка тих осіб, ніколи не помилкова чи буде знищена, як також і їхні жертви, вивчення Вед і обряди. Справді, ці три, а саме, поведінка, яка складається з очевидних діянь, поведінка відносно духовної чистоти і Веди — разом складають Праведність.

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

О діду, моє розуміння знову одурманено сумнівами. Я по цей бік океану, зайнятий пошуками засобів для перетину його. Я, натомість, не бачу інший берег океану! Якщо ці три: Веди, безпосереднє усвідомлення або видимі діяння, і поведінка або духовна чистота утворюють те, що слід розглядати як основу, то можна стверджувати, що є різниця між ними. Праведність тоді стає по-справжньому трьох видів, хоча єдина і неподільна суть.

Б г і ш м а н а т е є :

Праведність іноді здається знищеною злостивими істотами, велесильними. Якщо ти мислиш, о царю, що Праведність повинна дійсно бути трьох видів, моя відповідь така, що твій висновок обґрунтований причиною. Правдою є, що Праведністю єдина і неподільна, хоча вона здатна розглядається з трьох різних точок. Шляхи тих трьох, які становлять основу Праведности, кожний був визначений. Дій відповідно до викладених настанов. Ти ніколи не повинен суперечити Праведності, а тоді шукай вирішення цих сумнівів, в які ти міг зайти. О найперший між бгаратів, не давай ніяким подібним сумнівам оволодіти твоїм розумом! Слухай, що я скажу, без будь-яких сумнівів. Слідуй за мною мов сліпий, або як той, хто, будучи нечутливим сам, повинен залежати від іншого. Ненашкодження, правда, відсутність гніву або прощення, щедрість подарунків, — ці чотири, о царю, що не мають ворога, практикуй для цих чотирьох основу вічної Праведности! Продовжуй, о могутньоозброєний царевичу, ту поведінку, стосовно брахманів, узгоджену з такою ж твоїх батьків і прабатьків. Це і є основними ознаками Праведности. Тій нерозумній людині, яка б знищила вагу влади, заперечуючи основи, що завжди були прийняті як такі, самій не стати впливовою серед людей. Така людина стає причиною великого горя у світі. Шануй брахманів і стався до них гостинно. Завжди служи їм в такий спосіб. Всесвіт заснований на них. Усвідом їх такими!

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Скажи мені, о діду, який відповідний кінець мають ненависники Праведности, і про той, який мають шанувальники, що неухильно дотримуються її!

Б г і ш м а с к а з а в :

Ті люди, які ненавидять Праведність, кажуть, їх серця вражені якостями пристрасти й мороку. Такі люди завжди йдуть до пекла. Ті люди, з іншого боку, о царю, які завжди шанують і дотримуються Праведности, ті люди, які присвячені правді й щирості, називаються добрими. Вони завжди насолоджуватимуться радіщами або блаженством небес. Позаяк вони очікують на їх наставників з благоговінням у їхніх серцях, то завжди прямують до Праведности. Воістину, ті, які шанують Праведність, досягають світів божеств. Ті особи, чи то людські істоти чи божества, що відкидають свою жадібність і злість, і, які страждають або виснажують своє тіло дотриманням аскези, успішні, внаслідок Праведности, якою згодом сповнюються, у досягненні великого блаженства. Ті, обдаровані мудрістю речуть, що брахмани, які є старшими синами Брахми, представляють Праведність. Ті, добродіяльні, завжди поклоняються їм, а їх серця прихильні до них з такою ж любов'ю і ніжністю, як шлунок голодної людини приймає стиглі і смачні фрукти.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Якою є зовнішність представлена тими, які є лиходіями, і, що за діяння роблять ті, які називаються добрими? Поясни мені це, о святий! По-правді, скажи мені, які ознаки доброго і поганого.

Б г і ш м а в і д п о в і в :

Ті нечестиві є злісними у своєму поведженні, неслухняні або неспроможні знаходитися в межах суворих правил і брутальні в словах. З іншого боку, вони, які добрі, завжди доброзичливі в своїх діях. Воістину, дії таких людей вважаються ознакам такої поведінки, яка називається гарною. Ті, які є хорошими або праведними, о царю, ніколи не вдаються до двох покликів природи на громадських шляхах, або в коров'ячому загоні, або на рисовому полі. Після годування п'ятьох¹¹³ вони приймають свою страву. Вони ніколи не говорять під час їжі і ніколи не лягають спати з мокрими руками, (*тобто, не витерши їх насухо рушником або серветкою*). Всякий раз коли вони бачать будь-кого з наступних, вони обходять їх аби виказати повагу: палаючий вогонь, бика, образ божества, корівник, перехрестя чотирьох шляхів, старого і добродісного брахмана. Вони поступаються шляхом, стоячи осторонь: старим, обтяженим ношею, жінкам, високим посадовцям у сільських чи містечкових управліннях, брахманам, коровам і царям. Праведною або хорошою людиною, є та, яка захищає її гостей, слуг та інших утриманців, її власних родичів, та усіх, хто шукає її захисту. Така людина завжди вітає їх із звичайними запитами ввічливості. Два рази призначено богами для людини приймати їжу, вранці і ввечері. В проміжках не слід нічого їсти. Слідуючи цьому правилу про їжу, людина, кажуть, дотримується посту. Як священний вогонь чекає на uzливання вилите на нього, коли час для хоми настає, так і жінка, коли її місячне закінчується, очікує на любові з її чоловіком. Той, хто ніколи не наближається до своєї дружини в будь-який інший час крім цього періоду місячних, кажуть, дотримується обітниць брахмачарья. Амріта, брахмани і корови, — ці три вважаються рівними. Отже, потрібно завжди поклонялися, з належними обрядами, брахманами і коровам. Людина не бере ніякої провини або ганьби, вживаючи в їжу м'ясо тварин убитих у жертву за допомогою мантри з Яджур-Веди. М'якуша із задньої кістки, або, тварини забитої не в жертву, слід уникати так само, як людина уникає плоті власного сина. Ніколи не слід відправляти гостя голодним або, чи то коли знаходишся у своїй власній країні, чи то в чужій землі. Після завершення свого навчання необхідно дати дакшину своєму наставнику. Коли бачиш свого навчителя, слід привітати його з благоговінням і поклонившись надати йому місце. Вшануванням свого навчителя, людина збільшує час свого життя, як і свою славу та процвітання. Ніколи не слід гудити старих і не відправляти їх на будь-яку справу. Людина ніколи не повинна сидіти, коли будь-хто зі старших стоїть. Діючи так, людина подовжує тривалість свого життя. Людині ніколи не слід дивитися на оголену жінку чи чоловіка. Ніколи не слід вдаватися до любові прилюдно. Треба їсти також, не будучи поміченим іншими. Наставники є найкраща з тірх; серце є найголовнішим з усіх священних об'єктів; знання є основним з усіх об'єктів пошуку, а також задоволеність є основою всього щастя. Вранці і ввечері варто слухати серйозні поради старших. Людина досягає мудрости постійним очікуванням тих, які поважні роками. Читаючи Веди або споживаючи їжу, слід використовувати правицю. Потрібно завжди тримати слова і розум ретельно стриманими, а також свої почуття. З добре приготованою кашею, явакою, крішарою й хаві (*пряжене масло*), кожен повинен поклонятися пращурам і божествам у шраддсі називаній аштака. Те ж саме слід використовувати в поклонінні планетам. Не слід бути неголеним закликаючи благословення на себе. Якщо хтось чхає, його слід поблагословити присутнім. Усіх хворих або страждених слід поблагословити. За подовження їх життя варто помолитися. Ніколи не слід звертатися запанібрата до видатної особи, використовуючи слово «твам». Навіть у великих негарздах ніколи не слід робити цього. Сказати такій людині «твам» і вбити її є однаковим, осіб вчених таке звертання принижує. Тому ж хто нижчий, або рівня чи ж до учнів, такі слова можуть використовуватись. Серце грішної людини завжди свідчить про гріхи, які вона скоїла. Тих людей, які свідомо скоїли гріхи, осягне загибель, в намаганні приховати їх від доброзичливого. Справді, закоренілі грішники прагнуть приховувати свої гріховні вчинки від інших. Такі люди думають, що їхні гріхи не засвідчать ні люди, ні боги. Грішна людина, сповнена її гріхів, народжується в жалюгідному стані буття. Гріхи такої особи постійно зростають, як вигода лихваря збільшується день за днем. Якщо, вчинивши гріх, людина прагне перекрити його праведністю, то гріх знищується і веде до праведности, а не до інших гріхів. Якщо трохи води вилити на сіль, остання відразу ж розчиняється. Саме так, у цьому випадку, коли виконується спокута, гріх розчиняється. З цієї причини, ніколи не слід приховувати гріх. Прихований, він, безсумнівно, збільшиться. Вчинивши гріх, треба зізнатися в ньому у присутності доброзичливих. Вони знищать його негайно. Якщо

хтось не насолодиться у гарний час тим що він зібрав із надією, наслідком є те, що зібрані багатства знаходять іншого власника, після смерти збирача. Мудрі речуть, що розум кожної істоти є справжнє випробування Праведности. Отже, всі істоти в світі мають вроджене прагнення досягти Праведности. Слід досягати Праведности одному чи без сторонньої допомоги. Воістину, не слід проголошувати себе Праведним і ходити із прапором Праведности піднятим уверх, на позір. Ті, кажуть, є торговцями Праведности, які використовують її для задоволення наданими вигодами. Слід шанувати богів без почуття гордості. Допіру так само слід служити своєму наставнику, без обману. Слід вжити заходів для забезпечення себе безцінним багатством у майбутньому житті, яке полягає у подарунках, зроблених тут гідним особам.

Так вістить розділ сто шістдесят другий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 6 3

Ю д х і ш т х і р а м о в и в :

Бачимо, що, якщо людині, трапляється, не щастить, вона не здатна придбати багатство, якої б великої сили не була. З іншого боку, якщо трапляється, пощастило, вона оволодіває багатством, навіть якщо слабка або дурна. Коли, знову ж таки, час не сприяє для придбання, ніхто не може придбати навіть з найкращими зусиллями. Однак, коли прийде час для придбання, виграє найбільше багатство без найменшої напруги. Бачимо сотні людей, які не досягають ніякого результату, навіть якщо вони роблять найкраще. Багато людей, знову ж, бачимо, придбали без будь-яких зусиль. Якщо багатства були би наслідком зусиль, то можна було б, при зусиллях, придбати його негайно. Воістину, якщо б справа була такою, то жодна вчена людина не змогла би тоді шукати захисту заради свого існування, в когось, позбавленого знань. Серед людей, те, що не призначено аби бути досягнутим, о ватажку бгаратів, ніколи не досягається. Люди стикаються з невдачею у досягненні результатів навіть попри найбільші зусилля. Хтось може шукати багатства сотнями способів, та ба, все ж не в змозі придбати його, в той час як інший, не шукаючи всього цього, стає удачливим у його придбанні. Люди, бачимо, чинять злі справи постійно, заради багатства, але не в змозі придбати його. Інші ж користуються багатством не чинячи нічого злого. Інші, знову ж, які дотримуються покладених на них обов'язків за приписами, не мають багатства. Хтось, бачимо, не тямить у науці про мораль і політику навіть після вивчення всіх трактатів цієї науки. Когось же, знову ж, бачимо призначеним першим радником царя, хоч і не вивчав усю науку про мораль і політику. Можна бачити, багатого вченого. Та можна і невченого бачити багатим. Обидвох таких, знову ж, можна бачити бідними. Якщо б навчанням можна було би придбати радість багатства, то жодна не вчена людина не могла б знайти засобів до існування, бо і самі засоби для його існування під захистом позбавлених знання. Справді, якби хтось міг отримати шляхом навчання всі бажані об'єкти, наче спраглий вгамовує свою спрагу отриманням води, тоді ніхто би в цьому світі не лінувався у навчанні. Якщо чийсь час не настав, то ніхто не помре, навіть простроплений сотнею стріл. Натомість, хтось відає своє життя, якщо його час настав, навіть якщо буде вражений травинкою.

Б г і ш м а м о в и в :

Якщо хтось докладає при участі у справі навіть найбільші зусилля, та не в змозі заробити багатства, то слід тоді вдатися до суворох покут. Бо, якщо насіння не сіють, чи буде врожай? Це даруванням гідним особам у цьому житті тая людина набуває у своєму наступному житті численних предметів задоволення, так само як людина отримує розум і мудрість, очікуючи на поважних роках. Мудрий сказав, що людина стає довговічною практикуючи обов'язок утримання від жорстокості до всіх істот. Отже, потрібно робити подарунки, а не просити або приймати зроблені іншими. Людина повинна шанувати праведних. Воістину, слід бути приємним у слові до всіх і завжди робити приємне іншим. Треба прагнути досягти чистоти духовної і зовнішньої. Безумовно, завжди слід утримуватися від шкоди будь-якій істоті. Коли навіть у справі щастя і горя комах та мурах, у їхніх діях це, та минуле життя, а Природа складає причину і це виявляє, о Юдхіштхіро, то будь спокійний!

Так вістить розділ сто шістдесят третій в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 6 4

Б г і ш м а п р о в а д и в :

Якщо людина чинить справи добрі або спонукає інших до їх виконання, слід тоді очікувати досягнення заслуг праведности. Так само, якщо людина чинить справи злії, і спонукає інших до їх виконання, ніколи не слід чекати досягнення заслуг праведности. В усі часи, є Час, коли, входячи в розуміння всіх істот, направляє їх до справ праведности або неправедности, а потім дарує щастя або нещастя їм. Коли людина, бачачи плоди Праведности, осмислює Праведність, щоб бути вищою, то тоді вона схиляється до Праведности і вірує в неї. Той, однак, чие розуміння не міцне, не спрямовує віри до неї. Стосовно віри в Праведність, то це саме вона і більше нічого. Встановлення віри в Праведність є вказівкою мудрости всіх осіб. Тому хто познайомився з обома, тобто тим, що повинно бути зроблено і, що не повинно бути зроблено, з огляду на своєчасність, слід, з турботою і відданістю, домогтися того, що є правильним. Ті праведні, які в цьому житті були благословенні багатством, діючи з власних спонук, приділяють особливу увагу своїй душі, так щоб вони не могли у наступному житті прийняти народження як особи з домінуючою в них якістю Пристрасті. Час, який є вищим розпорядником усіх речей, ніколи не може зробити Праведність причиною страждань. Треба, отже, знати, що

праведна душа є звичайно чистою, тобто звільняється від складових зла і страждань. Що стосується Неправедности, можна сказати, що навіть коли частка велика її, вона не в змозі навіть торкнутися Праведности, що завжди захищена Часом і сяє мов палаючий вогонь. Це два наслідки забезпечені Праведністю, а саме, незаплямованість душі і невразливість істоти до доторку Неправедности. Справді, Праведність черевата перемогою. Її сяйво настільки велике, що вона освітлює три світи. Мудра людина не може захопити грішну особу і насильно змусити її стати праведною. Коли серйозно закликати діяти праведно, грішник лише діятиме лицемірно, рухомий страхом. Праведні серед шудр ніколи не вдаються до такого лицемірства під приводом, що особам касті шудр не заборонено жити у відповідності з будь-яким з чотирьох запропонованих шаблів. Я повідаю тобі докладно, які справжні обов'язки чотирьох станів. Поки їх тіла пов'язані, окремі особи в усіх чотирьох кастах мають п'ять первинних елементів складовими частинами. Дійсно, в цьому відношенні, всі вони одного і того ж штибу. При всьому при цьому, відмінності між ними існують стосовно обох: як практики, що стосується життя чи світу, так і обов'язків праведности. Незважаючи на ці відмінності, достатня свобода дій залишена їм, внаслідок, якої всі люди можуть досягти рівних умов. Блаженні світи, які представляють собою наслідки або винагороди Праведности — не вічні, бо їм судилося прийти до кінця. Праведність же вічна. Коли ж причина вічна, чому виконання не таке? Відповідь на це наступна. Тільки та Праведність є вічною, яка не сприяє бажанню плодів або нагороди. Той же праведник, спонукуваний бажанням нагороди, не вічний. Отже, винагорода, хоча й небажана, яка йде з першим видом Праведности, а саме, досягнення тотожності з брахмо, вічна. Нагорода ж, яка йде із Праведністю викликаною бажанням плодів небес, не вічна. Всі люди рівні у відношенні їх фізичного організму. Всі вони, знову ж таки, володіють душами, які є рівними щодо їх природи. Коли настає розчинення, все інше розчиняється. Що ж залишається, то є зародження волі досягти Праведности. Те, дійсно, з'являється в наступному житті саме по собі. Коли такий результат, тобто, коли насолоди і тривалість цього життя є наслідок дій минулого життя, — велика нерівність, помітна серед людських істот не може вважатися в будь-якому разі ненормальною. Так само видно, що ті істоти, які належать до проміжних станів існування, є рівними об'єктами у справі їх діянь, до впливу подібного ж.

Так вістить розділ сто шістдесят четвертий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 165

В а й ш а м п а я н а с к а з а в :

Той продовжувач роду Куру, Юдхіштхіра, син Панду, бажаючи отримати таке благо, яке руйнує гріхи, запитав Бгішму, який лежав на ложі зі стріл, наступне.

Ю д х і ш т х і р а с п и т а в :

Що, дійсно, є корисним для людини в цьому світі? Що є таким, що чинячи, можна отримати щастя? Чим можна людині очиститися від усіх гріхів? Дійсно, що є тим, що руйнує гріхи?

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж и в :

У зв'язку з цим, царствений син Шантану, о найперший з мужів, належно прочитав імена божеств Юдхіштхірі, який бажав слухати.

Б г і ш м а м о в и в :

О сину, наступні імена божеств, з тими ріши, якщо належним чином читаються вранці, вдень і ввечері, стають дієвими очисниками всіх гріхів. Діючи за допомогою своїх почуттів або знання і діянь, які б гріхи не могла мати людина, вчинені вдень або вночі, чи у двоє сутінок, свідомо чи несвідомо, людина упевнена, що очиститися від них і стане цілком чистою, читаючи ці імена. Той хто приймає ці імена, ніколи не стане сліпим чи глухим. Справді, приймаючи ці імена, людина завжди досягає успіху в корисному. Така людина ніколи не народиться в проміжному стані істот, ніколи не піде в пекло, і ніколи не стане людською істотою будь-якої зі змішаних каст. Вона ніколи не боїться втрапити у якесь лихо. Коли приходить смерть, вона ніколи не стає одурманеною.

Володар усіх богів і асурів, осяйний, вшанований усіма істотами, немислимий, невимовний, життя всіх живих істот і ненароджений, є Прабатько Брахма, Господь всесвіту. Його цнотлива дружина Савітрі. Тоді йде те джерело Вед, творець Вішну, інакше названий Нараяна, невимірний могутністю. Далі йде триокий Володар Ліми; потім Сканда, проводир небесних ратей, а потім Вішакха, тоді Агні, пожирач жертвних узливань, потім Вайю — бог вітру, а потім Чандрамас, далі Адітья — бог сонця, наділений сяйвом; потім прославлений Шакра, володар Шачи, і Яма з його дружиною Дхуморною, далі Варуна з Гаурі; Кубера володар скарбів, з дружиною Ріддхі; доброзичлива і прославлена королева Сурабхі; великий мудрець Вішравас; Санкальпа; Океан; гани; інші священні річки; різноманітні марути; валакхільї. увінчані успіхом покаянь; Народжений на острові Крішна; Нарада; Парвата; Вішвавасу; Хаха; Хуху; Тумбуру; Читрасена; небесний посланець, великий славою; велеблагословенні небесні діви; небесні апсари: Урваші, Менака, Рамбха; Мишракеші, Аламбуса, Вішвачи, Гхрїтачи, Панчачуда, Тілоттама; Адітьї; Васу; Ашвіні; Пітари; Дхарма (*Праведність*); Ведичні знання; Покаяння; Дікша; Наполегливість (*у релігійних справах*); Прабатько; день і ніч; Кашьяпа, син Марічи; Шукра; Бріхаспаті; Мангала, син Землі; Вудха; Раху; Шанішчара; сузір'я; пори року; місяці; двотижні; ріки; Гаруда, син Вінати; кілька Океанів; сини Кадру, а саме, Змії; Шатадру; Віпаша; Чандрабхага; Сарасваті; Синдху; Девіка; Прабхаса; озера Пушкарі; Ганга; Маханаді; Вена; Кавері; Нармада; Кулампунна Вішалья; Кратойя;

Амвувахіні; Сарайю; Гандакі; велика ріка Лохіта; Тамра; Аруна; Ветраваті; Парнаша; Гаутамі; Годаварі; Вена; Крішнавена; Двіджа; Дрішадваті; Кавері; Ванкху; Мандакіні Праяга; Прабхаса; священний Найміша; священне місце для Вішвешвари або Магадеви, а саме, Каші, те озеро кришталіної води; Курукшетра, сповнена багатьох священних вод; найперший з океанів — молочний Океан; Покути; Подарунки; Джамбумарга; Хіранваті; Віташта; річка Плакшаваті; Ведасмріті; Ведаваті; Малава; Ашваваті; всі священні місця на Землі; Гангадвара; священна Рішикуля; річка Читраваха; Чарманваті; священна ріка Каушика; Ямуна; річка Бхімаратхі; велика ріка Вахунда; Махендравані; Трідіва Ніліка; Сарасваті; Нанда й інша Нанда, велике священне озеро; Гая; Пхалгутіртха Дхармараяна (*священний ліс*), населений божествами; священна небесна ріка; озеро створене Прабатьком Брахмою, що є священне і прославлене у трьох світах та сприятливе й здатне очищати від усіх гріхів; Хімаван, гора сповнена чудових трав; Віндхья — гора рясна різними видами металів, що містить багато тіртх і заросла лікарськими травами; Меру; Махендра; Малайя; Швета повна срібла; Шрінгават; Мандара; Ніла; Нішада; Дардурна; Читракута; Анджанабха; гори Гандхамадана; священна Сомагірі; різні інші гори; сторони світу за напрямками; проміжні напрямки; Земля; всі дерева; Вішвадеви; Небозвід; Сузір'я; Планети і божества, — нехай всі ці, названі та неназвані, врятують і очистять нас!

Людина, яка згадує ці імена, очищається від усіх своїх гріхів. Хвалячи гімнами їх і власкавлюючи їх, людина звільняється від усякого страху. Воістину, людина, яка насолоджується вимовлянням гімнів на честь богів, очищається від усіх таких гріхів, що ведуть до народження в нечистих кастах. Після цього викладу божеств, я назву тих учених брахманів, увінчаних аскетичною заслугою і успіхами, й здатними очистити від усіх гріхів. Це: Явакріта; Райбхья; Какшіван; Аушиджа; Бхрігу; Ангірас; Канва і могутній Медхатітхі; Вархі, сповнений усіх досягнень. Всі вони належать до східного краю. Інші, а саме: Унмучу; Прамучу, всі велеблагословенні; велепотужний Свасьятрейя; веледоблесний Агастья, син Митри і Варуни; Дрідхайю і Урдхаваху, ці двоє найперших і прославлених ріши, — живуть у південному краю. Слухай тепер мене, як я назву тих подвижників, які живуть у західному краю. Це — Ушанго з його єдиноутробними братами; Парівьядха велемогутній; Діргхатамас; Гаутама; Кашьяпа; Еката; Двіта; Тріта; праведний душею син Атрі, Дурваса і могутній Сарасват. Послухай тепер, як я назву тих ріши, які вшановують богів жертвопринесеннями і живуть у північній стороні. Це — Атрі; Васіштха; Шактрі; велемогутній Вьяса, син Парашари; Вішвамитра; Бхарадваджа; Джамадагні, син Річіки; Рама; Ауддалака; Шветакету; Кохала; Віпула; Девала; Девашарман; Дхаумья; Хастікашьяпа; Ломаша; Начикета; Ломахаршана; Уграшравас; і син Бхрігу Чьявана. Це оповідь про ріши сповнених ведичного знання. Вони первісні ріши, о царю, чиї імена, якщо приймати, здатні очистити людину від усякого гріха.

Далі я прочитаю імена провідних царів. Це — Нріга; Яяті; Нахуша; Яду; Пуру, велесильний; Сагара, Дхундхумара; Діліпа, веледоблесний; Крішашва; Юванашва; Читрашва; Сатьяват; Душманта; Бгарата, який став прославленим правителем над багатьма царями; Явана; Джанака; Дхріштаратха; Рагу, той найперший з царів; Дашаратха; героїчний Рама, той убивця ракшасів; Шашабінду; Бхагіратха; Харішчандра; Марутта; Дрідхаратха; Аларка, великої удачі; Айла; Карандхама, той найперший з мужів; Кашміра; Дакша; Амбаріша; Кукура; Райвата, велеславний; Куру; Самварана; Мандхатрі, непереможної доблесті; царствений мудрець Мучукунда; Джанху, який був вельми любий Джангаві (*Ганга*); перший у часі, з усіх царів, а саме, Прітху, син Вени; Митрабхану; Пріянкара; Трашадасью; Швета, той найперший з царствених мудреців; знаменитий Магабхіша; Німі Аштака; Аю; царствений мудрець Кшупа; Какшейя; Пратардана; Деводаса; Судаса; Косалешвара; Айла; Нала; царствений мудрець Ману, той володар усіх істот; Хавідхара; Прішадхара; Пратіпа; Шантану; Аджья; старий Вархі; Ікшваку, велеславний; Анаранья; Джануджангха; царствений мудрець Какшасена і багато інших не названих в історії.

Та людина, яка встаючи рано, називає імена цих царів при двох сутінках, на заході і сході сонця, з чистим тілом і розумом, та з зосередженою увагою, набуває великої релігійної заслуги. Людині слід гімнами уславити богів, небесних ріши і царствених мудреців, промовляючи: «Ці володарі створінь зумовлять моє зростання, довге життя і славу! Хай лиха не досягнуть мене та гріх не опоганює мене, і хай не буде супротивників чи ворогів у мене! Без сумніву, перемога завжди буде моєю і сприятливий кінець надалі!».

Так вістить розділ сто шістдесят п'ятий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 6 6

Д ж а н а м е д ж а й я м о в и в :

Коли той найперший серед кауравів, Бгішма, лежав на ложі зі стріл, — ложі, завжди бажаному героям, — і коли пандави сиділи навколо нього, мій великий дід Юдхіштхіра, велемудрий, почувши цей виклад таємниць стосовно тем обов'язку, розвіяв усі його сумніви. Він почув також, які настанови є, що стосуються до тем дарунків і таким чином мав усі свої сумніви вирішеними, щодо тем праведности та багатства. Слід тобі, о вчений брахмане, повідати мені нині, що ж іще великий цар, Пандава, робив.

В а й ш а м п а я н а с к а з а в :

Коли Бгішма замовк, коло царів, які сиділи біля нього, поринуло в цілковиту тишу. Дійсно, всі вони сиділи нерухомо там, наче постаті намальовані на полотні. Потім Вьяса син Сатьяваті, вигадавши мить, звернувся до царственого сина Ганги, кажучи: «О царю, ватажок куру, Юдхіштхіра, відновив свою власну вдачу, разом з усіма братами і послідовниками. З Крішною, велерозумним при ньому, він схилиє голову на

знак шанування перед тобою. Тобі належить відпустити його для повернення в місто!». На таку просьбу святого Вьяси, царствений син Шантану і Ганги відпустив Юдхіштхіру і його радників. Царствений син Шантану, звертаючись до свого онука ласкавим голосом також сказав: «Повертайся в місто, о царю! Нехай лихоманка серця твого буде розсіяна. Шануй богів у різних жертвопринесеннях, сповнених великих дарунків їжі та багатства, як сам Яяті, о перший серед царів, сповнений великого самоприборкання. Присвячений практиці кастри кшатріїв, власкав, о сину Прітхи, предків і божества. Ти заробиш тоді великі нагороди. Дійсно, нехай лихоманка серця твого буде розсіяна. Радуй усіх твоїх підданих. Заспокой їх і встанови мир серед усіх. Вшануй також усіх твоїх доброзичливців такою нагородою, якої вони заслуговують! Нехай усі твої друзі і прихильники живуть залежачи від тебе, на їх кошти, так само як птахи живуть, залежачи в їх харчуванні від могутнього дерева вкритого плодами, що стоїть на священному місці. Коли прийде час для мого відходу з цього світу, прийди сюди, о царю. Час, коли я буду прощатися з моїм тілом — це, коли сонце зупиняючись у його південному шляху почне повертатися на північ!».

Син Кунті відповів: «Хай буде так!». І ушанувавши свого діда з благоговінням, пішов тоді, з усіма його родичами і послідовниками в Місто слона. Поставивши Дхрїтараштру на чолі, а також Гандхарі, яка була надзвичайно віддана своєму панові, та у супроводі ріши і Кешави, так само як і городян, з жителями країни, його радниками, о царю, той найперший з роду Куру, увійшов у Місто слона.

Так вістить розділ сто шістдесят шостий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Р о з д і л 1 6 7

В а й ш а м п а я н а м о в и в :

Тоді царствений син Кунті, після належного вшанували громадян і жителів селищ, відпустив їх домів. Цар Пандава втішав тих жінок, які втратили своїх героїчних мужів і синів у битві, рясним даруванням багатства. Повернувши своє царство, Юдхіштхіра велемудрий, звів себе належним чином на трон. Той найперший з мужів тоді, забезпечив усіх своїх підданих різноманітними справами з доброї волі. Той найперший між праведників тоді, узявся до створення міцного блага брахманам, провідним військовим і чільним громадянам. Благий цар, провівши п'ятдесят ночей у столиці, згадав про час, який позначив його дід, як годину свого відходу з цього світу. Супроводжуваний кількома жерцями, він тоді виїхав з Міста слона, побачивши, що сонце припиняє рух на південь і повертається на свій північний шлях. Юдхіштхіра, син Кунті, взяв із собою велику кількість пряженого масла, квіткові плетениці, пахощі, шовкові тканини, чудове сандалове дерево, алое і темне дерево терну, для кремації тіла Бгішми. Різноманітні види дорогих гірлянд і дорогоцінних каменів також були серед тих припасів. Поставивши Дхрїтараштру на чолі і царицю Гандхарі, уславлену її чеснотами, свою мати Кунті та всіх його братів, Юдхіштхіра, велерозумний, у супроводі Крішні та Відури велемудрого, а також Юютсу і Ююдхани, та інших його родичів і прихильників, утворивши великий почет, рушив. Славили його гімнами хвалебники і барди. Жертовне багаття Бгішми також везли в цій ході. Тож, у супроводі, цар виїхав зі свого міста, як другий найперший з богів. Незабаром він прийшов на те місце, де син Шантану лежав на ложі зі стріл. Він побачив свого діда, якому прислужували з благоговінням син Парашари, Вьяса, велерозумний, Нарада, о царствений мудрецю, Девала і Асіта, а також залишки царів, що вижили, зібрані з різних частин країни. Дійсно, цар побачив, що його піднесений дід, коли він лежав на своєму героїчному ложі, охоронявся з усіх боків воями, призначеними для цього обов'язку. Зійшовши зі своєї колісниці, цар Юдхіштхіра зі своїми братами, віддав шану його дідові, підкорювачу всіх ворогів. Вони також привітали ріши з Народженням на острові Вьясою на чолі. Їх привітали натомість. У супроводі своїх жерців, кожен з яких подібний до самого прабатька Браhma, як також і його братів, Юдхіштхіра, нев'янучий славою, тоді наблизився до того місця на якому Бгішма лежав на ложі зі стріл, оточений цими шанованими ріши. Потім цар Юдхіштхіра, справедливий, на чолі його братів, звернувся до того найпершого з роду Куру, сина ріки Ганги, коли він лежав на тому ложі його, кажучи: «Я Юдхіштхіра, о царю! Вітаю тебе, о сину ріки Джангави! Якщо чуєш мене ще, скажи мені, що я повинен зробити для тебе! Принісши з собою твої жертвні вогні, я прийшов сюди, о царю, і чекаю на тебе у вказаний час! Наставники у всіх галузях знань, брахмани, рїтвіджи, всі мої брати, син твій, цар Дхрїтараштра, велесилий, всі тут з моїми радниками, як і Васудевою також, веледоблесним. Залишки не вбитих воїв і всі мешканці Куруджангали теж тут. Відкрий свої очі, о ватажку роду Куру, і узрїй їх! Все, що мало бути зроблено в цьому випадку, все було влаштовано та передбачено мною. Дійсно, в цю годину, яку ти визначив, всі речі були підготовлені!».

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж и в :

По такім зверненні сина Кунті, велемудрого, син Ганги відкрив очі і побачив, що всі бгарати зібралися там і стояли навколо нього. Могутній Бгішма тоді, узявши сильну руку Юдхіштхіри, звернувся до нього голосом глибоким наче з грозової хмари. Той досконалий володар слова сказав: «Завдяки щасливій долі, о сину Кунті, ти прийхав сюди з усіма твоїми радниками, о Юдхіштхіро! Тисячопроменистий творець дня, святий Сурья почав свій рух на північ. Я лежав на моєму ложі тут, протягом восьми і п'ятдесяти ночей. Простягнутий на цих гострих стрілах, я відчував цей час, наче це було століття. О Юдхіштхіро, місяцевий місяць Магха настав. Це, знову ж, світлий двотиждень і четверта частина його, повинна цим, за моїми підрахунками, закінчитися!».

Сказавши так Юдхіштхірі, синові Дхарми, син Ганги, Бгішма тоді привітав Дхрїтараштру і сказав йому наступне.

Бгішма мовив:

О царю, ти добре знайомий з обов'язками. Всі твої сумніви, знову ж, пов'язані з наукою багатства, були добре вирішені. Ти чекав на багатьох брахманів, великої вченості. Тонка наука, пов'язана з Ведами, всі обов'язки релігії, о царю, і цілком чотири Веди, добре відомі тобі! Отже, тобі не слід горювати, о сину Куру! Те, що було зумовлено, те сталося. Це не могло бути інакше. Ти чув таємниці пов'язані з божествами, з вуст самого Народженого на острові мудреця. Юдхіштхіра і його брати є по суті твої сини, як вони і сини Панду. Дотримуючись обов'язків релігії, піклуйся і захищай їх. У свою чергу, вони завжди присвячені служінню їх старшим. Цар Юдхіштхіра справедливий, чистий душею. Він завжди буде засвідчувати слухняність тобі! Я знаю, що він присвячений чесноті співчуття чи утримання від шкоди. Він відданий його старшим і наставникам. Сини твої були всі нечестиві душею. Вони були віддані гніву і жадобі. Осягнуті заздрістю, всі вони були нечестиві поведінкою. Тобі не варто сумувати за ними!

Вайшампаяна вів далі:

Сказавши так багато Дхрїтараштрі, велемудрому, герой Куру далі звернувся до могутньоозброєного Васудеви.

Бгішма мовив:

О святий, о Боже богів, о шанований усіма божествами і асурами, о ти, що покрив трьома кроками твоїми три світи, вітання тобі, о володарю мушлі, диску і булави! Ти — Васудево, ти золотавий тілом, ти єдиний Пуруша, Ти творець всесвіту, Ти величезних розмірів. Ти Джива еси. Ти тонке еси. Ти Верховна і Вічна душа. Врятуй, о лотосоокий, мене, о найперший з усіх істот! Ти дай мені дозвіл, о Крішно, піти з цього світу, о ти, що є Вишне блаженство, о найперша з усіх істот! Син Панду повинен завжди бути захищений тобою. Ти, дійсно, вже їх єдиний притулок. Колись я говорив з дурним Дурьїодханою, нечестивим розумінням, про те, що там Праведність, де Крішна, і, що там перемога, де Праведність. Крім того, я радив йому покладатися на Васудеву, як його притулок, і він повинен був помиритися з пандавами. Більше того, я неодноразово говорив йому: «Це найбільш підхожий для тебе час, щоб укласти мир!». Нерозумний Дурьїодхана, нечестивий розумінням, натомість, не чинив за моїм наказом. Викликавши великі руйнування на землі, врешті, він сам віддав своє життя. Тебе, о славетний, я знаю тим древнім і кращим з ріши, який жив протягом багатьох років у товаристві Нарі, на відрозі Бадарі. Небесний мудрець Нарада розповів мені про це, а також Вьяса, суворий покутами. Саме вони оповіли мені те. Ти і Арджуна, є древні подвижники Нараяна і Нара, народжені серед людей. Ти, о Крішно, дай мені піти, я покину моє тіло. Відпущений тобою, я досягну найвищого кінця!

Васудево в ірїк:

Я дам тобі піти, о Бгішмо! Досягни ти, о царю, статусу Васу, о велепишний, ти не був винен у жодному злочині у цьому світі. О царствений мудрецю, ти відданий батькові твоєму. Ти, отже, подібний другому Маркандейї! Саме з цієї причини тая смерть залежить від волі твоєї, так само як твій раб очікує виконати приємне тобі!

Вайшампаяна вів далі:

Сказавши ці слова, син Ганги ще раз звернувся до пандавів на чолі з Дхрїтараштрою й іншими друзям та доброзичливцями його: «Я хочу покинути моє життя. Слід вам дати мені піти. Ви повинні прагнути до досягнення істини. Істина полягає у вищій владі. Ви завжди повинні жити з брахманами, праведними поведінкою, присвяченими покаанням, які утримуються від будь-якого жорстокого поводження і, які мають приборкану душу!». Сказавши ці слова його друзям і обійнявши їх усіх, мудрий Бгішма ще раз звернувся до Юдхіштхіри, кажучи: «О царю, нехай усі брахмани, особливо ті, які наділені мудрістю, нехай наставники, нехай жерці здатні надати допомогу в жертвопринесеннях, будуть вшановані твоєю увагою!».

Так вістить розділ сто шістдесят сьомий в Анушасанапарві великої Магабгарати.

Розділ 168

Вайшампаяна сказав:

Сказавши так усім куру, Бгішма, син Шантану, мовчав якийсь час, о підкорювачу ворогів. Потім він стримав його життєві сили послідовно в тих частинах тіла, які вказані в Йозі. Життєві сили цього піднесеного, стримані належно, тоді зросли. Ті частини тіла сина Шантану, внаслідок прийняття Йоги, з якої життєві сили зросли, припинили боліти, одна за одною. Ті двічінароджені, включно з великим мудрецем Вьясою на чолі, здавалося виглядали здивованими, о царю. Протягом короткого часу все тіло Бгішми позбавилося стріл і болю. Бачачи це, всі ті видатні особи, з Васудевою на чолі, і всі аскети, з Вьясою, наповнилися подивом. Життєві сили, не стримані і не спроможні вийти через будь-яку з ран, нарешті пронизали маківку голови і ринули вгору, до небес. Небесні литаври почали грати і полинули квіткові зливи. Сіддхи і двічінароджені ріши, сповнені захвату, вигукнули: «Чудово, чудово!». Життєві сили Бгішми, пронизавши маківку, линули через небо наче великий метеор і незабаром стали невидимими. Саме так, о великий царю, син Шантану, той стовп роду Бгарати, з'єднався із вічністю. Тоді, піднесені пандави і Відура, узявши велику кількість деревини і різноманітні види пахощів, вчинили похоронне багаття. Юютсу та інші стояли як глядачі приготувань. Тоді Юдхіштхіра і піднесений Відура загорнули тіло Бгішми шовковою тканиною і квітковими гірляндами. Юютсу

тримав чудовий парасоль над ним, Бгімасена і Арджуна, обидва тримали в руках пару опахал із хвостів яка, чисто білих. Обидва сина Мадрі тримали два головних убори у їх руках. Юдхіштхіра і Дхрїтараштра стали біля ніг володаря куру, підіймаючи пальмові опахала біля тіла і почали тихо махати ними. Жертвопринесення пітарам, піднесене Бгішмі, було тоді належно виконано. Багато узливань виливалося на священний вогонь. Співаки саманів співали багато гімнів. Тоді, покриваючи тіло сина Ганги сандаловим деревом, чорним алое, корою дерева, іншими пахучими речами та розклавши вогонь так само, куру з Дхрїтараштрою та інші, стали по правий бік похоронного багаття. Ті найперші з роду Куру, таким чином спалили тіло сина Ганги і рушили до священної Бхагіратхи у супроводі ріши. Їх вели Вьяса, Нарада, Асіта, Крішна, жінки роду Бгарати, а також ті міст'яни Хастінапура, які прийшли до того місця. Всі вони, прибувши до священної ріки, належно запропонували жертву води піднесеному синові Ганги. Богиня Бхагіратхі, після тих піднесень водою, запропонованих ними її синові, встала з потоку, плачучи і божеволячи від горя. Серед її голосіння, вона звернулася до куру, «О ви, безгрішні, слухайте мене, як я скажу вам все, що відбулося стосовно мого сина. Сповнений царстvenої поведінки і вдачи, і наділений мудрістю та високим походженням, мій син був благодійником усіх старих свого роду. Він був відданий своєму батькові і високий ув обітницях. Його не зміг перемогти навіть Рама, з роду Джамадагні, зі своєю небесною зброєю, вельми потужною. На жаль, герой був убитий Шикхандіном. О царі, без сумніву, моє серце зроблено з адаманту, бо воно не розбилося навіть при зникненні того сина з моїх очей! На сваямварі у Каші, він переміг, на єдиній колісниці, зібраних кшатрїїв і викрав трьох царівен для його зведеного брата Вічитравірї! Не було жодної людини на землі, яка могла би зрівнятися з ним у силі. Та ба, моє серце не розбилося, почувши про вбивство мого сина Шикхандіном!».

Могутній Крішна, почувши, як богиня великої ріки віддається тим голосінням, утішав її багатьма заспокійливими словами. Крішна мовив: «О люба, утішся. Не піддавайся горю, о прекрасна вдачею! Без сумніву, твій син пішов у вищі світи блаженства! Він був одним з Васу, великої енергії. Через прокляття, о прекрасна рисами, він повинен був народитися серед людей. Тобі не слід сумувати. Згідно обов'язків кшатрїя, він був убитий Дхананджайєю на полі прї, в той час як вступив у герць. Він не був убитий, о богине, Шикхандіном. Сам Володар богів не міг би вбити Бгішму у бою, коли він стояв з натягнутим луком у руці. О чарівнолиця, твій син, у блаженстві потрапив до небес. Усі боги зібрані разом, не могли би вбити його на прї. Тож, о богине Ганго, не сумуй за тим сином роду Куру. Він був одним з васу, о богине! Твій син пішов на небеса. Нехай лихоманка серця твого зникне!».

В а й ш а м п а я н а п р о д о в ж и в :

Та найперша з усіх річок, на таке звернення Крішни та Вьяси, відкинула своє горе, о великий царю, і відновила спокій. Усі царі, що були там, на чолі з Крішною, о царю, вшанувавши належно ту богиню, отримали від неї дозвіл піти з її берегів.

КОМЕНТАРІ ЧАСТИНИ II

¹ Сeнс, здається у тому, що при зіткненні між богами і асурами сила брахманів була безперечно доведена, бо Шукра допомагав асурам своїми мантрами і закляттями, а Бріхаспаті та інші допомагали богам тими ж засобами. [\(вгору\)](#)

² Такими словами є невпійманий і нерозбірливий за їх глибокий зміст. Жінки в рівній мірі невпіймані і нерозбірливі. [\(вгору\)](#)

³ Пані говорила на пракриті, а не на санскриті. Останній вишуканий, перший же грубий. Отже Індра здивувався, почувши санскритські слова з вуст пані. [\(вгору\)](#)

⁴ Обряд Адана був обрядом під час якого друзі і родичі були робили подарунки особі, яка здійснює обряд. Надання священного шнура, шлюб, обряд, що проводиться на шостому і дев'ятому місяці вагітності, всі обряди такого роду. [\(вгору\)](#)

⁵ Цікаво бачити, як коментатор Нілакантха прагне включити в ці п'ять, вісім форм шлюбу згаданих Ману. Справа в тому, що такі частини Магабгарати, безсумнівно, більш давні, ніж Ману. Згадка Ману або приклад інтерполяції, або повинна бути старіше Ману, на чій роботі, ми знаємо, закони Ману спіралися. Шлюб асурів і ракіасів беззастережно засуджені. Однак коментатор прагне зробити ті ж шлюби ракіасів відкритими для кшатрїїв. Справа в тому, що шлюби ракіасів іноді називають «пішача». Різниця ж між цими двома формами була звичайно, більш пізнього походження. [\(вгору\)](#)

⁶ Отже, не було ніякої різниці в статусі, у давні часи, між дітьми народженими брахманкою, кшатрїйкою або вайшьєю. Відмінність у статусі була пізнішого походження. [\(вгору\)](#)

⁷ Nagnika — називається та, яка носить один шмат тканини. Дівчинці, у якій ознаки статевого дозрівання не з'явилися не треба більше одного шматка тканини, щоб прикритися. Згадка про Nagnika, коментатор вважає, наслідок заборони на весілля дівчині навіть десяти років, у якій ознаки статевого дозрівання з'явилися. [\(вгору\)](#)

⁸ Коли батько, бува, має єдину дочку, він часто дарує її у шлюб якомусь нареченому з умовою, що син, народжений нею буде сином батька дівчини, для цілей обряду шраддхи і спадкування, а не чоловікові від якого народився. Така угода буде дійсна в обох випадках, визначено чи ні, під час шлюбу. Просте бажання батька дівчини, невизначене під час шлюбу, буде перетворювати сина на сина не батька, який породжує його, а батька самої дівчини. Дочка призначена для таких цілей, кажуть, є putrikadharmīnī або «наділена характером сина». Видання такої дівчини не було почесно. Це була по суті відмова від плодів шлюбу. Навіть якщо мертвий на час шлюбу, все ж, якщо батько, доки живий, плекав таке бажання, то перетворював дівчину на putrikadharmīnī. Відраза до весілля дівчат без батька і братів існує й донині. [\(вгору\)](#)

⁹ Отже, пообіцявши вийти заміж за таку людину, вона вільна відмовити їй і вийти заміж за іншого, якому вона подобається. [\(вгору\)](#)

¹⁰ Один з найважливіших ритуалів шлюбної церемонії є обхід. Дівчина тепер направляє навколо родичів її нареченого. Раніше вона ходила сама. Усі дари, знову ж, зроблені з водою. Справа в тому, що коли річ віддана, дарувальник, вимовляючи приповідку, окроплює краплями води на дар зі стебла трави куша. [\(вгору\)](#)

¹¹ Таким чином, те, що Савітрі зробила за велінням її батька не може бути проти обов'язку і моралі. [\(вгору\)](#)

¹² Отже, ніхто не повинен одружуватися ведений лише бажанням. Не слід дівчині дозволяти вибрати для себе, бо вона може керуватися у своєму виборі неправильним міркуванням, пов'язаним лише із тілесним задоволенням. [\(вгору\)](#)

¹³ Майно ділиться на п'ять частин, дві з яких приймає дочка, за таких обставин, а три син. [\(вгору\)](#)

¹⁴ Valatah vasyat — мається на увазі лише ті, чия є згода на викрадення. Отже, такі випадки, як: викрадення Крішною Рукміні й викрадення Субхадри Арджуною, виключаються з такого осуду. [\(вгору\)](#)

¹⁵ Тобто, він не повинен набувати його для зберігання. Він може набувати для проведення жертвопринесень і подарунків, або для підтримки себе і своєї сім'ї. [\(вгору\)](#)

¹⁶ Син породжений дівчиною від того хто не став її чоловіком, та народжений після її шлюбу. Вважається належним не тому хто породив, а чоловікові. [\(вгору\)](#)

¹⁷ Небеса і Пекло — місця лише насолод і негод. Там не може бути ніяких дій, що ведуть до заслуг чи випробувань. Цей світ єдине місце, яке називається полем діянь. [\(вгору\)](#)

¹⁸ Врікша — великі чи невеликі дерева в цілому. Гулма — це чагарник або густі рослини. Лата це ліана, яка не може розвиватися без підтримки. Таллі те саме, з тією лише різницею, певно, що її стебла більш деревовидні, ніж у ліани. Твакшара — бамбук. Тріна — включає всі види трави. [\(вгору\)](#)

¹⁹ Коментатор пояснює, що питання Юдхіштхіри полягає в наступному: дарувальник і отримувач не зустрічаються на тому світі, як же тоді може віддана річ повернутися або знайти свій шлях назад до дарувальника в наступному світі чи у наступному житті? [\(вгору\)](#)

²⁰ «Дарування води» означає, що вода, яку дарувальник бризкає вінчиком з трави куша над речами, які віддає, кажуци: «Я віддаю це!». В жертвопринесенні з дарунків, така вода подібна присвяченню пітарам. [\(вгору\)](#)

²¹ Юдхіштхіра хоче знати те, які поєднання повинні бути використані для роздачі і, яких саме дарунків. [\(вгору\)](#)

²² Rayasa — рис, зварений у молоці з цукром. Своєрідна рідка страва, що вважається дуже приємною. [\(вгору\)](#)

²³ Phanita — згущений сік цукрової тростини. [\(вгору\)](#)

²⁴ Prasanga — це кошик з бамбуку або іншого матеріалу для накривання рису. [\(вгору\)](#)

²⁵ Rajatasha — вид бобів (Vinga sinensis). [\(вгору\)](#)

²⁶ Там можуть бути діяння і akata, і sakata, тобто дія без прагнення винагороду і дія з бажання винагороду. Шраддха з Тілою або сезам, ніколи не робиться без бажання винагороду. [\(вгору\)](#)

²⁷ Коли житлова будівля віддана такому брахману і приймач знаходяться в ній, дарувальник пожинає вказану винагороду. Це не стосується гостинного притулку такому брахману, що наданий у власному будинку. [\(вгору\)](#)

²⁸ Донині у Бенгалії, зонайменше, орендар не виконує перший шраддху або пуджу (поклоніння божествам) без отримання спершу дозволу орендодавця. Існує в шраддсі Раджарана, або царська винагорода, власнику землі на якій шраддха виконується. [\(вгору\)](#)

²⁹ Сенс, здається, такий: у вчиненні всіх релігійних діянь, у першу чергу слід прийняти допомогу наставника, навіть якщо добре знайомий з настановами, яким потрібно слідувати. Без вибору наставника, в першу чергу, не може бути ніякого благочестивого вчинку. Отже, у питанні дарування дарів з корів, згідно викладених настанов, слід звертатися за допомогою до вчителя, а також у питанні будь-якої іншої праведної справи. [\(вгору\)](#)

³⁰ Коли свідомість тіла втрачається в Йозі або Самадсі, тимчасова Мокша чи Звільнення успішне. Люди з очищенням розумом бачать в таку мить ті світи найвищого блаженства, які має на увазі промовець. Таке блаженство, звичайно, це блаженство в самому брахмо. [\(вгору\)](#)

³¹ Мається на увазі той, хто ніколи не думає про завтрашній день і не зберігає нічого для майбутнього використання. [\(вгору\)](#)

³² Nityaheth prasute — мається на увазі для дитини, народженої в результаті Хоми. Справа в тому, що аскети іноді породжують дітей без жінки, силою Хоми лише. У такі моменти люди повинні дарувати корів таким батькам. А згадка Vala-satvriddhaye далі, має на увазі народження дітей звичайним способом. [\(вгору\)](#)

³³ Врати (зазначені, як «обітниця») і Ніями (зазначені, як обряди) відрізняються в тому сенсі, що перші включають позитивні акти поклоніння, поряд з дотриманням або утриманням від, зокрема, й практики, а другі включають тільки такі дотримання або утримання. [\(вгору\)](#)

³⁴ Сенс у тому, що тільки на восьмому кроці на шляху додому одержувача, всі заслуги від замінного дарування стають належними тому хто дає справжню корову: що вже, отже, казати, про ту заслугу, коли одержувач досягає дому, і виділяє від корови кошти для поклоніння його домашньому вогнищу, розваги своїх гостей і т.д.? [\(вгору\)](#)

³⁵ Ashtami — восьмий день місячних двотижнів. Мають бути два Ashtami в кожному місячному місяці. Зокрема Аштамі відомий як Катуга або Goshtha. У цей день поклоняються коровам сандаловою маззю, кіновар'ю, квітковими вінками і т.д. [\(вгору\)](#)

³⁶ Бо без пряженого масла, яке виробляється з молока, не може бути ніякого жертвопринесення. [\(вгору\)](#)

³⁷ Vallaki — індійська лютия. Нирига — прикраси для щиколотки. [\(вгору\)](#)

³⁸ Це кілька імен під якими відомі корови. Перша є, ймовірно, похідна від корів, що тягнуть плуг і таким чином допомагають обробляти землю. Друга підкреслює красу форми. Третя похідна від корови, що вважається джерелом усіх речей у всесвіті: всі речі, отже, є лише багатьма формами корів. Вішварупа має на увазі те ж саме. Матара означає матерів, бо корови ж вважаються матерями усім. [\(вгору\)](#)

³⁹ Тобто у воді, бо вода однакова з Агни. [\(вгору\)](#)

⁴⁰ Стосується практики добування жертвового вогню тертям двох паличок Самі. Це дуже горюче дерево і, отже, використовується в усіх священних обрядах. [\(вгору\)](#)

- ⁴¹ Сканда походить від Skanna або впалій. Guha означає — таємниця. У нього є ще багато інших імен. [\(вгору\)](#)
- ⁴² Sa gupa відноситься до гуни Samtva. Tejas співпадає з Буддхі, бо Буддхі, як і Світло, виявляє всі речі. Samtva, знову ж, буття природи простору, або, скоріше, буття саме простору, є універсальною формою; Тобто, Samtva всепроникаюча. [\(вгору\)](#)
- ⁴³ Masha — Phascolus Roxburghii (бобова рослина). [\(вгору\)](#)
- ⁴⁴ Важко зрозуміти, що тут мається на увазі під Vadhrinasa. Це означає, або великий бик, або вид птаха, або різновид кози. Ймовірніше це бик. [\(вгору\)](#)
- ⁴⁵ Коли брахманів годують, вони сидять довгими рядами. Ті, які мають вади, виключаються з ряду. Таке виключення з ряду вважається рівним вигнанню. [\(вгору\)](#)
- ⁴⁶ Ці очисні обряди, після звичайного періоду трауру, полягають у голінні, омиванні і носінні нового одягу. [\(вгору\)](#)
- ⁴⁷ Равана та деякі інші ракшаси, які походять з роду Пуластьї, відомі, як брахма-ракшаси або двічінароджені ракшаси. [\(вгору\)](#)
- ⁴⁸ Upravasa в другому рядку означає утримання від їжі між двома встановленими годинами для їжі, а не той піст, який умертвляє тіло. Хтось може, знову ж таки, їсти просту їжу, не прив'язуючись до неї. Хтось також, наріканнями на свою помірність, може бути розцінений, як такий, що насолоджується найрозкішнішою їжею. [\(вгору\)](#)
- ⁴⁹ М'ясо тварин, убитих для жертвопринесення припустимо. Приймаючи таке м'ясо, людина не стає споживачем м'яса. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁰ Іншими словами, Vasistha приписує худорбу або виснаження його самого і його товаришів невиконанню своїх повсякденних обрядів релігійної практики. [\(вгору\)](#)
- ⁵¹ Brahma-danda буквально означає палицю в руки брахмана. Образно, це тягне за собою кару, заподіяну брахманом у вигляді прокляття. Як таке, воно є більш ефективним, ніж удар блискавки в руках самого Індри, бо блискавка вражає тільки ті об'єкти, що знаходяться в межах безпосередньої близькості, прокляття ж брахмана нищить навіть ненароджених. [\(вгору\)](#)
- ⁵² Узливання завжди повинні литися на палаючий вогонь. Вогонь із сіна або соломи спалахує швидко і згасає. Тож узливання на такий вогонь практично чинять на попіл і не заробляють ніякої заслуги. [\(вгору\)](#)
- ⁵³ Для жінки брахмана народити сина присвяченого подвигам це докір. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁴ Прощення є обов'язком брахмана. Відпасти від прощення це відпасти від виконання обов'язків. Засудити, коли засуджують і нападати на нападника, є серйозними злочинами для брахмана. Ідея відплати не повинна входити в серце брахмана, бо брахман єдиний із всесвітом. Його поведінка до друга і ворога, повинна бути рівною. Їсти ж плоть із задньої кістки вбитої тварини також серйозний злочин. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁵ За статутом, жебраки завжди повинні блукати по Землі, спати, де ніч наздоганяє. Для такої людини проживання в місті чи містечку є гріховним. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁶ Обробляти землю — злочин для брахмана. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁷ Деяким коровам, норувистим, задні ноги зв'язували мотузкою, поки їх доять. Якщо мотузка зроблена з людського волосся, біль відчувається, як вважають, більший. Допомога теляті, що належать іншій корові вважається гріховним. Корові, крім того, процес смоктання не може бути приємним. Якщо молоко летиться у посудину з білої латуні, воно стає непридатним для богів і гостей. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁸ Обговорення називають вічним і незмінним, бо його предмет є таким. Обов'язки це вічні істини. [\(вгору\)](#)
- ⁵⁹ Swarachas — ті, хто готує для собак, тобто тримають собак, супутники; це означає членів нижчої касті. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁰ Коментатор вважає Taras або Покаяння показником обов'язків чотирьох щаблів життя, а Dharmā, як показник співчуття та інших чеснот. [\(вгору\)](#)
- ⁶¹ Під соком листяних трав мається на увазі олія з насіння гірчиці, касторового насіння тощо. [\(вгору\)](#)
- ⁶² Добре просмажений рис третєся на порошок й іноді використовується для посипання страв з м'яса. [\(вгору\)](#)
- ⁶³ Kshatrabandhu — означає низького або підлого кшатрія. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁴ Екаратра, Панчаратра і Екадашаратра — жертви, що складаються з постів і подарунків у вказані періоди по назвах, одну ніч, п'ять ночей і одинадцять ночей. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁵ Тут сказано про те, що деякі мають потворну звичку піднімати маленькі грудки землі і терти їх на пил сидячи на землі під час розмови. Також звичка рвати траву сидячи на землі, відзначена тут. Слід пам'ятати, що народ Індії в стародавні часи часто сидів на голій землі. Так і щодо гризіння нігтів зубами, — це огидна звичка багатьох молодих людей. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁶ Мухурта Браhma — коли сонце знаходиться трохи нижче обр'ю. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁷ Про молитви вимовлені вранці і ввечері, також говорять як про вишанування обох сутінок. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁸ Samuava являє собою тонкий пиріг з прісного тіста, обсмажений з пряженим маслом, перемішаний і знов виготовлений у вигляді довгастої форми зі свіжого хліба, цукру і спецій, і знову смажений з пряженим маслом. Krisara — своєрідний вид продукту з молока, сезаму, рису, цукру і спецій. Sashkuli вид пирога. Payasa — рис, зварений в цукрі й молоці. [\(вгору\)](#)
- ⁶⁹ Одяг, що носили індуси має дві бічні торочки, які містять меншу кількість ниток, ніж сама тканина. [\(вгору\)](#)
- ⁷⁰ Сумнів, наприклад, щодо того, чи в змозі це перетравити чи ні, або те, що він бере чисте чи ні, а чи буде це занадто багато для нього. [\(вгору\)](#)
- ⁷¹ Для надання певних речей у шраддху, речі ці спочатку поміщаються на цій частині правої руки, а потім пропонуються з належними мантрами предкам. [\(вгору\)](#)
- ⁷² Допомога брахмана необхідна у підборі землі і визначенні поздовжніх та інших напрямів будинку, а також для встановлення дня початку будівництва. [\(вгору\)](#)
- ⁷³ Pravaras означає рід в якому народився. Так вони названі за ім'ям ведичних ріш. [\(вгору\)](#)
- ⁷⁴ Бо квітка очерету не може бути запропонована у підношення божествам. [\(вгору\)](#)
- ⁷⁵ Ачарья є простим викладачем. Його називають Упадхья, якщо викладає Веди. [\(вгору\)](#)

⁷⁶ *Kanchi* — жіноча прикраса, що носить на навколо талії або стегон. В ній є блискучий диск із золота або срібла, який звисає на стегна. Її зазвичай називають Чандра-хара. *Niruga* — браслет зі срібла, з кульками всередині, що при рухові видають приємний звук. (вгору)

⁷⁷ *Syata* — описують так, що їх тіла теплі взимку і холодні влітку, а їхні обличчя наче розігріте золото. (вгору)

⁷⁸ Вільний від ідеї меум (теит) — маєтсь на увазі той, хто ототожнює себе з усіма істотами, тобто той, в кому ідея самотності згасла. (вгору)

⁷⁹ *Naramedha* — людське жертвопринесення. (вгору)

⁸⁰ Сенс, здається, такий: той, хто не має великих знань підпадає під вчинення негідних справ. Ці справи зроблені через інших, а саме, своє тіло і почуття, а не самотійно. (вгору)

⁸¹ Проміжні, тобто між божествами і людиною, а значить, тварини і птахи. (вгору)

⁸² Коментатор пояснює, що *Nishrava* означає *Rajamasha* — вид бобових (коров'ячий горох). *Halagolaka* — довгохвостий хробак. (вгору)

⁸³ *Tailarayin*, буквально — «той, хто п'є олію». Це ім'я застосовується до таргана. (вгору)

⁸⁴ Сенс цієї шлоки далєбі такий — така людина не залишає слідів позад себе, бо вона стає тотожною з брахмо, тому вона є, як кажуть, *arada*. Божества ж, з іншого боку, є *padaishinah*, бо вони бажають певного місця проживання, такого як рай чи місце сповнене блаженства. (вгору)

⁸⁵ Тобто, вживаючи м'ясо, людина відчуває зростаюче бажання до нього. Таким чином створюється смак або пристрасть до м'яса. Отже, кращим шляхом є повне утримання. (вгору)

⁸⁶ *Mansa* це плоть. Цей вірш пояснює етимологію слова, *Mat* (мене) *sa*; Мене, він їсть, отже, я їстиму його. (вгору)

⁸⁷ Сенс в наступному: хто, під час коли має людське тіло, нашкодить іншому, то наслідки цього виконавець отримає у його людському тілі. Хтось стає тигром і вбиває оленя. Наслідки цієї дії доведеться терпіти коли відродиться тигром. (вгору)

⁸⁸ Поява мудреця дала можливість черв'яку згадати випадки свого минулого життя пов'язані з деякими гідними діяннями. Це гідне діяння і дало черв'яку можливість бачити мудреця. (вгору)

⁸⁹ Сенс такий: не слід приймати дарунки зроблені м'ясником або вбивцею тварин. Десять м'ясників рівні одному олійнику. Приймаючи дарунок від олійників, беруть на себе в десять разів більше гріха, ніж приймаючи дарунок від м'ясника. Тож, міра гріха збільшується відповідно із даним співвідношенням. *Nrpa*, як пояснює коментатор, тут значить невеликий начальник. Невеликий цар дорівнює десятьом тисячам м'ясників. Великий же цар, проте, дорівнює половині того, тобто п'яти тисячам м'ясників. Іншими словами, приймаючи дарунок від великого царя, людина бере на себе стільки гріха, як у п'ять тисяч разів більше прийнятого дарунку від м'ясника. (вгору)

⁹⁰ В Індії зубна щітка складається з гілки або гілочки. Один кінець її жують пом'якшуючи. Розм'якшені волокна служать щіткою. Така щітка використовується лише раз. Її викидають після чищення зубів. (вгору)

⁹¹ *Pramatxasi* — примарні супутники Магадеви. Буквально ім'я означає - наслідувачі. (вгору)

⁹² *Samprakshalas* це ті ріши, які вичищають весь їх посуд щодня так, щоб нічого не зберігати собі на наступний день. *Asmakuttas* це ті, які використовують тільки два шматки каменю для луцення зерна. *Dantolukhalas* це ті, які використовують зуби для луцення зерна, яке їдять. (вгору)

⁹³ *Swasarirapa-jivishu* — тобто особи, які не потребують послуг інших для підтримки їх тіла. (вгору)

⁹⁴ Великі ліси називають *Virasthana* бо боягузи не можуть увійти або проживати в них. (вгору)

⁹⁵ *Marut samsadhya* — означає утримання навіть від повітря і води в якості харчування або засобів до існування. (вгору)

⁹⁶ Слід зазначити, що слово «*vira*» в різних сполуках, в яких воно ставиться тут, не означає героїв війни. З іншого боку, це означає, героїв праведності і покаяння. Шляхом героїв є ліс, бо боягузи не можуть туди піти. Ставлення героїв (*Virasana*) є свого роду ставлення до Йоги, для спостереження. (вгору)

⁹⁷ *Nisargat* — буквально, через створення або початкову природу, чи народження. Звичайно маєтсь на увазі, що людина стає брахманом чи кшатрієм, чи вайшьєю або шудрою, через первісне творіння як таке, Самонародженим, тобто через народження. (вгору)

⁹⁸ Тобто Душа (в тому числі Вища Душа), і Не-душа. (вгору)

⁹⁹ *Nadies* або Річки це жіночий рід. Звичайно, серед річок є деякі чоловічого роду, зокрема, Сіндху або Інд. (вгору)

¹⁰⁰ Той, хто вільний від марнославства або зарозумілості, заслуговує назви Пуруша. Відсутність марнославства, маєтсь на увазі просьба про допомогу іншим, навіть коли людина сама спроможна. (вгору)

¹⁰¹ Згідно індуїстських писань, шлюб не є угодою. Це союз двох людей різної статі в одній особі для підвищення дієвості всіх справ благочестя. (вгору)

¹⁰² Індуїстські мудреці ніколи не намагалися розмірковувати про початкове творіння Всесвіту. Їх роздуми, однак, стурбовані тим, що називається *Avantara srishthi* або те творення яке починається з пробудженням Брахми. Створення і Знищення стаються безперервно і будуть відбуватися безперервно. Першопочатковий витвір неможливо уявити собі, як вічність не може мати початок. (вгору)

¹⁰³ *Aha* — день, він так називається тому що джива так би мовити, пробуджується, коли він іде до Неї. Поки джива знаходиться на відстані від Нього, він занурений у сон *Avidya* або Невідання. *Samvatsara* або Роком він називається тому що час Його сутність. *Vyala* — він величезний і лютий змії, який вселяє страх. (вгору)

¹⁰⁴ В Індії жодна людина не повинна вклонятися божествам із повним шлунком. Дійсно, слід утримуватися від усякої їжі та пиття, якщо потрібно вклонятися божествам за всією формою. (вгору)

¹⁰⁵ Рама з роду Бхрїгу відправився до Магадеви для вивчення науки зброї. Під час проживання в оселі Шиви, у нього була сварка з Карттїкейєю, або Кумарою, сином Шиви. Рама переїг сина його наставника в битві, на що наставник, задоволений ним, подарував йому свою власну бойову сокиру, якою двічінароджений винищив тут кшатрїїв, цілих двадцять один раз. (вгору)

¹⁰⁶ Всесвіт складається з Душі й Не-душі. Джива, коли втілена в матерії або в Бездушне бере Бездушне для себе, у своєму невігластві. Насправді ж, поки справжнє знання не буде досягнуто, тіло взяте лише для себе. [\(вгору\)](#)

¹⁰⁷ Означає існування Брахми, коли все є ще Ніщо. [\(вгору\)](#)

¹⁰⁸ П'ятичастинне насіння складається з чотирьох станів істот і діянь, які визначають умови всіх істот. [\(вгору\)](#)

¹⁰⁹ Дурваса вважається часткою Магадеви. Отже, питання Юдхіштхіри насправді стосується Магадеви, хоча ім'я назване Дурваси. [\(вгору\)](#)

¹¹⁰ Parvat (або Parvan) це вузол/перетинка. Очерет і бамбук складається з ряду вузлів/перетинок. Простір між двома вузлами/перетинками називається Salya. [\(вгору\)](#)

¹¹¹ Вірші надзвичайно важкі. Вони являють так багато перепон. Нілакантха, однак, проявив велику винахідливість у їх викладі. Спершу, мається на увазі, що незліченними є докази як прямого усвідомлення, так і твердження писань, в яких писання вважаються більш авторитетними, так і ті, які є прямим усвідомленням, вважаються більш авторитетним. Далі мовець має на увазі атомні та інші теорії створення, отримані з Причини. Бгішма заявляє це, як його думку, що всі ці теорії є непридатні або необґрунтовані. Потім сенс такий, що, якщо ти гадаєш, що брахмо одне є причиною всесвіту, то в мисленні такому сповнюєш сумнівів. Відповіддю на це є те, що довготривалі роки Йоги дозволять тобі зрозуміти достатність, без допомоги брахмо, розвиватися всесвіту. Далі ж все стосується того, хто не ведучи якийсь конкретний або осілий спосіб життя, живе так, як це підходить йому жити, тобто, хто веде життя релігійних жебраків, ніколи не думаючи про завтрашній день. [\(вгору\)](#)

¹¹² Сенс, отже, в тому, що три, а саме, безпосереднє усвідомлення, висновок і хороша поведінка, з цих причин, помилкові, тільки непогрішимий зразок, що залишився, є прослуховуванням або писанням. [\(вгору\)](#)

¹¹³ П'ятеро, які мають бути першими нагородовані — це божества, предки, гості, різноманітні істоти, включаючи бхутів і, нарешті, родичі. [\(вгору\)](#)

КІНЕЦЬ КНИГИ ТРИНАДЦЯТОЇ